

INHOUDSTAFEL

VOORWOORD	4
INLEIDING.....	6
IDENTITEIT: ETNISCH, NATIONAAL OF RELIGIEUS?	11
1. Het concept Identiteit.....	11
2. Culturele identiteit	15
2.1. Etniciteit	17
2.1.1. <i>Etniciteit</i>	17
2.1.2. <i>Etnische identiteit</i>	20
2.1.3. <i>Etnische conflicten</i>	21
2.2. Nationale identiteit.....	23
2.2.1. <i>Natie, staat en natiestaat</i>	23
2.2.2. <i>Etnie/natie</i>	25
2.2.3. <i>Globalisering/ transnationalisering</i>	27
2.2.4. <i>Nationale identiteit</i>	29
2.2.5. <i>Nationale conflicten</i>	31
2.3. Religie	32
2.3.1. <i>Religieuze identiteit</i>	32
2.3.2. <i>Religie en sociologie</i>	33
2.3.3. <i>Religie en traditie</i>	35
2.3.4. <i>Religie en etniciteit</i>	36
2.3.5. <i>Religieuze conflicten</i>	37
3. Tot slot - identiteit en conflict	40
INTERNATIONALE CONTEXT	42
I. Het Israëliisch-Palestijns conflict.....	43
1. Voor 1948	43
2. Na 1948.....	44
2.1. <i>De Zesdaagse Oorlog</i>	44
2.2. <i>De Oktoberoorlog van 1973</i>	45
2.3. <i>Camp David I</i>	46
2.4. <i>De Libanonoorlog 1982-1985</i>	46
2.5. <i>Eerste intifada –1987</i>	47
2.6. <i>Het vredesproces van Madrid</i>	48
2.7. <i>De Oslo-akkoorden</i>	49
2.8. <i>Na de Oslo-akkoorden</i>	49
2.9. <i>De Al Aqsa intifada</i>	50
2.10. <i>De Road Map</i>	51
II. Ideologie	52
1. Antisemitisme.....	52
1.1. <i>Oorsprong</i>	52
1.2. <i>Van anti-judaïsme naar antisemitisme</i>	53
1.3. <i>WOI</i>	55
1.4. <i>Antisemitisme en nazisme</i>	55
1.5. <i>Antisemitisme vandaag</i>	56
2. Arabisch nationalisme	57
2.1. <i>Arabisch nationalisme of pan-Arabisme?</i>	57
2.2. <i>Historisch overzicht</i>	57
2.3. <i>De Baath Partij</i>	59

2.4. <i>Het Nasserisme</i>	60
2.5. <i>Het Arabisch nationalisme vandaag</i>	60
3. Islamisme	61
3.1. <i>Oorsprong</i>	61
3.2. <i>Islamisme: radicaal of reformistisch?</i>	62
3.3. <i>Historisch overzicht</i>	63
4. Zionisme	66
4.1. <i>Definitie</i>	66
4.2. <i>Geschiedenis van het zionisme</i>	67
4.3. <i>Antizionisme</i>	68
LOKALE CONTEXT	70
I. De joodse en moslimgemeenschappen in België	72
1. De joodse gemeenschap	72
<i>De joden in Antwerpen: historisch overzicht</i>	72
2. De moslimgemeenschap	74
<i>Moslims in België: historisch overzicht</i>	74
3. Naar een arbitraire indeling	76
II. De situatie volgens Dyab Abou Jahjah	77
1. Inleiding	77
1.1. <i>Het boek</i>	77
1.2. <i>De berichtgeving</i>	78
2. Analyse – de visie van de AEL	79
2.1. <i>Culturele identiteit</i>	79
2.2. <i>Ideologie</i>	84
2.3. <i>Antwerpen en de joodse gemeenschap</i>	86
2.4. <i>Conclusie - de AEL en identiteitsconstructie</i>	87
JODEN EN MOSLIMS IN ANTWERPEN – WIJ VERSUS ZIJ?	89
I. Methodologie	90
1. Het belang van kwalitatief onderzoek	90
2. De focusgroepmethode	91
II. De Respondenten	94
1. Islamitische organisaties	96
2. Joodse organisaties	97
III. Evaluatie van het onderzoek	100
1. Betrouwbaarheid en validiteit	100
2. Positie als buitenstaander	102
IV. Identiteit: construct of essentie?	106
1. De joodse gemeenschap en identiteit	106
1.1. <i>Internationale context - visie op het conflict</i>	107
1.2. <i>Joodse identiteit: een kwestie van etniciteit, natie of religie?</i>	109
1.3. <i>Conclusie</i>	118
2. De moslimgemeenschap en identiteit	120
2.1. <i>Internationale context – visie op het conflict</i>	120
2.2. <i>Moslims in Antwerpen: etniciteit, nationale identiteit of religie?</i>	122
2.3. <i>Conclusie</i>	129
3. Wij versus Zij	130
3.1. <i>Internationale context</i>	130
3.2. <i>Lokale context – het belang van integratie en assimilatie</i>	134
3.3. <i>‘Verbinnenlandsing van de buitenlandse politiek’?</i>	138
3.4. <i>Conclusie – joden versus moslims</i>	142

CONCLUSIE – POSTNATIONALE IDENTITEITEN?	144
EPILOOG – OVER DE ROL VAN DE MEDIA	148
BIBLIOGRAFIE	154

VOORWOORD

Toen ik in oktober van start ging met deze eindverhandeling, dacht ik het allemaal goed begrepen te hebben. Ik wilde met een aantal joden en moslims in Antwerpen praten over het Israëliisch-Palestijns conflict. Ik zou daarvoor een aantal joodse en islamitische organisaties contacteren, een groepsgesprek organiseren, alles in een interessante analyse verwerken en klaar is kees. Dacht ik... Het draaide uiteindelijk anders uit. Ondanks vele waarschuwingen dat het niet makkelijk zou worden, ging ik ervan uit dat het geen probleem zou vormen om het nodige aantal respondenten bij elkaar te krijgen. Alweer verkeerd. Ik belande vrij onzacht met beide voeten op de grond toen ik geconfronteerd werd met een aantal (joodse) experts die me duidelijk maakten dat ik aan een onmogelijk zaak was begonnen. Van opmerkingen als *“zou je niet beter je werkveld verleggen naar Brussel”* tot *“je mag al blij zijn als je acht personen vindt die je individueel willen spreken”* werd ik uiteindelijk alleen maar vastberadener. Ik moest en zou met een aantal Antwerpse joden en moslims spreken... Ik gooide daarbij al mijn verwachtingen en vooroordelen overboord, om met een open blik naar de respondenten toe te gaan. De maanden die daarop volgden, botste ik echter telkens weer tegen een muur van vooroordelen, niet alleen bij een aantal respondenten, maar ook in mijn eigen omgeving merkte ik telkens weer datzelfde ongenueanceerde denken.

Helaas bleven de problemen echter niet beperkt tot deze contextuele factoren. Mijn eigen beperkte achtergrondkennis heeft me gedurende maanden parten gespeeld (en doet dat nog steeds). Telkens opnieuw wilde ik het hoe en waarom van bepaalde uitspraken, gebeurtenissen en dergelijke proberen te achterhalen. Ik verslond boeken, artikels, spendeerde heel wat tijd met het zoeken naar interessante on line bronnen en probeerde daarnaast zoveel mogelijk te weten te komen via persoonlijke gesprekken. En dit om uiteindelijk te moeten besluiten dat de kennis die ik tot nu toe vergaard heb, steeds meer vragen bij me oproept... Bovendien ontaarde al deze informatie in nog meer chaos. Ik ben bijgevolg heel wat mensen dankbaar om (vaak onbewust) mij te helpen enige structuur in mijn denken te brengen.

In de eerste plaats dank ik mijn promotor, Nico Carpentier, om te blijven geloven in het opzet van deze verhandeling. En uiteraard kan ik hierbij niet voorbijgaan aan het belang van de grondige begeleiding die mij ertoe in staat heeft gesteld om deze eindverhandeling tot een goed einde te brengen.

Sinds januari werd me duidelijk hoe belangrijk contacten zijn (en hoe nuttig die achteraf blijken te zijn)... Het is immers door toedoen van mijn kotgenoot Jonathan en zijn moeder Arlette Van Schelstraete dat ik in contact gekomen ben met Sami Zemni, die uiteindelijk copromotor is geworden. Mijn copromotor wil ik bedanken voor de interesse en alle interessante –en broodnodige– achtergrondinformatie.

Binnen de academische wereld ben ik ook veel dank verschuldigd aan Nadia Fadil, die mij op een cruciaal moment uit de nood heeft geholpen. Bedankt voor de nuttige tips, de artikels en de boeken.

Gezien de praktische problemen bij het zoeken naar organisaties en het organiseren van de focusgroepen, kan ik onmogelijk voorbij gaan aan mijn contactpersonen bij de organisaties die uiteindelijk wel hebben meegewerkt aan dit onderzoek. Zij hebben ervoor gezorgd dat er op een afgesproken plaats en tijdstip telkens een groep respondenten mij zat op te wachten. Zonder hun inspanningen zou deze verhandeling er nooit gekomen zijn. Ik ben bijgevolg oneindig veel dank verschuldigd aan Ahmed Azzuz en Halima Labsir (Arabisch-Europese Liga), Leon Chumer (B'Nai B'Rith), Rosario Vanderlinden (El Moustaqbal), Farid Zehnoun (Jongeren voor Islam), Karima Arektoute en Said El Majdoub (Student Focus), Jenny Aharon en Regis Cassen (Unie der Joodse Jongeren van Antwerpen), Joyce Bloch en Fanny Hollander (Women's International Zionist Organisation) en Vicky Hollander (WIZO Informatiegroep Midden-Oosten). Bedankt voor de gastvrije ontvangst en om mij heel even een kijk te laten nemen in jullie leven. Bij deze wil ik mij tegelijk ook excuseren bij de joodse respondenten. Het gebruik van fragmenten van de hand van Dyab Abou Jahjah bleek uiteindelijk heftigere reacties op te leveren dan ik had verwacht.

Daarnaast wil ik ook Diane Keyser van het Forum der Joodse Organisaties bedanken om mij op weg te helpen bij mijn zoektocht naar joodse organisaties. Verder speciale dank aan Rosario Vanderlinden –voor het vertrouwen- en Jeremy Hollander (UJJA) –in de eerste plaats voor de contacten, in de tweede plaats voor alle bijkomende informatie.

Binnen mijn eigen omgeving wil ik nogmaals Jonathan bedanken voor het ter beschikking stellen van zijn telefoontoestel, waardoor ik van een torenhoge gsmrekening gespaard bleef. Verder dank ik ook mijn moeder voor het nalezen van de gesprekken, Catherine en Tinne ('opgeven is voor *sissies*') voor de feedback op een aantal drafts, Mieke en Valérie voor het becommentariëren van het eindresultaat, Valérie verder ook voor de hulp bij de lay-out en Lander voor de lay-outtip met de vlaggen. Daarnaast een welgemeende dankjewel aan Davy (mijn 'helpdesk'). En bedankt om de afgelopen maanden mee te mediawatchen...

Ondanks alle praktische problemen, morele dilemma's en dergelijke hebben de afgelopen maanden echter een onuitwisbare indruk op mij nagelaten. Het voorbereidende werk van deze verhandeling heeft mij in staat gesteld mijn eigen areligieuze, autochtone, Vlaamse, Westerse blik te verruimen. Ik ben bijgevolg iedereen dankbaar die er mij heeft op gewezen dat ook mijn denken slechts een beperkte visie is op de wereld om me heen...

INLEIDING

“Iedereen zegt maar dat we het conflict niet mogen importeren. Maar de wereld is één groot dorp geworden. Elke dag zien we beelden uit het Midden-Oosten. Zowel de joden als de Arabieren sympathiseren met de daar vechtende partijen.”¹

Abied Alsulaiman

Het begon ergens in april 2002... De Arabisch-Europese Liga (AEL) haalde de media met een uit de hand gelopen pro-Palestijnse betoging in Antwerpen. In de daaropvolgende maanden lieten de Vlaamse media en politieke wereld geen kans liggen om in te pikken op deze ‘import van het Israëliisch-Palestijns conflict’. Actie en reactie volgden elkaar snel op. Marc Van Peel noemde de toenmalige spanningen tussen de ‘joden’ en de ‘moslims’ een ‘*verbinnenlandsing van de buitenlandse politiek*’². De AEL werd hiervoor verantwoordelijk geacht.

De gebeurtenissen van 2002 liggen aan de basis van deze eindverhandeling. De actuele situatie in Antwerpen heeft een nieuw licht op deze zaak geworpen. De afgelopen weken werd meer dan ooit aandacht besteed aan deze vermeende import. We vertrokken van deze import om uiteindelijk tot een onderzoek te komen rond ‘joden’ en ‘moslims’ in Antwerpen. De importthese vertrekt van het standpunt dat er een link bestaat tussen beide partijen hier en de situatie in Israël-Palestina. Omdat de oorzaken vooral worden gezocht bij de AEL (en in een ruimere betekenis, bij de hele ‘moslimgemeenschap’) lijkt het of de identificatie enkel bestaat aan deze kant. Wij willen met deze eindverhandeling trachten te achterhalen of deze identificatie bij ‘andere’ (lees: niet-AEL) ‘moslims’ bestaat. Daarbij mogen we uiteraard niet voorbij gaan aan de ‘joodse gemeenschap’. De AEL claimt immers dat zionistische joden in Antwerpen het beleid van Israël steunen, een volgens hen “*racistische, ondemocratische, koloniale en zionistische staat.*”³ We willen bijgevolg vergelijken hoe beide groepen denken over het Israëliisch-Palestijns conflict. We vertrekken daarbij van de noties *identiteit* en *conflict*. Aan de hand van *identiteitsconstructie* van onze respondenten zullen we proberen te achterhalen of zij zich betrokken voelen bij het Israëliisch-Palestijns conflict of niet. In het geval van identificatie willen we uitzoeken of we kunnen spreken van een *import*. Door deze lokale conflictsituatie te omschrijven als ‘het verbinnenlandsen van de buitenlandse politiek’ wordt de stelling geponeerd dat het conflict *daar* een impact heeft op de situatie *hier*, in Antwerpen. Er zou met andere woorden een lokale conflictsituatie gecreëerd worden tussen ‘joden’ en ‘moslims’ in Antwerpen die een rechtstreeks gevolg is van het conflict tussen Israëli’s en Palestijnen. Ook wij vertrekken in deze verhandeling van ‘joden’ en ‘moslims’ als zou er per definitie een link bestaan tussen de ‘joden’ en ‘moslims’ in Antwerpen en de ‘joden’ (i.e. Israëli’s) en ‘moslims’ (i.e. Palestijnen) in Israël. We

¹ SIOEN (L.). “Wij hebben nog nooit een moslim aangevallen.” Hoe koosjer is de relatie tussen joden en moslims in Antwerpen?, in: *De Standaard - Trottoir*, 3 juli 2004, p. 3.

² BRINKMAN (B.). Antwerpse schepen Marc Van Peel: “Dit lijkt de Dutroux-periode wel”. In: *De Standaard*, 4 december 2002.

³ ARABISCH-EUROPESE LIGA. *AEL veroordeelt scherp moordaanslag leider en oprichter Hamas, Sjeikh Ahmed Yassine*. <http://www.arabeuropean.org/AEL-BE/Persberichten/2203042.html>.

veronderstellen met andere woorden zélf dat er een link bestaat tussen de twee, gebaseerd op etnische of religieuze identificatie. In onze empirische analyse zal blijken of dit ook werkelijk zo is.

De gesprekken die tot deze informatie hebben geleid vonden echter plaats voor de recente antisemitische incidenten. Wanneer bijgevolg verwezen wordt naar het stijgende onveiligheidsgevoel, moet daarmee rekening gehouden worden.

Naar een probleemstelling

In tegenstelling tot de nadruk van de media, ligt ons uitgangspunt niet bij de conflictsituatie zélf, maar bij de 'betrokken' 'joodse' en 'islamitische' gemeenschappen. Aan de hand van hun identiteitsconstructie zullen we proberen te achterhalen hoe zij omgaan met conflictsituaties. Zoals we zonet vermeldde, vormen *identiteit* en *conflict* aldus de kernbegrippen van deze verhandeling. Ook wij vertrekken van de begrippen 'jood' en 'moslim'. De redenen daarvoor komen in het hoofdstuk *De joodse en moslimgemeenschappen in België* uitgebreid aan bod. We proberen echter niet de situatie te verklaren, maar slechts een beeld te schetsen over wie de 'joden' en 'moslims' in Antwerpen zijn en hoe zij zichzelf zien. In eerste instantie vertrekken we dus niet zozeer van het conflict, maar wel van identiteit *in het algemeen*. Aan de hand van deze standpunten willen we inzicht krijgen in de identiteitsconstructie van onze respondenten in het dagelijkse leven. Dan zal ook blijken of het conflict *sowieso* een rol speelt of dat het enkel relevant is wanneer we er *expliciet* de nadruk op leggen. Omdat we werken binnen een specifieke context, zullen we ook peilen naar het *alteriseringsproces*, met name het moment waarop de eigen identiteit gevormd wordt op basis van verschil met de Andere. Deze Andere is in deze eindverhandeling 'de jood' of 'de moslim'.

Uit ons theoretisch deel zal duidelijk worden dat identiteit *an sich* eigenlijk een leeg begrip is, in die zin dat identiteit slechts een abstract gegeven is. We vertrekken bijgevolg van verschillende subidentiteiten om ons inzicht te verschaffen over de specifieke identiteitsconstructie van deze minderheidsgroepen. Ons uitgangspunt is een overkoepelende culturele identiteit (de 'Wie ben ik'-vraag) en daaruit distilleren we drie subidentiteiten. Met de focus op het Israëliisch-Palestijns conflict, richten we ons op etnische, nationale en religieuze identiteit. Gezien de uiteenlopende verklaringen over de aard van het conflict lijken deze drie subidentiteiten het meest relevant. Met dit eindwerk willen we proberen te achterhalen welke rol de respectievelijke subidentiteiten van onze respondenten spelen in het licht van het Israëliisch-Palestijns conflict. Ons uitgangspunt is dus niet zozeer het conflict *daar*, maar wel de impact ervan in Antwerpen (cf. *hier*). Door in de eerste plaats te peilen naar de drie respectievelijke subidentiteiten van onze respondenten *binnen de lokale context*, proberen we te achterhalen of er een band bestaat met het Midden-Oosten, ongeacht het conflict. In tweede instantie richten we ons op hoe onze respondenten omgaan met dat conflict zélf. Aan de hand daarvan zullen we uiteindelijk proberen te achterhalen of we kunnen spreken van een *geïmporteerd conflict*. De visie op de Andere, zowel *internationaal* als *lokaal*, speelt gezien de context een niet onbelangrijke rol.

We vertrekken bijgevolg van een *transnationale* identificatie van de ‘joodse’ en ‘islamitische’ gemeenschappen in Antwerpen met de situatie in het Midden-Oosten. De AEL vormt de schakel tussen beide. Deze organisatie engageert zich in Antwerpen om een dam op te werpen tegen de “*de zionistische entiteit [die] geen vrede wil en alleen maar uit is op het uitroeien en verdrijven van de Palestijnen uit hun land ten behoeve van een racistische, ondemocratische, koloniale en zionistische staat.*”⁴ Het boek geeft ons enerzijds een beeld over de principes van de AEL met betrekking tot identiteit en conflict, en wordt anderzijds gebruikt als aanleiding tot discussie bij de focusgroepen. Aan de hand van de scherp geformuleerde standpunten van de AEL zullen wij de visies van onze respondenten proberen te achterhalen. Om dit te verwezenlijken, maken we gebruik van het boek ‘Tussen twee werelden. Roots van een vrijheidsstrijd.’ van Dyab Abou Jahjah. De context krijgt bijgevolg een speciale plaats toebedeeld in dit onderzoek. Deze context wordt enerzijds bepaald door een internationaal conflict, en anderzijds door de specifieke Antwerpse situatie. Antwerpen is immers een stad met een omvangrijke joodse gemeenschap, maar tegelijkertijd ook de thuisbasis van de AEL. Die twee aspecten bepalen in grote mate ons onderzoek. Het gebruik van dit boek is vrij controversieel, omwille van het hevige antizionisme van Abou Jahjah. Maar net dit ongenueanceerde standpunt stelt ons in staat om meer genuanceerde visies te achterhalen. De bedoeling van deze aanpak is net om reacties te genereren, zowel bij de ‘joodse’ als bij de ‘islamitische’ respondenten. De AEL vertegenwoordigt immers niet de voltallige ‘moslimgemeenschap’...

Identiteit en conflict – een transnationaal gegeven?

De hele problematiek van identiteit en conflict binnen deze context vormt dus een kluwen van uiteenlopende uitgangspunten. Enerzijds bespreken we de *identiteitsconstructie* van twee *minderheidsgroepen* binnen deze samenleving en anderzijds proberen we deze *transnationaal* te koppelen aan een *internationaal conflict*, waarbij we vertrekken van één specifieke actor, de AEL.

Eerst en vooral proberen we tot een coherente definitie te komen over het overkoepelende concept culturele identiteit (*Identiteit - nationaal, etnisch of religieus?*). De etnische, nationale en religieuze subidentiteiten komen daarna aan bod. Omdat die identiteiten niet *an sich* kunnen bestaan, hebben we ook de achterliggende mechanismen van deze concepten verklaard. Etnische identiteit bestaat bijvoorbeeld niet zonder dat iemand verwijst naar herkomst of cultuur. Die contextuele situering vormt een cruciaal onderdeel van de respectievelijke concepten. Omdat we in deze eindverhandeling vertrekken van een *transnationale conflictsituatie*, wordt in elk hoofdstuk de notie conflict toegelicht. Dit stelt ons in staat om enerzijds de wisselwerking conflict-identiteit te verduidelijken en om anderzijds de standpunten met betrekking tot het Israëliësch-Palestijns conflict theoretisch te onderbouwen.

We stappen in deze eindverhandeling bijgevolg af van eng gedefinieerde concepten. Het is onze bedoeling om de gebruikte begrippen in een ruimer kader te situeren. Er werd eerder al verwezen op het belang van de context. De context van deze verhandeling is een *transnationaal* gegeven, met

⁴ ARABISCH-EUROPESE LIGA. *Op. Cit.*

name een conflict in een ander werelddeel dat in Antwerpen problemen lijkt te genereren. Deze conflictsituatie wordt verder uitgediept in deel twee en drie van dit eindwerk. In het deel *Internationale context* geven we een beknopt overzicht van het Israëliisch-Palestijns conflict. Daarnaast komen een aantal ideologieën aan bod die relevant zijn gezien de aanwezigheid van enerzijds de respectievelijke gemeenschappen en anderzijds het conflict.

In het daaropvolgende deel verschuift de focus naar de *Lokale context*. In eerste instantie bespreken we kort de 'joodse' en 'islamitische' gemeenschappen. Omdat we met respondenten werken die niet behoren tot de *autochtone, Vlaamse, katholieke of seculiere* meerderheid, is het relevant om kort de lokale geschiedenis van beide gemeenschappen toe te lichten. Daarna gaan we uitgebreid in op de visie van Abou Jahjah en de AEL. We focussen daarbij niet alleen op het aspect *identiteit*, maar ook op de *ideologische principes* van deze organisatie en op de houding tegenover de Antwerpse joodse gemeenschap.

Vervolgens komen we tot het empirische deel van deze eindverhandeling (*Joden en moslims in Antwerpen – Wij versus Zij?*). Voor we de resultaten van de gesprekken bespreken, verduidelijken we onze onderzoeksmethode. Omdat we met twee 'fundamenteel' verschillende doelgroepen werken, moeten we rekening houden met een aantal factoren die de *geldigheid* en *validiteit* van dit onderzoek kunnen ondermijnen. Daarnaast speelt de positie van *de onderzoeker als buitenstaander* een belangrijke rol bij de perceptie én de interpretatie van de gesprekken. Na het uitklaren van deze methodologische problemen, gaan we over tot de resultaten van het onderzoek. Opgesplitst naar beide gemeenschappen bespreken we de verschillende concepten uit ons theoretisch hoofdstuk. We kijken in eerste instantie hoe de respondenten zichzelf omschrijven, om dan in een derde hoofdstuk over te gaan op hoe ze de Andere zien. We maken daarbij alweer een onderscheid tussen de internationale en de lokale context. Tot slot proberen we in dit hoofdstuk te achterhalen hoe onze respondenten omgaan met deze vermeende import.

In het licht van de antisemitische aanvallen de laatste weken, werd deze importhese volgens de meeste Vlaamse media bevestigd. Daarom besloten we in een afsluitend hoofdstuk (*Epiloog –Over de rol van de media*) een aantal trends in de berichtgeving toe te lichten. We vermoeden immers dat onze respondenten voor een belangrijk deel hun visie laten bepalen door beeldvorming in de media. Het is bijgevolg interessant om aan de hand van een aantal nieuwsberichten te kijken op welke manier de media omgaan met zowel 'joodse' als 'islamitische' minderheden en de relatie tussen beide.

Tot slot

Het citaat aan het begin van deze inleiding geeft op een frappante manier weer hoe de verschillende uitgangspunten van deze verhandeling in deze context elkaar overlappen. Zowel de import *–Iedereen zegt maar dat we het conflict niet mogen importeren-*, de transnationale maatschappij *–Maar de wereld is één groot dorp geworden-*, de impact van beeldvorming *–Elke dag zien we beelden uit het*

Midden-Oosten- en de identificatie van de betrokken gemeenschappen –*Zowel de joden als de Arabieren sympathiseren met de daar vechtende partijen-* komen hierin aan bod...

De nauwe verwevenheid tussen verschillende uitgangspunten uit zich dan ook in het resultaat van deze eindverhandeling. Dit werk is met andere woorden niet zozeer een *communicatiewetenschappelijke* verhandeling geworden, maar eerder een combinatie tussen verschillende disciplines. Het uitgangspunt van dit onderzoek is echter het boek van Dyab Abou Jahjah. Het communicatiewetenschappelijke zit dan in enerzijds de kwalitatieve inhoudsanalyse om de standpunten van de AEL te verduidelijken en anderzijds het receptieonderzoek waarbij het boek dient om reacties te genereren bij de focusgroepen. De theoretische uitgangspunten en empirische resultaten vormen dan weer een combinatie tussen *antropologie*, *sociologie* en *politicologie*. Alleen al het vertrekpunt van dit onderzoek –een *transnationale identificatie* met een *internationaal conflict*– maakt duidelijk dat het vasthouden aan één discipline slechts een beperkte weergave kan geven van de werkelijkheid. Door vakoverschrijdend te werk te gaan, hebben we geprobeerd om complexe achterliggende structuren te verklaren. Communicatie vormt daar slechts één onderdeel van. Maar omdat ook de media onderdeel uitmaken van deze werkelijkheid, hebben we besloten om kort een aantal tendensen in de berichtgeving over dit *geïmporteerd conflict* toe te lichten in een epiloog.

IDENTITEIT: ETNISCH, NATIONAAL OF RELIGIEUS?

1. Het concept Identiteit

“Wat is mijn identiteit, mijn geschiedenis? Dat is toch een vraag die een mens zich voortdurend stelt?”⁵

Identiteit blijft de mens bezighouden... In deze korte theoretische inleiding proberen we de evolutie over de invulling van het concept te schetsen. We baseren ons vooral op de Britse Cultural Studies, waarvan Stuart Hall een toonaangevend auteur is. Aan de hand van zijn werk zullen we de verschillende invalshoeken kort toelichten.

Het concept *identiteit* is tweeledig. Enerzijds hebben we het *zelf* of de manier waarop we onszelf – *subject*- zien en anderzijds is er de sociale identiteit of de manier waarop de buitenwereld ons ziet.⁶ Mead maakte een verschil tussen *Me* en *I*. *Me* slaat op de sociale identiteit, die wordt gevormd door de omgeving, terwijl *I* de eigen *ik* is. Maar het *ik* (of het *zelf*) komt pas tot ontwikkeling door contact met anderen.⁷ Identiteit veronderstelt volgens Giddens een zekere continuïteit over tijd en ruimte. Deze continuïteit moet reflexief geïnterpreteerd worden. Het is niet zo dat hij bedoelt dat iemand de rest van haar of zijn leven een vaste, stabiele identiteit heeft. “*Self-identity, in other words, is not something that is just given, as a result of the continuities of the individual’s action-system, but something that has to be routinely created and sustained in the reflexive activities of the individual.*”⁸

Hall onderscheidt drie historische stadia waarin het concept identiteit een andere invulling krijgt, gebaseerd op het *subject*. Het identiteitsconcept dat ontstond tijdens de Verlichting was gebaseerd op een onveranderlijke kern, het *zelf*, binnen ieder individu. Deze stabiele kern was het rationele subject. Descartes was degene die dit uitdrukte met *Cognito, ergo sum*.

Met de opkomst van de industrialisering en het kapitalistisch economisch systeem veranderde ook het denken over het *subject*. Individuen werden niet langer bekeken als alleenstaande wezens die onafhankelijk van de hen omringende wereld functioneerden. De aandacht ging meer en meer uit naar de structuren en instituten van de moderne samenleving.⁹ Binnen dit sociologische denken werd afgestapt van het idee dat de mens uit niets anders bestond dat het innerlijke *zelf*. Sociologen besteedden voor het eerst aandacht aan de buitenwereld. De identiteit van een individu werd niet enkel gevormd door zichzelf, maar ook in relatie tot de *significante anderen*. Het was met andere woorden de omgeving van het *subject* die vorm gaf aan de identiteit. Er is nog steeds een stabiel *zelf* aanwezig, maar dat wordt gevormd door een constante interactie tussen individu en samenleving.¹⁰

⁵ Ahmed Azzuz in: LUYTEN (A.) & TORMANS (S.). ‘Haat je mij?’ In: *Knack*, jg. 34, nr. 28, 7 juli 2004, p. 16.

⁶ BARKER (C.). *Cultural Studies. Theory and Practice*. London, Sage Publications, 2000, pp. 20-21.

⁷ MEAD (G.H.). *Mind, Self and Society*. Chicago, University of Chicago Press, 1972, pp. 174-175.

⁸ GIDDENS (A.). *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge, Polity Press, 1995, pp. 52-53.

⁹ HALL (S.). The question of cultural identity. In: HALL (S.), HELD (D.), MCGREW (T.) (eds.). *Modernity and its futures*. Cambridge, Polity Press, 1992a, pp. 282-284.

¹⁰ HALL (S.) (1992a). *Op. Cit.*, pp. 275-277.

Het is echter niet alleen de relatie tot de significante anderen die een rol spelen bij de identiteit, maar ook de *structuur* van de ons omringende samenleving.¹¹

Tijdens de late moderniteit werd duidelijk dat het *subject* niet langer als een vast gegeven kon worden gezien. Een aantal auteurs legde de nadruk op het *decentreren* van het Cartesiaanse subject tijdens de tweede helft van de 20ste eeuw. De eerste stap kwam er door een herinterpretatie van het werk van Marx. "... *individuals could not in any true sense be the 'authors' or agents of history since they could not only act on the basis of the historical conditions made by others into which they were born, and using the resources (material and culture) provided to them from previous generations.*" De mens ligt niet zelf aan de basis van zijn identiteit, maar die identiteit wordt bepaald door contextuele factoren.

Freud zorgde voor een andere dimensie door te verwijzen naar het belang van het onderbewuste. Identiteiten worden gevormd door het onderbewustzijn in plaats van door het rationele *zelf*, zoals daarvoor werd aangenomen. Lacan bouwde hierop voort door te verwijzen naar de relatie van het *zelf* met de *anderen* bij kinderen. Een individu wordt niet geboren met een vaste identiteit, maar die identiteit wordt door de tijd heen onbewust gevormd door de manier waarop anderen dat individu zien.¹²

Naast de psychoanalyse van Freud, leverde ook de linguïstiek een bijdrage. De Saussure toonde al aan dat taal slechts een manier is om ons uit te drukken, dat het geenszins een objectieve weergave is van de realiteit. Wanneer we onszelf beschrijven doen we dat via taal, dat zelf een representatiesysteem is. Bovendien bestaan de betekenissen die we aan woorden geven niet op zich, maar bestaan ze omdat ze iets anders niet zijn. Zoals Hall het omschrijft: "*We know what 'night' is because it is not 'day'.*". Deze vergelijking kan ook worden doorgetrokken naar identiteit. We omschrijven onszelf altijd in relatie tot de *Ander*, tot wie of wat we niet zijn. De nadruk verschuift van individu naar omgeving.

Tot slot speelt ook het feminisme een rol binnen het *decentreren* van het subject. Tijdens de woelige jaren '60 valt deze strekking samen met andere nieuwe sociale bewegingen, zoals bijvoorbeeld de vredesbewegingen. De feministen droegen bij tot het debat rond het *subject* omdat ze niet langer een onderscheid maakten tussen privaat en publiek, tussen het persoonlijke en het politieke. Identiteit, daarvoor eigen aan het persoonlijke, werd een politieke zaak.¹³

Deze strekkingen liggen aan de basis van het postmoderne *subject*.¹⁴ Omdat het moderne denken niet langer werkbaar was, kreeg identiteit opnieuw een andere invulling. Door de veranderingen in de maatschappij werd duidelijk dat het *subject* niet uit één enkele identiteit bestaat, maar uit verschillende gefragmenteerde subidentiteiten. Het postmodernisme stapte af van het essentialistische (cf. infra)

¹¹ BARKER (C.) (2000). *Op. Cit.*, p. 16.

¹² HALL (S.) (1992a). *Op. Cit.*, pp. 285-287.

¹³ HALL (S.) (1992a). *Op. Cit.*, pp. 287-290.

¹⁴ In navolging van Hall gebruiken we het begrip 'postmoderne subject' om de evolutie naar het 'nieuwe' zelf weer te geven. Later focussen we ons specifiek op het poststructuralisme om het anti-essentialisme te verklaren. Ook in dit geval volgen we de concepten van de auteur, Barker. Beide auteurs leggen de nadruk op het verwerpen van dé waarheid. "*Poststructuralism and postmodernism are anti-essentialist approaches which stress the constitutive role of an unstable language. They argue that subjectivity is an effect of language or discourse and that subjects are fractured – we can take up multiple subject positions offered to us in discourse.*" BARKER (C.) (2000). *Op. Cit.*, p. 22.

denken over het vaste, stabiele *zelf*. Identiteit is niet biologisch bepaald, maar wordt gevormd door historische omstandigheden. Identiteit is een variabel iets en de omstandigheden bepalen welke subidentiteit op welk ogenblik op de voorgrond komt.¹⁵ “*Het zelf is iets met een geschiedenis, iets dat geproduceerd en in ontwikkeling is. Het subject wordt verschillend geplaatst of gepositioneerd door verschillende vertogen en praktijken.*”¹⁶ We moeten bij essentialisme telkens op zoek gaan naar het gemeenschappelijke –*de essentie*– onder de oppervlakkige kenmerken.¹⁷ Wanneer we dit toepassen op identiteit, constateren we dat identiteit aan de basis ligt van iedere mens. Het is een universeel iets dat als het ware ontdekt moet worden. Identiteit is de *essentie* van iedere mens.¹⁸

Poststructuralisme daarentegen vertrekt van het standpunt dat teksten of woorden geen vaste betekenissen hebben, maar dat betekenissen ontstaan door *intertekstualiteit*. Zinnen en woorden krijgen pas betekenis wanneer ze bekeken worden in relatie tot elkaar.¹⁹ Er bestaat met andere woorden geen betekenis buiten de taal. De taal heeft echter geen achterliggende vaste structuur of identiteit waarop ze is gebaseerd, waardoor ze die ook niet kan weergeven. Taal is slechts een representatie. Wanneer er dus wordt gesproken over identiteit, verwijst dat niet naar iets dat echt bestaat want het is slechts een beschrijving van wat mensen beschouwen als dé waarheid.²⁰ Anti-essentialisme beschouwt identiteit niet zomaar als iets dat er is. Identiteit heeft geen vaste waarde of essentie. Het is slechts een manier waarop de wereld wordt geïnterpreteerd. Identiteiten zijn constructies gebaseerd op representaties.²¹

Het *strategisch essentialisme* is ontstaan uit kritiek op het anti-essentialisme, omdat die stroming te veel aandacht besteedt aan het instabiele karakter van identiteit. Volgens het strategisch essentialisme is het belangrijk om op een bepaald ogenblik identiteit wel te beschouwen als de realiteit op dat ogenblik omdat identiteit anders helemaal geen waarde heeft. Ook al is identiteit een construct, toch is er nood aan een stabiele structuur. Een belangrijk probleem met dit standpunt is echter dat dan de nadruk wordt gelegd op slechts één aspect van identiteit. Een Afrikaanse vrouw gaat dan ofwel als vrouw worden bekeken, ofwel als Afrikaanse. In die zin gaat het strategisch essentialisme voorbij aan het hybride karakter van identiteit. Anderzijds is dit essentialisme net strategisch omdat de nadruk op één bepaalde subidentiteit slechts tijdelijk. Deze subidentiteit wordt dan meestal naar voren geschoven om praktische redenen.²²

Deze korte inleiding stelt ons in staat een eigen theoretisch standpunt in te nemen rond het concept identiteit. Net omdat de context in deze eindverhandeling zo'n belangrijke rol speelt, zullen we vooral

¹⁵ HALL (S.) (1992a). *Op. Cit.*, pp. 275-277.

¹⁶ HALL (S.). De betekenis van nieuwe tijden. In: HALL (S.) (ed.). *Het Minimale Zelf en Andere Opstellen*. Amsterdam, Sua, 1991a, p. 140.

¹⁷ LARRAIN (J.). *Ideology & Cultural Identity. Modernity and the Third World Presence*. Cambridge, Polity Press, 1994, p. 158.

¹⁸ BARKER (C.) (2000). *Op. Cit.*, p. 166.

¹⁹ BARKER (C.) (2000). *Op. Cit.*, pp. 18-19.

²⁰ BARKER (C.) (2000). *Op. Cit.*, pp. 20-21.

²¹ BARKER (C.) (2000). *Op. Cit.*, p. 11.

²² BARKER (C.) (2000). *Op. Cit.*, p. 191.

de postmodernistische visie op identiteit gebruiken als vertrekpunt van onze analyse. Een individu bestaat uit verschillende subidentiteiten. We vertrekken van het overkoepelend begrip *culturele identiteit*. In de volgende hoofdstukken spitsen we ons toe op drie subidentiteiten: etnische, nationale en religieuze identiteit. Maar dit wil geenszins zeggen dat culturele identiteit *enkel* uit deze drie subidentiteiten bestaat. Het zijn echter die aspecten die volgens ons relevant zijn binnen de context van het Israëliësch-Palestijns conflict. We proberen bijgevolg de notie conflict bij elke subidentiteit aan bod te laten komen, om zo tot een mogelijke verklaring te komen over identiteitsconstructie in conflictsituaties.

2. Culturele identiteit

Culturele identiteit is gebaseerd op “*customs and habits, traditions, values, beliefs, ways of living, thinking and behaving, and a certain style of existence and presence in the corresponding community.*”²³ Het heeft te maken met een gevoel bij een bepaalde gemeenschap te horen, met een eigen geschiedenis en met eigen gebruiken. Wanneer de context verandert, verandert ook de culturele identiteit. Elke culturele identiteit is bijgevolg onderhevig aan sociologische, culturele, politieke, economische, technologische, ... invloeden.²⁴ Wij gebruiken het begrip culturele identiteit als overkoepelend begrip.

Stuart Hall ziet culturele identiteit niet als één vast gegeven. Hij spreekt dan ook van culturele identiteiten, in het meervoud. Zoals eerder vermeld, kunnen we identiteit, en dus ook culturele identiteiten, niet loskoppelen van representatie. Er zijn twee invalshoeken die het concept *culturele identiteit* proberen te verklaren.

De eerste invalshoek legt de nadruk op het aspect cultuur, en dat in de betekenis van een gemeenschappelijk collectief *ware zelf*, dat de basis is voor alle andere *zelfen*. Het geeft de eenheid weer tussen mensen van eenzelfde gemeenschap door de nadruk te leggen op de gedeelde waarden en gemeenschappelijke geschiedenis. Het is vooral gebaseerd op het verleden en houdt geen of weinig rekening met huidige gebeurtenissen. De geschiedenis van die gemeenschap is dan de *essentie* van hun culturele identiteit.²⁵ Maar “*the notion that identity has to do with people that look the same, feel the same, call themselves the same, is nonsense. As a process, as a narrative, as a discourse, it is always told from the position of the Other.*”²⁶

De tweede invalshoek legt daarentegen niet de nadruk op het gemeenschappelijke, maar op het verschil. Culturele identiteit bestaat niet zonder het Andere, dat verschillend is, waarmee we ons kunnen vergelijken en op basis waarvan we onze eigen identiteit vormen. In deze betekenis is identiteit niet enkel gebaseerd op geschiedenis, maar ook op heden en toekomst. Identiteit is een begrip dat constant evolueert en zich aanpast aan de veranderende omstandigheden. Hier is geen essentie aanwezig, identiteit is niet zomaar iets dat er is en leden van eenzelfde gemeenschap verbindt.²⁷ De achterliggende gedachte is niet enkel gebaseerd op het *anders* zijn, maar op een specifieke betekenis van verschil. Hall gebruikt hiervoor de notie *différance* (niet *différence*) van Derrida. Het verschil ligt in de nieuwe betekenis die wordt toegekend, zonder dat de oude verdwijnt. *Différance* slaat met andere woorden nog altijd op het *verschil*, maar tegelijk ook op het *uitstellen* van betekenis geven. Als we dit toepassen op bijvoorbeeld identiteit, dan wordt duidelijk dat identiteit nooit een stabiel gegeven zal worden omdat betekenissen altijd veranderen. Het geven van een vaste betekenis wordt steeds *uitgesteld*. De invulling van het begrip verandert naargelang de

²³ PARES I MAICAS (M.). The concept of cultural identity. In: CENTRE D'INVESTIGACIO DE LA COMUNICACIO AND UNESCO. *Mass Communication, Cultural Identity and Cross-Cultural Relations*. Catalunya, Generalitat de Catalunya, 1992, p. 22.

²⁴ WOODWARD (K.). Concepts of identity and difference. In: WOODWARD (K.) (ed.). *Identity and Difference*. London, Sage Publications, 1997, p. 39.

²⁵ HALL (S.). Cultural identity and diaspora. In: WOODWARD (K.) (ed.). *Identity and Difference*. London, Sage Publications, 1997, pp. 51-52.

²⁶ HALL (S.). Old and New Ethnicities, Old and New Ethnicities. In: KING (A.D.) (ed.). *Culture, Globalisation and the World-system*. Hampshire, MacMillan, 1993, p.49.

²⁷ HALL (S.) (1997). *Op. Cit.*, pp. 52-53.

omstandigheden. Hall spreekt hier van een *arbitraire afsluiting*. Het is niet zo dat een woord een andere betekenis kan krijgen eens je een betekenis hebt toegekend. Die afsluiting is arbitrair, net omdat ze gebonden is aan tijd en ruimte.²⁸

Bij identiteitsvorming gaat het niet om een gevoel van eenheid en cohesie te bestendigen, maar net om aan te duiden dat je anders bent, door de nadruk te leggen op de verschillen. Net omdat er zoiets bestaat als *constitutieve andere* kan de eigen identiteit worden gevormd.²⁹ “*Culturele identiteiten zijn punten van identificatie, maar dan wel onvaste punten van identificatie of hechting, die binnen de vertogen van geschiedenis en cultuur zijn gevormd. Ze zijn niet een essentie, maar een positionering.*”³⁰ Die positionering kan ook sterk negatief geladen zijn. Op dat ogenblik spreken we over *antagonistische identiteit*. Wanneer individuen met een sterke identiteit zich tegen elkaar afzetten, ontstaat er een botsing. Laclau en Mouffe verklaren echter dat antagonisme niet enkel aan de basis ligt van een stabiele identiteit, maar dat ze die stabiliteit op hetzelfde moment ook in gevaar brengt. Dit antagonisme komt bijvoorbeeld tot uiting bij de *logica van de equivalentie* en de daarbij horende *equivalentieketens*. “*In dergelijke ketens worden verschillende identiteiten aan elkaar gelijk gesteld of equivalent gemaakt, en tegenover een andere negatieve identiteit geplaatst.*” Hierdoor wordt identiteit een collectief gegeven en wordt niet langer rekening gehouden met individuele verschillen.³¹

Deze negatieve invulling kan onder andere ontstaan onder invloed van macht. Castells maakt in zijn boek ‘The power of identity’ een onderscheid tussen verschillende vormen van identiteitsconstructie onder invloed van macht. *Legitimizing identity*, *resistance identity* en *project identity* staan echter als zodanig niet los van elkaar. De ene identiteit kan voortvloeien uit de andere bij wijzingen in de context. *Legitimizing identity* vertrekt van het standpunt van machtige en dominante groepen die erop gericht zijn hun dominantie uit te breiden. Dit leidt tot het ontstaan van de *civiele maatschappij*.

Bij *resistance identity* zijn het daarentegen de onderdrukte groepen die hun identiteit vormen op basis van het verzet tegen de dominante groepen omwille van hun *anders* zijn. Mensen met deze identiteiten gaan zich verenigen in gemeenschappen en zo een collectief verzet vormen tegen de dominante krachten in de samenleving. Scheff verwijst hier naar etnisch nationalisme dat ontstaat wanneer etnische groepen politiek, sociaal of economisch worden buitengesloten. Deze identiteit heeft een defensief karakter. *Project identity* geeft dan de overgang aan naar een nieuwe identiteit en veranderde situatie in de samenleving.³²

²⁸ HALL (S.). Culturele identiteit en filmische representatie. In: HALL (S.). *Het Minimale Zelf en andere opstellen*. Amsterdam, Uitgeverij Sua, 1991b, pp. 186-187.

²⁹ HALL (S.). Who needs ‘identity’? In: HALL (S.) & DU GAY (P.) (eds.). *Questions of Cultural Identity*. London, Sage Publications, 1996, p. 4.

³⁰ HALL (S.) (1991b). *Op.Cit.*, p. 184.

³¹ CARPENTIER (N.). *De discursieve articulatie van publieksparticipatie in vier televisie talkshows. Een onderzoek naar de constructie van publieksparticipatie in het televisiesysteem aan de hand van de discours theorie van Ernesto Laclau en Chantal Mouffe. Deel II: Een tweeledig theoretisch kader*. Antwerpen, Doctoraatsverhandeling Universitaire Instelling Antwerpen, Faculteit Sociale en Politieke Wetenschappen, 2001, http://users.skynet.be/fa001094/doctoraat/DEEL2_theorie10.pdf, pp. 14-15

³² CASTELLS (M.). *The power of identity*. Malden, Massachusetts, Blackwell Publishers Inc., 1998, pp. 7-10.

Macht heeft vaak te maken met de *politisering van identiteit*. Dit wil zeggen dat mensen die op één of andere manier tot een bepaalde bevolkingsgroep behoren er zelf ook de nadruk op leggen dat ze daartoe behoren. Dat gebeurt vaak bij minderheidsgroepen in de samenleving omdat zij vinden dat zij genegeerd door de dominante groepen in de samenleving. Die dominante groepen hebben immers de macht. Met minderheden bedoelt de auteur etnische groepen of holebi's. Zij vinden dat er in de maatschappij geen rekening met hen wordt gehouden omwille van een gemeenschappelijk specifiek kenmerk dat ze vertonen. Hun meningen verschillen vaak met wat de dominante groepen verkondigen. Ze worden pas aanvaard als ze zichzelf aanpassen aan die dominante groepen wanneer ze met andere woorden hun identiteit of een deel ervan verloochenen.³³

2.1. Etniciteit

2.1.1. Etniciteit

Etniciteit is een complex begrip. Er zijn heel wat definities, die niet altijd dezelfde aspecten belangrijk achten. De meest algemene definitie vertrekt van etniciteit als een cultureel bindmiddel tussen mensen. In deze betekenis kan etniciteit zowel slaan op taal, religie, gewoonten, tradities of zelfs bepaalde plaatsen.³⁴ We gebruiken in deze verhandeling een beperkte invulling van het begrip etniciteit. Etniciteit heeft dan betrekking op taal, cultuur en tradities die los staan van religie. Al is het natuurlijk niet evident om altijd een onderscheid te maken. Want wat doe je met bijvoorbeeld een feestdag als Kerstmis met een belangrijke religieuze betekenis voor de één, maar onbelangrijk voor de ander?

Oorspronkelijk gingen wetenschappers uit van een vrij simplistische visie op etniciteit. Antropologen omschreven een etnische groep als een biologische groep die erin slaagt zichzelf in stand te houden, een groep met een eigen cultuur en eigen culturele gebruiken, een eigen communicatie- en interactiesysteem en leden die zichzelf beschouwen als deel van die gemeenschap en ook door anderen zo worden gezien. Barth vindt deze definitie te beknopt omdat ze geen aandacht besteedt aan contextuele factoren, zoals bijvoorbeeld de plaats in de maatschappij. Etnische gemeenschappen worden bekeken als alleenstaande entiteiten, die zich onafhankelijk ontwikkelen van elkaar. Binnen deze definitie wordt een etnische gemeenschap gelijkgesteld aan een *ras*, taal en cultuur.³⁵ Etnische groepen kunnen binnen het sociaal constructivistische denken van Barth worden onderscheiden door de manier waarop ze zijn georganiseerd, gebaseerd op een gemeenschappelijke oorsprong en achtergrond. Hier verschuift de focus van culturele kenmerken naar de sociale aspecten van etniciteit. Etnische identiteit wordt gebruikt om zichzelf tot bepaalde categorieën te rekenen, met als doel interactie te genereren. Binnen die categorieën zijn culturele verschillen mogelijk, maar die worden door de leden ervan niet als zodanig ervaren.³⁶ De categorisering in *wij* en *zij* groepen werkt in twee

³³ VERKUYTEN (M.) *Etnische identiteit. Theoretische en empirische benaderingen*. Amsterdam, Het Spinhuis, 1999, p. 32.

³⁴ HALL (S.) (1992a). *Op. Cit.*, p. 297.

³⁵ BARTH (F.). Introduction. In: BARTH (F.) (ed.). *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organisation of Cultural Difference*. Prospect Heights, Illinois, Waveland Press Inc., 1998, pp. 10-11.

³⁶ BARTH (F.). *Op. Cit.*, pp. 13-14.

richtingen. Enerzijds is er de *wij*-groep omdat er een zekere band bestaat tussen de leden ervan, en anderzijds bestaat die groep ook omdat die verschillend is van andere *zij*-groepen. Jenkins maakt een duidelijk onderscheid tussen groepen en categorieën. Een groep definieert zichzelf als *groep*, terwijl een *categorie* door anderen wordt toegekend. Dit onderscheid is vooral relevant voor theoretische beschouwingen, maar kan ook in de reële wereld van belang zijn. Sociale categorisering is het beschrijven van anderen als een collectieve entiteit, terwijl we op dat ogenblik ook onszelf tot een bepaalde groep rekenen en zo onze eigen identiteit bepalen.³⁷ Deze categorisering is gedeeltelijk gebaseerd op stereotypen. Stereotypen werden traditioneel gezien als manieren om de ons omringende wereld op te delen in categorieën en hem zo aannemelijker en bevattelijker te maken. De focus ligt op een bepaalde eigenschap. Wanneer iets of iemand diezelfde eigenschap vertoont, wordt dat object of die persoon automatisch ingedeeld bij de categorie met die eigenschap, ook al zijn er nog heel wat andere afwijkende kenmerken.³⁸ Dyer maakt daarbij een onderscheid tussen *typen* en *stereotypen*. Stereotypen zijn een subcategorie van typen en worden gevormd op basis van hun sociale functie. Typen worden gedefinieerd als manieren om bepaalde kenmerken weer te geven. Deze kenmerken zijn stabiel en onveranderlijk.³⁹ Deze sociale categorisering is gebaseerd op differentiatie en assimilatie. Op basis van verschillen of gelijkenissen worden mensen ingedeeld in bepaalde sociale groepen.⁴⁰

Een voorbeeld van die categorisering vinden we binnen het Oriëntalistisch discours van de 19de eeuw. Groepen mensen worden ingedeeld in collectiviteiten –*categorieën*– op basis van taal, ras, kleur, mentaliteit enzovoort. Het gaat niet om een objectieve indeling, maar wel op het *plakken van een etiket*, op basis van één kenmerk dat voor interpretatie vatbaar is. Deze categorisering leidt tot een opdeling tussen *wij* en *zij*. Alleen krijgt de *zij*-groep een negatieve connotatie. Binnen het Oriëntalistische discours is het Westen ontwikkeld, rationeel, liberaal en het Oosten onderontwikkeld en onbeschaafd. Het Westen spreekt hier in naam van het Oosten. De opdeling in groepen gebeurt door de Westerse intellectuelen en is bijgevolg slechts een interpretatie, bepaald door hun achtergrond.⁴¹

Barth legt de nadruk op de grenzen –*boundaries*– die etnische gemeenschappen van elkaar onderscheiden, omdat het de grenzen zijn die de etniciteit van een groep bepalen. Die grenzen zorgen voor een bepaalde continuïteit in het voortbestaan van etnische gemeenschappen. Die grenzen zijn veranderlijk, onder invloed van zowel culturele als sociale factoren. Ze vormen ook de grens tussen de *wij*-groep en de *zij*-groep en zijn gebaseerd op de verschillen en de interactie tussen de beide. Het betreft vooral om sociale grenzen, die in sommige gevallen kunnen samenvallen met territoriale grenzen.⁴² De *grenzen* die Barth aanhaalt om op de verschillen tussen groepen te wijzen,

³⁷ JENKINS (R.). *Rethinking Ethnicity. Arguments and Explorations*. London, Sage Publications, 1998, pp. 53-55.

³⁸ STEWART (R.A.), POWELL (E.G.), CHETWYND (S.J.) (eds.). *Person Perception and Stereotyping*. Westmead, Farnborough, Hants, Saxon House, 1979, p. 2.

³⁹ DYER (R.). *The Matter of Images. Essays on Representations*. London, Routledge, 1993, p. 13.

⁴⁰ BROWN (R.). *Prejudice. Its Social Psychology*. Oxford, Blackwell, 1995, pp. 78-79.

⁴¹ SAID (E.W.). *Orientalism*. New York, Pantheon Books, 1978, pp. 227-228.

⁴² BARTH (F.). *Op. Cit.*, pp. 14-15.

vallen samen met de interpretatie van Hall over de *arbitraire afsluiting*. Beide leggen de nadruk op het veranderlijke karakter van die grenzen. Jenkins vertrekt vanuit hetzelfde standpunt, maar maakt een onderscheid naargelang wie de grenzen bepaalt.

De *anti-essentialistische* invulling van het concept etniciteit legt niet de nadruk op oorsprong of gemeenschappelijke culturele achtergrond, maar op de onderlinge omgang van mensen. Etniciteit bestaat *an sich*, maar is een begrip dat ingevuld wordt door de mens. Ook hier is het verschil met andere mensen van belang. We beschrijven onszelf altijd volgens wat we niet zijn.⁴³ Stuart Hall spreekt van *nieuwe etniciteiten*. Hij stapt af van de essentialistische definitie omdat hoe langer hoe meer blijkt dat etniciteiten niet bepaald worden door de natuur, of een ander vaststaand gegeven. Ook etniciteiten zijn constructen, afhankelijk van historische, culturele en politieke factoren.⁴⁴ Hij omschrijft de nieuwe etniciteiten als “*een verrassende terugkeer op de politieke agenda van al die vormen van gehechtheid die aan het individu het besef geven van een plaats en een positie in de wereld, in relatie tot een bepaalde plaats, streek, taal, godsdienst of cultuur*”. Mensen hebben nood aan positionering. “*Deze nadruk op positionering verschaft mensen coördinaten, die vooral belangrijk zijn in het licht van de enorme mondialisering en het transnationale karakter van vele processen die nu onze levens vormgeven. [...] Het vraagstuk van etniciteit herinnert ons eraan dat iedereen ergens vandaan komt – al was het maar een imaginaire gemeenschap – en behoefte heeft aan identificatie en het gevoel ergens bij te horen*”.⁴⁵ Het transnationale karakter wordt in de volgende hoofdstukker nader verklaard.

Cultuur kan dienen als gemeenschappelijk kenmerk bij etniciteit, maar is het daarom niet. Er kunnen binnen etnische groepen ook cultuurverschillen bestaan, maar soms is dat net wat verschillende etnische groepen met elkaar verbindt. Het begrip *gemeenschappelijke cultuur* wordt dus te pas en te onpas aangehaald. Een veelgebruikt voorbeeld om naar een gemeenschappelijke cultuur te verwijzen, is bijvoorbeeld godsdienst.⁴⁶ Cultuur betekent hier niets anders dan een manier van leven, met gebruiken en tradities die eigen zijn aan een bepaalde maatschappij, of groepen binnen die maatschappij.⁴⁷ Een belangrijk kenmerk van cultuur is dat het constant aan verandering onderhevig is. Dat terwijl de gemeenschappelijke oorsprong binnen een etnische groep wel altijd dezelfde blijft. Mensen houden vast aan hun etniciteit in de betekenis van ‘dat is wie ik ben’ door te verwijzen naar hun gemeenschappelijke verleden, terwijl de cultuur waarin ze leven wijzigt.⁴⁸ Zo passen allochtonen in België zich aan onze maatschappij, maar verwijzen ze zelden naar zichzelf als Belg. Allochtone gemeenschappen verwijzen vaak naar hun *eigen cultuur*. Dan bedoelen ze de cultuur van hun etnische oorsprong en hun geschiedenis.⁴⁹ Barth merkt op dat de cultuur van etnische groepen nu

⁴³ BARKER (C.) (2000). *Op. Cit.*, p. 195.

⁴⁴ HALL (S.) New Ethnicities. In: DONALD (J.) & RATTANSI (A.) (eds.). *‘Race’, Culture and Difference*. London, Sage Publications, 1992b, pp. 256-258.

⁴⁵ HALL (S.) (1991a). *Op. Cit.*, p. 152.

⁴⁶ VERKUYTEN (M.) *Op. Cit.*, p. 46.

⁴⁷ GIDDENS (A.). *Sociology*. Cambridge, Polity Press, 1993, p. 42.

⁴⁸ VERKUYTEN (M.) *Op. Cit.*, p. 47.

⁴⁹ VERKUYTEN (M.) *Op. Cit.*, pp. 47-48.

verschillend kan zijn dan die van dezelfde etnische groepen vroeger. Culturele grenzen kunnen veranderen waardoor je in principe niet langer over *dezelfde* cultuur kan spreken.⁵⁰

De discussie tussen *primordialisten* en *situationalisten* (ook wel *instrumentalisten* genoemd) hangt voor een deel samen met die rond het essentialisme. De primordialisten beschouwen etniciteit als iets dat eigen is aan mensen. Van den Berge gaat hier vrij ver in door te verklaren dat het een biologisch gegeven is. Hier loop je echter het risico dat je etniciteit gaat verwarren met *ras*. *Ras* heeft te maken met de fysieke kenmerken van een persoon, gebaseerd op biologische verschillen. Etniciteit daarentegen slaat op cultuur. Etniciteit is een essentieel element van het mens zijn. Situationalisten daarentegen, zien etniciteit als cultureel erfgoed. Het is iets wat bepaalde mensen onderscheidt van anderen, maar tegelijk ook een band schept met mensen van dezelfde etniciteit.⁵¹ Barth legde er al de nadruk op dat etniciteit bepaald wordt door de context. Etniciteit kan ook worden gekozen om bepaalde doelen te verwezenlijken. Het is dus een construct dat kan evolueren door tijd en ruimte.⁵²

2.1.2. *Etnische identiteit*

Dit onderdeel krijgt vaak de bovenhand bij onderzoek naar etnische minderheden. Vaak wordt vergeten dat iemand meer dan enkel zijn etnische oorsprong is. Zoals Verkuyten het eenvoudigweg zegt: “Behalve Turk kan iemand bijvoorbeeld man, leraar, vader en Amsterdammer zijn.” Mensen worden echter vaak aangesproken op één aspect van hun verschillende culturele identiteiten.⁵³

Welke subidentiteit van belang is voor het individu zelf, hangt vaak af van de context. Die kan worden opgesplitst in relaties met andere personen binnen eenzelfde groep en in situaties waar één aspect van de identiteit op de voorgrond treedt. De directe omgeving is echter niet altijd een bepalende factor. Soms spelen gebeurtenissen uit het verleden een grotere rol dan de huidige context. Zo blijkt uit onderzoek van onder andere Grasmuck en Grosfoguel dat er een direct verband bestaat tussen kolonialisme en negatieve stereotypering van onderdanen uit vroegere kolonies.⁵⁴

De etnische identiteit is een *primaire identiteit*. Jenkins maakte dit onderscheid om aan te tonen dat bepaalde aspecten van een identiteit al van jongs af aan worden aangeleerd. Kinderen worden bijvoorbeeld opgevoed binnen een bepaalde context of in een bepaalde taal. Deze factoren bepalen voor een belangrijk deel hun identiteit. Het is een categorisering die vrij stabiel is, en gedurende de levensloop wel wordt bijgestuurd maar nooit helemaal verandert. Het maakt dat mensen zich identificeren met een bepaalde groep en zich op eenzelfde manier gaan gedragen. Maar etnische identiteit is niet noodzakelijk een primaire identiteit, of komt niet altijd zo over. Het zijn vooral de omstandigheden die bepalen wanneer etniciteit op de voorgrond treedt.⁵⁵

⁵⁰ BARTH (F.). *Op. Cit.*, p. 38.

⁵¹ POPEAU (J.). Race/ethnicity. In: JENKS (C.) (ed.) *Core sociological dichotomies*. London, Sage Publications, 1998, pp. 170-171; FENTON (S.). *Ethnicity. Racism, Class en Culture*. Hampshire, Macmillan, 1999, pp. 3-4.

⁵² JENKINS (R.). *Op. Cit.*, pp. 44-45.

⁵³ VERKUYTEN (M.) *Op. Cit.*, p. 28.

⁵⁴ VERKUYTEN (M.) *Op. Cit.*, pp. 30-31.

⁵⁵ JENKINS (R.). *Op. Cit.*, p. 49; VERKUYTEN (M.) *Op. Cit.*, p. 31.

2.1.3. *Etnische conflicten*

Het etnisch antagonisme kent gedeeltelijk haar oorsprong in het koloniale verleden van de Westerse wereld. Het Westen ligt binnen dit standpunt aan de basis van het ethnocentrisme dat nadien navolging zou kennen in de rest van de wereld. Het was ook op dat ogenblik dat het denken over verschillende *rassen* ontstond. De Gobineau was de eerste die mensen ging opdelen in *rassen*: het blanke, gele en zwarte *ras*, waarvan het blanke het superieure was. Sindsdien speelt het rassenonderscheid vaak een grote rol binnen etnische conflicten.⁵⁶

Etnische conflicten kunnen plaats hebben binnen één staat, maar kunnen ook ontstaan wanneer etnische groepen in verschillende staten aanwezig zijn, maar nergens een meerderheid vormen. Ook wanneer een etnische groep in één staat een minderheid vormt, en in een andere leden van dezelfde groep een meerderheid vormen, kan dat de aanleiding vormen voor een etnisch conflict.⁵⁷

Volgens Klinke, Renn en Lehnars moeten etnische conflicten altijd binnen een internationale context worden bestudeerd. Ze staven hun bewering aan de hand van drie verklaringen.

Ten eerste is er de problematiek van de staat en zijn inwoners. De laatste jaren hebben een aantal ontwikkelingen gezorgd voor toenemende spanningen tussen gemeenschappen met verschillende etnische oorsprong. Zo is er in toenemende mate een gevoel van xenofobie aanwezig bij inwoners van traditionele naties zoals Frankrijk en Duitsland, waar een anti-vreemdelingenpolitiek meer en meer successen boekt. Daarnaast komen in traditioneel etnisch homogene staten steeds meer genociden en etnische zuiveringen voor.

Vervolgens heeft het einde van de Koude Oorlog gezorgd voor een nieuwe wereldorde. De wereld is niet langer verdeeld in twee blokken, Oost en West, maar in meerdere blokken. Die multipolariteit maakt de situatie alleen maar gecompliceerder en zorgt voor meer instabiliteit en onzekerheid.

Tot slot gaat de wereld sindsdien ook op een ander manier om met etnische conflicten. De Verenigde Naties spelen daarbij steeds meer de rol van bemiddelaar.⁵⁸

Eriksen duidt ook op de veranderingen die vooral sinds het einde van de Koude Oorlog op de voorgrond zijn getreden, maar maakt een andere classificatie dan Klinke, Renn en Lehnars. Hij gaat ermee akkoord dat de Koude Oorlog ervoor heeft gezorgd dat conflicten niet kunnen worden geplaatst binnen het bipolaire klimaat dat toen heerste. Er ontstonden ook een hele reeks nieuwe ideologieën in de nieuwe Oost-Europese landen. Daarnaast heeft de modernisering in de Derde Wereldlanden geleid tot een confrontatie tussen het dominante nationalisme en nieuwe, meer etnisch gerichte ideologieën. Nationalisme staat voor assimilatie en culturele homogeniteit terwijl de etnische ideologieën net staan voor culturele heterogeniteit.⁵⁹

Nog andere redenen worden aangehaald door Hamelinck. Hij heeft ook aandacht voor de socio-economische oorzaken. In heel wat landen zorgt de economische situatie ervoor dat er grote

⁵⁶ GIDDENS (A.) (1993). *Op. Cit.*, pp. 216-219.

⁵⁷ KLINKE (A.), RENN (O.), LEHNARS (J.P.). *Ethnic Conflicts and Cooperation Among and Within States*. In: KLINKE (A.), RENN (O.), LEHNARS (J.P.) (eds.). *Ethnic Conflicts and Civil Society. Proposals for a New Era in Eastern Europe*. Aldershot, Ashgate, 1997, pp. 7-8.

⁵⁸ KLINKE (A.), RENN (O.), LEHNARS (J.P.). *Op. Cit.*, pp. 9-10.

⁵⁹ ERIKSEN (T.H.) (1991). *Op. Cit.*, 1991, p. 263.

ongelijkheid optreedt tussen verschillende klassen. Vaak worden de rechten van de minder gegoede klassen genegeerd waardoor zij zichzelf doen gelden via gebruik van etnisch geweld. Naast een economische oorzaak, duidt hij ook op de toenemende culturele globalisering waardoor gemeenschappen hun eigen cultuur bedreigd zien. Als reactie op deze *McDonalising* gaan mensen meer en meer de nadruk leggen op hun eigen cultuur en etniciteit, soms op een fundamentalistische manier.⁶⁰

Etniciteit als onderdeel van de overkoepelende culturele identiteit treedt volgens Horowitz altijd op de voorgrond na oorlogservaringen of in conflictsituaties. Vooral in de nieuwe staten in Azië, Afrika en het Midden-Oosten blijkt het belang van etniciteit. Horowitz verklaart dat mensen etnische herkomst belangrijker vinden dan nationaliteit. Ze vertrouwen eerder mensen van hun eigen etnische groep (of stam) dan anderen. Hiermee gaat vaak een gevoel van vijandigheid gepaard. Toch is de etniciteit echter niet overal even belangrijk. In sommige staten blijft etniciteit beperkt tot de sociale of culturele sfeer, in andere staten zijn er ook politieke partijen gebaseerd op etnische herkomst.⁶¹

Mobilisatie van migrantengemeenschappen

We baseren onze in deze eindverhandeling op de invloed die een conflict elders (cf. Israël-Palestina) teweegbrengt op lokaal vlak (cf. Antwerpen). In verband met deze *import* is het bijgevolg interessant om een aantal theoretische premissen hierover uit te klaren. Fiona Adamson baseerde zich op conflictsituaties in Algerije en Turkije/Koerdistan om de invloed op de immigrantengemeenschappen in respectievelijk Frankrijk en Duitsland te verklaren. Haar doel was te achterhalen hoe het komt dat migrantengemeenschappen kunnen gemobiliseerd worden voor een conflict waar ze zelf rechtstreeks niets mee te maken hebben. Zij wil met haar paper aantonen dat het niet zozeer natiestaten, of politieke partijen zijn die zorgen voor de *import van conflicten*, maar wel de *non-state political entrepreneurs*. Uit literatuuronderzoek blijkt dat hiervoor drie mogelijke verklaringen bestaan.⁶²

Eerst en vooral zijn er de auteurs die wijzen op de etnische band die bestaat met het land in kwestie (al dan niet het land van herkomst van die migrantengemeenschappen). Deze primordialistische verklaring houdt vast aan een stabiele etnische identiteit, onafhankelijk van (de situatie in) het land waar ze nu leven. De nadruk ligt op de essentialistische etnische gemeenschap binnen de diaspora.⁶³

De tweede mogelijke verklaring gaat in tegen die essentialistische definitie en wordt ook *statist* of *institutional* genoemd. Deze kan nogmaals opgesplitst worden. Enerzijds zijn er auteurs die wijzen op immigranten die worden uitgesloten van participatie binnen hun gastland, en zich bijgevolg terugtrekken binnen hun gemeenschap. Anderzijds zijn er auteurs die net van het tegenovergestelde vertrekken en zich baseren op immigranten die wel participeren binnen het politieke systeem. Hier profileren de immigranten zich ook expliciet als burgers van de natiestaat waarin ze leven, met de daarbij horende rechten en plichten. De *statist/institutionalist* benadering legt met andere woorden de

⁶⁰ HAMELINCK (C.). Media, Ethnic Conflict and Culpability. In: SERVAES (J.) & LIE (R.) (eds.). *Media and Politics in Transition. Cultural Identity in the age of Globalisation*. Leuven, Acco, 1997, pp. 29-30.

⁶¹ HOROWITZ (D.L.). *Op. Cit.*, pp. 4-7.

⁶² ADAMSON (F.B.). *Contested Constituencies: Political Entrepreneurs and the Mobilization of Immigrant Populations in France (1954-1962) en Germany (1984-2000)*. Paper prepared for presentation at the 14th Biennial Conference of Europeanists, Palmer House Hilton, Chicago, March 11-13, 2004, pp. 1-3.

⁶³ ADAMSON (F.B.). *Op. Cit.*, pp. 4-5.

nadruk op politieke participatie binnen het land waarin de immigranten leven om zo een buitenlands conflict bespreekbaar te maken.⁶⁴

De globaliserende visie gaat een stap verder en concentreert zich niet op het gastland alleen, maar op transnationale mobilisatie. De rol van moderne technologieën en communicatiemiddelen zorgen immers voor het inkrimpen van tijd en ruimte, waardoor niet zozeer territorium van belang is, als wel de transnationale identiteit van migrantengemeenschappen.⁶⁵

Adamson vindt geen van deze verklaringen afdoende en combineerde een aantal aspecten om het belang van *non-state political entrepreneurs* aan te tonen. Ze verwerpt de rol van etnische banden of van burgerschap binnen de natiestaat niet, maar wil bewijzen dat dat niet de enige relevante factoren zijn. Er is sprake van een *transnationale* mobilisatie die over grenzen heen werkt, en die gestuurd wordt door organisaties die onafhankelijk werken van natiestaten. Ze maken wel gebruik van nieuwe informatie- en communicatietechnologieën om hun doel te bereiken. *Non-state political entrepreneurs* halen hun kracht uit hun transnationale organisatie en structuur. Ze proberen mensen over grenzen heen te mobiliseren voor een politiek project. Adamson ziet die *entrepreneurs* als “*actors in the international system that take advantage of discontinuities, global inequalities, and differential political opportunity structures across states as means for building political movements within an unevenly institutionalized international system.*” Om migrantengemeenschappen te mobiliseren gebruiken ze drie strategieën. Eerst vormen ze een transnationale identiteit. Ze gaan op internationaal vlak op zoek naar financiële middelen, en ze richten een transnationale organisatie op om die mobilisatie in praktijk te brengen.⁶⁶

2.2. Nationale identiteit

2.2.1. Natie, staat en natiestaat

De termen natie en staat worden maar al te vaak als synoniemen gebruikt. Toch is er een onderscheid. *Staat* slaat op een politieke eenheid, die in kwantitatieve gegevens te beschrijven valt (bijvoorbeeld de oppervlakte of het aantal inwoners). Weber definieert *staat* echter als “*a human community that (succesfully) claims the monopoly of the legitimate use of physical force within a given territory.*”⁶⁷ Het belang van de *staat* ligt bij macht en de mogelijkheid om geweld uit te oefenen binnen een bepaald territorium.

Guibernau omschrijft een *natie* (of *volk*) als “*a human group conscious of forming a community, sharing a common culture, attached to a clearly demarcated territory, having a common past and a common project for the future and claiming the right to rule itself.*”⁶⁸ Anderson gaat in tegen deze definities en beschrijft de staat als een *imaginaire gemeenschap*. Imaginair omdat de leden van een

⁶⁴ ADAMSON (F.B.). *Op. Cit.*, pp. 7,11.

⁶⁵ ADAMSON (F.B.). p. 11.

⁶⁶ ADAMSON (F.B.). *Op. Cit.*, pp. 14-16.

⁶⁷ GUIBERNAU (M.). *Nations without States. Political Communities in a Global Age*. Cambridge, Polity Press, 1999, p. 13.

⁶⁸ GUIBERNAU (M.). *Op. Cit.*, pp. 13-14.

samenleving elkaar nooit allemaal kunnen kennen. Ze baseren zich slechts op de idee dat ze samen horen.⁶⁹

De term natiestaat in de letterlijke betekenis van het woord slaat dus op een politiek, territoriaal afgebakend gebied met een gemeenschappelijke, homogene cultuur. Vaak wordt kortweg het begrip *staat* gebruikt om de natiestaat te benoemen.⁷⁰ Guibernau noemt de natiestaat “*a modern institution, characterized by the formation of a kind of state which has the monopoly of what it claims to be the legitimate use of force within a demarcated territory and seeks to unite the people subject to its rule by means of cultural homogenization.*”⁷¹ Uit deze definitie blijkt dat er niet noodzakelijk een gemeenschap moet aanwezig zijn om een natiestaat te vormen. De natiestaat zelf vormt een gemeenschap door mensen te verenigen. De nadruk ligt daarbij op culturele homogenisering.

Zowel Gellner als Anderson zijn overtuigd van de rol van de schrijvende pers bij het vormen van een natie. Het is immers via de media dat mensen in contact komen met aspecten van hun samenleving waar ze geen weet van hebben. Op deze manier ontstaat een gemeenschapsgevoel dat mensen onderling met elkaar verbindt over de grenzen van tijd en ruimte heen.⁷² Appadurai gelooft niet langer in het belang van naties en spreekt van de postnationale maatschappij. In navolging van Anderson wijst hij op het belang van de media, en dan vooral de elektronische, in verband met de toenemende migratie in de wereld. Hij heeft het over *diasporic public spheres*. De verspreiding van religie, ongeacht nationale grenzen, is een voorbeeld van de postnationale wereld. Die *diasporische publieke sferen* bestaan uit een systeem van kleine, al dan niet homogene eenheden.⁷³

Hij staat aan de basis van een denkrichting die niet langer een onderscheid maakt tussen cultuur, economie en politiek. Die maatschappelijke sferen werden vroeger als onafhankelijke entiteiten beschouwd. Appadurai baseert zich op een aantal *landscapes* om de situatie nu, in deze globaliserende wereld, aan te duiden. Hij spreekt over *scapes* omdat die de nadruk leggen op het fluïde karakter. Het gaat hier bijgevolg niet om vaststaande, los van elkaar bestaande entiteiten. Ze zijn daarentegen onlosmakelijk met elkaar verbonden. Bovendien “... *they are deeply perspectival constructs, inflected by the historical, linguistic, and political situatedness of different sorts of actors: nation-states, multinationals, diasporic communities, as well as subnational groupings and movements (wether religious, political, or economic), and even intimate face-to-face groups, such as villages, neighbourhoods, and families.*”⁷⁴ Appadurai noemt deze *landscapes* dan ook *imagined worlds*, in dezelfde betekenis als de imaginaire gemeenschappen van Anderson.

⁶⁹ ANDERSON (B.). *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London, Verso, 1983, p. 6.

⁷⁰ CONNOR (W.). A nation is a Nation, is a State, is an Ethnic Group, is a In: HUTCHINSON (J.) & SMITH (A.D.) (eds.). *Nationalism*. Oxford, Oxford University Press, 1994, p.39.

⁷¹ GUIBERNAU (M.). *Op. Cit.*, p. 14.

⁷² FEATHERSTONE (M.). *Undoing Culture. Globalization, Postmodernism and Identity*. London, Sage Publications, 1995, p. 109.

⁷³ APPADURAI (A.). *Modernity at large. Cultural Dimensions of Globalization*. Minnesota, University of Minnesota Press, 1997, pp. 21-23.

⁷⁴ APPADURAI (A.). *Op. Cit.*, p. 33.

2.2.2. *Etnie/natie*

Het verschil tussen een etnie (of etnische gemeenschap) en een natie is niet altijd duidelijk. Zowel een etnie als een natie zijn gemeenschappen. Een etnie is echter gebaseerd op een gedeelde cultuur en een band met een territorium zonder er noodzakelijk te leven. Dat is echter wel één van de basisvoorwaarden om over een natie te kunnen spreken, zoals blijkt uit voorgaande definities.⁷⁵ Smith omschrijft etnieën als premoderne culturele gemeenschappen. Naties daarentegen zijn modern en gebaseerd op een massa mensen als burgers, waar iedereen rechten en plichten heeft. Toch constateert hij de laatste jaren, ondanks het premoderne karakter van etnische gemeenschappen, een heropleving of *etnisch revival*, maar zonder dat die gemeenschappen een eigen natie willen stichten.⁷⁶ Een etnie is volgens Scherrer in theorie hetzelfde als een natie. Toch strookt dat idee niet noodzakelijk met de werkelijkheid. Wanneer een etnie aan een aantal factoren voldoet, kan het als een natie worden beschouwd. Ten eerste moet de etnie in staat zijn om een eigen publieke sfeer op te bouwen. De etnie moet bovendien in staat zijn een eigen productiewijze tot stand te brengen en een eigen manier van leven te ontwikkelen en beide in stand kunnen houden. Ten derde moet de etnische gemeenschap politiek georganiseerd zijn. Daarbij hoort een eigen afgebakend gebied. Tot slot moeten de leden van de gemeenschap zichzelf identificeren als onderdeel van deze gemeenschap. Wanneer aan deze vijf eisen is voldaan, kan een niet-dominante etnische groep zichzelf als natie of nationaliteit omschrijven. De eigen etniciteit is dan enkel nog van belang in relaties met andere etniciteiten en in conflictsituaties.⁷⁷

De relatie tussen etnische gemeenschappen en natiestaten is heel ambigu. Zoals eerder beschreven zijn natiestaten in theorie etnisch homogene gemeenschappen. Eriksen definieert een natie echter als een etnische groep die zichzelf de macht heeft toegeëigend. Aan de basis van elke natie ligt een etnische groep. Sterke naties zoals bijvoorbeeld Frankrijk en Groot-Brittannië, zijn erin geslaagd hun gemeenschappen te doen geloven dat ze op elkaar lijken en bij elkaar horen. Bij zwakke naties zoals een aantal Afrikaanse landen, is dat niet gelukt en baseert de natie zich op een solidariteit om een band te creëren tussen de onderdanen.⁷⁸ De natiestaat bestaat dus uit een etnische, cultureel homogene gemeenschap die tegelijkertijd een politieke gemeenschap is. Dit is het niveau van de staat. Als je natie gelijkstelt aan een etnische gemeenschap, en je daarop de natiestaat zou baseren, zouden er volgens Eriksen 10 000 zijn want dat is het geschatte aantal etnische groepen. Deze strijd om autonomie ligt meestal ook aan de basis van etnische conflicten.⁷⁹ Etnische groepen kunnen bijgevolg een probleem vormen voor de natiestaat wanneer zij zich onderscheiden van de nationale gemeenschap (terwijl de nadruk bij natiestaten ligt op het etnisch homogene karakter).⁸⁰ Nationaliteit en etniciteit zijn op hetzelfde principe gebaseerd, namelijk culturele homogeniteit. Het grote verschil is

⁷⁵ SMITH (A.D.) Nations and History. In: GUIBERNAU (M.) & HUTCHINSON (J.) (eds.). *Understanding Nationalism*. Cambridge, Polity Press, 2001, p. 19.

⁷⁶ SMITH (A.D.) *Op. Cit.*, pp. 19-20.

⁷⁷ SCHERRER (C.P.). *Structural Prevention of Ethnic Violence*. Hampshire, Palgrave Macmillan, 2002, pp. 6-8.

⁷⁸ ERIKSEN (T.H.). Ethnicity and Nationalism: Definitions and Critical Reflections. In: *Bulletin of Peace Proposals*, vol. 23, nr. 2, 1992, p. 220.

⁷⁹ ERIKSEN (T.H.) (1992). *Op. Cit.*, pp. 221-222.

⁸⁰ ERIKSEN (T.H.). Ethnicity versus Nationalism. In: *Journal of Peace Research*, vol. 28, nr. 3, 1991, p. 273.

de relatie tot de staat. Nationalisme gaat ervan uit dat de grenzen van de staat moeten samenvallen met culturele grenzen.⁸¹

Appadurai spreekt niet zozeer van naties of entieën, maar van *ethnoscapes*. *Ethnoscapes* zijn opgebouwd rond groepsidentiteiten. Die identiteiten worden gereproduceerd door sociale, culturele en territoriale veranderingen. Alles is fluïde en verandert naargelang de omstandigheden. Mensen blijven niet langer hun hele leven op dezelfde plaats wonen, maar verhuizen, emigreren, reizen, Zoals Appadurai het stelt: "... groups are no longer tightly territorialized, spatially bounded, historically unselfconscious, or cultural homogeneous." Er is in sterke mate sprake van een *deterritorialisering*, niet alleen op economisch vlak, maar ook sociaal en cultureel. Het is deze *deterritorialisering* die aan de basis ligt van culturele reproductie. Bepaalde actoren in de maatschappij, zoals bijvoorbeeld media en reisagentschappen, spelen in op het verlangen naar een thuisland. Op die manier ontstaat een *imaginaire identificatie* met het thuisland. Het wordt geconstrueerd aan de hand van die gemedieerde informatie, waardoor het gevaar bestaat dat een eenzijdig of onrealistisch beeld van het thuisland kan ontstaan. Die verheerlijking kan bijvoorbeeld aan de basis liggen van het ontstaan van etnische conflicten.⁸²

De imaginaire identificatie van Appadurai is vergelijkbaar met wat Said omschrijft als *imaginaire geografie*. Op basis van een fictionele realiteit gaan bepaalde groepen mensen een onderscheid maken met anderen. Zo ontstaan een *wij* versus *zij* gevoel op basis van fictieve grenzen. Said verwijst hier ook naar een *arbitraire afsluiting*, een begrip dat door Hall gebruikt wordt om identiteitsconstructie te verklaren. Het volstaat immers als de *wij*-groep zich een bepaald gebied toe-eigenen, en ze daarmee degene die daar buiten vallen in de positie van de Andere plaatsen, zonder dat de Anderen daar noodzakelijk mee instemmen. "*It is enough for 'us' to set up these boundaries in our own minds; 'they' become 'they' accordingly, and both their territory and their mentality are designated as different from 'ours'.*"⁸³ Het feit dat mensen denken (i.e. het imaginaire) dat ze in een bepaalde wereld leven, maakt al dat ze deel uitmaken van die *ethnoscapes*. Daarnaast bestaan deze *ethnoscapes* niet als onafhankelijke entiteiten, maar is er voortdurende interactie met de andere *landscapes*, de *technoscapes*, *finanscapes*, *mediascapes* en *ideoscapes*.⁸⁴ *Ideoscapes* hebben betrekking op ideologieën en counterideologieën. Binnen de moderne natiestaat hoort vooral het Verlichtingsdenken hieronder thuis. De belangrijkste begrippen zijn wellicht vrijheid, welvaart, rechten, soevereiniteit, representatie en vooral democratie. Nu de natiestaten aan macht moeten inboeten, zijn zij niet langer de enige die aanspraak kunnen maken op dit denken. Bovendien treden er typische problemen op eigen aan de toenemende globalisering trend. Binnen de verschillende diaspora's (cf. infra) zijn niet altijd dezelfde kernbegrippen, zoals bijvoorbeeld democratie, van toepassing, maar bovendien verschilt de invulling sterk.⁸⁵

⁸¹ ERIKSEN (T.H.) (1991). *Op. Cit.*, pp. 264-265.

⁸² APPADURAI (A.) *Op. Cit.*, pp. 48-49.

⁸³ SAID (E.W.). *Op. Cit.* p. 54.

⁸⁴ APPADURAI (A.) *Op. Cit.*, pp. 33-34, pp. 48-49.

⁸⁵ APPADURAI (A.) *Op. Cit.*, pp. 36-37.

2.2.3. Globalisering/ transnationalisering

Appadurai maakte duidelijk dat natiestaten niet langer de enige actoren zijn op internationaal vlak, maar dat de maatschappij steeds meer verschuift in de richting van een gedeterritorialiseerde en transnationale samenleving opgebouwd rond diaspora's. De macht van natiestaten is aan het afbrokkelen ten voordele van subnationale of transnationale groepen. Deze evolutie is onder andere een gevolg van het toenemende belang van elektronische media.⁸⁶

McGrew omschrijft globalisering als *"the multiplicity of linkages and interconnections that transcend the nation-states and by implication the societies which make up the modern world system. It defines a process through which events, decisions, and activities in one part of the world can come to have significant consequences for individuals and communities in quite distant parts of the world"*.⁸⁷ Het belangrijkste kenmerk is de *time-space distancing*, of het afnemen van de kloof tussen tijd en ruimte.⁸⁸ Appadurai wees op het belang van communicatie en interactie tussen naties en culturen. Hierdoor ontstaat een transnationale maatschappij, een *global village* zoals Marshall McLuhan het noemt, één wereld en één cultuur. Die overheersende cultuur is echter gebaseerd op voornamelijk Westerse normen, met name modernisering en democratie, met Amerika als grote voorbeeld. Deze homogenisering druipt volledig in tegen de visie die globalisering gelijkschakelt met culturele heterogeniteit en ruimte voor diversiteit.⁸⁹

Deze toenemende globalisering uit zich in een stijgende diasporisering. Een diaspora is *"a transnational network of dispersed political subjects."* Traditioneel werd dit begrip gebruikt om de joodse diaspora aan te duiden, waar de nadruk ligt op het verloren thuisland. Tegenwoordig heeft diaspora niet langer een specifieke (joodse) betekenis. Het heeft eerder te maken met de transnationale samenleving en het toenemende cosmopolitanisme. Diaspora's vormen een tegengewicht voor de macht van natiestaten en homogeniserende cultuur die zij met zich meebrengen.⁹⁰ Volgens Cohen blijft de band tussen diaspora en thuisland toch centraal, *"all diasporic communities settled outside their natal (or imagined natal) territories, acknowledge that 'the old country' –a notion often buried in language, religion, custom of folklore- always has some claim on their loyalty and emotions."* De belangrijkste kenmerken zijn een gemeenschappelijke geschiedenis van migratie en een etnische band tussen de leden van de diaspora.⁹¹ Het thuisland moet bijgevolg nog onderdeel uitmaken van het collectieve geheugen. Het krijgt daarbij alle positieve eigenschappen toegekend die niet aanwezig zijn in het gastland. Leden van de diaspora werden vaak op een traumatische manier van hun thuisland verdreven, of ze deden dat in het kader van arbeidsmigratie of handel.⁹² Als gevolg van die deterritorialisering, horen leden van diaspora's vaak niet langer bij hun thuisland, maar hebben ze ook geen nieuwe thuis gevonden in hun gastland. Daardoor zijn ze vaak

⁸⁶ APPADURAI (A.) *Op. Cit.*, pp. 188-189.

⁸⁷ MCGREW (A.). A global society. In: HALL (S.), HELD (D.), MCGREW (A.) (eds.). *Modernity and its futures*. Cambridge, Polity Press, pp. 65-66.

⁸⁸ GIDDENS (A.) (1995). *Op. Cit.*, Cambridge, Polity Press, 1995, p. 21.

⁸⁹ LEWIS (J.). *Cultural Studies. The Basics*. London, Sage Publications, 2002, p. 335.

⁹⁰ WERBNER (P.). The place which is called diaspora: citizenship, religion and gender in the making of chaotic transnationalism. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 28, nr. 1, 2002, pp. 120-121.

⁹¹ COHEN (R.). *Global Diasporas. An introduction*. London, UCL Press, 1997, p. ix.

⁹² COHEN (R.). *Op. Cit.*, p. 180.

het slachtoffer van uitsluiting en worden ze niet als volwaardige burgers aanzien. Soms gebeurt het dat mensen uit de diaspora via *long-distance nationalism* etnische of nationalistische bewegingen gaan steunen, niet alleen over grenzen heen, maar ook in hun thuisland.⁹³

In navolging van de evolutie richting een transnationale wereld, kan er ook worden gesproken van *hybridisering* van identiteit. Als gevolg van de toenemende migratie in de wereld is identiteit niet langer verbonden aan het lokale, of zelfs het globale. Culturele identiteit kent bijgevolg nog meer subidentiteiten. Die identiteiten worden gevormd door de interacties tussen transnationale netwerken, of zoals Appadurai ze noemt, de verschillende *landscapes*.⁹⁴ Het hybride karakter heeft betrekking op *“the mixing of what is already a hybrid, so that all cultural practices are hybrids. There is no pure cultural practice that belongs in one place to one people.”*⁹⁵ Hybride identiteiten of diaspora-identiteiten mogen niet worden gedefinieerd als identiteiten van *“verspreid geraakte stammen”*. Diaspora slaat op diversiteit en heterogeniteit en de bijhorende identiteiten zijn *“identiteiten die zichzelf voortdurend opnieuw produceren en reproduceren door verandering en verschil”*.⁹⁶ Ondanks de toenemende globalisering zijn *“nationalism and ethnicity, religious fundamentalism, racism, sexism and other forms of social exclusivism [...] on the increase [...] Thus, a perverse feature of globalization at the cultural level is that it has brought about the fragmentation and multiplication of identities.”*⁹⁷

Er zijn verschillende manieren waarop die hybridisering naar voren komt. Barker onderscheidt zes verschillende types. Hij haalt bijvoorbeeld aan dat bijvoorbeeld een Aziatische Brit zich ofwel als Brit omschrijft ofwel als Aziaat. Hij gaat als het ware deze twee culturen van elkaar loskoppelen in tijd en ruimte. Hier is sprake van ofwel nationalisme ofwel een extreme nadruk op de etnische herkomst. Hij kan echter de twee ook met elkaar in verband brengen en zichzelf als Aziatische Brit omschrijven. Hier worden de culturen samengevoegd en ontstaat dus een nieuwe identiteit.

Een andere vorm van die hybridisering is het instandhouden of het herwaarderen van eigen tradities. De Aziatische Britten gaan die tradities opvolgen om zo de band met hun cultuur te behouden. Anderzijds doen ze dat ook om zichzelf te onderscheiden van de niet-Aziatische Britten. Dat is echter niet altijd het geval. Soms kan het zijn dat iemand zichzelf loskoppelt van zijn etniciteit en zichzelf dan ziet als Brits, door bijvoorbeeld de tradities af te wijzen. Dit gebeurt soms bij jongeren die zichzelf een blits imago willen aanmeten en daarom breken met de tradities van hun ouders. Er ontstaan bijgevolg nieuwe identiteiten die niet alleen gebaseerd zijn op nationaliteit of etniciteit, maar die ook te maken hebben met leeftijd, gender, klasse, De tanende macht van het nationalisme zorgt ervoor dat andere deelaspecten van identiteit op de voorgrond treden.⁹⁸

⁹³ WERBNER (P.). *Op. Cit.*, pp. 120-121.

⁹⁴ BARKER (C.). *Making sense of Cultural Studies*. London, Sage Publications, 2002, pp. 147-148.

⁹⁵ BARKER (C.) (2002). p. 149.

⁹⁶ HALL (S.) (1991b). *Op. Cit.*, p. 192.

⁹⁷ COHEN (R.). *Op. Cit.*, p. 169.

⁹⁸ BARKER (C.) (2002). *Op. Cit.*, pp. 148-149.

Omdat het concept burgerschap –*citizenship*– in een immigratiecontext niet langer werkbaar is, heeft Hammar het concept *denizenship* ontwikkeld. *Denizens* zijn geen *“regular and plain foreign citizens anymore, but also not naturalised citizens of the receiving country.”* Het gaat met andere woorden om *vreemdelingen* die permanent in een land wonen, maar geen burgers zijn in de formele betekenis van het woord. HAMMAR (T.). *Democracy and*

2.2.4. Nationale identiteit

Als mensen zichzelf definiëren, gebeurt dat vaak door zichzelf te omschrijven als bijvoorbeeld Belg of Vlaming. Meestal komt nationaliteit of nationale identiteit op de eerste plaats en vernoemen ze dan pas andere aspecten. Het is één van de culturele identiteiten die het meest gebruikt wordt in de essentialistische betekenis van het woord. Als iemand zich omschrijft als Belg, wordt dat gezien als een vaststaand gegeven. Belg zijn is blijkbaar iets wat niet verandert. Of, zoals Gellner omschrijft “*A man must have a nationality as he must have a nose and two ears. [...] Having a nation is not an inherent attribute of humanity, but it has now come to appear as such.*” Iemand zonder nationaliteit, en dus zonder nationale identiteit, zou als het ware verloren zijn.⁹⁹

Een nationale identiteit impliceert dat je lid bent van een nationale gemeenschap. Volgens Miller zijn er vijf belangrijke aspecten verbonden aan nationale identiteit. Ten eerste moet er binnen een gemeenschap een zeker *nationaal* gevoel aanwezig zijn. De leden van de gemeenschap moeten geloven dat ze allemaal dezelfde nationaliteit bezitten. Ze moeten geloven in het bestaan van iets als *nationaliteit*, gebaseerd op een gemeenschappelijk gevoel (cf. *culturele homogeniteit*). Ten tweede moet er voor dit geloof een historische basis zijn. Naties zijn immers in het verleden ontstaan. Continuïteit naar de toekomst toe is essentieel. Nationale gemeenschappen bestaan namelijk over generaties heen. Een nationale identiteit is ten derde ook een actieve identiteit. Als lid van een bepaalde natie onderga je niet gewoon je nationaliteit, je doet er ook iets mee, bijvoorbeeld participeren aan het beleid. En ook neem je zelf geen politiek mandaat op, je kiest vertegenwoordigers die dat voor jou doen. Hier wordt ook de link met het vorige punt duidelijk. Het beleid dat in het verleden werd gevoerd, heeft immers een impact op hoe de natie er nu uitziet.¹⁰⁰ Een historische band tussen natie en territoriaal gebied is een noodzaak. Dit is wat nationale identiteit anders maakt dan bijvoorbeeld etnische identiteit. Etnische identiteit kan op één of andere manier wel verbonden zijn met een bepaalde plaats, maar je hoeft daarom niet op die plaats te leven. Nationale identiteit veronderstelt echter dat je een *thuisland* hebt. Tot slot moet er ook een gevoel van verbondenheid of homogeniteit aanwezig zijn, zoals al werd vermeld bij het concept *natie*. Er moet een duidelijk onderscheid bestaan met andere groepen mensen.¹⁰¹ Miller legt bijgevolg het uitgangspunt eerder bij een identificatie met de natie dan met de natiestaat (hoewel hij dat niet volledig links laat liggen).

the nation state. Aliens, denizens and citizens in a world of international migration. Aldershot, Avebury, 1990, pp. 13-15.

⁹⁹ HALL (S.) (1992b). *Op. Cit.*, pp. 291-292.

Ondanks het feit dat het bezitten van nationaliteit en burgerschap als noodzakelijk worden beschouwd, zijn er wel degelijk mensen die niet als formele onderdanen van de moderne natiestaten worden beschouwd. “*Millions of people in Asia, Africa, Europe, and the Middle East have been denied or stripped of citizenship in their own countries solely because of their race, national descent, and gender. In many countries, children born in their mother's country are denied her nationality because women can not transmit nationality. These citizens without citizenship are denied a broad range of civil and political, and economic, social and cultural rights. Governments drive huge populations across international borders by depriving them of citizenship in their own countries, creating refugee crises and generating armed conflict. The breakup of states, the political tensions of war and intercommunal violence, and the creation of new states all provide scenarios in which holding on to or acquiring citizenship may turn on race or ethnicity and the whim of those in power.*” HUMAN RIGHTS WATCH. *Nationality and Statelessness*. <http://www.hrw.org/campaigns/race/nationality.htm>, 2004.

¹⁰⁰ MILLER (D.). *Citizenship and National Identity*. Cambridge, Polity Press, 2002, p. 27-29.

¹⁰¹ MILLER (D.). *Op. Cit.*, p. 29-31.

Barker omschrijft nationale identiteit als een *imaginaire identificatie* met de natiestaat, in navolging van het concept *imaginaire gemeenschap* van Anderson. De natiestaat is een politieke constructie met macht over een bepaald territoriaal gebied. Mensen gaan zich daarmee vereenzelvigen.¹⁰² Een natie is volgens Hall echter niet alleen een politiek construct, maar ook een *systeem van culturele representaties*. Het volstaat met andere woorden om de leden ervan het gevoel te geven dat ze iets gemeen hebben met elkaar, om te kunnen spreken over een nationale identiteit. Ze zijn niet alleen burgers, maar delen ook een gemeenschappelijke, imaginaire cultuur. Volgens Hall is een verschuiving merkbaar van een verbondenheid gebaseerd op etniciteit of religie naar een samenhangsgevoel gebaseerd op het behoren tot dezelfde natiestaat.¹⁰³ Het *collectieve geheugen* is met andere woorden een centraal gegeven in de vorming van nationale identiteiten. Maar het collectieve geheugen van een nationale groep kan (net als identiteit) gebaseerd zijn op een *ander* collectief geheugen, bijvoorbeeld in conflictsituaties. Deze alterisering kan ook sterk negatief geladen zijn, waardoor de nationale identiteiten een antagonistisch karakter krijgen. Zoals Gur Ze'ev en Pappé het verwoordden "*the destruction of the collective memory of the Other, through the construction of one's own, is a central element in the formation of national identities. Violence, direct as well as symbolic, plays thereby a crucial part, as collective memories are produced, reproduced, disseminated and consumed within concrete historical power relations, interests, and conceptual possibilities and limitations.*"¹⁰⁴

Nationale identiteit en burgerschap

Burgerschap heeft in de traditionele betekenis te maken met de rechten en plichten van de leden van een bepaalde maatschappij, met de nadruk op gelijkheid en universalisme. Van oudsher wordt burgerschap vaak in één adem genoemd met democratie en de natiestaat.¹⁰⁵ "*Het concept van burgerschap veronderstelt inderdaad een politiek van geven en nemen, van wederzijdse rechten en plichten tussen de burger en de overheid.*"¹⁰⁶ De laatste jaren wordt het steeds moeilijker om vast te houden aan deze definitie, als gevolg van de maatschappelijke veranderingen binnen de Westerse welvaartsstaten. Marshall verwijst binnen die context op het onderscheid tussen civiel, sociaal en politiek burgerschap. Naast het civiele wordt ook belang gehecht aan het politieke, met name participatie binnen de democratische maatschappij en het sociale, dat slaat op de dagelijkse aspecten van individuen van een samenleving.¹⁰⁷ Door het toenemend belang van de multiculturele samenleving en de globalisatietrend wordt nu ook cultureel burgerschap naar voren geschoven als

¹⁰² BARKER (C.) (2000). *Op. Cit.*, p. 197.

¹⁰³ HALL (S.) (1992b). *Op. Cit.*, p. 292.

¹⁰⁴ GUR ZE'EV (I.) & PAPPE (I.). Beyond the Deconstruction of the Other's Collective Memory. Blueprints for a Palestinian/Israeli Dialogue. In: *Theory, Culture and Society*, vol. 20, nr. 1, 2003, pp. 93-94.

¹⁰⁵ DAHLGREN (P.). *Citizenship and the Media: Cultivating Agency via Civic Culture*, In: CARPENTIER (N.), PAUWELS (C.), VAN OOST (O.). *Het on(begrijpbare) publiek/ The ungraspable audience. Een communicatiewetenschappelijke verkenning van het publiek*. Brussel, VUBpress, 2004;

¹⁰⁶ VAN DEN BOSSCHE (G.) & ZEMNI (S.). Alloctonen aller landen... burger u in! In: VAN DEN BRANDE (A) (ed.). *Identiteiten. Functies en disfuncties*. Gent, Academia Press, 2002, http://www.flwi.ugent.be/cie/CIE/vdbossche_zemni_1.htm.

¹⁰⁷ MARSHALL (T.H.). *Citizenship and social class*. London, Pluto Press, 1992, pp. 10-11.; DAHLGREN (P.). *Op. Cit.*

relevante factor binnen de maatschappij. Het culturele slaat dan op bijvoorbeeld een eigen taal of traditionele gebruiken, wat we eerder definieerden als etnische kenmerken.¹⁰⁸

Burgerschap heeft betrekking op het formele lidmaatschap van een bepaalde maatschappij of natiestaat, ongeacht of een individu dat wil of niet. Maar wanneer iemand zichzelf een nationale identiteit toeschrijft, doet die persoon dat wel bewust. Dat wil zeggen dat die persoon zich betrokken voelt bij de natiestaat, en niet alleen op papier er deel van uitmaakt.¹⁰⁹ Een gedeelde nationale identiteit kan gebaseerd zijn op gemeenschappelijke etnische herkomst of op religie. In de meeste liberale staten is die eerder gebaseerd op een gemeenschappelijke herkomst en taal. Burgerschap heeft in dit opzicht ook te maken met het behoud en het voortzetten van die geschiedenis, met de daarbijbehorende natiestaat, zonder dat er andere gemeenschappelijke kenmerken zijn.¹¹⁰

Het probleem dat ontstaat door de toenemende globalisering is dat de quasi natuurlijke band die bestond tussen de natiestaat en burgerschap onder druk komt te staan. Aangezien de macht van natiestaten aan het afbrokkelen is, moet het begrip burgerschap dat gebaseerd was op de natiestaat ook mee evolueren in de richting van een globaal burgerschap in plaats van nationaal burgerschap. Een burger kan zichzelf niet langer definiëren op basis van het verschil met een niet-burger wanneer het uitgangspunt van dat burgerschap niet langer de natiestaat is, maar wel de globale wereld.¹¹¹ Kymlica gaat hiertegen in door erop te wijzen dat burgers de globale maatschappij altijd vanuit hun eigen nationale identiteit interpreteren, en niet plots hun band met de eigen natiestaat gaan verloochenen omdat we in een geglobaliseerde maatschappij leven. Nationale collectiviteiten volgens hem zullen blijven bestaan omdat leden daarvan nog steeds meer met elkaar gemeen hebben dan met bijvoorbeeld andere collectiviteiten die gebaseerd zijn religie. Ondanks alles blijft een gemeenschappelijke herkomst en geschiedenis toch relevant.¹¹²

2.2.5. *Nationale conflicten*

Met nationale conflicten bedoelen we conflicten tussen natiestaten. Uit voorgaande definities bleek al dat natiestaten een monopolie op geweld hebben binnen een afgebakend territorium. Maar door de toenemende globalisering neemt de macht van natiestaten af. We gaan bijgevolg slechts kort in op dit soort conflicten.

Conflicten tussen natiestaten omwille van territorium zijn sinds de Tweede Wereldoorlog zeldzamer geworden. Larsson verklaart dat “*the notion of the ‘Clausewitzian war’ (i.e. inter-state, land-based with two large and well organised armies opposing each other) is becoming increasingly obsolete and may –in fact- no longer be valid.*” Er vindt met andere woorden een verschuiving plaats van de oude

¹⁰⁸ DAHLGREN (P.). *Op. Cit.*

¹⁰⁹ DONALD (J.). The Citizen and the Man About Town. In: HALL (S.) & DU GAY (P.) (eds.). *Questions of Cultural Identity*. London, Sage Publications, 1996, p.173.

¹¹⁰ KYMLICKA (W.). *Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism and Citizenship*. Oxford, Oxford University Press, 2001, pp. 311-312.

¹¹¹ URRY (J.). *Globalisation and Citizenship. Draft version*. Lancaster, Lancaster University, Department of Sociology, <http://www.comp.lancs.ac.uk/sociology/soc009ju.html>, 2004.

¹¹² KYMLICKA (W.). *Op. Cit.*, p. 320.

interstatelijke oorlogen naar nieuwe *intrastatelijke* oorlogen waarbij de nadruk niet langer op de natiestaat ligt, maar wel op etniciteit of religie.¹¹³ Huntington daarentegen verklaart dat natiestaten nog wel een rol zullen spelen in de internationale politiek, maar dat ze niet langer verwickeld zullen raken in oorlogen. Conflicten zullen daarentegen ontstaan tussen naties en beschavingen. Volgens hem is de Eerste Wereldoorlog het laatste conflict tussen natiestaten geweest. Tot het einde van de Koude Oorlog domineerden vooral ideologische geschillen de internationale politiek. In de toekomst zullen vooral de breuklijnen tussen beschavingen een rol spelen in conflictsituaties. “*A civilization is thus the highest cultural group of people and the broadest level of cultural identity people have short of that which distinguishes humans from other species. It is defined both by common objective elements, such as language, history, religion, customs, institutions, and by the subjective self-identification of people.*” Volgens zijn visie zijn er acht beschavingen, waarvan de Westerse, Confuciaanse (of Chinese) en de islamitische de belangrijkste zijn. Huntington's these gaat ervan uit dat vooral de islamitische beschaving voor toenemende problemen zal zorgen. Hij verwijst naar de gebeurtenissen van de laatste eeuw om zijn visie te staven.¹¹⁴ Door de nadruk te leggen op beschavingen als overheersende entiteiten, vertrekt hij van een essentialistisch standpunt. We wezen er eerder al op dat door de toenemende globalisering een sterke hybridisering optreedt. Deze hybridisering blijft niet beperkt tot identiteiten, maar heeft bijvoorbeeld ook betrekking op wat Huntington definieert als beschavingen. Een beschaving bestaat echter niet op zich, maar wordt gedeeltelijk gevormd door externe factoren en kan bijgevolg ook veranderen of zelfs ten onder gaan, zoals de klassieke Griekse en Romeinse beschavingen. Hoewel Huntington zich bewust is van dit veranderlijke karakter - “*Civilisations are dynamic; they rise and fall; they divide and merge.*”- lijkt het alsof de zeven of acht huidige samenlevingen niet kunnen transformeren.¹¹⁵ Of, zoals Edward Said het formuleert, “*In fact, Huntington is an ideologist, someone who wants to make "civilizations" and "identities" into what they are not: shut-down, sealed-off entities that have been purged of the myriad currents and countercurrents that animate human history, and that over centuries have made it possible for that history not only to contain wars of religion and imperial conquest but also to be one of exchange, cross-fertilization and sharing.*”¹¹⁶

2.3. Religie

2.3.1. Religieuze identiteit

Religieuze identiteit wordt vaak verbonden met etnische identiteit. Uit het voorgaande hoofdstuk bleek al dat etniciteit meestal als overkoepelend begrip wordt gebruikt. Etnische verbondenheid kan in die betekenis zowel betrekking hebben op een gemeenschappelijke taal, eigen tradities, maar ook op religie. Religie wordt dan eerder gezien als onderdeel van de eigen cultuur. Wij kozen ervoor om religieuze identiteit als apart onderdeel te behandelen. Het bleek niet zo evident om dit theoretisch te

¹¹³ LARSSON (J.P.). *Understanding Religious Violence. Thinking Outside the Box on Terrorism*. Aldershot, Ashgate, 2004, p. 11.

¹¹⁴ HUNTINGTON (S.). The Clash of Civilizations. In: *Foreign Affairs*, vol. 72, nr. 3, 1993, pp. 22-24.

¹¹⁵ HUNTINGTON (S.). *Op.Cit.*, p. 24.

¹¹⁶ SAID (E.W.). The Clash of Ignorance. In: *The Nation*, vol. 273, nr. 12, 2001, http://www.flwi.ugent.be/cie/CIE/said_1.htm.

onderbouwen omdat dit binnen de literatuur vaak als onderdeel van etnische identiteit beschouwd wordt. Het wordt enkel als concept op zich beschreven binnen de theologie. Daarenboven wordt religieuze identiteit vaak beschreven aan de hand van casestudies, zoals Jessica Jacobson deed in "Islam in Transition. Religion and identity among British Pakistani youth". Naast het gebruik van een aantal empirisch bronnen, baseren we ons daarom voor een deel op de (Franse) godsdienstsociologie, waar Danièle Hervieu-Léger een toonaangevend auteur is. Zij leggen de nadruk op godsdienst als sociologisch fenomeen. Dit omdat religie één van de manieren is om met de sociale realiteit om te gaan. Religie geeft met andere woorden een verklaring voor gebeurtenissen om ons heen.¹¹⁷

2.3.2. Religie en sociologie

Definitie

Giddens definieert religie als "a set of symbols, invoking feelings of reverence or awe, and are linked to rituals or ceremonials engaged in by a community of believers."¹¹⁸ Hervieu-Léger daarentegen vertrekt binnen de godsdienstsociologie van twee verschillende invalshoeken. Enerzijds is er een algemene definitie die de nadruk legt op "all constructs of imagination by which society, groups within society, and individuals within such groups, endeavour to assimilate the gap experienced between the limitations and definitions of the everyday and those aspirations to fulfilment for which the secular promises of modernity, replacing the religious promises of salvation, constitute the reference." Anderzijds is er een invalshoek die religie ziet als "as a stock of symbols, capable of being mobilised especially when the secular projections of historical fulfilment [...] are called into question."¹¹⁹

Klassieke sociologie

De klassieke sociologen die rond het belang van religie binnen de maatschappij werkten, waren Marx, Durkheim en Weber. Ze gaan er allen van uit dat godsdienst slechts een illusie is en dat het belang ervan in moderne tijden zal afnemen.

Marx legt vooral het verband tussen religie en macht. Hij baseert zich onder andere op het werk van Feuerbach om dat aan te tonen. Feuerbach ging ervan uit dat het goddelijke slechts een denkbeeldige weergave was van de realiteit. "God is a fantasied being upon whom man has projected his own highest powers and faculties, who thus is seen as perfect and all-powerfull, and in contrast to whom man himself appears as limited and imperfect."¹²⁰ Hij verklaarde dat religie uiteindelijk slechts een projectie was van menselijke ideeën en verwezenlijkingen op een hoger wezen, omdat ze zelf geen verklaring konden vinden. Er moest dus een goddelijk wezen bestaan die alles stuurde. Hij introduceert hier het begrip *aliënatie*. Pas wanneer de mens begrijpt dat hij zelf verantwoordelijk is voor zijn daden en gebeurtenissen in de wereld, gaat hij niet langer alles in het teken stellen van zijn

¹¹⁷ HERVIEU-LEGER (D.). *Religion as a Chain of Memory*. Cambridge, Polity Press, 2000, p. 16.

¹¹⁸ GIDDENS (A.). *Capitalism and modern social theory. An analysis of the writings of Marx, Durkheim and Max Weber*. London, Cambridge University Press, 1971, p. 436.

¹¹⁹ HERVIEU-LEGER (D.). *Op. Cit.*, p. 3.

¹²⁰ GIDDENS (A.) (1971). *Op. Cit.*, pp. 3-4.

leven na de dood, maar trachten er het beste van te maken op dit moment. Volgens Marx ligt hier het probleem. Door de huidige situatie te aanvaarden en alle goeie zaken te projecteren op een ander leven, wordt ongelijkheid en onrechtvaardigheid zonder meer getolereerd. Hier legt hij de band met ideologie. 'Religie als opium voor het volk' zorgt ervoor dat mensen hun lot zomaar aanvaarden, want *ze kunnen er zelf toch niets aan veranderen*.¹²¹ Marx definieerde religie als een vorm van ideologie, "*the transmuted representation of values which are in fact created by man in society, and the provision of principled support for an existing social and political order*."¹²²

Durkheim vertrekt vanuit het groepsgevoel dat hoort bij het geloof. De nadruk ligt op religie als *collectief gebeuren*. Het is niet alleen een geloof, maar zorgt ook voor een zekere cohesie. In traditionele maatschappijen bracht geloof mensen samen om bepaalde rituelen of ceremonieën te houden. Gelovigen stappen op dat ogenblik even uit het dagelijkse leven. Het is niet zozeer de godsdienst *an sich* die zorgt voor solidariteit tussen de geloofsgenoten, maar wel de ceremonieën en rituelen. Deze *collectieve* gebeurtenissen zorgen voor zekerheid bij bepaalde veranderingen. Wanneer iemand sterft, zorgt een collectieve ceremonie zoals de begrafenis voor een solidariteitsgevoel. Op dat ogenblik staan de betrokken partijen niet alleen, maar hebben ze een hele collectiviteit achter zich.¹²³ Hij wijst dus op het belang van religie in traditionele samenlevingen, maar beseft dat net de afname van het religieuze bijgedragen heeft tot de moderne samenlevingen. Zijn visie op religie is eerder functionalistisch. Religie zorgde voor samenhang. Moderne maatschappijen kunnen dus niet bestudeerd worden los van hun religieuze oorsprong in de traditionele samenlevingen. Hij baseerde zijn visie over religie op het *totemisme* van de Australische aboriginals.¹²⁴

De derde klassieke socioloog is Marx Weber. Hij vertrekt van de link tussen religie en sociale veranderingen. Hij haalt het voorbeeld aan van de opkomst van het calvinisme en het stijgende belang van het Westers kapitalisme. Omdat het protestantisme veel strengere eisen stelde aan haar volgelingen, werd de volledige levenswijze opgebouwd rond deze godsdienst. Economische activiteit binnen het moderne kapitalisme was niet zozeer een gevolg van deze levenswijze, maar droeg de kenmerken van de protestantse ethiek in zich.¹²⁵

Godsdienstsociologie

Hervieu-Léger omschrijft het belang van godsdienstsociologie op twee manieren. Enerzijds is het belangrijk om te weten wat de achterliggende sociale redenen zijn voor geloof in een bovennatuurlijk wezen. Anderzijds moet duidelijk worden nagegaan in welke mate religie relevant is in deze moderne gesecculariseerde maatschappij. We kunnen er volgens haar van uitgaan dat geloof een veel grotere rol speelt dan wordt aangenomen. Geloof mag niet restrictief worden geïnterpreteerd. Hervieu Léger "*this complex religious climate reflects the fragmented, shifting and diffuse nature of modern*

¹²¹ GIDDENS (A.) (1993). *Op. Cit.*, pp. 441-442 .

¹²² GIDDENS (A.) (1971). *Op. Cit.*, p. 205.

¹²³ GIDDENS (A.) (1993). *Op. Cit.*, pp. 442-444

¹²⁴ GIDDENS (A.) (1971). *Op. Cit.*, pp. 106-107.

¹²⁵ GIDDENS (A.) (1971). *Op. Cit.*, p. 125.

imagination – an awkward conglomeration of beliefs cobbled together, indefinable bric-à-brac of dreams and reminiscences which anyone may assemble, privately and subjectively, as the situation demands, its impact on society being at the very least problematic.”. Door de secularisering is religie niet langer onlosmakelijk verbonden met de maatschappij.¹²⁶ Het biedt niet langer een referentiekader zoals in het verleden. Individuen moet nu zelf het concept religie invullen. Dat kan nog steeds binnen de bestaande instituten, maar daarnaast is een nieuwe waaier aan mogelijkheden ontstaan. Het concept *geloof* wordt niet langer ingevuld door de maatschappij, maar het individu moet nu zelf zoeken naar de betekenis van religie.¹²⁷

Door de komst van modernisering ontstond een proces van secularisering. Daardoor nam het belang van religie in de samenleving af. Maar ondanks de secularisering zijn er ook tendensen die wijzen op een religieus *revival*, net zoals eerder al werd gesproken over een etnisch revival. Religie vormt de basis voor een collectieve identiteit. Maar religie bestaat vaak niet op zich. Bruce merkt op dat *“religion can provide resources for the defense of a national, local, ethnic, or status group culture”*.¹²⁸

2.3.3. Religie en traditie

In een vorig hoofdstuk over culturele identiteit werd al duidelijk dat het om een heel ruim begrip gaat. Cultuur heeft te maken met gebruiken en waarden, een manier van leven en dergelijke, maar ook met traditie.¹²⁹ Traditie speelt evenzeer een cruciale rol bij religie. Het geloof in een bepaalde religie hangt vast met tradities. Het is vaak iets wat van generatie tot generatie wordt overgedragen. Continuïteit tussen verleden en toekomst is een tweede belangrijk kenmerk. Maar door religie als het ware te laten samenvallen met traditie wordt voorbijgegaan aan het hybride karakter ervan. Religie verandert ook naargelang de omstandigheden. Religie kan (en heeft in het verleden) vaak bijdragen tot maatschappelijke veranderingen. Traditie moet eerder begrepen worden in de context van *“a world of collective meanings in which day-to-day experience can play havoc with groups or individuals is related to an immutable, necessary order that pre-exists both individuals and groups.”*¹³⁰ Door te verwijzen naar traditie, moet automatisch ook het *collectieve geheugen* worden besproken. Door de komst van de moderniteit en het seculariseringproject is het niet langer de maatschappij die instaat voor het in stand houden van dit collectieve geheugen. Individuen of groepen moeten zelf hun tradities en waarden in ere houden. Dat blijkt echter niet zo evident te zijn. De imaginaire band tussen heden en verleden verzwakt door maatschappelijke veranderingen. Het collectieve geheugen wordt constant opnieuw gedefinieerd. Er ontstaan verschillende (geloofs)gemeenschappen met elk hun tradities. Elke groep definieert zichzelf op een andere manier. Het verleden maakt daar uiteraard deel van uit. Feestdagen horen bijvoorbeeld tot de traditie en hebben hun oorsprong in het verleden net zoals huidige gebeurtenissen.¹³¹ Het collectieve geheugen geeft echter slechts een imaginair verleden weer.

¹²⁶ HERVIEU-LEGER (D.). *Op. Cit.*, pp. 28-29.

¹²⁷ HERVIEU-LEGER (D.). *Op. Cit.*, pp. 33-34.

¹²⁸ BRUCE (S.). The social process of secularisation. In: FENN (R.K.) (ed.). *The Blackwell Companion to Sociology of Religion*. Oxford, Blackwell Publishing, 2003, p. 259.

¹²⁹ PARES I MAICAS (M.). *Op. Cit.*, p. 22.

¹³⁰ HERVIEU-LEGER (D.). *Op. Cit.*, pp. 81-82, 86-87.

¹³¹ HERVIEU-LEGER (D.). *Op. Cit.*, pp. 123-125.

Het is echter belangrijk voor individuen en groepen omdat zij hun collectieve identiteit op dat imaginaire gaan afstemmen.¹³²

2.3.4. *Religie en etniciteit*

Etniciteit kan een rol spelen bij het collectieve geheugen. Hervieu-Léger verklaart de band tussen religie en etniciteit door te wijzen op de gemeenschappelijke genealogie bij zowel religie als etniciteit. Bij religie is deze gebaseerd op een symbolische genealogie, het geloof in eenzelfde opperwezen of dezelfde mythes. Bij etniciteit is er volgens haar een natuurlijke band die te maken heeft met enerzijds geografische verbondenheid en anderzijds *bloedbanden* (i.e. biologisch-primordialistische invulling). Vaak leunen deze twee concepten bij elkaar aan of overlappen ze zelfs. Het jodendom heeft bijvoorbeeld zowel een etnische als religieuze dimensie. Maar religie kan ook de pure religieuze betekenis verliezen (bijvoorbeeld de verwijzing naar een almachtige god) en gewoon een andere vorm aannemen met nog steeds dezelfde verwijzing naar waarden en normen. Op dat moment komt religie op hetzelfde niveau als etniciteit en kunnen de twee als één geheel worden beschouwd. Hervieu-Léger spreekt dan van *ethnisch-symbolische entiteiten*. De combinatie tussen religie en etniciteit kunnen we bijvoorbeeld vinden bij het jodendom en bij de islam, “*where values that are indissolubly historical and religious merge and are reinforced.*” Het probleem met deze combinatie is dat religieuze aspecten altijd automatisch aan de etniciteit zullen worden gekoppeld. Enerzijds is er dus sprake van een etnisch-symbolische homogenisering van religie en anderzijds van de religieuze herinterpretatie van etniciteit. Er wordt dus een nieuw collectief geheugen gevormd, waar de oude religieuze waarden worden samengevoegd met de geschiedenis en cultuur van die etnische groep. Er ontstaat een nieuwe invulling van het concept etniciteit die zowel gebaseerd is op religie als op etniciteit. Welke van de twee de bovenhand krijgt, hangt af van de sociale of politieke context.¹³³

Hammond haalt een aantal voorbeelden aan ter verduidelijking van de moeilijke relatie tussen de twee. Hij bouwt daarbij voor een deel voort op het nieuwe etnische karakter van religie. Religie kan zich aanpassen aan een nieuwe sociale context en zo een invloed hebben op de etnische identiteit. Maar het kan ook anders. Bij de Amish, de Mormonen en de joden ligt etniciteit meestal op hetzelfde niveau als etniciteit. Sterker nog, zonder deze religies zou er geen onderscheidende etnische identiteit bestaan. De Grieks orthodoxe kerk is niet alleen verbonden met etniciteit maar daarenboven ook met een bepaald gebied. Tot slot zijn er religies waarvan een duidelijke link bestaat met etniciteit, zonder dat die band determinerend is. Hammond verwijst daar naar het katholicisme in een aantal West-Europese landen.¹³⁴

Algemeen beschouwd heeft religieuze identiteit ongeveer dezelfde kenmerken als etnische identiteit. Net als etniciteit kan religiositeit op de voorgrond treden in bepaalde situaties. Wanneer migranten terechtkomen in een maatschappij met een andere religieuze achtergrond en tradities, kan hun eigen

¹³² HERVIEU-LEGER (D.). *Op. Cit.*, pp. 140-141.

¹³³ HERVIEU-LEGER (D.). *Op. Cit.*, pp. 157-162.

¹³⁴ HAMMOND (P.E.). Religion and the Persistence of Identity. In: *Journal for the Scientific Study of Religion*, vol. 27, nr. 1, p. 3.

religiositeit plots belangrijk zijn voor hun zelfbewustzijn. Stephen Warner verklaart dat religieuze identiteit vaak zelfs belangrijker wordt naarmate mensen ver van 'huis' zijn. De confrontatie met de Andere, zowel binnen de eigen religie (andere strekkingen) als met niet-religieuze mensen of aanhangers van een andere religie heeft een grote invloed op hun eigen identiteitsbesef. Religie wordt niet langer als iets vanzelfsprekend beschouwd, maar bewust ervaren.¹³⁵ Het verschil tussen religie en etniciteit ligt in de flexibiliteit. Jacobson gebruikt, in overeenstemming met Barth, ook het begrip *boundaries* om de grenzen tussen wij en de Andere aan te duiden. Zij vertrekt van het standpunt dat etnische grenzen flexibel zijn en aangepast worden naargelang de omstandigheden. Religieuze grenzen daarentegen zijn stabiel.¹³⁶

Wij gaan er van uit dat iemand bijvoorbeeld naast Vlaming ook gewoon katholiek kan zijn, zonder dat die twee automatisch worden gekoppeld. Jacobson deed onderzoek naar de rol van religie en etniciteit bij de identiteitsconstructie bij Britse Pakistani's. Zij verklaarde "*certainly, in many societies ethnic and religious cleavages coincide, such that religion is one of various sources of distinctiveness which may be regarded as the defining traits of a given ethnic group. However, it can by no means be assumed that religious identity is necessarily subsumed by ethnic identity; rather, in some circumstances members of a social group might believe that its religious and ethnic dimensions offer different and in some ways contradictory modes of self-definition.*"¹³⁷ Uit haar onderzoek bleek dat etniciteit grotendeels samenhangt met cultuur of het feit dat die Pakistaanse jongeren tot een minderheidsgroep in de samenleving behoren. Religie daarentegen geeft hun het gevoel dat ze bij een groter geheel horen, namelijk de islamitische *umma*. Hun etnische herkomst speelt daarbij geen rol.¹³⁸

2.3.5. Religieuze conflicten

Wanneer we op zoek gaan naar literatuur over religieuze conflicten, botsen we op hetzelfde conceptuele probleem als bij religieuze identiteit. Vaak wordt een religieus conflict onder de noemer van etnische conflicten geplaatst. Onder andere Varshney vertrekt van dit standpunt. Hij baseert zich hierbij op het onderscheid tussen etnische conflicten en economische of klassenconflicten.¹³⁹ We baseren ons in dit gedeelte onder andere op zijn onderzoek dat handelt over conflicten tussen Hindoes en moslims in India, maar gebruiken de term religieus conflict. In het Indiase politieke landschap hebben religieuze conflicten in de loop van de 20ste eeuw een belangrijke rol gespeeld. Vaak is religie niet het uitgangspunt, maar veeleer een legitimering voor bepaalde acties.¹⁴⁰ Zoals Larsson verklaarde "*Religion is nowadays used as a tool to mobilise forces and create unity on a*

¹³⁵ VERTOVEC (S.). *Religion and Diaspora*. Paper presented at the conference on 'New Landscapes of Religion in the West', School of Geography and the Environment, University of Oxford, 27-29 September 2000, pp. 16-17. <http://www.transcomm.ox.ac.uk/working%20papers/vertovec01.pdf>.

¹³⁶ JACOBSON (J.). *Islam in Transition. Religion and Identity among British Pakistani youth*. London, Routledge, 1998, p.127.

¹³⁷ JACOBSON (J.). Religion and ethnicity: dual and alternative sources of identity among British Pakistanis. In: *Ethnic and Racial Studies*, vol. 20, nr. 2, 1997, pp. 238-239.

¹³⁸ JACOBSON (J.) (1997). *Op. Cit.*, pp. 238-239.

¹³⁹ VARSHNEY (A.). *Ethnic conflict and civic life. Hindus and Muslims in India*. New Haven, Yale University Press, 2002, pp. 4-5.

¹⁴⁰ Dit kan ook het geval zijn bij etnische conflicten en, in mindere mate, nationale conflicten.

*political agenda or cause. Such (secular) agendas can include territory, resources, political power or wealth, and it seems as if there is no better method to rally support and provide legitimate justification than if the cause is supported by (a) god. Notions of a 'chosen people' or a land given by a god mobilise political forces to 'fight the battles of an earlier age'. In other cases, the differences are purely political, but once a dispute starts and fighting breaks out between warring parties, then people are forced to choose sides, and discontent with the other side grows.*¹⁴¹

India is al decennia het strijdtoneel van religieuze twisten. We proberen aan de hand van Varshney te achterhalen op welke manier religie de aard van dit conflict bepaalt.

Eén van de belangrijkste politieke strekkingen van de afgelopen eeuw in India is het religieus nationalisme. Dat nationalisme legt niet alleen de band tussen een bepaalde natie en een bepaald grondgebied, maar vertrekt daarbij van religie om op deze band te verklaren. Zowel de islam als het Hindoeïsme worden in dit geval gebruikt ter verantwoording van het nationalisme.

Het islamitisch nationalisme lag aan de basis van het ontstaan van Pakistan in 1947. Het religieus nationalisme beschouwt religieuze groepen in India niet als verschillende *gemeenschappen*, maar verschillende *naties*. De islam of het Hindoeïsme worden verbonden met een bepaalde cultuur en belangrijker, een bepaald territorium, respectievelijk Pakistan en India. "*Hinduism, according to Hindu nationalist narrative, is not only the religion of India's majority community, but also what gives India its distinctive national identity; other religions must assimilate to the Hindu center.*"¹⁴² De *Hindutva* (*Hindu-ness*) omschrijft een Hindoe als iemand die verbonden is met India (*Hindustan*) omwille van genealogische en religieuze banden. Op religieus vlak maken niet alleen Hindoes, maar bijvoorbeeld ook sikhs en boeddhisten deel uit van deze natie omdat deze religies ontstaan zijn in India. Christenen, joden en moslims maken om die reden geen deel uit van deze maatschappij. Omdat joden al zijn geassimileerd worden zij niet als potentiële vijand gezien door de Hindoeïstische nationalisten. Het zijn vooral de moslims die worden geïsoleerd omdat ze de grootste religieuze minderheid vormen. De oplossing ligt volgens het Hindoe-nationalisme in assimilatie, waarbij elke vorm van onderscheid tussen Hindoes en moslims moet verdwijnen. De islam wordt niet als een religieuze overtuiging gezien, maar als een cultuur die niet strookt met deze van de Hindoes. Het wordt gebruikt als een overkoepelend begrip, zonder onderscheid te maken voor de diversiteit binnen de islamitische gemeenschap. In India bestaat een *syncretische islam*, die deel uitmaakte van het pre-Indiase tijdperk en bijgevolg inherent is aan de Indische samenleving.¹⁴³ Maar de islam is niet alleen verbonden met één gebied. Het transnationale karakter van zowel de islam als het christendom wordt ervaren als een bedreiging voor de Hindoeïstische nationalisten. De islam wordt verbonden aan Pakistan en het Midden-Oosten, terwijl het Westen het christendom belichaamt. Godsdienst vormt de breuklijn tussen verschillende gemeenschappen. Lessinger wijst daarvoor op het verschil met etnische conflicten. Meestal hebben deze betrekking op een bepaald gebied. Moslims en christenen zijn niet

¹⁴¹ LARSSON (J.P.). *Op.Cit.*, p. 20.

¹⁴² VARSHNEY (A.). *Op.Cit.*, pp. 56-57.

¹⁴³ VARSHNEY (A.). *Op.Cit.*, pp. 65-67.

verbonden met een bepaalde streek binnen India en worden bijgevolg geportretteerd als *interne vijanden*.¹⁴⁴

We volgen het standpunt van Varshney en Larsson dat religie vaak niet de oorzaak is van bepaalde conflicten, maar eerder instrumentalistisch gebruikt wordt door bepaalde groepen om zich te verantwoorden voor hun (gewelddadige) acties. Bij religieuze conflicten wordt geen rekening gehouden met nationale of internationale wetten omdat de betrokken partijen strijden voor een *goddelijke zaak*. De religieuze inspiratie (of verantwoording) geeft dit soort conflicten een irrationeel karakter. “[...] *When a conflict takes on such characteristics the identities of the actors often become incompatible and everyone in the society must thus choose sides. It is impossible to be a bystander, innocent or ‘neutral’ in a cosmic war. This means that civilians –including women, children and professionals of all kinds- must necessarily be combatants.*”¹⁴⁵ Het discours dat gebruikt wordt ter verantwoording vertrekt van het wij-zij principe. Zij zijn dan degene die niet geloven of aanhangers van een andere godsdienst. Larsson vertrekt van de religieuze identiteit om het specifieke karakter van religieuze conflicten te verklaren. “*The very existence of an ‘Other’ guarantees one’s own identity, as there is no possibility that the other is **not** an enemy. Although the very existence of an (eschatological) enemy is a threat, it is also a promise, as it defines the ‘rightness’ and ‘goodness’ of one’s own cause. It may even be necessary that all those who are not ‘with us’ are considered as ‘them’, and thus the enemy, in order to know one’s own true identity.*”¹⁴⁶ Het is in de loop van conflictsituaties dat de eigen (religieuze) identiteit vorm krijgt.

¹⁴⁴ LESSINGER (J.M.). “Religious” violence in India. Ayodhya and the Hindu right. In: FERGUSON (B.) (ed.). *The State, Identity and Violence. Political disintegration in the post-Cold War period*. London, Routledge, 2003, p. 157.

¹⁴⁵ LARSSON (J.P.). *Op.Cit.*, pp. 11-13.

¹⁴⁶ LARSSON (J.P.). *Op.Cit.*, p. 107.

3. Tot slot - identiteit en conflict

In deze afsluitende paragraaf overlopen we kort nog even de belangrijkste concepten van ons theoretisch deel, met als focus identiteit en conflict. We constateerden onder meer dat identiteit een flexibel begrip is. Enerzijds hebben we het *zelf* of de manier waarop we onszelf zien. Anderzijds wordt identiteit gevormd door de manier waarop anderen ons zien. Er treedt voortdurend interactie op tussen onze eigen perceptie en de Anderen. Het postmodernisme legt daarbij de nadruk op de *context*. Identiteit verandert naargelang de omstandigheden. De postmodernistische visie druist met andere woorden in tegen het essentialistische discours dat identiteit als een vaststaand iets beschouwd. Het modernisme definieerde iedere mens als een wezen met een eigen onveranderlijke identiteit.

Het anti-essentialisme bepaalt in grote mate hoe wij de respectievelijke subidentiteiten beschouwen. We gaan ervan uit dat de context bepaalt welke subidentiteit op de voorgrond treedt. Als overkoepelend gegeven gebruiken we het begrip *culturele identiteit*. Culturele identiteit is bijgevolg een verzamelnaam voor *alle subidentiteiten* van een individu. Die subidentiteiten kunnen variëren van beroep over gender tot religieuze identiteit. Onze context wordt bepaald door het Israëliisch-Palestijns conflict, toegepast op de lokale Antwerpse context. We zullen bijgevolg voornamelijk peilen naar etnische, nationale en religieuze identiteit, omdat we vermoeden dat dat de respectievelijke identiteiten zijn die relevant zijn voor onze respondenten.

Etnische identiteit kent verschillende definities. Een aantal auteurs wijzen op biologische aspecten, anderen op cultuur, waarbij cultuur betrekking heeft op gemeenschappelijke achtergrond en oorsprong. Omdat we in deze eindverhandeling onderzoek doen naar twee verschillende gemeenschappen, hebben we ons vooral gefocust op het principe van *categorisering* (cf. Jenkins) of het trekken van *grenzen* om de eigen (imaginaire) groep (cf. Barth en Hall). Etniciteit wordt binnen de literatuur vaak gekoppeld aan religie. Wij beschouwen religieuze identiteit als een onafhankelijk gegeven. De uitgangspunten zijn echter gelijkaardig. Religie is vooral belangrijk in interactie met andere subidentiteiten. Wij vertrekken van de premisse dat naargelang de context één van deze twee subidentiteiten op de voorgrond kan treden.

De context is minder relevant bij nationale identiteiten. Terwijl etnische en religieuze identiteit eerder bewust worden ervaren, lijkt nationale identiteit eerder iets te zijn wat inherent is aan elke mens. Nationale identiteit slaat in deze betekenis op nationaliteit of op burgerschap. Een individu is bijna per definitie onderdaan van een bepaalde natiestaat. Die natiestaat zorgt voor een homogene *imaginaire* band tussen de burgers van die natiestaat. Huntington merkt op dat de macht van natiestaten aan het afbrokkelen is. Ook Appadurai wijst op de toenemende globalisering en spreekt van een *postnationale* maatschappij. Als gevolg daarvan gaat de nadruk van de traditionele identificatie met de natiestaat verschuiven naar etnische of religieuze identiteit. Binnen de literatuur spreekt men dan ook van een etnisch of religieus *revival*.

Het belang van conflict

De context krijgt in deze verhandeling een belangrijke rol toebedeeld. Wanneer die context bestaat uit een conflictsituatie, gaan we ervan uit dat dit conflict een determinerende factor vormt bij identiteitsconstructie. De nadruk op bepaalde subidentiteiten gebeurt in de marge van een conflict, of het nu gaat om een etnisch, nationaal of religieus conflict. Vanuit essentialistische standpunt zouden we er kunnen van uit gaan dat conflicten bepaald worden door sterke, vaststaande identiteiten. Uit ons literatuuronderzoek bleek dat deze definitie niet langer werkbaar is. Maar dit theoretisch standpunt heeft uiteraard geen invloed op hoe de actoren in deze situaties zichzelf omschrijven. Deze actoren kunnen wel verwijzen naar hun subidentiteiten zoals etniciteit of religieuze identiteit, en dat gebruiken ter legitimering van hun acties. Op dat punt gaan zij zelf een essentialistische invulling geven aan hun identiteit. De oorzaken van conflicten moeten echter niet gezocht worden bij de identiteiten van de betrokken collectiviteiten of individuen, maar veeleer in de wisselwerking tussen beide.

We focussen daarbij vooral op de etnische en religieuze identiteit, zonder nationale identiteit volledig te negeren. We vertrekken echter van het standpunt dat binnen de context van deze verhandeling nationale identiteit minder relevant is. We trachten de identiteitsconstructie van een aantal respondenten in Antwerpen te verklaren met betrekking tot het Israëlisch-Palestijns conflict. Ons uitgangspunt is het conflict *daar*, met betrekking tot de Israëlische natiestaat, en de reacties die dat *hier* teweegbrengt. Hall wees er op dat binnen een transnationale samenleving vooral identiteiten die los staan van de natiestaat meer op de voorgrond treden.

INTERNATIONALE CONTEXT

McLuhan lanceerde een paar decennia geleden het begrip *global village*. Ons dagdagelijks leven blijft niet langer beperkt tot de gebeurtenissen in ons eigen dorp maar wordt beïnvloed door externe gebeurtenissen. Giddens verduidelijkte het belang van de toenemende globalisering “*Today after more than a century of electric technology, we have extended our central nervous system itself in a global embrace, abolishing both space and time as far as our planet is concerned... As electrically contracted, the globe is no more than a village.*”¹⁴⁷ De wereld is met andere woorden zélf een dorp geworden. De evolutie richting een transnationale samenleving maakt dat bepaalde gebeurtenissen niet langer als geïsoleerde fenomenen kunnen worden beschouwd. Wij vragen ons af of het conflict in Israël/Palestina ook een invloed heeft op de identiteitsconstructie bij joden en moslims in Antwerpen. In dit deel geven we een kort overzicht van de internationale context, voor we in het volgende deel de lokale context onder de loep nemen.

Eerst en vooral is er het conflict zelf. We beperken ons tot een kort historisch overzicht om de huidige situatie te verklaren. Het Israëlisch-Palestijns conflict sleept al jarenlang aan, en het einde lijkt maar niet dichterbij te komen. Het is niet de bedoeling een diepgaande analyse te geven van de problematiek. Het conflict vormt het uitgangspunt van ons onderzoek, maar wordt getransfereerd naar een lokale context. We proberen enkel een schets te geven van de belangrijkste gebeurtenissen de afgelopen decennia. We pretenderen ook geenszins een exhaustief te zijn. We hebben ons daarom beperkt tot de oorlogen, opstanden en vredesinitiatieven. We sluiten dit hoofdstuk dan ook af met de laatste collectieve poging om tot een vredesakkoord te komen.

Maar het conflict blijft niet beperkt tot Israël. In het tweede hoofdstuk van dit deel bespreken we de ideologieën, in alfabetische volgorde, die volgens ons een belangrijke rol spelen. We focussen ons daarbij niet alleen op de Arabisch-islamitische wereld, maar vertrekken ook vanuit Europees perspectief. Het antisemitisme komt als eerste aan bod. Het lijkt voor de hand te liggen om dit te vermelden wanneer een onderzoek wordt gevoerd naar de joodse gemeenschap. Het Arabisch nationalisme en islamisme vormen beide de basis van de visie van de AEL. Omdat de AEL voor een deel de context vormt van deze eindverhandeling, kunnen we ze bijgevolg niet achterwege laten. Tot slot volgt een korte toelichting over het zionisme. Het zionisme lag aan de basis van het ontstaan van Israël en bepaalt daarmee voor een deel het conflict.

¹⁴⁷ BACK (L.). Local/Global. In: In: JENKS (C.) (ed.) *Core sociological dichotomies*. London, Sage Publications, 1998, pp. 63-64.

I. Het Israëliisch-Palestijns conflict¹⁴⁸

1. Voor 1948

Voor 1880 leefden er al joodse immigranten in Palestina. Die eerste immigranten hadden echter niets te maken met de massale emigratie uit Oost-Europa die later op gang zou komen. Het ging toen om kleine religieuze groepen die leefden in gesloten gemeenschappen en hun eigen religie en cultuur beschermden. Vanaf 1880 kwam echter een nieuwe stroom immigranten aan, op de vlucht voor de Oost-Europese pogroms. Deze nieuwkomers waren seculiere joden die een eigen joodse staat wilden stichten in Palestina. De meeste Oost-Europese joden trokken toen echter richting Verenigde Staten. De nieuwe seculiere joden voegden zich niet bij reeds aanwezige gemeenschappen, maar richtten nieuwe vestigingen op. Ze kwamen echter uit een compleet geurbaniseerde omgeving en waren vaak hoog opgeleid. Palestina leefde op dat ogenblik echter vooral van landbouw. Een deel van de immigranten kon niet wennen en vertrok weer. Anderen bleven, onder andere dankzij financiële steun van Europese joden. Ze gebruikten hun kennis en probeerden een nieuwe maatschappij uit de grond te stampen. Ze gedroegen zich daarbij vaak zoals kolonialisten en maakten gebruik van de lokale bevolking als goedkope arbeidskrachten.¹⁴⁹

Ondertussen maakte het zionistisch gedachtegoed van Herzl in Europa opgang en bleef het aantal joodse immigranten in Palestina stijgen. Daarmee begon ook de argwaan bij de Palestijnse bevolking toe te nemen. In 1917 sprak Groot-Brittannië zijn steun uit voor een eigen joodse staat in Palestina met de Balfour Declaration. De Ottomaanse heersers protesteerden tegen het stijgend aantal joodse inwijkelingen. Vanaf 1922 nam Groot-Brittannië het mandaat over Palestina officieel over. Groot-Brittannië begon vanaf de jaren '30 een zekere controle uit te oefenen op het aantal immigranten. In 1939 kwam The White Paper er, die de terugkeer van de joden naar een eigen joodse staat, niet langer steunde.¹⁵⁰

De Verenigde Naties vaardigden resolutie 181 uit in 1947 om Palestina in zones te verdelen zodat zowel de Palestijnse bevolking als de joodse bevolking een deel kregen. Die resolutie lag mee aan de oorzaak van de Onafhankelijkheidsoorlog.¹⁵¹ Op 15 mei 1948 werd de staat Israël opgericht door de Europese, meestal hoog opgeleide en seculiere joden, wiens cultuur duidelijk verschilde van de

¹⁴⁸ Sinds de New Historians (Benny Morris, Ilan Pappé en Avi Schlaim) is er een strijd ontstaan tussen historici die elk claimen de echte historiografie van Israël weer te geven. De New Historians hebben de algemeen aanvaarde Israëliische versie van de geschiedenis proberen te nuanceren, door te wijzen op bepaalde mythes, zoals de David-Goliath mythe. De reacties bleven niet lang uit en een aantal auteurs probeerden op hun beurt opnieuw de visies van Morris en co. te weerleggen. Beide strekkingen beweren de waarheid te spreken. We hebben in dit overzicht geprobeerd een evenwicht proberen te zoeken tussen beide soorten geschiedschrijving. Toch is ook dit slechts een construct, gebaseerd op onze interpretatie. We volgen het poststructuralistisch standpunt dat taal slechts een representatiesysteem is, en er bijgevolg niet zoiets bestaat als de correcte weergave van de feiten. CORLUY (L.). *De strijd om het geheugen van Israël. De New Historians en het Israëliisch-Palestijnse conflict*. Leuven, Acco, 2003, pp. 21-22, 71-72, 87.

¹⁴⁹ GOLDSCHIEDER (C.). *Cultures in Conflict. The Arab-Israëli Conflict*. Westport, Connecticut, Greenwood Press, 2002, p. 4.

¹⁵⁰ GOLDSCHIEDER (C.). *Op. Cit.*, p. 8; WIGODER (G.) (ed.). *New Encyclopedia of Zionism and Israël*. Madison, Fairleigh Dickinson University Press, 1994, vol. 2, p. 1440.

¹⁵¹ KHALIDI (R.). Les Palestiniens et 1948: les causes sous-jacentes de l'échec. In : ROGAN (E.L.) & SCHLAIM (A.). *1948 : La guerre de Palestine. Derrière le mythe...* Paris, Editions Autrement – collection Mémoires n°82, 2002, pp. 11-12 ; PAPPÉ (I.). *The making of the Arab-Israëli Conflict. 1947-1951*. London, I.B.Tauris, 1994, p. 41.

Arabische cultuur en bijgevolg opnieuw voor de nodige problemen in de regio vormde. De Palestijnen werden plots een minderheid, en een groot deel van de vluchtelingen hoopte op een terugkeer.¹⁵² Door de 'Wet op Terugkeer' van 1950 werd het voor hen onmogelijk om terug te keren naar Palestina. Die wet gold immers enkel voor joden. Concreet hield de wet in dat joden van over de hele wereld het recht hadden zich in Israël te vestigen en recht hadden op het Israëlisch burgerschap, behalve voor criminele of subversieve personen.¹⁵³

2. Na 1948

De periode tussen 1948 en 1967 bestond vooral uit het opbouwen van een moderne Israëlische staat. Het aantal joodse inwoners bleef stijgen, terwijl de Arabische minderheid verplicht werd zich in bepaalde gebieden te concentreren.¹⁵⁴

In die periode waren er ook heel wat machtswissels in de buurlanden van Israël. In Transjordanië werd koning Abdullah vermoord en na enig getouwtrek vervangen door koning Hoessein. Het stabiele Jordaanse regime bleek in gevaar en vormde een bedreiging voor Israël. Ook Egypte vormde een bedreiging met de staatsgreep van Gamal Abdel Nasser. Toen het land nadien de kant van de Sovjet-Unie koos tijdens de Koude Oorlog, kreeg Israël plots weer de steun van Westerse mogendheden als Groot-Brittannië en Frankrijk.¹⁵⁵ De Suezcrisis leidde tot een inval van Israël in Egypte, maar met logistieke en materiële steun van Groot-Brittannië en Frankrijk. Ondanks de verwachtingen van deze laatste, bleek het Israëlisch leger vrij sterk en had het binnen de kortste keren de Sinaï Woestijn in handen. Door tussenkomst van de Verenigde Naties moest Israël het gebied echter datzelfde jaar opnieuw terug afstaan.¹⁵⁶

2.1. De Zesdaagse Oorlog

De Zesdaagse Oorlog ontstond door een samenloop van omstandigheden. Finkelstein wijst op een aanval van Israël op een stad op de Westelijke Jordaanoever. Het was de bedoeling de Jordaanse koning Hoessein te waarschuwen om niet samen te werken met de Palestijnen. Daarnaast kwamen de relaties tussen Arabische landen onderling nog meer onder druk. Een territoriaal dispuut tussen Israël en Syrië veroorzaakte nog meer ergernis bij de betrokken partijen.¹⁵⁷ Nasser stuurde zijn troepen naar de Sinaï om de confrontatie aan te gaan. Ondanks de belofte van de toenmalige Israëlische premier Eshkol dat Israël geen plannen had om aan te vallen, sloot Nasser toch de Golf van Aqaba om het havenverkeer naar Israël te blokkeren. Het Israëlische leger viel op 5 juni 1967 de Egyptische luchtmacht aan nog voor ze de kans had op te stijgen. Opnieuw veroverde Israël de Sinaï Woestijn. Nasser dacht echter dat hij nog een kans maakte en kreeg de steun van Syrië en Jordanië. Maar ook zij leden verliezen. Op het einde van de Zesdaagse Oorlog had het leger niet alleen de

¹⁵² GOLDSCHIEDER (C.). *Op. Cit.*, pp. 8-9.

¹⁵³ BLUMBERG (A.). *Op. Cit.*, p. 92.

¹⁵⁴ GOLDSCHIEDER (C.). *Op. Cit.*, p. 10.

¹⁵⁵ BLUMBERG (A.). *Op. Cit.*, pp. 92-94.

¹⁵⁶ BLUMBERG (A.). *Op. Cit.*, pp. 98-99.

¹⁵⁷ FINKELSTEIN (N.G.). *Image and Reality of the Israël-Palestine Conflict*. London, Verso, 1997, pp. 124-125.

Sinaï Woestijn bezet, maar ook de Gazastrook, de Westelijke Jordanoever en de Golanhoogvlakte.¹⁵⁸

Er kwam echter een resolutie van de VN Veiligheidsraad met betrekking tot het nieuwe territorium. Resolutie 242 slaat op vrede in ruil voor land. Het probleem met resolutie 242 was echter dat de tekst in het Engels ruimer geïnterpreteerd kon worden dan die in het Frans. Het gaat hier vooral om de term *bezette gebieden*. De Engelse tekst laat ruimte tot overleg met de Arabieren terwijl de Franse tekst duidelijk vermeldt dat Israël afstand moet doen van de gebieden dat het in 1967 heeft bezet.¹⁵⁹

Na de Zesdaagse oorlog wijzigde de Israëlische mentaliteit en het ethnocentrisme van de jaren '40 stak terug de kop op. De Arabische bevolking werd een stuk groter en er ontstond een debat of Israël een homogene joodse staat zou moeten blijven of dat het een burgerlijke staat zou moeten worden, waar ruimte is voor verschillende religies.¹⁶⁰

In 1964 werd de Palestinian Liberation Organisation (PLO) opgericht door een groep Arabische leiders, die vooral actief waren in Oost-Jeruzalem (toen onder Jordaan bewind). Deze organisatie was een doorn in het oog van het Israëlische bewind. Oorspronkelijk was het geen terroristische organisatie maar een vreedzame beweging. Door samenloop van omstandigheden veranderde de situatie echter. Fatah, een terroristische organisatie onder leiding van Yasser Arafat, kreeg steeds meer aanhang. In 1968 werd het Palestine National Covenant opgericht.¹⁶¹ De Zesdaagse Oorlog zorgde ook voor een mentaliteitswijziging binnen de PLO. Terwijl ze voor 1967 geen behoefte hadden aan een eigen Palestijnse staat (het gebied was toch in handen van Jordanië), kwam daar na de Zesdaagse Oorlog verandering in. De leden van de PLO wilden terug naar het Palestina ten tijde van het mandaat van Groot-Brittannië.

In 1970 kwam het tot een confrontatie tussen leden van de PLO en het Jordaanse leger, waarbij de PLO het onderspit moest delven. De PLO moest een andere thuishaven zoeken en opereerde sindsdien vanuit Libanon.¹⁶²

2.2. De Oktoberoorlog van 1973¹⁶³

Tijdens de nasleep van de Zesdaagse Oorlog kwam er een uitputtingsslag tussen het Egyptische en het Israëlische leger, met als inzet de Sinaï Woestijn.¹⁶⁴

In 1970 kwam een korte Arabische hereniging tot stand tussen Koning Hoessein van Jordanië en Yasser Arafat. Dat jaar overleed Nasser en werd hij opgevolgd door Mohammed Anwar Sadat.¹⁶⁵ Het

¹⁵⁸ BLUMBERG (A.). *Op. Cit.*, pp. 104-106, p. xxiv.

¹⁵⁹ SCHLOMER (F.). De Israëlische verkiezingen en het vredesproces. In: DOOM (R.) & NONNEMAN (G.) (eds.). *Het Midden-Oosten Hertekend*. Brussel, VUBpress, 1996, p. 432; BLUMBERG (A.). *The History of Israël*. Westport, Connecticut, Greenwood Press, 1998, pp. 111-112.

¹⁶⁰ CORLUY (L.). *Op. Cit.*, pp. 55-56.

¹⁶¹ BLUMBERG (A.). *Op. Cit.*, pp. 101-102.

¹⁶² BLUMBERG (A.). *Op. Cit.*, pp. 111-113.

¹⁶³ Ook wel de Yom Kippuroorlog (naar de joodse feestdag), of Ramadanoorlog (voor de moslims) genoemd, naargelang de religie van de betrokken partijen.

CORLUY (L.). *De strijd om het geheugen van Israël. De New Historians en het Israëlisch-Palestijnse conflict*. Leuven, Acco, 2003, p. 81.

¹⁶⁴ BLUMBERG (A.). *Op. Cit.*, pp. 117-118.

was onder leiding van Sadat dat Egypte, samen met Syrië, drie jaar later Israël binnenviel op 6 oktober. Syrië probeerde de Golan Hoogvlakte terug te winnen. Egypte was er vooral op uit om de Sinaï Woestijn te veroveren. Jordanië nam deze keer niet deel aan de oorlog. Israël kon echter rekenen op militaire steun van de Verenigde Staten waardoor ze er binnen de kortste keren in slaagde de Egyptische en Syrische legers terug te drijven. Ondanks de overwinning voelde de Israëliëse bevolking zich toch verslagen. Het was Egypte en Syrië immers gelukt een aanval te plegen op Israël zonder dat dat land het minste vermoeden had. Bovendien was het dankzij de steun van de Verenigde Staten dat ze de oorlog won. Bovendien kwam er uit die richting ook heel wat druk om de bezette gebieden opnieuw af te staan. Toch stond daar vanwege de buurlanden niks tegenover, want geen van hen had tot dan toe Israël als nieuwe staat aanvaard en had ook geen intentie dat te doen.¹⁶⁶

2.3. *Camp David I*

In 1977 leed de Labour partij van Rabin verlies, en kwam Likud aan de macht. De nieuwe premier werd Menachem Begin. Binnen het conflict over de bezette gebieden hield hij vast aan het veroverde gebied. Hij was niet bereid om de bezette gebieden terug af te staan.¹⁶⁷

Sadat wilde tot een vredesovereenkomst komen met de Israëliëse regering en zette zelf de eerste stap. Hij ging daarvoor naar Jeruzalem (een symbolische daad) waardoor de angst van de Israëliërs tegenover de Arabische buurlanden verminderde. De vijand deed een toenaderingspoging en zorgde ervoor dat de Arabieren voor het eerst op enige sympathie konden rekenen.¹⁶⁸ In 1978 kwam er een toenadering tussen Begin en Sadat, met tussenkomst van de Verenigde Staten. De toenmalige minister van Defensie had immers laten uitschijnen dat Begin bereid was om de Sinaï Woestijn af te staan in ruil voor vrede. Het uiteindelijke akkoord omvatte twee luiken. Ten eerste zou Israël zich moeten terugtrekken uit de Sinaï Woestijn en zouden alle Israëliëse inwoners uit het gebied moeten verhuizen. Het tweede luik betrof het Palestijnse zelfbestuur. Uiteindelijk bleek dit laatste niet zo belangrijk te zijn voor Sadat en nam enkel de Amerikaanse president Carter het voortouw in die besprekingen. Er werd uiteindelijk een beslissing genomen over het aparte statuut van de Westelijke Jordaanoever.¹⁶⁹ Begin was een voorstander van joodse nederzettingen in dat gebied en leverde inspanningen om er meer nederzettingen te bouwen. In ruil voor het verlies van de Sinaï Woestijn wou hij meer Israëliërs in Judea en Samaria. Hij zag deze gebieden als onderdeel van Eretz Israël, het thuisland van de joden.¹⁷⁰

2.4. *De Libanonoorlog 1982-1985*

Ondertussen had de PLO zich verschanst in het zuiden van Libanon. Van daar uit planden ze gerichte aanslagen in het noorden van Israël. Sinds de jaren '70 probeerde Israël iets aan die situatie te doen. De bedoeling van Begin was om de PLO te verjagen uit Zuid-Libanon en vervolgens daar een nieuwe

¹⁶⁵ BLUMBERG (A.). *Op. Cit.*, p. 118.

¹⁶⁶ BLUMBERG (A.). *Op. Cit.*, pp. 120-123.

¹⁶⁷ BLUMBERG (A.). *Op. Cit.*, pp. 130-131.

¹⁶⁸ CORLUY (L.). *Op. Cit.*, p. 60.

¹⁶⁹ BLUMBERG (A.). *Op. Cit.*, pp. 136-139.

¹⁷⁰ BLUMBERG (A.). *Op. Cit.*, p. 140.

regering uit te roepen die het beleid van Israël zou steunen. Maar in plaats van de aanval te beperken tot het zuiden, trokken de Israëlische troepen richting Beiroet. Ze kregen niet de verwachte steun van de maronieten (een christelijke minderheidsgroep in Libanon). Deze maronieten hadden immers aan macht moeten inboeten met de komst van de PLO. De tussenkomst van de VS mislukte en de slag om Beiroet kostte heel wat mensenlevens. Als gevolg daarvan zocht de PLO een nieuwe uitvalsbasis, en dat werd Tunesië. In 1983 werd een vredesverdrag getekend tussen Libanon en Israël, dat inhoudelijk weinig te betekenen had. De Israëli's bleven wel aanwezig in het zuiden van Libanon.¹⁷¹

De Libanonoorlog bracht een kentering teweeg, zowel internationaal als binnen Israël. Het werd beschouwd als de eerste oorlog die door Israël zelf werd uitgelokt. Bovendien vormde Libanon geen gevaar voor het voortbestaan van Israël, wat bij de andere oorlogen wel het geval was geweest of toch zo werd gezien.¹⁷²

2.5. *Eerste intifada – 1987*

In 1987 brak de eerste intifada uit, een gewelddadig protest van Palestijnse jongeren tegen het Israëlische gezag. De opstand begon in de Gazastrook en breidde vrij snel uit naar de Westelijke Jordaanoever. Op dat ogenblik woonden daar meer Arabieren dan in elk ander deel van Israël. Ze woonden in vluchtelingenkampen, maar weigerden eigen nederzettingen te stichten omdat ze hoopten om terug te keren naar hun woonplaats in Israël. Eigen nederzettingen bouwen betekende immers een aanvaarding van hun lot.

Het protest bestond er vooral in stenen te gooien naar de Israëlische bezetter. Het was echter spontaan ontstaan en bijgevolg ongecontroleerd. De PLO, die er oorspronkelijk niks mee had te maken, trachtte het verzet enigszins te sturen. Het had echter te kampen met de concurrentie van twee nieuwe organisaties, Hamas en Jihad. Zij vertrokken echter niet van een nationalistisch standpunt maar waren islamisten.¹⁷³ Deze intifada was een volksopstand en kon dus niet zomaar worden neergeslagen door zwaar militair geschut. De soldaten zag het protest van de jongeren als gevaar voor de staat Israël en niet als reactie op de bezetting. De intifada werd bijgevolg op bloedige manier uitgevochten.¹⁷⁴

Jordanië reageerde op deze gebeurtenissen door het gezag over de Westelijke Jordaanoever over te dragen aan de PLO. Het gebied kreeg nog steeds de steun van Jordanië, maar bleek slechts tijdelijk. Bovendien kwamen er verkiezingen voor een nieuw parlement en kregen inwoners van de Westelijke Jordaanoever geen stemrecht. Een paar maanden later maakte de PLO het ontstaan van een Palestijnse staat bekend, met als hoofdstad Jeruzalem. De PLO verklaarde dat het bereid was te onderhandelen met Israël. Als gevolg hiervan ontstond er een breuk binnen het Israëlische gezag. De rechtse premier Shamir was bereid om de Arabische gebieden in Gaza en de Westelijke Jordaanoever een autonoom zelfbestuur te geven. Hij weigerde echter de oprichting van een

¹⁷¹ BLUMBERG (A.). *Op. Cit.*, pp. 143-147.

¹⁷² CORLUY (L.). *Op. Cit.*, p. 63.

¹⁷³ BLUMBERG (A.). *Op. Cit.*, pp. 156-158.

¹⁷⁴ CORLUY (L.). *Op. Cit.*, pp. 65-66.

onafhankelijke Palestijnse staat. Bovendien wou Israël zelf de controle over die gebieden behouden. De PLO werd niet erkend als legitieme gesprekspartner over dit onderwerp. De linkse Labour partij vond dat echter onontbeerlijk om tot een overleg te komen.¹⁷⁵

2.6. *Het vredesproces van Madrid*

Onder leiding van president Bush begonnen aan het begin van de jaren '90 vredesonderhandelingen tussen de Arabische buurlanden en Israël. Omdat de kwestie van Palestijnse vluchtelingen ook op de agenda stond, was het onvermijdelijk om een delegatie van de PLO uit te nodigen. Het doel van de conferentie in Madrid was enerzijds om te komen tot bilaterale akkoorden tussen Israël en de buurlanden en anderzijds tot een multilateraal akkoord over vluchtelingen, economische ontwikkeling, water, milieukwesties en wapenbeheersing.¹⁷⁶

Rabin, de opvolger van Shamir, was bereid tot toegevingen over de nederzettingenpolitiek in ruil voor een lening van 10 miljard dollar van de Verenigde Staten. Het bouwen van niet-strategische nederzettingen zou worden verboden, er werd een groot aantal Palestijnse vluchtelingen vrijgelaten en Palestijnen in de diaspora mochten sindsdien deel nemen aan de onderhandelingen. Ook de PLO was onderwerp van de toegevingen. Rabin zou ervoor zorgen dat het niet langer verboden was voor Israëls burgers om in contact te treden met de PLO. Dit waren echter toegevingen aan de Verenigde Staten waar een ruime compensatie tegenover stond. De eisen van de Palestijnse delegatie zelf werden compleet genegeerd. Rabin toonde wel interesse in vrede met zowel Syrië als Jordanië en was bereid een deel van de Golan Hoogvlakte daarvoor op te geven. Beide landen hielden echter de boot af omwille van de negatieve houding van Israël tegenover de Palestijnen. De Palestijnen zelf hadden op dat ogenblik echter te kampen met interne problemen. Yasser Arafat was bereid tot grotere toegevingen dan de Palestijnse vertegenwoordiging. In de Arabische landen en Israël had de PLO bovendien ook te maken met toenemende concurrentie van Hamas, die absoluut anti Israël waren en niet akkoord waren met de toegevingen van Rabin. De nederzettingenstop sloeg immers slechts op een klein gedeelte van de nederzetting, terwijl de kolonisatie eigenlijk gewoon voort ging.¹⁷⁷

Toen Israël bovendien 414 Palestijnen, die verdacht werden van banden met Hamas, naar Zuid-Libanon deporteerde in 1992, werden de onderhandelingen stopgezet. De Verenigde Staten veroordeelde de deportatie scherp en maande Israël aan om de Palestijnen te laten terugkeren zodat de vredesbesprekingen konden plaatsvinden. Toen Israël 100 van hen liet terugkeren was de VS toch bereid voort te onderhandelen. Het gevolg was dat de Arabische deelnemers de VS niet langer als een objectieve gesprekspartner zagen. Maar de onderhandelingen leidden uiteindelijk niet tot een oplossing.¹⁷⁸

¹⁷⁵ BLUMBERG (A.). *Op. Cit.*, pp. 158-160.

¹⁷⁶ MURPHY (E.). *Het Arabisch-Israëlsche conflict in de Nieuwe Wereldorde*. In: DOOM (R.) & NONNEMAN (G.) (eds.). *Het Midden-Oosten Hertekend*. Brussel, VUBpress, 1996, pp. 392-394.

¹⁷⁷ MURPHY (E.). *Op. Cit.*, p. 394-395.

¹⁷⁸ MURPHY (E.). *Op. Cit.*, p. 395-396.

2.7. *De Oslo-akkoorden*

In 1993 werd, na geheime onderhandelingen in Noorwegen, de Principeverklaring ondertekend door Rabin, Peres en Arafat onder toezicht van de Amerikaanse president Clinton. Arafat had daarvoor al laten weten dat de PLO zou afzien van het Charter van 1968 dat het bestaan van de Israëlische staat verwierp en terrorisme propageerde. Die wijzigingen werden echter nooit officieel en ook na de akkoorden van Oslo bleef Arafat oproepen tot geweld tegen Israël. Hij verzweeg volgens Blumberg ook de werkelijke inhoud van de overeenkomst.¹⁷⁹ Het ging hier niet om een definitieve overeenkomst maar over een plan gespreid over verschillende jaren, waarvan de volgende stappen op andere ogenblikken zouden worden besproken. De eerste stap binnen de Verklaring was dat Israël en de PLO elkaar officieel erkenden. De vredesovereenkomst zou worden gebaseerd op de VN resoluties 242 en 338. De belangrijkste knelpunten zoals de vluchtelingenproblematiek, Jeruzalem, de nederzettingen en bezette gebieden werden uitgesteld.¹⁸⁰ Er zou een Palestijnse Autoriteit worden opgericht met als president Yasser Arafat. De Palestijnse Autoriteit werd verantwoordelijk voor acht steden in Judea, Samaria en Gaza.¹⁸¹ Er kwam een officiële vredesovereenkomst tussen Israël en Jordanië in 1994 en er werden handelsovereenkomsten gesloten met een aantal Arabische staten.¹⁸²

In 1995 kwam er een vervolg op de Principeverklaring met Oslo II, dat voortbouwde op het akkoord van 1993. Dit was een interim-overeenkomst tussen Israël en de PLO. Deze overeenkomst leidde onder andere tot de verdeling van het Palestijnse gebied in drie zones. Zone A is autonoom Palestijns gebied, maar de Israëlische staat behoudt de soevereiniteit. Zone B houdt beperkte autonomie in, maar Israël heeft de militaire controle in handen. Zone C daarentegen is volledig in Israëlische handen.¹⁸³

2.8. *Na de Oslo-akkoorden*

Na de Oslo akkoorden kwam een opstoot van geweld, zowel aan Israëlische als aan Palestijnse zijde. Palestijnse bewegingen pleegden een aantal terroristische aanslagen. Arafat deed niets om deze tegen te houden, terwijl hij beloofd had zich tegen het terrorisme te verzetten. Ook vanwege de Israëlische kwamen er aanslagen. Het vredesproces leek alleen het geweld aan te wakkeren. In 1994 werd premier Yitzchak Rabin vermoord door een extremistische joodse student. Het zorgde alleen voor nog meer onverdraagzaamheid.¹⁸⁴

Aangezien de uitwerking van de Oslo-akkoorden maar bleef aanslepen en deadlines telkens opnieuw werden uitgesteld, nam president Clinton in 1998 het initiatief tot nieuwe onderhandelingen op het Wye Plantation domein. De onderhandelingen, die in 1999 een gevolg kregen, zouden later bekend worden als de Wye I en Wye II akkoorden, en regelden de verdere overdracht van Palestijnse

¹⁷⁹ BLUMBERG (A.). *Op. Cit.*, pp. 171-173.

¹⁸⁰ MURPHY (E.). *Op. Cit.*, p. 398.

¹⁸¹ BLUMBERG (A.). *Op. Cit.*, pp. 171-173.

¹⁸² BLUMBERG (A.). *Op. Cit.*, pp. 174-175.

¹⁸³ GUYATT (N.). *The Absence of Peace. Understanding the Israeli-Palestine Conflict*. London, Zed Books, 2001, pp. 32-33.

¹⁸⁴ BLUMBERG (A.). *Op. Cit.*, pp. 176-178.

gebieden van Israël naar de Palestijnse Autoriteit. Uiteindelijk volgden er geen concrete daden op deze onderhandelingen.¹⁸⁵

De wrevel begon zowel aan Palestijnse als aan Israëlische kant te stijgen. Geen van de partijen hield zich aan de akkoorden, of implementeerde slechts een aantal aspecten. Zo bleef Israël maar nederzettingen bouwen in Palestijns gebied en deed Yasser Arafat geen moeite om het toenemende geweld te veroordelen. Bovendien bleven een aantal cruciale aspecten voor de Palestijnse Autoriteit vaak onbesproken. Zo werd er tijdens de onderhandelingen geen aandacht besteed aan de problematiek van de vluchtelingen, de nederzettingenpolitiek van Israël en het vraagstuk rond Jeruzalem. De Palestijnse gebieden die een zekere autonomie verkregen, werden daarenboven nog steeds gecontroleerd door het Israëlische leger.¹⁸⁶

In 2000 volgde een nieuwe poging in Camp David. Het kwam bijna tot een akkoord tussen Barak en Yasser Arafat over de Palestijnse vluchtelingen, de nederzettingenpolitiek en over de grootte van de toekomstige Palestijnse staat. Het belangrijkste knelpunt bleef echter Jeruzalem.¹⁸⁷ De Israëli's deden wel een aantal territoriale toegevingen. De Israëlische leiders verwachtten echter een einde aan het geweld in ruil voor de toegevingen. Ze baseerden zich op het principe *land voor vrede*. Er waren echter meningsverschillen over Oost-Jeruzalem.¹⁸⁸ Bovendien had de verdeling een negatief effect op het Palestijns gebied als één geheel. De joodse nederzettingen zouden zich immers nog op bepaalde Palestijns grondgebied bevinden, maar wel Israëli's blijven. Op die manier werd de Westelijke Jordanoever in drie verdeeld, waardoor het Palestijns gebied uit vier aparte stukken zou bestaan, wat de macht van het gebied aanzienlijk verkleinde. Als Arafat dit voorstel zou hebben aanvaard zou Palestina bestaan uit een aantal onafhankelijke gebieden en zouden Palestijnse vluchtelingen niet langer als vluchtelingen worden erkend.¹⁸⁹

2.9. De Al Aqsa intifada

De toenemende ontevredenheid onder de Palestijnse bevolking kwam tot een hoogtepunt in september 2000, toen Likud leider Ariël Sharon een bezoek bracht aan Harim-al-Sharif (voor moslims), ook bekend als de Tempelberg (voor joodse gelovigen). Dit bezoek was voor de islamitische Palestijnen pure provocatie omdat een generaal, verantwoordelijk voor vele Palestijnse doden, voet zette op een heilige islamitische plek. Een gewelddadige reactie bleef dan ook niet lang uit en dat was het begin van de tweede intifada, ook wel de Al Aqsa intifada genoemd. Net als de eerste intifada ging het om ongecontroleerd, plots verzet vanwege de Palestijnse bevolking en niet gestuurd door Palestijnse verzetsorganisaties. Dat veranderde vrij snel. Fatah, Hamas en de islamitische Jihad organiseerden zich in de Nationalist and Islamic Forces of Palestine en begonnen met gerichte aanvallen op Israëlische doelwitten.¹⁹⁰ In vergelijking met de eerste intifada hadden de

¹⁸⁵ DE STANDAARD ONLINE. *Het vredesproces*.

<http://www.destandaard.be/Archief/Dossiers/index.asp?dosID=88#vredesproces>, 2003.

¹⁸⁶ SCHULZE (K.E.). Camp David and the Al-Aqsa Intifada: An Assessment of the State of the Israëli-Palestinian Peace Process, July-December 2000. In: *Studies of Conflict and Terrorism*, vol. 24, nr. 3, 2001, p. 216.

¹⁸⁷ DE STANDAARD ONLINE. *Op. Cit.*

¹⁸⁸ SCHULZE (K.E.). *Op. Cit.*, p. 218.

¹⁸⁹ CORLUY (L.). *Op. Cit.*, pp. 142-143.

¹⁹⁰ SCHULZE (K.E.). *Op. Cit.*, pp. 220-221.

Palestijnen nu ook hun eigen troepen en veiligheidsorganisatie. Aangezien deze keer het geweld van professionele organisaties kwam, was dit voor Israël een reden om zwaarder geschut te gebruiken om de Palestijnse acties te stoppen.¹⁹¹

De intifada bracht een mentaliteitswijziging teweeg bij de Palestijnse bevolking ten opzichte van zijn leiders. Hun vertrouwen in de Palestijnse Autoriteit en Yasser Arafat was al geschonden door de toenemende toegevingen aan Israël en de interne corruptie. De Palestijnen schaarden zich meer en meer achter de extremere groepen die lid waren van de Nationalist en Islamic Forces. Het verzet verbond het nationalisme meer en meer met religieuze aspecten.¹⁹²

Daarnaast zocht de Palestijnse bevolking steun bij de Arabische buurlanden. Er was weer sprake van een zekere Arabische eenheid (cf. Ideologie). De voltallige Arabische wereld moest zich inzetten voor de Palestijnse problematiek. Het religieuze aspect uitte zich in de nadruk op Jeruzalem. De Arabische buurlanden van Israël stonden eerder weigerachtig tegenover een inval in Israël en hielden zich op de achtergrond. Ze probeerden wel om beide partijen te verzoenen door tot een nieuw akkoord te komen. De VS wijzigden hun standpunt over het conflict. Israël genoot niet langer hun onvoorwaardelijke steun. De VS veroordeelden het toenemende Israëlische militaire geweld. Ondanks de positieve invloed in het binnenland en op het internationale toneel, werd er na de intifada geen concrete vooruitgang geboekt.¹⁹³

2.10. De Road Map

In 2001 werd het Mitchell-rapport gepubliceerd. Dat rapport zal het uitgangspunt vormen voor de Road Map van 2003. In 2003 werd dan 'A Performance-Based Road Map to a Permanent Two-State Solution to the Israeli-Palestinian Conflict' voorgesteld. Het Quartet, de Verenigde Staten, de Europese Unie, de Verenigde Naties en Rusland, had het plan samen uitgewerkt.¹⁹⁴ Het omvat een aantal fasen om tot een definitieve oplossing te komen en dat via, uiteindelijk, de oprichting van een autonome Palestijnse staat. De Road Map is echter geen gedetailleerde uiteenzetting over wie, wat, waar, op welk ogenblik moet doen. Bovendien is het opgesteld in algemene bewoordingen, wat ruimte voor interpretatie openlaat, maar tegelijk kan leiden tot meningsverschillen. Het is dus ook niet duidelijk hoe de betrokken partijen het stappenplan moeten invullen. En wat als één van de partijen zich niet zou houden aan de afspraak? Er werd evenmin aandacht besteed aan mogelijke sancties.¹⁹⁵

¹⁹¹ HAMMANI (R.) & TAMARI (S.). The Second Uprising: End or New Beginning? In: *Journal of Palestine Studies*, vol. 134, nr. 118, 2001, <http://www.palestine-studies.org/en/journals/abstract.php?id=3066>.

¹⁹² SCHULZE (K.E.). *Op. Cit.*, pp. 220-221.

¹⁹³ SCHULZE (K.E.). *Op. Cit.*, p. 222.

¹⁹⁴ NN. Special Documents. The Road Map. In: *Journal of Palestine Studies*, vol. 128, nr. 4, 2003, pp. 83-84.

¹⁹⁵ NN. *Op. Cit.*, pp. 84-85.

II. Ideologie

In voorgaand overzicht werd hier en daar al melding gemaakt van het belang van ideologie, bijvoorbeeld de rol van het zionisme bij het ontstaan van Israël. In het volgende hoofdstuk komen vier ideologieën aan bod die verband houden met enerzijds het Israëlisch-Palestijns conflict, en anderzijds de joodse en islamitische gemeenschappen. We bespreken twee nationalistische ideologieën, het Arabisch nationalisme en het zionisme, die allebei relevant zijn zowel als verklaring voor de situatie in Israël als binnen een lokale context. (cf. o.a. De situatie volgens Dyab Abou Jahjah) Daarnaast bespreken we een racistische ideologie, het antisemitisme, en het islamisme, een politieke ideologie die vertrekt van religieuze principes.

De klassieke definitie van ideologie heeft volgens Van Dijk betrekking op “ *a system of wrong, false, distorted or otherwise misguided beliefs, typically associated with our social or political opponents* ”¹⁹⁶. Een voorbeeld hiervan is het communisme. Het probleem met dit uitgangspunt is dat ideologieën automatisch toegeschreven worden aan de Andere en dat de eigen visie als waarheid wordt bestempeld. Ideologieën hebben in deze betekenis altijd een negatieve connotatie, met de nadruk op macht en dominantie. De oorspronkelijke visie zoals geformuleerd door Marx en Engels evolueerde tot een ruimere definitie in de tweede helft van de 20ste eeuw. Vanaf dan werd ideologie algemeen omschreven als “ *political or social systems of ideas, values or prescriptions of groups or other collectivities, and have the function of organizing or legitimating the actions of the group.* ”¹⁹⁷ Wij baseren ons vooral op deze tweede invalshoek. Al sluit deze interpretatie de negatieve connotatie niet uit.

We vertrekken geenszins van het standpunt dat deze ideologieën per se een rol spelen. Maar “ *ideologie en normering bepalen ook het beeld dat men heeft van zichzelf en van de eigen cultuur of gemeenschap.* ”¹⁹⁸ In die zin zijn ideologie en identiteit met elkaar verbonden. Ideologie kan een invloed uitoefenen op de identiteitsconstructie omdat het vaak de nadruk legt op gelijkens en verschil. Gelijkenis met individuen binnen dezelfde groep en verschil met de Andere. In de volgende delen zullen we nagaan of deze ideologieën belangrijk zijn binnen onze lokale context.

1. Antisemitisme

1.1. Oorsprong

De meningen over het ontstaan van het antisemitisme zijn verdeeld. Sommige auteurs, zoals Von Der Dunk situeren dat bij het ontstaan van het christendom. Lindemann daarentegen verwijst naar stereotypen die al eerder bestonden. Het *klassieke antisemitisme* is ontstaan voor het christelijke anti-judaïsme, maar stereotypeert joden dan reeds als gemene, gierige machtswellustelingen. De

¹⁹⁶ VAN DIJK (T.A.). *Ideology. A multidisciplinary approach*. London, Sage Publications, 1998, p. 2.

¹⁹⁷ VAN DIJK (T.A.). *Op.Cit.*, p. 3.

¹⁹⁸ BLOMMAERT (J.) & VERSCHUEREN (J.). *Het Belgische migrantendebat. De pragmatiek van de abnormalisering*. Antwerpen, International Pragmatics Association v.z.w., 1992, p. 10.

jodenhaat was het grootst in het oude Egypte, het centrum van de wereld op dat ogenblik. Deze haat vond zijn oorsprong in de concentratie van joden in de steden en hun geprivilegieerde positie daar als tussenpersonen voor de opvolgers van Alexander de Grote. De houding van de Egyptenaren was gedeeltelijk gebaseerd op economische aspecten, maar had ook een religieuze connotatie. De Egyptenaren werden in het joodse heilige boek immers als grootste vijand van de joden afgeschilderd. Het verschil tussen dit klassieke antisemitisme en de latere varianten ervan ligt in de werkelijke economische en maatschappelijke problemen die in die tijd bestonden tussen de verschillende bevolkingsgroepen. Het latere antisemitisme, zowel het anti-judaïsme als het moderne antisemitisme zijn grotendeels gebaseerd op mythen en stereotypen.¹⁹⁹

Het anti-judaïsme ontstond bij de aanhangers van het christendom. De christenen beschouwden de joden als Christusmoordenaars. Het jodendom erkende Jezus van Nazareth niet als de Messias, en werd daardoor verworpen door de christenen. Deze tegenstelling ligt aan de basis van de breuk tussen de twee religies die in de loop der eeuwen ontstond.²⁰⁰ De polarisatie werd nog groter toen het christendom steeds belangrijker werd en de andere godsdiensten, behalve het jodendom, vrijwel verdwenen. Tot de komst van de islam werd dat de grote vijand van de christelijke aanhangers.²⁰¹

Het verschil met de term *antisemitisme* ligt in de letterlijke betekenis van het woord. Semitisme heeft betrekking op de biologische (i.e. primordialisme) en etnische banden, terwijl het judaïsme een religieuze connotatie heeft.

Tijdens de middeleeuwen werden de joden steeds meer gedwongen om zich te groeperen en konden ze slechts een beperkt aantal beroepen uitoefenen. Het is op dat ogenblik dat de negatieve stereotypen ten opzichte van deze bevolkingsgroep verder tot ontwikkeling komen. De rol van de overheid hierbij had een grote impact. Het was tijdens de middeleeuwen dat de stereotypen zoals *dé jood* als gierige en sluwe geldwolf algemeen aanvaard werden. Ze waren immers gedwongen zich te concentreren in bepaalde handelspraktijken.²⁰²

1.2. Van anti-judaïsme naar antisemitisme

Het moderne antisemitisme ontstond hoogstwaarschijnlijk in Polen. De Poolse situatie verschilde van die in de andere Europese landen. De katholieke kerk was er niet zo machtig en moest het opnemen tegen de Grieks-orthodoxe kerk, die in Rusland heel populair was. Daarnaast bestond een omvangrijke groep lutheranen en calvinisten. Op religieus vlak was Polen een echte smeltkroos. De joodse gemeenschap was er vrij groot en genoot een aparte status. Er was een zekere mate van zelfbestuur en ze beschikten over een andere wetgeving. Nadat in de rest van Europa problemen waren ontstaan met de joodse gemeenschap, was een groot deel richting Polen vertrokken. De helft

¹⁹⁹ LINDEMANN (A.S.). *Esau's tears. Modern Anti-Semitism and the Rise of the Jews*. Cambridge, Cambridge University Press, 2000, pp. 26-29.

²⁰⁰ VON DER DUNK (H.W.). *Voorbij de verboden drempel. De Shoah in ons geschiedbeeld*. Amsterdam, Prometheus, 1990, pp. 45-46.

²⁰¹ VON DER DUNK (H.W.). *Op.Cit.*, pp. 51-52.

²⁰² VON DER DUNK (H.W.). *Op.Cit.*, pp. 54-55.

van de diaspora woonde tegen het einde van de middeleeuwen in Polen. De joodse gemeenschap onderscheidde zich niet alleen door hun geloof, maar ook hun taal, het Jiddisch. Ook dat aspect werd als bewijs gezien van het feit dat joden *anders* waren.²⁰³ Het wij-zij discours was niet langer alleen gebaseerd op *religieuze* verschillen, maar ook op *culturele* (cf. taal) verschillen.

Vanaf de 17de eeuw was een kentering merkbaar en ontstond er een golf van vervolgingen, die de joden richting West-Europa dreef. Ze bleven onderworpen aan die negatieve stereotypering. Bovendien verschilden ze vaak uiterlijk van de West-Europese katholieken. Ook dat aspect maakte deel uit van de stereotype *jood*. De definitie van wie joods was, was dus niet enkel afhankelijk van het geloof maar werd ook beschouwd als een biologisch kenmerk.²⁰⁴

Tijdens de Verlichting veranderde de houding ten opzichte van de joodse gemeenschap. Er kwam een emancipatiebeweging tot stand. Tijdens de 18de en een groot deel van de 19de eeuw kenden de joden geen noemenswaardige problemen. En deel van hen assimileerde, maar bleven desondanks vasthouden aan hun joodse etniciteit.²⁰⁵

Na verloop van tijd staken de oude geesten weer de kop op. Alleen waren de negatieve stereotypen niet langer afhankelijk van *godsdienstige* interpretaties, maar daarnaast ook gebaseerd op *fysieke* (i.e. biologisch-primordialistische invulling) eigenschappen. Bovendien trad binnen de wetenschappen de antropologie steeds meer op de voorgrond en bracht deze de rassen theorieën met zich mee. Een aantal auteurs begon melding te maken van het *Arische* ras. De (Oost-Europese) joden vertoonden geen van de uiterlijke kenmerken die overeen kwamen met dit 'superieure' type, gekenmerkt door blond haar, blauwe ogen, lichte huidskleur en vrij grote gestalte.²⁰⁶ Daarnaast bestond een opmerkelijk verschil tussen de geassimileerde Westerse joden en de joden in Oost-Europa, die nog steeds in een premoderne maatschappij leefden. De West-Europese joden hadden een comfortabele positie kunnen opbouwen binnen deze industrialiserende maatschappij. De houding van de West-Europese joden tegenover hun Oost-Europese tegenhangers vertoonde ook antisemitische trekjes, omdat zij *anders* waren. De geassimileerde joden gebruikten dezelfde stereotypen. De geïmmigreerde Oost-Europese joden hadden in hun ogen een negatief effect op de houding van de westerlingen tegenover joden in het algemeen.²⁰⁷

Naast die nieuwe wetenschappelijke discussie kwam nog een nieuwe ideologie naar voren. Het *nationalisme* legde de nadruk op de *eenheid van een volk* (i.e. homogene natie). Dat volk zou uit één ras moeten bestaan en niet mogen worden vermengd met andere rassen, want dat betekende een inbreuk op de *zuivere natie*.²⁰⁸ Elk volk is volgens deze primordialistische definitie verbonden met een eigen natiestaat. De oorspronkelijke verbondenheid tussen ras en natiestaat bleek echter in praktijk

²⁰³ VON DER DUNK (H.W.). *Op.Cit.*, pp. 71-72.

²⁰⁴ VON DER DUNK (H.W.). *Op.Cit.*, pp. 72-78.

²⁰⁵ VON DER DUNK (H.W.). *Op.Cit.*, pp. 78-81.

²⁰⁶ VON DER DUNK (H.W.). *Op.Cit.*, pp. 88-91.

²⁰⁷ LINDEMANN (A.S.). *Op.Cit.*, pp. 50-53.

²⁰⁸ VON DER DUNK (H.W.). *Op.Cit.*, pp. 91-96.

moeilijk te handhaven. Als gevolg daarvan gingen de nationalistische ideologen meer de nadruk leggen op taal, cultuur en geschiedenis als etnisch onderscheidend kenmerk (i.e. situationalisme).²⁰⁹

Het moderne antisemitisme was een mengvorm tussen racisme, nationalisme en de oude religieuze stereotypen. Het moderne antisemitisme was anders dan de eerdere anti-joodse houdingen omdat het aanstuurde op concrete acties tegenover deze bevolkingsgroep. Het antisemitisme werd een echte ideologie op zich en was niet langer latent aanwezig.²¹⁰

1.3. WOI

De Eerste Wereldoorlog zorgde voor een kentering. De joodse gemeenschappen binnen de landen vochten tijdens de oorlog zij aan zij met niet-joodse soldaten. De nationalistische gevoelens staken bij hen evenzeer de kop op. Ook zij waren er trots op om bijvoorbeeld Duits te zijn. Gedurende de oorlog veranderden de gevoelens van de Duitse niet-joden drastisch, toen bleek dat Duitsland de overwinning niet zou behalen. Sommigen zochten de fout bij de beperkte aanwezigheid van de joden aan het front. De oude stereotypen van laffe en luie joden staken weer de kop op. Er was inderdaad een ondervertegenwoordiging, maar meestal had dat te maken met de wetenschappelijke en intellectuele beroepen die zij uitoefenden. Daarnaast werden Duitse soldaten in Polen en Rusland ook geconfronteerd met getto's waar niet geassimileerde joden woonden, die ook uiterlijk heel verschillend waren. Dit bevestigde de al bestaande stereotypen. De nationalistische gevoelens keerden zich uiteindelijk tegen de joden. Het naoorlogse Duitsland werd getekend door veranderingen. De Weimar republiek zag het licht. Duitsland werd geconfronteerd met strafmaatregelen, waaronder het afstaan van gebied en herstelbetalingen. Daarnaast kende het communisme steeds meer succes. Dit alles bleek uiteindelijk de voedingsbodem voor een antisemitisch nationalisme.²¹¹

1.4. Antisemitisme en nazisme

Het antisemitisme dat door Hitler geïncorporeerd werd in zijn eigen ideologie, kwam voort uit zijn eigen ervaringen in Wenen aan het begin van de 20ste eeuw. Afkomstig uit Linz, en beïnvloed door de antisemitische ideeën van Karl Lueger zag hij in Wenen een verloederde stad. Het was een smeltkroes van nationaliteiten en religies, die afbreuk deden aan '*het ware Duitse gedachtegoed*', dat gebaseerd is op de primordialistische invulling. Vooral de aanwezigheid van joden (en dan vooral de Oost-Europese joden met hun eigen gebruiken en tradities én specifieke uiterlijke kenmerken) druiste in tegen het Duitse ideaal.²¹²

Het antisemitisme vandaag werd voor een groot stuk bepaald door de verwevenheid met het Nazisme tijdens de heerschappij van Hitler. Yehuda Bauer noemt een aantal opvallende kenmerken van het nazistische antisemitisme. Alle bestaande stereotypen werden gecombineerd tot het stereotype van

²⁰⁹ LINDEMANN (A.S.). *Op.Cit.*, pp. 81-84.

²¹⁰ LINDEMANN (A.S.). *Op.Cit.*, pp. 97-101.

²¹¹ VON DER DUNK (H.W.). *Op.Cit.*, pp. 121-126.

²¹² WISTRICH (R.S.). *Between Redemption and Perdition. Modern antisemitism and Jewish identity*. London, Routledge, 1990, pp. 58-60.

een antichristelijke, op geld en macht beluste liberaal. Daarnaast werden voorafgaande ideeën over het vernietigen van het joodse ras omgezet in de praktijk.²¹³

1.5. Antisemitisme vandaag²¹⁴

Volgens Bauer verschilt het antisemitisme van de naoorlogse periode weinig van dat ervoor. Het onderscheid tussen de soorten antisemitisme bestaat eigenlijk niet, omdat elke nieuwe vorm de kenmerken van de vorige in zich meedraagt. Er is enkel sprake van een zekere evolutie. En dat geldt ook voor het naoorlogse antisemitisme. Zo is het antizionisme volgens haar ook een vorm van antisemitisme. Ze omschrijft het zionisme als enerzijds het behoren tot de joodse gemeenschap en anderzijds de band die joden op één of andere manier hebben met Israël. Als het zionisme zo wordt gedefinieerd, dan kan het niet anders dan dat antizionisme een vorm is van antisemitisme. Want deze definitie impliceert dat joden niet over het recht beschikken om tot een bepaalde gemeenschap te behoren.²¹⁵ Wij volgen deze visie niet. Antisemitisme is een racistische ideologie, gebaseerd op oude etnisch-biologische stereotypen.²¹⁶ Het antizionisme daarentegen is een ideologie die ingaat tegen het zionisme als nationalistische ideologie. (cfr. infra, Zionisme)

Tolson wijst op het bestaan van 'moslimantisemitisme'²¹⁷, dat wordt gepropageerd door sommige islamistische ideologen.²¹⁸ Perry en Schweitzer wijzen hier op het belang van het Israëlisch-Palestijns conflict bij de opstoot van antisemitische gevoelens de laatste jaren. De oorzaak ervan ligt in de militaire acties die het Israëlische leger uitvoerde op de Westelijke Jordaanoever in de lente van 2002. Het gevolg was een reeks gewelddadige acties tegenover joodse gemeenschappen in een aantal Europese landen. Het geweld was het grootst in Frankrijk, maar ook in Duitsland en België was er een kentering merkbaar. Dit antisemitisme is gebaseerd op de oude christelijke stereotypen en op de nazibeeldvorming. Deze stereotypen zijn volgens deze auteurs ook aanwezig in de Arabische wereld. Ze leggen de oorzaak daarvan bij de Duitse oorlogsmisdadigers die na de Tweede Wereldoorlog asiel kregen in de Arabische landen en daar het antisemitisme importeerden. Onder andere Sayyid Qutb verwoordde het islamitische antisemitisme in zijn "Our struggle with the Jews". Hij legt, net als het premoderne antisemitisme, de link met de islamitische godsdienst door de joden verantwoordelijk te stellen voor de dood van de derde kalief.²¹⁹

²¹³ BAUER (Y.). Antisemitism and Anti-Zionism- New and Old. In: WISTRICH (R.S.) (ed.). *Anti-Zionism and antisemitism in the Contemporary World*. Hampshire, MacMillan & Association of Jewish Affairs, 1990, p. 197.

²¹⁴ Het antisemitisme is de laatste maanden brandend actueel. Voorbeelden van de stijgende media-aandacht zijn onder andere VAN BEEMEN (O.). De geest van Dreyfus. In: *Knack*, jg. 33, nr. 48, 26 november 2003, pp. 115-116.; VIDAL (K.). Tien keer meer geweld tegen joden in België. In: *De Morgen*, 10 december 2003, <http://www.demorgen.be/archief/index.html>; (DOMI). Antisemitische agressie stijgt. In: *De Standaard*. 14-15 februari 2004, p. 7.; LOOS (B.). Le "monstre" serait-il parmi nous? In: *Le Soir*, 20 februari 2004; VAN HAVER (K.). EU-rapport wijst op groeiend antisemitisme. In: *De Tijd*, 1 april 2004, p.5; NN. Antisemitisme blijft sterk. In: *Het Volk*, 27 april 2004, p.12.

²¹⁵ BAUER (Y.). *Op.Cit.*, pp. 198-200.

²¹⁶ Het oude racisme, zoals onder ander verwoord door De Gobineau, legt de nadruk op biologische verschillen. Het huidige racisme daarentegen vertrekt eerder van culturele verschillen. Het basisprincipe –superioriteit- blijft echter hetzelfde. BARKER (C.) (2000). *Op. Cit.*, p. 191.

²¹⁷ Over het antisemitisme vanuit Arabische hoek o.a. VIDAL (D.) et. al.. Les pyromanes de l'antisémitisme. In: *Le Monde Diplomatique (1954-2004-Cahier spécial)*, jg. 54, nr. 624, pp. 6-8.

²¹⁸ TOLSON (J.). An Old Hatred's New Day. In: *U.S. News and World Report*, vol. 132, nr. 17, pp. 42-44.

²¹⁹ PERRY (M.) & SCHWEITZER (F.M.). *Antisemitism. Myth and Hate from Antiquity to the Present*. New York, Palgrave MacMillan, 2002, pp. 9-10.

2. Arabisch nationalisme

2.1. Arabisch nationalisme of pan-Arabisme?²²⁰

Het Arabische gedachtegoed is gebaseerd op culturele eenheid, eerder dan op politieke eenheid.²²¹ Een eerste bindmiddel tussen de inwoners van het Midden-Oosten is de Arabische taal als belangrijk onderdeel van een Arabische cultuur. In de hele Mashrek of het Midden-Oosten, spreken ze ongeveer dezelfde taal (met regionale verschillen weliswaar). De taal heeft een religieuze basis en is volgens de Arabieren niet zomaar ontstaan, maar geschapen voor hun regio.²²² Binnen de Arabische gemeenschap is nationaliteit, etniciteit of religie van weinig belang. Het draait vooral om de gemeenschappelijke cultuur (cf. culturele homogeniteit). Dit gevoel om tot eenzelfde grensoverschrijdende gemeenschap te horen, leeft wel onder de bevolking maar speelt politiek geen enkele rol meer.²²³

De nadruk op de Arabische eenheid doet echter geen afbreuk aan nationale of religieuze subidentiteiten. Welke identiteit de bovenhand krijgt, hangt vooral af van maatschappelijke omstandigheden. Iemand kan zich bijvoorbeeld tegelijk Arabier en Egyptenaar noemen, zonder daarom afbreuk te doen aan het religieuze aspect. De context bepaalt welke subidentiteit op de voorgrond treedt. Zo was tijdens de jaren '60 de Arabische identiteit in grote mate aanwezig, terwijl tegen het einde van de 20ste eeuw het religieuze aspect meer ging doorwegen en Arabieren zich eerder als moslims gingen profileren.²²⁴

2.2. Historisch overzicht

De kernpunten van het pan-Arabisme zijn de externe dominantie van Westerse landen en de reactie op het verdwijnen van een glorieus verleden.

De oorsprong van dit Arabische gedachtegoed situeert zich in het Ottomaanse Rijk, aan het begin van de 20ste eeuw. Toen werden steeds meer Arabische culturele organisaties opgericht, maar dat allemaal binnen het kader van het Ottomaanse Rijk. Ze hadden dus slechts een beperkte vrijheid. Bovendien trad een groepering op de voorgrond die zich de *Jonge Turken* noemde en die sterk gekant was tegen de Arabische eenheidsgedachte.²²⁵ De Jonge Turken waren eerder Turks nationalistisch. De beweging, opgericht in 1889, wou oorspronkelijk de principes van de westerse moderniseringsmodellen volgen, en zette zich af tegen het inadequate beleid van het Ottomaanse

²²⁰ Deze ideologie kent verschillende definities, naargelang de gebruikte concepten. Soms wordt het Arabisch nationalisme gelijkgesteld aan het pan-Arabisme, het streven naar één grote Arabische natie. Andere auteurs verwijzen met het Arabisch nationalisme naar het nationalisme eigen naar één natiestaat, zoals het vooral in Europa is gekend. Wij baseren ons op de eerste invalshoek.

²²¹ DAWISHA (A.). Arab Nationalism and Islamism: Competitive Past, Uncertain Future. In: *International Studies Review*, vol. 2, nr. 3, 2000, p. 81.

²²² DALA (N.). Eén Midden-Oosten? Culturele identiteit en diversiteit. In: DOOM (R.) & NONNEMAN (G.) (eds.). *Het Midden-Oosten Hertekend*. Brussel, VUBpress, 1996, p. 43.

²²³ DALA (N.). Op.Cit., pp. 42-43.

²²⁴ DAWISHA (A.). Op.Cit., pp. 81-82.

²²⁵ NONNEMAN (G.). Regionale integratie en het Arabische ideaal. In: DOOM (R.) & NONNEMAN (G.) (eds.). *Het Midden-Oosten Hertekend*. Brussel, VUBpress, 1996, p. 56.

Rijk. In 1908 grepen ze de macht en die konden ze tijdens de Eerste Wereldoorlog in handen houden.²²⁶

Antonius verklaart echter dat nationalistische gevoelens al aanwezig waren halverwege de 19de eeuw. Op dat ogenblik zou een intellectuele elite zich hebben afgezet tegen de Ottomaanse overheersers. Hun inspanningen hebben uiteindelijk geleid tot een Arabische revolutie in 1916. Hun doel was een Arabische eenheid, waar moslims en christenen in harmonie samenleven. Het succes was echter beperkt omdat de moslimmeerderheid weigerachtig stond tegenover de seculiere ideeën van deze nationalistenv. Bovendien was het Ottomaanse rijk grotendeels gebaseerd op de religieuze islam.²²⁷

Aan het begin van de 20ste eeuw nam de invloed van zowel Frankrijk als Groot-Brittannië toe in het gebied. Ze beloofden echter een Arabisch koninkrijk te steunen wanneer het Ottomaanse Rijk zou worden ontbonden. In tegenstelling tot die belofte kwam het tot een akkoord tussen Frankrijk en Groot-Brittannië met het Sykes-Picot verdrag in 1916 om het gebied onderling te verdelen. Frankrijk kreeg het deel dat later Libanon en Syrië zou worden. Jordanië, Irak en Palestina werden Britse mandaatgebieden. Met de Balfour Declaration in 1917 nam de invloed het Arabische nationalisme alleen maar toe in het gebied. Het jaar 1920 zorgde voor het definitieve einde van een oud Arabisch Rijk. Met het Verdrag van Versailles en de Conferentie van San Remo werd het gebied voorgoed opgesplitst in mandaatgebieden.²²⁸ Het Arabisch nationalisme veranderde mee. De aanhangers keken niet langer op naar het Westen, maar begonnen ze zich steeds meer af te zetten tegen de Westerse dominantie.²²⁹

Tijdens de jaren '30 en '40 stelden een aantal Arabische nationalistenv projecten voor in verband met de eenmaking van het Arabische Rijk. Eén van hen was Sati Al Housri. Zijn doel was om de Maghreb en Egypte met elkaar te verenigen. Voor zijn eenheidsgedachte baseerde hij zich op een aantal Westerse ideologen zoals Renan, Maurras en Herder. Zijn idealen kenden slechts een beperkt succes. Hij houdt dan ook enkel rekening met theoretische aspecten, en heeft weinig aandacht voor de maatschappelijke betekenis van een ééngemaakte Arabische natiev.²³⁰

In de loop van de jaren werden een aantal pogingen ondernomen om de Arabische landen te verenigen. In 1945 werd een Arabische Liga opgericht ter bevordering van een culturele, sociale en economische samenwerking. De betrokken landen waren Egypte, Saoedi-Arabië, Irak, Jordanië, Libanon, Syrië en Noord-Jemen. In 1976 volgde een uitbreiding en ondertussen maken 22 lidstaten deel uit van dit verbond. Toch wordt de macht van dit orgaan sterk beknot door oplopende

²²⁶ ROSHWALD (A.). *Ethnic Nationalism and the Fall of the Empires. Central Europe, Russia and the Middle East, 1914-1923t*. London, Routledge, 2001, pp. 57-63.

²²⁷ DAWISHA (A.). *Op.Cit.*, p. 83.

²²⁸ SAINT-PROT (C.). *Le Nationalisme Arabe. Alternative à l'intégrisme*. Paris, Ellipses, 1995, pp. 20-23.

²²⁹ HOFF (R.). De gemeenschap der gelovigen en de moderne staat. In: BIEGEL (L.C.), GUILLET (M.), HOFF (R.) (eds.). *Het Midden-Oosten Ontsluierd. Wat bezielt Palestijnen, Ayatolla's, Israëli's, Moslim-broeders minderheden, socialistische heersers, oliesheiks e.a. op het strijdtoneel van het Midden-Oosten*. Waddinxveen, Boom, Venture Press, 1983, p. 36.

²³⁰ SAINT-PROT (C.). *Op.Cit.*, pp. 47-55

tegenstellingen tussen de verschillende lidstaten. Dala noemt de Liga een *lege doos*.²³¹ Een groot deel van de meningsverschillen handelt over territorium, maar het belang van water en olie in de regio mag niet worden onderschat.²³²

Het nationalistische gevoel wakkerde nog meer aan toen in 1948 Israël werd gesticht. De stichting van een Westerse staat in Arabisch gebied druiste helemaal in tegen het pan-Arabische gedachtegoed.²³³

2.3. De Baath Partij

Naast bondgenootschappen tussen landen ontstonden er ook nationalistisch geïnspireerde partijen die binnen het bestaande regime de macht probeerden te grijpen. De belangrijkste is de Baath partij. De partij ontstond in 1947 in Syrië en de ideologie vertrok van de basisprincipes Arabisch nationalisme, *culturele herbronning* en sociale rechtvaardigheid.²³⁴ De drie kernwoorden van de partij zijn eenheid, vrijheid en socialisme. De eenheid slaat op een pan-Arabische eenheid en vrijheid staat voor democratie. De partij draagt de notie van het pan-Arabisme hoog in het vaandel. Eerst moeten de Arabieren streven naar dat ideaal en dan pas voor vrijheid en socialisme.²³⁵

Michel Aflaq, de ideoloog achter de Baath partij, verbond het pan-Arabisme met de islamitische godsdienst. Islam is verankerd in de Arabische samenleving en is in die zin niet los te koppelen van het Arabisch nationalisme.²³⁶ Ondanks deze link tussen beide wilde Baath vooral een seculiere partij zijn waarbij aanhangers van verschillende godsdiensten dezelfde rechten en plichten hebben.²³⁷

Het succes van Baath was niet afhankelijk van een charismatische leider, maar steunde effectief op de ideeën die de partij verkondigde. Het Arabisch nationalisme moest een leidraad zijn om te komen tot een ééngemaakte Arabische natie, en niet enkel een tot ideologie die praktisch niet kan worden uitgewerkt.²³⁸ Er bestaat een zusterpartij in Irak en ook in andere Mashreklanden kent de partij succes. Maar tussen de cellen in Syrië en Irak kwam het tot een breuk op ideologisch vlak.²³⁹ In 1963 splitste de partij. Er kwam een neo-baathistische strekking die het pan-Arabisme naar de achtergrond verschoof, en vertrok van staatsnationalisme. De strubbelingen tussen de strekkingen bleven duren tot in 1966 de gevestigde waarden van Baath volledig werden uitgeschakeld en een nieuwe ploeg de macht kreeg. De partij koos resoluut voor een radicale, seculiere, linkse politiek.²⁴⁰

²³¹ DALA (N.). *Op.Cit.*, pp. 42-43.

²³² DALA (N.). *Op.Cit.*, p. 49.

²³³ NONNEMAN (G.). *Op.Cit.*, p. 57.

²³⁴ NONNEMAN (G.). *Op.Cit.*, pp. 58-59.

²³⁵ DANNEELS (I.). Syrië. L'état, c'est Assad. In: DOOM (R.) & NONNEMAN (G.) (eds.). *Het Midden-Oosten Hertekend*. Brussel, VUBpress, 1996, p. 289.

²³⁶ Over de geschiedenis van het Arabische gedachtegoed, het ontstaan van de islam en de gemeenschappelijke ontwikkeling van beide o.a. CHABRY (A.) & CHABRY (L.). *Identités et Stratégies politiques dans le Monde Arabo-Musulman*. Paris, L'Harmattan, 2001, 462 p.

²³⁷ HOFF (R.). "Eenheid, vrijheid, socialisme". De Ba'th-partij in Syrië. In: BIEGEL (L.C.), GUILLET (M.), HOFF (R.) (eds.). *Het Midden-Oosten Ontsluierd. Wat bezielt Palestijnen, Ayatolla's, Israëli's, Moslim-broeders minderheden, socialistische heersers, oliesheiks e.a. op het strijdtoneel van het Midden-Oosten*. Waddinxveen, Boom, Venture Press, 1983, pp. 76-77.

²³⁸ SAINT-PROT (C.). *Op.Cit.*, p. 68.

²³⁹ NONNEMAN (G.). *Op.Cit.*, pp. 58-59.

²⁴⁰ DANNEELS (I.). *Op.Cit.*, pp. 290-291.

Tijdens de jaren '80 was Saddam Hoessein de leidende figuur van het Arabisch nationalisme. Hij wou een Arabische federatie tot stand brengen. Zijn woorden spreken de Irakese bevolking aan en de Irakese Baath neemt het voortouw op weg naar een Arabische natie.²⁴¹

2.4. *Het Nasserisme*

In de jaren '50 waagde Gamal Abdel Nasser van Egypte een poging om een ééngemaakte Arabische natie te stichten. In 1952 pleegde hij een staatsgreep met zijn Vrije Officieren en kwam daarbij aan de macht. Zijn oorspronkelijk nationalistische, anti-imperialistische politiek maakte geleidelijk aan plaats voor een Arabisch nationalisme en later Arabisch socialisme.²⁴² Het Nasserisme vertrekt van dezelfde principes als Aflaq: vrijheid, socialisme en eenheid. Het verschil met de Baath partij ligt in de charismatische verschijning van Nasser. Hier komt hij als held zelf op de voorgrond en niet de principes.²⁴³

De nationalisatie van het Suezkanaal in 1956 en de daaropvolgende militaire acties van Frankrijk en Groot-Brittannië, gesteund door Israël, zorgden voor een opstoot van het Arabisch nationalisme en antiwesterse gevoelens bij de Arabische bevolking.²⁴⁴

Het nationalisme bereikt een hoogtepunt in 1958 door een verbond met Syrië, dat resulteerde in de Verenigde Arabische Republiek. De unie was echter geen lang leven beschoren en werd terug opgesplitst in 1961. Ook een tweede poging in 1963 tussen Egypte, Syrië en Irak mislukte.²⁴⁵

Blijkbaar zijn er dus ook staatsnationalistische gevoelens die een ééngemaakte Arabische staat in de weg staan. Volgens sommige auteurs is er sinds het einde van het Ottomaanse Rijk in 1919 geen Arabische eenheid meer geweest.²⁴⁶ Dat komt omdat er een groot aantal problemen zijn die regionale integratie belemmeren. Territoriale verschillen, water en olie werden al genoemd. Voorts spelen volgens Nonneman ook het gebrek aan politiek medezeggenschap, het gebrek aan legitimiteit van de staat én de regimes, de kloof tussen arm en rijk, etnisch-religieuze verschillen, het gebrek aan ontwikkeling, de bevolkingsexplosie, externe factoren zoals buitenlandse inmenging, het Arabisch-Israëlijs conflict en de wapenwedloop.²⁴⁷

2.5. *Het Arabisch nationalisme vandaag*

Het einde van het pan-Arabische gedachtegoed werd ingeluid door de verliezen die de Arabische landen leden bij de Zesdaagse Oorlog in 1967. Het Westen, met Israël als vertegenwoordiger in het Midden-Oosten, bleek sterker te zijn. Het grote probleem van het Arabisch nationalisme was het claimen van één gemeenschappelijke Arabische identiteit, gebaseerd op het glorieus verleden van de Arabische wereld. De nationalistische ideologie is slechts een construct want het grote Ottomaanse

²⁴¹ SAINT-PROT (C.). *Op.Cit.*, pp. 98-100.

²⁴² NONNEMAN (G) *Op.Cit.*, pp. 57-58.

²⁴³ SAINT-PROT (C.). *Op.Cit.*, p. 83.

²⁴⁴ DAWISHA (A.). *Op.Cit.*, p. 86.

²⁴⁵ DALA (N.). *Op.Cit.*, p. 42.

²⁴⁶ DALA (N.). *Op.Cit.*, p. 50.

²⁴⁷ NONNEMAN (G.). *Op.Cit.*, p. 55.

Rijk is ondertussen geëvolueerd en bestaat nu uit natiestaten naar Europees voorbeeld. Het is immers gebaseerd op Westerse ideeën, maar verwijst naar de oude Arabische rijken om het te legitimeren.²⁴⁸

De opdeling zorgde volgens Humphreys voor de achteruitgang van het Arabisch nationalisme. Bovendien was dat nationalisme gebaseerd op de Arabische identiteit, maar waren er amper doeltreffende instituten om met dat gemeenschappelijk gevoel in de praktijk iets te doen. Er werden geen mechanismen uitgewerkt om tot een coherente Arabische staat te komen.²⁴⁹

Buchan claimt echter dat het definitieve einde van het Arabisch nationalisme er niet kwam met de Zesdaagse oorlog, maar met de inval van Irak in Koeweit in 1990. De auteur wijst er op dat de gebeurtenissen van de afgelopen maanden in het Midden-Oosten een duidelijke aanwijzing zijn dat het Arabisch nationalisme nog steeds leeft onder de bevolking, ook al is op politiek vlak het islamisme veruit de belangrijkste strekking. Volgens hem was het de bedoeling van Saddam Hoessein om, na Camp David I in 1977, de macht in de Arabische wereld over te nemen. Egypte had immers een pact gesloten met de vijand en op die manier de Westerse invloed in de Arabische landen aanvaard. Samen met de Baath partij probeerde hij de Arabische droom in werkelijkheid om te zetten. Het beleid liet echter te wensen over en de bevolking keerde zich na verloop van tijd af van dit regime.²⁵⁰ Na de Golfoorlog schoof het Irakese beleid de Arabische droom naar de achtergrond en baseerde zich meer op het binnenland.²⁵¹

Dat het pan-Arabisme ook vandaag de dag nog een niet te onderschatten rol speelt, blijkt uit volgend citaat van Nader Fergany, medeauteur van het Arab Human Development Report 2002.

“Als het over Palestina en Irak gaat, is het belangrijk om te beseffen dat die landen niet los staan van de rest van de Arabische wereld. Jullie schatten de kracht van het pan-Arabisme totaal verkeerd in. Als de Amerikanen Irak binnenvallen, dan snijdt die invasie door de hele Arabische wereld. Van Mauritanië in West-Afrika tot de staten van de Perzische Golf. [...] Palestina en Irak staan niet allen: wat hen overkomt doet de hele Arabische natie pijn.”²⁵²

3. Islamisme

3.1. Oorsprong

Islam is alom tegenwoordig in het Midden-Oosten sinds de 7de eeuw. De macht was toen in de handen van de Profeet en zijn plaatsvervangers, de kaliefen. Er bestond geen onderscheid tussen Kerk en Staat. Er heeft ook nooit een machtsstrijd plaatsgevonden die een onderscheid zou maken tussen kerkelijke en wereldlijke macht. De natiestaat was volledig gebaseerd op religie. Territoriale, etnische of taalkundige aspecten waren irrelevant.²⁵³ Religie zorgde met ander woorden voor culturele

²⁴⁸ FAKSH (M.A.). Reviews. Arab Nationalism and Islamic Fundamentalism. In: *Review of Politics*, vol. 59, nr.3, 1997, pp. 633-634.

²⁴⁹ DAWISHA (A.). *Op.Cit.*, pp. 87-88.

²⁵⁰ BUCHAN (J.). The return of a forgotten ideology. In: *New Statesman*, 31 maart 2003, pp. 21-22.

²⁵¹ SAINT-PROT (C.). *Op.Cit.*, p. 114.

²⁵² VAN HUMBEECK (H.). 'Terrorisme? Ik spreek liever van gewelddadig protest.' In: *Knack*, jg. 33, nr. 48, 26 november 2003, pp. 109-110.

²⁵³ HOFF (R.). *Op.Cit.*, p. 30.

homogeniteit. De samenleving was gestructureerd volgens de regels vermeld in de Koran en de Sunna (tradities van Mohammed). De Sharia, of de Heilige Wet, regelde de relaties tussen God en de gelovigen, tussen de gelovigen onderling en tussen de staat en haar onderdanen. Politiek en religie vormden één geheel in de traditionele islamitische samenleving. De Ulama, wetgeleerden, moesten erop toezien dat de Sharia werd nageleefd. Hun belangrijkste taak was de islamitische waarden en normen te doen naleven in de maatschappij. De staat was echter het hoogste orgaan en de Ulama hadden eerder een controlefunctie.²⁵⁴

3.2. *Islamisme: radicaal of reformistisch?*

Islamisme wordt gedefinieerd als “een politieke ideologie die zich baseert op normen en waarden die men als islamitisch omschrijft.”²⁵⁵ Volgens Norton zijn de kernpunten van het islamisme tolerantie, burgermaatschappij, rechten voor minderheden, vertrouwen en veiligheid.²⁵⁶

Andere auteurs, zoals Takeyh, beschrijven het islamisme als een ideologie die vooral gebaseerd is op verzet en wraak tegenover de Westerse wereld. De islamistische ideologen willen volgens hen terugkeren naar de periode voor de komst van Westerse kolonisatoren en opnieuw een islamitische gemeenschap vormen die volledig zou leven volgens de principes voorgeschreven door de Koran.²⁵⁷

Pipes haalt nog twee belangrijke pijlers aan. Zo bestaat de islamistische ideologie niet enkel uit het verwerpen van Westerse invloeden, maar ook uit het respect voor de heilige wet en de omvorming van de islam als godsdienst naar islam als politieke ideologie. Het islamisme is in deze betekenis geen ouderwetse ideologie die wil terugkeren naar een ver verleden. Het wil daarentegen de principes van de islam integreren in de huidige maatschappij. Het moet een alternatief vormen voor de populaire, consumptiegerichte invloed uit het Westen, gebaseerd op spiritualiteit.²⁵⁸

Eenzijds zijn er de vooral Amerikaanse wetenschappers die alles wat met islam te maken heeft over dezelfde kam scheren en bijgevolg weinig ruimte laten voor een genuanceerde aanpak. Huntington, Pipes en Kramer maken deel uit van deze strekking. Anderzijds zijn er de auteurs die zich vooral focussen op identiteit, culturele en nationale aspecten en dit steeds plaatsen binnen de context van religieuze achtergrond. Esposito en Entelis baseren zich op deze invalshoek.²⁵⁹

De islamistische ideologie heeft zowel impact op nationaal als op internationaal vlak. Binnen het nationale kader spelen deze partijen vaak een oppositionele rol. Het gaat om organisaties die druk uitoefenen op de bestaande politieke structuren van een land. Op internationaal gebied vormen de islamisten een tegenwicht voor het Westerse moderniteitsdenken.²⁶⁰

²⁵⁴ MEIJER (R.). De Moslimbroederschap, islam en secularisatie in Egypte. In: BIEGEL (L.C.), GUILLET (M.), HOFF (R.) (eds.). *Het Midden-Oosten Ontsluierd. Wat bezielt Palestijnen, Ayatolla's, Israëli's, Moslim-broeders minderheden, socialistische heersers, oliesheiks e.a. op het strijdtoneel van het Midden-Oosten*. Waddinxveen, Boom, Venture Press, 1983, p. 115.

²⁵⁵ ZEMNI (S.). Expansie, evolutie en transitie van het islamisme. Een politieke historische sociologische studie. In: DOOM (R.) (ed.). *Structuur van de waanzin*. Gent, Academia Press, 2001, p. 219.

²⁵⁶ NORTON (A.R.). De kans op democratie: islam, civiele maatschappij en autocratie. In: DOOM (R.) & NONNEMAN (G.) (eds.). *Het Midden-Oosten Hertekend*. Brussel, VUBpress, 1996, p. 32.

²⁵⁷ TAKEYH (R.). Islamism: R.I.P.. In: *National Interest*. Nr. 63, 2001, p.98.

²⁵⁸ PIPES (D.). Islam and Islamism. Faith and Ideology. In: *The National Interest*, nr. 59, 2000, p. 89-90.

²⁵⁹ BURGAT (F.). *Face to Face with Political Islam*. London, I.B.Tauris, 2003, pp. 178-179.

²⁶⁰ BURGAT (F.). *Op.Cit.*, pp. 183-185.

3.3. *Historisch overzicht*

De eerste organisatie die uitging van het islamitische gedachtegoed ontstond al in 1928 in Egypte. De Moslimbroederschap werd opgericht door Hasan al-Banna en is actief in de hele Arabische wereld.²⁶¹ De Moslimbroederschap vertrok van de Sharia en de oprichting van een islamitische staat om zo tot economische en politieke ontwikkeling te komen. Zowel op politiek als op economisch vlak staan een aantal principes centraal, gebaseerd op de Koran, de Sunna en de eerste vier kaliefen.²⁶²

Het islamisme stak de kop op toen de pan-Arabische ideologie het niet bleek te halen. Religie werd toen het nieuwe bindmiddel. Maar islam is volgens Dala meer dan enkel religie. Het is de stuwende kracht achter de Arabische samenleving. Islam is er inherent aan de maatschappij en kan bijgevolg ook als politieke ideologie worden geïnterpreteerd.²⁶³ Het is in deze betekenis de tegenhanger van het westerse nationalisme, dat een verbondenheid pretendeert met de staat. Islam als nationalistische ideologie steunt op het bestaan van een natie, een grote islamitische gemeenschap, de Umma. Oorspronkelijk had de natiestaat, zoals die in Europa bestaat, geen betekenis in de Arabische wereld. Identiteit was gebaseerd op religie en niet op het lidmaatschap van een bepaalde natiestaat (nationaliteit).²⁶⁴

Esposito situeert de opkomst van de islamistische ideologie vanaf de Zesdaagse Oorlog in 1967. Die oorlog zorgde voor een verschuiving binnen het politieke denken. Uit opstanden en oorlogen binnen de Arabische wereld, zoals de burgeroorlog in Libanon, was al gebleken dat de Westerse nationalistische ideologieën niet levensvatbaar waren. Na de Zesdaagse Oorlog verkeerden de Arabische landen in een identiteitscrisis. De westerse moderniseringsmodellen voldeden niet, dus moest een nieuw houvast worden gezocht. Die werd gevonden in een religieuze context. Ten tijde van het Arabisch nationalisme was godsdienst verdwenen naar de privé-sfeer. Vanaf de jaren '70 zou dat terug veranderen.²⁶⁵ De autocratische regimes in het Midden-Oosten konden immers wel allerlei politieke verenigingen en organisaties aan banden leggen, maar tegenover het stijgend aantal moskeeën stonden ze machteloos. Deze vormden de uitvalsbasis voor een nieuwe politieke denkrichting als tegenhanger voor het strikte politieke klimaat dat op dat ogenblik heerste in een aantal Arabische landen. Oorspronkelijk trachtte de overheid de moskeeën in de hand te houden door staatslicenties uit te reiken. Als reactie daarop ontstond een stroom nieuwe, en vooral private moskeeën, die niet konden worden gecontroleerd door de staat.²⁶⁶ Hun succes valt vooral te verklaren door de kritiek die ze uiten op de bestaande regimes. Hun uitgangspunt is daarom niet noodzakelijk religieus. Ze willen een nieuw politiek landschap creëren, zonder corruptie en machtsmisbruik. Ze vertalen de ontevredenheid van de bevolking in een politieke boodschap, en religie speelt daarbij een belangrijke rol.

²⁶¹ NONNEMAN (G.). *Op.Cit.*, p. 54.

²⁶² MEIJER (R.). *Op.Cit.*, pp. 119-120.

²⁶³ DALA (N.). *Op.Cit.*, pp. 44-45.

²⁶⁴ BLACK (A.). *The History of Islamic Political Thought. From the Prophet to the Present*. Edinburgh, Edinburgh University Press, 2001, p. 344.

²⁶⁵ ESPOSITO (J.L.). Introduction. In: ESPOSITO (J.L.) (ed.). *Political Islam. Revolution, radicalism or reform*. Boulder, Lynne Rienner Publishers, 1997, pp. 2-3.

²⁶⁶ NORTON (A.R.). *Op.Cit.*, p. 29.

Norton verwijst hier naar het sociologische aspect van de politieke islam en richt zich niet alleen op de ideologische kant. Hij komt tot de vaststelling dat het voor de bevolking niet om religie draait, maar eerder om een doeltreffende aanpak. Religie wordt bijgevolg enkel gebruikt als basisprincipe, maar bepaalt niet het beleid *an sich*. De bevolking wil een degelijk bestuur, en het maakt weinig uit welke ideologische stroming daar achter steekt. Zo waagde de Sjah van Iran een poging zijn populariteit te vergroten door meer islamitische aspecten in zijn beleid door te voeren, wat niet lukte door een gebrek aan doeltreffendheid. Bovendien mag een islamitische ideologische stroming niet leiding tot onderdrukking van niet-islamieten.²⁶⁷ Het islamisme was op dat ogenblik een reactie op de toenemende modernisering onder invloed van het Westen. De westerse principes bleken geen oplossing te bieden voor lokale problemen. Democratie en secularisme moesten bijgevolg wijken voor islam als nieuwe politieke ideologie.²⁶⁸

De machtswisselingen in de loop van de jaren '70 legden de basis voor verdere islamisering van het Midden-Oosten. In de jaren '80 lag godsdienst onder meer aan de basis voor de burgeroorlog in Libanon. De Hezbollah werd een belangrijke partij in het conflict. In Israël begon religieus verzet voet aan grond te krijgen tijdens de Eerste intifada, met de oprichting van Hamas. Religie zou in de loop van het conflict een steeds prominentere rol gaan spelen.²⁶⁹

We moeten een onderscheid maken tussen het revolutionaire islamisme, dat de maatschappij van onderuit wil hervormen, en het islamisme gepropageerd door de bourgeoisie.²⁷⁰ De jaren '80 zorgden voor een mentaliteitswijziging bij de islamisten. Terwijl in de jaren '70 het protest vooral kwam vanuit de studentenbewegingen, vormde de middenklasse een nieuw bastion in de jaren '80. De studenten werden volwassen en ook het islamistisch protest evolueerde. Islamisten opteerden niet langer voor een revolutionaire aanpak, maar wilden het systeem vanaf dan veranderen van binnenuit. Deze strekking paste zich in binnen het bestaande systeem. Kenmerkend voor deze groep is dat ze zichzelf onderscheidde van de islamitische wetgeleerden door een eigen interpretatie van de islamitische principes. Daarnaast ontstonden echter ook kleine milities die gebruik maakten van geweld om hun visie op te leggen. De Egyptische Gama'a al islamiyya is hier een voorbeeld van.²⁷¹

De jaren '90 zorgden echter voor een definitieve trendbreuk binnen het islamisme. Na de Golfoorlog veranderde de situatie. Enerzijds werden de democratische principes omarmd, terwijl tegelijkertijd de strijd van islamistische groepen gewelddadiger werd. De jihad riep op tot een internationale strijd tegen het Westen en haar idealen. Het geweld escaleerde onder andere in Algerije toen in 1992 de

²⁶⁷ NORTON (A.R.). *Op.Cit.*, pp. 30-31.

²⁶⁸ ZEMNI (S.). *Op.Cit.*, pp. 221-222.

²⁶⁹ KEPEL (G.). Islamism Reconsidered. A Running Dialogue with Modernity. In: *Harvard International Review*, vol. 22, nr. 2, 2000, pp. 23-24.

²⁷⁰ ZEMNI (S.). *Op.Cit.*, p. 227.

²⁷¹ ZEMNI (S.). *Op.Cit.*, pp. 227-229.

verkiezingen werden geannuleerd, en het islamistische FIS daarmee op een zijspoor werd gezet.²⁷² Islamistische bewegingen reageerden niet langer (alleen) tegen de nationale machthebbers, maar richtten zich tot de nieuwe vijand: het imperialistische Westen waarvan de VS en bondgenoot Israël in het Midden-Oosten het gezicht zijn. De nieuwe leden van deze gewelddadige groepen vertonen niet enkel in hun manier van werken een verschil met de oude garde, maar ook in sociaal profiel. Het gaat niet langer studenten of leden van een hooggeschoolde stedelijke middenklasse, maar om laaggeschoolde jongeren, vaak afkomstig uit rurale gebieden.²⁷³

Op het einde van de 20ste eeuw lijkt volgens Kepel het einde van het islamisme nabij. Er zijn teveel interne spanningen. Bovendien lijken de oorspronkelijke basisprincipes volledig op de achtergrond te zijn geraakt, waardoor het islamisme eerder een autoritaire doctrine is geworden. De oplossing ligt er volgens hem in een combinatie te vinden tussen de islamistische principes zoals beschreven in de Koran en het Westerse democratische model.²⁷⁴

In navolging van Roy verklaart hij dat het islamisme overgaat naar het *postislamisme*. Dit postislamisme is ontstaan als reactie op de beperkte impact van het islamisme. Het islamisme slaagde er niet in een tegengewicht te vormen voor de autocratische regimes. Vooral de gewelddadige acties zorgen voor een gebrek aan succes. Toch is voorzichtigheid geboden. In een aantal landen is de islamistische oppositie nog steeds een belangrijke speler op politiek vlak. Zo spelen zowel Hamas in Palestina als de Hezbollah in Libanon een belangrijke rol binnen de maatschappij. Burgat vindt dat men slechts over het einde van het islamisme of het postislamisme kan spreken wanneer deze islamistische krachten volledig zijn verdwenen of vervangen door seculiere groeperingen.²⁷⁵ De politieke islam heeft dan wel aan belang ingeboet, op sociaal vlak is er volgens Roy wel sprake van een zekere *re-islamisering*. De islam wordt weer als religieuze en sociale praktijk beschouwd en heeft geen enkele invloed op het beleid. Wanneer een islamistische groepering toch in het politieke systeem wordt opgenomen, verliest ze in de meeste gevallen haar basisprincipes uit het oog. Daarnaast zijn er ook nog de fundamentalistische bewegingen die door middel van geweld hun visie proberen op te dringen. Hun aanhang onder de bevolking is echter beperkt.²⁷⁶

Het is bijgevolg belangrijk om niet te focussen op de gewelddadige groepen omdat zij een vertekend beeld weergeven van het islamisme. Hun ideologische achtergrond strookt niet met de algemene idee van de islamistische religie. Het grootste deel van de aanhangers van het islamisme is bijgevolg voor een vreedzame oplossing binnen de bestaande systemen.²⁷⁷

²⁷² ZEMNI (S.). *Op.Cit.*, pp. 230-232., ZEMNI (S.). Islamisme, kapitalisme en criminaliteit. In: AERTS (P.) & KEULEN (J.) (eds.). *De Islam, de woede en het Westen*. Amsterdam, Bulaaq, 2001, pp. 108-110.

²⁷³ ZEMNI (S.). *Op.Cit.*, pp. 230-233.

²⁷⁴ KEPEL (G.). *Op.Cit.*, p. 24.

²⁷⁵ BURGAT (F.). *Op.Cit.*, pp. 180-183.

²⁷⁶ ROY (O.). Le post-islamisme. In: ROY (O.) (ed.). *Revue des Mondes Musulmans et de la Méditerranée. Le post-islamisme*. Aix-en-Provence, Editions EDISUD, 1998, pp. 13-14.

²⁷⁷ ZEMNI (S.). *Op.Cit.*, pp. 237-238

4. Zionisme

4.1. Definitie

De encyclopedie van Wigoder definieert zionisme als volgt: “*Term coined by Nathan Birnbaum in 1890 for the movement aiming at the return of the Jewish people to the Land of Israël. From 1896 on Zionism referred to the political movement formed by Theodor Herzl, aiming at the establishment of a Jewish National Home in Eretz Israël. Zionism also worked to deepen and intensify Jewish consciousness among Jews the world over. After the establishment of the Jewish State the concept of Zionism was widened to include material and moral support of Israël.*”²⁷⁸

De term zionisme is gebaseerd op het begrip *Zion*. *Zion* werd gebruikt door Hebreeuwse profeten om te verwijzen naar Jeruzalem als spiritueel symbool voor hun geloof. De oorspronkelijke betekenis van het zionisme was de terugkeer van joden naar een eigen land *Eretz Israël*, dat geografisch het gebied is waar de joodse godsdienst oorspronkelijk is ontstaan en waar joden bijgevolg thuishoren.²⁷⁹

Ravitzky maakt een onderscheid tussen verschillende contexten waarin de term zionisme wordt gebruikt en gedefinieerd. Hij verwijst naar rabbijn Elyaum Shlomo Shapira die het zionisme verbond met de *staat* Israël. Zionisme werd later door Theodor Herzl geïntroduceerd in zijn boek ‘Der Judenstaat’ en betekent *Zion staat voor de joden*. Terwijl de rabbijn het historische grondgebied Israël verbindt met het jodendom, legt Herzl de nadruk op de verbondenheid van het volk.²⁸⁰

De oorspronkelijke doelstellingen van het zionisme waren uitsluitend seculier. De zionisten wilden een joodse staat stichten in Eretz Israël, een eigen staat die de basis zou vormen voor de joodse identiteit. Het judaïsme zou bijgevolg niet langer gebaseerd zijn op geloof, maar op een eigen natiestaat. Het is dus een nationalistische, seculiere ideologie die de nadruk legt op de eigenheid van *het joodse volk*. Het zionisme is een nationalistische ideologie en legt bijgevolg de nadruk op *joodse culturele homogeniteit*. De zionisten slaagden er echter niet in om het zionisme volledig los te koppelen van religie. Ten eerste is *Zion* de bijbelse naam voor Israël. Bovendien is de Davidster kenmerkend voor het judaïsme. Ten derde verwijzen ze met het Eretz Israël naar een gebied met een religieuze betekenis. Het belangrijkste strijdpunt met de joodse religie was de grondwet. Israël kon geen seculiere grondwet hebben die boven de religieuze wetten zou staan omdat dat in strijd is met Gods wil.²⁸¹ Vandaar dat er vandaag nog steeds geen grondwet bestaat. Deze wordt gedeeltelijk vervangen door een aantal basiswetten, die neergeschreven werden tussen 1958 en 1992 en een aantal belangrijke aspecten van het maatschappelijk leven regelen.²⁸²

²⁷⁸ WIGODER (G.) (ed.). *Op.Cit.*, p. 1433.

²⁷⁹ WIGODER (G.) (ed.). *Op.Cit.*, p. 1433.

²⁸⁰ RAVITZKY (A.). *Messianism, Zionism and Jewish Religious Radicalism*. Chicago, The University of Chicago Press, 1996, p. 4.

²⁸¹ CORLUY (L.). *Op.Cit.*, p. 24.

²⁸² CORLUY (L.). *Op.Cit.*, p. 43.

4.2. *Geschiedenis van het zionisme*

Joden voelden zich volgens het zionisme nooit echt thuis in de joodse diaspora, dat ondanks het feit dat Napoleon in 1807 de joodse gemeenschap officieel erkende als lid van de naties waar ze toen in leefde. De joden in de diaspora vormden sindsdien niet langer een eigen natie, maar hoorden thuis in de landen waar ze woonden. De joden werden geassimileerd, en verschilden enkel van andere burgers door hun geloof. In de praktijk bleef de discriminatie nog bestaan, vooral in Centraal en Oost-Europa. Daar ontstonden toen antisemitische gevoelens tegenover de joden. Het joods nationalisme ontstond echter pas toen de eerste pogroms uitbraken in 1881 en 1882 in Rusland. Dat was het begin van wat later zionisme zou worden genoemd. Leden van de joodse gemeenschap zouden volgens de eerste ideologen nooit worden aanvaard, omdat ze *geen eigen land hadden en bijgevolg nergens thuishoorden*. Het succes van het joodse nationalisme was echter nog beperkt. Veel joden kozen ervoor om niet naar Eretz Israël te emigreren, maar naar het Westen, vooral naar de Verenigde Staten.²⁸³

Na verloop van tijd staken antisemitische ideeën ook in Duitsland de kop op. Het zionistisch gedachtegoed kreeg kon daar voor het eerst op grote belangstelling rekenen. Theodor Herzl was de man die in 1896 het joodse publiek ervan kon overtuigen dat ze nood hadden aan een eigen staat. Herzl ging ervan uit dat het antisemitisme alleen maar erger ging worden en dat de joden zich moesten verenigen en een eigen natiestaat moesten stichten. Dat in het gebied waar hun joodse voorouders hadden gewoond. Herzl richtte de World Zionist Organisation op ter verdediging van het zionistisch gedachtegoed. De organisatie trachtte ook zoveel mogelijk financiële steun te verzamelen om mensen de mogelijkheid te geven naar hun *'thuisland'* te emigreren. Sindsdien verhuisden kleine groepen joden naar Palestina.²⁸⁴

Het was echter pas na de Eerste Wereldoorlog dat het zionisme echt succes begon te krijgen. Bovendien kreeg de beweging steun van de Amerikaanse president Wilson en werd ze aangemoedigd door onder andere het Vaticaan, de Italiaanse en Franse regering. Zelfs vanuit het Ottomaanse Rijk kwam steun. Ondanks het onderhuidse antisemitisme in Duitsland zag de Duitse ambassadeur in Turkije in dat het zionisme zowel voor Turkije als voor Duitsland invloed in het Oosten van belang kon zijn.²⁸⁵

Tijdens de jaren '20 had het zionisme een enorme invloed gekregen in het grootste deel van de joodse gemeenschap in de diaspora. In de Verenigde Staten en West-Europa bleef men echter kritisch en in Rusland werd het zionisme een verboden ideologie. Gereformeerde en orthodoxe joden wilden liefst niet geassocieerd worden met zionistische joden. Dat vormde echter geen bedreiging voor de macht van de beweging, waarvan Polen de uitvalsbasis werd. Het zionistisch gedachtegoed kon in Oost-Europa op het grootst aantal aanhangers rekenen.

²⁸³ WIGODER (G.) (ed.). *Op.Cit.*, pp. 1433-1434.

²⁸⁴ WIGODER (G.) (ed.). *Op.Cit.*, pp. 1434-1435.

²⁸⁵ WIGODER (G.) (ed.). *Op.Cit.*, p. 1438.

In de loop van de Tweede Wereldoorlog verhuisde de zionistische lobby van Groot-Brittannië naar de Verenigde Staten. Het centrum van het zionisme in Oost-Europa was door de oorlog helemaal weggevaagd. De gevolgen waren onder andere een massale emigratie naar de Verenigde Staten (dus niet noodzakelijk naar Palestina), waardoor de meerderheid van de joodse gemeenschap daar zijn thuisbasis had. Ook het zionisme, dat daarvoor sceptisch werd onthaald in de VS, kreeg nu een grotere aanhang.²⁸⁶

Toen in 1948 de Israëliische natiestaat werd opgericht op Palestijns grondgebied was de belangrijkste doelstelling van het zionisme bereikt en had de ideologie in theorie geen reden meer tot bestaan. De zionistische beweging zelf vond de ideologie noodzakelijk om het voortbestaan van de staat te garanderen. Bovendien hadden Israël en de joodse gemeenschap die er woonde, te kampen met antizionistische gevoelens vanwege de Arabische inwoners en nabijgelegen Arabische landen. De staat Israël nam een groot deel van de taken van de World Zionist Organisation over en bestuurdde het land volgens zionistische principes waar de joodse godsdienst en het gemeenschappelijke joodse eenheidsgevoel centraal stonden.²⁸⁷

Naast de situatie in Israël zelf, wou het zionisme nog steeds een belangrijke rol spelen voor de joden in de diaspora. Ze verdedigden er niet enkel de rechten van de joden, maar zorgden ook voor steun wanneer die joden naar Israël wilden emigreren. De joden in de diaspora zagen zichzelf echter niet noodzakelijk als bannelingen (*exiles*) zoals het zionisme hen voorstelde. Ze bleken ook niet de prangende behoefte te bezitten om massaal naar Israël te emigreren. Bovendien werd duidelijk dat bijvoorbeeld veel Russische joden niet naar hun 'thuisland' emigreerden, maar naar de Verenigde Staten. Er bleken zelfs joden uit Israël weg te trekken richting Verenigde Staten in de jaren '70.²⁸⁸

De laatste decennia zijn ook twee andere zionistische strekkingen tot ontwikkeling gekomen. Enerzijds is er het *postzionisme* dat niet langer is gebaseerd op de ideologie van een joodse staat voor het joodse volk. Het postzionisme staat open voor een vreedzaam Israël, waar verschillende volkeren en religies samenleven zonder discriminatie. De ruimere, wetenschappelijke definitie staat voor kritiek op het zionistisch discours en beleid.²⁸⁹

Anderzijds is er ook sprake van een *neozionisme*, dat in tegenstelling tot het postzionisme, teruggrijpt naar het oorspronkelijk zionistisch discours, naar de idee van een joodse staat waar enkel joodse burgers leven. Deze strekking kwam op de voorgrond na de Zesdaagse Oorlog. Het was voor de neozionisten als het ware een teken van God dat de Israëliische staat was voorbestemd.²⁹⁰

4.3. Antizionisme

Een algemene definitie voor antizionisme is moeilijk te vinden. Lerman verwijst daar naar het feit dat elke negatieve of kritische houding ten opzichte van Israël of het beleid ervan al snel als antizionisme wordt gelabeld. Dat terwijl antizionisme zoveel meer betekent, afhankelijk van de invalshoek. Het

²⁸⁶ WIGODER (G.) (ed.). *Op.Cit.*, pp. 1439-1440.

²⁸⁷ WIGODER (G.) (ed.). *Op.Cit.*, p. 1442.

²⁸⁸ WIGODER (G.) (ed.). *Op.Cit.*, pp. 1444-1446.

²⁸⁹ CORLUY (L.). *Op.Cit.*, pp.179-180.

²⁹⁰ CORLUY (L.). *Op.Cit.*, pp.184-185.

antizionisme in de Arabische wereld is anders dan dat van bijvoorbeeld de Britse extreemrechtse partij National Front.

Volgens Lerman zijn er twee soorten antizionisme. Enerzijds hebben we het antizionisme als politieke ideologie dat sterk tegen de staat Israël is, omdat het een staat is die werd opgeëist door de zionistische beweging om er een eigen land te stichten. Deze stroming vindt je vooral terug bij de Palestijnen, en bij zowel joden als niet-joden die tegen de staat Israël zijn.

De tweede soort, door deze auteur het *fictieve* antizionisme genoemd, bestaat niet als zodanig, maar is een instrument gebruikt om bepaalde doelen te bereiken. Dit fictieve antizionisme komt volgens Lerman vooral voor in de Arabische landen maar wordt gesteund door onder andere de Verenigde Naties. De resolutie die in 1975 werd opgesteld en het zionisme beschreef als vorm van racisme en raciale discriminatie zorgde ervoor dat heel wat staten hun steun betuigden aan de Palestinian Liberation Organisation en het zionisme als verwerpelijke ideologie werd beschouwd. Deze resolutie gaf een sterke impuls aan het antizionisme.²⁹¹

We wezen eerder op het standpunt van Bauer. Het zionisme is een joodse nationale beweging, dat vertrekt van een gemeenschappelijke geschiedenis en politiek centrum in Israël. Antizionisme wil dan zeggen dat de joodse gemeenschap het recht wordt ontzegd om een wereldwijde gemeenschap te vormen. Deze definitie stelt dus nogal cru dat het antizionisme vertrekt van het standpunt dat joden *an sich* niet het recht hebben een joodse identiteit te bezitten. Bauer schakelt het antizionisme in deze betekenis dan ook gelijk aan het antisemitisme. Maar het lijkt vrij onwaarschijnlijk dat joden zichzelf het recht op een eigen identiteit ontzeggen. De antizionistische joden zijn vaak de geassimileerde Westerse joden of de ultraorthodoxe joden. De eerste groep zou vooral beïnvloed zijn door hun westerse omgeving. De tweede groep daarentegen is tegen het seculaire karakter van het zionisme, dat vooral was gericht op het stichten van een eigen staat.²⁹²

²⁹¹ LERMAN (A.). Fictive Anti-Zionism: Third World, Arab and Muslim Variations. In: WISTRICH (R.S.) (ed.). *Anti-Zionism and Antisemitism in the Contemporary World*. Hampshire, MacMillan & Association of Jewish Affairs, 1990, pp. 121-123.

²⁹² BAUER (Y.). *Op.Cit.*, pp. 199-200.

LOKALE CONTEXT

Terwijl we in het vorige deel het globale uit deze *global village* probeerden te verklaren, keren we in dit deel naar ons eigen 'dorp', Antwerpen. De focus van dit onderzoek ligt enerzijds bij de twee doelgroepen, de joodse en islamitische gemeenschappen en anderzijds bij de AEL. Maar voor we overgaan tot deze hoofdstukken is het belangrijk af te bakenen wie we tot onze doelgroepen rekenen...

Het grote probleem bij de afbakening van de *joodse* en *islamitische* gemeenschappen ligt bij de definitie. Wat wordt bedoeld met *joden* en *moslims*? Kan er een onderscheid gemaakt worden op basis van godsdienst of spelen etniciteit of nationaliteit ook een rol? Inwoners van West-Europa worden immers ook niet aangeduid als christenen... Ludo Abicht stelt dat het voor christenen en moslims, beide aanhangers van bekeringsgodsdiensten, eenvoudig is om te weten of iemand tot een bepaalde godsdienst behoort: "*ieder die zich bewust tot die godsdienst bekent en volgens haar voorschriften tracht te leven, wordt als volwaardig lid van de christelijke of mohammedaanse gemeenschap beschouwd, ongeacht of hij een eeuwenlange andere traditie is overgestapt of gewoon de godsdienstige traditie van zijn voorouders trouw gebleven is.*"²⁹³ Maar wat met de joodse respondenten?

Wij besloten de religieuze achtergrond te gebruiken om de groepen te onderscheiden, omdat dat het enige is wat alle participanten van beide gemeenschappen met elkaar gemeen hebben. We gebruiken deze benaming in de breedste betekenis van het woord. Sommige participanten zijn heel religieus, anderen praktiseren niet. De leden van de joodse gemeenschap die hebben deelgenomen omschreven zichzelf allemaal als *joods*. Deze benaming lijkt dan ook voor de hand te liggen. Bij de moslimgemeenschap ligt dat moeilijker. We hadden ook de *allochtone*, *Arabische* of de *Marokkaanse* gemeenschap kunnen kiezen, maar niet alle participanten waren allochtonen. Bovendien verwijst de benaming *Marokkaan* naar nationaliteit, terwijl de islamitische participanten allemaal in België zijn geboren. Daarnaast waren niet alle respondenten Arabieren, een aantal van hen waren Berbers. Het enige wat alle islamitische respondenten met elkaar gemeen hadden was de verwijzing naar de islam bij hun zelfdefinitie. Vandaar dat uiteindelijk de benaming *moslimgemeenschap* het meest opportuun leek. We weten dat we voorbij gaan aan de diversiteit binnen beide gemeenschappen door de termen *joods* en *islamitisch* te gebruiken. Er bestaat immers niet iets zoals dé joodse gemeenschap of dé moslimgemeenschap.

In eerste instantie zullen we in dit deel de twee betrokken gemeenschappen bespreken. Het is immers aangewezen de data die de gesprekken opleverden, te kaderen binnen een ruimere context. Daarna geven we een schets over de situatie volgens de AEL. We baseerden ons onderzoek op de visie van de AEL op het Midden-Oosten conflict. We gebruiken bij wijze van verwijzing naar de lokale situatie

²⁹³ ABICHT (L.). *De Joden van Antwerpen*. Antwerpen-Baarn, Hadewijch, 1993, p. 7.

het boek van Dyab Abou Jahjah omdat het de AEL is die ervan verdacht wordt het Israëliisch-Palestijns conflict te importeren.

Om dit standpunt te verduidelijken hebben we een kwalitatieve inhoudsanalyse uitgevoerd op de autobiografie van Dyab Abou Jahjah. We proberen een beeld te schetsen van de situatie zoals Dyab Abou Jahjah en de AEL die zien. Eerst en vooral trachten we te achterhalen hoe ze omgaan met de verschillende identiteitsconcepten, zoals beschreven in het theoretisch gedeelte. We gaan ervan uit dat dit de nodige informatie geeft om te verklaren waarom de AEL zoveel belang hecht aan de situatie in de Arabische wereld. Na een uiteenzetting over de visie op identiteit, gaan we dieper in op enerzijds de internationale context en anderzijds de lokale context. We proberen te verduidelijken waarom de AEL zoveel belang hecht aan het conflict in Israël. De lokale context slaat op '*de verbinnenlandsing van de buitenlandse politiek*', namelijk het 'importeren' van het Israëliisch-Palestijns conflict naar een Antwerpse context.

I. De joodse en moslimgemeenschappen in België

1. De joodse gemeenschap

Brachfeld omschrijft de joden door “*erop te wijzen dat het joodse volk door de eeuwen heen en over de grenzen heen, een soort collectiviteit is waarvan de leden verbonden zijn door een gemeenschappelijk verleden, dat zijn uitdrukking vindt in het joods geloof, voor de ene een bindende godsdienst, voor de andere –de niet-gelovige – een traditioneel, folkloristisch, mystiek of historisch deel van de oude cultuur.*”²⁹⁴

Voor het benoemen van de leden van de joodse gemeenschap bestaan verschillende woorden. De term Israëliisch slaat op Israëliische staatsburgers, dus ook op aanhangers van andere godsdiensten dan het jodendom. Met Israëlitisch wordt dan weer verwezen naar de bijbelse betekenis voor joods. Joden zijn mensen die de joodse godsdienst aanhangen, al dan niet praktiserend. Dat gaat van seculiere joden en om heel orthodoxe joden.²⁹⁵

Whitfield maakt duidelijk dat het heel moeilijk is om het joods-zijn te definiëren. De traditionele definitie vertrekt van *bloedbanden*. Om zich joods te kunnen noemen moet iemand geboren zijn uit een joodse moeder, ook als die niet religieus is. Maar “*to be a jew can be a social identity as well as a religious affiliation, but even here there is uncertainty at the edges.*” Er bestaat immers ook een joodse cultuur. Een joodse cultuur kan echter niet bestaan zonder joden. Het omgekeerde kan wel volgens Whitfield.²⁹⁶

In het overzicht van de joodse gemeenschap beperken wij ons tot de Antwerpse joodse gemeenschap, omdat deze de doelgroep vormt van ons onderzoek. De grootste gemeenschappen wonen in Antwerpen en Brussel. Een deel van deze joden zijn Azkenazim, afkomstig uit Oost-Europa. Daarnaast wonen er in Antwerpen ook Chassidim, Nederlandse joden, Israëli's en Sefardim (Zuid-Europese joden).²⁹⁷

De joden in Antwerpen: historisch overzicht

De geschiedenis van de Antwerpse joden gaat terug tot in de 13de eeuw. Toen waren ze vooral belangrijk in de financiële sector, omdat andere ambachten in die tijd voor hen werden verboden. De joodse gemeenschap werd toen getolereerd, maar moest daar de nodige (financiële) prijs voor betalen. Na een eeuw kregen ze echter te kampen met vervolgingen. De belangrijkste oorzaak in Antwerpen was de zogezegde vergiftiging van de bronnen, waardoor zij de pestepidemie zouden hebben veroorzaakt. In Brabant werden ze beschuldigd van onder andere hostiediefstal. De vervolgingen kostten het leven aan een groot deel van de eerste generatie joodse immigranten.²⁹⁸

²⁹⁴ BRACHFELD (C.S.). *Uw joodse buurman*. Antwerpen, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, 1975, pp. 25-26.

²⁹⁵ BRACHFELD (C.S.). *Op. Cit.*, pp. 27-28.

²⁹⁶ WHITFIELD (S.J.). Enigmas of Modern Jewish Identity. In: *Jewish Social Studies*, vol. 8, nr. 2, 2002, pp. 164-165.

²⁹⁷ ABICHT (L.). *De Joden van België*. Amsterdam/Antwerpen, uitgeverij Atlas, 1994, p.132.

²⁹⁸ ABICHT (L.) (1993). *Op. Cit.*, pp. 21-22.

De tweede immigratiegolf kwam er in de 15de eeuw met de Spaanse en Portugese Marrano's. Dat waren joden die zich onder dwang hadden bekeerd. Tot dan hadden zij in Zuid-Europa in harmonie geleefd met de islamitische meerderheden die daar aan de macht waren. Met de christelijke hervormingen in 1491 kwam daar een einde aan en werden de joden bekeerd en/of verdreven. In Antwerpen vonden ze een nieuwe thuishaven. Maar ook daar moesten ze hun geloof in het geheim praktiseren. Deze groep werd uiterst belangrijk voor de stad omdat onder invloed van deze Spaanse en Portugese joden Antwerpen uitgroeide tot een internationaal handelscentrum.

Onder druk van de Spaanse autoriteiten (en Keizer Karel) werd na verloop van tijd opnieuw een klopjacht georganiseerd op de joden. Ze beleden hun geloof echter vaak in het geheim, en de Spaanse autoriteiten zetten de Antwerpse ambtenaren ertoe aan om hen te ontmaskeren. De joden speelden echter een belangrijke rol in het economische leven van de stad, wat de enigszins gematigde houding van de Antwerpenaren hiertegenover kan verklaren. Het gevolg was dat er in Antwerpen altijd een kleine joodse gemeenschap bleef bestaan.²⁹⁹

Vanaf de Verlichting werd een toleranter beleid gevoerd en werd de joodse bevolking toegelaten tot de handel, landbouw en de ambachten. Ze mochten vanaf dat ogenblik ook synagogen bouwen. Zoals Abicht beklemtoont, gaat het hier vooral om het religieuze aspect van het jodendom.³⁰⁰

De derde immigratiegolf kwam er naar aanleiding van de pogroms in Centraal en Oost-Europa, vooral Polen, op het einde van de 19de eeuw. Veel joden zagen in Antwerpen een veilige haven.³⁰¹ Deze immigratie veroorzaakte een sterke groei in het joodse bevolkingsaantal, dat op ongeveer 42 000 lag. Na de Tweede Wereldoorlog bleef daar amper de helft van over.³⁰² Het nazisme was een uiting van xenofobische gevoelens die al in de jaren '30 de kop op staken in Europa. Ook in België heersten er negatieve gevoelens ten opzichte van de joodse gemeenschap en werden leden ervan systematisch op sociaal en economisch vlak gediscrimineerd. De niet-joodse Belgen zochten een zondebok om de slechte economische situatie te verklaren.³⁰³

Vanaf het begin van die derde immigratiegolf, kan er volgens Caestdecker een onderscheid worden gemaakt tussen de Belgische joden, de vroegere immigranten die na verloop van tijd de Belgische nationaliteit verkregen, en de immigranten. Vanaf het ontstaan van de Belgische staat in 1830 werd al rekening gehouden met de religieuze diversiteit. De vrijheid van godsdienst en vereniging werd ingevoerd in de Grondwet in navolging van de traditie van de Franse revolutie. Die godsdienstvrijheid uitte zich in de oprichting van het Centraal Israëlitisch Consistorie in 1832.³⁰⁴

²⁹⁹ ABICHT (L.) (1993). *Op. Cit.*, pp. 22-23.

³⁰⁰ ABICHT (L.) (1993). *Op. Cit.*, pp. 26-27.

³⁰¹ ABICHT (L.) (1993). *Op. Cit.*, p. 31.

³⁰² ABICHT (L.) (1993). *Op. Cit.*, p. 41.

³⁰³ CAESTDECKER (F.). *Ongewenste gasten. Joodse vluchtelingen en migranten in de dertiger jaren*. Brussel, VUBpress, 1993, pp. 171-174.

³⁰⁴ CAESTDECKER (F.). *Op. Cit.*, pp. 111-112.

2. De moslingemeenschap

Net zoals het moeilijk is om over een joodse gemeenschap te spreken, in de letterlijke betekenis van het woord, is het ook moeilijk om over een islamitische gemeenschap te spreken. Er is immers een grote diversiteit onder de moslims die in België leven. De manieren waarop ze zichzelf bekijken zijn afhankelijk van factoren zoals hun immigratiegeschiedenis, hun etnische en socio-economisch profiel en hoe ze zichzelf zien in de toekomst. Bovendien omschrijft niet elke moslim zichzelf als moslim. Bij sommige allochtonen speelt hun politieke of etnische achtergrond een belangrijkere rol dan hun godsdienst. Anderzijds heerst er tussen alle allochtonen die in zekere zin een band hebben met de islam als godsdienst, toch een gevoel van verbondenheid. Ze behoren allemaal tot de grote islamitische gemeenschap, de *umma*. Ieder lid van deze gemeenschap is bewust van de verschillen met anderen, maar er zijn ook gemeenschappelijke kenmerken. Landmann wijst op de discriminatie die bestaat ten opzichte van moslims omwille van hun godsdienst, en dat maakt dat er ook een groot gevoel van solidariteit aanwezig is.³⁰⁵

Het is echter belangrijk om de term *moslim* niet automatisch te verbinden met leden van de Turkse of Marokkaanse gemeenschappen. Het aantal moslims in België is niet beperkt tot die gemeenschappen, ook al maken zij daar het grootste deel van uit. Uit cijfers van de Moslimexecutieve blijkt dat er in België ongeveer 400 000 moslims leven, afkomstig van onder andere Marokko, Turkije, Algerije, Tunesië, Bosnië-Herzegovina, Pakistan, Libanon, Iran, Syrië, Egypte en een aantal ander Afrikaanse en Aziatische landen. Daarnaast zijn er ook de genaturaliseerde migranten en er is een gedeelte bekeerde autochtone Belgen bij.³⁰⁶ Aangezien het merendeel bestaat uit mensen afkomstig uit Marokko of Turkije beperken we ons bij het historisch overzicht tot deze groepen.

Moslims in België: historisch overzicht

De eerste moslims kwamen in België aan in de periode rond 1910. Het ging vooral om inwoners van de Maghreb als gevolg van de kolonisatie door Frankrijk. Het was een vrij beperkte groep.³⁰⁷

De aanwezigheid van islam werd vooral zichtbaar in de jaren '60. Door de groeiende economische activiteit had de Belgische arbeidsmarkt een tekort aan arbeidskrachten. De overheid probeerde eerst het tekort op te vullen door werkkrachten aan te trekken vanuit Italië, Spanje en Griekenland. De belangrijkste impuls kwam er door een akkoord tussen België en respectievelijk Marokko en Turkije in 1964. Later kwam er ook een overeenkomst met Algerije in 1969 en Tunesië in 1970. Tegen het einde van de jaren '60 stopte de overheid met rekruteren, toen bleek dat het einde van de economische bloei nabij was.³⁰⁸

³⁰⁵ LANDMAN (N.). Islam in the Benelux Countries. In: HUNTER (S.T.) (ed.). *Islam, Europe's Second Religion. The New Social, Cultural, and Political Landscape*. Westport, Praeger, 2002, pp. 102-103.

³⁰⁶ BOUSSETTA (H.) & MARECHAL (B.). *L'Islam et les musulmans en Belgique. Enjeux locaux & cadres de réflexions globaux. Note de synthèse*. Brussel, Koning Boudewijnstichting, p. 9.

³⁰⁷ BOUSSETTA (H.) & MARECHAL (B.). *Op. Cit.*, p. 7.

³⁰⁸ NEUDT (D.) & ZARHONI (Y.). Naar een radicale ommekeer van het Belgische integratieconcept? In: *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 2003, <http://www.imavo.be/vmt/archief/neudt.htm>; BOUSSETTA (H.) & MARECHAL (B.). *Op. Cit.*, p. 7.

Oorspronkelijk was het de bedoeling dat deze werknemers na verloop van tijd zouden terugkeren naar het thuisland. Tegen het einde van de jaren '70 bleek echter dat een groot deel van de gastarbeiders permanent in België zou blijven. Het ging vaak om mannelijke immigranten die, aangezien ze slechts tijdelijk *gast* waren in België, hun familie hadden achtergelaten in hun thuisland. Na verloop van tijd lieten steeds meer mannen hun vrouw en kinderen over komen om hun leven voort te zetten in België.³⁰⁹

Vanaf 1974 veranderde de situatie drastisch voor de gastarbeiders. Ze werden vanaf dat ogenblik niet langer als gastarbeiders beschouwd. Bovendien kondigde de overheid een immigratiestop af. Enkel mits bepaalde redenen konden nog mensen immigreren, bijvoorbeeld omwille van gezinshereniging. Vanaf dat ogenblik ging de overheid niet langer uit van een onthaalbeleid, maar wilde men de immigranten vooral integreren. Eén van de stappen die werden ondernomen was de erkenning van islam als derde officiële godsdienst in België.³¹⁰

Toen de gastarbeiders in de jaren '60 in België aankwamen, vestigden ze zich vooral in de industriële gebieden. Ongeveer 42% van hen ging in Wallonië of Brussel aan de slag. Gedurende de jaren '90 is er echter een kentering merkbaar en ontstonden omvangrijke gemeenschappen in Antwerpen en Gent.

Uit socio-economisch onderzoek uit de jaren '70 blijkt dat de immigranten vaak laag geschoold zijn. Op dat ogenblik was onderwijs ook weinig relevant omdat ze vaak gerekruteerd werden voor jobs in de industrie of landbouw. Door hun lage onderwijsniveau waren ze tijdens de economische crisis dan ook de eerste om hun jobs te verliezen. Er ontstond een nieuw segment op de markt toen een aantal immigranten zelf een eigen zaak begonnen met specialiteiten van hun thuisland. Deze *etnische* winkels slorpten een deel van de werkloosheid op, maar het ging slechts om een beperkt aantal. De tweede-generatie migranten kende in België een betere opleiding waardoor ze vanuit een betere positie konden deelnemen aan de arbeidsmarkt. Toch gaat het vaak om vooral technische opleidingen, en een grote groep jongeren slaagt er niet in een diploma te behalen. Immigrantengroepen behoren bijgevolg nog steeds tot de lagere klassen op de sociale ladder.³¹¹

Volgens Van Den Broeck omvat de Belgische bevolking in 2002 ongeveer 380000 of 3,6% moslims. De moslimgemeenschap vormt geen homogene groep. De belangrijkste verschillen vallen ook samen met de nationaliteiten. Turken en Marokkanen beleven hun godsdienst op een andere manier. De verschillen zijn niet zo groot en hebben bijvoorbeeld betrekking op voedingsvoorschriften.³¹²

De moslims uit de Maghreb bouwden de jaren '70 de eerste moskee in België. Daarna volgden de Turken hun voorbeeld. De gebedsdiensten zijn grotendeels gelijk, maar de twee groepen organiseren verschillende socio-culturele activiteiten.³¹³ Maar ook binnen deze twee grote groepen bestaan

³⁰⁹ LANDMAN (N.). *Op. Cit.*, pp. 98-100.

³¹⁰ NEUDT (D.) & ZARHONI (Y.). *Op. Cit.*

³¹¹ LANDMAN (N.). *Op. Cit.*, pp. 100-101.

³¹² VAN DEN BROECK (L.). *De islam in België. Bedreiging of verrijking?* Antwerpen, Manteau Uitgeverij, 2002, pp. 192-194.

³¹³ LANDMAN (N.). *Op. Cit.*, pp. 102-103.

verschillen. De Turkse gemeenschap heeft nog veel sterkere banden met het thuisland dan de Marokkaanse. Ze houden bovendien ook veel sterker vast aan hun tradities. Altay en Ural Manço verklaarden dat de Marokkanen daarentegen veel sterker geïndividualiseerd en gesecculariseerd zijn. Maar *“Sans parler des conceptions nationales (maroqaine ou turque) ou ethnique (berbère ou kurde) différentes de l’islam, sans même évoquer les fractionnements entre les différents rites (sunnisme, chiisme, alévisme) et interprétations jurisprudentielles (malékisme, hanafisme, chaféisme, etc.), force est de reconnaître que la population musulmane de Belgique n’est pas monolithique et qu’elle est riche d’une multitude de rapports collectifs et individuels à l’appartenance religieuse.”*³¹⁴

3. Naar een arbitraire indeling ...

Dé joodse gemeenschap en dé islamitische gemeenschap bestaan niet, daar wezen we eerder al op. We gebruiken deze arbitraire indeling bijgevolg enkel om een zeker onderscheid te maken tussen de twee groepen. We baseren ons op één gemeenschappelijk kenmerk om verschillende groepen mensen in te delen in de categorieën *jood* en *moslim*. Uit voorgaand kort overzicht blijkt immers dat een indeling op basis van geloof geen correcte weergave is van de diversiteit die bestaat binnen beide gemeenschappen. Via deze categorisering willen we niet alleen een onderscheid maken tussen de joodse en islamitische gemeenschappen, maar ook tussen deze gemeenschappen en de autochtone/Vlaamse/Belgische/seculiere of katholieke bevolking. Het is voor de lezer bijgevolg belangrijk om er rekening mee te houden dat deze verhandeling niet de visie weergeeft van dé joodse en dé moslimgemeenschappen, maar de visie van een aantal mensen die *wij* onder de noemer van deze respectievelijke gemeenschappen hebben geplaatst.

³¹⁴ MANCO (U.) & MANCO (A.). *Réligiosité et rapport à l’intégration des jeunes hommes issus de l’immigration musulmane*. In: MANCO (U.). *Voix et voies musulmanes de Belgique*. Brussel, Publications des facultés universitaires Saint-Louis, 2000, p.167.

II. De situatie volgens Dyab Abou Jahjah

1. Inleiding

Dit hoofdstuk is opgebouwd rond het boek 'Tussen twee werelden. Roots van een vrijheidsstrijd' van Abou Jahjah dat verscheen op 16 oktober 2003. Het is opgevat als een "*combinatie van politieke autobiografie, historisch boek, ideologisch manifest en een bundeling van persoonlijke gedachten*."³¹⁵

De recensies en interviews die verschenen naar aanleiding van de publicatie gebruiken we om bepaalde aspecten uit het boek te situeren. Om hier en daar een aantal zaken te verduidelijken, wordt ook af en toe verwezen naar de website van de AEL.

Zoals we eerder al vermeldden wordt het vooral de AEL verweten dat ze zorgen voor het *importeren* van het Israëliisch-Palestijns conflict. Wij baseren ons daarom op de autobiografie van Abou Jahjah om dit standpunt te verklaren. We willen met andere woorden aan de hand van dit boek trachten te achterhalen welke rol dit conflict speelt voor de AEL. Dit boek zorgt bijgevolg voor een link tussen de internationale en de lokale context (cf. *infra*, Het boek). In eerste instantie proberen we alle aspecten in verband met identiteit te distilleren. Aan de hand van onze eigen theoretische concepten zullen we de standpunten van Abou Jahjah en de AEL trachten te verduidelijken. Daarna zullen we de link tussen de identiteitsconstructie en het Israëliisch-Palestijns conflict trachten te verklaren. De AEL vertrekt van een aantal ideologische premissen om hun standpunten kracht bij te zetten. En zoals reeds bleek kan ideologie een invloed uitoefenen op identiteitsconstructie. Tot slot proberen we te achterhalen in welke mate het Israëliisch-Palestijns conflict (cf. *daar*) het beleid van de AEL in Antwerpen (cf. *hier*) bepaalt.

Om deze data te analyseren hebben we een kwalitatieve inhoudsanalyse uitgevoerd op het boek en de artikels. Bij een kwalitatief interpreterende inhoudsanalyse staat "*de menselijke wereld, de wereld van betekenissen centraal*". "*Bij de 'lezing' van het materiaal moet de onderzoeker zich verplaatsen in de sociale context van de makers en van de gebruikers van het materiaal*."³¹⁶ De specifieke kenmerken van *kwalitatief onderzoek* komen in het volgende deel uitgebreid aan bod.

1.1. Het boek

Het boek is opgedeeld in vier delen, die elk een fase in het leven van Dyab Abou Jahjah belichten. In het eerste deel 'Mijn Libanese jeugd' beschrijft hij zijn kindertijd en jeugd in Libanon. In dit deel komt de politieke situatie van de jaren '70 en '80 in Libanon en de rest van het Midden-Oosten uitvoerig aan bod. Het is voor een stuk geschiedschrijving. Hij gaat uitvoerig in op het ontstaan van de staat Israël en de oorlogen waarin het sindsdien betrokken is geweest. Hij neemt daar een duidelijk pro-Palestijns en antizionistisch standpunt in. De Israëliische natiestaat en het Israëliisch-Palestijns conflict komen in de andere delen nog regelmatig terug. Uit dit gedeelte selecteerden we dan ook de twee fragmenten die werden gebruikt voor het receptieonderzoek.

³¹⁵ ABOU JAHJAH (D.). *Tussen twee werelden. De roots van een vrijheidsstrijd*. Antwerpen, Meulenhoff/Manteau, 2003.

³¹⁶ WESTER (F.). Inhoudsanalyse als kwalitatief-interpreterende werkwijze. In: HUTTNER (H.), RENCKSTORF (K.), WESTER (F.) (eds.). *Onderzoekstypen in de communicatiewetenschap*. Houten/Diegem, Boh Stafleu Van Loghum, 1995, p. 624, 627.

Het tweede deel handelt over zijn komst naar Europa. Hij beschrijft uitvoerig op welke manier hij in Vlaanderen is beland en wat zijn indrukken waren. De manier waarop hij als buitenstaander wordt behandeld, vormt een rode draad door dit hoofdstuk en zal uiteindelijk voor een stuk aan de basis liggen van de oprichting van de AEL. Het ontstaan van deze organisatie komt in het derde deel aan bod. Het laatste deel 'Dagboek van een vrijheidsstrijd (2000-2003)' geeft de evolutie weer die de AEL in de drie daaropvolgende jaren heeft doorgemaakt. De heisa rond de persoon Dyab Abou Jahjah en *zijn* organisatie worden in hun context geplaatst als antwoord op de berichtgeving die slechts een eenzijdig beeld weergaven. Hij verduidelijkt de oorzaken en gevolgen van de acties die de AEL sindsdien heeft genomen en de manier waarop de pers en de politieke wereld daarmee omgingen.

1.2. De berichtgeving

De publicatie van de autobiografie van Dyab Abou Jahjah ging vrijwel onopgemerkt voorbij. Een aantal kranten publiceerden een korte recensie of een interview. Bij de Vlaamse magazines verscheen enkel een interview in P-Magazine, een maand nadat het boek verscheen.

Binnen de audiovisuele media toonde enkel de VRT interesse. Het bleef echter beperkt tot een kort item binnen de Zevende Dag, waar de nadruk eerder lag op het debat tussen Marc Eyskens en Dyab Abou Jahjah op de boekenbeurs dan op het boek zelf.

a. Recensies

- HUYSENTRUYT (S.). Wees niet bang van Dyab Abou Jahjah. In: *De Financieel-Economische Tijd*, 16 oktober 2003, p. 4.
- SOMERS (S.). "Ik leerde granaten gooien". In: *Het Laatste Nieuws*, 16 oktober 2003, p. 7.
- VAN WIELE (S.). Jahjah begrijpt zelfmoordacties. In: *Gazet van Antwerpen*, 16 oktober 2003.

b. Interviews

- NEYT (G.). "Wij haten jullie niet". In: *Het Nieuwsblad/ Het Volk*, 16 oktober 2003, p. 4.
- MICHIELS (K.). Dyab Abou Jahjah "Het hoort niet om over Abou Jahjah te praten zonder kritiek te geven". In: *P-Magazine*, nr. 45, 2003, pp. 28-32.
- STOUTHUYSEN (P.). Tussen Martin Luther King en Malcolm X. In: *De Standaard der Letteren*, 16 oktober 2003, p. 3.

We gebruiken enkel de interviews. De recensies gaven beknopt terug wat in het boek wordt vermeld. De aandacht gaat daarbij vooral uit naar het verleden van Abou Jahjah, met de nadruk op zijn oorlogservaring en de invloed die deze op hem heeft. De interviews laten Dyab Abou Jahjah zelf toe om bepaalde aspecten uit zijn boek te verduidelijken. Net zoals bij de analyse van het boek kijken we vooral naar zijn visie op identiteit en ideologie en naar de invloed van het Israëliësch-Palestijns conflict op politiek-ideologische standpunten.

2. Analyse – de visie van de AEL

2.1. Culturele identiteit

De AEL heeft een eigen filosofie ontwikkeld rond het begrip *identiteit*. Dit omdat “*ieder menselijk wezen kan worden gedefinieerd als een veelheid van sub-identiteiten en verwantschappen, die zich uitstrekken van leeftijd tot geslacht, van activiteiten tot klasse enzovoorts, tot in het oneindige. En zeggen dat we allemaal mensen zijn en dat menselijkheid onze enige identiteit is, zou het andere uiterste zijn en een ontkenning zijn van de diversiteit die tussen menselijke karakters en menselijke groepen bestaat.*”³¹⁷

Identiteit bestaat volgens de visie van de AEL uit drie niveaus, voorgesteld door drie cirkels. Die cirkels vallen tegelijkertijd ook samen met de definitie van de menselijke groepen uit de Koran (wat al meteen de religieuze inspiratie verklaart). De eerste cirkel heeft betrekking op de etnische groep waartoe een individu behoort. De nationale afkomst staat een stapje hoger. Tot slot is er de islamitische identiteit die alle vorige cirkels overkoepelt. De volgorde van belang is contextgebonden. We bespreken hierna kort bovenvermelde identiteiten en hun eigenschappen. Tegelijkertijd proberen we de definities van Abou Jahjah te vergelijken met ons eigen theoretische identiteitsconcepten.

2.1.1. Etnische identiteit

De eerste cirkel is de primaire etnische groep waartoe iemand behoort. Daarmee bedoelt de auteur niet de Arabische afkomst, maar wel de eigen etnische afkomst. Etniciteit is in deze betekenis een primaire identiteit en impliceert een genealogische band³¹⁸ met de leden van de gemeenschap. Er bestaat een eigen taal³¹⁹ of dialect die de leden van een etnische gemeenschap met elkaar verbindt. Etniciteit valt bijgevolg niet noodzakelijk samen met de natiestaat waarvan iemand afkomstig is maar wel de specifieke etnische groep of stam, bijvoorbeeld de Banoe Amel groep in het Zuiden van Libanon voor Abou Jahjah. De definitie die Abou Jahjah geeft, komt voor een deel overeen met wat wij eerder al onder de noemer etnische identiteit plaatsten. Hij volgt de invalshoek van Jenkins door etnische identiteit als *primaire identiteit* te definiëren. De aanwezigheid van die etnische context, bijvoorbeeld door een aantal tradities of een eigen taal, zijn bepalend voor deze etnische identiteit. Anderzijds garandeert de cirkeltheorie van de AEL een zekere flexibiliteit. De context bepaalt welke deelidentiteit op de voorgrond treedt.

³¹⁷ ABOU JAHJAH (D.). *Op. Cit.*, p. 191.

³¹⁸ Het is niet meteen duidelijk of het genealogische slaat op de biologische band of op een symbolische eenheid m.b.t. cultuur. Roosens maakt duidelijk dat je niet over cultuur als onderscheidend of homogeniserend gegeven kan spreken, zonder te verwijzen naar de gemeenschappelijke voorouders. Cultuur *kan* de grenzen bepalen die getrokken worden om de eigen etniciteit aan te duiden, maar deze etnische cultuur bestaan niet *an sich*. We moeten volgens Roosens altijd rekening houden met de oorsprong, zonder daarom te vervallen in een primordialistische visie die énkél belang hecht aan die oorsprong. ROOSENS (E.). *Eigen grond eerst? Primordiale autochtonie. Dilemma van de multiculturele samenleving*. Leuven, Acco, 1998, p.189.

³¹⁹ We hebben er bewust voor gekozen om het aspect taal niet te betrekken bij het onderzoek. Taal vormt een belangrijk onderdeel van nationale en/of etnische identiteit en soms zelfs religieuze identiteit (m.b.t. het Arabisch als taal van de Koran) en komt vooral binnen de visie van de AEL regelmatig aan bod (cfr. belang Arabisch nationalisme, zie infra). Onze focus ligt echter op de context van het conflict en het aspect taal op zich speelt daarbij geen rol. Taal maakt deel uit van het eenheidsgevoel tussen leden van eenzelfde natie of etnische groep. Het is bijgevolg een onderdeel van de overkoepelende Arabische cultuur, en wordt verder ook zo omschreven.

De natiestaten in de Arabische wereld zijn volgens Abou Jahjah slechts koloniale constructen die ervoor moeten zorgen dat mensen zich niet met de Arabische natie gaan identificeren, maar wel met die natiestaat. Maar *“deze alternatieve identiteiten zijn in de meeste gevallen volstrekt kunstmatig en vallen zelfs niet samen met de primaire etnische verwantschap of de natuurlijke geografische regio. Maar omdat de staten de macht manipuleren, ligt het in hun vermogen om aan hun kunstmatige, koloniale identiteit de macht van een de-facto identiteit te geven. Per slot van rekening is het het paspoort van zo’n staat dat we hebben, en zijn we daarvan rechtens en administratief afhankelijk.”*³²⁰

Abou Jahjah erkent dus wel het burgerschap van die geconstrueerde natiestaat, maar voor hem staat dat volledig los van nationale identiteit of etnische identiteit. Nationaliteit en formeel burgerschap vormen één geheel, onafhankelijk van nationale verbondenheid. In zekere zin kunnen we er van uitgaan dat hij, naar analogie met Smith, zijn etnische gemeenschap ziet als een *premoderne culturele gemeenschap*. De leden zijn met elkaar verbonden door genealogische banden, en niet door de aanwezigheid van een natiestaat. Een natie impliceert volgens Smith echter formeel burgerschap, wat indruist tegen het natiebegrip van Abou Jahjah zoals we later zullen zien.

2.1.2. Nationale identiteit

De tweede cirkel is wat Abou Jahjah *het volk* noemt, de natie waartoe iemand behoort. De natie verbindt verschillende etnische gemeenschappen. *“Een volk wordt gecreëerd in een historische evolutie, waarin verschillende primaire etnische groepen zich hebben gebundeld in een poging bepaalde problemen op te lossen waarmee de realiteit hen heeft geconfronteerd. Door gemeenschappelijke moeilijke omstandigheden of vijandige groepen tegemoet te treden, is een gemeenschappelijke cultuur ontstaan die tot uiting komt in een overkoepelende gemeenschappelijke taal, een lingua franca.”*³²¹ De nadruk ligt op een gemeenschappelijke geschiedenis, een gemeenschappelijke cultuur en een eigen taal. Als gevolg hiervan ontwikkelt zich een gevoel van verbondenheid dat zich uit in een nationale identiteit. De natie is een bundeling tussen verschillende etnische gemeenschappen en doet geen afbreuk aan etnische identiteit. Een natie is volgens Smith een moderne etnie. Bij Abou Jahjah daarentegen vervangt de natie de etnische gemeenschap niet. Er zijn een aantal parallellen met de theorie van Erikson. Abou Jahjah verwijt de Westerse grootmachten, Frankrijk en Groot-Brittannië, het Arabisch grondgebied te hebben verdeeld in kunstmatige natiestaten die niet zijn gebaseerd op etnische gemeenschappen, maar die wel de Arabische natie verdelen. Het zijn de sterke naties die erin geslaagd zijn om zelf een natiestaat op te richten en zo hun nationaliteitsgevoel op te dringen aan al hun onderdanen. De Arabische wereld valt dan onder dezelfde categorie als de Afrikaanse landen. Er bestaat wel een Arabische natie, met een eigen gemeenschappelijke taal en cultuur, maar die is er niet in geslaagd een eigen natiestaat op te richten. De tekortkomingen van de Arabische natie zijn verwoord in de ideologische principes van de AEL.³²² (cf. infra)

³²⁰ ABOU JAHJAH (D.). *Op. Cit.*, p. 228.

³²¹ ABOU JAHJAH (D.). *Op. Cit.*, p.192.

³²² ARABISCH-EUROPESE LIGA. *Onze Visie*. <http://www.arabeuropean.org/nederlands/aboutus.html>.

De Arabische natie vormt de basis voor de Arabische nationale identiteit van de AEL. Met de Arabische natie bedoelen ze zowel de Maghreb als de Mashrek met hun oorspronkelijke Semitisch-Hamitische inwoners. De Arabische geschiedenis loopt voor een deel samen met die van de islam. De islam zorgde voor het de verspreiding van de Arabische taal en bijgevolg voor het ontwikkelen van een grote Arabische natie. De nadruk ligt heel sterk op de culturele homogeniteit in de Arabische wereld en in de *Arabische diaspora*. Blommaert en Verschueren noemden deze nadruk op homogeniteit de ideologie van het *homogeneïsme*. Het homogeneïsme vertrekt van de premisse dat een maatschappij slechts als normaal of doorsnee wordt beschouwd wanneer ze gelijkvormig georganiseerd is en er zo weinig mogelijk elementen zijn die afwijken van de norm.³²³

In navolging van de definitie van Cohen, die sterk de nadruk legt op de band tussen uitgeweken gemeenschappen en hun thuisland, kunnen we in de visie van de AEL de aanwezigheid van een diaspora herkennen. Eigenlijk kunnen we spreken van een Arabisch-islamitische diaspora. De AEL houdt immers ook vast aan de *traditionele* islam, zoals die in de Arabische wereld wordt beleefd en verwerpt de notie van een Europese islam. (cfr. infra) Saint-Blancat geeft aan dat het instandhouden van een diaspora gebeurt via twee manieren, « *l'affirmation et le maintien d'une identité collective spécifique et l'insertion réussie dans la société d'accueil.* »³²⁴ Het in stand houden van de onderscheidende Arabisch-islamitische cultuur is dan ook één van de doelstellingen van de AEL. De “*Arabische cultuur [...] geeft vorm aan onze nationale identiteit, samen met oude Arabische literatuur en de islamitische waarden en teksten. Daardoor is wat een Libanees kind en wat een Marokkaans kind op school leert, wat er op de radio te horen of op tv te zien is, zeer gelijksoortig, zo niet identiek. [...] Arabische eenwording is in deze betekenis ook meer dan een politiek ideaal; het is een levende, culturele werkelijkheid. Dit fenomeen van een gezamenlijke Arabische cultuur en van gezamenlijke verbondenheid met een enkele, dominante Arabische erfenis is essentieel voor de opbouw van onze Arabische identiteit. En het is dit proces dat wordt versterkt door de nieuwste communicatietechnieken en door de nieuwe, Arabische satellietzenders. De Arabieren van tegenwoordig kijken niet alleen naar dezelfde uitzendingen op verschillende zenders, ze kijken ook naar dezelfde zenders.*”³²⁵ De AEL probeert om die band met de Arabische natie in stand te houden. De toenemende globalisering helpt hen daarbij. Door het inkrimpen van de afstanden tussen tijd en ruimte is het immers mogelijk om via de nieuwe communicatietechnologieën rechtstreeks contact te houden met het thuisland. Abou Jahjah geeft met deze woorden het perfecte voorbeeld van de aanwezigheid van een *transnationale* Arabische natie of een Arabische *diaspora*, zonder daarbij het belang van religie uit het oog te verliezen. De visie van de AEL op integratie en assimilatie vloeit voort uit de aanwezigheid van die transnationale gemeenschap die een tegengewicht vormt tegen de homogeniserende cultuur waarmee ze hier worden geconfronteerd. Het is een manier om de band met het ‘thuisland’ in leven te houden. Maar net omdat die band slechts bestaat via gemedieerde info en niet door de aanwezigheid ervan, kan worden gesproken van een *imaginaire gemeenschap*. Ondanks de verschillen binnen de gemeenschap gaat ook hier een homogeniserende trend ontstaan, omdat ze het gevoel krijgen dat ze

³²³ BLOMMAERT (J.) & VERSCHUEREN (J.). *Op. Cit.*, p. 125.

³²⁴ SAINT-BLANCAT (C.). *L'islam de la diaspora*. Paris, Bayard Editions, 1997, p. 20.

³²⁵ ABOU JAHJAH (D.). *Op. Cit.*, p. 148.

allemaal bij elkaar horen. Die samenhang, wat Saint-Blancat *transnationale solidariteit* noemt, is eigen aan de diaspora.³²⁶ Saint-Blancat gebruikt dit begrip binnen de islamitische diaspora, maar we kunnen dit ook doortrekken naar het Arabische. Binnen de ideologische principes van de AEL staat solidariteit met de Arabische natie immers centraal. Dit verklaart waarom conflictsituaties in de Arabische wereld zo'n belangrijke rol spelen voor de AEL.

2.1.3. Nationale identiteit en burgerschap

Abou Jahjah wijst in zijn boek op de problemen die kunnen ontstaan bij identiteitsconstructie binnen een immigratiecontext. Hij beschouwt etnische identiteit als een vrij stabiele identiteit, en vertrekt dus van een essentialistische invulling. De band met de etnische afkomst blijft dezelfde. Nationale identiteit daarentegen komt onder druk binnen een nieuwe Europese context. Er zal zich volgens de AEL een nieuwe Arabisch-Europese natie ontwikkelen. Maar de nadruk blijft wel liggen op de band met de eigen Arabische natie. Deze Arabisch-Europese natie kan de oude Arabische nationale identiteit niet negeren, omdat er binnen Europa immers geen Arabisch territorium aanwezig is. Deze Arabische natie zal zichzelf volgens de visie van de AEL niet als Europees (of als nationale subidentiteit) beschouwen zolang ze niet erkend wordt als minderheid binnen de Europese natiestaten. Het Europese aspect wordt enkel gebruikt in de geografische betekenis. *“Alleen wanneer in een multiculturele maatschappij diversiteit wordt erkend en andere identiteiten worden getolereerd, kan het proces plaatsvinden van de opbouw van een natie waarin wij als gemeenschap zijn opgenomen, zodanig dat het ons kan leiden naar de erkenning van onszelf als onderdeel van de naties waarin we leven, met als gevolg dat die landen ook onze naties zullen zijn. In dat geval zal onze gemeenschap zich ontwikkelen tot een identiteitsgroep die gelijk is aan de primaire etnische cirkel en zal ze haar eigen welzijn herkennen in de belangen van de natie zoals die gedeeld worden door alle andere groepen die samen de natie vormen.”*³²⁷ De Arabische gemeenschap vormt een eigen (trans)nationale gemeenschap binnen de Belgische nationale gemeenschap. De Arabische AEL-leden beschouwen zich niet als Belgische burgers zolang zij door de Belgische overheid niet worden erkend als minderheid, met hun eigen tradities, taal en geschiedenis. Zoals we eerder al vermeldden gebruikt de AEL de Arabische nationale identiteit als verzetsmiddel tegen de homogenisering die hen door middel van *assimilatie* wordt opgelegd door de Belgische overheid. Anderzijds maken ze zichzelf ook schuldig aan het *opleggen* van die homogeniteit door telkens weer de nadruk te leggen op de Arabische nationale identiteit zonder expliciet rekening te houden met de etnische verschillen.³²⁸ De Arabische nationale identiteit wordt (net als de etnische identiteit) gedefinieerd als een stabiele identiteit. Door te veronderstellen dat de maatschappij zich niet aanpast aan de Arabische identiteit, gaat hij voorbij aan het feit dat diezelfde identiteit zich ook kan aanpassen aan de maatschappij.

³²⁶ SAINT-BLANCAT (C.). *Op. Cit.*, p. 30; ARABISCH-EUROPESE LIGA. *Onze Visie*.

³²⁷ ABOU JAHJAH (D.). *Op. Cit.*, p. 208.

³²⁸ Zie ook DE MUL (S.). Oproerkraaiers in het culturele landschap. De AEL en de identiteitspolitiek voor etnische minderheden in Vlaanderen. In: *Freespace Nieuw Zuid*, jg. 3, nr. 10, 2003, pp. 66-69.

Wanneer de Arabische nationale identiteit het onderspit moet delven binnen de nieuwe Europese context, is er nog altijd de religie die het eenheidsgevoel in stand kan houden. De derde cirkel is binnen de visie van Abou Jahjah en de AEL een overkoepeling van alle vorige cirkels. De islam is onlosmakelijk verbonden met de Arabische wereld, maar omvat daarnaast ook alle andere moslims in de wereld.

2.1.4. Religieuze identiteit

Het belang dat de islam heeft voor de Arabische natie komt naar voren in de derde cirkel, namelijk de *islamitische wereldgemeenschap* of de islamitische *umma*. Het enige wat alle moslims (dus niet alleen de Arabische) met elkaar verbindt, is de islam. “*De islam als religie, maar tevens als geheel van waarden en als epistemologisch raamwerk, creëert een groepsband tussen alle moslims, overal ter wereld. [...] Maar daarnaast refereert het aan een islamitische beschaving waartoe zelfs Arabische christenen behoren, dankzij de waarden die zij uit hun nationale identiteit hebben meegekregen en die in hoge mate zijn gevormd door islamitische waarden.*”³²⁹ De manier waarop Abou Jahjah de islam als religie en levenswijze omschrijft, illustreert de nieuwe invulling waarop Hervieu-Léger wees. Net als bij het jodendom vervaagt het pure religieuze, om plaats te ruimen voor een brede invulling van de islam.

De derde cirkel is bijgevolg een overkoepeling van de twee voorgaande cirkels. Wanneer je bepaalde beslissingen moet maken komt binnen deze theorie de derde cirkel steeds op de eerste plaats. Dan wordt de religieuze identiteit door AEL-leden eerst in acht genomen. Vervolgens komen nationale identiteit of etnische identiteit.

Hervieu-Léger verklaarde al dat religie een belangrijke factor wordt binnen een gesecculariseerde samenleving. Voor de moslims in België is de situatie nog specifiek. Zij worden niet alleen geconfronteerd met een gesecculariseerde samenleving, maar bovendien draagt die samenleving nog resten van het katholicisme met zich mee. Er is binnen België geen islamitisch referentiekader aanwezig. De AEL vult de religieuze identiteit in door te verwijzen naar de Arabisch-islamitische samenleving, waar de roots van de meeste moslims in België liggen.³³⁰ Religieuze identiteit komt binnen de visie van de AEL wel op de eerste plaats binnen de driecirkel theorie, maar wordt automatisch gekoppeld aan de Arabische nationale identiteit. We kunnen hier de invalshoek van Bruce in terugvinden. Religie is het uitgangspunt, maar wordt instrumentalistisch gebruikt om de andere identiteiten te verdedigen en beschermen. Wanneer de AEL religie belangrijker acht dan nationale en etnische identiteit binnen de cirkeltheorie, wijst de combinatie tussen de drie cirkels er ook op dat ze met elkaar verbonden zijn. Het is met andere woorden de basis van hun cultuur in de

³²⁹ ABOU JAHJAH (D.). *Op. Cit.*, pp.196-197.

³³⁰ Al gaat de AEL hiermee voorbij aan het feit dat een groot deel van de Belgische moslims niet Arabisch zijn, maar wel Berbers. NN. *De Berbers, een miskende gemeenschap*. Kifkif, <http://www.kifkif.be/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=405>.

ruimste betekenis van het woord. Er treedt een *eticisering* op van religie (cf. Modood), waar religie meer en meer de plaats inneemt van etniciteit als verwijzing naar herkomst.³³¹

2.2. *Ideologie*

De Arabisch-islamitische identiteit uit zich verder in het Arabisch-nationalistische gedachtegoed van de AEL. We gaan hier niet uitgebreid in op de ideologische principes van de AEL, omdat het belang van zowel Arabische als islamitische principes voor identiteit al uitgebreid aan bod kwam. We geven bijgevolg enkel een beknopt overzicht van de ideologische principes van de AEL. De nadruk ligt vooral op het Arabisch nationalisme omdat dit binnen de huidige context, het conflict in Israël-Palestina en de situatie in Irak, meer op de voorgrond treedt dan het religieuze aspect.

De AEL werd oorspronkelijk opgericht om actief te zijn op twee domeinen. *“In de eerste plaats de verdediging van de belangen van de Arabische gemeenschappen in Europa en in de tweede plaats de behartiging van de belangen van de Arabische natie en haar rechtmatige eisen.”*³³² De organisatie was grotendeels opgebouwd rond het Arabisch nationalisme. Later wijzigde de invalshoek en werd het Arabische vervangen door het Arabisch-islamitische. De link tussen beide wordt verklaard op de website van de AEL. *“Arabisme en Islam vullen elkaar aan. De gedachte om ze voor te stellen als tegenstrijdig is een truc die onze natie verzwakt en onze vijanden dient. Daarom zullen wij strijden om onze Arabisch-Islamitische identiteit te herstellen als een bindende factor in het leven van de natie, teneinde het moreel van onze volk te stimuleren en haar te helpen om haar rol te spelen in de bevordering van de Arabische en Islamitische zaak. Tegelijkertijd is het noodzakelijk om etnische, taalkundige en religieuze minderheden te doen emanciperen en dient hun recht op hun eigen cultuur, talen en godsdiensten gerespecteerd te worden. Deze beide processen - het nieuw leven geven aan de Arabische identiteit en de emancipatie van minderheden - dienen plaats te vinden binnen de kaders van tolerantie en ruime opvattingen.”*³³³

Ondanks het feit dat de AEL religieuze identiteit als algemeen overkoepelend beschouwt, vertrekt de organisatie bijna altijd van de Arabische nationale identiteit. Dit komt onder andere tot uiting in hun strijd voor een ééngemaakte Arabische natie. *“[...] het accepteren van Arabische verdeeldheid en het niet-streven naar Arabische eenheid gelijkstaat aan het aanvaarden van zionisme en kolonialisme. [...] Arabisch nationalisme is het antwoord op kolonialisme en bezetting. Het is de strijd voor vrijheid binnen de Arabische natie, niets meer en niets minder.”*³³⁴ Het internationale luik van Abou Jahjah, met de nadruk op de Arabische eenheid, druist in tegen zijn visie binnen de Belgische context. In ons theoretisch hoofdstuk vermeldden we al dat nationalisme een cultureel homogeniserende ideologie is. Terwijl hij binnen de Belgische context opkomt voor diversiteit en respect voor etnische verschillen, legt hij internationaal de nadruk op een homogene Arabische natie.

³³¹ MODOOD (T.). Introduction: The Politics of Multiculturalism in the New Europe. In: MODOOD (T.) & WERBNER (P.) (eds.). *The Politics of Multiculturalism in the New Europe. Racism, Identity and Community*. London, Zed Book Ltd, 1997, p. 2.

³³² ABOU JAHJAH (D.). *Op. Cit.*, p. 174.

³³³ ARABISCH-EUROPESE LIGA. *Onze Visie*.

³³⁴ ABOU JAHJAH (D.). *Op. Cit.*, p. 80.

2.2.1. De rol van het Israëliisch-Palestijns conflict

De context van het Midden-Oosten speelt een cruciale rol voor de AEL. Het is niet alleen belangrijk bij de identiteitsconstructie van Arabieren in België, maar vormt tegelijk ook een tegengewicht voor het zionisme in het Midden-Oosten. Conflictsituaties, of die nu betrekking hebben op etniciteit of religie, zorgen ervoor dat bepaalde subidentiteiten op de voorgrond treden. Identiteiten passen zich aan naargelang de context. Wanneer die context bestaat uit een conflict, gaat dat conflict bijgevolg een invloed hebben op de identiteitsconstructie van de betrokken partijen.

Het Israëliisch-Palestijns conflict is volgens Abou Jahjah *“in essentie een Arabisch-Israëliisch conflict, en de zionistische nationale veiligheidsdoctrine stelt duidelijk dat de Arabieren zwak en verdeeld moeten worden gehouden, zodat ze geen bedreiging kunnen vormen.”*³³⁵ In die zin is de volledige Arabische natie betrokken bij de situatie in Israël. Hij verwijst niet alleen naar dit conflict, maar ook naar de situatie in Iran en Irak. De hele Arabische natie is met elkaar verbonden. Als in één Arabisch land problemen rijzen, is iedere Arabier betrokken partij. *“Het Arabisch-Israëliisch conflict gaat niet over grenzen, het gaat niet over territorium, het is een strijd om het bestaan, zoals Jamal Abdel Nasser ooit zei. Het is een strijd om het bestaan, omdat het bestaan van de staat Israël een totale ontkenning is van het Arabische nationale bestaan.”*³³⁶ Abou Jahjah vertrekt van het standpunt dat dit conflict een conflict is tussen de Arabische natie en de natiestaat Israël. In tegenstelling tot ons uitgangspunt, legt hij de oorzaak van het conflict bij de verschillende nationale identiteiten, en niet omgekeerd. Er treedt binnen dit standpunt een wisselwerking op tussen identiteit en conflict. Enerzijds vormt Israël een bedreiging voor de nationale identiteit van de Arabieren, maar anderzijds is die nationale identiteit zo belangrijk net omdat ze een tegengewicht vormt voor Israël.

In het deel rond ideologie zagen we dat het Arabisch nationalisme van de AEL per definitie ook antizionistisch is. Ze hanteren die visie niet alleen ten opzichte van het conflict zelf, maar ook met betrekking tot de lokale joodse gemeenschap in Antwerpen. Het zionisme druist volgens Abou Jahjah in tegen alles waar het Arabisch nationalisme voor staat en moet dan ook volledig worden verworpen. Abou Jahjah stelt het zionisme bovendien gelijk aan antisemitisme. *“Eigenlijk is het zionisme de meest antisemitische ideologie die er bestaat.”*³³⁷ De AEL voert een zeer sterke antizionistische politiek. Het zionisme is volgens Abou Jahjah er enkel op uit om de Arabische natie te verdelen. *“Zionisme was de naam voor een nieuw kolonisatieproject voor Arabische grond. [...] Het is van het grootste belang om te begrijpen dat het bij de opdeling van de Arabische natie in diverse kunstmatige entiteiten onder koloniale heerschappij, of die nu Brits, Frans of zionistisch was, om een en hetzelfde proces ging.[...] Al deze rampen hadden dezelfde oorzaak: de nederlaag van het Arabische nationale project, dat tijdens de revolutie van 1914 nog op het punt stond verwezenlijkt te worden. Daarom nam de Palestijnse Bevrijdingsbeweging (Fatah) de Arabische vlag over als Palestijnse vlag, want de*

³³⁵ ABOU JAHJAH (D.). *Op. Cit.*, p. 107.

³³⁶ ABOU JAHJAH (D.). *Op. Cit.*, p. 27.

³³⁷ ABOU JAHJAH (D.). *Op. Cit.*, p. 25.

*Palestijnse tragedie komt voort uit de mislukking van het Arabisch project, ze is het topje van de ijsberg van een verslagen natie.*³³⁸

Als we de redenering van Adamson volgen kunnen we in zekere zin besluiten dat de AEL als een soort *non-state political entrepreneur* wordt beschouwd. Een aantal van de verschillende invalshoeken die zij aanhaalt om de rol van buitenlandse conflicten te verklaren in een binnenlandse context kunnen we ook op onze case toepassen. Een eerste mogelijke verklaring is de primordialistische band tussen de migrantengemeenschappen in Antwerpen en het land in kwestie. Al gaat het hier niet zozeer om een land, maar eerder om een bevolkingsgroep waar zowel etnische als religieuze banden mee bestaan. Binnen deze verklaring is de etnisch-religieuze identiteit een stabiel gegeven. We zagen al in 'Lokale context' dat de AEL de Arabische identiteit inderdaad essentialistisch interpreteert. Maar ze wezen er wel op dat die identiteit kan veranderen wanneer de Arabische bevolking als volwaardige burgers wordt geaccepteerd. Naast deze verklaring is ook de globaliserende visie van toepassing. De AEL gaat immers uit van een Arabisch-islamitische diaspora waardoor transnationale solidariteit hoog in het vaandel wordt gedragen. Adamson legde zelf al de nadruk op de transnationale acties van de *non-state political entrepreneurs*. De derde voorwaarde is dat die entrepreneurs op internationaal vlak financiële middelen zoeken om hun werking te steunen.

We kunnen er niet zo maar van uitgaan dat de AEL wel degelijk zo'n entrepreneur is bij gebrek aan gegevens over internationale financiering. De andere voorwaarden, het ontwikkelen van een transnationale identiteit en het oprichten van een transnationale organisatie, kunnen we wel aantonen.

2.3. *Antwerpen en de joodse gemeenschap*

Abou Jahjah verwijst in zijn boek geregeld naar de joodse gemeenschap, meestal in negatieve zin, maar soms ook als voorbeeld. Hij vindt dat de Belgische overheid met verschillende maatstaven meet. Om de Arabisch-islamitische identiteit van de migrantengemeenschap te garanderen moeten "... *de Arabische en de islamitische immigranten het recht [hebben] hun cultuur, hun religie en hun identiteit te bewaren en te stimuleren, evenals het recht deze publiekelijk uit te dragen in scholen en andere instituten. We refereerden daarbij ook aan de joodse gemeenschap in Antwerpen, die autonoom is georganiseerd, zonder dat ze ooit wordt bekritiseerd omdat ze niet geïntegreerd zouden zijn.*"³³⁹ Dat de Antwerpse joodse gemeenschap geldt als model voor de AEL staat als een paal boven water. "*Wat betreft het behoud van identiteit zeker. Maar we zijn ook blij dat er joodse gemeenschappen zijn in Antwerpen, Amsterdam, New York en andere steden, omdat die mensen tenminste niet naar Palestina gaan. Wij zullen de laatsten zijn om die mensen het leven moeilijk te maken, want dan zouden ze wel eens kunnen besluiten om naar Palestina te trekken.*"³⁴⁰ Bovendien verklaart Abou Jahjah, "*We hebben geen problemen met de joden. Wel met de zionistische staat die van sommigen tweederangsburgers maakt, die racistisch is en die gebaseerd is op historische mythes die de joodse aanspraken op de Palestijnse gebieden moeten legitimeren.*"³⁴¹ Terwijl hij enerzijds zijn respect uit

³³⁸ ABOU JAHJAH (D.). *Op. Cit.*, pp. 14-15.

³³⁹ ABOU JAHJAH (D.). *Op. Cit.*, p. 176.

³⁴⁰ MICHIELS (K.). *Op. Cit.*, p. 30.

³⁴¹ STOUTHUYSEN (P.). *Op. Cit.*, p. 3.

voor de joodse gemeenschap, legt hij anderzijds telkens weer de link met Israël alsof de twee per definitie zijn verbonden.

Meestal hebben zijn uitlatingen over de joodse gemeenschap echter meer te maken met het Israëliisch-Palestijns conflict. Als stad speelt Antwerpen daarbij een centrale rol. *“We raakten er alleen maar meer van overtuigd dat Antwerpen de stad was waar we in actie moesten komen. Antwerpen was op politiek vlak duidelijk de meest pro-Israëliische stad van Europa. Maar het is ook ons bolwerk [van de AEL, KDP] en we kunnen dus niet toestaan dat die situatie voortduurt.”*³⁴² Dit verklaart meteen waarom wij ons onderzoek vooral concentreerden op Antwerpen. Abou Jahjah vermeldt meermaals dat hij niet akkoord gaat met de manier waarop de Antwerpse joodse gemeenschap openlijk het Israëliische beleid steunt. Bovendien verwijt hij de leden van de joodse gemeenschap zichzelf te verschuilen achter het argument van de holocaust. *“Ik vind gewoon dat de ene onrechtvaardigheid nooit mag dienen om de andere te rechtvaardigen.”*³⁴³

Om de visie van de AEL te onderstrepen, geven we een kleine illustratie over hoe Abou Jahjah omgaat met de lokale context. Hij vergelijkt de situatie in Antwerpen soms expliciet met de situatie in het Midden-Oosten. Als gevolg van een uit de hand gelopen manifestatie voor solidariteit met Palestina steeg de media-aandacht voor de pro-Palestijnse acties van de AEL. De AEL kreeg echter niet onvoorwaardelijk de steun van andere allochtone organisaties in Antwerpen. Hij verwijst naar het lokale *vredesakkoord* tussen de joodse en de islamitische gemeenschappen door een vergelijking te maken met de akkoorden van Oslo tussen Rabin en Arafat.

*“Een keur aan organisaties verzamelde zich op het stadhuis om een charter tegen geweld en voor vrede en begrip tussen de gemeenschappen te tekenen en om te beloven ‘het conflict in het Midden-Oosten niet naar Antwerpen te importeren’. Helemaal vooraan zat de voorzitter van het Forum van Joodse Organisaties van Antwerpen, een openlijk zionistische organisatie, hand in hand met de voorzitter van de Unie van Moskeeën en Islamitische Verenigingen van Antwerpen (UMIVA), Said Mdawchi, met burgemeester Leona Detiège tussen hen in. Hier hadden we onze eigen versie van Oslo.”*³⁴⁴

2.4. Conclusie - de AEL en identiteitsconstructie

De AEL heeft een eigen theorie ontwikkeld rond het concept identiteit. Identiteit is volgens Abou Jahjah opgebouwd uit drie cirkels, waarbij religieuze identiteit voor nationale en etnische identiteit komt. Hij legt zelf de nadruk op de band die bestaat tussen de Arabische natie en de islam. Hall wees op twee theoretische invalshoeken over identiteitsconstructie. Identiteit bestaat enerzijds omdat je jezelf vergelijkt met individuen met dezelfde culturele achtergrond en je dus jezelf definieert binnen je eigen groep. Anderzijds wordt identiteit gevormd op basis van verschil. De omstandigheden bepalen wie of wat die Andere is. We vinden ongeveer dezelfde visie terug bij de AEL. De cirkeltheorie bestaat

³⁴² ABOU JAHJAH (D.). *Op. Cit.*, p. 282.

³⁴³ MICHIELS (K.). *Op. Cit.*, p. 31.

³⁴⁴ ABOU JAHJAH (D.). *Op. Cit.*, pp. 280-281.

uit drie niveaus, die een zekere flexibiliteit garanderen naargelang de context. Daar is de notie van verschil (of *différence*) van belang. Binnen elke cirkel vertrekt Abou Jahjah echter van een essentialistische standpunt, waarbij de nadruk ligt op de eigen cultuur die als vaststaand gegeven wordt geïnterpreteerd. Hij baseert zich op de Arabische natie met een eigen cultuur, geschiedenis en in zekere zin ook godsdienst.

Ondanks het feit dat de islam als overkoepelend geheel wordt beschouwd, blijkt uit het boek en de interviews dat de Arabische nationale identiteit veel vaker op de voorgrond treedt dan de religieuze identiteit. De context bepaalt welke deelidentiteit op welk ogenblik de bovenhand heeft. Wanneer de context bestaat uit de conflictsituaties in het Midden-Oosten, speelt vooral de nationale identiteit. Het Arabisch nationalisme legt de nadruk op het homogene karakter van de Arabische wereld en de Arabische diaspora. Er is sprake van een *arbitraire afsluiting* rond de Arabische nationale identiteit. Het arbitraire slaat dan op de wijzigende omstandigheden. De Arabische nationale identiteit zal op een andere manier worden ervaren naargelang een individu zich bijvoorbeeld in Egypte of in België bevindt.

De Arabisch-islamitische identiteit van de AEL is een vorm van *resistance identity* zoals Castells die uitwerkte. Macht speelt een belangrijke rol bij identiteitsconstructie. Hun *resistance identity* is een manier om zich af te zetten tegen de Andere, die zowel de vorm kan aannemen van Israël, de Verenigde Staten of het Belgische beleid...

Binnen de eigen gemeenschap legt de AEL de nadruk op het homogene karakter van de Arabisch-islamitische wereld. Israël hoort binnen deze visie niet thuis in het Midden-Oosten. Binnen de lokale context is de AEL echter voorstander van heterogeen maatschappijmodel, met respect voor culturele diversiteit. Enerzijds streeft de organisatie naar een etnisch (of nationaal) homogeen natiestaat in de Maghreb en Mashrek, maar anderzijds willen ze in België een dam vormen tegen datzelfde principe van etnisch-nationale homogeniteit.

JODEN EN MOSLIMS IN ANTWERPEN – WIJ VERSUS ZIJ?

In dit laatste deel brengen we een synthese van alle theoretische concepten die in de voorgaande hoofdstukken werden behandeld. We baseren ons niet langer op literatuur, maar vertrekken van onze respondenten zélf om onze theoretische uitgangspunten te toetsen. We gaan er in deze analyse van uit dat een *internationaal conflict* een *transnationale identificatie* kan genereren, gebaseerd op *eticiteit*, *nationale identiteit* of *religie* als gemeenschappelijk kenmerken.

Voor we ingaan op de eigenlijke analyse van de gesprekken, zullen we kort de onderzoeksmethode toelichten. In eerste instantie verduidelijken we onze onderzoeksmethode. In het vorige deel over de Lokale context duiden we al op het belang van de autobiografie van Dyab Abou Jahjah. Dit boek vormt niet alleen gedeeltelijk de lokale context, maar wordt ook gebruikt tijdens de focusgroepen. Het vormt met andere woorden de aanleiding voor het debat over identiteit en conflict. Na een methodologische toelichting richten we ons tot de respondenten. We hebben voor dit onderzoek vooral gewerkt via organisaties. Het profiel van de organisaties worden uitgediept in het daarop volgende hoofdstuk. Er moet bovendien rekening gehouden worden met een aantal factoren die de geldigheid en validiteit in gevaar kunnen brengen. We werken immers met twee minderheidsgroepen binnen een gegeven situatie die daarnaast heel actueel is. Bovendien staat de rol van de onderzoeker bij kwalitatief onderzoek centraal. Wanneer deze onderzoeker daarenboven wordt geconfronteerd met minderheden zonder er zelf bij te horen, kan dat een bron zijn voor misverstanden. Er zijn een aantal zaken die een invloed kunnen hebben uitgeoefend op het onderzoek.

Na de evaluatie van ons onderzoek, keren we tenslotte terug naar de doelgroepen van deze eindverhandeling, namelijk de joodse en islamitische respondenten. In het laatste hoofdstuk komt tot slot de eigenlijke analyse van de groeps gesprekken aan bod. We werken volgens dezelfde structuur als onze vorige hoofdstukken en focussen ons op culturele identiteit als overkoepelend gegeven om daarna de subidentiteiten te bespreken.

We situeren de analyse van de gesprekken in een ruimer kader, dat al werd verduidelijkt in de delen rond de internationale en nationale context. Identiteiten bestaan immers niet op zich, maar worden mee gevormd door de omgeving. We peilen in het laatste hoofdstuk niet alleen naar de identiteitsconstructie met het oog op het Israëliësch-Palestijns conflict, maar proberen eerst te achterhalen hoe onze respondenten zichzelf zien binnen de lokale Antwerpse (of eventuele bredere invulling) situatie. Uit deze informatie zal blijken over Israël ongeacht het conflict enigszins invloed heeft op de identiteiten van onze respondenten. De kans bestaat dat bij de joodse respondenten sowieso al een *transnationale identificatie* bestaat. Vanuit dit algemeen standpunt zullen we dan overschakelen naar de context van het conflict en de impact ervan in Antwerpen. Het boek van Dyab Abou Jahjah gaf al een illustratie van het belang ervan voor de AEL, in dit laatste hoofdstuk checken we of dat ook zo is bij de andere islamitische respondenten en bij de joodse respondenten.

I. Methodologie

1. Het belang van kwalitatief onderzoek

*“Qualitative research can be described as any social science research that produces results that are not obtained by statistical procedures or other methods of quantification. Some of the data may be quantified, but the analysis is qualitative. It can refer to research about people’s lives, their stories, and behaviour and it can also be used to examine organisations, relationships, and social movements.”*³⁴⁵

De kern van kwalitatief onderzoek is het onderzoekssubject zelf. Je moet als onderzoeker vertrekken vanuit het standpunt van je respondenten. Wat zij denken, of hoe zij iets interpreteren is meestal het doel van kwalitatief onderzoek. Het onderzoekssubject staat centraal en het is de taak van de onderzoeker om zich in te leven in zijn of haar gedachtewereld.³⁴⁶ Het onderzoeken van identiteit impliceert bijna automatisch het gebruik van kwalitatief onderzoek. Wie kan immers betere informatie geven over de identiteit van leden van de joodse en moslimgemeenschap dan zij zelf. Als onderzoekssubjecten staan zij dan ook centraal.

Het is belangrijk om rekening te houden met het feit dat kwalitatief onderzoek geen vaststaande manier van onderzoeken is. De term *kwalitatief onderzoek* is eigenlijk een overkoepelend begrip voor een hele reeks onderzoekspraktijken die vooral draaien om de interpretatie en het begrijpen van de (situatie van) de participanten. Kwalitatief onderzoek is per definitie heel flexibel, aangezien de participant altijd op de eerste plaats komt. Als onderzoeker moet je rekening houden met de referentiekaders van je onderzoekssubjecten. Flexibel zijn wil ook zeggen dat je als onderzoeker bereid moet zijn om je onderzoeksschema qua timing of locatie aan te passen aan de mogelijkheden van de respondenten.³⁴⁷

Als onderzoeksmethoden kozen wij voor het gebruik van groepsgesprekken –*focusgroepen*- en een aanvullende kwalitatieve inhoudsanalyse van het boek ‘Tussen twee werelden’. Het boek kwam al uitgebreid aan bod. We kozen de focusmethode omdat we zo een grotere groep mensen konden bereiken dan bijvoorbeeld met individuele interviews. Bovendien zorgt deze format ervoor dat er interactie ontstaat, waardoor bepaalde visies die anders verborgen zouden blijven, wel naar voren komen.

Het combineren van verschillende onderzoeksmethodes –*triangulatie*- kan leiden tot een beter begrip van de context. Oorspronkelijk werden verschillende methoden gecombineerd omdat dat de validiteit van een bepaald onderzoek kon garanderen. Nu gaan sociale wetenschappers ervan uit dat via triangulatie niet noodzakelijk eerder gebruikte methoden moeten getoetst worden, maar dat

³⁴⁵ BOUMA (G.D.) & ATKINSON (G.B.J.). *A Handbook of Social Science Research. A Comprehensive and Practical Guide for Students*. Oxford, Oxford University Press, 1996, p. 206.

³⁴⁶ BOUMA (G.D.) & ATKINSON (G.B.J.). *Op. Cit.*, pp. 206-207.

³⁴⁷ SNAPE (D.) & SPENCER (L.). The foundations of Qualitative Research. In: RITCHIE (J.) & LEWIS (J.) (eds.). *Qualitative Research Practice*. London, Sage Publications, 2003, pp. 2-3.

verschillende methoden elkaar kunnen aanvullen om zo tot een beter begrip van de resultaten te komen.³⁴⁸ Of, zoals Bauer en Gaskell het stellen, “*Triangulation [is] a criterion of good practice in qualitative research using several methods or conceptualizations on the same problem. This often leads to contradictory evidence which reflects back on the research process.*”³⁴⁹

Het gebruik van triangulatie is zeker aangewezen bij etnografisch onderzoek. Etnografisch onderzoek “*involves examining the patterned interactions and significant symbols of specific cultural groups to identify the cultural norms (rules) that conduct their behaviors and the meanings people ascribe to each other’s behavior.*” De nadruk ligt op de specifieke context waarbinnen het onderzoek wordt gevoerd en hoe de participanten daarop reageren.³⁵⁰ In ons geval wordt de context in de eerste plaats bepaald door de betrokken gemeenschappen. Daarnaast creëerden we zelf een specifieke situatie door de participanten te confronteren met tekstfragmenten van Dyab Abou Jahjah die handelen over het conflict in het Midden-Oosten. De context wordt niet alleen bepaald door de culturele achtergrond van de participanten, maar ook door de lokale context (Antwerpen en de AEL) en de internationale context (het conflict). Het doel van etnografisch onderzoek is “*to understand each individual’s viewpoint in depth by achieving “empathy, the ability to ‘identify’ with another person, to appreciate or to understand another person’s feelings, attitudes or point of view”.*”³⁵¹ Etnografisch onderzoek is meestal beschrijvend onderzoek. Het is aan de onderzoeker om er achter te komen hoe de leden van een bepaalde gemeenschap denken over een bepaald fenomeen. Meestal gebeurt dit door een participerende observatie.³⁵² Wij hebben enkel focusgroepen georganiseerd waardoor het soms moeilijk was om bepaalde redeneringen in het juiste perspectief te zien.

2. De focusgroepmethode

“*Focusgroups or group discussions involve several – usually somewhere between four and ten – respondents brought together to discuss the research topic as a group. They are used where the group process will itself illuminate the research issue.*”³⁵³

Focusgroepen zijn vooral aangewezen als een onderzoeker de mening van een bepaald doelpubliek wil kennen. Deze methode is doeltreffend als je onderzoek wil doen naar verschillen die bestaan naargelang gender, etniciteit of leeftijd. De resultaten van deze discussies mogen niet worden veralgemeend omdat het gaat om de mening van enkelen die afhankelijk is van de context op dat

³⁴⁸ RITCHIE (J.). The Applications of Qualitative Methods to Social Research. In: RITCHIE (J.) & LEWIS (J.) (eds.). *Qualitative Research Practice*. London, Sage Publications, 2003, pp. 43-44.

³⁴⁹ BAUER (M.W.) & GASKELL (G.) (eds.). *Qualitative Researching with Text, Image and Sound. A practical Handbook*. London, Sage Publications, 2000, p. 367.

³⁵⁰ FREY (L.R.), BOTAN (C.H.), FRIEDMAN (P.G.), KREPS (G.L.). *Investigating Communication. An introduction to research methods*. New Jersey, Prentice Hall, 1991, p. 229.

³⁵¹ FREY (L.R.), BOTAN (C.H.), FRIEDMAN (P.G.), KREPS (G.L.). *Op. Cit.*, p. 242.

³⁵² OTTO (T.). Etnografisch veldonderzoek. In: HUTTNER (H.), RENCKSTORF (K.), WESTER (F.) (eds.). *Onderzoekstypen in de communicatiewetenschap*. Houten/Diegem, Boh Stafleu Van Loghum, 1995, p. 497.

³⁵³ RITCHIE (J.). *Op. Cit.*, p. 37.

ogenblik.³⁵⁴ Omdat wij ons onderzoek baseren op een aantal tekstfragmenten leek het aangewezen om deze methode te gebruiken. Wanneer de participanten de uittreksels hebben gelezen, krijgen ze de mogelijkheid daarop te reageren. De kans is groot dat er een interactie ontstaat wanneer mensen verschillende visies naar voren brengen. Het standpunt van de ene participant kan ook een aanleiding vormen voor de ander om een tegengestelde of meer genuanceerde visie te ontwikkelen. *“A further feature of focus groups is the spontaneity that arises from their stronger social context. In responding to each other, participants reveal more of their own frame of reference on the subject of the study. The language they use, the subject they give and their general framework of understanding is more spontaneously on display. As all this emerges from discussion within the group, the perspective is less influenced by interaction with the researcher than it might be in a one-to-one interview. In a sense, the group can take over some of the ‘interviewing’ role, and the researcher is more in the position of listening in.”*³⁵⁵

Het flexibele karakter van deze methode houdt in dat de onderzoeker niet verplicht is zich te houden aan een vooraf vastgelegde reeks vragen en de mogelijkheid heeft om de participanten zelf te laten beslissen over het verloop van de discussie. Zij kunnen inspelen op wat anderen zeggen, waaruit dan weer andere ideeën voortvloeien. Bovendien gaat het hier om een homogene groep mensen bij elkaar, in een relatief normale sociale omgeving. Daarnaast is het via de discussie vrij eenvoudig om de achterliggende redenen van de participanten te achterhalen.

Het nadeel is dat de moderator de controle over de discussie kan verliezen en dat de discussie een eigen leven gaat leiden. Het is ook mogelijk dat de leden van de focusgroep hun eigen ideeën naar de achtergrond gaan schuiven en zichzelf als lid van die groep zien en hun mening daaraan gelijkstellen.³⁵⁶ Dit is bijvoorbeeld vaak het geval geweest bij onze focusgroepen omwille van de invalshoek van de tekstfragmenten. De fragmenten handelen over het conflict in het Midden-Oosten waardoor de participanten vaak de neiging hadden om zich daarop te focussen in plaats van op het aspect identiteit.

Over het aangewezen aantal respondenten is er niet echt overeenstemming te vinden binnen de gebruikte literatuur. Zo geeft Slocum aan dat een groep best bestaat uit vier tot twaalf personen.³⁵⁷ Ritchie wees er al op dat tien personen een maximum is. Morgan vindt dan weer dat er minimum zes personen moeten aanwezig zijn om tot een degelijke discussie te komen. Ook over het aantal groepen variëren de meningen. Morgan vertrekt van drie tot vijf groepen. Hij wijst wel op gevallen waar meer of zelfs minder groepen kunnen aangewezen zijn. Wanneer er een grote diversiteit is binnen de doelgroep kan het aangewezen zijn om meer dan zes discussies te organiseren.³⁵⁸ Wij kozen ervoor om acht focusgroepen te organiseren met elk acht personen. Op die manier hadden we vier

³⁵⁴ SLOCUM (N.). *Participatory Methods Toolkit. A practitioner’s manual*. Brussel, Koning Boudewijnstichting, Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek, United Nations University-Comparative Regional Integration Studies, 2003, p. 97.

³⁵⁵ FINCH (H.) & LEWIS (J.). Focus Groups. In: RITCHIE (J.) & LEWIS (J.) (eds.). *Qualitative Research Practice*. London, Sage Publications, 2003, p. 171.

³⁵⁶ SLOCUM (N.). *Op. Cit.*, pp. 97-98.

³⁵⁷ SLOCUM (N.). *Op. Cit.*, p. 97.

³⁵⁸ MORGAN (D.L.). *Planning Focus Groups*. London, Sage Publications, 1998, p. 71, pp. 77-80.

focusgroepen binnen zowel de joodse als de moslimgemeenschap. Minder zou ons te weinig informatie gegeven hebben. Aangezien we binnen dit onderzoek al een tweedeling hebben binnen de groep participanten tussen joden en moslims, moeten we binnen die groep ook nog een zekere diversiteit kunnen garanderen. En dat lukt alleen als je een minimum aantal groepen organiseert. De vier groepen per gemeenschap werden gekozen volgens een bepaald raster (cf. infra), om diversiteit te garanderen binnen de respectievelijke gemeenschappen. De individuele focusgroepen zijn gebaseerd op het lidmaatschap van een organisatie en worden dus verondersteld homogeen te zijn.³⁵⁹ De participanten kennen elkaar dan ook meestal. Dit heeft het voordeel dat ze makkelijker hun mening zullen uiten. Bij het contacteren van de organisaties bleek al dat heel weinig mensen bereid waren hun visie te geven over iets dat verband houdt met de situatie in Israël/Palestina. Daar werd al duidelijk dat het onderwerp zeer gevoelig ligt. Vandaar dat het zeker een voordeel was om te werken met organisaties en mensen die elkaar kennen en vertrouwen. Dat zorgt voor een open sfeer en minder terughoudendheid van de participanten. Het homogene karakter binnen elke focusgroep en diversiteit tussen alle groepen wordt door Morgan *segmentering* genoemd.³⁶⁰

De rol van de onderzoeker is cruciaal. Zoals hierboven al duidelijk werd, kan de onderzoeker op bepaalde momenten eigenlijk de discussie tussen de respondenten aan de gang laten zonder tussen te komen. Maar wanneer de discussie uit de hand dreigt te lopen, of de respondenten teveel van het onderwerp afwijken, moet de onderzoeker ook in staat kunnen zijn om in te grijpen. De discussie wordt in principe geleid door de respondenten zelf en de rol van de moderator is vooral *sturend*. Zo moet hij of zij er ook voor zorgen dat niet steeds dezelfde mensen aan het woord zijn. Het is belangrijk dat alle participanten hun mening kunnen uiten wanneer ze dat willen. Vaak zijn er een aantal mensen die de discussie domineren. Het is aan de onderzoeker om die participanten in toom te houden. Het omgekeerde geldt voor eerder stille deelnemers. Die moeten gestimuleerd worden om ook hun visie naar voren te brengen.³⁶¹ De rol van de onderzoeker komt in het volgende hoofdstuk nog aan bod.

De belangrijkste doelstelling van deze methode is om de mening van de participanten zelf te achterhalen door middel van discussie. De kans bestaat echter dat mensen niet in eigen naam spreken maar wel in de *wij*-vorm en daarmee verwijzen naar hun organisatie of hun gemeenschap. Het is dan aan de onderzoeker om op een vriendelijke manier te vragen naar hoe de participant(en) er zelf over denken.³⁶² De respondenten van B’Nai B’Rith hebben aan het begin van het gesprek bijvoorbeeld duidelijk gemaakt dat hun visies los stonden van de standpunten van de organisatie. Vandaar dat zij verkozen om niet hun echte naam te gebruiken.

Er bestaat immers een reflex, vooral bij gevoelige onderwerpen, dat mensen de neiging hebben om defensief te reageren en daarmee hun gemeenschap willen beschermen door te spreken over *wij* of *ons*.

³⁵⁹ De homogeniteit binnen de focusgroepen bleek niet zo’n groot probleem. Alle respondenten pasten binnen het profiel van hun organisatie. Zie ook hoofdstuk Evaluatie van het onderzoek.

³⁶⁰ MORGAN (D.L.). *Op. Cit.*, p. 59.

³⁶¹ FINCH (H.) & LEWIS (J.). *Op. Cit.*, pp. 171, 180-184.

³⁶² FINCH (H.) & LEWIS (J.). *Op. Cit.*, pp. 171, 180-184.

II. De Respondenten

Om de participanten te rekruteren werd geopteerd om via organisaties te werken. Oorspronkelijk was het de bedoeling om de organisaties zo te kiezen dat ze pasten binnen een raster. De respondenten werden niet enkel opgedeeld in *joden* en *moslims*, maar ook in strekkingen. We wilden namelijk een breed spectrum aan organisaties tegenover elkaar plaatsen, omdat we dachten dat dat mogelijk een andere invalshoek zou kunnen opleveren. Omdat we ervan uitgingen dat een groot deel van de participanten beroepsactieve mannen zouden zijn, hebben we besloten om ook vrouwenverenigingen en studentenverenigingen te contacteren. Daarnaast was het de bedoeling om langs beide kanten een religieuze en een politiek-ideologische organisatie bij het onderzoek te betrekken. Zoals uit het hoofdstuk Focusgroepmethode al bleek, was het de bedoeling om op deze manier de homogeniteit binnen de groepen en de diversiteit tussen de groepen te garanderen. Toch is het belangrijk voor ogen te houden dat deze groepen geen representatief staal vormen van de volledige joodse en moslimgemeenschappen. We hebben slechts met een beperkt aantal personen gesproken die vaak ongeveer hetzelfde profiel hadden. Bovendien werd geen rekening gehouden met leeftijd, sociale klasse of opleidingsniveau.

De respondenten vormden een perfect staal van deze transnationale samenleving. De joden die we hebben gesproken waren allemaal *moderne joden*³⁶³ en vertoonden op een occasioneel keppeltje na, geen uiterlijke kenmerken. Deze groep respondenten kende de grootste diversiteit wat betreft nationaliteit of nationale herkomst. Een aantal respondenten waren niet in België geboren, maar bijvoorbeeld in Canada, Frankrijk of Israël. Van een aantal oudere respondenten ligt de roots in Oost-Europa. Vrijwel alle joodse respondenten hebben familiale banden in Israël, zoals bijvoorbeeld ouders, kinderen, neven en nichten... De islamitische respondenten vormden een homogener blok. De ouders van vrijwel al deze respondenten zijn afkomstig uit Marokko. Ze zijn bijna allemaal van de tweede generatie. Over de verdeling Arabisch versus Berbers hebben we geen concrete informatie. Uit gesprekken los van de focusgroepen bleek dat beide groepen vertegenwoordigd zijn, al kunnen we helaas geen uitsluitsel geven over de verhouding. Ook over nationaliteit hebben we geen concrete gegevens, al vermoeden we dat alle islamitische respondenten de (gedeelde) Belgische nationaliteit hebben.

Het vinden van organisaties verliep niet zo vlot als verwacht, waardoor we genoodzaakt waren (gedeeltelijk) af te stappen van dit schema.³⁶⁴ We hebben de organisaties toch in het raster tegenover elkaar geplaatst om ergens een onderscheid tussen de groepen te kunnen maken. Wanneer de categorisering van de organisaties niet helemaal klopt, staat de benaming in cursief. Het gebruikte *etiket* klopt wel voor de moslimorganisaties, maar niet voor de joodse. B'Nai B'Rith is bijvoorbeeld geen religieuze organisatie. Het bleek niet zo evident om joodse organisaties te vinden die pasten

³⁶³ We gebruiken het woord *modern* om onze joodse respondenten te onderscheiden van de chassidische joden, omdat één van de respondenten de eigen groep ook op deze manier heeft gedefinieerd. A(a)/2: "ik was echt verbaasd door het feit dat [onverstaanbaar] niet joden erbij waren, die niet wisten dat joden ook *modern* waren, dus in feite dus joden met die zwarte kostuums en ze denken dat die joodse zijn. Dat kan toch niet, ze moeten toch tv kijken, ze zien toch op het nieuws dat in Israël ook *moderne joden* zijn." [onze nadruk]

³⁶⁴ Zie bijlage, Lijst van gecontacteerde organisaties.

binnen dit kader én bereid waren om mee te werken. Women's International Zionist Organisation (WIZO)- Informatiegroep Midden-Oosten kan als politiek-ideologische beweging worden omschreven omwille van de verwijzing naar het zionisme in de naam, maar de leden van WIZO legden sterk de nadruk op het apolitieke karakter van hun organisatie. Om die redenen wensten ze zich ook niet uit te spreken over de politieke situatie in het Midden-Oosten. WIZO Informatiegroep Midden-Oosten is (ondanks de benaming) niet uitsluitend gericht naar vrouwen.

	JOODS	ISLAMITISCH
POLITIEK-IDEOLOGISCH	WIZO - Informatiegroep Midden Oosten 8 pers. (2m/6v)	Arabisch-Europese Liga 5 pers. (2m/3v)
RELIGIEUS	B'Nai B'Rith 6 pers. (4m/2v)	Jongeren voor Islam 10 pers. (m) ³⁶⁵
STUDENTEN	Unie der Joodse Jongeren Antwerpen 8 pers. (7m/1v)	Student Focus 6 pers. (m)
VROUWEN	WIZO 7 pers.	El Moustaqbal 5 pers.

Het contacteren en plannen van de focusgroepen bleek uiteindelijk een heel tijdrovende en intensieve bezigheid te zijn. De eerste organisaties werden gecontacteerd tijdens de kerstvakantie en de laatste focusgroep vond plaats op 18 april 2004. Het is belangrijk voor ogen te houden dat al deze gesprekken binnen een specifieke context plaats hadden. De tijd en locatie kunnen een rol spelen bij de reacties van de respondenten. We hebben ervoor gekozen om de gesprekken te organiseren in de natuurlijke omgeving van de respondenten. Meestal was dat in het lokaal van de organisaties zelf. Eén keer gebeurde dat op de campus van de Universiteit Antwerpen en één keer bij één van de respondenten thuis. De factor locatie heeft bijgevolg weinig invloed gehad.

De tijd speelde daarentegen wel een rol. Omdat de verschillende focusgroepen over zo'n lange tijdspanne werden afgenomen, moet rekening gehouden worden met gebeurtenissen in de actualiteit. De dood van zowel Ahmed Yassin als Abdelaziz Al Rantissi viel net in de periode toen ik volop bezig was met het organiseren van de focusgroepen. De AEL liet deze gebeurtenissen dan ook niet onopgemerkt voorbij gaan en organiseerde een aantal protestacties. Op 24 maart werd een betoging georganiseerd waar AEL leden hun ongenoegen uitten over de internationale toestand. Op de AEL website werd ook uitgehaald naar de zionistische organisaties hier in België. Op 21 april werd een

³⁶⁵ In totaal hebben tien personen meegewerkt aan deze focusgroep. Het gesprek verliep echter heel chaotisch. Een aantal personen zijn in de loop van het gesprek vertrokken, en er zijn twee respondenten bijgekomen.

symbolische actie georganiseerd door AEL militanten aan het Joods Museum van Mechelen.³⁶⁶ De meningen van de participanten hierdoor kunnen zijn beïnvloed.

Niet alle respondenten maken deel uit van de organisaties. Soms was het gewoon een manier om toch aan een aantal mensen te raken die bereid waren om mee te werken. De contacten met de joodse gemeenschap verliepen oorspronkelijk heel stroef. Zowel bij de moslimorganisaties, als bij de joodse organisaties heeft het *sneeuwbaaleffect* voor een belangrijke doorbraak gezorgd. Vooral bij de joodse organisaties was het een opsteker, omdat na twee maanden e-mailen en telefoneren nog geen enkele organisatie wilde meewerken. Het sneeuwbaaleffect houdt in dat je aan mensen vraagt of zij andere mensen (in ons geval organisaties) kennen die bereid zijn om mee te werken aan jouw onderzoek. Ook zij kunnen je op hun beurt weer doorverwijzen waardoor de bal aan het rollen gaat. Het voordeel van deze methode is dat mensen je sneller vertrouwen omdat je al contacten hebt gehad met andere verenigingen waarmee de contactpersonen vertrouwd zijn.³⁶⁷

1. Islamitische organisaties

Voor het zoeken van organisaties heb ik dankbaar gebruik gemaakt van de Gids van Allochtone Verenigingen in Antwerpen.³⁶⁸ De eerste organisatie die bereid was om mee te werken was El Moustaqbal. Via El Moustaqbal kwam ik in contact met Student Focus en zij verwezen mij door naar Jongeren Voor Islam.

De organisaties hebben een meestal een duidelijk profiel. El Moustaqbal is bijvoorbeeld gericht op vrouwen, terwijl Student Focus een studentenvereniging is.

1) Arabisch-Europese Liga (AEL)

De AEL *“heeft als voornaamste reden van bestaan de bevordering en verdediging van: -De belangen van de Arabische en Islamitische immigranten gemeenschappen in Europa. -De belangen van de Arabische en Islamitische wereld.”* Hun belangrijkste doelstellingen zijn *“het versterken van de maatschappelijke positie van onze [cf. Arabisch-islamitische, KDP] gemeenschap en onze mensen en het onderhouden van positieve relaties met anderen op basis van wederzijdse respect en verdraagzaamheid.”*³⁶⁹

2) El Moustaqbal

El Moustaqbal is een vrouwenvereniging in Borgerhout. *“El Moustaqbal ijvert voor de emancipatie van allochtone vrouwen en streeft naar verbetering van hun sociale positie.”*³⁷⁰ Oorspronkelijk was het de bedoeling om eerste generatie Marokkaanse vrouwen te betrekken bij het onderzoek. Bij een focusgroep met eerste generatie vrouwen zou de gebrekkige taalkennis problemen opgeleverd

³⁶⁶ Zie bijlagen.

³⁶⁷ FREY (L.R.), BOTAN (C.H.), FRIEDMAN (P.G.), KREPS (G.L.). *Op. Cit.*, p. 243.

³⁶⁸ In het eerste stadium enkel online te consulteren, DIENST INTEGRATIE ANTWERPEN. *Allochtone Verenigingen in Antwerpen*. <http://burgerzaken.antwerpen.be/integratie/adressenlijst/>

³⁶⁹ ARABISCH-EUROPESE LIGA. *Onze Visie*. <http://www.arabeuropean.org/nederlands/aboutus.html>.

³⁷⁰ DIENST INTEGRATIE ANTWERPEN. *Gids van Allochtone Verenigingen in Antwerpen. Editie 2004*. Antwerpen, DIA, 2004, p. 145.

hebben bij het lezen van de teksten. Na overleg besloten we uiteindelijk om jonge vrouwen aan te spreken om praktische problemen te vermijden. De vereniging organiseert elke maandag aerobics in de Maris Stella school in Borgerhout. De meisjes en vrouwen waren vooraf op de hoogte gebracht van mijn komst. Op 1 maart heb ik de meisjes ontmoet en zelf het onderzoeksopzet nog eens toegelicht.

3) Jongeren voor Islam

De statuten op de site van het Staatsblad vermelden een hele reeks doelstellingen die erop gericht zijn de contacten tussen de Marokkaanse gemeenschap en de autochtone gemeenschap te bevorderen door het organiseren van allerhande activiteiten, zowel gericht op de Marokkaanse gemeenschap als op het contact met de autochtone gemeenschap. Eén belangrijke bijdrage wordt geleverd door het organiseren van cursussen en voordrachten. Het verschil met andere organisaties ligt in het religieus geïnspireerde uitgangspunt van deze vereniging. JVI ijvert er naar om jongeren terug een houvast te geven wanneer ze zich bijvoorbeeld uitgesloten voelen binnen de maatschappij, of in de delinquentie verzeild zijn geraakt. Via de islam proberen ze jongeren terug op het rechte pad te helpen.³⁷¹

4) Student Focus

“*Student Focus is een vereniging van enkele alumni van allochtone herkomst en enkele studenten, die ervoor willen zorgen dat de instroom en de doorstroom van allochtone studenten verbetert.*”³⁷² Het contact met deze respondenten verliep ook in twee stadia. Op uitnodiging van de voorzitter ben ik op 7 februari naar een studiedag over Allochtonen in het hoger onderwijs geweest, om daar contact te leggen met andere leden van Student Focus. Daaruit volgde een concrete afspraak voor een focusgroep.

2. Joodse organisaties

Het vinden van joodse organisaties verliep veel moeizamer. Voor het zoeken van joodse organisaties heb ik in eerste instantie gebruik gemaakt van het internet om contactgegevens te zoeken.³⁷³ De eerste vereniging die werd gecontacteerd was het Forum der Joodse organisaties. Dit is de koepel van vrijwel alle joodse organisaties in Vlaanderen. Via het Forum hoopte ik aan de nodige participanten te raken. Omwille van een aantal ontmoedigende reacties in het eerste stadium, werden ook een aantal experts gecontacteerd. Ludo Abicht verwees mij door naar de Antwerpse Contactgroep voor Joods-Christelijke Betrekkingen en naar Claude Marinower. Helaas konden zij mij ook niet verder helpen. Ook Julien Kliner stond op mijn lijstje. Hij gaf vooral nuttige tips, maar kon mij niet doorverwijzen. Ik had daarnaast al geruime tijd contacten met Joyce Bloch van Women’s

³⁷¹ HET STAATSBLAD. *Jongeren voor Islam. Statuten*. 13/06/2003, http://www.staatsblad.be/index_nl.htm; JONGEREN VOOR ISLAM. *Welkom bij Jongeren voor Islam*. <http://www.islaam.be>, 2003. Telefoongesprek Farid Zahnoun, 2 juli 2004.

³⁷² DEBRUYN (M.). “Wij doen niet aan positieve discriminatie”. In: *Dwars. Studentenblad van de Universiteit Antwerpen*, jg. 3, nr. 16, 2004, p. 3.

³⁷³ Geconsulteerde sites: ROSENBERG (H.). *JewishAntwerp.com*. <http://membres.lycos.fr/jewishantwerp/>, 1999-2000; RADIO JUDAICA. *Bonnes addresses*. http://www.radiojudaica.be/RJ_guide.asp, 2002; CENTRAAL ISRAELITISCH CONSISTORIE. *Links*. <http://www.jewishcom.be/FR/links.html>; INTERDISCIPLINAIR CENTRUM VOOR RELIGIESTUDIE KUL. *De joodse gemeenschap in België*. http://www.kuleuven.ac.be/icrs/religies/wr_nl_jodendom.htm, 2003.

International Zionist Organisation (WIZO) toen die na een aantal weken afsprongen omdat ik tekstfragmenten zou gebruiken van Dyab Abou Jahjah. Ze was bang dat de leden van WIZO zouden gekwetst worden en besloot daarom toch niet mee te werken aan het onderzoek. Het heeft uiteindelijk tot de eerste joodse focusgroep geduurd voor er schot kwam in de zaak. Eén van de leden van de Unie der Joodse Jongeren van Antwerpen (UJJA) zorgde voor de nodige contacten, waardoor op relatief korte tijd afspraken werden gemaakt met WIZO (uiteindelijk toch) en WIZO-Informatiegroep Midden-Oosten. Via Diane Keyser van het Forum was ik ondertussen in contact gekomen met de voorzitter van B’Nai B’Rith.

1) B’Nai B’Rith

B’Nai B’Rith is de oudste joodse organisatie ter wereld en in meer dan 50 landen actief. Deze vereniging is onder andere bezig met *“promoting and protecting human rights, confronting all forms of discrimination and bigotry, and fighting for the interests of Jewish communities wherever they exist”*. Hun aandacht gaat vooral uit naar *“Anything that has a direct or indirect impact on Jewish life and security, but particularly... The security and welfare of Israel, rising Islamic militancy, resurgent anti-Semitism, Jewish renewal in Eastern Europe and the former Soviet Union [and] the security and welfare of Jewish communities worldwide, with special focus on the Western Hemisphere Defending Human Rights worldwide.”*³⁷⁴

2) Unie der Joodse Jongeren van Antwerpen

UJJA is een vereniging voor joodse studenten in Antwerpen. *“De vereniging heeft tot doel de onderlinge relaties van jongeren te versterken alsmede hen aan te moedigen om verschillende onderwerpen, die Israël en de joodse gemeenschap aangaan, te bespreken. UJJA streeft eveneens naar het corrigeren en voorkomen van onjuiste beeldvorming en onjuiste voorstelling van zaken over Israël en het joodse volk.”*³⁷⁵

3) Women’s International Zionist Organisation

WIZO *“is a non-party international movement dedicated to the advancement of the status of women, welfare of all sectors of Israeli society and encouragement of Jewish education in Israel and the Diaspora. WIZO’s Goals [are] to provide for the welfare of infants, children, youth, women and the elderly, to advance the status of women in Israel, to strengthen the bond between World Jewry and the State of Israel [and] to support the absorption of new immigrants.”*³⁷⁶

4) Women’s International Zionist Organisation Informatiegroep Midden-Oosten

“Een heterogene groep mensen die individueel de Vlaamse media volgt. Ze hebben als doel een zo objectief mogelijk beeld van de historische feiten in het Midden Oosten en Israël, die tot de huidige

³⁷⁴ B’NAI B’RITH INTERNATIONAL. *The B’Nai B’Rith Center for Human Rights and Public Policy.* <http://bnaibrith.org/ppolicy/index.cfm?us=0>, 2004.

³⁷⁵ UNIE DER JOODSE JONGEREN VAN ANTWERPEN. *Unie der Joodse Jongeren van Antwerpen. Welkom.* <http://www.ujja.be/>, 2003.

³⁷⁶ WOMEN’S INTERNATIONAL ZIONIST ORGANISATION. *About WIZO.* http://www.wizo.org/english/about_mission.asp?catid=186.

toestand hebben geleid, weer te geven. Ze streven ook naar een betere communicatie met de media en de bevordering van een uitgebreide kennis van zaken in het algemeen. Ze vergaderen regelmatig en voeren discussie over de berichtgeving in de Vlaamse media gedurende een bepaalde periode. Ze analyseren de verschillende uitgedrukte standpunten, reageren op eenzijdige berichtgevingen door brieven aan de redactie te schrijven, organiseren voordrachten gegeven door prominente personaliteiten (journalisten, professoren, politieke personaliteiten...) over internationale politiek.”³⁷⁷

³⁷⁷ Mail Vicky Hollander, 22 april 2004.

III. Evaluatie van het onderzoek

“Een etnografisch vraaggesprek is dus een complexe situatie waarbij onderzoekers bedacht moeten zijn op veel factoren die hun data kunnen beïnvloeden. Hoewel het niet mogelijk is al deze factoren te beheersen, moeten onderzoekers wel proberen zich zoveel mogelijk van deze factoren bewust te worden zodat zij de effecten daarvan in de analyse kunnen laten meewegen.”³⁷⁸

1. Betrouwbaarheid en validiteit

Net zoals bij kwantitatief onderzoek, moeten bij kwalitatief onderzoek ook een aantal voorwaarden worden vervuld om een zekere *betrouwbaarheid* en *validiteit* te bekomen. De betrouwbaarheid van een onderzoek slaat op de mate waarin een gelijkaardig onderzoek op een ander ogenblik dezelfde resultaten oplevert. Elk onderzoek kan worden geconfronteerd met een aantal toevallige factoren (bijvoorbeeld de actualiteit), die een invloed kunnen hebben op de onderzoeksresultaten. Een aantal auteurs wijzen echter op het feit dat kwalitatief onderzoek bijna nooit kan streven naar betrouwbaarheid, aangezien het hier gaat om dynamisch onderzoek dat heel contextgevoelig is.³⁷⁹ Vooral etnografisch onderzoek heeft te kampen met een lage betrouwbaarheidsgraad. Omdat het onderzoek heel sterk wordt bepaald door de context is het moeilijk om hetzelfde onderzoek te transfereren naar een andere context, zonder dat de resultaten daardoor worden beïnvloed.³⁸⁰

Naast betrouwbaarheid is validiteit een cruciaal begrip bij de evaluatie van onderzoek. De validiteit heeft twee luiken. Interne validiteit heeft te maken met de accuraatheid van de conclusies die werden getrokken uit het onderzoek. Deze is afhankelijk van een aantal factoren, zoals de rol van de onderzoeker, het onderzoek zelf en de onderzoekssubjecten. De rol van de onderzoeker en de respondenten wordt in het volgende deel verder uitgewerkt.³⁸¹ Daarnaast is er ook de externe validiteit die eigenlijk gedeeltelijk overeenkomt met het kunnen veralgemenen van je onderzoek. Er is een externe validiteit wanneer een onderzoek ook toepasbaar is op andere populaties of in een andere context.³⁸² Lewis en Ritchie noemen dit *representatieve veralgemening*. Er zijn twee aspecten die hierbij een rol spelen. Kunnen de meningen die door de participanten werden geuit, getransfereerd worden naar de volledige gemeenschap? En wat met de visies die niet aan bod kwamen, maar wel zouden kunnen bestaan?³⁸³ Zijn de focusgroepen in ons geval *representatief* voor de volledige joodse en moslimgemeenschappen in Antwerpen? Het antwoord daarop is *nee*. Een aantal factoren ligt hier aan de basis.

³⁷⁸ OTTO (T.). *Op. Cit.*, p. 511.

³⁷⁹ LEWIS (J.) & RITCHIE (J.). *Generalising from Qualitative Research*. In: RITCHIE (J.) & LEWIS (J.) (eds.). *Qualitative Research Practice*. London, Sage Publications, 2003, pp. 270-271.

³⁸⁰ FREY (L.R.), BOTAN (C.H.), FRIEDMAN (P.G.), KREPS (G.L.). *Op. Cit.*, p. 248.

³⁸¹ FREY (L.R.), BOTAN (C.H.), FRIEDMAN (P.G.), KREPS (G.L.). *Op. Cit.*, pp. 118, 125-129.

³⁸² LEWIS (J.) & RITCHIE (J.). *Op. Cit.*, pp. 273-275.

³⁸³ LEWIS (J.) & RITCHIE (J.). *Op. Cit.*, pp. 264-265.

Ten eerste is er het onderwerp. Een onderzoek naar de *identiteit* bij leden van de joodse en moslimgemeenschap is per definitie iets wat moeilijk kan veralgemeend worden. Identiteit is persoonlijk en kan voor iedereen verschillend zijn. Zoals uit de literatuurstudie al bleek, is identiteit geen stabiel gegeven. Bovendien bestaat er niet zoiets als *de* joodse en *de* moslimgemeenschap. Dit is slechts een overkoepeld begrip om toch een zeker onderscheid te maken tussen beide en tussen deze gemeenschappen en de *autochtone*, *Vlaamse* of *katholieke* of *seculiere* bevolkingsgroepen (naargelang de invalshoek).

Daarnaast moet rekening worden gehouden met de lokale context en de gebeurtenissen in het Midden-Oosten van de afgelopen maanden. Het rekruteren van de participanten heeft een hele poos geduurd en als gevolg daarvan waren de focusgroepen over een grote tijdsperiode verspreid. Dat heeft ertoe geleid dat de actualiteit in zekere mate de visies van de participanten heeft beïnvloed. Daardoor zou het kunnen dat de meningen die naar voren kwamen in een focusgroep in februari, nu anders zouden kunnen zijn omdat intussen twee leiders van Hamas werden neergeschoten door het Israëliëse leger en een aantal antisemitische incidenten in Antwerpen plaatsvonden. Het is bijgevolg zeer belangrijk om voor ogen te houden dat dit onderzoek slechts een momentopname is. Bij het lezen van de analyse is het aangewezen om rekening te houden met de steeds wijzigende context. Dit geldt niet alleen voor de situatie in het Midden-Oosten, maar ook voor de lokale context. Antwerpen is immers een stad waar mensen met verschillende religieuze en etnische achtergrond samenleven. De situatie *daar* (cf. Israël) laat ook een aantal mensen *hier* (cf. Antwerpen) niet onberoerd.

Daarnaast traden bij de focusgroepen een aantal praktische problemen op. In principe was het de bedoeling om twee keer vier focusgroepen van acht personen te organiseren. Aangezien ik zelf vooraf geen contact had met de participanten (behalve in twee gevallen, El Moustaqbal en Student Focus) kon ik moeilijk inschatten hoeveel personen er zouden opdagen op de afgesproken dag. Mijn contactpersonen bij de verschillende organisaties rekruteerden de participanten. Meestal namen ze (of één van de twee contactpersonen) zelf ook deel aan de discussie, behalve bij El Moustaqbal. Het rekruteren via contactpersonen maakte het voor mij makkelijker aangezien zij het vertrouwen genoten bij de leden van de respectievelijke organisaties. Voor mij volstond het om de contactpersonen te overtuigen en zij gingen dan op zoek naar vrijwilligers. Uiteindelijk lukte het niet altijd om overal acht personen bij elkaar te krijgen. Het aantal respondenten per groep varieerde van vijf tot tien personen. Dat maakt een vergelijking tussen groepen al minder evident. Zoals uit het hoofdstuk De Respondenten blijkt, kunnen ook de focusgroepen aan beide kanten van het spectrum niet worden vergeleken omdat het profiel van de organisaties niet altijd overeen komt. Daarnaast is er ook een generatiekloof tussen de joodse en de moslimparticipanten. De islamitische participanten waren twintigers of dertigers. De joodse participanten waren een stuk ouder, van veertigers bij WIZO-Informatiegroep Midden-Oosten tot zestigers en ouder bij B’Nai B’Rith en WIZO. Behalve de groep studenten (waar de mensen van Student Focus al afgestudeerd zijn en die van UJJA niet), vallen de groepen qua leeftijd niet met elkaar te vergelijken.

De focus van deze eindverhandeling lag op het aspect identiteit. Om te achterhalen hoe de respondenten zichzelf zien, gebruikten van een aantal fragmenten uit het boek 'Tussen twee werelden' van Dyab Abou Jahjah. Aangezien deze tekstfragmenten handelen over het conflict in het Midden-Oosten, werd vaak van het onderwerp afgeweken om bijvoorbeeld te discussiëren over het conflict zelf, of over de manier waarop de media hiermee omgaan. Deze standpunten handelen dus niet expliciet over de notie identiteit, maar kunnen ons wel een duidelijk beeld geven over hoe de participanten zich situeren binnen dit discours. Impliciet laat het ons wel toe om een beeld te vormen over hen. Anderzijds blijkt uit de reacties hoe zij tegenover andere bevolkingsgroepen staan, en op welke basis ze zich hiervoor baseren. Hier komt duidelijk naar voren wie zij beschouwen als de Andere en hoe zij daarmee omgaan. Het onderzoek had eigenlijk twee luiken, de visie op de beeldvorming en de identiteitsconstructie van de respondenten. Wij hebben ons vooral gefocust op het tweede, hoewel het eerste er de basis voor vormde.

2. Positie als buitenstaander

Eén van de problemen die van bij het begin van het onderzoek al de kop opstak was mijn positie als buitenstaander. Sinds het prille begin werd ik al geconfronteerd met mijn *anders zijn* dan de doelgroepen. Vandaar dat ik het ook relevant vind om hier wat dieper op in te gaan. Mijn eigen positie als buitenstaander heeft immers een belangrijke rol gespeeld tijdens dit onderzoek, niet alleen tegenover de respondenten, maar ook tegenover mezelf. Als kind van een doorsnee gezin in het gesecculariseerde Vlaanderen waren religie en traditie begrippen die mij vrijwel vreemd waren, laat staan dat ik me vragen stelde over mijn etnische afkomst...

Bij etnografisch onderzoek bestaat de kans dat de respondenten hun antwoorden gaan aanpassen aan het profiel van de onderzoeker. Dit wordt ook wel het *researcher personal attribute effect* genoemd. Dit effect houdt in dat "*that researcher's race, gender, age, ethnic identity, prestige, anxiety, friendliness, dominance, and warmth affect subject's responses.*"³⁸⁴

Het flexibele karakter van kwalitatief onderzoek is nog belangrijker bij etnografisch onderzoek. Als onderzoeker is het belangrijk om je zo veel mogelijk aan te passen aan de onderzoekssubjecten. Je moet de respondenten met een open visie te benaderen, net omdat je niet over de nodige achtergrondkennis beschikt. "*Juist omdat de interviewer betekenissen wil achterhalen die hij of zij nog niet precies kent en dus vaak ook niet weet hoe hij of zij een vraag precies moet stellen, is een open houding noodzakelijk.*"³⁸⁵

Vanaf het begin werd duidelijk dat het niet evident was om toegang te vinden tot de doelgroepen. De eerste contacten met de joodse gemeenschap verliepen nogal stroef in tegenstelling tot de moslimgemeenschap. De houding van de mensen met wie ik het eerst telefonisch contact opnam, varieerde van sceptisch tot zelfs heel negatief. Ondanks de overwegend vriendelijke en behulpzame reacties leek niemand bereid echt deel te nemen aan het onderzoek. Iedereen verwees me door,

³⁸⁴ FREY (L.R.), BOTAN (C.H.), FRIEDMAN (P.G.), KREPS (G.L.). *Op. Cit.*, p. 125.

³⁸⁵ OTTO (T.). Etnografisch veldonderzoek. In: HUTTNER (H.), RENCKSTORF (K.), WESTER (F.) (eds.). *Onderzoekstypen in de communicatiewetenschap*. Houten/Diegem, Boh Stafleu Van Loghum, 1995, p. 511.

waardoor ik het gevoel kreeg van het kastje naar de muur te worden gestuurd. Het feit dat het om een groepsgesprek zou gaan, bleek heel wat mensen af te schrikken. Daarnaast werd ik er bij deze gemeenschap maar al te vaak op gewezen dat het conflict in het Midden-Oosten niet iets was waar ze wensten over te praten. Op dit punt was ik voor de meeste personen gewoon de zoveelste studente die een eindwerk wou doen in verband met de joodse gemeenschap en het conflict. Maar eens ik een afspraak had gemaakt en het vertrouwen er was, werd ik vrij snel geïntroduceerd bij andere organisaties. De contacten met de moslims verliepen veel vlotter, al heeft het daar meer moeite gekost om mensen bij elkaar te krijgen voor een focusgroep. Zo bleken er bij de focusgroep van de AEL slechts drie personen aanwezig, waardoor op het moment zelf nog mensen moesten gezocht worden die een uurtje tijd hadden om deel te nemen aan het gesprek.

Ik vermoed dat de verdedigingsreflex die ik bij heel wat joden heb gemerkt een grote rol bij speelt bij de aanvankelijk sceptische houding tegenover mij en mijn onderzoek. Bovendien had ik bij twee van de vier focusgroepen met moslims al vooraf contact gehad met de betrokken personen, waardoor iedereen (ik inclusief) wist waaraan zich te verwachten.

Wellicht heeft het grote leeftijdsverschil tussen de joodse respondenten en de islamitische respondenten daarnaast een niet onbelangrijke rol gespeeld. Het feit dat het merendeel islamitische respondenten twintigers waren en studeerden of gestudeerd hadden, maakte dat ik mij vrij snel op thuis voelde. Ze wisten immers waar het om ging. Vandaar dat ik kritischer met hen omging dan met de joodse respondenten. Het feit dat ongeveer de helft van de joodse respondenten rechtstreeks te maken heeft gehad met de holocaust, maakte dat ik mij enigszins *schuldig* voelde tegenover hen. Uit respect en ontzag had ik het vaak moeilijk om niet uit mijn rol als onderzoeker te vallen. Ik had bij hen veeleer de neiging om gewoon te luisteren naar hun verhaal, dan alert te reageren op bepaalde opmerkingen. Ik was bang om kritische vragen te stellen omwille van hun reacties. Door het gebruik van de tekstfragmenten van een controversieel persoon als Dyab Abou Jahjah, heb ik het er voor mezelf niet echt makkelijker op gemaakt. De geselecteerde fragmenten waren daarenboven sterk antizionistisch tot zelfs antisemitisch. Ik heb de indruk gehad dat ik een aantal mensen echt gekwetst heb door deze fragmenten te gebruiken. Dat uitte zich vaak in een defensieve reactie tegenover mij. Ik was tenslotte degene die met deze fragmenten kwam aanzetten. Tijdens één van de gesprekken maakte een respondent geregeld opmerkingen over mij tegen andere respondenten in het Frans, waarschijnlijk in de veronderstelling dat ik het Frans niet machtig was. Die opmerkingen maakten dat ik me nog meer de *domme studente* ging voelen, en nog meer moeite had om sterk in mijn schoenen te blijven staan. Het leek of de joodse respondenten op één of andere manier het gevoel hadden dat ze mij de *juiste* en *correcte* weergave van de feiten wilden geven omdat ik als *niet-joodse* hoogstwaarschijnlijk een verkeerd beeld van de situatie zou hebben.

Het was echter niet alleen mijn status als niet-joodse die mij *anders* maakte dan de joodse respondenten. De Europese/Belgische/Vlaamse beeldvorming over het Israëliësch-Palestijns conflict die de laatste jaren eerder in het nadeel speelde van Israël maakte dat ik het gevoel had dat ik in die

hoedanigheid werd gezien, ook al hadden alle mensen waar ik in contact mee kwam diezelfde Europese/Belgische/Vlaamse achtergrond, los van etnische of religieuze verschillen. Ik ben ervan overtuigd dat het niet de bedoeling was van sommige respondenten om zich tegen mij af te zetten, maar vaak kwam dat wel zo over. Wanneer een leeftijdgenoot het had over “*maar als je ziet wat Europa tegen de joden heeft gedaan*”, werd Europa geassocieerd met de nazi’s terwijl die persoon zich op dat punt als niet-Europeaan maar Israëli zag. Anderzijds had ik soms het gevoel dat ik in hun ogen mee heulde met *de vijand*, met name de Marokkanen. “*Ongelofelijk, en dat zijn, sorry, dat waren Marokkanen van bij ons, van bij u, in Brussel...*” [mijn nadruk]. Onbewust gaf deze respondent mij het gevoel dat ik in Brussel omgeven was door terroristen, dat ik eigenlijk niet het recht had iets te zeggen, want ik woonde bij wijze van spreken naast terroristen...

De gesprekken verliepen meestal in een vrij gemoedelijke sfeer. Een aantal uitspraken heeft mij echter nogal overdonderd, waardoor ik het moeilijk had om mezelf als onderzoeker te blijven zien. Doordat iedereen de neiging had mij te overtuigen van zijn of haar visie, zag ik niet alleen mijn objectieve positie als onderzoeker in gevaar, maar ook mijn eigen mening als mens stond zwaar onder druk. Daarnaast heb ik vaak getwijfeld of het wel *verantwoord* was wat ik deed. Kon ik deze mensen zo maar lastigvallen met mijn vragen, zonder dat ik eigenlijk goed wist waar het om ging? Jessica Jacobson verwoordde in haar onderzoek “Islam in Transition. Religion and Identity” perfect welke invloed de gesprekken op mij hebben gehad. Mijn positie als buitenstaander was zeker een voordeel, in die zin dat ik als een *onbeschreven blad* aan dit onderzoek begon. Anderzijds is het nadeel dat je als buitenstaander niet over de nodige achtergrondinfo beschikt om alles in het juiste perspectief te zien.

“That a researcher investigating topics as complex as religious and ethnic identity will misunderstand, overlook and fail to appreciate much of what she sees and hears is inevitable. No doubt the risks are all the greater for a researcher who is situated very much outside the community with which she is concerned. ‘Who am I, pondering these problems, asking these questions?’ was a constant refrain in my head as I arranged meetings, held interviews, visited people, nagged my contacts.”³⁸⁶

Eén van de belangrijkste kenmerken van etnografisch onderzoek is dat je je in de positie van je onderzoeksobjecten moet inleven. Het is belangrijk om alles vanuit hun standpunt te zien, en van daaruit te vertrekken voor de interpretatie van de gegevens. Als buitenstaander vrees ik dat ik op dat vlak heb gefaald. Ondanks de contacten die ik heb gehad naast de focusgroepen zelf, en de waardevolle informatie die ik daaruit haalde, bleek het vrijwel onmogelijk om mij helemaal in de positie van de respondenten in te leven. Ik begrijp de standpunten van de respondenten en ik weet ondertussen vanuit welke historische, sociale en politieke achtergrond ze hun mening vormen. Al kan ik als autochtone, Vlaamse, areligieuze jongere onmogelijk weten hoe deze respondenten zich voelen

³⁸⁶ JACOBSON (J.). *Islam in Transition. Religion and Identity among British Pakistani youth*. London, Routledge, 1998, p. 56.

wanneer ze elk worden geconfronteerd met problemen omwille van hun etnische of religieuze achtergrond, om de eenvoudige reden dat ik daar zelf geen ervaring mee heb. Los daarvan heb ik bij de analyse geprobeerd om mijn eigen morele dilemma's achter me te laten en op een zo objectief mogelijke manier de gegevens die uit de gesprekken voortkwamen te analyseren.

IV. Identiteit: construct of essentie?

We proberen in dit hoofdstuk te achterhalen welke subidentiteiten op de voorgrond treden wanneer we leden van de Antwerpse islamitische en joodse gemeenschap confronteren met tekstfragmenten over het Israëliisch-Palestijns conflict. In het eerste deel proberen we te achterhalen wat de visie van de respondenten is over het Midden-Oosten conflict. Dit deel vormt de basis voor de analyse van de identiteitsconstructie. We vertrekken van de drie subidentiteiten die aan bod kwamen in ons theoretisch deel en proberen te achterhalen hoe onze respondenten deze invullen. Omdat de subidentiteiten in praktijk moeilijk van elkaar kunnen losgekoppeld worden, wordt deze analyse opgesplitst naargelang de gemeenschap waartoe de respondenten behoren. Daarbinnen werken we volgens de drie identiteitsconcepten, al vloeien die vaak in elkaar over. We kijken vooral naar hoe onze respondenten zichzelf omschrijven binnen hun respectievelijke gemeenschappen. In het derde hoofdstuk Wij versus Zij richten we ons op het *alteriseringsproces*. We proberen daarbij te achterhalen hoe onze respondenten de Andere categoriseren. We hebben de standpunten opgesplitst naar een internationale en lokale situatie, om uiteindelijk het transnationale te benadrukken met betrekking tot de *import van buitenlandse conflicten*, zoals de situatie in Antwerpen vaak wordt beschreven.

Ondanks de toestemming van onze respondenten besloten we om anoniem te werken. Sommige uitspraken zijn vrij ongenueanceerd en we willen hiermee niemand in een negatief daglicht plaatsen.

We hebben gebruik gemaakt van codes om duidelijk te maken welke respondenten aan het woord zijn. De letters hebben betrekking op de naam, terwijl het cijfer het nummer van de focusgroep aanduidt.³⁸⁷ We hebben hierbij geen specifiek kenmerk voorzien om een onderscheid te maken tussen joden en moslims. Meestal wijst dit zichzelf uit.

Zoals uit het hoofdstuk Evaluatie bleek, moet bij het lezen van deze analyse rekening worden gehouden met de specifieke context. Daarenboven hebben de respondenten zich aangepast aan ons onderzoeksopzet. Net omdat beide gemeenschappen bij dit onderzoek zijn betrokken, hebben de respondenten zich mogelijk meer gefocust op de Andere gemeenschap om hun visie weer te geven.

1. De joodse gemeenschap en identiteit³⁸⁸

“Lorsqu’il parle de juifs et de judaïsme de quoi parle-t-il au juste : d’un groupe confessionnel? d’une minorité ethnique? D’un « nation », comprise dans le sens pré-moderne et/ou politique du terme? d’une peuple? d’une entité spirituelle? sociale? historique? d’une tradition? de cultures? La question

³⁸⁷ Bijvoorbeeld M(a)/6. M is de eerste letter van de voornaam M van deze respondent. Wanneer nog een letter tussen haakjes staat, wil dit zeggen dat de naam van meerdere respondenten per groep met dezelfde letter begint. De a tussen haakjes dient dan gewoon om een onderscheid te maken tussen deze respondenten. Het nummer 6 verwijst dan naar focusgroep 6, in dit geval WIZO Informatiegroep Midden-Oosten.

³⁸⁸ Voor een deel van de joodse respondenten is Nederlands niet de moedertaal, waardoor sommige zinnen nogal bizar kunnen lijken qua structuur en taalgebruik. We hebben ervoor gekozen om de letterlijke weergave van de gesprekken te gebruiken. Maar net omdat niet alle joodse respondenten zich even goed konden uitdrukken in het Nederlands, kan het zijn dat ze iets anders bedoelden dat wat ze zegden. De kans bestaat dus dat we als gevolg daarvan bepaalde zaken anders geïnterpreteerd hebben dan dat ze bedoeld werden... Het is bijgevolg belangrijk om hier rekening mee te houden bij het lezen van deze analyse.

n'est ni simple ni neutre. »³⁸⁹ Azria besluit dat er geen eenduidig antwoord bestaat op de vraag wat de betekenis is van joods-zijn. Het judaïsme omvat zoveel componenten dat het moeilijk is een allesomvattende definitie te geven. Wij proberen in deze analyse te achterhalen wat het joods zijn voor onze respondenten betekent. Voor we deze standpunten verduidelijken, verdiepen we ons in hun visie ten opzichte van het Israëliisch-Palestijns conflict. Daarna bespreken we de drie subidentiteiten. De link met ideologie is daarbij nooit ver weg.

1.1. Internationale context - visie op het conflict

De visie op het conflict kan ons in staat stellen om te achterhalen welk aspect onze respondenten het belangrijkste achten. Aangezien vrijwel al onze respondenten lid zijn van zionistische organisaties, kunnen we ervan uitgaan dat Israël een belangrijke rol speelt in hun leven.

De meningen over het conflict zijn verdeeld. Enerzijds zijn er respondenten die de nadruk leggen op het conflict als een oorlog omwille van territorium (de natiestaat met duidelijke afgebakende grenzen). Anderzijds zijn er respondenten die de factor religie erbij betrekken. Het territoriale aspect kunnen we als maatstaf gebruiken om de nationale identiteit te achterhalen. De religieuze factor geeft ons een beeld over de religieuze identiteit. Het is een zeer complex gegeven. Binnen deze context is het echter niet altijd duidelijk of er over joden wordt gesproken in de etnische, religieuze of zelfs nationale betekenis van het woord. Sommige respondenten maken zelf geen onderscheid tussen joden of Israëli's. Wanneer het verschil tussen etniciteit of religie niet helemaal duidelijk is, gebruiken we de term etnisch-religieuze identiteit als overkoepelend begrip.

Het grootste deel van de joodse respondenten legt de nadruk overwegend op het geografische karakter van het conflict. Niet alle respondenten zijn het met elkaar eens wat de rol van religie betreft, al wordt die meestal wel kleiner geacht dan het territoriale aspect.

A(c)/2: Ik zal het kort doen. 't Is tussen Israël en de Palestijnen. Geen joden, geen moslims, geen christenen, ... 't Is gewoon Israël tegen de Palestijnen. [...] Dat is een crisis, het is echt geen probleem tussen joden en moslims. Het is, er is geen godsdienst hier. Het is gewoon een land. Er woedt een gevecht tussen twee landen, Israël en de Palestijnen, punt. [onverstaanbaar] het is niet tegen joden, het is tussen de Palestijnen en Israël, punt.

De manier waarop wordt gezegd "*het is niet tegen joden*" toont aan dat de religieuze of etnische betekenis geen rol speelt. Het wordt gezien als een conflict om een natiestaat, niet als een conflict tussen verschillende etniciteiten of religies. We moeten een onderscheid maken tussen Israël als natiestaat en de Palestijnen als een volk. In deze context kunnen we de Palestijnen zien als een natie volgens de definitie van Guibernau. Het gaat om een groep mensen met een gedeelde cultuur, die zichzelf verbinden met een duidelijk afgebakend gebied en het recht opeisen om zichzelf te besturen.

³⁸⁹ AZRIA (R.). Le judaïsme et la sociologie. In : VOYE (L.) & BILLIET (J.). *Sociology and Religions. An Ambiguous Relationship/Sociologie et Religions. Des Relations Ambiguës*. Leuven, Leuven University Press, 1999, p. 162.

Daarnaast wordt de religieuze context nooit echt genegeerd. Het is een conflict om een afgebakend gebied, maar religie speelt wel een belangrijke rol omwille van het heilige karakter van Jeruzalem. De religieuze waarde van Jeruzalem geldt echter zowel voor joden als moslims. De moslims worden binnen het religieuze discours gepositioneerd als de Andere, die de wereld wil inpalmen, te beginnen met Israël. (cf. Wij versus Zij)

R/2: [...] Maar het conflict, dat kan niet, de twee volken hebben een probleem en wat dat volgens mij ook niet genoeg wordt besproken is de religie. Het is niet enkel land of religie. Twee volken kunnen elkaar niet, gewoon, ik weet gewoon dat Jeruzalem heel centraal is voor de moslimwereld, en ...ze hebben, 't is ...het is een beetje makkelijk. De moslims hebben het idee dat euh, de hele wereld eigenlijk moslim zou moeten ... het is niet zo makkelijk, maar zij hebben zo het idee dat land gaat met religie. Dus daar waar we leven moeten we ook moslim zijn, dus zo is het. Da's een beetje makkelijk gezegd. Zeker, Jeruzalem is de vierde belangrijkste plaats voor hen en 't is eigenlijk, ze willen het niet accepteren dat Jeruzalem eigenlijk in handen van de joden is en dat is ook een probleem dat niet genoeg besproken wordt. 't Is niet enkel de land, 't is meer dan dat. Dus het is niet zo makkelijk om zo maar rond de tafel te zitten en te zeggen ok, 'ik geef dit stuk land, jij geeft [onverstaanbaar]'... 't is niet zo gemakkelijk. [onverstaanbaar] [...]

De respondenten schrijven de religieuze factor wel toe aan de tegenpartij maar niet aan de eigen gemeenschap. Het zijn met andere woorden de moslims *die het idee hebben dat religie en land samengaan*. De Andere is verantwoordelijk voor het religieuze karakter van het conflict. Maar daarbij wordt voorbijgegaan aan het symbolische belang van Israël als 'joods land', waarbij de joodse respondenten ook telkens naar hun godsdienst verwijzen.

Naast de verwijzingen naar Israël als natiestaat, wordt hier verwezen naar de joden en de moslims als *volk*. De joodse gemeenschap wordt wel meer als joods volk omschreven. Het is echter opvallend dat de islam als religie verbonden wordt met een volk. We verbinden het begrip volk meestal met de theoretische begrippen etnie of natie. Een gedeelde cultuur ligt Aan de basis van beide soorten gemeenschappen. De manier waarop hier over *twee volken* wordt gesproken, wijst erop dat deze respondent in zekere zin vertrekt van de islam in de betekenis van etniciteit. De islam slaat dan eerder op een cultuur dan op een religie. Hervieu-Léger spreekt van *etnisch-symbolische entiteiten* wanneer religie en etniciteit worden samengevoegd. We gebruikten bij de AEL ook al het begrip *etnicisering* van religie, wanneer de religieuze basis verdwijnt en religie enkel overblijft als etnisch onderscheidend kenmerk. Maar het religieuze wordt enkel toegeschreven aan de tegenpartij. Religie wordt instrumentalistisch gebruikt om te wijzen op de verschillen die bestaan tussen joden en moslims. Het is de Andere die het conflict een religieus karakter geeft om zich te verantwoorden voor zijn daden...

Het gebruikte discours wijst bijgevolg op een etnisch-religieuze connotatie. "*dat Jeruzalem eigenlijk in handen van de joden is*" is op zich al een markante uitspraak. Jeruzalem is immers in handen van Israël, weliswaar *het 'thuisland' van de joden*, maar Israëli's worden zonder meer gelijkgeschakeld met joden. Er is een ontkoppeling tussen de nationale identiteit en de etnische-religieuze identiteit. We kunnen ons de vraag stellen of dit ook zo bedoeld wordt, of dat het eigenlijk geen rol speelt. Misschien valt de etnisch-religieuze connotatie van het woord *joods* voor onze respondenten wel samen met de

nationale identificatie met Israël? Dezelfde *generalisering* wordt met andere woorden gebruikt om te spreken over de eigen groep (*de joden*) als over de Andere (*de moslims*).

Op de band tussen de joodse respondenten en Israël komen we in het volgende gedeelte terug.

1.2. Joodse identiteit: een kwestie van etniciteit, natie of religie?

In dit gedeelte willen we proberen na te gaan hoe de joodse respondenten zichzelf omschrijven binnen de Antwerpse/Belgische context. Voor we ingingen op de tekstfragmenten hebben alle participanten zichzelf omschreven in functie van hun identiteit, los van de teksten. Nadien werd gepeild naar hun visie als reactie op de antizionistische tekstfragmenten. Hierbij wordt vooral de nadruk gelegd op hoe ze zichzelf zien binnen de Antwerpse/Vlaamse/Belgische/Europese context, afhankelijk van hoe ze die *zelf* invullen. Identiteit wordt in dit hoofdstuk toegeschreven aan het *zelf*, los van de Andere.

1.2.1. Culturele identiteit – een overkoepelend begrip

De verschillende identiteitsconcepten kwamen eerder al aan bod, maar dan met specifieke focus op Israël. In dit deel proberen we te achterhalen hoe de respondenten hun identiteit ervaren binnen de lokale context. Maar de band die bestaat tussen het joodse volk en Israël is nooit ver weg...

M(a)/6: Het [cf. Israël, KDP] is een integraal deel van ons joods patrimonium.

De joodse culturele identiteit als overkoepelend begrip is heel complex omwille van de nauwe verwevenheid tussen de verschillende subidentiteiten. We merken een aantal verschillen tussen de respondenten wat betreft de concrete invulling van het begrip.

J(c)/2: Voor mij is dat één religie, één nationaliteit, één volk. Dat is één. Voor sommigen is dat anders. Voor mij is dat wel een bewijs dat we nergens veilig kunnen leven, voor mij is dat een bewijs dat het is één religie, één natie, alles is één bij ons.

De natiestaat Israël staat gelijk aan één religie, het judaïsme, één nationaliteit, de Israëliërs en één volk, de joden. Nationaliteit wordt gebruikt in de betekenis van nationale identiteit. Nationale identiteit heeft dan de betekenis van een hechte band met de Israëliërs. We gebruiken hier expliciet de term natie, en niet natiestaat, omdat het niet alleen de natiestaat Israël is die belangrijk is, maar ook de historische band tussen het joodse volk en het gebied waar Israël ligt (cf. Eretz Israël). Volgens Zeev Sternhell bestaat echter niet zoiets als een *joods volk*. Het gebruik van de term *volk* impliceert immers een eenheid van taal, cultuur en geschiedenis. Volgens deze auteur is het judaïsme als religie het enige wat alle joden, zowel die in Israël als in de diaspora, met elkaar verbindt.³⁹⁰

1.2.2. Etniciteit en nationale identiteit

Het joodse volk

D/6: Israël is het land van het joodse volk, euh, waarbij sommigen van het joodse volk zich misschien meer religieus voelen dan anderen, of andere opvattingen hebben, andere opinies hebben. Euh ...[...] Ook, dat is geen racistisch land, het is niet enkel voor de joden bedoeld. Het is bedoeld als joodse staat, met joodse basiskenmerken

³⁹⁰ CORLUY (L.). *Op. Cit.*, p. 27.

en een thuishaven voor het joodse volk, euh, waar andere minderheden ook welkom zijn als ze in vrede willen leven. Uiteraard is de basis daarvan nog steeds het joodse volk. Het joodse volk zal nooit een minderheid kunnen vormen in de joodse staat. 't Is geen per definitie religieuze staat. 't Is een staat van het joodse volk. Da's een kleine nuance, maar toch om een groot verschil te maken.

Israël is voor alle respondenten het land van het joodse volk. Soms wordt niet de nadruk gelegd op de joodse *natie*, maar op de joodse *staat*. Met joodse staat wordt waarschijnlijk de joodse natiestaat – Israël- bedoeld. Zoals we reeds in het theoretische gedeelte vermeldden, worden de termen staat en natiestaat vaak gebruikt om hetzelfde aan te duiden. De nadruk ligt sterk op het joodse karakter van de staat. Het is met andere woorden een etnisch homogene staat, gebaseerd op religieuze principes. Omdat hier expliciet wordt vermeld dat het “*geen per definitie religieuze staat*” is, kunnen we ervan uitgaan dat hier de joodse etniciteit de bovenhand heeft. Het is niet meteen duidelijk of etniciteit wordt gebruikt in de betekenis van een algemene joodse cultuur, of betrekking heeft op genealogische banden. Net als Roosens vindt Withfield dat je etniciteit niet kan loskoppelen van oorsprong of voorvaderen, zonder daarom een primordialistische invulling te gebruiken. “*Jewish identity is not only evidence of autonomy, of self-creation, but also continuous, a sign of durability through which the historian can discern the resilience of a tiny minority in the Diaspora. And neither judaism nor Jewish culture could be rendered continuous if the tribal and ancestral links between generations were severed – or defined as arbitrary.*”³⁹¹ Terwijl de joodse cultuur een arbitrair karakter heeft, blijft de genealogische band bestaan. De joodse culturele identiteit kan volgens deze invulling niet alleen op basis van cultuur en religie worden gedefinieerd. Die culturele context bestaat naast de *bloedbanden*. Al is niet iedereen het daarmee eens... “*Het jodendom is een geloof, niet meer en niet minder.*” De definities over het jodendom variëren van een genealogische verbondenheid over een eigen cultuur naar een heel beperkte visie het jodendom slechts als religieuze overtuiging beschouwd. Het religieuze aspect zorgt echter opnieuw voor verwarring, maar daar komen we later nog op terug.

M(a)/6: Ik bedoel, er zijn verschillende, de joden kan je indelen in verschillende rassen. Dus het joods zijn, heeft niets met ras te doen. Het enige eigenlijk wat de joden, wat de joden allemaal verbindt, is eigenlijk het joodse geloof. Het jodendom is een geloof, niet meer en niet minder.

D/6: Nee, ik vind, het joodse volk is een volk, een natie, zoals er andere volkeren zijn in de wereld. Het is misschien niet als een ras te noemen, da's misschien niet het juiste woord, maar een volk, met een identiteit, een geschiedenis, een religie, een beetje een eigen volk met een eigen religie, dat het een beetje uniek maakt, vergeleken met andere volkeren, waar de religie niet uniek is aan een volk. Maar het is het enige geval waar het wel zo is. Euh, maar ik vind niet dat men een het joodse volk enkel op religieus vlak kan identificeren, alhoewel het joodse geloof uiteraard ergens een fundamentele euh, principe,...[...] Ja, maar ik bedoel, het joodse geloof vormt ergens de basis van het joodse volk, op historisch vlak en op vlak van de cultuur en het bestaan, historisch gezien, maar euh, het is niet de enige luik die bestaat. Er zijn verschillende luiken, en ik zou zeggen, de joodse natie komt ergens op de eerste plaats.

Uit onze gesprekken blijkt dat het jodendom niet enkel als religie wordt beschouwd, maar door sommige respondenten ook expliciet gedefinieerd wordt als een *natie*, waarbij religie dan zorgt voor

³⁹¹ WHITFIELD (S.J.). *Op. Cit.*, pp. 162-167.

homogeniteit. Onze definitie van natie impliceert echter dat de leden daarvan binnen een bepaald territorium leven en daarenboven het recht hebben zichzelf te besturen. Dit geldt wel voor de Israëlische joden, maar niet voor de joden die in de diaspora leven.³⁹² We gebruiken in deze context nog de oude definitie van de diaspora, zoals die traditioneel al bestond binnen de joodse gemeenschap. Naar onze mening valt de omschrijving van joodse natie eerder samen met de joodse etniciteit. Er is immers wel een band aanwezig met het thuisland, maar deze mensen leven hier, in Antwerpen. Enerzijds wordt geen onderscheid gemaakt tussen de joodse etniciteit en het jodendom als religie, *“maar een volk, met een identiteit, een geschiedenis, een religie, een beetje een eigen volk met een eigen religie, dat het een beetje uniek maakt, vergeleken met andere volkeren, waar de religie niet uniek is aan een volk.”* Anderzijds ligt de nadruk toch sterker op etniciteit dan op religie. De etnische verbondenheid komt voor de religieuze band, hoewel etniciteit voor een grotendeels gebaseerd is op religie. (cf. infra)

Het joodse volk is volgens onze respondenten een volk met een eigen identiteit. Die culturele identiteit als overkoepelend begrip is gebaseerd op de geschiedenis. Er wordt dus geen rekening gehouden met de context, enkel het verleden ligt aan de basis van de joodse identiteit. De joodse cultuur en geschiedenis worden op deze manier essentialistisch geïnterpreteerd. Het collectieve ware zelf, de joodse geschiedenis, vormt de basis voor de identiteit van elk lid van de joodse gemeenschap, dus de individuele zelden. De nadruk ligt op de homogeniteit binnen het joodse volk, zowel op etnisch, religieus als nationaal vlak. Al wordt het religieuze door sommige joden steeds meer vervangen door geschiedenis en cultuur. Traditie speelt daarbij een centrale rol. Maar die tradities vinden hun oorsprong in het judaïsme waardoor de grens tussen religie en etniciteit toch heel moeilijk te trekken is.³⁹³ De tradities maken deel uit van het collectieve geheugen van deze respondenten. Ze liggen aan de basis van hun joodse identiteit. Uit het godsdienstsociologisch standpunt van Hervieu-Léger blijkt dat dit collectieve geheugen vaak slechts een imaginair gegeven is, met als doel een gemeenschappelijk gevoel te creëren door onder andere tradities te bewaren. Onder druk van maatschappelijke omstandigheden, krijgen tradities echter telkens opnieuw een andere invulling.

Het ‘thuisland’ van de joden

Azria bouwt voort op de gewijzigde invulling van identiteit door te wijzen op het *imaginaire* karakter van de band tussen Israël en de joden. *“Effectivement, en qualifiant l’Etat d’Israël comme « Etat juif » ou comme un « Etat pour les juifs », les pères fondateurs de cet Etat, ses dirigeants et ses divers acteurs n’entendaient pas instaurer un Etat juif selon les critères de la torah, ni même restaurer une vie juive conforme à la vision traditionnelle du judaïsme. D’autant moins qu’un tel Etat n’avait jamais existé ailleurs que dans l’imaginaire religieux juif et dans ses courants messianistes.”*³⁹⁴ Het discours over het ‘thuisland’ van de joden heeft volgens haar slechts tot doel om een gemeenschappelijk basis te vormen, als surrogaat voor het verminderen van de religieuze band tussen de joden in de diaspora.

³⁹² Al is er natuurlijk wel de Wet op Terugkeer die stelt dat elke jood het recht heeft zich in Israël te vestigen en daarbij recht heeft op Israëlisch burgerschap ...

³⁹³ ABICHT (L.). *Op.Cit.*, 1994, p.136, p. 158.

³⁹⁴ AZRIA (R.). *Op. Cit.*, p. 165.

Azria verklaart dat een nieuwe collectieve identiteit gecreëerd na de Tweede Wereldoorlog. Door het ontstaan van een joodse staat ontstond een nieuw nationaal gevoel, gebaseerd op een eigen taal, een eigen kalender en bepaalde symbolische kledij, die allemaal refereren naar het judaïsme.³⁹⁵ De gemeenschappelijke imaginaire cultuur die de natiestaat uitdraagt vervangt in deze redenering de etnische en religieuze band van vroeger. Hall wees er al op dat de natie een systeem is van culturele representaties. Het specifieke karakter van de joodse identiteit is hier een illustratie van. We kunnen er echter niet van uitgaan dat de identificatie met Israël volledig de andere identiteiten heeft vervangen. Enerzijds omdat de joodse natiestaat vertrekt van een etnisch-religieuze homogeniteit. Anderzijds is het ook belangrijk om voor ogen te houden dat identiteiten zeer contextgebonden zijn. Het is niet omdat de identificatie met Israël hier (i.e. conflictsituatie) sterk op de voorgrond treedt, dat dat in een andere context ook zo is.

Uit de gesprekken blijkt dat het voor onze respondenten niet de natiestaat is die de leden ervan met elkaar verbindt omdat ze allemaal inwoners zijn van dezelfde natiestaat, Israël, maar eerder het omgekeerde. Aangezien de joodse gemeenschap, met eigen geschiedenis, tradities en cultuur al bestaat, hoeft de natiestaat niet voor de band te zorgen. De natiestaat zorgt echter voor legitimiteit, zoals later zal blijken. Binnen ons theoretisch kader over de natiestaat wezen we al op de bindende kracht van de natiestaat als politiek construct. De natiestaat zorgt daarbij voor een zekere band tussen de onderdanen net omdat ze in dezelfde natiestaat leven. Het is de natiestaat die met andere woorden zorgt voor het gemeenschapsgevoel. Bij de Israëlische natiestaat is dit volgens onze joodse respondenten niet het geval. Er was immers altijd al een 'Israëlische' natie aanwezig, maar zonder formele erkenning van de internationale gemeenschap.

L/4: [...] België is ook een artificieel land, gevormd na Napoleon met in de tijd geen grenzen en toch heeft België een recht op bestaan. In dezelfde zaak is Israël. Maar Israël heeft altijd grenzen gehad. In het land van Israël zijn altijd joden geweest, door de eeuwen heen. Sedert 1850 is er een joodse meerderheid geweest, geteld door de Turken van eh Nabloes tot en met Jeruzalem, tot Jeruzalem dus in 1947 werd Israël erkend door twee derde van de UNO, dat is het legaal recht van Israël. Moest België aangevallen worden, zou de NATO België verdedigen, omdat België een onafhankelijk land is. Wij hebben dus sedert '48, zeker sedert '47, een recht van bestaan dat legaal is. En dit gaan we dus verdedigen. Wij hebben dus de shoah gekend en ze hebben ons dus vermoord omdat we niet voorbereid waren. De tweede keer gaat dat niet gebeuren. We hebben een leger en we zullen ons niet laten vermoorden. Ik ben in het leger geweest en als onderofficier weet ge wat een leger betekent, dus wij gaan ons verdedigen.

De oprichting van de staat Israël en de holocaust zijn twee aspecten die meer dan eens aan bod komen. Door de nadruk die erop gelegd wordt, blijkt dat dit een integraal deel uitmaakt van hun *collectieve geheugen*. Het zorgt voor een sterke band tussen de leden van de joodse gemeenschap en bepaalt in die hoedanigheid ook hun etnisch-nationale identiteit. We gebruiken hier etniciteit omdat het etnische slaat op de jodenvervolging omwille van etnische kenmerken.

³⁹⁵ AZRIA (R.). *Op. Cit.*, p. 166.

Zoals uit verschillende citaten blijkt, wordt de identificatie met Israël voor een groot deel bepaald door twee centrale begrippen: *angst* en *veiligheid*. De ervaring van de holocaust heeft ervoor gezorgd dat Israël de status van toevluchtsoord heeft gekregen. De verdediging van die natiestaat wordt daarbij naar voren geschoven ter verdediging van de eigen joodse (nationale) identiteit (cf. belang van het zionisme). “Enkel via de verdediging van het collectieve kon het individuele bestaan, aangezien opgaan in het collectieve de weg naar veiligheid pretendeerde te zijn.”³⁹⁶ Het Israëlische leger speelt daarbij een belangrijke rol. (cf. infra)

1.2.3. *Belgisch of Israëliësch – nationale identiteit of burgerschap?*

Veiligheid en zionisme

A(a)/2: [...] Wij hebben maar één landje, wij willen ons verdedigen, wij willen onze identiteit verdedigen, het zionisme is een vorm van overleven... [...]

De nadruk op angst en veiligheid uitte zich in tijdens de gesprekken vooral in een defensieve reactie, die hoogstwaarschijnlijk versterkt werd door het gebruik van antizionistische tekstfragmenten. De respondenten reageerden heel gevoelig op alles wat enigszins verband houdt met Israël. Al onze joodse respondenten zijn heel eg gehecht aan Israël, zoals eerder bleek. Het zionisme bepaalt in belangrijke mate hun identiteitsconstructie. Anderzijds blijft deze defensieve reactie niet alleen beperkt tot kritiek op Israël, maar blijkt die ook te bestaan met betrekking tot de etnisch-religieuze identiteit.

P/4: [...] Ik ben niet Belg geboren, ik ben in Frankrijk geboren. Ik ben hier gekomen na mijn trouw, en ik voel mij goed hier, omdat feitelijk joods zijn of christen zijn, is voor mij even. Ik weet niet waarom joden moeten altijd hun eigen mening geven waarom ze goed joden zijn. Is er gevraagd aan de christen of ze goed christen zijn? Of ze naar de kerken gaan? Of ze zich goed voelen in België. Ik voel mij gewoon een mens in Europa. En als ik ga naar Israël, dan voel ik mij thuis.

Nationaliteit wordt in sommige gevallen losgekoppeld van nationale identiteit. Nationaliteit is voor de meeste respondenten niets anders dan het formele burgerschap. Ze zijn burgers van België en proberen zich als goede onderdanen te gedragen. “Ik voel mij gewoon een mens in Europa. En als ik ga naar Israël, dan voel ik mij thuis.” Alle respondenten maakten duidelijk dat Israël *het ‘thuisland’ van de joden is*. Het is het enige land waar de joden zich kunnen thuis (en veilig) voelen. Hier merken we een illustratie van wat eerder al werd vermeld door Azria. De link tussen de joden en Israël wordt bijna automatisch gelegd. Maar daarnaast wordt het jodendom alweer impliciet gedefinieerd als religieuze overtuiging via een verwijzing naar het christendom.

De respondenten proberen zelf een verklaring te geven voor dit gevoel van verbondenheid. Israël is en blijft het land is waar ze in hun visie het veiligste zijn.

J(c)/2: [...] De Israëlische joden hebben een land, ze voelen zich thuis, zij zien hunzelf niet eerst als jood, dat is niet onbelangrijk want ze zijn al thuis, ze hebben een leger en ze zijn thuis, ze zijn gewoon thuis. Maar wij, wij als als buitenlanders eigenlijk, sommigen wel en sommigen niet, wij voelen ons dus bedreigd door zulke teksten die we lezen en door sommige dingen die op televisie gezegd worden, sommige omstandigheden [onverstaanbaar] maar euh ... dus we voelen dit meer. Als we tegen

³⁹⁶ CORLUY (L.). *Op. Cit.*, pp. 28-29.

Israëli's zeggen dat we dit hier zo voelen, ze begrijpen dat niet, want ze hebben dat niet. Als we, bijvoorbeeld wij, hechten ook veel meer waarde aan traditie want voor ons is dat belangrijker dan voor de Israëli's want ze hebben al thuis, Jeruzalem, Tel Aviv en zo, zij leven daar, ze zijn tussen hen en 't is niet belangrijk. Voor ons is dat meer belangrijk want wij voelen dit hier.

Zoals eerder al bleek is de aanwezigheid van een leger belangrijk voor de Israëlische natiestaat. Het (on)veiligheidsgevoel komt bij verschillende personen aan bod, *“Voor mij is dat wel een bewijs dat we nergens veilig kunnen leven”* en ook *“wij als als buitenlanders eigenlijk, sommigen wel en sommigen niet, wij voelen ons dus bedreigd door zulke teksten die we lezen en door sommige dingen die op televisie gezegd worden, sommige omstandigheden”*. Het feit dat een boek als dat van Dyab Abou Jahjah wordt gepubliceerd, waar Israël (en soms zonder nuance ook de joden) als grote boosdoener in de Arabische wereld worden voorgesteld, maakt dat er angstgevoelens zijn om wat eventueel zou kunnen gebeuren (met de herinnering van de holocaust nog vers in het geheugen). We merken eveneens de sterke nadruk op traditie met betrekking tot de joodse etnische identiteit. Het is een manier om hun eigen joodse identiteit binnen een niet-joodse omgeving in stand te houden. Hun minderheidspositie binnen onze samenleving zorgt ervoor dat hun joodse identiteit nog sterker wordt geprofileerd. Ze gaan dit daarom niet noodzakelijk zo uiten, maar het speelt wel een belangrijke rol op hun identiteitsvorming. Omwille van de band met Israël, speelt ook de internationale context een grote rol op hun identiteitsconstructie. Hoe negatiever de beeldvorming over Israël, hoe sterker de verbondenheid met Israël.

Terwijl de respondenten enerzijds verwijzen naar Israël als 'thuisland' voor de joden, noemen ze zichzelf ook *“buitenlanders”*, ondanks de sterke identificatie. Ze voelen zich niet helemaal aanvaard in Israël, maar voelen zich evenmin thuis in België. Er is met andere woorden sprake van een zekere *deterritorialisering*. Niet alleen de religie ligt aan de basis, maar ook om het onveiligheidsgevoel dat wordt verbonden met het joods-zijn. Het joods-zijn interpreteren we als etnische identiteit. De huidige context kan daarbij niet genegeerd worden. De laatste jaren is het onveiligheidsgevoel aanzienlijk groter geworden. De respondenten merken een opvallende stijging van het aantal antisemitische daden. De situatie op het ogenblik van de gesprekken herinnert de oudere respondenten aan de holocaust. Soms wordt zelfs expliciet terug verwezen naar de periode van de Tweede Wereldoorlog. Een aantal respondenten voelt zich duidelijk bedreigd.

M(a)/4: Persoonlijk heb ik daar geen ervaring mee gehad, maar, er zijn wel mensen aangevallen geweest, er zijn synagogen, hebben ze proberen in brand te steken. Euh, [onverstaanbaar] de Hollandse synagoog die als monument erkend is door de staat. Euh, al de joodse huizen of waar dat joodse organisaties zijn, joodse scholen, die zijn allemaal speciaal beschermd, dat er geen auto's zouden kunnen tegen geplaatst worden, met grote betonnen blokken. Dat zijn toch allemaal dingetjes die niet nodig zijn in een normale wereld! Moeten wij ons nu zo beschermen? Dat was in '40. Maar vandaag hadden wij nooit niet gedroomd dat wij dat terug gingen moeten doen.

Ondanks de sterke identificatie met Israël, is er niemand die zich expliciet als Israëli gaat omschrijven tenzij er familiale banden zijn. Maar de link tussen het joods-zijn en Israël als 'land van de joden' heeft een onuitwisbare invloed op hoe de jongeren van UJJA zichzelf beschrijven ten opzicht van Israël. Ze verbinden daarvoor hun joodse identiteit aan het Israëlische leger. Ze vinden de legerdienst zelfs een

noodzaak om zich Israëlitisch te kunnen noemen. Al treedt hier wel een conceptueel probleem op. 'Israëlitisch' heeft dezelfde betekenis als de joods etniciteit. 'Israëlich' daarentegen, heeft betrekking op het burgerschap van de natiestaat Israël. We vermoeden dat de legerdienst eerder betrekking heeft op de Israëlitische nationale identiteit dan op de joodse etnische identiteit.

A(c)/2: [...] Ik geloof dat één van de verplichtingen om Israëliet te worden, is legerdienst te doen. Ik heb de mijne nog niet gedaan. Niemand van hier heeft dat gedaan. Ik geloof dat de meeste Israëlieten, en ik ben ook Israëliet, ik ben van plan om legerdienst te doen, ik ben verplicht om dat te doen ... van mij. Mijn vader heeft het gedaan, mijn opa heeft het gedaan. Hij, ik vind dat ik dat ook moet doen en ik hoop [onverstaanbaar]

R/2: Ik wou eens naar de leger gaan. Dat heb ik niet gedaan. Ik moet wel zeggen, als je in Israël leeft, is het gemakkelijker, dan ben je toch meer met de groep mee dan als je in het buitenland leeft. Euh, in Antwerpen, alle mensen van ons zijn naar de joodse jeugdbeweging geweest, en daar probeerden ze toch een beetje ... om daar in Israël naar de leger te gaan en zo. 't Is belangrijk euh ja... waarom ik het niet doe, uiteindelijk is het onze plicht, want we voelen hier allemaal dat Israël ons land is, dat we, dat het het land van de joden is, dus 't zou ons plicht moeten zijn euh...

Het belang van het leger is nauw verbonden met de angstgevoelens die we eerder al vermeldden. "[Het leger] staat symbool voor de bescherming van de joden en voor de transformatie van een vervolgd en zwak joods volk naar een sterk en machtig joods volk."³⁹⁷ Het volbrengen van de legerdienst wordt door de jongere respondenten als een plicht beschouwd. Je kan als het ware geen goed Israëli zijn zonder dat je je legerdienst hebt gedaan. De legerdienst is voor hen een impliciete voorwaarde om zich Israëli te noemen. Het is belangrijk om weten dat het hier gaat om jongeren die bijna allemaal in België zijn geboren en opgegroeid. Het maakt echter niet uit of ze de Belgische nationaliteit hebben of niet. Enkel hun Israëlitische nationale identiteit speelt een rol, en die wordt automatisch verbonden met hun joodse etnisch-religieuze identiteit. De manier waarop België wordt beschreven als *buitenland* geeft weer dat dit gewoon een land is waar deze respondent woont. Het heeft op zich weinig te maken met nationale identiteit. Israël is immers het 'thuisland' van de joden... Het begrip *buitenland* wordt dus niet alleen gebruikt om de eigen identiteit te omschrijven ten opzichte van Israël (vanuit het standpunt als Belgische joden), maar verwijst tegelijkertijd ook naar België wanneer ze zich identificeren met Israël...

Nationale identiteit

De nationale identiteit wordt niet alleen gekenmerkt door identificatie met een bepaalde natie, maar ook door een zekere continuïteit tussen verleden en toekomst. Dit theoretisch standpunt werd onder meer ingenomen door Miller. De nadruk ligt op de strijd die moet gevoerd worden voor een joodse natiestaat, met name Israël. Die natiestaat bestaat echter al. Er is dus een vijand tegen wie deze strijd moet gevoerd worden, in dit geval de Palestijnen. Miller haalde nog andere voorwaarden aan om te spreken over een nationale identiteit. Hij noemde de nationale identiteit ook een actieve identiteit, die inhoudt dat je zelf deelneemt aan het beleid. We kunnen de strijd om een joodse staat interpreteren als een *actieve participatie*, ook al gaat het hier om Belgische joden maar met overwegend een Israëlitische nationale identiteit. De participatie over grenzen heen gebeurt via de respectievelijke

³⁹⁷ CORLUY (L.). *Op. Cit.*, pp. 28-29.

organisaties waar de respondenten deel van uitmaken. De betrokken organisaties hebben immers allemaal een zionistisch karakter.

Uit eerdere citaten bleek al wat de joodse etnisch-religieuze identificatie betekent in een niet-Israëlische omgeving. Desondanks blijkt die identificatie te variëren van land tot land...

A(a)/2: [...] een belangrijk punt is dat de Israëli's voelen zich eerst Israëlisch en daarna joods. Hetzelfde bij de joodse Amerikanen, die hebben hetzelfde standpunt. De joodse Amerikanen zeggen 'I'm first American and then Jewish'. Hetzelfde bij Israël... de meeste Israëli's voelen zich uiteindelijk [onverstaanbaar] joods. Ik heb het niet ... omdat ik niet ... Israëlisch ben, ik ben hier opgevoed en niet in Israël en ik voel me dus eerst jood en dan Belgisch en dan Israëlisch.

Er wordt een vergelijking gemaakt met de joden in de Verenigde Staten om duidelijk te maken welke rol religie en etniciteit spelen voor de joden in Antwerpen. Opvallend is dat er verwezen wordt naar joodse Amerikanen en niet naar Amerikaanse joden. De nadruk ligt op de Amerikaanse nationaliteit. Maar wanneer deze respondent over zichzelf spreekt verklaart hij/zij dat hij/zij eerst joods is, en dan pas Belgisch. De meeste respondenten noemen zichzelf Belgische joden, waar het etnisch-religieuze voor het nationale komt. Aan de hand van dit antwoord zouden we kunnen besluiten dat het Belgische niet alleen slaat op het burgerschap, maar ook op nationale identiteit. Hij/zij plaatst zijn Belgische nationaliteit voor de Israëlische. Maar zoals eerder al bleek is Israël voor vrijwel alle respondenten het land waar ze zich thuis voelen, wat impliceert dat ze zich eerder identificeren met de Israëlische nationale identiteit dan de Belgische. We vermoeden echter dat de Belgische nationaliteit eerder slaat op burgerschap dan op het gevoel een onderdeel uit te maken van de Belgische natie.

1.2.4. Religieuze identiteit

Azria verwijst naar de verschuiving van het religieuze karakter van het judaïsme naar een politisering van het (joodse) identiteitsbegrip. Het religieuze aspect verdwijnt, onder andere door secularisering, en wordt nu ingenomen door een stijgende identificatie met de staat Israël. Zij schakelt religie gelijk met traditie.³⁹⁸ Uit onze gesprekken blijkt echter dat traditie, in vergelijking met religie, nog wel een centrale rol speelt bij de joodse identiteit. Religie is van belang, maar vaak enkel omdat de tradities hun oorsprong kennen in het jodendom. Er is eerder een verschuiving in het discours van religieuze naar etnische identiteit. Maar die etnische identiteit bestaat naast de identificatie met Israël. Het is niet zo dat de nationale identiteit volledig de functie van de etnisch-religieuze identiteit heeft overgenomen. Het etnisch-religieuze verschuift steeds meer naar etnische identiteit, waar religie dan een onderdeel vormt van de etnische identiteit. (cf. etnisch-symbolische entiteiten). De etniciteit en religie worden als het ware onlosmakelijk met elkaar verbonden. We gebruiken hier niet het begrip etnicisering omdat religie niet de plaats inneemt van etnische herkomst. Ook al wordt het jodendom als religie bijna per definitie verbonden met de joodse etniciteit, toch blijven de twee naast elkaar bestaan. Etniciteit wordt dan als overkoepelend begrip gebruikt. Akiva Orr noemt het judaïsme daarom een *tribale* religie "omdat religie en etniciteit in een enkelvoudig geheel met elkaar verbonden zijn, joden die hun religie verwerpen zien zich genoodzaakt hun etnische identiteit te herdefiniëren." Zonder de religieuze basis

³⁹⁸ AZRIA (R.). *Op. Cit.*, p. 165.

van de joodse identiteit zou er volgens dit standpunt helemaal geen joodse etnische identiteit bestaan.³⁹⁹

Voorlopig kunnen we stellen dat het joods-zijn eerder wordt ervaren als een combinatie tussen etniciteit en religiositeit. Soms ligt de nadruk meer op etniciteit, op andere momenten meer op het religieuze. Bij de respondenten leek het of bij de oudere generaties het jodendom enkel als religie wordt ervaren, ook al ontkennen ze de band met Israël niet. De oudere respondenten leggen vaker de nadruk op hun Belgische nationale identiteit dan de jongeren, tenzij ze zich echt bedreigd voelen.

M(a)/4: [...] Euh, vermits ik hier geboren ben, ben ik hier graag. Ik weet niet of mijn medeburgers van andere godsdiensten hetzelfde denken van mij als dat ik denk. Ik hoop dat ik toch door alleman wordt aangenomen, ik heb geen enkel probleem met niemand. In de school had ik ook geen problemen euh... joods zijn is een godsdienst, dat heeft niks te doen met een nationaliteit. Ik ben Belg geworden door keuze, doordat ik hier geboren ben... euh en ik voel me ook Belg. Ik ga heel graag naar Israël op bezoek, ik kom ook weer graag terug naar hier. Omdat ik hier geboren ben. Euh, ik denk dat ik er niet meer kan over zeggen.

De etnisch-religieuze identiteit wordt niet altijd gekoppeld aan de gebeurtenissen in het verleden. De jongeren wijzen vooral op het verschil tussen de contexten waarin religieuze identiteit een rol speelt. Net zoals al een vergelijking werd gemaakt tussen het belang van etniciteit en religie bij Amerikaanse joden, wordt ook een vergelijking gemaakt met het belang van religie tussen Israël en België. Hiervoor werd al verwezen naar de rol van religie in verschillende contexten. Het feit dat joden zich hier in een overwegend seculiere omgeving bevinden, zorgt ervoor dat religieuze identiteit meer op de voorgrond treedt.

A(c)/2: [...] Ik ben euh, ik ben ook een jood en Israëliet. Ik was geboren in Israël, dus ... ik ben in Israël, ik was in Israël eerst een Israëliet daarna een jood, en hier in België ben ik eerst jood en daarna Israëliet, maar euh, ik ben de twee. Ik ben joods, ik doe de joodse feesten, maar ...[onverstaanbaar]

Joden worden geconfronteerd met enerzijds de katholieke roots en anderzijds de geseculariseerde maatschappij vandaag, waardoor ze zich meer bewust gaan worden van hun eigen joodse religiositeit. Het is immers door de confrontatie met het Andere dat je je bewust wordt van je eigen situatie. In Israël maken ze deel uit van de joodse meerderheid en gaat de religieuze identiteit naar de achtergrond verschuiven. De Vlaamse/Belgische context maakt hier het verschil.

T/2: Ja, wat bij ons euh ...een kerk is, is in Israël een synagoge, dus het gevoel. Dus euh, wanneer het chanouka is, is het chanouka in het hele land, wanneer het pesach is, is het ... en op televisie, en op de radio is het chanouka, je ziet de affiches, dus je bent in je traditie. Dus sommigen worden minder religieus, minder joods want je bent in een joods land.

A(b)/2: 't Is zoals je in België katholiek bent, dan ben katholiek, ja zo'n beetje hè, je bent gedoopt, ... 't is hetzelfde...

Tegen het discours over secularisering van de joodse religieuze identiteit in, is er de laatste jaren echter toch een kentering merkbaar in het belang dat wordt gehecht aan religie en traditie. We wezen al op het belang van traditie bij de joodse identiteit, los van het religieuze aspect. Azria merkt op dat

³⁹⁹ CORLUY (L.). *Op. Cit.*, p. 26.

nieuwe begrippen als *de-secularisering* en *de-assimilatie* wijzen op een terugkeer van religie in het dagelijkse leven van onder andere joden. Er is sprake van een stijgende religiositeit en een *etnische re-identificatie*. Dit wil zeggen dat traditie weer meer expliciet wordt gekoppeld aan religie.⁴⁰⁰ Bij één van de respondenten kwam duidelijk naar voren dat religie op dit ogenblik een rol speelt, terwijl dat vroeger helemaal niet het geval was. Het vieren van de feestdagen en sabbat maakt deel uit van de joodse traditie en worden vrijwel door alle respondenten gevierd. Weinig mensen verwijzen echter naar een heropleving van hun religiositeit.

R/2: [...] Ik ben ook liberaal opgevoed, euh, en dus sabbat deden wij elke vrijdag thuis. Feesten een beetje, ik ben naar een joodse school geweest, dus euh, ja ...Ik heb [onverstaanbaar] en euh, de laatste tijden ben ik een beetje meer religieus geworden ...en euh, ik heb beslist [onverstaanbaar], dus ik geloof in god en euh, ja dat is het een beetje.

Terwijl oudere respondenten veel sneller naar het religieuze aspect verwijzen, komt dat bij sommige jongeren niet op de eerste plaats. Het lijkt of de ouderen altijd hebben vastgehouden aan hun geloof, terwijl de jongeren het opnieuw moeten *ontdekken*. Het opnieuw ontdekken van religie bij de jongere generaties valt onder de noemer *nieuwe etniciteiten* van Hall. Hij maakt daarbij echter geen onderscheid tussen religie en etniciteit. Jacobson wees op het flexibele karakter van etniciteit tegenover het vaststaande van religie. Uit de reacties van onze respondenten blijkt echter dat ze beide als onveranderlijk worden beschouwd. Het maakt integraal deel uit van de overkoepelende - culturele- joodse identiteit. Het verschil ligt in de religieuze beleving van onze respondenten. Niet iedereen is praktiserend, al houden ze zich wel aan de tradities.

1.3. Conclusie

De diversiteit aan invalshoeken die aan bod kwamen tijdens de gesprekken wezen alvast op één conclusie: er bestaat niet zoiets als één vaste joodse identiteit. De definitie van joods-zijn varieert van persoon tot persoon. Terwijl het voor sommige respondenten niets meer is dan een geloofsovertuiging, is het voor andere respondenten een geheel van verschillende subidentiteiten, gaande van een nationale identificatie met Israël tot een eigen etnische oorsprong. We konden een aantal frappante verschillen vaststellen tussen de jongeren en de oude respondenten, al moeten we voorzichtig blijven met veralgemeningen. Jongere respondenten hadden eerder de neiging te wijzen op de sterke band met Israël, en beschouwden het joods-zijn minder als enkel een religie. De meningen bij de oudere respondenten zijn verdeeld, maar er is een tendens die wijst op een zuiver religieuze beleving. Daarnaast vertoonden de studenten eerder een neiging om Israël als *hun* land te beschouwen, terwijl de andere respondenten eerder een ruimere definitie hanteerden. Zij wezen wel op de band tussen Israël en het joodse volk (cf. het 'thuisland' van de joden), maar hadden minder de neiging om zich dat land *toe te eigenen*.

Omwille van de identificatie met Israël, speelt het Israëliisch-Palestijns conflict een centrale rol bij de identiteitsconstructie van onze joodse respondenten. Ze zijn allemaal zionistisch geïnspireerd, en bijgevolg extreem gevoelig voor negatieve beeldvorming met betrekking tot Israël. Bij het lezen van

⁴⁰⁰ AZRIA (R.). *Op. Cit.*, pp. 168-169.

onze tekstfragmenten trad vooral de nationale Israëlische identiteit op de voorgrond, en verschoof de etnisch-religieuze identificatie naar de achtergrond. Al moeten we er wel aan toevoegen dat die identificatie met Israël er is, net omdat ze een joodse etnisch-religieuze achtergrond hebben. Deze drie subidentiteiten vormen binnen deze context één geheel.

We hebben in onze analyse ondervonden dat het *collectieve geheugen* sterk bijdraagt tot die joods-Israëlische identificatie. Naast de holocaust speelt de oprichting van Israël een belangrijke rol. De joodse identiteit, in al zijn vormen, is gericht op het verleden. Het joods-zijn wordt op een essentialistische manier gedefinieerd, waarbij niet alleen wordt verwezen naar externe invloeden zoals de holocaust, maar ook naar de joodse culturele geschiedenis. Het in stand houden van het joods culturele erfgoed vormt een essentieel onderdeel van het joods-zijn. Naast de familiale sfeer, zijn het vooral de scholen en jeugdbewegingen die deze rol op zich nemen.

2. De moslimgemeenschap en identiteit

In dit gedeelte proberen we te achterhalen hoe de islamitische respondenten zichzelf positioneren ten opzichte van het conflict in het Midden-Oosten. Het is belangrijk om er rekening mee te houden dat deze respondenten in principe volledig los staan van het conflict zelf. In tegenstelling tot de joodse respondenten bestaat er geen enkele familiale of nationale band tussen deze respondenten en Israël. We hebben bewust gekozen om Belgische moslims aan het woord te laten net zoals we (overwegend) Belgische joden hebben gekozen. De bedoeling was te achterhalen hoe zij omgaan met het conflict en of dat binnen deze context een invloed heeft op hun identiteitsconstructie.

We vertrekken van de vooronderstelling dat nationale identiteit voor de islamitische respondenten minder belangrijk is dan voor de joodse respondenten. De AEL pleit voor een overkoepelende Arabisch-islamitische identiteit. We proberen in de volgende hoofdstukken na te gaan of de visies van de andere respondenten stroken met de principes van de AEL wat betreft het conflict.

2.1. Internationale context – visie op het conflict

In het hoofdstuk Lokale context kwam de visie van de AEL al duidelijk naar voren. De AEL erkent de Israëliische staat niet, omdat het indruist tegen het idee van een ééngemaakte Arabische natie. Het leek ons relevant om te peilen of ook de AEL leden allemaal deze visie delen.

H/8: Euh, ja, zoals wij daarjuist hebben zitten discussiëren over de Palestijnse kwestie [voor het gesprek, n.a.v. de dood van Al-Rantissi, KDP], da's één van onze belangrijkste agendapunten en ook euh, de moeilijkste agendapunten, voor alle moslims, maar voornamelijk voor de Arabieren. Euh, ik denk dat wij ... waarom dat wij ons verbonden voelen met Palestina is omdat wij weten dat dat Arabisch grondgebied is, vandaar dat wij ook Israël niet erkennen. Slechts twee landen erkennen Israël, Arabische landen, da's Jordanië en Egypte. Maar voor ons is het gewoon duidelijk, het is euh, altijd Arabisch grondgebied geweest, en het is eigenlijk op een onrechtvaardige manier weggegeven geweest door de UNO. Maar wij erkennen dat dus niet en al wat daar gebeurt, ge ziet dat, dat leeft echt binnen de Arabische wereld. Overall betogingen op hetzelfde moment, en dat heeft te maken met die Arabische eenheid waar wij naar streven en die er ook ooit is geweest. Dus, al de landen voelen zich daar eigenlijk, ik geloof dat elke Arabier die je aanspreekt en die je vraagt wat het gevoeligst ligt, dan is dat de Palestijnse kwestie. Dus, zolang dat Palestijnen, Palestina niet bevrijd wordt en de mensen hun rechten niet toegekend krijgen, zal dat altijd euh, een strijd blijven. En wij zeggen ook openlijk dat wij het verzet steunen in Palestina, dus Hamas, Jihad en Hezbollah, alle drie...

Bijna alle AEL leden spreken vanuit hun organisatie en volgen bijgevolg (bijna) altijd deze standpunten. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen “*alle moslims*” en “*de Arabieren*”. Het Arabisch nationalisme van de AEL en het antizionisme staan centraal. Het Arabische ideaal speelt echter niet alleen bij de leden van de AEL. Ook andere respondenten wijzen naar het belang van de Arabische natie, maar daar heeft het niet zozeer te maken met een strijd om grondgebied. De respondenten die niet betrokken zijn bij de AEL wijzen eerder op het gevoel van verbondenheid omwille van het *onrechtvaardige karakter*.

K/1: Ik denk vanuit de gehele Arabische wereld sowieso een band bestaat met het conflict omdat, omwille van het feit dat dat eigenlijk euh zoals ik juist zelf, die onrechtvaardigheid die je voelt, die is heel intens en dat leeft in die Arabische wereld. Dat is iets dat automatisch de aandacht gaat vestigen op die problematiek en euh,

proberen om daar euh verandering in te brengen terwijl dat wij eigenlijk vrij nutteloos staan ten opzichte van de situatie, van Amerika en euh ...

Het is niet noodzakelijk de Arabische verbondenheid die het belangrijkste is. Deze respondent verwijst niet naar de verbondenheid omwille van de etnische band, maar wel omwille van "*die onrechtvaardigheid die je voelt*". Impliciet wordt wel de link gelegd met de Arabische natie, want deze onrechtvaardigheid "*leeft in die Arabische wereld*". Het gaat hier om onrechtvaardigheid maar vooral met betrekking tot de Arabische wereld. Maar aangezien de nadruk eerder ligt op de onrechtvaardigheid, kunnen we besluiten dat er wel enigszins een identificatie is, maar niet in dezelfde mate als de AEL. De identificatie bestaat net omwille van deze onderdrukking. Bij de AEL uit deze verbondenheid zich door het ondernemen van acties. Voor de andere respondenten lijkt het binnen de dagelijkse realiteit toch eerder een ver van mijn bed show. Maar zowel de AEL-leden als de andere respondenten erkennen het belang van de Arabische nationale identiteit wanneer we hen confronteren met artikels over het conflict.

Ondanks de nadruk op de Arabische verbondenheid, mogen we het belang van de islam niet minimaliseren. Een deel van de respondenten legt namelijk automatisch de link tussen de Arabische wereld en de islam, waarbij de twee onlosmakelijk met elkaar worden verbonden.

K/1: In principe wel ja, omwille van 't feit dat daar veel, al die, bijna euh ... bijna over de heel Arabische wereld heerst, gelijk [...] juist zei, 't gaat allemaal over de moslims. Die gaan automatisch ook zich verbonden voelen met moslims die niet rechtvaardig worden behandeld dus euh da's normaal dat vanuit die Arabische wereld de reactie ontstaat ...

De Arabisch-islamitische ideologie die uitgedragen wordt door de AEL, wordt ook door andere respondenten verwoord. Het draait daarbij niet alleen om het Arabische grondgebied, maar het is tegelijkertijd een islamitische strijd. De verwijzing naar de geschiedenis van de Arabische natie, begrijpen wij in de context van etniciteit. De AEL maakt binnen zijn cirkeltheorie een onderscheid tussen etnische afkomst en nationale identiteit met betrekking tot de herkomst van hun leden. Wij plaatsen beide onder etniciteit. Wanneer individuen sterk de nadruk leggen op hun etniciteit, wordt vaak verwezen naar de geschiedenis en de gemeenschappelijke cultuur. De gemeenschappelijke cultuur wordt essentialistisch geïnterpreteerd. Een aantal respondenten wijst expliciet op de samenhang tussen de Arabische natie en de islam. Er bestaat geen twijfel over dat er wel degelijk een gemeenschappelijke geschiedenis is, maar de twee vormen niet altijd één geheel.

Er zijn daarentegen ook respondenten die eerder de nadruk leggen op het religieuze aspect, los van de Arabische identificatie.

F/7: De band die wij in de eerste plaats hebben met het Palestijns volk is in de eerste plaats gebaseerd op het moslim, euh, moslim zijnde, de mensen die daar zitten, die daar worden onderdrukt dat zijn moslims, en dat waren... en de moslims... zoals de profeet zelf nog heeft gezegd euh, vormen zoals een lichaam, en als een deeltje van dat lichaam euh euh, iets ziek is dan is heel de gemeenschap ziek. En waarop duidt dit? Dit duidt op broederschap en de mensen die daar ook zijn, hen te ondersteunen en vooral gerechtigheid zoeken, want vooral, het is een bezetting. Da's in de eerste plaats. In de tweede plaats is dat ook een heilige plaats voor alle moslims, euh ... Al

Quds, Jeruzalem. En dat verbindt ons ook aan Palestina. Die twee zaken, in de eerste plaats. Dat is voor kort uit te leggen wat er eigenlijk daar [onverstaanbaar]

Deze respondent spreekt in de wij-vorm. We vermoeden dat hij/zij hiermee de islamitische wereldgemeenschap –umma- bedoelt door te spreken over “*en de moslims... zoals de profeet zelf nog heeft gezegd euh, vormen zoals een lichaam, en als een deeltje van dat lichaam euh euh, iets ziek is dan is heel de gemeenschap ziek.*” De link met religie wordt gelegd omdat het (alweer) gaat om onrechtvaardigheid. En waar ter wereld er ook problemen zijn met moslims, een andere moslim zal zich volgens deze redenering altijd betrokken voelen. Deze ‘*eenheid tussen alle moslims*’ kan volgens Lievens worden geïnterpreteerd als een alliantie tussen ‘*subalternen*’. Er ontstaat enerzijds een identificatie tussen moslims onderling die een reactie is op onderdrukking, maar anderzijds wordt die imaginaire gemeenschap ook gevormd door de niet-moslims (cf. categorisering volgens het principe van Jenkins) omdat zij voorbij gaan aan de diversiteit binnen de ‘*moslimgemeenschap*’.⁴⁰¹

Het Israëliësch-Palestijns conflict kent daarbij nog een extra waarde omwille van het religieuze karakter van Jeruzalem. Saint-Blancat verduidelijkt het belang van de *umma* voor moslims over de hele wereld door te verklaren dat deze overkoepelende islamitische gemeenschap in principe los staat van territorium of natiestaten. Er zijn slechts een aantal plaatsen relevant, omdat die heilig zijn. Saint-Blancat verwijst naar Mekka en Medina, maar binnen deze context valt ook Jeruzalem/Al Quds onder deze noemer.⁴⁰²

2.2. Moslims⁴⁰³ in Antwerpen: etniciteit, nationale identiteit of religie?

2.2.1. Culturele identiteit – een overkoepelend begrip

Zoals al bleek uit het deel Lokale context heeft de AEL een heel eigen visie ontwikkeld rond het concept identiteit. Het leek interessant om te peilen of AEL leden de theoretische concepten opgebouwd rond etniciteit, nationale identiteit en religie, ook in werkelijkheid zo belangrijk achten.

H/8: Ja, dus als AEL’ers denk ik dat wij daar allemaal ongeveer dezelfde mening over hebben, aangezien dat we daar zelf, aangezien dat het ook vermeld staat in onze visietekst. Dus wij zien identiteit als een complex gegeven. Dus omdat wij, alle ja, voor ons is het eigenlijk ideologisch gezien spreken wij van, zien wij ons eigen als moslims, euh... dan tweede Arabieren en dan gaan we terug naar de etnische afkomst, dus in mijn geval de Marokkaanse, het binnenland van Marokko. Euh, maar euh, en als we dus euh, het via affiniteit aanzien dan euh, gaan we omgekeerd. Dus wij hebben daar een drie cirkeltheorie over hé. Dan beginnen wij euh, bij etnische afkomst, Arabisch zijnde, dat wij allemaal Arabieren zijn, en dan komt moslim op de derde plaats. Maar voor ons is dus identiteit heel belangrijk en wij weten dat dat voor iedereen divers is eigenlijk, vandaar dat wij daar ook een drie cirkeltheorie van hebben gemaakt.

Identiteit wordt niet door iedereen automatisch verbonden met herkomst of religie. Bij een aantal respondenten kwamen ook andere aspecten aan bod. Zij verwijzen zelf naar hun verschillende

⁴⁰¹ LIEVENS (M.). Culturele verschillen. Over de AEL, identitaire politiek en de linkerzijde. In: *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, vol. 37, nr. 2, 2003, p. 28.

⁴⁰² SAINT-BLANCAT (C.). *Op.Cit.*, p. 29.

⁴⁰³ De titel slaat op het begrip *moslim* in de breedste betekenis van het woord. Het is enkel een overkoepelend begrip voor alle islamitische participanten. Het staat in deze context volledig los van de islam als religie en heeft bijgevolg niks te maken met de religieuze identiteit van de participanten.

identiteiten. We definieerden identiteit in ons theoretisch deel zelf als een overkoepelende culturele identiteit die bestaat uit verschillende subidentiteiten. De islamitische respondenten haalden zelf deze hybridisering aan om hun eigen identiteit te verduidelijken. “*Mijn identiteit bestaat uit stukken*” geeft aan dat identiteit door de respondenten zelf als gefragmenteerd wordt ervaren. De context bepaalt in grote mate welke identiteit op de voorgrond treedt. Toch blijkt religieuze identiteit een overkoepelend gegeven te zijn. Op het specifiek karakter van religieuze aspect komen we later nog terug.

H(a)/3: Wat voor mij eigenlijk belangrijk is, op dit moment, euh, vroeger was het echt wel zo... mijn Marokkaanse afkomst was mijn identiteit. Omdat ik zelf niet zo veel wist over mijn geloof, en dan ontdekt gij uw geloof. En dat maakt eigenlijk het geheel... euh, ik weet niet of ge dat begrijpt. Euh, het geheel, mijn identiteit bestaat uit stukken en het grootste geheel is eigenlijk mijn geloof. En ik handel ook vanuit mijn geloof.

Naast onze drie basisconcepten, nationale, etnische en religieuze identiteit komen ook nog andere subidentiteiten aan bod. Naast moslim kan iemand ook student zijn, vrouw zijn...

H(b)/3: Ik ben in de eerste plaats een moslim en dan volgt de andere dingen eigenlijk, dan het vrouw zijn, in de eerste plaats blijft gij moslim eigenlijk, op elke vlak. [...] Ja, zoals dat ieder heeft gezegd, ik ben moslim in de eerste plaats, dan ben ik student, dan bent gij... de andere komen op de tweede of de derde plaats. Ge blijft moslim op de eerste plaats, ge handelt vanuit uw geloof, vanuit uw religie ... Vanuit uw overtuiging.

2.2.2. *Etniciteit en nationale identiteit*

Marokkaanse herkomst

Tijdens de gesprekken bleek dat etniciteit hier in België voor de respondenten zelf niet echt een rol speelt. Ze voelen zich nog wel verbonden met bijvoorbeeld Marokko, maar het is niet determinerend. Al hechten sommigen meer belang aan hun Marokkaanse roots dan aan de Belgische cultuur waarin ze nu leven. ..

A/1: Mijn ouders zijn Marokkaan, ok, ik voel me Marokkaan, ik ben opgegroeid in België. Ik heb allebei de normen mee... dus, zowel Marokkaanse als de Belgische normen. [onverstaanbaar] weinig verschil voor mij uitmaakt.

Ook al verklaart deze respondent bijvoorbeeld dat het “*weinig verschil voor mij uitmaakt*”, toch verwijst hij/zij naar de Marokkaanse roots. “*ik voel me Marokkaan*” wijst erop dat etnische identiteit zeker en vast een rol speelt. Dat wordt wel genuanceerd doordat zowel de Belgische als de Marokkaanse normen worden aangehaald. Het wordt door de meeste respondenten als een voordeel beschouwd om opgevoed te zijn met de waarden van beide culturen. Anderzijds lijkt het binnen het dagelijkse leven niet relevant te zijn. Het vormt in die zin geen integraal onderdeel uit te maken van hun identiteit.

S(a)/1: Nogmaals, ik ben [...] en euh, hoe voel ik mij? Ik voel mij gewoon. Ik ben in België geboren, mijn ouders zijn van Marokkaanse afkomst, maar of dat mij nu onderscheidt van de rest of beter gezegd hoe... Ik weet het niet, misschien door het feit dat ik twee culturen heb.

S(a)/1: [...] Wanneer voelt ge uw eigen Belg? [...] Of dat ik mij nu Belg voel, of Marokkaan, ik weet niet, ik weet niet wat, ik weet niet aan wat, wat ge moet voelen om Belg, om u als Belg te voelen, om u als Marokkaan te voelen dus... ik voel mij gewoon.

Het verschil tussen beide citaten ligt in de manier waarop ze verwijzen naar hun ouders. Terwijl de eerste respondent zegt “*Mijn ouders zijn Marokkaan*”, zegt de tweede respondent “*mijn ouders zijn van Marokkaanse afkomst*”. Het kan zijn dat dit wijst op het verschil in nationaliteit, Belgisch of Marokkaans, maar het kan ook wijzen op een verschillende manier van omgaan met de Belgische cultuur. Wanneer iemand expliciet zegt dat zijn/haar ouders Marokkaan zijn, kan het wijzen op het belang dat die afkomst nog steeds een grote rol speelt. Er is als het ware nog een sterke band aanwezig met Marokko. De woordkeuze van de tweede respondent daarentegen, met de nadruk op de Marokkaanse afkomst, kan erop wijzen dat die nog wel belangrijk is, maar dat ze zich nu hier thuis voelen. Deze respondenten spreken allebei over de combinatie van de Belgische en Marokkaanse cultuur, die bijdraagt tot wie ze zijn. Het Marokkaanse aspect heeft betrekking op de afkomst van hun ouders, het Belgische slaat op de maatschappij waarin ze zijn opgegroeid. Het opgroeien binnen verschillende culturen wordt als een voordeel ervaren.

Arabische identiteit

Terwijl de meeste respondenten binnen de Belgische context verwijzen naar hun Marokkaanse afkomst met betrekking tot etniciteit, wordt binnen de context van het Israëliësch-Palestijns conflict vaker verwezen naar de Arabische identiteit. Er wordt soms een onderscheid gemaakt tussen de Arabische cultuur en de islamitische cultuur. Terwijl bij de AEL de twee per definitie samen horen, is dat niet bij iedereen zo. Bovendien spreekt geen van de respondenten over zijn of haar Berberse etniciteit. Ofwel omschrijven ze zich als Marokkaans (binnen de lokale context), ofwel als Arabisch (met betrekking tot het conflict).

M/1: Ja, dat speelt wel een rol, omdat wij als Arabier, zelfde taal hebben, zelfde cultuur min of meer, dus dat komt euh, allez ja, dus die samenhang is veel groter dan onder de moslims op bepaalde gebieden.

De leden van de AEL omschrijven zichzelf veel explicieter als Arabisch, ongeacht de context. Ondanks de cirkeltheorie, waar de religieuze identiteit als overkoepelend wordt beschouwd, hechten sommige leden meer belang aan de Arabische nationale identiteit.

H/8: Dus voor mij zelf? Ik euh, ik aanzie mijzelf als Arabische. Dus als ik mijn eigen identiteit moet omschrijven dan zal ik altijd zeggen dat ik een Arabische ben. Dat dat voor mij overkoepelend is. Euh, 't is niet dat wij ons niet als Belgen willen profileren, maar allez, ja, momenteel is dat gewoon, vinden wij dat niet nodig, en ook niet gepast omdat wij in de grote allez ja... in principe nog steeds niet aanzien worden als burgers van dit land. Dus in de meeste gevallen spreken ze nog altijd van wij en zij, en euh, onze afkomst speelt daar een belangrijke rol in. Waarom zij ... ok, ons op die manier aanspreken, dat wij dan ook zeggen, ok is het zo, zolang wij geen respect krijgen voor ons euh, voor ons geloof en voor onze afkomst gaan wij ons eigen ook niet definiëren als zijnde Belgen.

2.2.3. Nationale identiteit en burgerschap

Cultureel burgerschap

Belgische nationale identiteit en burgerschap worden vooral door de leden van de AEL als één geheel beschouwd. “*t is niet dat wij ons niet als Belgen willen profileren*” Deze respondent verwijst expliciet naar zijn/haar Arabische nationale identiteit omdat hij/zij zichzelf niet aanvaard voelt als Belgisch

burger. Burgerschap wordt niet gezien als het formele lidmaatschap van een natiestaat met daarbij horende rechten en plichten. Burgerschap betekent aanvaard worden door de Belgische medeburgers en de overheid. “zo lang wij geen respect krijgen voor ons euh, voor ons geloof en voor onze afkomst gaan wij ons eigen ook niet definiëren als zijnde Belgen.” De negatieve visie van de Belgische bevolking wordt verduidelijkt door te spreken het gebruik van de categorieën *wij* en *zij*. De Arabisch-islamitische gemeenschap vormt dan de *wij* groep, omdat er een zekere band bestaat tussen de leden ervan. De autochtone Belgische bevolking worden gecategoriseerd als *zij*. Al kunnen we uit deze redenering afleiden dat de Belgen verantwoordelijk zijn voor deze categorisering en niet de Arabieren. Het zijn de Belgen die volgens de AEL zorgen voor een *arbitraire afsluiting*, waardoor de allochtonen als *anders* worden beschouwd omwille van hun etnische afkomst, religie of zelfs uiterlijke kenmerken. Edward Said introduceerde het begrip *imaginaire geografie* om die imaginaire grenzen (cf. Barth) te verduidelijken die de ene groep om zich heen trekt en zo anderen in de maatschappij uitsluit, ook al gaat het om mensen die ook de Belgische nationaliteit bezitten, hier opgegroeid zijn en zich hier thuis voelen. Maar die arbitraire afsluiting geldt eveneens voor de AEL leden. Ze verwijten de Anderen dat ze zich afsluiten van de multiculturele realiteit terwijl ze door dit discours te gebruiken, net hetzelfde doen.

Vlaamse etniciteit

H/8: Euh, voor ons is vooral erkenning eigenlijk belangrijk, dus het gaat ons ... natuurlijk hebben wij allemaal, ik geloof dat wij allemaal hier geboren en getogen zijn, dus wij hebben hier allemaal affiniteit met België. Ik mijn geval, ik ben van Mechelen, ik ben daar ook geboren en getogen, ik voel mij ook als ... evengoed thuis in Mechelen als in ... minder eigenlijk in [?] omdat ik daar niet ben geboren, maar ons gaat het eigenlijk om de erkenning. Dus zolang als eigenlijk de erkenning er niet is, en euh, van onze religie, dus in de praktijk en dan spreek ik niet over euh, theoretisch, want dat is er wel, dan ... allez ja, is het voor ons eigenlijk ondenkbaar om ons te profileren als zijnde Belgische burgers, omdat je dan precies per definitie een keuze gaat moeten maken tussen ofwel bent ge één van ons, ofwel ben ge het ander. Op dit moment is dat zo, zwart op wit. Uw etnie... voor ons is dat een heel belangrijk gegeven en wat wij hebben en wie wij zijn willen wij ook heel graag meegeven aan onze kinderen, dat zijn zaken die... een Vlaming wil ook graag dat zijn ... dat de afkomst en zo, dat de geschiedenis, de achtergrond wordt meegegeven aan de kinderen. Dat wilt een Arabier ook. En wij zien dat bedreigd. Het wordt bedreigd, omdat ons assimilatie wordt opgelegd, vandaar dat wij heel hard vasthouden aan het Arabisch zijnde... dat we zeggen van euh... wij voelen ons niet superieur, maar er is geen erkenning, dus kunnen wij ons ook niet gaan profileren als een ander als ze ons ook niet erkennen als wie we zijn.

Etniciteit heeft voor de islamitische respondenten niet alleen betrekking op de Marokkaanse of Arabische afkomst, maar ook op de *Vlaamse omgeving*. Mechelen is bijvoorbeeld de thuishaven van één van de respondenten. Het maakt integraal deel uit van zijn/haar etniciteit. De Marokkaanse etnische afkomst speelt wel een rol, maar die is minder groot dan de band met Mechelen. En toch wil deze respondent zich niet profileren als Belgische burger, omdat zijn/haar etnische achtergrond en bijbehorende cultuur niet wordt aanvaard. In ons theoretische hoofdstuk verwezen we al naar de verschillende soorten burgerschap die binnen de huidige geglobaliseerde context een tegengewicht bieden voor het traditionele burgerschapconcept dat enkel slaat op de rechten en plichten van burgers. De kenmerken voor burgerschap die worden vermeld, lijken sterk op het *culturele*

burgerschap. Het cultureel burgerschap heeft nog steeds betrekking op de rechten en plichten van burgers, maar die worden niet langer verbonden aan de notie van de traditionele homogene natiestaat. Het culturele staat op het behoud van de eigen tradities en de eigen culturele bagage.

Belgische identiteit

Nationale identiteit lijkt, in de betekenis van de Belgische nationale identiteit, geen enkele rol te spelen. In de context van een mogelijk conflict binnen België, spreekt één respondent toch over zichzelf als nieuwe Belg.

A/1: Hier, morgen. Als morgen Antwerpen hier wordt, wij, als nieuwe Belgen en er komt hier bijvoorbeeld een andere staat, dan gaan wij meevechten ...

We kunnen echter een onderscheid maken tussen de visies van de AEL en de andere respondenten tegenover nationale identiteit. De respondenten die los staan van de AEL zichzelf sneller omschrijven als Belg in de betekenis van nationale identiteit. Een mogelijk conflict in België zorgt ervoor dat de Belgische nationale identiteit op de voorgrond treedt. De context is van cruciaal belang. De bereidheid bij de AEL-leden om zich als Belgische burger te omschrijven is veel kleiner dan bij de andere respondenten. We gaan ervan uit dat nationale identiteit in deze betekenis automatisch wordt verbonden aan burgerschap. Wanneer België bij een conflict zou betrokken raken, dan beschouwen sommige respondenten het als een plicht om hun land mee te verdedigen. De respondenten wijzen zelf op het belang van de context. In België worden ze gezien als allochtonen of Marokkanen, maar in Marokko worden ze als Belgen gecategoriseerd. In beide situaties worden ze met andere woorden gecategoriseerd als de Andere...

F/7: [...] we zijn in een multiculturele samenleving, wij willen, wij leren van de bevolking en wij, euh, wij leren van de autochtone bevolking, allez, ja, ik bedoel, wat moeten wij daarvan leren, wij zijn hier geboren en getogen, wij zijn evengoed Belgen, ik bedoel, wij, ... Als we naar Marokko gaan, als ik in Marokko ben hé, en er komen Marokkanen vanuit Nederland, dan zeg, dan zeggen wij niet van, hé, dat zijn Marokkanen, dat zijn mensen van ons, nee, wij zeggen gewoon, hé, daar, de Hollanders, en daar de Fransmannen en daar de Engelsmannen... De mensen, als er Marokkanen van Nederland komen, die hebben de zelfste eigenschappen, de zelfste mentaliteit als de Nederlanders. Gewoon identiek. En zij zeggen dat van ons, wij hebben de Belgische mentaliteit, de Engelsen hebben dezelfde mentaliteit, de Marokkanen. Die mentaliteit importeren wij dan in Marokko. Zo ver dat er zelfs geschillen zijn waarover wij dan zeggen, allez zeg, Hollander en dan beginnen we ze dan met karikaturen af te schilderen die wij hier gewoon zijn, en als we dan hier zijn dan zeggen ze van, hé zeg, gij zijt niet geïntegreerd, gij moet terug naar uw land. Wij zijn hier wel geboren en getogen, ... Ik spreek, ik ben misschien beter geïntegreerd dan hen zelf in hun eigen land, maar daar spreken ze eigenlijk niet over. [...]

2.2.4. Religie en etniciteit

Europese islam

Zowel de AEL-leden als de andere respondenten plaatsen de islam centraal binnen hun identiteit. De meeste respondenten nuanceren toch wel het belang binnen de dagdagelijkse realiteit. Zo spreken de AEL leden afwisselend over het belang van religie en nationale (Arabische) identiteit, naargelang de context. Andere respondenten vertrekken wel van hun geloof, maar maken duidelijk dat dat niet allesoverheersend is.

Y/1: Euh, mijn naam is [...] en euh, ik ben een wereldburger dat van zijn stad houdt, euh ... euh ... en en en moet, als ik mij echt moet labelen euh, moslim uiteraard, omdat ik daar elke dag mee bezig ben en voor de rest, zoals ik al daarjuist heb gezegd, wereldburger. Ik wil mij niet specifiek vastpinnen op een geloof, een nationaliteit of een cultuur.

Eenzijds wordt gewezen op het belang van de islam “als ik mij echt moet labelen euh, moslim uiteraard”, maar wordt deze uitspraak genuanceerd “Ik wil mij niet specifiek vastpinnen op een geloof, een nationaliteit of een cultuur”. Religie, etniciteit of nationale identiteit spelen blijkbaar geen rol. Religie is wel belangrijk, maar wordt veeleer binnenshuis gehouden. Cesari wijst op de verschillen die er bestaan tussen islam in het Midden-Oosten en Noord-Afrika, en de islam die de huidige Europese moslims aanhangen (cf. Europese islam). Zij geeft het voorbeeld van Frankrijk. Bij de eerste generatie migranten ontwikkelde zich na verloop van tijd een andere religiositeit, gekenmerkt door individualisme, secularisme en privatisering. Ze leefden niet langer in een omgeving waar religie eigen was aan de maatschappij en moesten zich daar bijgevolg aan aanpassen. Religie werd een individuele keuze, waardoor moslims zich er ook meer bewust van werden. Hierdoor wordt godsdienst ook geprivatiseerd en binnen de privé-sfeer gehouden. Religie vervult op die manier geen maatschappelijke rol meer, maar treedt vaak alleen nog maar op de voorgrond tijdens belangrijke feesten of bij belangrijke momenten tijdens het leven zoals een geboorte of huwelijk.⁴⁰⁴ Ook bij een aantal respondenten zien we dit proces van privatisering. Desondanks komt de islam voor vrijwel alle islamitische respondenten op de eerste plaats, vooral binnen de Belgische context van een gesecculariseerde maatschappij. Religie wordt eerder als een persoonlijke overtuiging beschouwd en bijgevolg binnenshuis gehouden.

Etnicisering van religie

S(b)/1: De afkomst van onze ouders... hoe langer hoe meer verdwijnt dat ook. Ik bedoel Uiterlijke tekenen als als ... niet innerlijk tekenen ... de afkomst van onze ouders, dat blijft altijd islamitisch. Eén islam, en dan die Marokkaanse afkomst, die verwatert als ze ouder worden en omdat wij hier opgegroeid zijn. De... het centrale, of de doorsnede eigenlijk in al onze culturen en nationaliteiten is islamitisch, moslims. Da's de grote doorsnede.

Etnische afkomst wordt gedissocieerd van geloof. De nationale context lijkt weinig relevant. Etniciteit lijkt plaats te moeten ruimen voor religie. “De afkomst van onze ouders... hoe langer hoe meer verdwijnt dat ook”. Het religieuze blijft echter behouden. De lokale Belgische context waarin onze respondenten werden opgevoed, maakt dat de Marokkaanse roots meer en meer naar de achtergrond verdwijnt. Het religieuze daarentegen blijft een belangrijke rol spelen. Saint-Blancat probeert daar een verklaring voor te geven. “L’islam constitue davantage un patrimoine culturel et symbolique, lié à des traditions familiales et à des formes de sociabilité, qu’un héritage strictement religieux.”⁴⁰⁵ Dit sluit aan bij wat in ons theoretisch hoofdstuk eerder werd vermeld over Hervieu-Léger. Daar hadden we het over het vervagen van de grenzen tussen religie en etniciteit. Etniciteit, hier in de betekenis van

⁴⁰⁴ CESARI (J.). Muslim Minorities in Europe. The Silent Revolution. In: BURGAT (F.) & ESPOSITO (J.L.) (eds.). *Modernizing Islam. Religion in the Public Sphere in Europe and the Middle East*. London, Hurst & Company, 2003, pp. 259-260.

⁴⁰⁵ SAINT-BLANCAT (C.). *Op. Cit.*, p. 9.

Marokkaanse afkomst, gaat plaats ruimen voor de islam als verwijzing naar die etnische afkomst. Deze respondent verwijst daar ook expliciet naar door te zeggen “*de afkomst van onze ouders, dat blijft altijd islamitisch*”. Religie wordt gezien als een vaststaand gegeven. Terwijl etnische achtergrond verdwijnt onder invloed van hun directe (Belgische) omgeving, blijft de islam voor een aantal respondenten altijd de islam. Hun geloofsovertuiging is het enige wat hen nog verbindt met hun etnische roots. De resultaten van het onderzoek van Jacobson wijzen op hetzelfde verschijnsel, met name dat religie als een onveranderlijk iets wordt beschouwd, terwijl etnische identiteit zich aanpast aan de context. Religie wordt op dat ogenblik een onderdeel van de overkoepelende etniciteit en ondergaat met andere woorden een proces van *eticisering*. Maar door op die (i.e. essentialische) manier om te gaan met religie, gaan de we voorbij aan het feit dat religieuze beleving evenzeer een flexibel gegeven is dat zich kan aanpassen aan andere situaties. De privatisering van religieuze praktijken die we opmerkten bij een aantal respondenten is hier een voorbeeld van.

Verschuiving tussen etniciteit en religie wordt niet altijd op deze manier ingevuld. Sommige respondenten hebben hun geloof opnieuw ontdekt. Het geloof lag niet altijd aan de basis van hun identiteit. “*vroeger was het echt wel zo... mijn Marokkaanse afkomst was mijn identiteit. Omdat ik zelf niet zo veel wist over mijn geloof, en dan ontdekt gij uw geloof.*” Deze respondent heeft met andere woorden een bewustwordingsproces meegemaakt.⁴⁰⁶ Saint-Blancat merkt op dat dit één van de gevolgen is van het leven binnen een islamitische diaspora. “*Pour certain membres de la diaspora, l’islam n’est seulement la religion des parents, ou pour les filles celles “des pères”, mais une religion choisie librement et individuellement, un dogme et une orthodoxie que l’on souhaite approfondir et réinterpréter personnellement (le fameux ijthad).*”⁴⁰⁷ Net zoals Cohen wijst ze erop dat een etnisch-culturele minderheid niet noodzakelijk een diaspora vormt. Er moet nog altijd een sterke band met het thuisland aanwezig zijn. De meeste respondenten hebben nog enigszins een gevoel van verbondenheid met (meestal) Marokko of de Arabische wereld, maar uit onze gesprekken bleek dat iedereen zich thuis voelt in België. Geen van de islamitische respondenten toonde een verlangen naar het thuisland. Saint-Blancat vertrekt van de voorwaarde dat er niet alleen een band moet bestaan met dat thuisland, maar eerder “*une volonté de reconstruction permanente d’une identité culturelle qui constitue en soi un défi pour les membres du pays d’accueil*”.⁴⁰⁸ In die zin kunnen we niet van een Arabische of Marokkaanse diaspora spreken. Dit in tegenstelling tot wat de AEL eigenlijk vermeldt in hun visieteksten. Zij willen immers de band die bestaat tussen de Arabisch-islamitische gemeenschappen in België in stand houden en leggen daarbij sterk de nadruk op identiteit. Saint-Blancat noemt dit verlangen naar een ‘thuisland’ een *diasporische identiteit*, omdat die wordt opgebouwd rond culturele (in ons geval Marokkaanse of Arabische) en religieuze (islamitische)

⁴⁰⁶ Dezelfde resultaten vinden we o.a. terug bij onderzoek naar de religieuze beleving van Marokkaanse meisjes. Enerzijds zijn er respondenten die de nadruk leggen op de islam als ‘*cultureel erfgoed*’, anderzijds is er een trend merkbaar naar een individualisering van godsdienstbeleving in de betekenis van het opnieuw ‘*ontdekken van het geloof*’. FADIL (N.). *Eenheid in de diversiteit: een cultuursociologische studie naar de etnische identiteit van Marokkaanse adolescente meisjes*. Leuven, Licentiaatverhandeling Katholieke Universiteit Leuven, Faculteit Sociale Wetenschappen, Departement Sociologie, 2001, pp. 121-134.

⁴⁰⁷ SAINT-BLANCAT (C.). *Op. Cit.*, p. 172.

⁴⁰⁸ SAINT-BLANCAT (C.). *Op. Cit.*, p. 19.

dimensies.⁴⁰⁹ Maar zelfs de AEL-leden die wij hebben gesproken beschouwden België impliciet als hun thuisland door te verwijzen naar de omgeving waarin ze opgroeiden en het feit dat ze zich hier thuis voelen. Anderzijds kunnen we wel spreken over een islamitische diaspora. Het is door de religie dat er nog steeds een band bestaat met de Arabische wereld.

Tot slot

Religie speelt een belangrijkere rol dan etnische afkomst omdat de respondenten binnen een seculiere maatschappij leven, die bovendien nog de gevolgen draagt van het katholicisme. Er is dus niet enkel een confrontatie met een areligieuze omgeving, maar ook met een andere godsdienst. Vandaar dat ze hun eigen religieuze positie in vraag gaan stellen en vergelijken met de context om hen heen. Bij moslims of Arabieren die niet van de eerste generatie zijn, is identiteit volgens Cesari op twee manieren van belang. Enerzijds profileren ze zich als Arabier of moslim ten opzichte van hun familie om te bewijzen dat ze niet helemaal verwesterd zijn. Anderzijds is het een manier om hun band met hun afkomst duidelijk te maken aan leden van de Westerse gesecculariseerde maatschappij. Ook al hebben ze de Belgische nationaliteit, toch leggen ze op dat aspect van zichzelf de nadruk, omdat hun religie of etnische achtergrond net is wat hen anders maakt dan de autochtone Belgen.⁴¹⁰ Ze trekken met andere woorden *grenzen* om de eigen groep heen, om duidelijk te maken dat zij, *moslims of/en Marokkanen of/en Arabieren*, anders zijn.

2.3. *Conclusie*

De drie subidentiteiten kunnen bij de moslims meer als afzonderlijke identiteiten worden beschouwd. De concepten zijn duidelijker gedefinieerd en het is ook makkelijker om te wijzen op de verschillen tussen de drie dan bij de joodse respondenten. We moeten een onderscheid maken tussen de AEL-leden en de niet-AEL leden wat betreft nationale identiteit. De AEL vertrekt van een Arabische nationale identiteit, zowel binnen de context van het Israëliësch-Palestijns conflict als wanneer de leden gewoon zichzelf omschrijven. De identificatie met de Arabische natie bestaat wel degelijk ook bij de andere respondenten, maar is veel minder sterk. Ze wijzen daarbij naar het *onrechtvaardige* karakter van conflictsituaties in het Midden-Oosten. Enerzijds wordt die onrechtvaardigheid verbonden met de islam, anderzijds ligt sterk de nadruk op de Arabische natie...

Binnen het dagelijkse leven verwijzen de respondenten bijna zonder uitzondering naar hun islamitische identiteit. De islamitische identiteit bepaalt hun eigen *zijn*. Etnische afkomst in de betekenis van een Marokkaanse identiteit wordt erkend, maar niet naar voren geschoven als belangrijkste subidentiteit. De respondenten wezen zelf meermaals op het flexibele karakter van identiteit. Ondanks de verschillende subidentiteiten wordt de islamitische als overkoepelende identiteit beschouwd. Voor sommigen is dat een individuele keuze, voor anderen is dat het enige wat nog rest van hun Marokkaanse herkomst. Bij de islamitische respondenten kunnen we wel in zekere mate een *eticisering* vaststellen, al kunnen we dat niet veralgemenen voor alle respondenten. De islam wordt niet langer alleen geassocieerd met religie, maar eerder met een “*complete levenswijze*”.

⁴⁰⁹ SAINT-BLANCAT (C.). *Op. Cit.*, p. 21.

⁴¹⁰ CESARI (J.). *Op. Cit.*, pp. 260-261.

3. Wij versus Zij⁴¹¹

We hebben in de vorige hoofdstukken gezien hoe onze respondenten zichzelf zien, zowel binnen de lokale context als binnen de context van het Israëliisch-Palestijns conflict. In dit gedeelte willen we proberen te achterhalen hoe ze over elkaar denken, en vanuit welk standpunt ze dat doen. Spelen etniciteit, nationale identiteit/nationaliteit of religieuze achtergrond een rol bij de perceptie van de Andere? We vertrekken hier niet van de verschillende subidentiteiten, maar vanuit een aantal gebeurtenissen die door de respondenten, zowel aan joodse als aan islamitische kant, zelf werden aangehaald naar aanleiding van de tekstfragmenten van Dyab Abou Jahjah. We baseren ons op het proces van *arbitraire afsluiting*, *imaginaire geografie* of het trekken van *imaginaire grenzen* om de eigen groep om zo een onderscheid te kunnen maken met de Andere. Dit hoofdstuk baseert zich vooral op de *collectieve* joodse en Arabisch-islamitische identiteiten.

3.1. Internationale context

Tijdens de gesprekken werd heel vaak op de internationale context gewezen, vooral met betrekking tot de islam en de moslims. Wanneer er over joden in de internationale context werd gesproken, had dat meestal betrekking op de situatie in Israël. Er werd daarentegen uitgebreid over de moslims en islam gesproken in een veel ruimere context. Meestal wordt er geen onderscheid gemaakt tussen *Arabieren* en *moslims*. De begrippen worden dan ook afwisselend gebruikt, meestal om dezelfde groep aan te duiden. De Marokkaanse afkomst van de meeste respondenten verdwijnt volledig naar de achtergrond. Binnen internationale conflictsituaties heeft deze etniciteit geen enkel belang.

Dé moslims en 'het gevaar van de islam'

We merken een sterke *polarisering* tussen de twee groepen als we de internationale politiek ter sprake brengen. Al spreken de joodse respondenten hier vermoedelijk niet altijd vanuit hun joodse etnisch-religieuze identiteit, maar vanuit hun Westerse afkomst (versus de Arabisch-islamitische).

L/4: [...] Maar nee, 't is niet alleen in Israël. *Als we dus kijken nu wat er in de wereld gebeurt, van links naar rechts zijn de moslims overal in de aanval, tegen de anderen.* Dus ge neemt van rechts naar links, ziet ge daar in in euh Indonesië, ge ziet dat in de Filippijnen, ge ziet dat in communistisch China, nee, ik ga van links naar rechts, ge ziet dat zelfs in communistisch China, in de [onverstaanbaar] provincie is daar een moslimminoriteit, die wil dus een afscheuring. Ge ziet dat in het conflict tussen Pakistan en Indië, ge ziet dat dus euh, ergens in Sudan, ergens in de euh Afrika, in Côte d'Ivoire, waar dus een minderheid van moslims zijn komen werken gedurende de 20 laatste jaren, en die zijn daar ergens de meerderheid geworden in de noordoostelijke provincies, waar diamant is en ze willen nu heel het land overnemen, dat is dus een strijd die op een zeker, ik vergeet nog Ethiopië, da's geen strijd in Israël. Maar in Israël is er precies nog iets anders omdat er toch nog Europees antisemitisch, antisemitisme inbegrepen is, en dus ... wat dus niet normaal is overal in de wereld, is wel normaal in Israël. En daarom is heel de joodse, of bijna heel de joodse gemeenschap over de hele wereld, echt gehecht om alles te doen dat de antisemieten deze keer niet zouden zegevieren. We hebben al een shoah gehad,

⁴¹¹ Een belangrijke vaststelling bij het spreken over de Andere is de *conceptuele verwarring*. Begrippen als joods, Israëliisch en Israëlitisch of Arabisch, Marokkaans of islamitisch worden zonder meer als synoniemen gebruikt, vb. A(c)/2: [...] Ze zijn erger dan alle *moslims* en alle *Palestijnen*. [...], ik geef een reden voor 500 miljoen *Arabieren*, tegen *moslims*, tegen 12 miljoen joden...; A/3: De *joden* zijn daar [cfr. Israël, KDP] veel machtiger, die hebben daar meer wapens.; AK/7: Ik denk niet dat ge moslim moet zijn om te weten dat het Palestijns volk onrechtvaardig behandeld wordt. Dus euh, 't is duidelijk dat het Palestijns volk leidt onder het terrorisme van de *Israëlieten*.

deze keer passen we op. We waren niet voorbereid, deze keer zijn we voorbereid. En daarom zijn ze zo kwaad. Waarom zijn ze zo kwaad? Ze kunnen het niet doen. 50 jaar hebben ze, 55 jaar hebben ze geprobeerd, ze kunnen het niet doen. Omdat we nu voorbereid zijn. We hebben nu een bondgenoot en dan zijn ze kwaad op de bondgenoot, Amerika. [onze nadruk]

De gedachtegang van deze respondent loopt gelijk met de redenering van Huntington. Met zijn *Clash of civilizations?* wees hij op het toenemende belang van de verschillende samenlevingen binnen de wereldpolitiek. Hij vertrekt niet langer van de macht van natiestaten, maar wijst op het toenemende belang van beschavingen die gebaseerd zijn op verschillende culturen. Vooral de islamitische beschaving zal voor toenemende problemen zorgen in de internationale politiek. Een aantal joodse respondenten volgen dezelfde redenering. *Wij* slaat in deze context niet alleen op het Westers-zijn, maar ook op de joodse etniciteit. Binnen West-Europa wordt immers vaak verwezen naar de joods-christelijke traditie. Het opdelen in culturen gebeurt volgens het principe van *categorisering* waardoor aan de *zij* groep bepaalde –soms negatieve– eigenschappen worden toegeschreven. De grenzen die worden getrokken tussen *wij* en *zij* vallen voor een deel samen met de beschavingen in de betekenis van Huntington. De categorisering gebeurt dan op basis van de islam. Al is het moeilijk uit te maken of de respondenten de islam enkel in de betekenis van religie definiëren, of ze daarmee de islam in de etnische betekenis van het woord bedoelen (i.e. islam als cultuur, cf. supra).

D/6: [...] Euh, de Israëlsche mentaliteit, euh, was simpelweg om zich te verdedigen, op verschillende manieren, soms meer gewelddadig dan anderen, want da's altijd ter verdediging van, dat is geen mentaliteit om, we gaan nu burgers doodschieten, kapotschieten, bombarderen, kinderen gewoon voor de lol, om, om onze geloof te maximaliseren of wat dan ook. Ik geef u een dom voorbeeld. U hebt nooit in Antwerpen gehoord, iemand die zegt, oei, er lopen joden op straat, we gaan de andere kant op want dat is gevaarlijk hier. Dat is nooit niet gebeurd. Da's kwestie van mentaliteit. Bij de musulmaanse gemeenschap, ik wil niet generaliseren, maar er bestaat ergens een mentaliteit die anders is, die meer gewelddadig is, en die met gewelddadige middelen een strijd wil voeren, de jihad. Dat zien we overal, niet enkel in Israël. Misschien de meest populaire plek om over te spreken, maar hetzelfde geldt voor Tsjetsjenië, of euh, in Afghanistan of [onverstaanbaar] of Indonesië of Algerije. Er zijn voldoende islamitische opstanden die heel gewelddadig zijn, Algerije is daar een heel goed voorbeeld van. Dus men moet dat ook op een andere manier bekijken. Men moet duidelijk beschrijven wat dan ook terrorisme en zo'n geweld nooit verantwoord kan zijn. [...]

We merken bij sommige joodse respondenten een zekere angst tegenover de moslimgemeenschap. Het is echter onduidelijk of dit te wijten is aan de joodse etnisch-religieuze identiteit of dat het betrekking heeft op de Belgische nationale identiteit. De nadruk met betrekking tot Andere ligt op de *islam als religie*. “om onze geloof te maximaliseren” wijst op religieuze identiteit. Een uitspraak als “U hebt nooit in Antwerpen gehoord, iemand die zegt, oei, er lopen joden op straat, we gaan de andere kant op want dat is gevaarlijk hier.” vertrekt van het standpunt dat de islamitische bevolking automatisch gevaar betekent. Er bestaat een *vooroordeel* tegenover moslims als zouden ze per definitie gewelddadig zijn. We zouden het begrip *islamofobie* kunnen introduceren, maar dan niet in de betekenis van *angst voor de islam*. Modood omschrijft islamofobie eerder als een vorm van racisme, gebaseerd op etnische kenmerken.⁴¹² Hij maakt de vergelijking met anti-judaïsme en antisemitisme.

⁴¹² MODOOD (T). *Op. Cit.*, p. 4.

De huidige islamofobische mentaliteit moet volgens zijn redenering worden vergeleken met antisemitisme, eerder dan met anti-judaïsme. Deze definitie bouwt voort op het principe van *eticisering* van religie, waarbij het discours over etniciteit verschuift van culturele naar religieuze kenmerken.

Het verband tussen stereotypes en vooroordelen wordt onder andere verwoord door Giddens. Vooroordelen zijn de meningen en houdingen van een bepaalde groep ten opzichte van een andere groep, bijvoorbeeld van één etnische groep tegenover een andere. Vooroordelen zijn meestal niet gebaseerd op eigen ervaring, maar komen voort uit het horen zeggen. Onze joodse respondenten vertrekken dan ook vanuit dit standpunt, “*U hebt nooit in Antwerpen gehoord*”... Net als stereotypes zijn vooroordelen heel stabiel en kunnen ze bijgevolg moeilijk worden veranderd, ook al is het tegendeel bewezen. Gebruik van stereotypen kan leiden tot het ontstaan van de *zondebok*. Wanneer er problemen opduiken of één (etnische) bevolkingsgroep voelt zich benadeeld door een andere, ontwikkelt zich vaak een negatieve, antagonistische houding en legt men de schuld bij de andere groep. Dit gebeurde onder andere aan het begin van deze eeuw en leidde tot jodenvervolgingen in heel Europa.⁴¹³

Omwille van die negatieve connotatie die verbonden wordt aan de islam, kunnen we spreken van een *antagonistische identiteit*, met bijbehorende equivalentieketens van Laclau en Mouffe. Op dat moment vormen de verschillende identiteiten één geheel en worden die tegenover een andere overkoepelende identiteit geplaatst, in dit geval de islamitische gemeenschap. Het proces van categorisering krijgt dan een negatieve invulling. Joodse etnisch-religieuze identiteit en Belgische (of Westerse) nationale identiteit vallen samen. Daar tegenover staan dan de moslims, die negatief worden voorgesteld.

Dezelfde situatie wordt aangehaald door één van de islamitische respondenten, maar vanuit een slachtofferpositie. De collectieve islamitische identiteit lijkt binnen de internationale context ook voor hen een overkoepelend gegeven te zijn. Eerder werd al verwezen naar de islam als één lichaam, één overkoepelend geheel.

F/7: [...] Als ge dan, dit is nu één voorbeeld van een onderdrukking, de moslims worden overal onderdrukt nu op dit moment. De moslims worden overal onrecht aangedaan, zelfs in dit land. Alleen maar louter als ze gebruiken ‘moslimterrorisme’ dat is al een onrecht ten opzichte van anderhalf miljard moslims. ’t Is niet omdat een groepje mensen, die dan toevallig moslims zijn, euh, iets gaan uitvoeren, dat anderhalf miljoen moslims daar dingen voor moet gaan doen, een verantwoording moet voor afleggen. Ik moet geen verantwoording afleggen voor wat dat er op 11 september is gebeurd, of op 11 maart of weet ik waar op de wereld. Ik moet daar geen verantwoording over afleggen, het zijn die mensen die dat hebben gedaan die verantwoording moeten afleggen en die moeten individueel worden aangesproken. Toen dat Timothy McVeigh de Oklahoma Building heeft opgeblazen, heb ik niet gehoord van christenterrorisme, daar heb ik helemaal niks van gehoord. En wat er in Amerika allemaal is gebeurd, en in andere landen onder de vlag van euh, euh, van het christendom, daar heb ik ook niks van gehoord. Wat dat er in Congo is gebeurd, toen dat België Congo heeft bezet, daar hebben wij ook niks van gehoord. Ik bedoel, ge moet de zaken, we moeten de puntjes op de i zetten. Euh, we worden hier duidelijk

⁴¹³ GIDDENS (A.) (1993). *Op.Cit.*, pp. 212-214.

geviseerd, en het is ook zo gebleken, na de Koude Oorlog, hebben ze een, was er een, er was altijd een vijand, en het was altijd goed voor de industrie, goed voor de wapenindustrie. Na de Koude Oorlog was de vijand verdwenen, dan moest de wapenindustrie een nieuwe vijand vinden en wat is nu beter als de islam, op dat moment toevallig, en zoals de PNAC, de nieuwe wereldorde. Dat kunnen we allemaal zien op de website, u zult dat ook al wel hebben gehoord, is dat de nieuwe wereldorde, de wereldorde waardat Wolfowitz in zetelt en het staat allemaal [onverstaanbaar], ik ben niets aan het verzinnen, het staat duidelijk vermeld, namelijk waarop ze zeggen dat ze 11 september een geschenk uit de hemel is, dat staat er ook helemaal duidelijk op, ik citeer alleen maar. Dus, die mensen, ik bedoel, als we die richting opgaan, want we voelen ons niet alleen geviseerd daar, wij als moslims, zoals ik in het begin heb gezegd, zoals de profeet heeft gezegd, wij zijn als één lichaam, en als er ergens iets gebeurt met dat lichaam, dan voelen wij dat omdat wij als één gemeenschap zijn. *Ik, als moslim zijnde, heb het moeilijk met al de ellende die ons wordt aangedaan, en onrecht die ons wordt aangedaan in de wereld.* Ik euh, ik kan mij moeilijk concentreren op ... war moet ik mij op concentreren? De mensen die worden afgeslacht in Palestina, de mensen die worden afgeslacht in Irak, de mensen die worden afgeslacht in Afghanistan, in Indonesië, in Thailand, in Somalië, in Nigeria, in al die Afrikaanse landen... euh, in Amerika, in Zuid-Amerika, in Tsjetsjenië, waar moet ik mij mee bezig houden? En overal zijn altijd dezelfde mensen actief. Dat duidt toch op één zaak? [...] *Ik, als moslim zie dat als een heel grote beproeving, als een enorm grote beproeving die wij ondergaan als moslims, waar dat wij heel veel geduld moeten hebben, enorm veel geduld, ook al worden wij ten onrechte met de vinger aangewezen.* [onze nadruk]

Alle moslims worden volgens de meeste islamitische respondenten over dezelfde kam geschoren en geportretteerd als terroristen. Uit de gesprekken met al onze respondenten komt naar voren dat zij vinden dat de islam en de moslims momenteel de gevolgen dragen van een éézijdige, ongenueanceerde visie en dat zij met de vinger worden gewezen voor alles wat verkeerd gaat op mondiaal vlak. Onze islamitische respondenten stemmen hun identiteit(en) daar op af. Vandaar dat de nadruk zeer sterk ligt op de overkoepelende rol van de islam. Net omdat er een negatieve houding bestaat tegenover moslims, gaat die religieuze identiteit meer op de voorgrond treden. Hetzelfde constateerden we bij onze joodse respondenten met betrekking tot de beeldvorming over Israël. Hoe negatiever de berichtgeving, hoe sterker de identificatie.

Dé joden als 'sluw volk'

Maar niet alleen 'de moslims' worden éézijdig gestereotypeerd. Ook een aantal islamitische respondenten gebruiken stereotypen om hun ongenoegen te uiten over 'de joden'.

R/3: Tot vandaag wordt dat altijd zo gezien, Palestijn is gelijk aan moslims... moslims zijn gelijk aan terroristen, terwijl er ook Palestijnen zijn die christen zijn, die voor dezelfde vrede pleiten, die ook een oplossing willen. Daar wordt niet veel over gezegd. Het gaat eigenlijk om euh, de drie grootste godsdiensten op de wereld eigenlijk. En inderdaad ja, wat dat ge daar... de beeld die we hebben tegenover de joden, dat is iets van geschiedenis, nog daarvoor, dat er toen ook, dat ze toen ook het sluwe volk waren. Niet altijd, maar er zijn wel momenten geweest waar ze Jezus wouden vermoorden. Nu, hè, in de cinema in Amerika is dat heel bekend. [...]da's de waarheid van toen hè. Da's de waarheid van toen, waarom dat onder banken en stoelen steken. De joden die mogen niet slecht zijn. Dat is wat dat wij, die beeld krijgen wij momenteel hè, vind ik.

H(b)/3: De joden waren nooit een rechtsgeschapen volk...Er waren wel altijd, ze waren wel, er waren wel altijd dingen die, ze voeren wel altijd iets in hun plan... ze waren altijd iets van plan, allez...

Deze islamitische respondenten klagen erover dat moslims altijd gelijk gesteld worden aan terroristen. Ze verwijten de Anderen gebruik te maken van stereotypen wanneer de islam ter sprake komt. Anderzijds maken een aantal respondenten zich zelf schuldig aan het gebruik van stereotypen door te verwijzen naar de joden als “*het sluwe volk*”. De manier waarop ze verwijzen naar de islam en het jodendom maakt duidelijk dat de religieuze identiteit van deze respondenten een belangrijke rol spelen bij de interpretatie van (internationale) gebeurtenissen. Bovendien maken ze gebruik van de oude stereotypen die gebaseerd zijn op het anti-judaïsme van voor de komst van de islam. “*Niet altijd, maar er zijn wel momenten geweest waar ze Jezus wouden vermoorden*”. We gebruiken niet de term *antisemitisme* omdat dat vooral op etnische verschillen is gebaseerd.

H(b)/3: Da's altijd wel... wij worden geveiseerd in de maatschappij, maar niet de joden. Die worden niet, die worden allez, die leven in een gouden kooi zal ik zeggen... Die leven in gettowijken, maar ze kiezen ervoor. Ze zijn wel stinkend rijk... want ja, geld draait wel alles. Als gij kijkt in de politiek of [onverstaanbaar]... Ze ... hun eigen allez...

Maar ook andere stereotypen kwamen aan bod. ‘De joden’ worden volgens de antisemitische stereotypen voorgesteld als *rijke machtswellustelingen*. Deze stereotypen bestonden al voor er sprake was van het religieuze anti-judaïsme. Er is een verschuiving van religieuze naar etnische stereotypering. Die negatieve stereotypering wordt gebruikt om duidelijk te maken dat zij als moslims “*geveiseerd [worden] in de maatschappij*”, en niet ‘de joden’ omdat zij *geld* en *macht* hebben. Het is opvallend dat de aloude stereotypen nog steeds bestaan en worden getransfereerd naar de huidige (Antwerpse) situatie om aan te tonen dat joden en moslims op een verschillende manier worden behandeld. Deze respondenten categoriseren de moslims als *zondebokken*, terwijl de joden als onaantastbaar worden beschouwd. Het antagonisme dat we langs de joodse kant opmerkten, bestaat dus ook bij een aantal islamitische respondenten. Zij baseren binnen deze invalshoek hun identiteit op een negatief beeld over de joodse gemeenschap. Ze verwijzen daarbij zowel naar religieuze als etnische kenmerken, zonder rekening te houden met individuele verschillen. De *collectieve* islamitische identiteit wordt zo tegenover een *collectieve* joodse identiteit geplaatst.

Tot slot

Zowel de joodse respondenten als de islamitische vinden dat ze worden geveiseerd. De joodse respondenten zetten zich zeer sterk af tegen de moslims om etnisch-religieuze redenen. Ze vertrekken daarbij niet altijd van de eigen etnisch-religieuze afkomst, maar vooral vanuit Westers standpunt. De moslims daarentegen richten zich vooral tegen de hele wereldgemeenschap, zonder noodzakelijk onderscheid te maken tussen religies. Al merken we toch dat joden een aparte status toebedeeld krijgen omdat ze onaantastbaar lijken. De context van het Midden-Oosten speelt daarbij een niet onbelangrijke rol.

3.2. *Lokale context – het belang van integratie en assimilatie*

Wanneer we de respondenten vroegen naar de lokale context, werd al snel duidelijk dat vooral de begrippen integratie en assimilatie van belang zijn. Binnen de lokale context worden andere termen gebruikt om elkaar te benoemen dan binnen de internationale context. De *Arabieren* worden

Marokkanen of *allochtonen* genoemd. Heel af en toe wordt ook verwezen naar de religieuze achtergrond, maar altijd in verband met etniciteit. De joodse gemeenschap blijft de joodse gemeenschap, aangezien zowel het etnische als het religieuze onder deze benaming vallen. De joodse gemeenschap spreekt binnen de lokale context vaak vanuit het standpunt van hun positie als Belgische burgers. Maar dit komt meestal naar voren wanneer ze het hebben over de *import van het conflict*. (cf. infra) We gaan het hier voornamelijk hebben over hoe beide groepen omgaan met elkaar op basis van hun etnisch/religieuze verschillen, en hoe ze denken dat het lokale beleid daarmee omgaat. Het debat rond assimilatie en integratie vormen daarbij een belangrijk knelpunt.

Dé joden als westerlingen

De reden voor het verschil in discours over de joden en moslims wordt door één van de islamitische respondenten als volgt verwoord:

M/1: Omdat de joden hier niet als allochtonen worden beschouwd, maar als Europeanen, als Westerlingen...

Y/1: Jaja, dus ik vind... Ik heb er totaal geen probleem mee met dat die hun eigen wijken hebben, met dat die naar hun eigen scholen gaan en zo, so what, als die dat willen... Maar ge moet niet werken met twee maten en twee gewichten hè. Ik bedoel... als diversiteit enkel voor hen geldt... Jammer hè. Ze zeggen altijd van, kijk, hè, Europa, joods-chriselijke traditie, maar de mensen die dat als argument gebruiken, die kennen dat toch niks van islam bijvoorbeeld. Islam heeft heel veel gemeen met het jodendom en het christendom. Heeft waarschijnlijk veel meer gemeen met het jodendom dan met het christendom, dus da's ook geen argument. Diversiteit, ja, maar voor iedereen.

De respondenten, zowel aan joodse als aan islamitische kant, vinden dat er gewerkt wordt "*met twee maten en twee gewichten*".

A/1: Dat is 't. Maar, gelijk dat 'm zegt, ... de meest, ok, degene die opvallen, die komen hier naar de universiteit, daar heb ik geen enkel probleem mee. Maar de meeste orthodoxe ... die mensen die willen niet integreren. Gelijk ik de afgelopen week weer op Panorama heb gezien 'wij zijn geïntegreerd', maar ze sturen hun kinderen wel naar hun eigen scholen... Als ik, als moslim, hier ...

Deze respondent verwijst naar het verschil in integratie met betrekking tot de joodse scholen. De nadruk ligt hier op het religieuze aspect, "*als ik, als moslim, hier...*". Het wordt de (orthodoxe) joden verweten dat zich niet te willen integreren. Religieuze overtuiging zou volgens deze redenering niet stroken met het Belgische burgerschap, vooral wanneer dit geloof specifieke uiterlijke kenmerken met zich mee brengt. Zoals deze respondent het verwoordt lijkt hij eigenlijk het standpunt van integratie=assimilatie over te nemen, waartegen de AEL zo sterk reageert. Anderzijds is het bizar dat het verschil in discours over beide gemeenschappen wordt toegeschreven aan het *Europese* of *Westerse* karakter van de joodse gemeenschap, terwijl sommige islamitische respondenten tegelijk ook duidelijk maken dat ze vinden dat de joden niet *geïntegreerd* zijn...

A/1: [...] De joden passen hun eigen hier niet aan.

We veronderstellen dat de islamitische respondenten hiermee vooral de Chassidische joden bedoelen, omdat zij het meest opvallen in het straatbeeld. De joodse gemeenschap bestaat echter uit

meer dan alleen de Chassidim. Wanneer de islamitische respondenten over de Antwerpse joden spreken, merken we heel vaak die categorisering op. We vermoeden dat deze respondenten vertrekken van het standpunt dat alle joden zwarte hoeden dragen, krulletjes hebben op hun slapen ... De categorisering gebeurt op basis van uiterlijke kenmerken, waarbij wordt vergeten dat er ook moderne joden bestaan die geen zichtbare etnisch-religieuze kenmerken vertonen.

Sommige joodse respondenten baseren zich op hetzelfde standpunt om te wijzen op de slechte band die bestaat tussen joden en niet-joden. *“Ik vind dat wij misschien niet genoeg aangepast zijn”*. Ze merken zelf op dat de contacten van de joden met niet-joden vrij beperkt zijn, en dat ze inderdaad heel sterk naar zichzelf gericht zijn. Het is moeilijk om te achterhalen welke betekenis hier juist achter schuilt. We denken dat het eerder te maken heeft met de openheid naar andere gemeenschappen toe. Uit eigen ervaring hebben we immers ondervonden dat het om een vrij gesloten gemeenschap gaat.

A(a)/5: [...] Behalve dat ...Euh, wat zou ik nog zeggen, ik vind dat er niet genoeg verbinding is tussen joodse en niet-joodse gemeenten, gemeenschap dus, dat vind ik dikwijls. Ik denk dat wij meestal joodse vrienden hebben. Ik heb ook niet-joodse vrienden, maar minder. Dat vind ik spijtig. Ik vind dat wij misschien niet genoeg aangepast zijn, ik weet het niet?

A(a)/2: Ik krijg de kans om met veel Marokkanen te spreken als ik ga fitnessen. En euh, daar zijn 40-50% van het cliënteel zijn Marokkanen. Enfin, eigenlijk Arabisch. En euh, het zijn twee groepen. De mensen waarmee ik over politiek spreek en euh, 't is heel rustig. Wij spreken dus over politiek, da's onze gedachten wisselen en dat gebeurt heel vriendelijk en de tweede groep is eigenlijk de mensen waarmee ik ook, niet bepaald vaak tegenover de eerste, maar gewoon... Maar ik voel wel dus een bepaalde..., ze weten wel dat ik half Israëlisch of joods ben hè, en euh ...ze spreken ook niet over politiek. Maar in het algemeen, de connectie is tamelijk goed, euh, dus ik vind het wel leuk dat ik euh [onverstaanbaar] dat ik gewoon met die mensen kan spreken en ik ... ik zeg tegen mezelf, 't is echt spijtig dat ze [onverstaanbaar] want je moet gewoon de gelegenheid hebben om met die mensen te gaan praten en die gelegenheid heb ik wel, en euh dat [onverstaanbaar]. En nog een tweede ding die ik wil zeggen, euh, ik heb euh dus in de hogeschool gestudeerd, en euh ik vond het heel, euh, ik was echt verbaasd door het feit dat [onverstaanbaar] niet joden erbij waren, die niet wisten dat joden ook modern waren, dus in feite dus joden met die zwarte kostuums en ze denken dat die joodse zijn. Dat kan toch niet, ze moeten toch tv kijken, ze zien toch op het nieuws dat in Israël ook moderne joden zijn. En toch wisten ze niet. Het grote probleem is volgens mij euh onwetendheid en ik persoonlijk zet de fout, de fout ligt bij ons. *De Arabieren zijn veel meer open dan wij. Wij zijn meer zo, wij leven zo in een getto. Da's een feit. Ik denk dat wij als joden, dat wij meer open moeten zijn, tegenover de De Arabieren doen een veel beter werk.* [onze nadruk]

Dé Marokkanen en integratie

De moslims die wij hebben gesproken voelen hun gemeenschap benadeeld ten opzichte van *de joden*, die ook als minderheden worden beschouwd. Maar ook de joden die deelnamen aan onze focusgroepen vonden dat zij werden benadeeld ten opzichte van de moslims. Terwijl de moslims vooral de nadruk leggen op de religieuze verschillen en van daaruit de situatie proberen te analyseren, spreken de joodse respondenten vaker over *de Marokkanen*.

A(b)/2: Wel, omdat ja, omdat ja, ik heb schrik van wat er de komende 50 jaar wel zou kunnen gebeuren... Euh, ja, ik zal klinken als een Vlaams Blokker, wat ik niet ben, maar euh, de Marokkanen zijn niet alleen qua aantal euh, aan het inpalmen maar ook

qua mentaliteit en euh, qua ideeën omdat, ja er wordt steeds meer in hun richting toegevingen gedaan. Ook hier, en ik zie de toekomst somber in. Algemeen. [...] Ik denk dat je het... Da's gewoon duidelijk, er zijn gewoon twee groepen en ik zeg niet... Ik heb het niet alleen over hun beeld over het conflict van daar, ik heb het vooral over hoe het er hier aan toe gaat en dat is volgens mij dat ze proberen op de één of andere manier hun rechten af te dwingen, maar hun plichten te ontwijken.

De nadruk ligt op de Marokkanen als (Belgische) burgers. Burgerschap wordt gebruikt in de traditionele betekenis van het woord, en baseert zich op de rechten en plichten van burgers. Volgens deze respondent “*proberen [de Marokkanen, KDP] op de één of andere manier hun rechten af te dwingen, maar hun plichten te ontwijken.*” Binnen de lokale Antwerpse context is de specifieke situatie tussen de verschillende gemeenschappen een belangrijk pijnpunt. Zowel de joodse als de islamitische respondenten vertrekken van het verschil tussen de twee gemeenschappen, “*er zijn gewoon twee groepen*”. Twee groepen die volgens onze respondenten fundamenteel verschillend zijn wat betreft standpunten, tradities, ... en ook op een verschillende manier worden behandeld.

Sommige respondenten vertrekken niet noodzakelijk van het verschil in behandeling met betrekking tot integratie, maar nemen hun eigen situatie als uitgangspunt. Ze baseren zich op de eigen groep –op gelijke kenmerken- om hun positie te verklaren.

F/7: [...] Wij zijn hier perfect geïntegreerd, wat dat de mensen ook zeggen. Wij spreken hier minstens, de mensen die hier zitten, elke, ik zal Marokkaan dan zeggen, want niet iedereen, elke Marokkaan spreekt minstens vijf talen, Nederlands, Frans, Engels, Arabisch en Berbers, dat zijn vijf talen, minstens. Hier... Ja, vijf talen spreken ze minstens. Dan spreek ik niet over de mensen die nog andere talen erbij spreken, ik spreek er negen. Ik bedoel, en ik, wij kennen hier de maatschappij door en door, wij zijn hier geboren en getogen. Euh, ik denk euh, dat de mensen die hier thuis zijn, die ik persoonlijk ken, die dat het christendom soms beter kennen dan de christenen zelf, die dat sommige zelf het jodendom kennen als de joden zelf, die ik ken... [...]

De Marokkaanse etniciteit en het Belgische burgerschap gaan volgens onze respondenten perfect samen. “*ik, wij kennen hier de maatschappij door en door*”. Daarnaast staat het religieuze volledig los van het burgerschap. Welke subidentiteit op de voorgrond treedt, wordt bepaald door de context. In eerste instantie ligt de nadruk hier op de Marokkaanse etnische afkomst en op alle positieve aspecten die dat met zich meebrengt, zoals het spreken van verschillende talen. Daarna verschuift de nadruk naar burgerschap om duidelijk te maken dat zij “*perfect geïntegreerd*” zijn, want ze zijn “*hier geboren en getogen*”. De islamitische respondenten tonen aan dat religie in hun dagdagelijkse leven niet belangrijker is dan het Belgische burgerschap. Het zijn twee identiteitsaspecten die naast elkaar bestaan. De twee kunnen volgens de respondenten perfect samengaan. Een belangrijk punt voor al onze islamitische respondenten is de *stigmatisering* van de moslimgemeenschap. Het werd eerder al vermeld dat de negatieve visie tegenover de moslims vooral binnen de context van de internationale politiek moet begrepen worden. (cf. supra: *moslimterrorisme*) De stigmatisering wordt door Goffman gedefinieerd als “*the situation of the individual who is disqualified from full social acceptance*”, en dit

omwille van een aantal specifieke kenmerken.⁴¹⁴ Hier gaat het om een groep mensen die volgens onze respondenten wordt gestigmatiseerd omwille van hun religieuze overtuiging.

Tot slot

We kunnen voorlopig besluiten dat al onze respondenten wel een mening hebben over de Andere, maar die Andere eigenlijk niet echt kent, op een aantal uitzonderingen na. Beide groepen baseren hun mening voornamelijk op stereotypes en vooroordelen, en gaan voorbij aan de diversiteit die bestaat binnen de respectievelijke gemeenschappen. Ze worden gelabeld op basis van één (uiterlijk) kenmerk, meestal met een etnisch-religieuze connotatie.

3.3. *'Verbinnenlandsing van de buitenlandse politiek'?*

In dit gedeelte proberen we een korte schets te geven van het belang van de situatie in Israël voor zowel de joodse als de islamitische respondenten. Dit gedeelte wordt, meer nog dan de andere empirische analyses, opgebouwd rond citaten van de respondenten. We proberen bepaalde standpunten te verduidelijken aan de hand van de theoretische basis die Fiona Adamson heeft uitgewerkt rond de *import van internationale conflicten naar een lokale context*. Aangezien uit de vorige hoofdstukken al is gebleken welke identiteiten op de voorgrond treden in welke context, gaan we hier niet meer dieper op in.

3.3.1. Joodse respondenten – het geweld

De meeste joodse respondenten leggen de oorzaak van de huidige problemen bij de Marokkaanse of Arabische gemeenschap. Opvallend is dat ze hun bezorgdheid niet uiten omwille van hun Israëliëse nationaliteit, maar vooral vanuit het standpunt van Belgische burgers. Zij zijn er wel degelijk van overtuigd dat *het conflict wordt geïmporteerd*.

D/6: Dat is het hem net. Men moet geen conflict importeren. Men mag wel zijn mening uiten. Als een aantal Belgen, en dat moeten niet islamieten zijn, dat kan iedereen zijn, dat niet zo maar zo moet zijn, en ze willen hun mening uiten en een wettelijke betoging organiseren, dat is hun goed recht. Daar heeft niemand iets op te zeggen. Maar het wordt dikwijls hier gehanteerd klaarblijkelijk, als excuus, van kom, we gaan herrie schoppen. Dus we gaan een betoging organiseren om één of andere reden of wat er ons gebeurd is of zo, dus we gaan naar aanleiding daarvan euh, per toeval, tegen joodse winkels stenen gooien en zulke euh, geweldplegingen laten gebeuren. Daar is een groot verschil in. Daar is iets dat duidelijk met dat soort betogingen, ja ...[...] Euh, misschien nog een beetje benadrukken hoe de Antwerpse import hoe dat u zegt. Het gaat eigenlijk om Arabische elementen die zogenaamd uit solidariteit met hun Palestijnse Arabische broeders euh, ook, euh, lawaai willen maken voor die zaak. Maar men mag niet vergeten dat de zogenaamde verbroedering tussen verschillende Arabieren, want uiteindelijk weten we, het is niet zozeer een musulmaanse zaak als een Arabische zaak. Gelijk dat ge zegt, de Turken doen hier nooit aan mee. Het is de Marokkanen of andere Arabieren die zich hier bevinden, of Libanezen, en euh, die hebben een misplaatste verbroedering met de Palestijnen. Nu, u moet wel weten dat de, het euh, de steun van Arabische, van andere Arabische landen, heel hypocriet is, en nog steeds vrij hypocriet is. Euh, ik heb de indruk dat eigenlijk het hier niet echt gaat om de Palestijnen te helpen, maar wat er hier ook gebeurt bij de Arabische of Marokkaanse euh, bevolkingsgroepen, eigenlijk niks verandert aan de Palestijnse zaak. Ik denk dat het meer gaat om een uiting van een euh, eigen geweldpleging

⁴¹⁴ GOFFMAN (E.). *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity*. Middlesex, Penguin Books, 1973, pp. 9-11.

waarvoor ze gewoon excuses zoeken. En vroeger was dat één reden, hun eigen reden, of dat dat nu was onrust tegenover de situatie van hun tegenover de autochtone bevolking, vandaag noemt men dat vechten voor het Palestijns verzet, maar het heeft niks te maken hier. Wat hebben ze in godsnaam te zoeken voor Palestijns verzet in België, of andere landen. Het wordt ook eigenlijk misbruikt voor hun eigen doeleinden, we horen dikwijls dat organisaties zoals het AEL euh, al de ideologieën achterloopt, bepaalde doelstellingen heeft voor zich in België, euh, die niet altijd even democratisch zijn of evengoed bedoeld zijn en elk middel, een excuus is voor hen goed om heibel te maken. En zo zie ik het. [onze nadruk]

De nadruk ligt vooral op het geweld dat tegen de joodse gemeenschap wordt gebruikt.⁴¹⁵ Hun joodse etnisch-religieuze identiteit speelt naast hun Belgische burgerschap ook een rol. De joden zijn de slachtoffers van geweld en vandalisme vanwege “*Arabische elementen*”. Een aantal joodse respondenten maken een onderscheid tussen de Arabische en de islamitische gemeenschap. Vaak verwijzen de joodse respondenten naar het etnische verschil tussen Turken en Marokkanen om hun beweringen te staven. Deze respondent vertrekt echter niet zozeer vanuit etnisch (Arabisch) standpunt, maar legt de link met de Arabische natiestaten en plaatst die tegenover Israël. Terwijl voor de islamitische respondenten de Arabische natiestaten niet relevant zijn, maar wel de Arabische natie als volk. De joodse respondenten lijken niet te geloven in de eenheid die volgens de islamitische respondenten bestaat in de Arabische natie. Anderzijds vertrekken ze zelf van het joods volk met een eigen natiestaat, cultuur en religie... Blommaert en Verschueren kwamen tot de conclusie dat het migrantendebat zich vooral positioneert rond natiestaten.⁴¹⁶ Dit verklaart gedeeltelijk de Westerse visie van onze respondenten, in die zin dat ze over de *Marokkanen* of *Libanezen* spreken wanneer ze het hebben over allochtonen terwijl ze zichzelf op dat ogenblik als Belgische burgers beschouwen. Anderzijds kan de rol van Israël als joodse natiestaat ook bijdragen tot het discours over de Arabische natiestaten, en zo hun visie bepalen.

Niet iedereen koppelt etniciteit los van religie. Zoals uit de vorige hoofdstukken al bleek, is er een tendens naar polarisering tussen de joodse en islamitische gemeenschappen, gebaseerd op de *religieuze* verschillen.

M(a)6: Ja, er is dus inderdaad een duidelijke import van het conflict, tenminste een duidelijke poging om het conflict te importeren naar hier. Maar het is wel duidelijk dat dat alleen een poging is vanuit de islamitische gemeenschap. Geen enkele jood die probeert wat dan ook te importeren naar hier. We vinden het al erg genoeg dat dat conflict ginder wordt uitgevonden, uitgevochten, we hebben geen enkele zin om dat naar hier te brengen. Trouwens, het klinkt misschien grof, heeft u ooit gehoord van joodse kinderen die moslimkinderen aanvallen, een moskee in brandsteken of die euh, graven schenden? Onbestaand. Vandalisme is bij joodse kinderen onbestaand. Over het Midden-Oosten zelfs gesproken. Een Palestijns kind kan ongestoord overal in Israël lopen zonder dat er iets gebeurt. Moest een joods kind verdwalen in één van de Palestijnse gebieden, het leeft geen tien seconden, geen tien seconden. En ze proberen... ja, ze proberen het conflict te importeren en ze eisen bijvoorbeeld, zoals twee dagen geleden, ik heb die brief gezien, gericht aan de leiders van de joodse gemeenschap. We eisen van jullie, zegt het AEL, een sterke en harde veroordeling van de laffe moord op sjeik Yassin. Wat mij verwondert, is, en waarom doen zij geen oproep naar de Marokkaanse gemeenschap om te veroordelen hetgeen dat in Madrid is gebeurd? Ongelofelijk, en dat zijn, sorry, dat waren Marokkanen van bij ons, van bij

⁴¹⁵ Met als dieptepunt de gewelddadige antisemitische incidenten sinds 24 juni 2004.

⁴¹⁶ BLOMMAERT (J.) & VERSCHUEREN (J.). *Op.Cit.*, p. 108.

u, in Brussel, maar daartegen gebeurt niks. Maar er is inderdaad wel een euh, eenzijdige poging om het conflict naar hier te brengen. En dat is niet alleen hier, dat is in Frankrijk, dat is eigenlijk, overal waar een joodse gemeenschap is, gebeurt dat. [onze nadruk]

Er is een *religieus antagonisme* aanwezig. “*het klinkt misschien grof, heeft u ooit gehoord van joodse kinderen die moslimkinderen aanvallen, een moskee in brandsteken of die euh, graven schenden? Onbestaand. Vandalisme is bij joodse kinderen onbestaand.*” Islamitische kinderen worden als vandalen en geweldplegers geportretteerd. We kunnen zelfs in zekere zin spreken van *Oriëntalisme*, in die zin dat joden als beschaafd en welopgevoed worden weergegeven, terwijl de moslims als gewelddadige barbaren worden beschouwd. Het is niet helemaal duidelijk of het joodse aspect enkel te maken heeft met religie of ook de etnische achtergrond wordt bedoeld. Het is wel duidelijk dat deze respondent spreekt vanuit een Westers (joods-christelijk?) standpunt.

De joodse respondenten verwijten de AEL verantwoordelijk te zijn voor de *import van het conflict*. Maar zoals eerder al bleek verdwijnt elke nuance en wordt de volledige moslimgemeenschap onder dezelfde noemer geplaatst als de AEL.

3.3.2. Islamitische respondenten – transnationale solidariteit

Toch wordt de oorzaak van deze import niet altijd bij de AEL gelegd.

A/1: Langs de ene kant zeggen ze, ja, we willen de situatie van ginder niet naar hier brengen. Maar toch gedragen ze hun eigen naar de situatie van ginder achter. Met de angst... Waarom?

Terwijl de joodse respondenten verwijzen naar het antisemitische geweld dat in naam van de Palestijnse zaak wordt gepleegd, spreken de islamitische respondenten over solidariteit, en verwerpen ze de idee van geweld in naam van het Palestijnse verzet.

F/7: Dus, de vraag, als ik het duidelijk begrijp is, dat de mensen zeggen dat wij het conflict importeren? Dat is toch complete onzin? Ik bedoel, het is geen, dat is geen conflict dat we importeren, dat is euh rechtvaardigheid is voor iedereen hé, dat is niet alleen voor de Palestijnen, dat is voor iedereen. De dag dat een persoon zegt, wij importeren een conflict, dat is de dag dat wij zeggen, het interesseert ons niet wat er in de rest van de wereld gebeurt, zolang als het niet bij ons gebeurt. Het conflict importeren dat kan resulteren in een conflict hier, ik zeg zomaar iets, in chaos, in vechten, het zelfste conflict als ginder, dat vind ik totaal verkeerd. *Maar in de zin van het conflict importeren als het bespreekbaar maken en er iets aan willen doen, is totaal normaal. Ik bedoel, dat doen we met alle zaken die er in de wereld gebeuren.* Ze doen wel, met 11 september moesten er drie minuten stilte zijn geweest, met 11 maart drie minuten moesten drie minuten stilte zijn geweest, bij 500 000 kinderen die gestorven zijn door de euh, door het embargo van Irak, zelfs geen één minuut stilte. De euh, 7000, de moslims in Srebrenica, geen minuut stilte, euh, elke dag worden er mensen afgeslacht, geen minuut stilte. Maar op de ... ze meten met twee maten en twee gewichten, ik bedoel... conflicten importeren om het bespreekbaar te maken, om als individu, als mens zijnde, er iets aan te doen, dat moet kunnen voor mij. Maar het is niet het importeren van het conflict. Dat is het bespreekbaar maken van een conflict, waar iedereen onrechtstreeks deel uitmaakt. Euh, wij leven niet meer... wij leven in een multicultureel euh ding, wereld, samenleving. Wij kunnen niet meer gaan beginnen met hij en zij, want als we daarmee gaan beginnen, dan ga je pas fundamentalisme gaan creëren [...] [onze nadruk]

Het *importeren van conflicten* betekent voor de meeste islamitische respondenten niets meer dan het bespreekbaar maken van de problematiek. In tegenstelling tot wat onze joodse respondenten verklaarden verwerpen ze elke vorm van geweld. Solidariteit met de Arabisch-islamitische natie heeft bovendien niet noodzakelijk een etnisch-religieuze achtergrond. De onrechtvaardigheid is de eerste prioriteit. Wanneer dan nog moslims betrokken partij zijn, gaat de identificatie sterker worden.

Het discours over *twee maten en twee gewichten* wordt ook in een importcontext aangehaald. De problematiek kwam al naar voren in het vorige hoofdstuk, maar wordt hier expliciet vermeld binnen de context van internationale conflicten. De nadruk ligt vooral op het religieuze aspect. Hoewel een aantal respondenten het onrechtvaardig vindt dat aan alle moslims in de wereld wordt gevraagd dat ze zich distantiëren van de aanslagen op 11 september en op 11 maart, vragen zij wel hetzelfde aan de joodse gemeenschap. Net als bij de joodse respondenten treedt ook hier vaak een veralgemening op. De grens tussen antizionisme en antisemitisme is soms moeilijk te trekken. Alleen gaat het niet om etnische of religieuze verschillen, maar om *ideologische verschillen*.

H/6: Euh, allez, ja, ik deel gewoon de mening van [...]. Alleen wil ik er gewoon op wijzen dat ze dan zeggen van het feit dat wij dat conflict importeren, nee, wij zijn nu eenmaal moslims, wij zullen ons altijd verbonden blijven voelen en wij schamen ons daar ook niet voor om dat te zeggen omdat dat iets is dat alle moslims aanbelangt. Het is, zoals we reeds zeiden, zowel een Arabisch als islamitisch eigenlijk, veel islamitische geschiedenis. Die verbondenheid is er, ik denk niet... *We hebben niet direct problemen met de joodse gemeenschap in België, maar wij weten heel goed dat de zionisten hier aanwezig zijn en wij merken dat ook op aan bepaalde zaken. Bijvoorbeeld de manier waarop dat het jodendom wordt weergegeven en de manier waarop dat de islam wordt weergegeven, wanneer er bijvoorbeeld de joodse, of wanneer het jodendom wordt aangevallen dan zien wij onmiddellijk een stopzetting daarvan. Euh, wanneer dat de islam wordt aangevallen dan zien wij dat mensen daar een gouden oscar voor krijgen.* Dus, er is degelijk, er zijn, de zionisten zitten wel degelijk in hoge rangen. Dus wat dat betreft vind ik het evident dat wij onze stem daar ook over uitbrengen en dat wij daarover praten. Alleen, wil ik niet dat dat zo naar voren wordt geschoven als zijnde van dat we een probleem gaan creëren in België tussen de gemeenschappen. Want in Antwerpen ja, hier een straat verder zijn er alleen joden, wij hebben daar niets, geen problemen mee met de gemeenschap zelf, maar wel met de zionisten en wij komen zelfs niet met die mensen in contact omdat dat heel hoog al zit, vooral in Antwerpen dan [...] [onze nadruk]

De meeste respondenten maken echter wel een onderscheid tussen joden en zionisten. Een deel van de respondenten vertrekt van de premisse dat veel Antwerpse joden zionistisch zijn. Ideologie speelt een belangrijke rol om een onderscheid te maken met de Andere. Al blijft het belang van ideologie vooral beperkt tot de AEL-leden. *“We hebben niet direct problemen met de joodse gemeenschap in België, maar wij weten heel goed dat de zionisten hier aanwezig zijn en wij merken dat ook op aan bepaalde zaken.”* Het is dus niet alleen de internationale context die de AEL leden voor de borst stuit, maar ook het verschil in behandeling op lokaal gebied (cf. *“twee maten en twee gewichten”*). Op internationaal vlak is er vooral een sterk gevoel van solidariteit, zoals ook eerder al bleek. Eén van de respondenten wees expliciet op het verschil tussen internationale solidariteit en het importeren van het conflict.

M/8: [...] Om af te sluiten. Men verwacht altijd twee dingetjes. Internationale solidariteit en het importeren van het conflict. Het importeren van het conflict is altijd een toverwoord van Filip De Winter geworden, die hij tijdens debatten gebruikt en zo. En internationale

solidariteit is niet alleen onder de moslims, maar ook onder democratische mensen hé. Ieder die zich democraat kan noemen, moet zich solidair voelen met Palestina vind ik. Je kunt ook geen deel uitmaken van een volk als je niet internationaal solidair zijt met andere volkeren. Die twee dingen worden altijd door elkaar gehaald, want hier in Antwerpen betogen we wel, maar we betogen niet tegen de joodse gemeenschap hier, maar betogen we voor het volk daar. Da's euh, daarom, solidariteit wordt altijd verward met importeren.

De internationale solidariteit zoals het hier wordt genoemd, noemen wij *transnationale solidariteit*. Dit begrip werd al eerder verduidelijkt. (cf. supra) Deze transnationale solidariteit is eigen aan de Arabisch-islamitische diaspora zoals de AEL die ziet. Deze solidariteit zorgt ervoor dat het gevoel van eenheid tussen de Arabisch-islamitische wereld en de Arabisch-islamitische diaspora in stand wordt gehouden.

3.4. Conclusie – joden versus moslims

We hebben ons in dit hoofdstuk vooral toegespitst op de polarisering tussen joden en moslims. Binnen de gegeven context, het Israëlijsch-Palestijns conflict en de situatie in Antwerpen, spelen de verschillen tussen beide groepen wel degelijk een rol. Daarbij vertrekken de respondenten vanuit verschillende standpunten. Het gaat vaak niet zozeer om moslims tegen joden of omgekeerd, maar om een ruimere identificatie. De *Arabisch-islamitische* cultuur wordt tegenover de *joods-christelijke* *Westerse* cultuur geplaatst, zowel binnen de internationale context als binnen de lokale context.

Internationaal wordt door de joodse respondenten gewezen op de *islamitische* drang om de wereld te veroveren. Lokaal wijzen ze op het gebrek aan integratie van 'de moslims', maar vooral het geweld lijkt het belangrijkste te zijn. De islamitische respondenten gebruiken dezelfde internationale context om te wijzen op de onderdrukking van moslims, en verwijzen daarbij ook naar de lokale context. Beide groepen hebben het gevoel dat ze gediscrimineerd worden, zowel op internationaal als op lokaal gebied. De joodse respondenten verwijzen daarbij naar de negatieve berichtgeving over Israël. De islamitische respondenten vinden dat ze overal gestigmatiseerd worden. Binnen de Antwerpse context vinden beide groepen dat er gemeten wordt met verschillende maatstaven wat betreft integratie en assimilatie. Beide vinden van de Andere dat die zich niet aanpast aan de Belgische waarden en normen. Ze baseren zich daarbij niet op concrete kennis van de betrokken gemeenschappen, maar vertrekken van stereotypen en vooroordelen. Op enkele uitzonderingen na hebben geen van de respondenten contact met de Andere.

Binnen het discours merken we niet alleen een onderscheid tussen de visie op elkaar, maar ook de manier waarop ze die visie verklaren. De joodse respondenten gebruiken veel vaker nationaliteiten (Libanezen, Marokkanen, ...) om te wijzen op de Andere. De moslims daarentegen vertrekken meer van een transnationale samenleving, waarbij de *umma* als overkoepelende gemeenschap een centrale rol speelt. Binnen de identiteitsconstructie van de moslims valt de evolutie richting transnationale maatschappij meer op. De joodse respondenten houden meer vast aan de traditionele identiteiten, vertrekkend van de natiestaten. Naast het feit dat er wel degelijk een joodse diaspora bestaat, vertolkt Israël een centrale rol bij hoe de joodse respondenten identiteit definiëren. We

vermoeden dat het discours over die joodse natiestaat voor een groot deel de nadruk op andere natiestaten (bijvoorbeeld binnen de Arabische wereld) bepaalt. Terwijl binnen deze transnationale samenleving de macht van natiestaten en bijbehorende nationale identiteit meer en meer aan macht moeten inboeten, lijken de joodse respondenten vast te houden aan het belang van de natiestaat. Ze blijven met andere woorden vasthouden aan de *oude moderne* waarden...

CONCLUSIE – POSTNATIONALE IDENTITEITEN?

Hoe denken Antwerpse joden en moslims over zichzelf? Hoe denken ze over elkaar? Welke rol speelt het Israëliisch-Palestijns conflict binnen deze identiteitsconstructie? Speelt dat conflict überhaupt wel een rol? De antwoorden op deze vragen kunnen enkel worden gegeven door joden en moslims zélf. Maar dan moeten we besluiten dat er geen eenduidige antwoorden bestaan... De gesprekken met onze respondenten werden gekenmerkt door één gegeven: diversiteit. Een waaier aan definities over dé joden en dé moslims passeerde de revue, maar geen ervan kon een afdoende verklaring geven over dé identiteit van beide groepen. Dit vooral omdat dé joden en dé moslims niet bestaan, tenzij in het discours over de Andere...

De mysterieuze Andere, die iedereen wel kent. De Andere die wordt geassocieerd met uiterlijke kenmerken, met een geloof, met een volk, met een natiestaat ... De Andere die slechts bestaat door erover te *horen spreken*. Wanneer we identiteit positioneren binnen dit wij versus zij-vertoo, hebben we kunnen vaststellen dat de kennis over de *zij*-groep vooral gebaseerd is op stereotypen en vooroordelen. *Zij zijn het sluwe volk, de machtswellustelingen, de rijke bevoordeelde klasse...of anders, de barbaren, terroristen, fundamentalisten...* Op enkele uitzonderingen na, heeft echter geen van de respondenten persoonlijke contacten met deze Andere. Diezelfde Andere die afwisselend geassocieerd wordt met enerzijds de holocaust, Israël of de Antwerpse Chassidim of anderzijds met dé Marokkanen, dé Arabieren, dé moslims, dé allochtonen... Eén ding hebben alle definities en invalshoeken met elkaar gemeen: ze kunnen niet als geïsoleerde fenomenen beschouwd worden. De visie over de Andere –en bijgevolg ook de eigen identiteit- wordt gevormd door de context. De context die wij in dit geval voor een deel zelf hebben gecreëerd, maar die ook bestaat uit de *postnationale* samenleving, waar gebeurtenissen aan de andere kant van de wereld effect kunnen hebben in onze eigen omgeving...

Naar een postnationale maatschappij

Een keur aan begrippen verklaren deze *nieuwe* samenleving, gaande van transnationale maatschappij, over diaspora's naar een geglobaliseerde wereld. Al deze begrippen wijzen op de afname van de afstand tussen tijd en ruimte door toedoen van nieuwe communicatiesystemen en technologische uitvindingen. We bouwen voort op de visie van Appadurai die ervan uitgaat dat we niet langer in een maatschappij leven die enkel bepaald wordt door machtige natiestaten, maar opgebouwd is uit verschillende *landscapes*. In deze postnationale wereld beïnvloeden tal van actoren en gebeurtenissen ons dagelijks leven. We verkiezen het begrip *postnationale* maatschappij boven de *transnationale* omdat naar onze mening het transnationale voorbij gaat aan het feit dat natiestaten niet à hun macht hebben verloren. De postnationale maatschappij zoals Appadurai die noemde, wijst op het belang van verschillende actoren, maar verliest daarbij de natiestaat niet volledig uit het oog. Uit onze gesprekken blijkt immers dat de natiestaat wel degelijk nog een rol speelt, vooral wanneer we het conflict in Israël ter sprake brengen.

Het is met andere woorden in deze postnationale maatschappij dat we onze identiteit gaan vormen. Onze identiteit, die niet langer bestaat uit een vaste kern, maar bestaat uit een gefragmenteerde subidentiteiten. De gesprekken met onze respondenten vertoonden echter een aantal tegenstrijdigheden met dit postmodernistisch uitgangspunt. Enerzijds werd duidelijk dat identiteit niet als één geheel wordt beschouwd, maar uit verschillende *stukken*. Anderzijds is er bij vrijwel alle respondenten één subidentiteit die overheerst. Die *overkoepelende* subidentiteit vertrekt vaak van een essentialistisch standpunt. Identiteit wordt vaak beschreven vanuit het standpunt van geschiedenis en cultuur. Een cultuur die eeuwenoud is, gebaseerd op tradities en overleveringen die tot vandaag blijven voortbestaan. Deze cultuur wordt afwisselend verbonden aan de eigen etnische herkomst, de religie en in sommige gevallen ook met de natie(staat). Deze cultuur wordt ook geassocieerd met conflict, en wordt door sommige respondenten zelfs als oorzaak van conflictsituaties aangewezen.

Postnationale identiteiten

Identiteitsconstructie is een complex gegeven, zo bleek eens te meer. Deze complexiteit uit zich in dit onderzoek in een nauwe verwevenheid tussen etnische, nationale en religieuze identiteiten. Etniciteit en religiositeit worden voortdurend geassocieerd. De tradities vormen de verbinding tussen beide. Etniciteit wordt meestal geassocieerd met culturele overlevering en bewust niet primordialistisch geïnterpreteerd. Het is vooral bij de joodse respondenten moeilijk om een onderscheid te maken tussen religie en etniciteit. Slechts een aantal van hen wezen erop dat het jodendom enkel en alleen een levensovertuiging is. Toch is er één opvallend punt waar alle joodse respondenten hetzelfde standpunt vertolken. Israël is het 'thuisland' van de joden (in etnische of religieuze betekenis van het woord). Bij alle joodse respondenten konden we vaststellen dat Israël in belangrijke mate de nationale identiteit bepaalt, vooral wanneer we het conflict ter sprake brengen. Nationale identiteit betekent in deze context een sterke identificatie met de natiestaat Israël. Die identificatie uit zich bij onze respondenten in de zionistische ideologie.

Dezelfde nadruk op nationale identiteit vinden we terug bij de AEL. Zowel het boek van Abou Jahjah als de gesprekken met de AEL-leden verwezen naar de Arabische nationale identiteit met betrekking tot alle conflicten in het Midden-Oosten. Deze nationale identiteit is in dit geval niet gebaseerd op een natiestaat, maar wel op de Arabische natie als *volk*. Het Arabisch nationalisme van de AEL is vooral gebaseerd op de *conflictueuze* internationale situatie. Israël (als joodse natiestaat) ligt volgens de visie van de AEL op Arabisch grondgebied en vormt dus een bedreiging voor de Arabische natie.

De aanwezigheid van deze ideologieën (bijvoorbeeld het zionisme en Arabisch nationalisme) en counterideologieën (bijvoorbeeld het antizionisme) vallen onder de *ideoscape*, zoals gedefinieerd door Appadurai. Alle waardensystemen –en dus niet alleen de Westerse– maken deel uit van dit transnationaal gegeven.

Het discours over nationale identificatie van onze joodse respondenten vertoont opvallend veel gelijkenissen met de visie van de AEL. Onze joodse respondenten definieerden Israël als 'land voor

het joodse volk', waarbij ze de nadruk leggen op het etnisch homogeen karakter van deze natiestaat. Ook de AEL vertrekt van diezelfde etnisch homogeen eenheid binnen de Arabische wereld. Het bestaan van een joodse natiestaat druist met andere woorden in tegen de ééngemaakte Arabische natie(staat). Beide ideologieën vertrekken van de ideologie van het *homogeneïsme*, zoals gedefinieerd door Blommaert en Verschueren. Zowel het zionisme als het Arabisch nationalisme bouwen voort op dit uitgangspunt. *Dit standpunt wordt echter alleen ingenomen wanneer de respondenten praten over het conflict daar.*

De overige islamitische respondenten identificeren zich wel met het conflict, maar leggen niet zozeer de nadruk op ideologie of herkomst. Zij wijzen op de *onrechtvaardige situatie* en op de *onderdrukking*. Al kunnen we de identificatie niet volledig los zien van hun etnische of religieuze identiteiten. De respondenten voelen zich verbonden *omdat* er onderdrukking is. Die verbondenheid wordt nog eens extra in de verf gezet omdat het gaat om mensen met dezelfde etnische oorsprong of religieuze overtuiging. Dus zonder deze onderdrukking (i.e. een conflictsituatie) zou de identificatie hoogstwaarschijnlijk veel minder sterk zijn. Zowel de Arabische etniciteit als de islam zorgen daarbij voor het eenheidsgevoel.

Nieuwe 'etniciteiten'

Stuart Hall noemde nieuwe etniciteiten *nieuw* omdat ze een herpositionering inhouden. In deze postnationale maatschappij wordt minder belang gehecht aan nationaliteit en de natiestaat. Omdat de moderne waarden uit het Verlichtingsdenken niet langer algemeen geldend zijn, heeft de mens nood aan een ander houvast. Dat houvast kan bijvoorbeeld worden gevonden in religieuze overtuiging of etnische herkomst.

Zowel bij de joodse respondenten als bij de islamitische respondenten merken we een aantal opvallende verschillen wat religieuze beleving betreft. Voor alle respondenten heeft religie betrekking op herkomst. Het is omwille van religie dat de respondenten zich joods of islamitisch noemen. De manier waarop dit concept ingevuld wordt, varieert echter. Een deel van onze respondenten wijzen op het strikt religieuze ervan. Het jodendom of de islam bepalen in deze betekenis wel het dagelijkse leven van deze respondenten, maar daar blijft het bij. Een ander deel van onze respondenten verbond religie echter expliciet met etniciteit. Soms zelfs in die mate dat het als enige overblijft als herinnering aan het land van herkomst bij sommige islamitische respondenten. Bij de joodse respondenten worden de twee bijna per definitie aan elkaar verbonden. Deze *eticisering* doet echter geen afbreuk aan het feit dat die verschillende subidentiteiten wel degelijk ook naast elkaar kunnen bestaan. Er is alleen een mentaliteitswijziging in de manier waarop de respondenten met religie omgaan.

Religieuze identiteit lijkt het voortouw te nemen bij de identiteitsconstructie van onze islamitische respondenten. Bij de AEL vormt religie de overkoepelende cirkel, al hebben we kunnen constateren dat niet iedereen religie als belangrijkste onderscheidend element beschouwt. Bij de andere respondenten bleek die islamitische identiteit wel bepalend. De islam wordt soms geassocieerd met

het 'thuisland', maar kan evengoed een *nieuw* gegeven zijn, in die zin dat ook werd gesproken over het heropleven van religieuze beleving. Hetzelfde merkten we ook bij een aantal joodse respondenten. Al kan de factor leeftijd in dit geval wel een rol spelen. De respondenten die melding maakten over het *ontdekken* van hun geloof waren allemaal jongeren.

Transnationale solidariteit

Het 'importeren' van het conflict lijkt de laatste weken dé verklaring te zijn om de 'gespannen' verhoudingen tussen joden en moslims te verklaren. Aan de hand van de visie van onze respondenten kunnen we proberen een concrete verklaring te geven voor deze import. Al te vaak wordt met dit begrip verwezen naar de (al dan niet gewelddadige) protestmanifestaties van de AEL in het licht van de situatie in Israël/Palestina. Die acties werden het 'verbinnelandsen van de buitenlandse politiek' genoemd, waarbij de nadruk ligt op het geweld (zowel *hier* als *daar*). Het is bijgevolg belangrijk om proberen te achterhalen wat de achterliggende oorzaken zouden kunnen zijn van deze *import*.

Onze joodse respondenten leggen de oorzaak van het stijgende antisemitisme bij de AEL. Zoals we eerder al opmerkten vertrekt de AEL vanuit het Arabisch nationalisme om op de band van de Arabieren met het conflict te wijzen. Ze gebruiken dit discours om zich af te zetten tegen de Andere, en in Antwerpen zijn dat de zionistische joden. Deze import bestaat dus uit een *transnationale identificatie* met een internationaal conflict. Deze identificatie bestaat echter niet alleen bij de AEL of de andere islamitische respondenten, *maar is evenzeer aanwezig bij de joodse respondenten*. Alleen identificeren zij zich met de joodse Israëli's. Het is niet zo dat deze identificatie *alleen* is gebaseerd op familiale banden, hoewel die bij vrijwel alle joodse respondenten wel heel sterk zijn. Israël wordt daarnaast beschouwd als het 'thuisland' van de joden. Beide groepen vertrekken van *ideologische principes* om de band met Israël te verklaren. Het verschil tussen beide groepen ligt niet in de eenzijdige identificatie, maar wel in wat de respondenten er zélf mee doen... De AEL organiseert protestacties en engageert zich in Antwerpen (cf. *hier*). Een aantal joodse respondenten haalde de Israëlische legerdienst aan (cf. *daar*). De legerdienst speelt een rol voor deze respondenten omdat dat bijdraagt aan hun nationale identiteit. Ze verwijzen daarbij niet expliciet naar het conflict, maar het is evident dat het Israëlijs leger als defensiesysteem wel degelijk betrokken partij is.

We kunnen dus niet zozeer spreken van een *import*, maar eerder van een *transnationale solidariteit*, zowel bij de joodse als bij de islamitische respondenten. Het gebruik van termen als *import* of *verbinnenlandsing* gaat immers voorbij aan de huidige *postnationale* maatschappij, en baseert zich ons inziens te veel op de grenzen van de traditionele natiestaat. En zoals uit alle voorgaande hoofdstukken bleek, is het traditionele Verlichtingsdenken al lang voorbijgestreefd. We kunnen ons niet langer opsluiten in ons eigen dorp, nu de wereld zélf een dorp is geworden...

EPILOOG – OVER DE ROL VAN DE MEDIA

Uit voorgaande hoofdstukken bleek dat de context een belangrijke rol speelt bij de identiteitsconstructie van onze respondenten. Naast de actuele situatie, werden ook telkens weer het onderwijs en de media als belangrijke factoren aangewezen. Deze socialisatiemechanismen dragen voor een deel de verantwoordelijkheid bij het overbrengen van waarden en oordelen (en bijgevolg ook vooroordelen).⁴¹⁷

In dit afsluitende hoofdstuk richten we ons vooral op de rol van de media bij het vormen, instandhouden of wijzigen van vooroordelen met betrekking tot etnisch-religieuze minderheden. In eerste instantie zullen proberen te achterhalen op welke manier de respondenten met de media (vooral kranten en televisie) omgaan, om daarna de rol van de media zelf onder de loep te nemen. We wijzen hier enkel op de rol van de Vlaamse *mainstream media* met betrekking tot de lokale context.

Uit de gesprekken met onze respondenten bleek dat het echter niet alleen deze *Vlaamse* media zijn die hun standpunt bepalen. We merken bij deze meteen een illustratie van het grensoverschrijdende mediagebruik van onze respondenten. Naast de Vlaamse audiovisuele media en de schrijvende pers werden onder andere ook Al Jazeera, Al Manar, CNN en Haaretz aangehaald.

Het is niet de bedoeling om een uitgebreide analyse uit te voeren op de berichtgeving over de (relatie tussen) joden en moslims. We willen in deze epiloog slechts wijzen op een aantal trends met betrekking tot deze etnisch-religieuze minderheden, zonder diep in te gaan op de achterliggende oorzaken. Voor we deze trends bespreken, trachten we eerst aan de hand van een aantal uitspraken van onze respondenten te bewijzen dat de media wel degelijk een rol spelen bij het vormen van een beeld over de Andere.

Mediagebruik en vooroordelen

We wezen in ons besluit op de rol van vooroordelen en stereotypen die beide gemeenschappen gebruiken in het wij-zij vertoog. Een aantal trends wijzen erop dat de houding tegenover de media varieert naargelang het onderwerp, in ons geval enerzijds het conflict en anderzijds de berichtgeving over beide minderheidsgroepen. Wanneer het conflict onderwerp uitmaakt van berichtgeving, merken we bij alle respondenten een eerder kritisch standpunt. Vooral de joodse respondenten laten zich verontwaardigd uit over de 'eenzijdige' weergave van de situatie in Israël.

A(a)5: Ik ben A(a), ... [...], ik weet het niet. Ik euh, ben heel gevoelig tegenover de media. Iedere keer dat ik de, wij doen hele dag de televisie aan, de nieuws, ons kinderen zijn daar, da's normaal, dus wij zijn gedurig aan het luisteren. Dus wij vinden heel dikwijls dat de televisie helemaal niet, hoe zal ik het zeggen, onafhankelijk weergeeft. Dat is een moeilijk punt, met de kranten ook. En ik denk dat het een hele grote impact heeft gehad op de bevolking van Antwerpen, of van België misschien. Ze luisteren zodanig veel naar de media dat ze beïnvloed worden. Ze nemen helemaal de partij van de Palestijnen, maar ze zien niet wat er met ons gebeurt. Als er een bom

⁴¹⁷ SHADID (W.A.). Media en minderheden: De rol van de media bij het ontstaan en bestrijden van vooroordelen over etnische minderheden. In: *Toegepaste Taalwetenschap: Thema's en trends in de sociolinguïstiek*, jg. 1995, nr. 2. <http://www.interculturelecommunicatie.com/download/media.html>.

valt, wat er met ons kinderen gebeurt. Al die ongelukken laten ze nooit zien. Het is éézijdig en daar ben ik zeker van.

Wanneer een nieuwsitem bijgevolg aansluit bij de leefwereld van de kijker/lezer/luisteraar zal deze dat met meer interesse volgen. Shadid wijst erop dat vooral de meningen die aansluiten bij de eigen visie sneller op aandacht kunnen rekenen.⁴¹⁸ In dit geval druist de berichtgeving echter in tegen de standpunten van de respondenten. Als publiek gaan ze dan ook op een actieve en kritische manier om met de media.

Het tegenovergestelde gebeurt wanneer beide minderheidsgroepen zélf het onderwerp vormen van een nieuwsitem. De notie van het *actieve publiek* verdwijnt dan naar de achtergrond en we kunnen dan eerder spreken van het publiek als *passieve spons*.⁴¹⁹ Shadid wijst op verschillende fasen bij het interpreteren en verwerken van de aangeboden informatie. In eerste instantie zal het publiek de aangeboden informatie toetsen aan de reeds aanwezige kennis over dat onderwerp. Wanneer deze informatie echter indruist tegen de reeds aanwezige kennis, wordt deze automatisch aangepast aan de aanvaarde norm. (cf. cognitieve dissonantie).⁴²⁰ Als onze respondenten dus bijvoorbeeld geconfronteerd worden met berichtgeving over de Andere, zullen bestaande vooroordelen in de meeste gevallen worden bevestigd of slechts die aspecten worden geregistreerd die aansluiten bij de eigen visie.

M(a)6: Er is een interview geweest in De Standaard van Mia Doornaert met Professor Vermeulen, dat is de grootste autoriteit op islamologisch gebied in België. En hij zei 'Mevrouw Doornaert, men zegt dat de islam tolerant is. Tolerantie is een woord dat in de islam niet bestaat. Daarvoor is geen plaats in de Koran. Dat bestaat gewoon niet. De islam tolereert niets anders.' [...]

A/3: Ja, euh... ik persoonlijk vind dat heel erg, wat daar met de Palestijnen gebeurt, en euh, ik leef echt met hun mee. Allez, dus *als ge dat hoort op tv* wat dat met hen gebeurt en dat er slachtoffers zijn. We zien dat ook van de joden, maar euh, ik heb meer medelijden met de Palestijnen... allez, ik weet niet. De joden zijn daar veel machtiger, die hebben daar meer wapens. De Palestijnen gooien alleen met stenen of die dingen, allez, ... [onze nadruk]

Wanneer de eigen groep in beeld komt, gaat het publiek bijgevolg eerder kritisch om met de berichtgeving. Wanneer het gaat over de Andere plooit men zich echter terug op reeds bestaande vooroordelen en stereotypen. De media zorgen in sommige gevallen voor een *bevestiging* van die vooroordelen.

De rol van de media

De rol van de media is vooral belangrijk wanneer het gaat om een doelgroep waar het publiek zelf weinig concrete kennis over heeft. Het gevolg is dat de kennis over deze groepen bijna exclusief is

⁴¹⁸ SHADID (W.A.). *Op. Cit.*

⁴¹⁹ Over de verschillende theoretische standpunten met betrekking tot het mediapubliek, o.a. MCQUAIL (D.). *McQuail's Mass Communication Theory*. London, Sage Publications, 2000, pp. 366-370.

⁴²⁰ SHADID (W.A.). *Op. Cit.*

gebaseerd op de beeldvorming in de media.⁴²¹ Saïd verwijst in dit geval naar de beeldvorming over de islam. Door de toenemende media-aandacht krijgt het publiek het gevoel dat het de islam (in al zijn facetten) kent. De beeldvorming in de media wordt als werkelijkheid aanvaard.⁴²² Hetzelfde geldt voor de joodse gemeenschappen. Al is de media-aandacht voor joden *an sich* enigszins beperkt, maar wordt veeleer verwezen naar Israël.

We baseren onze analyse van de knelpunten op een paper van Shadid over het gebruik van etnisch-religieuze stereotypen in de media.⁴²³ Vaak wordt de nadruk bij onderzoek naar deze beeldvorming voornamelijk gelegd op *allochtonen* (of Marokkanen, moslims ... naargelang de context) en minder op andere etnisch-religieuze minderheden, zoals in ons geval de joodse gemeenschap. In het licht van de gebeurtenissen van de afgelopen weken, valt het op hoe verschillende media een ander standpunt innemen tegenover *joden en moslims*. (cf. infra)

Een eerste algemene trend is het *generaliseren* waarbij bijvoorbeeld een uitspraak van één persoon meteen wordt weergegeven als hét standpunt van een voltallige gemeenschap. In het licht van de gebeurtenissen de afgelopen maanden werd al te vaak een link gelegd tussen de joodse gemeenschap en het Israëlisch-Palestijns conflict. Hetzelfde gebeurt bij de moslims⁴²⁴, waar telkens weer wordt verwezen naar de *islamitische cultuur* als determinerend gegeven. Uit ons onderzoek bleek dat die *etnicisering* van religie ook bij onze respondenten optreedt. Shadid wijst in haar paper op de “*onlosmakelijke wisselwerking tussen de media en de samenleving*”. In ons geval merken we dus enerzijds die *culturalisering* (cf. Shadid) door de media, en anderzijds diezelfde trend naar *etnicisering* van de islam bij onze respondenten.⁴²⁵

Een tweede knelpunt is het telkens opnieuw verwijzen naar etnische (soms ook nationale) *herkomst* van de betrokken personen. Wanneer deze personen tot een minderheidsgroep behoren, leidt dat tot het stigmatiseren (cf. Goffman) van deze groep omdat de indruk gecreëerd wordt dat het gaat om een probleemgroep.⁴²⁶ We hebben zelf kunnen constateren hoe de berichtgeving de afgelopen maanden telkens weer dezelfde nadruk legde op dezelfde *homogeniserende* kenmerken van beide gemeenschappen (cf. ideologie van het homogeneïsme), en op die manier impliciet een polarisatie creëerde tussen de joodse en islamitische gemeenschappen. Het lijkt of de aanzet werd gegeven in februari, toen een aantal kranten melding maakten van een antisemitisch incident waarbij een aantal joodse jongeren fysiek werd aangevallen door een aantal Maghrebijnse, Marokkaanse of islamitische

⁴²¹ Zie ook VAN DIJK (T.A.). How “They” Hit the Headlines: Ethnic Minorities in the Press. In: SMITHERMAN-DONALDSON (G.) & VAN DIJK (T.A.) (eds.). *Discourse and Discrimination*. Detroit, Wayne State University Press, 1988, p. 255.

⁴²² SAID (E.W.). *Covering Islam. How the Media and the Experts determine how we see the rest of the World*. London and Henley, Routledge & Keagan Paul, 1981, pp. x-xi.

⁴²³ SHADID (W.A.). *Op. Cit.*

⁴²⁴ Voor de invulling van het begrip, zie voorgaande opmerkingen.

⁴²⁵ SHADID (W.A.). *Op. Cit.*

⁴²⁶ Het vergt slechts een kleine inspanning om die nadruk te achterhalen. In het nieuwsbulletin op Radio 1 van zaterdag 10 juli om middernacht werd bij elk nieuwsitem consequent de nationaliteit van de betrokken personen vermeld, van de *Soedanezen* die werden opgepakt op de luchthaven van Zaventem tot de *Britse* Elvis Costello op het Cactusfestival...

jongeren (naargelang de bron). Het incident gebeurde in Brussel en niet in Antwerpen, wat de beperkte media-aandacht op dat moment misschien kan verklaren. Het is interessant om de evolutie te volgen van de eerste melding van de aanval in *La Libre Belgique* tot de berichtgeving in de VUM kranten een paar dagen later. De journalist in kwestie legt dan niet langer de nadruk op het antisemitisme, maar eerder op de etnische herkomst van de daders.⁴²⁷ Terwijl enerzijds racisme aan de kaak wordt gesteld, maakt deze journalist zich zelf schuldig aan een *symbolisch racisme* door het geweld te verklaren aan de hand van de etniciteit van de schuldigen (alsof de twee per definitie zijn verbonden). Deze *impliciete strategieën* waarin een wij-zij discours wordt gecreëerd op basis van etnische vooroordelen heeft een aantal sociale functies, waarvan de belangrijkste het afbakenen van de eigen groep is. Door echter gebruik te maken van stereotypen en vooroordelen bij nieuwsitems over minderheden, worden diezelfde vooroordelen overgebracht op het publiek. En, zoals we eerder al schreven, als dat publiek zelf weinig of geen contacten heeft met die minderheid, zijn de media de belangrijkste actoren in het overdragen van informatie over deze minderheden.⁴²⁸

In eerste instantie werd op dezelfde manier het eerste gewelddadige antisemitische incident (d.d. 24 juni 2004) in Antwerpen weergegeven, waarbij de nadruk heel sterk lag op de etnisch-religieuze afkomst van zowel slachtoffers als daders. “[...] een joodse student in de rug werd gestoken door een **allochtone dader van Noord-Afrikaanse afkomst.**”⁴²⁹ [onze nadruk] Het dader-slachtoffer discours wordt rechtstreeks verbonden met de etnisch-religieuze achtergrond van de betrokken partijen. Het is evident dat de etnisch-religieuze aspecten bij de joodse slachtoffers worden vermeld in het geval van antisemitisme. Al kunnen we ons wel de vraag stellen of hetzelfde geldt voor de daders. Wanneer de media de importthese willen bevestigen, kan dat enigszins een verklaring zijn.⁴³⁰ De joodse slachtoffers worden in dit discours geïdentificeerd met Israëli's, terwijl de daders worden vergeleken met Palestijnen. De media versterken bijgevolg zélf de polarisatie tussen beide gemeenschappen door de betrokken partijen op deze manier te categoriseren.

In onze conclusie poneerden we de stelling dat het spreken over *import* ons inziens te sterk de nadruk legt op de grenzen van de traditionele natiestaat. Door te spreken over *import* legitimeren een aantal media enigszins het gebruik van nationaliteit en etnische herkomst. Er wordt op deze manier echter een discours gecreëerd waarbij de joodse slachtoffers binnen de wij-groep worden geplaatst en de islamitische daders –zij- uitgesloten worden. De media trekken bijgevolg zélf grenzen (cf. Barth)

⁴²⁷ (R.C.). Des élèves juifs cibles d'agressions. In: *La Libre Belgique*, 06 februari 2004.

WEISS (P.). Kindjes doelwit van antisemitisch geweld. In: *Het Nieuwsblad*, 9 februari 2004; Joodse kindjes doelwit van geweld door Marokkaanse jongeren, *Het Volk* (Vlaams-Brabant), 9 februari 2004; Kinderen doelwit van antisemitisch geweld, *De Standaard* (Vlaams-Brabant, Brussel), 9 februari 2004.

⁴²⁸ SMITHERMAN-DONALDSON (G.) & VAN DIJK (T.A.). Introduction: Words that hurt. In: SMITHERMAN-DONALDSON (G.) & VAN DIJK (T.A.) (eds.). *Discourse and Discrimination*. Detroit, Wayne State University Press, 1988, pp. 18-19.

⁴²⁹ NN. Joodse student neergestoken. In: *De Standaard*, zaterdag 26 juni 2004, p.2.

⁴³⁰ De importverklaring werd enigszins afgezwakt toen bleek dat bij één van de incidenten de dader van Oost-Europese origine was (al kunnen we ons dan alweer afvragen wat de relevantie is van het vermelden van die herkomst). In de maanden voor de huidige incidenten speelden verschillende tijdschriften echter gretig in op deze import, o.a. VAN BAELEN (J.). Bezette gebieden. Het conflict tussen Israëliërs en Palestijnen wordt voelbaar in Antwerpen. In: *Knack*, jg. 34, nr. 14, 31 maart 2004, p. 27.; VAN DER SCHUEREN (D.) et. al. Mini-Midden-Oosten in Vlaanderen. In: *Dag Allemaal*, jg.?, nr.?, 4 mei 2004, pp. 158-161.; (S.T.). De import van een conflict. In: *Knack*, jg. 34, nr. 27, 30 juni 2004, p.25.

tussen verschillende minderheden. Door naar de slachtoffers te verwijzen als “*joodse burgers*” of “*een joodse Belg*” en naar de daders als “*Noord-Afrikaanse jongeren*” of “*allochtoon*” maken ze impliciet duidelijk dat de slachtoffers behoren tot de wij-groep, met name Belgische autochtone burgers. De daders worden daarentegen gepositioneerd als de Andere, die blijkbaar geen Belgische burgers zouden kunnen zijn...⁴³¹ Bovendien werd deze vermoedelijke nationale herkomst enkel vermeld bij de daders. In de VRT-nieuwsuitzendingen daags na het eerste incident werd vermeld dat aan de Talmoedhogeschool veelal *buitenlandse* studenten school lopen. Nergens werd melding gemaakt van de nationaliteit van het slachtoffer.⁴³² Daar gaan de media wel op een *deontologisch correcte manier* om met de informatie. Nationaliteit speelt immers geen enkele rol bij een antisemitische aanval...

We moeten er echter de nadruk op leggen dat het oorspronkelijke discours met de nadruk op de spanningen tussen beide gemeenschappen, vrij snel werd bijgesteld. Er werd vanaf 28 juni meer aandacht besteed aan *de andere* partij, door onder andere leden van de islamitische gemeenschap (in de ruimste betekenis van het woord) te betrekken bij de berichtgeving.⁴³³ Desondanks bleef de stelling gehandhaafd dat het geweld slechts van islamitische kant komt ...

Tot slot

Door telkens weer de nadruk te leggen op de etnisch-religieuze of nationale achtergrond van de betrokken partijen worden bestaande stereotypen en vooroordelen bevestigd. Joden worden als *eeuwige slachtoffers* gezien⁴³⁴ en geweld lijkt een inherente eigenschap van de islam te vormen (hoewel de link tussen islam en allochtone daders in dit geval niet is aangetoond). Dezelfde standpunten merkten we ook op bij onze respondenten. Van Dijk wees in de context van antisemitisme op de historische achtergrond van de joodse gemeenschap. “*This form of discrimination, also against the background of the fate of Jews during the Nazi period, is both recognised and condemned. That is, anti-Semitic publications are usually condemned more explicitly than, for instance, anti-Arabic or antiblack forms of racism.*”⁴³⁵

Aan de hand van deze beknopte analyse is het moeilijk om de rol van de media bij de vorming van vooroordelen te verklaren. We kunnen niet zonder meer besluiten dat de media aan de oorzaak liggen van dit stereotype denken. Al hebben we aan de hand van een beperkt aantal nieuwsberichten en de gesprekken met onze respondenten ondervonden dat de media wel degelijk een rol spelen. Een opvallende vaststelling is hetzelfde ruim gedefinieerde wij-zij denken met betrekking tot beide

⁴³¹ Respectievelijk in: DECLERCK (G.). Meer agressie tegen joodse burgers in Antwerpen. In: *De Tijd*, 30 juni 2004, p.4 en NN. Joodse man zomaar aangevallen. In: *Gazet Van Antwerpen*, 2 juli 2004, p.1.

⁴³² VRT-nieuws, 25 juni 2004.

⁴³³ Bijvoorbeeld door dubbelgesprekken met *vertegenwoordigers* van beide gemeenschappen: SIOEN (L.). “Wij hebben nog nooit een moslim aangevallen.” Hoe koosjer is de relatie tussen joden en moslims in Antwerpen?, in: *De Standaard - Trottoir*, 3 juli 2004, pp. 1-3.; GOOSSENS (R.) & ROGIERS (F.). ‘Het zijn geen spanningen tussen twee gemeenschappen, het is éénrichtingsverkeer.’ In: *De Morgen-Zeno*, 3 juli 2004, pp. 50-51.; LUYTEN (A.) & TORMANS (S.). ‘Haat je mij?’ In: *Knack*, jg. 34, nr. 28, 7 juli 2004, p. 16.

⁴³⁴ Al is het wel zo dat een aantal joodse respondenten zelf dit stereotype bevestigen.; R/2: [...] Dit wordt wel gezegd, maar ja, dit soort tekst nu ... het omgekeerde aan de mensen probeert te doen geloven. De joden waren een vredelievend volk. 't is altijd zo geweest. *Wij zijn altijd slachtoffers geweest*, en nooit het omgekeerde. [onze nadruk].

⁴³⁵ VAN DIJK (T.A.). *Op. Cit.*, p. 247.

gemeenschappen. In het hoofdstuk Wij versus Zij konden we reeds constateren dat, los van de Israëlische context, het niet zozeer gaat om joden versus moslims maar wel om het joods-christelijke Westen versus de islamitische Arabische samenleving. Bij het beperkte staal nieuwsitems dat wij analyseerden valt dezelfde categorisering op. Het gaat echter om *impliciete strategieën* die op zich weinig interessant lijken. Maar net omdat ze impliciet zijn, is de impact ervan niet te onderschatten. Onder andere Van Dijk en Blommaert en Verschuere hebben hiernaar onderzoek verricht. We willen er bij deze op wijzen dat het *homogeniserende* discours in deze context voornamelijk betrekking heeft op de islamitische daders, en slechts in beperkte mate op de joodse slachtoffers, omdat deze laatste als Westers worden beschouwd... *Dit neemt echter niet weg dat in een andere context joden net zozeer als moslims steeds benoemd worden aan de hand van etnisch-religieuze kenmerken, zonder dat de relevantie daarvan wordt aangetoond.*

We vermoeden bijgevolg dat de media niet zozeer vooroordelen ontwikkelen, maar eerder bestaande stereotype beelden bevestigen. Wanneer in het discours over minderheden sprake is van een *symbolisch racisme* is dat ons inziens eerder een gevolg van dieperliggende maatschappelijke problemen. Of beter gezegd, “[De media] tonen niet alleen (politieke en sociale) werkelijkheden, ze legitimeren en normaliseren ze.”⁴³⁶

⁴³⁶ CARPENTIER (N.). Het is niet de schuld van de media. [of toch?] In: *De Morgen*, 16 juni 2004, p.9.

BIBLIOGRAFIE

- ABICHT (L.). *De Joden van Antwerpen*. Antwerpen-Baarn, Hadewijch, 1993, 120 p.
- ABICHT (L.). *De Joden van België*. Amsterdam/Antwerpen, uitgeverij Atlas, 1994, 238 p.
- ADAMSON (F.B.). *Contested Constituencies: Political Entrepreneurs and the Mobilization of Immigrant Populations in France (1954-1962) en Germany (1984-2000)*. Paper prepared for presentation at the 14th Biennial Conference of Europeanists, Palmer House Hilton, Chicago, March 11-13, 2004, 47 p.
- ANDERSON (B.). *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London, Verso, 1983, 224 p.
- APPADURAI (A.) *Modernity at large. Cultural Dimensions of Globalization*. Minnesota, University of Minnesota Press, 1997, 229 p.
- ARABISCH EUROPESE LIGA. *AEL Acties en Nieuws. De Islamitische en nationale ideologie van de AEL*. <http://www.arabeuropean.org/nederlands/ideologie.html>.
- ARABISCH EUROPESE LIGA. *Onze Visie*. <http://www.arabeuropean.org/nederlands/aboutus.html>.
- ARABISCH EUROPESE LIGA. *AEL veroordeelt scherp moordaanslag leider en oprichter Hamas, Sjeikh Ahmed Yassine*. <http://www.arabeuropean.org/AEL-BE/Persberichten/2203042.html>.
- AZRIA (R.). Le judaïsme et la sociologie. In : VOYE (L.) & BILLIET (J.). *Sociology and Religions. An Ambiguous Relationship/Sociologie et Religions. Des Relations Ambiguës*. Leuven, Leuven University Press, 1999, pp. 155-170.
- BACK (L.). Local/Global. In: In: JENKS (C.) (ed.) *Core sociological dichotomies*. London, Sage Publications, 1998, pp. 63-77.
- BARKER (C.). *Cultural Studies. Theory and Practice*. London, Sage Publications, 2000, 424 p.
- BARKER (C.). *Making Sense of Cultural Studies. Central Problems and Critical Debates*. London, Sage Publications, 2002, 244 p.
- BARTH (F.). Introduction. In: BARTH (F.) (ed.). *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organisation of Cultural Difference*. Prospect Heights, Illinois, Waveland Press Inc., 1998, pp. 9-38.
- BAUER (Y.). Antisemitism and Anti-Zionism- New and Old. In: WISTRICH (R.S.) (ed.). *Anti-Zionism and Antisemitism in the Contemporary World*. Hampshire, MacMillan & Association of Jewish Affairs, 1990, pp. 195-207.
- BLACK (A.). *The History of Islamic Political Thought. From the Prophet to the Present*. Edinburgh, Edinburgh University Press, 2001, 377 p.
- BLOMMAERT (J.) & VERSCHUEREN (J.). *Het Belgische migrantendebat. De pragmatiek van de abnormalisering*. Antwerpen, International Pragmatics Association v.z.w., 1992, 250 p.
- BLOOR (M.), FRANKLAND (J.), THOMAS (M.), ROBSON (K.). *Focus Groups in Social Research*. London, Sage Publications, 2001, 110 p.
- BLUMBERG (A.). *The History of Israël*. Westport, Connecticut, Greenwood Press, 1998, 218 p.
- B'NAI B'RITH INTERNATIONAL. *The B'Nai B'Rith Center for Human Rights and Public Policy*. <http://bnaibrith.org/ppolicy/index.cfm?us=0>, 2004.

- BOUMA (G.D.) & ATKINSON (G.B.J.). *A Handbook of Social Science Research. A Comprehensive and Practical Guide for Students*. Oxford, Oxford University Press, 1996, 247 p.
- BOUSSETTA (H.) & MARECHAL (B.). *L'Islam et les musulmans en Belgique. Enjeux locaux & cadres de réflexions globaux. Note de synthèse*. Brussel, Koning Boudewijnstichting, 2003, 29 p.
- BRINKMAN (B.). Antwerpse schepen Marc Van Peel: "Dit lijkt de Dutroux-periode wel". In: *De Standaard*, 4 december 2002.
- BRACHFELD (C.S.). *Uw joodse buurman*. Antwerpen, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, 1975, 261 p.
- BROWN (R.). *Prejudice. Its Social Psychology*. Oxford, Blackwell, 1995, 319 p.
- BRUCE (S.). The social process of secularisation. In: FENN (R.K.). *The Blackwell Companion to Sociology of Religion*. Oxford, Blackwell Publishing, 2003, pp. 249-278.
- BUCHAN (J.). The return of a forgotten ideology. In: *New Statesman*, 31 maart 2003, pp. 21-22.
- BURGAT (F.). *Face to Face with Political Islam*. London, Ibtauris, 2003, 230 p.
- BURGAT (F.). Veils and Obscuring Lenses. In: BURGAT (F.) & ESPOSITO (J.L.) (eds.). *Modernizing Islam. Religion in the Public Sphere in Europe and the Middle East*. London, Hurst & Company, 2003, pp. 17-41.
- CAESTDECKER (F.). *Ongewenste gasten. Joodse vluchtelingen en migranten in de dertiger jaren*. Brussel, VUBpress, 1993, 303 p.
- CARPENTIER (N.). *De discursieve articulatie van publieksparticipatie in vier televisie talkshows. Een onderzoek naar de constructie van publieksparticipatie in het televisiesysteem aan de hand van de discours theorie van Ernesto Laclau en Chantal Mouffe. Deel II: Een tweeledig theoretisch kader*. Antwerpen, Doctoraatsverhandeling Universitaire Instelling Antwerpen, Faculteit Sociale en Politieke Wetenschappen, http://users.skynet.be/fa001094/doctoraat/DEEL2_theorie10.pdf.
- CARPENTIER (N.). Het is niet de schuld van de media. [of toch?] In: *De Morgen*, 16 juni 2004, p.9.
- CASTELLS (M.). *The power of identity*. Malden, Massachusetts, Blackwell Publishers Inc., 1998, 461 p.
- CENTRAAL ISRAELITISCH CONSISTORIE. *Links*. <http://www.jewishcom.be/FR/links.html>
- CESARI (J.). Muslim Minorities in Europe. The Silent Revolution. In: BURGAT (F.) & ESPOSITO (J.L.) (eds.). *Modernizing Islam. Religion in the Public Sphere in Europe and the Middle East*. London, Hurst & Company, 2003, pp. 251-269.
- COHEN (R.). *Global Diasporas. An introduction*. London, UCL Press, 1997, 228 p.
- CONNOR (W.). A nation is a Nation, is a State, is an Ethnic Group, is a In: HUTCHINSON (J.) & SMITH (A.D.) (eds.). *Nationalism*. Oxford, Oxford University Press, 1994, pp. 37-46.
- CORLUY (L.). *De strijd om het geheugen van Israël. De New Historians en het Israëlisch-Palestijnse conflict*. Leuven, Acco, 2003, 221 p.
- DAHLGREN (P.). *Citizenship and the Media: Cultivating Agency via Civic Culture*, In: CARPENTIER (N.), PAUWELS (C.), VAN OOST (O.). *Het on(be)grijpbare publiek/ The ungraspable audience. Een communicatiewetenschappelijke verkenning van het publiek*. Brussel, VUBpress, 2004, pp. 257-266.
- DALA (N.). Eén Midden-Oosten? Culturele identiteit en diversiteit. In: DOOM (R.) & NONNEMAN (G.) (eds.). *Het Midden-Oosten Hertekend*. Brussel, VUBpress, 1996, pp. 41-51.

- DANNEELS (I.). Syrië. L'état, c'est Assad. In: DOOM (R.) & NONNEMAN (G.) (eds.). *Het Midden-Oosten Hertekend*. Brussel, VUBpress, 1996, pp. 287-315.
- DAWISHA (A.). Arab Nationalism and Islamism: Competitive Past, Uncertain Future. In: *International Studies Review*, vol. 2, nr. 3, 2000, pp. 79-90.
- DEBRUYN (M.). "Wij doen niet aan positieve discriminatie". In: *Dwars. Studentenblad van de Universiteit Antwerpen*, jg. 3, nr. 16, 2004, p. 3.
- DECLERCK (G.). Meer agressie tegen joodse burgers in Antwerpen. In: *De Tijd*, 30 juni 2004, p.4.
- DE MUL (S.). Oproerkraaiers in het culturele landschap. De AEL en de identiteitspolitiek voor etnische minderheden in Vlaanderen. In: *Freespace Nieuw Zuid*, jg. 3, nr. 10, 2003, pp. 60-75.
- DE STANDAARD ONLINE. *Het vredesproces*.
<http://www.destandaard.be/Archief/Dossiers/index.asp?dosID=88#vredesproces>, 2003.
- DIENST INTEGRATIE ANTWERPEN. *Allochtonen Verenigingen in Antwerpen*.
<http://burgerzaken.antwerpen.be/integratie/adressenlijst/>
- DIENST INTEGRATIE ANTWERPEN. *Gids van Allochtonen Verenigingen in Antwerpen. Editie 2004*. Antwerpen, DIA, 2004, 208 p.
- (DOMI). Antisemitische agressie stijgt. In: *De Standaard*. 14-15 februari 2004, p. 7
- DONALD (J.). The Citizen and the Man About Town. In: HALL (S.) & DU GAY (P.) (eds.). *Questions of Cultural Identity*. London, Sage Publications, 1996, pp. 170-190.
- DYER (R.). *The Matter of Images. Essays on Representations*. London, Routledge, 1993, 172 p.
- ERIKSEN (T.H.). Ethnicity versus Nationalism. In: *Journal of Peace Research*, vol. 28, nr. 3, 1991, pp. 263-278.
- ERIKSEN (T.H.). Ethnicity and Nationalism: Definitions and Critical Reflections. In: *Bulletin of Peace Proposals*, vol. 23, nr. 2, 1992, pp. 219-224.
- ESPOSITO (J.L.). Introduction. In: ESPOSITO (J.L.) (ed.). *Political Islam. Revolution, radicalism or reform*. Boulder, Lynne Rienner Publishers, 1997, pp. 1-14.
- ESPOSITO (J.L.). Modernizing Islam and Re-islamisation in Global Perspective. In: BURGAT (F.) & ESPOSITO (J.L.) (eds.). *Modernizing Islam. Religion in the Public Sphere in Europe and the Middle East*. London, Hurst & Company, 2003, pp. 1-14.
- FADIL (N.). *Eenheid in de diversiteit: een cultuursociologische studie naar de etnische identiteit van Marokkaanse adolescente meisjes*. Leuven, Licentiaatverhandeling Katholieke Universiteit Leuven, Faculteit Sociale Wetenschappen, Departement Sociologie, 2001, 151p.
- FAKSH (M.A.). Reviews. Arab Nationalism and Islamic Fundamentalism. In: *Review of Politics*, vol. 59, nr.3, 1997, pp. 633-636.
- FEATHERSTONE (M.). *Undoing Culture. Globalization, Postmodernism and Identity*. London, Sage Publications, 1995, 178 p.
- FENTON (S.). *Ethnicity. Racism, Class en Culture*. Hampshire, Macmillan, 1999, 260 p.
- FINCH (H.) & LEWIS (J.). Focus Groups. In: RITCHIE (J.) & LEWIS (J.) (eds.). *Qualitative Research Practice*. London, Sage Publications, 2003, pp. 170-198.
- FINKELSTEIN (N.G.). *Image and Reality of the Israël-Palestine Conflict*. London, Verso, 1997, ? p.

- FREY (L.R.), BOTAN (C.H.), FRIEDMAN (P.G.), KREPS (G.L.). *Investigating Communication. An introduction to research methods*. New Jersey, Prentice Hall, 1991, 401 p.
- GIDDENS (A.). *Capitalism and modern social theory. An analysis of the writings of Marx, Durkheim and Max Weber*. London, Cambridge University Press, 1971, 261 p.
- GIDDENS (A.). *Sociology*. Cambridge, Polity Press, 1993, 819 p.
- GIDDENS (A.). *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge, Polity Press, 1995, 256 p.
- GOFFMAN (E.). *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity*. Middlesex, Penguin Books, 1973, 174 p.
- GOOSSENS (R.) & ROGIERS (F.). 'Het zijn geen spanningen tussen twee gemeenschappen, het is éénrichtingsverkeer.' In: *De Morgen-Zeno*, 3 juli 2004, pp. 50-51.
- GUIBERNAU (M.). *Nations without States. Political Communities in a Global Age*. Cambridge, Polity Press, 1999, 216 p.
- GUYATT (N.). *The Absence of Peace. Understanding the Israeli-Palestine Conflict*. London, Zed Books, 2001, 188 p.
- GUR ZE'EV (I.) & PAPPE (I.). Beyond the Deconstruction of the Other's Collective Memory. Blueprints for a Palestinian/Israeli Dialogue. In: *Theory, Culture and Society*, vol. 20, nr. 1, 2003, pp. 93-108.
- HALL (S.). De betekenis van nieuwe tijden. In: HALL (S.) (ed.). *Het Minimale Zelf en Ander Opstellen*. Amsterdam, Sua, 1991a, pp. 137-154.
- HALL (S.). Culturele identiteit en filmische representatie. In HALL (S.) (ed.). *Het Minimale Zelf en Ander Opstellen*. Amsterdam, Sua, 1991b, pp. 181-194.
- HALL (S.) New Ethnicities. In: DONALD (J.) & RATTANSI (A.) (eds.). *'Race', Culture and Difference*. London, Sage Publications, 1992b, pp. 252-259.
- HALL (S.). The question of cultural identity. In: HALL (S.), HELD (D.), MCGREW (T.) (eds.). *Modernity and its futures*. Cambridge, Polity Press, 1992a, pp. 273-325.
- HALL (S.). Old and New Identities, Old and New Ethnicities. In: KING (A.D.) (ed.). *Culture, Globalisation and the World-system*. Hampshire, MacMillan, 1993, pp. 41-68.
- HALL (S.). The problem of ideology: marxism without guarantees. In: MORLEY (D.) & CHEN (K.-H.) (eds.). *Stuart Hall. Critical Dialogues in Cultural Studies*. Routledge, London, 1996, pp. 25-46.
- HALL (S.). The work of representation. In: HALL (S.) (ed.). *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. London, Sage Publications, 1997, pp. 13-64.
- HALL (S.). Cultural identity and diaspora. In: WOODWARD (K.) (ed.). *Identity and Difference*. London, Sage Publications, 1997, pp. 51-59.
- HALL (S.). Who needs 'identity'? In: DU GAY (P.), EVANS (J.) & REDMAN (P.) (eds.). *Identity: a reader*. London, Sage Publications, 2002, pp. 9-30.
- HAMMANI (R.) & TAMARI (S.). The Second Uprising: End or New Beginning? In: *Journal of Palestine Studies*, vol. 134, nr. 118, 2001, <http://www.palestine-studies.org/en/journals/abstract.php?id=3066>.
- HAMMAR (T.). *Democracy and the nation state. Aliens, denizens and citizens in a world of international migration*. Aldershot, Avebury, 1990, 226 p.

- HAMMOND (P.E.). Religion and the Persistence of Identity. In: *Journal for the Scientific Study of Religion*, vol. 27, nr. 1, p. 1-11.
- HAMELINCK (C.). Media, Ethnic Conflict and Culpability. In: SERVAES (J.) & LIE (R.) (eds.). *Media and Politics in Transition. Cultural Identity in the age of Globalisation*. Leuven, Acco, 1997, pp. 29-38.
- HERVIEU-LEGER (D.). *Religion as a Chain of Memory*. Cambridge, Polity Press, 2000, 201 p.
- HET STAATSBLAD. *Jongeren voor Islam. Statuten*. 13/06/2003, http://www.staatsblad.be/index_nl.htm.
- HOFF (R.). De gemeenschap der gelovigen en de moderne staat. In: BIEGEL (L.C.), GUILLET (M.), HOFF (R.) (eds.). *Het Midden-Oosten Ontsluierd. Wat bezielt Palestijnen, Ayatolla's, Israëli's, Moslim-broeders minderheden, socialistische heersers, oliesheiks e.a. op het strijdtoneel van het Midden-Oosten*. Waddinxveen, Boom, Venture Press, 1983, pp. 30-42.
- HOFF (R.). "Eenheid, vrijheid, socialisme". De Ba'th-partij in Syrië. In: BIEGEL (L.C.), GUILLET (M.), HOFF (R.) (eds.). *Het Midden-Oosten Ontsluierd. Wat bezielt Palestijnen, Ayatolla's, Israëli's, Moslim-broeders minderheden, socialistische heersers, oliesheiks e.a. op het strijdtoneel van het Midden-Oosten*. Waddinxveen, Boom, Venture Press, 1983, pp. 76-86.
- HOROWITZ (D.L.). *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley, University of California Press, 1985, 697 p.
- HUYSENTRUYT (S.). Wees niet bang van Dyab Abou Jahjah. In: *De Financieel-Economische Tijd*, 16 oktober 2003, p. 4.
- HUMAN RIGHTS WATCH. *Nationality and Statelessness*. <http://www.hrw.org/campaigns/race/nationality.htm>, 2004.
- HUNTINGTON (S.). The Clash of Civilizations. In: *Foreign Affairs*, vol. 72, nr. 3, 1993, pp. 23-?.
- INTERDISCIPLINAIR CENTRUM VOOR RELIGIESTUDIE KUL. *De joodse gemeenschap in België*. http://www.kuleuven.ac.be/icrs/religies/wr_nl_jodendom.htm, 2003.
- JACOBSON (J.). Religion and ethnicity: dual and alternative sources of identity among British Pakistanis. In: *Ethnic and Racial Studies*, vol. 20, nr. 2, 1997, pp. 238-256.
- JACOBSON (J.). *Islam in Transition. Religion and Identity among British Pakistani youth*. London, Routledge, 1998, 177 p.
- JENKINS (R.). *Rethinking Ethnicity. Arguments and Explorations*. London, Sage Publications, 1998, 194 p.
- KHALIDI (R.). Les Palestiniens et 1948: les causes sous-jacentes de l'échec. In: ROGAN (E.L.) & SCHLAIM (A.) (eds.). *1948 : La guerre de Palestine. Derrière le mythe...* Paris, Editions Autrement – collection Mémoires n°82, 2002, pp. 10-37.
- KAYYALI (A.W.). The historical roots of the imperialist-zionist alliance. In: KAYYALI (A.W.) (ed.). *Zionism, Imperialism and Racism*. London, Croom Helm, 1979, pp. 1-26.
- KEPEL (G.). Perspectives. Islamism Reconsidered. A Running Dialogue with Modernity. In: *Harvard International Review-American Edition*, vol. 22, nr. 2, 2000, pp. 22-27.
- KLINKE (A.), RENN (O.), LEHNERS (J.P.). Ethnic Conflicts and Cooperation Among and Within States. In: KLINKE (A.), RENN (O.), LEHNERS (J.P.) (eds.). *Ethnic Conflicts and Civil Society. Proposals for a New Era in Eastern Europe*. Aldershot, Ashgate, 1997, pp. 3-32.
- KRUEGER (R.A.). *Developing Questions for Focus Groups*. Thousand Oaks, Sage Publications, 1998, 107 p.

- KYMLICKA (W.). *Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism and Citizenship*. Oxford, Oxford University Press, 2001, 383 p.
- LANDMAN (N.). Islam in the Benelux Countries. In: HUNTER (S.T.) (ed.). *Islam, Europe's Second Religion. The New Social, Cultural, and Political Landscape*. Westport, Praeger, 2002, pp. 97-120.
- LARRAIN (J.). *Ideology & Cultural Identity. Modernity and the Third World Presence*. Cambridge, Polity Press, 1994, 190 p.
- LARSSON (J.P.). *Understanding Religious Violence. Thinking Outside the Box on Terrorism*. Aldershot, Ashgate, 2004, 173 p.
- LERMAN (A.). Fictive Anti-Zionism: Third World, Arab and Muslim Variations. In: WISTRICH (R.S.) (ed.). *Anti-Zionism and Antisemitism in the Contemporary World*. Hampshire, MacMillan & Association of Jewish Affairs, 1990, pp. 121-138.
- LESSINGER (J.M.). "Religious" violence in India. Ayodhya and the Hindu right. In: FERGUSON (B.) (ed.). *The State, Identity and Violence. Political disintegration in the post-Cold War period*. London, Routledge, 2003, pp. 149-176.
- LEWIS (J.). *Cultural Studies. The Basics*. London, Sage Publications, 2002, 492 p.
- LEWIS (J.) & RITCHIE (J.). Generalising from Qualitative Research. In: RITCHIE (J.) & LEWIS (J.) (eds.). *Qualitative Research Practice*. London, Sage Publications, 2003, pp. 263-286.
- LIEVENS (M.). Culturele verschillen. Over de AEL, identitaire politiek en de linkzijdige. In: *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, vol. 37, nr. 2, 2003, pp. 16-36.
- LINDEMANN (A.S.). *Esau's tears. Modern Anti-Semitism and the Rise of the Jews*. Cambridge, Cambridge University Press, 2000, 568 p.
- LOOS (B.). Le "monstre" serait-il parmi nous? In: *Le Soir*, 20 februari 2004.
- LUYTEN (A.) & TORMANS (S.). 'Haat je mij?' In: *Knack*, jg. 34, nr. 28, 7 juli 2004, pp. 14-19.
- MANCO (U.) & MANCO (A.). Réligiosité et rapport à l'intégration des jeunes hommes issus de l'immigration musulmane. In: MANCO (U.). *Voix et voies musulmanes de Belgique*. Brussel, Publications des facultés universitaires Saint-Louis, 2000, pp.167-188.
- MARSHALL (T.H.). *Citizenship and social class*. London, Pluto Press, 1992, 155 p.
- MCQUAIL (D.). *McQuail's Mass Communication Theory*. London, Sage Publications, 2000, 542 p.
- MCCAULEY (C.R.). Are Stereotypes Exaggerated? A Sampling of Racial, Gender, Academic, Occupational, and Political Stereotypes. In: LEE (Y.T.), JUSSIM (L.J.), McCAULEY (C.R.) (eds.). *Stereotype Accuracy. Toward Appreciating Group Differences*. Washington, DC, American Psychological Association, 1995, pp. 215-243.
- MCGREW (A.). A global society. In: HALL (S.), HELD (D.), MCGREW (A.) (eds.). *Modernity and its futures*. Cambridge, Polity Press, pp. 61-116.
- MEAD (G.H.). *Mind, Self and Society*. Chicago, University of Chicago Press, 1972, 401 p.
- MEIJER (R.). De Moslimbroederschap, islam en secularisatie in Egypte. In: BIEGEL (L.C.), GUILLET (M.), HOFF (R.) (eds.). *Het Midden-Oosten Ontsluierd. Wat bezielt Palestijnen, Ayatolla's, Israëli's, Moslim-broeders minderheden, socialistische heersers, oliesheiks e.a. op het strijdtoneel van het Midden-Oosten*. Waddinxveen, Boom, Venture Press, 1983, pp. 115-134.
- MICHIELS (K.). Dyab Abou Jahjah "Het hoort niet om over Abou Jahjah te praten zonder kritiek te geven". In: *P-Magazine*, nr. 45, 2003, pp. 28-32.

- MILLER (D.). *Citizenship and National Identity*. Cambridge, Polity Press, 2002, 216 p.
- MODOOD (T.). Introduction: The Politics of Multiculturalism in the New Europe. In: MODOOD (T.) & WERBNER (P.) (eds.). *The Politics of Multiculturalism in the New Europe. Racism, Identity and Community*. London, Zed Book Ltd, 1997, pp. 1-25.
- MORGAN (D.L.). *Planning Focus Groups*. London, Sage Publications, 1998, 138 p.
- MURPHY (E.). Het Arabisch-Israëlische conflict in de Nieuwe Wereldorde. In: DOOM (R.) & NONNEMAN (G.) (eds.). *Het Midden-Oosten Hertekend*. Brussel, VUBpress, 1996, pp. 387-406.
- NEUDT (D.) & ZARHONI (Y.). Naar een radicale ommekeer van het Belgische integratieconcept? In: *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, nr. 3, 2002, <http://www.imavo.be/vmt/archief/neudt.htm>.
- NEYT (G.). "Wij haten jullie niet". In: *Het Nieuwsblad/ Het Volk*, 16 oktober 2003, p. 4.
- NN. *De Berbers, een miskende gemeenschap*. Kifkif, <http://www.kifkif.be/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=405>.
- NN. Special Documents. The Road Map. In: *Journal of Palestine Studies*, vol. 128, nr. 4, 2003, pp. 83-99.
- NN. Antisemitisme blijft sterk. In: *Het Volk*, 27 april 2004, p.12.
- NN. Joodse student neergestoken. In: *De Standaard*, zaterdag 26 juni 2004, p.2.
- NN. Joodse man zomaar aangevallen. In: *Gazet Van Antwerpen*, 2 juli 2004, p.1.
- NONNEMAN (G.). Regionale integratie en het Arabische ideaal. In: DOOM (R.) & NONNEMAN (G.) (eds.). *Het Midden-Oosten Hertekend*. Brussel, VUBpress, 1996, pp. 53-70.
- NORTON (A.R.). De kans op democratie: islam, civiele maatschappij en autocratie. In: DOOM (R.) & NONNEMAN (G.) (eds.). *Het Midden-Oosten Hertekend*. Brussel, VUBpress, 1996, pp. 27-39.
- OTTO (T.). Etnografisch veldonderzoek. In: HUTTNER (H.), RENCKSTORF (K.), WESTER (F.) (eds.). *Onderzoekstypen in de communicatiewetenschap*. Houten/Diegem, Boh Stafleu Van Loghum, 1995, p. 496-517.
- PARES I MAICAS (M.). The concept op cultural identity. In: CENTRE D'INVESTIGACIO DE LA COMUNICACIO AND UNESCO. *Mass Communication, Cultural Identity and Cross-Cultural Relations*. Catalunya, Generalitat de Catalunya, 1992, pp. 21-31.
- PERRY (M.) & SCHWEITZER (F.M.). *Antisemitism. Myth and Hate from Antiquity to the Present*. New York, Palgrave MacMillan, 2002, 309 p.
- PIPES (D.). Islam and Islamism. Faith and Ideology. In: *National Interest*, nr. 59, 2000, pp. 87-93.
- POPEAU (J.). Race/ethnicity. In: JENKS (C.) (ed.) *Core sociological dichotomies*. London, Sage Publications, 1998, pp. 167-178.
- RADIO JUDAICA. *Bonnes addresses*. http://www.radiojudaica.be/RJ_guide.asp, 2002.
- RAVITZKY (A.). *Messianism, Zionism and Jewish Religious Radicalism*. Chicago, The University of Chicago Press, 1996, 303 p.
- (R.C.). Des élèves juifs cibles d'agressions. In: *La Libre Belgique*, 06 februari 2004.
- RITCHIE (J.). The Applications of Qualitative Methods to Social Research. In: RITCHIE (J.) & LEWIS (J.) (eds.). *Qualitative Research Practice*. London, Sage Publications, 2003, pp. 24-46.

- ROOSENS (E.). *Eigen grond eerst? Primordiale autochtonie. Dilemma van de multiculturele samenleving*. Leuven, Acco, 1998, 227 p.
- ROSENBERG (H.). *JewishAntwerp.com*. <http://membres.lycos.fr/jewishantwerp/>, 1999-2000
- ROSHWALD (A.). *Ethnic Nationalism and the Fall of the Empires. Central Europe, Russia and the Middle East, 1914-1923*. London, Routledge, 2001, 273 p.
- ROY (O.). Le post-islamisme. In: ROY (O.) (ed.). *Revue des Mondes Musulmans et de la Méditerranée. Le post-islamisme*. Aix-en-Provence, Editions EDISUD, 1998, pp. 13-30.
- SAID (E.W.). *Orientalism*. New York, Pantheon Books, 1978, 368 p.
- SAID (E.W.). *Covering Islam. How the Media and the Experts determine how we see the rest of the World*. London and Henley, Routledge & Keagan Paul, 1981, 186 p.
- SAID (E.W.). The Clash of Ignorance. In: *The Nation*, vol. 273, nr. 12, 2001, http://www.flwi.ugent.be/cie/CIE/said_1.htm.
- SAINT-BLANCAT (C.). *L'islam de la diaspora*. Paris, Bayard Editions, 1997, 196 p.
- SAINT-PROT (C.). *Le Nationalisme Arabe. Alternative à l'intégrisme*. Paris, Ellipses, 1995, 125 p.
- SAYEGH (F.). Zionism: a form of racism and racial discrimination. In: KAYYALI (A.W.) (ed.). *Zionism, Imperialism and Racism*. London, Croom Helm, 1979, pp. 51-70.
- SCHLOMER (F.). De Israëlische verkiezingen en het vredesproces. In: DOOM (R.) & NONNEMAN (G.) (eds.). *Het Midden-Oosten Hertekend*. Brussel, VUBpress, 1996, pp. 427-449.
- SCHERRER (C.P.). *Structural Prevention of Ethnic Violence*. Hampshire, Palgrave Macmillan, 2002, 328 p.
- SCHULZE (K.E.). Camp David and the Al-Aqsa Intifada: An Assesment of the State of the Israël-Palestinian Peace Process, July-December 2000. In: *Studies of Conflict and Terrorism*, vol. 24, nr. 3, 2001, pp. 215-233.
- SHADID (W.A.). Media en minderheden: De rol van de media bij het ontstaan en bestrijden van vooroordelen over etnische minderheden. In: *Toegepaste Taalwetenschap: Thema's en trends in de sociolinguïstiek*, jg. 1995, nr. 2, pp. 93-104. <http://www.interculturelecommunicatie.com/download/media.html>.
- SHAFIR (G.). Zionism and Colonialism. A comparative Approach. In: PAPPE (I.) (ed.). *The Israël/Palestine Question*. London, Routlegde, 1999, pp. 81-96.
- SIOEN (L.). "Wij hebben nog nooit een moslim aangevallen." Hoe koosjer is de relatie tussen joden en moslims in Antwerpen?, in: *De Standaard - Trottoir*, 3 juli 2004, pp. 1-3.
- SLOCUM (N.). *Participatory Methods Toolkit. A practitioner's manual*. Brussel, Koning Boudewijnstichting, Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek, United Nations University-Comparative Regional Integration Studies, 2003, 166 p.
- SMITH (A.D.) Nations and History. In: GUIBERNAU (M.) & HUTCHINSON (J.) (eds.). *Understanding Nationalism*. Cambridge, Polity Press, 2001, pp. 9-31.
- SMITHERMAN-DONALDSON (G.) & VAN DIJK (T.A.). Introduction: Words that hurt. In: SMITHERMAN-DONALDSON (G.) & VAN DIJK (T.A.) (eds.). *Discourse and Discrimination*. Detroit, Wayne State University Press, 1988, pp. 11-22.
- SNAPE (D.) & SPENCER (L.). The foundations of Qualitative Research. In: RITCHIE (J.) & LEWIS (J.) (eds.). *Qualitative Research Practice*. London, Sage Publications, 2003, pp. 1-23.

- SOMERS (S.). "Ik leerde granaten gooien". In: *Het Laatste Nieuws*, 16 oktober 2003, p. 7.
- STEWART (R.A.), POWELL (E.G.) & CHETWYND (S.J.). *Person Perception and Stereotyping*. Westmead, Farnborough, Hants, Saxon House, 318 p.
- STOUTHUYSEN (P.). Tussen Martin Luther King en Malcolm X. In: *De Standaard der Letteren*, 16 oktober 2003, p. 3.
- TAKEYH (R.). Islamism: R.I.P.. In: *National Interest*, nr. 63, 2001, pp.97-102.
- TOLSON (J.). An Old Hatred's New Day. In: *U.S. News and World Report*, vol. 132, nr. 17, pp. 42-44.
- UNIE DER JOODSE JONGEREN VAN ANTWERPEN. *Unie der Joodse Jongeren van Antwerpen. Welkom*. <http://www.ujja.be>, 2003.
- URRY (J.). *Globalisation and Citizenship*. Lancaster, Lancaster University, Department of Sociology, 2004, <http://www.comp.lancs.ac.uk/sociology/soc009ju.html>.
- VAN BAELEN (J.). Bezette gebieden. Het conflict tussen Israëliërs en Palestijnen wordt voelbaar in Antwerpen. In: *Knack*, jg. 34, nr. 14, 31 maart 2004, p. 27.
- VAN BEEMEN (O.). De geest van Dreyfus. In: *Knack*, jg. 33, nr. 48, 26 november 2003, pp. 115-116
- VAN DEN BOSSCHE (G.) & ZEMNI (S.). Alloctonen aller landen. burger u in! In: VAN DEN BRANDE (A) (ed.). *Identiteiten. Functies en disfuncties*. Gent, Academia Press, 2002, http://www.flwi.ugent.be/cie/CIE/vdbossche_zemni_1.htm.
- VAN DEN BROECK (L.). *De islam in België. Bedreiging of verrijking?* Antwerpen, Manteau Uitgeverij, 2002, 240 p.
- VAN DER SCHUEREN (D.) et. al. Mini-Midden-Oosten in Vlaanderen. In: *Dag Allemaal*, jg.?, nr.?, 4 mei 2004, pp. 158-161.
- VAN DIJK (T.A.). How "They" Hit the Headlines: Ethnic Minorities in the Press. In: SMITHERMAN-DONALDSON (G.) & VAN DIJK (T.A.) (eds.). *Discourse and Discrimination*. Detroit, Wayne State University Press, 1988, pp. 201-262.
- VAN DIJK (T.A.). *Ideology. A multidisciplinary approach*. London, Sage Publications, 1998, 374 p.
- VAN HAVER (K.). EU-rapport wijst op groeiend antisemitisme. In: *De Tijd*, 1 april 2004, p.5.
- VAN HUMBEECK (H.). 'Terrorisme? Ik spreek liever van gewelddadig protest.' In: *Knack*, jg. 33, nr. 48, 26 november 2003, pp. 106-110.
- VAN WIELE (S.). Jahjah begrijpt zelfmoordacties. In: *Gazet van Antwerpen*, 16 oktober 2003.
- VARSHNEY (A.). *Ethnic conflict and civic life. Hindus and Muslims in India*. New Haven, Yale University Press, 2002, 382 p.
- VERKUYTEN (M.). *Etnische identiteit. Theoretische en empirische benaderingen*. Amsterdam, Het Spinhuis, 1999, 213 p.
- VERTOVEC (S.). *Religion and Diaspora*. Paper presented at the conference on 'New Landscapes of Religion in the West', School of Geography and the Environment, University of Oxford, 27-29 September 2000, <http://www.transcomm.ox.ac.be/working%20papers/vertovec01.pdf>.
- VIDAL (D.) et. al.. Les pyromanes de l'antisémitisme. In: *Le Monde Diplomatique (1954-2004-Cahier spécial)*, jg. 54, nr. 624, pp. 6-8.

- VIDAL (K.). Tien keer meer geweld tegen joden in België. In: *De Morgen*, 10 december 2003, <http://www.demorgen.be/archief/index.html>.
- VON DER DUNK (H.W.). *Voorbij de verboden drempel. De Shoah in ons geschiedbeeld*. Amsterdam, Prometheus, 1990, 285 p.
- WASSERSTEIN (B.). *Het Einde van een Diaspora. Joden in Europa sinds 1945*. Baarn, Ambo, 1996, 288 p.
- WEBER (M.) The Nation. In: HUTCHINSON (J.) & SMITH (A.D.) (eds.). *Nationalism*. Oxford, Oxford University Press, 1994, pp. 21-25.
- WEISS (P.). Kindjes doelwit van antisemitisch geweld. In: *Het Nieuwsblad*, 9 februari 2004; Joodse kindjes doelwit van geweld door Marokkaanse jongeren, *Het Volk* (Vlaams-Brabant), 9 februari 2004; Kinderen doelwit van antisemitisch geweld, *De Standaard* (Vlaams-Brabant, Brussel), 9 februari 2004.
- WERBNER (P.). The place which is called diaspora: citizenship, religion and gender in the making of chaotic transnationalism. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 28, nr. 1, 2002, pp. 119-133.
- WESTER (F.). Inhoudsanalyse als kwalitatief-interpreterende werkwijze. In: HUTTNER (H.), RENCKSTORF (K.), WESTER (F.) (eds.). *Onderzoekstypen in de communicatiewetenschap*. Houten/Diegem, Boh Stafleu Van Loghum, 1995, pp. 624-649.
- WHITFIELD (S.J.). Enigmas of Modern Jewish Identity. In: *Jewish Social Studies*, vol. 8, nr. 2, 2002, pp. 162-167.
- WIGODER (G.) (ed.). *New Encyclopedia of Zionism and Israël*. Madison, Fairleigh Dickinson University Press, 1994, vol. 1-2, 1521 p.
- WISTRICH (R.S.). *Between Redemption and Perdition. Modern antisemitism and Jewish identity*. London, Routledge, 1990, 283 p.
- WOMEN'S INTERNATIONAL ZIONIST ORGANISATION. *About WIZO*. http://www.wizo.org/english/about_mission.asp?catid=186.
- WOODWARD (K.). Concepts of identity and difference. In: WOODWARD (K.) (ed.). *Identity and Difference*. London, Sage Publications, 1997, pp. 7-61.
- ZEEGERS (W.). *Andere Tijden, Andere Mensen. De sociale representatie van identiteit*. Amsterdam, Uitgeverij Bert Bakker, 1988, 382 p.
- ZEMNI (S.). Expansie, evolutie en transitie van het islamisme. Een politieke historische sociologische studie. In: DOOM (R.) (ed.). *Structuur van de waanzin*. Gent, Academia Press, 2001, pp. 218-240.
- ZEMNI (S.). Islamisme, kapitalisme en criminaliteit. In: AERTS (P.) & KEULEN (J.) (eds.). *De Islam, de woede en het Westen*. Amsterdam, Bulaaq, 2001, pp. 98-113.

INHOUDSTAFEL

(INTERVIEWS EN RECENSIES)	2
LIJST VAN GECONTACTEERDE ORGANISATIES	3
PERSBERICHTEN AEL	6
(GESELECTEERDE TEKSTFRAGMENTEN)	12
TOPICS FOCUSGROEPEN.....	13
DE FOCUSGROEPEN.....	14

(INTERVIEWS EN RECENSIES)

- HUYSENTRUYT (S.). Wees niet bang van Dyab Abou Jahjah. In: *De Financieel-Economische Tijd*, 16 oktober 2003, p. 4.
- NEYT (G.). "Wij haten jullie niet". In: *Het Nieuwsblad/ Het Volk*, 16 oktober 2003, p. 4.
- MICHIELS (K.). Dyab Abou Jahjah "Het hoort niet om over Abou Jahjah te praten zonder kritiek te geven". In: *P-Magazine*, nr. 45, 2003, pp. 28-32.
- SOMERS (S.). "Ik leerde granaten gooien". In: *Het Laatste Nieuws*, 16 oktober 2003, p. 7.
- STOUTHUYSEN (P.). Tussen Martin Luther King en Malcolm X. In: *De Standaard der Letteren*, 16 oktober 2003, p. 3.
- VAN WIELE (S.). Jahjah begrijpt zelfmoordacties. In: *Gazet van Antwerpen*, 16 oktober 2003.

LIJST VAN GECONTACTEERDE ORGANISATIES

1. Joodse Organisaties

<p>1. Antwerpse Contactgroep voor Joods-Christelijke Betrekkingen Marialei 62 2018 Antwerpen 03/239 00 98 contactpersoon Daniel Rouges</p>	<p>2. Belgische Israëlitisch Weekblad Pelikaanstraat 106 2018 Antwerpen 03/233 40 05 biw@planetinternet.be, biw@wanadoo.be</p>
<p>3. B’Nai B’Rith Lamoriniërestraat 150 2018 Antwerpen 03/295 54 95 contactpersoon Mr. Chumer</p>	<p>4. Bné Akiva Schupstraat 1 2018 Antwerpen 03/231 89 33 contactpersonen Eli Schonfeld en Rachel Lieber</p>
<p>5. Centraal Israëlitische Consistorie van België Joseph Dupontstraat 2 1000 Brussel 02/512 21 90 consis@online.be, consistoire@tiscalinet.be</p>	<p>6. Coördinatiecomité van Joodse Organisaties van België Ducpétiauxlaan 68 1060 Brussel 02/ 537 16 91 ccojb@yucom.be</p>
<p>7. Emunah Belgiëlei 161 2018 Antwerpen 03/218 73 44 www.emunah.org</p>	<p>8. Federatie WIZO België-Luxemburg Nerviersstraat 20-22 2018 Antwerpen 03/239 05 71 contactpersonen Joyce Bloch en Fanny Hollander</p>
<p>9. Forum der Joodse Organisaties Lange Herentalsestraat 60 2000 Antwerpen 03/231 61 91 info@fjo.be www.fjo.be contactpersoon Diane Keyser</p>	<p>10. Hanoar Hatzioni info@hanoarhatzioni.be http://www.hanoarhatzioni.be Antwerpen: Steve Majerszik <i>(zonder reactie)</i></p>
<p>11. Israëlitische gemeente Machsike Hadas Jacob Jacobsstraat 22 2018 Antwerpen 03/ 233 55 67</p>	<p>12. Israëlitische gemeente Shomre Hadas Terliststraat 35 2018 Antwerpen 03/ 232 01 87 info@shomre-hadas.be www.shomre-hadas.be</p>
<p>13. Jesode Hatora school Lange Van Ruusbroeckstraat 16-22 2018 Antwerpen</p>	<p>14. Keren Hayssod- Verenigde Israël Actie Schupstraat 1/7 2018 Antwerpen</p>

03/239 25 35	03/232 05 28 contactpersoon Yvonne Dewolff
15. K.S.C. Maccabi Pelikaanstraat 92 bus 53 03/226 17 08 maccabi.antwerp@iway.be www.maccabiantwerp.com contactpersoon Mr. Wien	16. Liga van Joodse Vrouwen van België Nerviërstraat 12 2018 Antwerpen 03/828 38 76
17. Romi Goldmuntz Centrum Nerviërsstraat 12 2018 Antwerpen 03/239 39 11	18. Tachkemoni school Lange Leemstraat 313 2018 Antwerpen 03/287 00 70
19. Unie der Joodse Jongeren van Antwerpen Nerviërsstraat 16 2018 Antwerpen http://www.ujja.be contactpersonen Regis Cassen en Jenny Aharon	20. WIZO - Informatiegroep Midden Oosten Nerviërsstraat 20-22 2018 Antwerpen 03/239 05 71 contactpersoon Vicky Hollander
21. Zionistische Organisatie van België Ducpétiauxlaan 68 1060 Brussel 02/538 56 29 info@orgsion.be http://www.orgsion.be	

2. Islamitische Organisaties

1. Arabisch- Europese Liga Provinciestraat 217 2018 Antwerpen www.arabeuropean.org contactpersonen Ahmed Azzuz en Halima Labsir	2. EI Moustaqbal – De toekomst 's Herenstraat 16 2140 Borgerhout 03/485 68 62 contactpersoon Rosario Vanderlinden
3. Federatie van Marokkaanse Verenigingen Prins Leopoldstraat 32 2140 Borgerhout 03/204 10 10 secretariaat@fmv-vzw.be	4. Jongeren voor Islam Grote Steenweg 175 2600 Antwerpen info@islaam.be www.jvi.be contactpersoon Farid Zahnoun
5. Student Focus studentfocus2003@hotmail.com contactpersonen Said El Majdoub en	6. Unie van Moskeeën en Islamitische Verenigingen in Antwerpen Plantin en Moretuslei 202

<p>Karima Arektoute</p>	<p>2018 Antwerpen 03/235 48 33 umiva.vzw@antwerpen.be</p>
<p>7. Unie van Turkse Verenigingen Lange Achteromstraat 32 2018 Antwerpen 03/289 91 13 utv@skynet.be contactpersoon Bilal Dariyeri</p>	<p>8. Vereniging voor Ontwikkeling en Emancipatie van Moslims Duinstraat 152 2060 Antwerpen 03/272 35 07 voem.vzw@village.uunet.be</p>

PERSBERICHTEN AEL

- AEL veroordeelt scherp moordaanslag leider en oprichter Hamas, Sjeikh Ahmed Yassine. 22 maart 2004, <http://www.arabeuropean.org/AEL-BE/Persberichten/2203042.html>.
- Oproep tot betoging van de AEL. 22 maart 2004, <http://www.arabeuropean.org/AEL-BE/Persberichten/220304.html>
- AEL militanten en sympathisanten betoogden met 500 op het kerkplein in Borgerhout ter ere van Sheikh Ahmed Yassin, 24 maart 2004, <http://www.arabeuropean.org/AEL-BE/Nieuws%20en%20akties/240304.html>
- AEL herdenkt de Martelaar Dr. Abdelazziz Al Rantissi en roept alle Arabieren en Moslims overal ter wereld om hun verantwoordelijkheid op te nemen. 17 april 2004, <http://www.arabeuropean.org/AEL-BE/Persberichten/170404.html>.
- AEL-België eist van de Belgische overheid geen woorden maar daden. 21 april 2004, <http://www.arabeuropean.org/AEL-BE/Persberichten/210404.html>.

AEL veroordeelt scherp moordaanslag leider en oprichter Hamas, Sjeikh Ahmed Yassine

Persbericht

AEL-België,

22/03/04

Maandagochtend 22 maart jl ontving de wereld het droevige en schandalige nieuws dat leider en oprichter van verzetsbeweging Hamas, Sjeikh Ahmed Yassine, is vermoord door de zionistische entiteit.

AEL is diepbedroefd met dit verlies en onze gedachten en gebeden gaan uit naar de nabestaanden van Sjeikh Ahmed Yassine. Sjeikh Ahmed Yassine is voor vele moslims het voorbeeld van de verzetsbeweging ten behoeve van de moslims en tegen onderdrukking en bezetting. Ook gaan onze gedachten uit naar de nabestaanden van de slachtoffers die met Sjeikh Ahmed Yassine zijn gevallen in deze terroristische aanval. Drie raketten waren volgens de zionisten nodig om een belangrijk deel van het Palestijns verzet uit te schakelen. AEL weet dat zij daarin een grote vergissing maken. Het verzet en de steun daarvoor zal alleen maar groter worden. Sjeikh Ahmed Yassine is een voorbeeld voor velen van ons. We zijn trots op het verzet dat Hamas voert, en op de liefdadigheidsstructuren die zij voor hun mensen hebben opgezet.

Voor de AEL is deze moord door de zionisten nogmaals een teken en bewijs dat de zionistische entiteit geen vrede wil en alleen maar uit is op het uitroeien en verdrijven van de Palestijnen uit hun land ten behoeve van een racistische, ondemocratische, koloniale en zionistische staat.

De AEL zal de verzetsbewegingen die reageren op onderdrukking, blijven steunen tot de volledige bevrijding van Palestina. Heel Palestina.

<http://www.arabeuropean.org/AEL-BE/Persberichten/2203042.html>

Oproep tot betoging van de AEL

Persbericht

AEL-België,

22/03/04

Met de laffe moord op Sheikh Yassine, spirituele leider van de verzetsbeweging Hamas, heeft Israël nogmaals bewezen dat ze een criminele en terroristische staat is. Deze staat, geleid door de fascistische premier Sharon, heeft aangetoond dat ze niet uit is op een rechtvaardige vrede, maar enkel op escalatie en geweld.

Wij eisen dan ook een ondubbelzinnig veroordeling van de vertegenwoordigers van de Joodse gemeenschap – die maar al te vaak een kritiekloze steun tonen ten opzichte van de staat Israël en haar regering Sharon – van deze gewetenloze daad. Wij eisen tevens een krachtdadige veroordeling door de Belgische regering en de Europese leiders, die de al meer dan 50jaar durende bezetting met de mantel der liefde toedekken. Europa moet sancties tegen de Zionistische staat aankondigen.

Om onze ondubbelzinnige steun voor het Palestijns verzet nogmaals te uiten, roepen we daarom op tot een betoging op woensdag 24maart. Met deze betoging die zal starten aan de kerkstraat in Borgerhout om 14u, willen we deze laffe daad aanklagen, alsook de strijd van de onderdrukte Palestijnen onverminderd

<http://www.arabeuropean.org/AEL-BE/Persberichten/220304.html>

AEL militanten en sympathisanten betoogden met 500 op het kerkplein in Borgerhout ter ere van Sheikh Ahmed Yassin

Nieuws

AEL-België, Borgerhout

24/03/04

Na de laffe moord door Israëlische zionisten op Seikh Ahmed Yassin toen die op maandagochtend de moskee verliet, riep AEL op tot actie om onze eer te betuigen aan een ware islamitische leider die symbool staat voor rechtvaardige strijd tegen de zionistische kolonisatie.

Dat bijna 500 militanten en sympathisanten gevolg hebben gegeven aan onze oproep om na twee dagen reeds samen te komen, wijst erop dat de moord op Seikh Ahmed Yassin vele harten heeft geraakt. We geloven nu met zijn allen meer dan ooit in de strijd die werd gevoerd door Sheikh Yassine en zullen dan ook het verzet (Islamic Jihad, Al Aqsa Brigades, Hamas en Hezbolah) blijven steunen tot één democratische Palestijnse staat op de totaliteit van historisch Palestina als oplossing wordt gerealiseerd.

Ook eisen we dat onze regeringspartijen VLD en vooral SP.a de zionisten onder hun middens weren en elke vorm van steun aan Israël zwaar bestraffen. Dat de juiste versie van de geschiedenis van Palestina uit de schoolboeken en het verplichte lessenpakket wordt geweerd, onder druk van de zionisten, is een crimineel feit en een aanslag op de democratie die gestopt moet worden. Zionisme is niet enkel in Israël aanwezig maar ook hier in België. Het moet als terrorisme worden gezien en bestreden. Het betekent immers de zwaarste vorm van terrorisme en is ook het grootste gevaar voor de wereldvrede.

<http://www.arabeuropean.org/AEL-BE/Nieuws%20en%20akties/240304.html>

AEL herdenkt de Martelaar Dr. Abdelazziz Al Rantissi en roept alle Arabieren en Moslims overal ter wereld om hun verantwoordelijkheid op te nemen.

Persbericht

AEL-België, Antwerpen

17/04/04

Het is met afschuw en woede dat we de laatste Zionistische misdaad hebben vernomen: de moord op Dr. Abdelazziz Al Rantissi. Dr. Rantissi was een grote verzetsleider die zijn leven had geschonken om voor de vrijheid van zijn volk te strijden. Zijn erfenis van vastberadenheid en volhouding zal altijd worden herinnerd. Zijn martelaarschap zal een licht zijn in het hart van ons volk en zal ons nog meer vastberaden maken om verder te gaan met onze strijd.

De Arabische Europese Liga is ervan overtuigd dat de Zionistische staat zal boeten voor deze misdaad en alle andere misdaden gepleegd tegen ons volk in Palestina. Deze misdaad is een onmiddellijk resultaat van het Amerikaans-Zionistisch bestand dat twee dagen eerder werd afgesloten tijdens een vergadering tussen Bush en Sharon. De strijd voor de Arabische natie en de Islamitische gemeenschap in Irak en Palestina is één.

De Arabische en islamitische gemeenschap in Europa moet hun verantwoordelijkheid dragen in deze situatie. We moeten onze steun voor het Palestijns verzet tonen. De Palestijnse strijd is onze strijd. We moeten dit nu duidelijk maken, maar ook aan alle komende generaties.

Overwinning van ons volk en glorie aan onze martelaars!

Allahu Akbar!!!!

<http://www.arabeuropean.org/AEL-BE/Persberichten/170404.html>

AEL-België eist van de Belgische overheid geen woorden maar daden.

Persbericht

AEL-België, Antwerpen

21/04/04

Naar aanleiding van de moord op onze broeder Abdelaziz Al Rantissi door de zionistische bezetter eist AEL België van de Belgische overheid dat ze haar woorden nu eindelijk eens omzet in daden.

De Arabisch islamitische gemeenschap in dit land is het beu om enkel en alleen maar veroordelingen te horen van de fascistische & terroristische daden van de Israëliëse regering.

De AEL eist van de regering dat het consequent handelt en alle diplomatieke, economische en politieke banden met Israël verbreekt. Terwijl Louis Michel vanuit zijn luie zetel veroordelingen uit, sterven er dagelijks Palestijnen door toedoen van de zionistische bezetter. Met dit soort lippendienst zijn de Palestijnen niets gediend.

Om haar woorden kracht bij te zetten zal AEL een kleine symbolische actie houden op woensdag 21 april om 19 uur aan het Joods Museum in Mechelen. Het museum staat er ter herdenking van de holocaust die meer dan 50 jaar geleden plaatsvond. Een holocaust die de zionisten vandaag de dag nog steeds te pas en te onpas politiek misbruiken.

Met de symbolische actie wil AEL de nadruk leggen op 3 belangrijke zaken:

1) Sinds meer dan 50 jaar is er een andere holocaust, een andere etnische zuivering, aan de gang. Het is de etnische zuivering van Palestijnen en dit door de zionistische staat Israël.

2) Het symbool van de holocaust tijdens WO II wordt vandaag de dag nog steeds gebruikt om het lijden van de Palestijnen goed te praten en de daden van Israël met de mantel der liefde te bedekken.

3) Het grootste deel van de Joodse gemeenschap, dat de holocaust aan den lijve heeft ervaren, heeft zich nooit gedistantieerd van dezelfde gruweldaden van een Israëliëse regering die zich de regering van alle joden op deze wereld noemt.

Dit is onaanvaardbaar en daarom zal de AEL haar verantwoordelijkheid in deze kwestie opnemen en blijven opnemen. AEL roept iedereen die waarden als vrijheid, gelijkheid en menswaardigheid hoog in het vaandel draagt op om hetzelfde te doen.

AEL plant nog tal van andere acties om druk te blijven zetten op onze regering teneinde hen het fascisme en het zionisme consequent te doen bestrijden.

<http://www.arabeuropean.org/AEL-BE/Persberichten/210404.html>

(GESELECTEERDE TEKSTFRAGMENTEN)

TOPICS FOCUSGROEPEN¹

- Inleiding + voorstelling onderzoek

Opening Questions

- Voorstellen van participanten

Introductory Questions

- (mening over Abou Jahjah)
- Kunnen jullie jezelf eens omschrijven? (ifv identiteit en etniciteit)

Transition Questions

- Voelen jullie je op één of andere manier verbonden met Israël/Palestina?
- Wat vinden jullie van het conflict?

Key Questions

Fragment 1: ontstaan Israël

- Wat is jullie eerste indruk over dit fragment?
- Wat vinden jullie van de manier waarop de auteur ontstaan van Israël omschrijft?
- Vanuit welk standpunt vormen jullie je mening (Belg, Turk, Jood, ...) over dit aspect?
- Welke gevoelens roept deze beschrijving bij jullie op? Voelen jullie je daar op één of andere manier bij betrokken?

Fragment 2: 1ste intifada

- Wat is jullie eerste indruk over dit fragment?
- Wat vinden jullie van de manier waarop de auteur de intifada omschrijft?
- Welke gevoelens roept deze beschrijving bij jullie op? Voelen jullie je daar op één of andere manier bij betrokken?

Ending Questions

- Vertellen deze fragmenten jullie iets over de situatie in A'pen? ('verbinnenlandsing van de buitenlandse politiek')
- Wat is voor jullie het verband tussen dit boek en het conflict in het Midden-Oosten?
- Andere opmerkingen?

¹ Krueger (R.A.). *Developing Questions for Focus Groups*. Thousand Oaks, Sage Publications, 1998, pp. 21-28.

DE FOCUSGROEPEN

- Student Focus, 18 februari 2004
- Unie der Joodse Jongeren van Antwerpen, 29 februari 2004
- El Moustaqbal, 9 maart 2004
- B'Nai B'Rith, 11 maart 2004
- Women's International Zionist Organisation, 18 maart 2004
- WIZO Informatiegroep Midden-Oosten, 25 maart 2004
- Jongeren voor Islam, 1 april 2004
- Arabisch-Europese Liga, 18 april 2004

19.55 – 21.50

Hallo

Ik ben Karolien. Ik doe mijn onderzoek over de rol van identiteit en etniciteit bij de joodse en islamitische gemeenschap in Antwerpen ten opzichte van het Midden-Oosten conflict, aan de hand van een paar tekstfragmenten.

Nu mogen jullie één voor één jezelf voorstellen. Naam, leeftijd, beroep of studies. Meer moet dat niet zijn.

A: Mijn naam is [...], 26 jaar en werkzoekende.

S(a): Mijn naam is [...], eveneens 26 jaar en euh, ik ben bediende.

Y: Euh, mijn naam is [...], euh, ik ben euh, ook bediende euh, en ik ben bijna 26 jaar.

M: Ik ben [...], 29 en ik werk in de artistieke sector.

En wat doe je dan juist?

M: Meer bepaald theater, met voornamelijk allochtone acteurs.

K: Ik ben [...], ik ben momenteel ... [onverstaanbaar] in het bedrijf van mijn vader. En ik ben ook 26 jaar.

S(b): Ik ben [...]. Ik ben 27 jaar en ik werk als bediende.

Ok. Euh. Kunnen jullie jezelf nog eens voorstellen, maar dan in functie van jullie afkomst, jullie identiteit of etniciteit. Hoe denken jullie over jezelf als allochtoon, als moslim, ... [onverstaanbaar] jullie nationaliteit? Hoe dat jullie jezelf zien ten opzichte van anderen in België...

A: Dus, mijn naam is [...] en euh hoe zie ik mij ten opzicht van andere geloven... Mijn geloof schrijft mij voor dat alle geloven gelijk zijn en ik voel mijn eigen niet speciaal omdat ik moslim ben en voor mij is er geen verschil met andere geloven.

Euh, zie je jezelf als moslim en als Belg?

A: Ik kijk niet naar nationaliteiten... Ik kijk niet naar nationaliteiten. Als ge spreekt over islam, dat is ... nationaliteit doet er niet toe.

En je afkomst?

A: Hoe bedoelt u, mijn afkomst?

Je ouders of ...?

A: Mijn ouders zijn Marokkaan, ok, ik voel me Marokkaan, ik ben opgegroeid in België. Ik heb allebei de normen mee... dus, zowel Marokkaanse als de Belgische normen. [onverstaanbaar] weinig verschil voor mij uitmaakt.

S(a): Nogmaals, ik ben [...] en euh, hoe voel ik mij? Ik voel mij gewoon. Ik ben in België geboren, mijn ouders zijn van Marokkaanse afkomst, maar of dat mij nu onderscheid van de rest of beter gezegd hoe... Ik weet het niet, misschien door het feit dat ik twee culturen heb.

Voel je jezelf Belg?

S(a): Wanneer voelt ge u eigen Belg?

Het is gewoon om het voor mij een beetje duidelijker te maken... Het is goed dat je dat zegt maar...

S(a): Maar ja, maar ja

[door elkaar]

S(a): Of dat ik mij nu Belg voel, of Marokkaan, ik weet niet, ik weet niet wat, ik weet niet aan wat, wat ge moet voelen om Belg, om u als Belg te voelen, om u als Marokkaan te voelen dus... ik voel mij gewoon.

Y: Euh, mijn naam is [...] en euh, ik ben een wereldburger dat van zijn stad houdt, euh ... euh ... en en en moet, als ik mij echt moet labelen euh, moslim uiteraard, omdat ik daar elke dag mee bezig ben en voor de rest, zoals ik al daarjuist heb gezegd, wereldburger. Ik wil mij niet specifiek vastpinnen op een geloof, een nationaliteit of een cultuur.

M: Ik ben [...]. Voor mij is dat hetzelfde en wij voelen ons als Belgische moslims, Europese moslims, ... wereldse

Y: wereldse moslims...

M: wereldse moslims... Antwerpse...

K: Ja, mijn naam is [...] en ik ben eigenlijk opgegroeid tussen beide culturen omdat ik een Belgische moeder heb en een Marokkaanse vader. Dus ik heb zo ... na verloop van mijn ... dus tijdens mijn studies ben ik mij meer gaan thuis voelen eigenlijk bij de Marokkaanse cultuur dan bij de Belgische, omdat ik daar veel meer in ..., omdat ik daar [...] mee te maken heb. Omdat de Marokkaanse cultuur een veel rijkere cultuur vond dan de Belgische... Buiten dat voel ik mij natuurlijk ook een wereldburger.

S(b): Ik ben S, ik deel de visie van de rest van de tafel. Ik denk dat wij niet naar nationaliteiten kijken, maar wel naar mensen, hoe dat mensen in mekaar zitten en dat hangt niet vast aan nationaliteit.

En uw etniciteit, de afkomst van uw ouders of uw grootouders?

S(b): De afkomst van onze ouders... hoe langer hoe meer verdwijnt dat ook. Ik bedoel Uiterlijke tekenen als als ... niet innerlijk tekenen ... de afkomst van onze ouders, dat blijft altijd islamitisch. Eén islam, en dan die Marokkaanse afkomst, die verwatert als ze ouder worden en omdat wij hier opgegroeid zijn. De... het centrale, of de doorsnede eigenlijk in al onze culturen en nationaliteiten is islamitisch, moslims. Da's de grote doorsnede.

Euh, voelen jullie je op één of andere manier verbonden met het conflict Israël/Palestina? Hebben jullie een band met dat land?

Y: 't Is een onrechtvaardig conflict. 't Is een zeer onrechtvaardig conflict.

En het land zelf?

A: Kijk naar de geschiedenis hé... kijk naar de geschiedenis. Van wie was het land?

Y: Ongeacht of we naar de geschiedenis moeten kijken of niet, het is gewoon onrechtvaardig.

[door elkaar gepraat]

S(b): Dat wij daar een band mee hebben, dat is ... de enige band die er kan zijn, is de islamitische...

A: islamitische...

S(b): Maar of dat dat nu een band is om dan in het conflict te mengen, da's iets anders...

A: [gemompel] ge voelt wel mee met de mensen, maar om te zeggen van , ik breng die oorlog mee naar Antwerpen, daar zijde niks mee.

K: Ik denk vanuit de gehele Arabische wereld sowieso een band bestaat met het conflict omdat, omwille van het feit dat dat eigenlijk euh zoals ik juist zelf, die onrechtvaardigheid die je voelt, die is heel intens en dat leeft in die Arabische wereld. Dat is iets dat automatisch de aandacht gaat vestigen op die problematiek en euh, proberen om daar euh verandering in te brengen terwijl dat wij eigenlijk vrij nutteloos staan ten opzichte van de situatie, van Amerika en euh ...

Maar nu begin je wel over de Arabische wereld ...

[gemompel]

S(a): Er zijn twee maten en twee gewichten, da's heel simpel. [onverstaanbaar] Als ge ziet wel vernederingen de mensen moeten ondergaan, alleen maar om te gaan werken...

Ik wil efkes terugkomen op wat K zei over de Arabische wereld. Is dat dan voor jou gelijk aan de moslimwereld?

K: In principe wel ja, omwille van 't feit dat daar veel, al die, bijna euh ... bijna over de heel Arabische wereld heerst, gelijk [...] juist zei, 't gaat allemaal over de moslims. Die gaan automatisch ook zich verbonden voelen met moslims die niet rechtvaardig worden behandeld dus euh da's normaal dat vanuit die Arabische wereld de reactie ontstaat ...

[gemompel]

S(a): 't Is niet alleen de Arabische wereld hé. Als ge gaat kijken naar het Verre Oosten, als ge gaat kijken naar Indonesië, Maleisië, als ge weet wat de eerste minister daar heeft gezegd over de de onrechtvaardigheid van de Israëlische regering... dan spreken we niet alleen over de Arabische wereld.

Ik kom daarop terug omdat jullie daarjuist zeiden, ja, dat speelt geen rol maar jullie verwijzen dan wel naar de Arabische wereld en niet automatisch naar de moslimwereld.

S(a): Ja, da's waar...

[gemompel]

M: Ja, dat speelt wel een rol, omdat wij als Arabier, zelfde taal hebben, zelfde cultuur min of meer, dus dat komt euh, allez ja, dus die samenhang is veel groter dan onder de moslims op bepaalde gebieden.

Dus 't feit dat jullie jezelf nu omschrijven als Arabier, wil toch zeggen dat ...

M: Ik wil mij zo niet omschrijven omdat dat altijd anders... allez ja, anders dan worden we met de vinger gewezen 'jij bent Arabier' ...

Maar je ziet jezelf wel als Arabier?

M: Wij hebben een afkomst, die kunnen we niet verloochenen, en allez, het deel daarvan dat wij hebben, da's normaal, da's onze Arabische cultuur, dat alles, zowel als islamitische achtergrond. Dat zijn twee dingen die... Ik ken Arabieren die christen zijn, en die komen even goed op voor de Palestijnse kwestie als moslims.

A: Ik denk dat ge, overal waar ge onderdrukking ziet, dat ge mee gaat voelen ...

M: Maar het gaat omdat wij meer gaan voelen voor bijvoorbeeld Palestijnen dan dan Congo

A: Ja...

M: Dat is dan omdat wij verwant zijn ...

[gemompel]

S(a): Ja, ten eerste: dat zegt ook waarom we meer zouden voelen met de Palestijnen dan met, met Congo, goei voorbeeld, ten eerste: ge hebt de media-aandacht. Wanneer dat Confo in beeld zal komen, dat is met de volgende slachtpartij. Bij de Palestijnen dat is praktisch, dat is praktisch bij wijze van spreken ... 't is even erg ... daar komt het ook niet op, da's ook niet in the picture altijd, maar wat er dan allemaal gebeurt in, in de bezette gebieden da's ... of in 't algemeen daar in het Midden-Oosten, maar da's gewoon ... Hoe ge het ook beziet, da's gewoon onrechtvaardig. Ze doen wat ze willen en onder 't mom van ja, vrijheid en euh strijd tegen terrorisme, twee dingen die men toch op een andere manier zou moeten doen.

K: Wat dat ik eigenlijk niet begrijp is het feit dat er akkoorden werden gesloten en dat die totaal niet worden nageleefd... Weet ge, als ge een basis legt, moet ge daar op verder bouwen...ge moet u daar niet euh...

Y: Klein cijfermatig voorbeeld: als ge ziet dat bijvoorbeeld rond het Palestijns Midden-Oosten conflict ongeveer 87 resoluties zijn gestemd geweest, euh, waar dat er geen één, maar dan ook geen één ooit is uitgevoerd of is gerespecteerd door door euh, wacht door Israël, [onverstaanbaar] Het probleem vooral is dat het zo lang aansleept en dat het zoveel heeft, zoveel mensenlevens heeft gekost en en, 't is nog steeds niet opgelost. 't Is nog altijd een uitzichtloze situatie. Dat is eigenlijk het frustrerende. Ik bedoel ... ze hadden dus vroeger kunnen ingrijpen en en, de vraag die er dan bij mensen heerst 'waarom is er niet vroeger ingegrepen?'

A: [gemompel] Er is angst... Kijk, als er bijvoorbeeld een land reageert op Israël, dan is dat van 'wow', dan is dat van 'oppassen'. Euh, gewoon voorbeeld nu: dat aanklagen van van de president van Israël, euh, de premier van Israël, Sharon, met die euh ... wat was het nou weer?

[gemompel]

Sabra en Shatila?

K: Dat was nog van iets anders, corruptie ...

Y: Nee, nee, dat was nog iets anders ...

[gemompel]

Euh, niet afwijken van het onderwerp ...

[gelach]

A: Nee, dat is 't... België heeft daarop gereageerd en gezegd ...van ja ... [door elkaar] en ge ziet wat er terecht is van gekomen.

M: 't Zelfde van die muur ook hé. Ge ziet, ze bouwen een muur en in plaats van dat de discussie ga van of dat die muur er moet komen of niet, nee, het traject dat 'm aflegt. Terwijl dat ik zo iets heb van, laat die discussie voeren of die muur weg moet en niet over welk traject die zou moeten lopen.

Y: Neenee, dat traject ...

[door elkaar]

K: Die muur is sowieso onrechtvaardig.

Y: Neeneeneenee ...

Da's wel een beetje naast de kwestie

LEZEN FRAGMENT 1

Wat is jullie eerste indruk?

S(a): 't Is gepeperd...

A: Zeker...

S(a): 't Zou me niet verbazen... 'Is gepeperd in de zin van, 't kan misschien hard aankomen, maar 't zou me niet verbazen dat dat werkelijkheid is, dat bedoel ik.

A: Ja, ik vind dat ook. 't Is wat dat ge hoort, wat dat ge ziet...

S(b): Mijn eerste indruk is dat het historisch is, in de zin van, dat het echt heeft plaatsgevonden.

Over het ontstaan van Israël...

S(b): Ja uiteraard, ik wil zeggen dat dat feiten zijn...

K: Ik vind dat dat, dat dat eigenlijk gezegd is gelijk dat het moet gezegd worden. Ge moet de dingen niet verdraaien, ge moet ze zeggen gelijk dat ze gebeurd zijn. Punt aan de lijn.

Y: Wat dat wel een feit is, is dat eigenlijk euh de, de zogezegde moorddadige, allez, de moorddadige aanvallen eigenlijk al veel vroeger euh zijn begonnen eigenlijk, in de 19de, begin 20ste eeuw eigenlijk. En in '48 had ge eigenlijk een schakelperiode waarbij dat eigenlijk euh de de de zionisten eigenlijk, zij hebben de onafhankelijkheid uitgeroepen, waardoor het geweld dat ze hebben gebruikt, eigenlijk gelegitimeerd werd hè, want ze hadden nu een argument, namelijk het verdedigen van de Israëlische staat euh om, om eigenlijk te overleven in een sfeer van, van van Arabische vijandigheid. Dat is het verschil. Die moordpartijen zijn eigenlijk veel erger, veel intenser geweest in de 19de, ja, rond 1900 en een klets euh ... het het karakter is veranderd, van, van ... en de retoriek is veranderd.

Maar wat is jouw indruk?

S(b): Mijn tweede indruk ...Eerste indruk is dat het geschiedkundig is, mijn tweede indruk is dat het eenzijdig is... 't Is langs den ene kant... Allez 't is zo hè... Langs de ene kant [onverstaanbaar] langs den andere kant... Er wordt geen ... [onverstaanbaar]

Y: Alez, ik ben echt heel nieuwsgierig wat euh wat bijvoorbeeld een, een, een zionistische of joodse auteur zou schrijven over die bepaalde periode. 'k Ben heel nieuwsgierig, echt waar, heel nieuwsgierig. In welke... want er zijn een aantal gruwelijkheden euh, gebeurd en ik vraag mij echt af hoe hoe hoe dat eigenlijk een joods auteur dat zou kaderen, echt nieuwsgierig...

S(a): ...[onverstaanbaar] acties

Y: ... ge moet ook zien...de retoriek is anders..., maar wat dat niet wegneemt is dat er eigenlijk heel verschrikkelijke dingen zijn gebeurd... er was een agressieve expansiepolitiek in '48.

[door elkaar]

S(a): Maar wat dat ge zeker niet over, over, onder stoelen of banken kunt stoppen is het feit dat ze, en dat zien we nu nog hè... 't feit dat er, da's ze de holocaust hebben meegemaakt, da's erg, daar ga 'k niet over discussiëren... da's heel erg, maar dat ze 't altijd aanhalen om toch iets te bereiken... dat ze 't misbruiken... en dat is wel correct.

K: Ge ziet dat eigenlijk hier.. ik weet niet of dat dat bij jullie ook zo verwoord is, maar ik vond dat heel goed verwoord...

S(a): Jaja, dat staat er ook in hé ... dat de holocaust...

K: ... dat de holocaust de efficiëntste politieke en morele industrie van de zionistische beweging, de holocaust...ja...

S(a): Maar ge ziet onlangs nog, de Franse president... er werd een synagoge aangevallen of er werd een jood aangevallen maar... dat was op tv, en degene die een jood aanraakt in Frankrijk, raakt de Franse staat aan en euh, als ze nen Arabier hebben aangeraakt, dat is dan... dan zwijgt de president... waarom? Ja, 't zou maar eens ...

S(b): Da's dan ook niet toevallig dat dan 1948, dat de datum is waarop Israël is ontstaan...

[door elkaar]

S(a): Ja tuurlijk ...

Y: Ze hadden vrijgeleide om om ...dat te doen hè... niemand durfde kritiek uit te oefenen...

S(a): Ja, laat ze maar doen...

Y: En en ... trouwens euh, de Europese slash [/] Noord-Amerikaanse staten hadden, hadden er ook belang bij om eigenlijk een grote uitpost te creëren in, in dat, in dat woelig gebied omdat, omdat uiteindelijk in die periode is ook de aardolie heel belangrijk geworden hè. Ze hadden er alle belang bij om een strategische uitpost te, te creëren in dat ... in die omgeving, regio...

M, wat vind jij van die tekst? Je hebt nog niks gezegd...

M: euh... Eén van de dingen... dat lijkt me wel correct geschreven, met hier en daar wel een beetje bedenkingen bij. Ik denk ook dat 'm ook vermoedens aanneemt, maar sowieso in grote lijnen klopt het met het geen wat dat ik denk dat gebeurd is...

Wat zijn de bedenkingen?

M: Euh ... nee, wat dat mij vooral stoort is dat met ... in veel boeken kom je dat tegen, zo van die ... bijvoorbeeld dat 'm zegt van euh Hoessein zogezegd dat 'm niet heeft meegedaan, dat 'm een akkoord sluit euh... ik vraag me eigenlijk af van waar dat 'm dat heeft... allez, zo van die ... ook dat 'm zegt van die [wordt onderbroken]

Y: Mag ik een gewoon opmerking maken?... Wat dat mij verschrikkelijk stoort, en dat is waarom dat ik dat persé wou aanduiden, bijvoorbeeld zetten ze... in één van die eerste zinnen zetten ze euh de zin 'de joden kwamen niet naar Palestina om er in vrede en vrijheid te leven, ze kwamen om de Palestijnen te verdrijven' puntje puntje puntje ... Maar ge moet ook oppassen in de, in de taal dat ge gebruikt euh als ge gaat spreken over joden of spreken over moslims, dan gaat ge de de ... een totaal ander beeld geven aan het verhaal, dan gaat ge het verhaal totaal uit zijn context halen. Ik heb, ik had liever gehad, hadden ze zionisten er gezet bijvoorbeeld, omdat ook... zionisme, zionisme is een bepaalde ideologie, die gebaseerd is op etnische zuivering van van, van tussen aanhalingstekens, de joodse staat hè.. terwijl de joden hebben altijd al in het Midden-Oosten geleefd, altijd al, gedurende honderden, honderden jaren, en dus nooit problemen geweest. Tot op de dag van vandaag zijn er heel invloedrijke rabbi's in Australië, in London, die zich uitdrukkelijk uitspreken tegen het zionistische gedachtegoed. Dus ik vind, om dan te beginnen termen als joden en moslim erbij te betrekken, dat ge, dat ge volledig ander en en een fouter beeld gaat creëren. Als ge ziet bijvoorbeeld het zionisme, de, ik weet niet of dat ge Theodor Herzl kent, dat is de, dat is eigenlijk de grondlegger van het zionisme, weet gij, da's eigenlijk een seculiere beweging in het begin hè. Zijn eerste, zijn eerste euh ...

Kunnen we niet bij de tekst blijven?

Y: Ja...

[door elkaar]

Y: Als ge ziet dat Theodor Herzl als euh... hij wou een soort van euh joods homeland, weet gij dat die er voordien, dat die er eerst, dat die eerst Uganda had opgegeven allez, had voorgesteld als, als, als homeland voor de joden? Dus 't is geen joods-islamitisch conflict hè... 't is gewoon de, de de lokale krachten binnen de joodse gemeenschap hebben eigenlijk misbruik gemaakt, hebben er een religieus fanatieke invulling aan gegeven om om om euh om hun eigen doelstellingen te realiseren.

S(a): 't is altijd het gebruik van de juiste woorden in de juiste context hè. Zionist of joods, da's totaal iets anders. Zoals gezegd... moslims en extremisten... en extremist is minder duidelijk dan zionisten, want kom... ik denk dat ze dan iets specifiek naar iets algemeen brengen en daar moet je altijd mee oppassen... Teksten moet je sowieso kritisch lezen. Zeker zo'n onderwerpen, die zeer politiek en zeer etnisch geladen zijn... altijd heel kritisch benaderen.

En als jullie die tekst nu lezen, vanuit welke context ga je die interpreteren? Hoe lezen jullie? Dus weer op vlak van identiteit en etniciteit...

A: Ge leest wat er staat hè. Op basis van wat dat jij leest, gaat jij een standpunt vormen en denken van ... [wordt onderbroken door S(b)]

S(b): Vanuit onze universele, academische vorming. Kritisch ... [wordt onderbroken door S(a)]

S(a): Ja maar... Ik zeg het u, ge moet het kritisch benaderen... Want ik zeg het, zionisten of joden... de mensen zeggen da's allemaal 't zelfde... Bah nee, da's niet hetzelfde. De zionisten zijn het gevaar, niet de joden...

K: In zeker zin moet je ook een beetje kennis hebben van de problematiek als je dit leest hè. Als er mensen zijn die er niks van weten, dan ja ... die volgen die problematiek niet, die hebben die evolutie ook niet gevolgd de laatste jaren, die weet ook niks van de geschiedenis daarvan... dan ga je misschien een ander beeld ook weer hebben dan euh dan wij ... [door elkaar] Ofwel ... heel veel kennis over hebt, ge leest dan zoiets, ofwel bevestigt dat uw kennis, ofwel verrijkt dat uw kennis, ofwel ja, spreekt dat uw kennis tegen.

Wat bedoel je met 'wij'?

K: Ik bedoel gewoon, ja, gelijk dat ik daarjuist zei, dat is iets dat leeft in, in, in onze gemeenschap ook hè... dus euh... gaan wij, ik denk ...

[door elkaar]

Y: Ik denk, ik denk het voordeel dat wij hier hebben, als allochtone ... om het toch te noemen ... nee, als allochtonen levende in België, wat wij hebben geleerd is dat... de voorbij jaren zijn zo veel gemene dingen, foutieve dingen geschreven geweest, euh, dingen op tv die ze hebben laten zien, die totaal fout zijn... en ik denk dat wij op zijn minst de eerlijkheid hebben om, om niet mee aan, aan die negatieve propagandapolitiek mee te doen, om, om ten minste de eerlijkheid te hebben om, om alles wat dat we lezen op een kritische manier euh, euh te lezen, en te analyseren, of dat dat nu tegen ons is, of voor ons is... Dat speelt geen rol. Ik denk toch nog altijd dat dat een voordeel is van, van onze situatie, als... allochtonen in België, of Belgische moslims...

Denken jullie dat iedere allochtoon dat zo gaat lezen?

[In koor] Nee...

S(a): Nee, maar ... Da's niet belangrijk, da's niet belangrijk of iedere allochtoon zo leest... Kan iedere mens wel zo lezen? Of dat ge allochtoon zijn, dat doet er niet toe, ge moet gewoon kritisch genoeg zijn om te lezen... Maar da's wel gevaarlijk wat jij zegt: ieder allochtoon, een mens op zich ... als ieder kritisch genoeg zou zijn en zou zeggen: dat moet gewoonweg stoppen... dat niet gewoon goed proberen te spreken, niet alleen dit conflict, ook ander conflicten hè...

K: Ik denk wel...

S(a): Ge moet wel kritisch lezen.

K: Ik denk wel, als ge in zekere zin, ook sympathie vertoont voor de mensen die onderdrukt worden dus voor de Palestijnse bevolking, 'k zal het zo zeggen... dan gaat je als je dat leest automatisch ook een gevoel ontstaan, kijk, ik ga mij echt interesseren in de dingen die te maken hebben met die onderdrukking, met de ... allez, dat is toch vrij ... ik hoor dat toch veel, bij veel mensen zo, dat die toch wel ...

S(b): Om echt op uw vraag te antwoorden...

K: Dat ge toch wel...

S(b): 'k Ga efkes in detail gaan ... Joden, niet alle joden zijn zionisten en daarbij, ook niet alle moslims zijn hoe zegt ge dat, ... dat moet je niet alle joden over dezelfde kam scheren en allemaal als zionist bestempelen, en dan als de vraag was van of dat elke allochtoon dit zo zou lezen dat is dat uiteraard nee ... er zijn mensen die dat onderscheid niet maken, die, die die termen niet allemaal kennen, die ook die [onverstaanbaar]partij, of wat is 't?... Ge moet die termen echt kunnen gebruiken...

S(a): [onverstaanbaar] Ge moet continu ... hoe beter dat ge de taal beheerst, hoe beter ge met die woorden kunt spelen en beter dat ge die woorden begrijpt... dat is gewoon kritisch zijn.

Jullie voelen jullie dan, als ik het zo mag stellen, toch wel betrokken, in zekere mate?

Y: Ik denk dat ieder die toch wel iets of wat van ethische normen of waarden heeft, zich betrokken bij een onrechtvaardige situatie, of dat dat nu in Kosovo is of Joegoslavië, of Congo... euh, de dingen die ge er ziet gebeuren zijn slecht en automatisch hebt ge het gevoel dat er een onrechtvaardige situatie is, die ge eigenlijk heel gemakkelijk kunt, kunt oplossen ... die ge eigenlijk heel gemakkelijk kunt oplossen, maar dat eigenlijk op, op ... de mensen die die sleutels hebben tot, tot die oplossingen, er eigenlijk totaal geen wil en, en misschien totaal geen belang hebben om die zaken op te lossen.

En de beschrijving, geeft dat jullie mening ook weer? [onverstaanbaar] Voelen jullie je betrokken bij de beschrijving?

K: In zeker zin wel ja, ook al vind ik dat er toch wel dingen gezegd worden die, die zeker euh ... samengaan met mijn mening...

S(b): ... Nee nee, in die zin, dat het niet begint bij de holocaust ... en dat het ook niet stopt bij de holocaust. Dat er een geschiedenis is van joden, in 700 of misschien wel eerder alle, ik denk toch wel eerder is dan de Arabieren... de oorlog, het begint daar niet allemaal mee, en dat zegt hij ook...

A: Wat dat hier gezegd wordt, ziet ge nu ook in de media hè. Ge moet gewoon het nieuws opzetten en ge ziet gelijk dat we daarjuist aan het spreken waar, over de muren die daar gebouwd werden...

S(b): Maar in de media spreekt men denk ik vaker over die aanslagen, die zelfmoordaanlagen, dan over die muur en over die legertanks die dan euh ...

A: Absoluut...

S(b): ...die dan euh ...na die aanslagen...

M: Ik denk ook, in 2004, de staat Israël is er nu eenmaal, er is zoveel verkeerd gegaan, maar, ge kunt er niet meer onderuit om te zeggen van Israël moet verdwijnen...

[door elkaar]

M: Maar 't is nu gewoon over die tekst hier...dat er ook niet gediscussieerd moet worden over hoe is Israël er juist gekomen, hoe, wat is er gebeurd, wie is er ... Nee, 't is er nu eenmaal en dan gaan we nu geen... hoe er twee staten kunnen komen? Anders blijf je maar discuten over vroeger dit, dat maar...

S(a): Da's simpel, die gaan er niet komen, die twee staten...

S(b): Ge hebt één, discussie, en twee, ge moet weten wat er is gebeurd. Ge moet wel weten ...

M: De meeste mensen weten wat er is gebeurd...

[door elkaar]

S(b): Dit is eenzijdig weergegeven, maar dat is aan de andere kant ook maar eenzijdig weergegeven... Ge moet langs twee kanten...

M: Kijk, er is niet alleen dit hier gebeurd hè ... 't is niet alleen met tanks en zo, maar ik denk dat er veel mensen dat wel weten...

A: Mag ik een vraag stellen? Wat bedoelt gij met eenzijdig?

S(b): Ik vind deze tekst eenzijdig, er is niks goed over joden gezegd ...

[door elkaar]

M: Hier geven ze niet de schuld aan Engeland bijvoorbeeld, ...

S(a): 't is daarmee dat ge moet oppassen, ge moet niet alleen spreken over joden...

S(b): [onverstaanbaar] ... joden in elk geval, 't is te zeggen dat er inderdaad ... er is maar eenzijdig geargumenteed: altijd tegen, altijd de Palestijnen in de underdog positie... de Palestijnen zijn de onderdrukten, de Palestijnen ... Ik ontken dat niet, maar dat is alleen maar een eenzijdige versie, dat is niet goed.

M: Ja, ik vind dat ook... ja, met die... hoe is dat ontstaan allemaal met die gronden... de Ottomanen begonnen hun gronden te verkopen, daar kom je niks van tegen, daar hebben ook wij schuld aan. Dan het je ook Engeland nog, hetzelfde. Hier wordt alleen naar de zionisten verwezen...

S(a): Ja maar, wat is het uiteindelijke doel van de zionisten hè...

S(b): Ja, daar zijn we het allemaal over eens, dat ze...

M: Ja maar, ge hebt niet alleen zionisten die er schuld aan hebben, de Engelsen, Engeland heeft daar even veel... alle, ook schuld aan, de Ottomanen hebben er ook schuld aan. Alle, ja, mmm?

A: De Duitsers...

M: De Duitsers...

[door elkaar]

S(b): We zijn geen schuldigen aan 't zoeken hè...

M: Nee, maar over die tekst, wat dat ik ervan vind... ze zeggen, de zionisten, ok, die hadden de grote fout sowieso, want het is hun gedachtegoed ... maar er zijn er ook andere die erbij betrokken zijn.

Y: Neenee, inderdaad, ge moet zeker weten de, de Palestijnen en euh, en de, en de joden, of zionisten zijn niet de enigste actoren in het verhaal, absoluut niet hè ... ik bedoel, wat hij zegt, er zijn

veel meer, er zijn veel verschillende partijen en die er, ik zeg het, dat is het, is het economisch belang, is het religieus belang, is het doet er niet toe wat... euh.. maar, treft de schuld niet enkel, enkel euh, euh de joden en de Palestijnen, absoluut niet, integendeel, integendeel... en die, ik vind op zijn minst dat zij, die bijvoorbeeld de, de Engelsen, waarvan ik persoonlijk ook vind dat zij een heel sterke rol hebben gespeeld bij, bij de onderdrukking van de Palestijnen in feite, euh, tijdens, tijdens de, de koloniale bezetting van het Midden-Oosten, hebben zij ook verschrikkelijke dingen gedaan hè. Dat wordt ook allemaal verzwegen en zo hè, en ik vind dat op z'n minst, dat die landen op z'n minst een euh, een, één erkennen wat ze heel hard fout hebben gedaan en ten tweede, op zijn minst de morele waarde hebben om, om op een actieve manier euh, die, die conflict op te lossen en dat is er nu momenteel totaal niet, en dat is spijtig.

K: Gelijk dat Y ook zegt, dat doet mij eigenlijk inzien van ... het grote probleem is ook de frustratie en de onmacht die er heerst bij de mensen, gelijk S ook daarjuist zei, van er zijn mogelijkheden om het probleem aan te pakken, er zijn mogelijkheden om, om er evolutie in te creëren, maar er gebeurt niks concreet hè... da's al ... Het probleem sleept al jaren, jaren aan en ge ziet er weinig, weinig evolutie in... ge moet... [wordt onderbroken]

S(a): Ge moet ook eens kijken in eigen boezem, en uw hand erin steken... Dat is gewoon, dat is zo, zo ... dat is zo explosief hè?

K: Ge gaat me toch niet zeggen dat ...

S(a): Dat is zo explosief...

K: Dat Amerika en Europa en andere mensen die heel veel invloed hebben, dat die geen dingen kunnen doen hè.

S(a): Dat is zo explosief, die situatie... Er moet een oplossing komen, maar 't is zo explosief dat niemand durft te zeggen, van 'we gaan 't nu oplossen', die kan het met zijn leven bekopen. Yitzhak Rabin heeft het ook met zijn leven bekocht... En da's ook een jood hè. En als die zegt, ik wil [onverstaanbaar], dan krijgt die een kogel in zijn hoofd. ... en door wie, door joodse extremisten, of of ...

[door elkaar]

Y: Ik ben er vast van overtuigd dat degene, die nu, de dag van vandaag, een een een politeke of economische rol spelen euh, op wereldvlak, dat die, als ze willen, kunnen ze... kunnen ze het probleem oplossen op voorwaarde dat ieder, dat alle actoren op een eerlijke manier, eerlijke en objectieve manier euh, werken aan, aan een oplossing. Dus, de Verenigde Staten, Europa, Rusland, ... Verenigde Naties... ik ben er vast van overtuigd ... ja, ze hebben Kosovo toch ook kunnen oplossen hè... Ge moet, ze hebben het Joegoslavië conflict ook kunnen oplossen hé. 't heeft veel gekost, maar uiteindelijk hebben ze het toch wel gedaan. Maar het, het, het ...maar wat dat de meeste mensen nu eigenlijk constateren, is dat er eigenlijk een overduidelijke onrechtvaardige situatie bestaat. De Gazastrook, ...

[Y en K door elkaar]

K: ... en niemand reageert er op.

Y: ... dan hebt ge een miljoen Palestijnen en 1500 kolonisten, dat 30% van het land in zijn bezit heeft... er is een probleem over, over, over de vluchtelingen, over de terugkeer van de vluchtelingen, die, die ook in de miljoenen lopen en zo, en die eigenlijk, al tientallen jaren in krotten leven, het probleem van watervoorzieningen... euh, problemen van ... er zijn zoveel problemen, zaken die overduidelijk onrechtvaardig zijn en daar kunt ge niet naast kijken. ... Al kijkt ge, al kijkt ge niet naar de geschiedenis, al kijkt ge naar de situatie zoals die nu is, dan kunt ge niet ... alle, als ge eerlijk en objectief zijt, kunt ge niet anders dan constateren dat er onrechtvaardigheid, een onrechtvaardige situatie bestaat bij voor de Palestijnen.

M: We mogen niet vergeten dat er een heel belangrijke zionistische lobby is, zowel in Europa als in Amerika, da's afschuwelijk... die hebben geld, en zitten te lobbyen ...

Y: Tuurlijk...

[door elkaar]

S(b): ... Tuurlijk, dat weten we allemaal... Uiteraard... Amerika is zionistisch. Greenspan, de voorzitter van, van ... de nationale bank ... En Greenspan, de naam alleen al is joods. Ik bedoel... Al de Amerikanen waren joden vroeger hè...

A: Dan komen we terug weer op die actoren, die Y hier juist had gemeld. Als al die actoren, als ze allemaal samen gaan werken, dat ge dan tot een oplossing komt. Maar als 't is gelijk dat ge zegt, als de meeste actoren lobbygroepen van juiste ...

EINDE TAPE 1, KANT A

Zijn er nog afsluitende opmerkingen over die tekst?

Y: Euh, dus ... Mijn laatste opmerking is, het is absoluut geen zwart/wit verhaal, absoluut niet ... euh... Wat dat er daarjuist al een paar keer is teruggekomen, euh laten we alsjeblief nu, eerlijk, objectief euh en op een rechtvaardige manier dat probleem aanpakken, zo simpel is dat, en dat geldt voor iedereen. Is dat nu een, een, utopische winst, who knows, ik weet het niet. Tegenwoordig... Het is zo complex, het probleem ... een heel kluwen van belangen die ermee gemoeid zijn, euh, waardoor dat ge, waar dat ge jammer genoeg iets dat heel simpel lijkt, eigenlijk niet kunt ver...realiseren. Dat is jammer.

[stilte]

Nog iemand?

S(a): Heel simpel ... zulke teksten... die euh, die mensen, mensen euh, klasseren in of ja, klasseren in slechte en goede mensen, moet je heel kritisch lezen, ontzettend kritisch. En ook, 't is heel moeilijk, vanuit een objectief standpunt, maar ge moet het doen of anders ga je nooit eruit geraken, uit het probleem.

K: Ik vind het een vrij goeie tekst. Ik vind ook, gelijk dat S zegt, dat ge 'm kritisch moet lezen maar euh, ik heb daar mijn mening over omwille van het feit van hoe dat ik over die hele situatie denk, en dat gaat mij natuurlijk ook euh ... dat speelt ook mee in de manier waarop dat ge dingen leest. ... Dus ja, ge moet kritisch blijven maar als er onrechtvaardigheid heerst, dan euh ... dan kan ik niet meer kritisch zijn. Da's heel simpel.

M?

M: Ja, da's gewoon duidelijk, ge ziet dat de schrijver partij heeft gekozen voor de Palestijnen...

A: Ik sluit mij aan bij wat K heeft gezegd, op bepaalde vlakken is 't nagel op de kop...[onverstaanbaar]

S(b): Ja, den tekst hè. De tekst ... Ik vind de rode draad doorheen de tekst, dat het een historisch verhaal is, de feiten worden wel weergegeven, maar dat uiteraard ... mijn indruk is dat het eenzijdig wordt belicht en daar ... dat vraagt zeker een, een kritische ...

M: Ge mist objectiviteit...

S(b): Ge mist ergens objectiviteit, ge kunt dat niet direct bewijzen, maar 't allemaal ... 't is wat historisch, 't is, 't is ...'t is toch wel eenzijdig.

En dan nu, over naar het tweede fragment...

LEZEN FRAGMENT 2

Ok, ik ga ongeveer dezelfde vragen stellen als daarstraks. Dus weer: wat is jullie eerste indruk?

[stilte]

Ik zie dat Y al klaarstaat...

Y: Neenee ... Ik vind gewoon...

[gelach]

Y: Nee, allez, ik bedoel ... ik weet niet euh, of dat ..., allez, ik bedoel ... de tekst begint met een heel spectaculair verhaal. Ik vraag mij eigenlijk... is daar wel de intifada mee begonnen? Ik weet het niet, ik bedoel, er zijn wel meerdere, allez, meerdere acties, spectaculaire acties gebeurd en zo ... Wat dat ik wil zeggen is eigenlijk euh, ... we hebben te weinig kennis...

M: Volgens mij is de intifada al voor '87 begonnen, nee?

[M en Y door elkaar]

Y: Ik kan het niet situeren in tijd, allez ... 'k heb geen ... Maar allez, euh, het deze is al, is al iets euh, 'k ga het niet neutraal noemen, maar iets neutraler dan de eerste tekst, vind ik.

S(a): Ja, opgepast ...

S(b): Ik vind dat niet ...

S(a): Opgepast, ge leest bijvoorbeeld ...

[door elkaar]

Y: ... minder, minder ... zoals dat S heeft gezegd, de eerste tekst was heel gepeperd ... Deze, deze valt nog redelijk mee. Deze, deze ...

K: Ik vind dat deze ook weer zo'n geschiedkundig overzicht geeft, die evolutie ...

S(a): Ik vind deze meer to the point.

K: ... Hoe de kwestie zich blijft ontwikkelen en ... wat dat erbij komt en wat, hoe dat ... hoe extremer het soms door de jaren heen wordt ...

A: Dit verhaal is uiteindelijk ... het ontstaan van de intifada, hoe dat het ontstaan is, dat doet er nu niet toe, maar de reden waarom en ... dat wordt hier uitgelegd, waarom dat mensen in groeperingen, waarom dat Hamas ontstaan is, waarom dat er euh, dat ze samen gingen werken, da's hier duidelijk uitgelegd ... Maar of dat dat nu waar is?

S(a): Zou 'k dit lezen, en zeker, we hebben weinig info over hoe dat is ontstaan, hoe de intifada ... 'k zou gewoon zeggen, gaan lezen naar andere bronnen om te zien of dat wel waar is dat dat zo is gebeurd... En zeker, als ge dat zo zit te lezen, moet ge ook wel oppassen hè ... 't Is toch een klein beetje, ik weet niet, gekleurd, als ge leest 'toen dat één van de beruchtste Israëlische oorlogsmisdadigers aller tijden, Yitzhak Rabin, toen minister van Defensie' en bla bla bla ... Dat was toch degene die probeerde vrede te sluiten, dacht ik hè. Yitzhak Rabin...

Y: Wat niet wegneemt dat 'm een bepaald euh bepaald verleden had ...

S(a): Jaja, dat weet ik ... tuurlijk tuurlijk maar ...

Y: Ja, ik betwijfel ook of dat dat daar een rechtstreeks order is gekomen van Yitzhak Rabin van 'breek al die kinderen hun, hun benen en armen' ... lijkt mij, lijkt mij onrealistisch.

S(a): Misschien wel hè ...

Y: Ik herinner mij wel, ik herinner mij wel die beelden effectief, want ze verwijzen naar een bepaald beeld waar dat ze iemand ... waarbij joodse militairen de de, joodse, iemand z'n armen... Ik heb dat zelf gezien, en da's echt ... Ik heb die beelden zelf gezien ... en dan hebt ge zo'n militair met een steen op iemand z'n arm beuken, euh, tot dat arm het begaf ... Ik heb die beelden gezien, die bestaan echt, die bestaan echt ... Maar of dat dat, of dat die kerel handelt in rechtstreekse opdracht van ... [onverstaanbaar]

S(a): Ja, maar aan de andere kant... als ge dan dit leest ... dan komt mij wel iets anders bekend voor, als ge zegt van ok, toen minister van Defensie en gaf 'm de opdracht om weeral van die smerige technieken toe te passen, en hij is, hij is dan eerste minister geworden, dacht ik hè, Yitzhak Rabin, voordat 'm vermoord werd ...

S(b): Hij heeft zelfs de Nobelprijs gewonnen ...

S(a): Ja, ... tuurlijk, samen met Arafat ook hè? Samen met Arafat was dat toen hè? En als ge dan ... maar dat komt een klein beetje mij bekend voor, euh, ge zit daar nu met die nieuwe premier hé, allez, nieuwe premier ... hoe noemt 'm nou weer? Sharon, Ariël Sharon, die was toen ook minister van Defensie of zoiets ... heeft ook van die smerige technieken toegepast, of smerige daden op z'n palmares staan... ja? En euh, ook zo ver geschopt ... Dus, dat is precies wel een flashback... als ik dat lees. Maar langs den andere kant ...

Y: 't Zijn allemaal haviken geweest hè. Ook als ge kijkt, Shimon Peres bijvoorbeeld, die is ook vroeger, allez, die is vroeger euh, euh directeur geweest van, van, van de nationale euh, Israëlische wapenindustrie hè. Allez, ik bedoel ... industrie op alle, euh, op alle, hoe moet ik dan noemen? Euh ... er bestaat zo een nationale ... nationale euh fabriek, Israëlische wapenfabrikant en daar is die er ooit, ooit, ooit directeur van geweest... directeur van geweest, dus die verkocht vroeger wapens ... Dus om te zeggen van 't zijn allemaal engeltjes en zo ...

S(a): Neenee ...

Y: ... 't Zijn allemaal haviken. Ge moet het euh ...

Dus op dat vlak zit de tekst wel goed?

S(a): Dat nu niet bepaald...

Y: Ik zeg het u ... ik vind het, ik vind het iets neutraler, allez, ik zeg het u, ik heb zelf er al wat meer dingen over gelezen en zo en euh...

S(a): Nee, maar ik weet niet ... ge leest, ge leest ook ergens van 'broeder' en dit en dat ... en dat vind ik niet dat past in een objectieve tekst ...

[door elkaar, discussie over broeder of broederschap]

S(a): ... dat weet ik, dat weet ik, maar ik had ergens anders 'broeder' gelezen en dan ... 'de broeders komen dus, de broeders konden hun aanhangers niet langer manen geduld uit te oefenen en eens te samen levend te branden' en blablabla ...

Y: De broeders, de Ikhwan, ...

[door elkaar]

S(a): Ja, ok, misschien in die context ...

A: Wat dat ik vind van de tekst, dat de auteur, ik weet niet of het dezelfde is als de vorige, maar hier komt hij echt met voorbeelden, die, gelijk dat Y zegt, op tv zijn getoond geweest. Ok, de namen laten we tussen haakjes, of dat dat ... of dat dat zijn eigen opdracht was, ja of nee, maar hier komen echt voorbeelden van euh, in 't kader van Hamas en van de praktijken die zij uitvoerden. Er zijn, er zijn voorbeelden van geweest, er zijn bewijzen van geweest... Da's niet zo maar uit de lucht gegrepen ...

M: Wat mij is opgevallen, 'k heb heel weinig gelezen ... Normaal als ik over Hamas of Jihad lees, is dat altijd van de gevaarlijke, de terroristen, de meest extreme, die, die iedereen dat ze tegenkomen, allez, bij wijze van spreken hé, zo komt het over, dat ze iedereen afmaken. Hier vind ik dat 'm ... dat hij precies praat over een politieke partij ...

S(a): Dat kan hè

[S(a) en M door elkaar]

S(a): 'k Zeg niet dat dat niet kan hè... ik zeg gewoon

M: Neenee ...

S(a): meer ge?eerd zijn, en meer extreme standpunten aannemen, dus dat kan wel zijn.

M: Neenee ... Ik bedoel gewoon, hoe dat het altijd voorgesteld wordt hè... Ik heb het niet over mijn mening of hoe Hamas of Jihad ... [wordt onderbroken door S(a)]

S(a): Dat kan wel hè, dat kan wel, dat kan dat die niet, dat die niet dezelfde gezicht hadden als ...[onverstaanbaar], dat kan.

[S(a), A en M door elkaar]

M: Als gij generatielang oorlog hebt, dat maakt alleen dat mensen nog extremer in hun, in hun dingen gaan vallen ...

Wat is dan jouw mening? Want je zegt 'het gaat hier niet om mijn mening', maar ik wil wel jouw mening weten.

M: In mijn mening zijn het verzetstrijders, euh, ik ben niet altijd akkoord met hoe dat ze te werk gaan, maar ik blijf erbij: het zijn twee landen in oorlog ... ik beschouw dat als twee landen en ...

K: Ja, dat is ...

M: Ja, niks euh ... in mijn ogen ...ja, ... De tekst, ja, ik vind dat die weinig afwijkt van voorgaande tekst.

K: Ik vind dat ook, ik vind dat die, dat die dezelfde teneur houdt, dus dat die zo wat, ja, vrij geschiedkundig opgebouwd, dus euh, opeenvolging van euh, dan was er dat, dan kwam er dat, dan kwam er dat ...En iedereen weet wel waarover dat het gaat hè ... Dan weet ge het wel goed, als ge dat leest. Dus ja, gelijk M zegt, euh, soms iets extremer dan de andere ...

S(b): De tekst komt uit hetzelfde boek dan waarschijnlijk, maar in deze passage wordt, worden de acties van de, de Palestijnen toegelicht, in de vorige was het Israël, en de zionisten en joden en dat, dat historisch traject en dan nu begint 'm met die intifada en wat is de intifada, en meer de kant van de joden, [onverstaanbaar], euh van de kant van de Palestijnen, sorry, euh in het conflict, uiteraard. Euh, dat is hun reactie geweest. Euh, den tint of de indruk dat ik heb, de tint van de tekst, de indruk dat ik krijg, is die eenzijdige indruk ... niet ... qua goedkeuren en afkeuren en goed en slecht ...

Ok

S(a): Ik vraag mij echt af, of gij een tekst gaat vinden, die niet eenzijdig is. 't Is altijd getint.

[S(a) en S(b) door elkaar]

Y: Wat dat ik wel goed vind aan de tekst, is dat ge euh, dat ze ook weer eens laten zien dat er, dat de ... de Palestijnse volk heel versplinterd is hè... qua ideologie hè. Ge hebt, ge hebt de, de zogenaamde fundamentalisten, ge hebt de, ge hebt de communisten, ge hebt de socialisten, ge hebt de euh, ge hebt, ge hebt de christelijken, allez, de christelijken die ... uiteindelijk, de christelijke Palestijnen die ook, ook, ook zwaar onderdrukt worden en zo, kijk maar naar Betlehem en zo, ik bedoel, daar hebt ge een heel grote christelijke community die ook heel, heel zwaar onderdrukt worden. Dus, dus het is weer eens ... 'de' Palestijn bestaat niet hè. Ik bedoel hè, het zijn niet allemaal fundamentalistische, religieuze, ze zijn niet allemaal... Dus weer eens, ik bedoel, de, de ... het verhaal laat geen zwart-wit beeld zien, maar het laat wel meer grijs zien.

Zouden jullie de intifada ook op zo'n manier beschrijven?

Y: Wablief?

Zouden jullie de intifada ook op zo'n manier beschrijven?

S(a): Daar kunnen wij niet over meespreken, denk ik eerlijk gezegd ... want wij leven hier rustig, wij kunnen rustig naar 't school, wij kunnen rustig gaan werken, wij leven rustig, wij eten rustig, wij ... wij zitten warm, we hebben het goed warm thuis... Als ge daar zit, dan denk ik gewoon dat ge dat op een andere manier de situatie gaat bezien, dat ge, waarschijnlijk in een situatie terecht komt die voor hen, kan misschien wel goed, uitzichtloos is, uitzichtloos is, en dan dat ge dan geen andere manier kunt hebben dan, dan die manier van oorlog voeren... maar of dat, of dat wij ...

K: Ik denk wel, als gij, ge zegt wel, ge leeft hier in die omgeving, veilige omgeving, we hebben hier alles wat dat we willen... ik denk, als ge logisch nadenkt, als ze zo onderdrukt wordt, ge hebt, ge krijgt geen antwoord, bijvoorbeeld op veilige, die VN resoluties die niet worden nageleefd, dus ge voelt u al niet, ge voelt u al niet euh, euh hoe moet ik dat zeggen, aanvaard in de ... gesteund of wat dan ook. Ik denk als gij geen, als gij geen uitweg niet meer ziet, sorry, maar dan denk ik wel dat gij tot zulke daden in staat zijt.

S(a): Ja?

K: Gewoon, extremistische daden, gewoon euh ...u zelf opblazen...

S(b): Ik denk dat wel ...

Y: Ik zal efkes een voorbeeld geven van de situatie daar. Als ge ziet dat zelfs, vandaag gelezen op de website van De Standaard, dat zelf het Rode Kruis commentaar geeft op de situatie daar, als ge weet dat eigenlijk... Het Rode Kruis is een heel neutrale organisatie, spreekt zich heel zelden uit over, over politieke euh, euh politieke kwesties in feite euh .. als ge ziet dat ... hoe erg dat het is. Het is zo erg geworden dat al het Rode Kruis een bepaald standpunt inneemt, euh, da's toch tekenend voor de onrechtvaardige situatie die daar nu momenteel euh ...

S(a): Ja, inderdaad. Wat ik wel kan zeggen is dat ... we hebben ook slachtpartijen gezien in euh, in euh ...in Joegoslavië hè, Kosovo, de Kosovaren, de Bosniërs ... allez, de Kosovaren in 't algemeen werden dus vermoord, dorpen werden gewoon weggewist. Nu, ik ken mensen, die hebben grootmoeders, die hebben grootvaders daar kwijtgespeeld. Ge ziet de haat in de mensen ... Dat ik zoiets heb ... Als ik die Serviërs zie, ik zou ze vermoorden. Dat zijn dus gewoon mensen die hier wonen, die familie hebben kwijtgespeeld. Als ge daar woont, en ge speelt heel uw familie kwijt, ... [wordt onderbroken door K]

K: Ja, dan kan ik, dan kan ik daar inkomen...

S(a): Dan kan ik wel begrijpen ... ik ga een bom rond mij doen en wie wil meedoen is welkom.

M: Die mensen, die leven ook allemaal in een trauma ... die hebben al zoveel meegemaakt, ik bedoel ...

Denken jullie, dat die auteur, dat die dat meegemaakt heeft?

Y: Ik denk wel, ik denk wel dat de auteur er is geweest ... Ja, ik denk het wel.

[door elkaar]

K Ik denk niet dat je kan oordelen dat 'm het heeft meegemaakt of niet op basis van dat. Ook op de manier waarop dat 'm het schrijft, dat is gewoon ...precies de geschiedenis, gelijk dat je zegt, het ontstaan van Israël, iemand die het verloop van Israël stelselmatig uitlegt in euh, in een stappenprocedure ... dan ja...

A Hij is wel op de hoogte van bijvoorbeeld, hetgeen dat ge nu ziet, in de gewone media, van de namen van de meeste, verenigingen allez, van de Palestijnse verenigingen en zo ... die echt duidelijk

worden beschreven. En dat is hetgeen gelijk dat ge zegt van, dat hebben meegemaakt, ik dank wel van, dat 'm er ...

Y: Dat hoeft ook niet hè.

A: Neenee...

Omdat hij daarstraks iets zei van euh, ik denk wel dat het juist is, maar dat je dat niet kan beschrijven als je dat niet zelf hebt meegemaakt. Daarom dat ik wil weten ...

S(a) Neenee, da's niet waar. De vraag was: zou je de intifada ook zo doen. Ik zeg, dat kunnen wij niet ...

S(b): Nee, nee ... de omschrijving...

De bedoeling was de beschrijving, zoals die tekst.

S(b): ... 't feit dat ze bedoeld is de omschrijving van de intifada in de tekst... hoe dat hij, de auteur, als dat en vrouw is, of zij,

M: Ik zou eerder vertrekken vanuit de wanhoop en de uitzichtloze situatie van de mensen, dan over een heroïsche daad van één of ander persoon die [onverstaanbaar] geslagen ... ja.

Y: Gewoon het feit, ... de tactiek van de, van de zelf, van de zelfmoordcommando's, is is, da's de laatste jaren heel, 'k misschien een slecht woord gebruiken, maar heel populair is momenteel hè, omdat de, de islamitische invulling van het verzet is al veel vroeger, is al veel vroeger begonnen ... Er is een kerel, een Hoesseini, een intellectueel, die een islamitische invulling had gegeven... de oorlog, in de oorlog van '48 het verzet aan, aan, ... tegen de, tegen de zionisten euh, die heeft dan ook een, een organisatie die religieus geïnspireerd was, gecreëerd om, om verzet te bieden... Het bestaat al langer, die religieuze invulling hè. Maar het is, zoals dat M heeft gezegd, dat omwille van de uitzichtloze situatie, dat die, dat die acties zo geradicaliseerd zijn geweest.

[stilte]

Is er iets?

[in koor] Neenee...

Het wordt opeens stil?

K: Ik denk gewoon euh ... gelijk Y zegt euh, onmacht, euh geen uitweg niet meer, maar natuurlijk, als jij ... automatisch gaat jij uw haat, als jij gewoon euh ... euh u niet meer kunt verdedigen, niet met woorden, zelfs niet met met met uw... ge zit met uw onmacht omwille van ... David en Goliath, ge hebt daar, ge krijgt daar tanks binnen en ge zit met stenen te gooien. Ja, pure onrechtvaardigheid.

S(a): Ah ja, voilà...

S(b): Als jij, als jij ... 't is niet in deze tekst, maar in de media de intifada wordt bestempeld als iets griezeligs of ... maar da's eigenlijk maar een antwoord, ... [onverstaanbaar]

A: Extreme situatie...

S(a): Alsof het de Palestijnen zijn die continu, continue problemen zitten te zoeken ... van ok, ze laten ons niet met rust, ze zitten hier bommen te leggen ...

A: 'k Ga gewoon 't voorbeeld hier aanhalen, van hier in België ... Ge hebt de allochtonen en er is nog geen sprake van bezetting, maar er is al bij een aantal Vlamingen de gedachte van 'O we worden hier, ons land wordt overgenomen' ... laat staan dat een volledige kolonie of een volledige staat in uw land, uw komt bezetten en ook onderdrukken, en 't laatste woord heeft, dan ... dan ga ik wel ergens zeggen van ...

Y: Kijk ook naar de tactiek, de tactiek die de Israëlische staat euh, euh, handhaaft ... bijvoorbeeld een tijdje terug, ik herinner mij dat heel goed, dat vond ik echt heel frappant op beeld vastgelegd. Er was, was een zelfmoordaanslag gebeurd en euh de respons van, van, van het Israëlische leger was, alle ze hadden, een, een ze hadden een Hamas leider of een Jihad leider gelokaliseerd en die bevond zijn eigen in een bepaald, in een appartementsbuilding. Het was een super, een enorm grote building en hij zat daar. En euh, wat hadden ze dan gedaan? Euh, die zijn daar naartoe gegaan. Die hebben al die mensen die er nog in dat gebouw waren, die hebben die allemaal laten vertrekken, die hebben niks kunnen meepakken en hebben gewoon dat volledige gebouw met de grond gelijk gemaakt. Die hebben dat volledig opgeblazen. Hoe ga jij u voelen als ... stel dat jij daar een appartement had, waardat jij jaren hebt voor moeten werken en dat al uw, uw hebben en houden er lag en van de ene minuut op de andere sta jij volledig, maar volledig op straat en heb je niks meer, niks niks niks meer, geen geld, niks, en ge hebt kinderen... Hoe zou jij u dan voelen?

Is er iemand akkoord? Dus de beschrijving in de tekst, de manier waarop dat de auteur dat weergeeft?

A: Hoe bedoel je?

Omdat jij toch zegt: hoe zou jij u dan voelen, moest jij in die situatie zitten?

A: Spreken we dan over de intifada?

S(b): Hoe die tekst dat weergeeft ...

Algemeen ja.

S(b): 't Geeft die onrechtvaardigheid weer hè ... 't is zo hè. De ene gebruikt een tank en de andere gebruikt stenen. Voor alle duidelijkheid.

M: Akkoord in die zin, de intifada, of de acties van Hamas en Jihad? Bij ons, intifada is de volksofstand, en de allez ja, kinderen die op straat stenen gooien ... Dat bedoel je? Of bedoel je ook de acties van Hamas of Jihad?

Neenee, ik bedoel ...

S(b): ... de beschrijving van de intifada.

[stilte]

De beschrijving, de tekst...

Y: Ik vind vooral ...

M: Het is...

Y: Ik vind vooral de eerste, euh het eerste deel, eerste gedeelte vond ik goed weergegeven, vooral als hij begint over eigenlijk euh, het zionistische propagandamachine dat eigenlijk iedereen, tot op de dag van vandaag, euh, erin slaagt om nog altijd de de Israëli's als slachtoffers te doen, te doen, allez, te doen voorkomen, euh ... en, en, en hij, hij is eerlijk. Hij zegt van: kijk, nee, ik bedoel, de situatie is helemaal niet zo, weer gelijk S zei, David-Goliath situatie ... maar dan David niet de joden, en Goliath niet de Arabieren, maar andersom.

Nog iets?

S(a): Maar om te zeggen, hoe dat bepaalde situaties en zelfs hier beschreven als David-Goliath... het feit dat er meer en meer opstand euh, euh tracht te ontstaan, en ook is binnen de, binnen het Israëli'sche leger, de legerleiding en kijk dat piloten weigeren nog opdrachten uit te voeren geeft maar aan ... geeft maar aan hoe erg het al is. 't Feit dat ze hun, 't feit dat ze de nationale veiligheid moeten garanderen en ze hebben zoiets van, neenee, 't is wel onrechtvaardig om met helikopters euh, staan te schieten op op op [onverstaanbaar] stenen. Dat ze 't niet meer, dat ze weigeren eraan mee te doen...

S(b): Dienstweigeraars...

S(a): Dienstweigeraars ... gewoon, allez, dat geeft ... voor mij geeft dat toch aan ...

S(b): Da's toch al een stap te ver...

S(a): Da's toch al een stap te ver wat die joodse, allez niet de joodse, wat de Israëli'sche regering aan 't doen is. Dat ze zo onderdrukken en dat ze zo onrechtvaardig ... Allez, ik bedoel, het feit dat die mensen zelf ... ge moet u land gaan verdedigen en ge weigert omdat ge zoiets hebt van, amai amai wat zijn we hier aan het doen? En hoe onrechtvaardig dat is, dat geeft mij toch aan dat die toch wel euh...

Y: Weer een hele ... Bijvoorbeeld nu ... euh, de huidige, de voorgaande Israëli'sche regeringen hebben altijd gezegd, van kijk euh, ze hebben het altijd over zelfbehoud, over overleving, ... terwijl eigenlijk de joodse staat, altijd ... van, van de eerste akkoorden die eigenlijk niet zijn uitgevoerd, op een actieve manier, een expansiepolitiek hebben gevoerd, ten voordele van kolonisten... Als ge ziet dat bijvoorbeeld de joodse staat euh voordelige leningen gaf aan, aan, aan kolonisten om naar de kolonies te gaan, euh van leningen tot en met een job in de publieke sector... zegt dat toch al genoeg over de houding van, van, van de Israëli'sche overheid terwijl zelfs de Verenigde Staten en Europa heel duidelijk zijn geweest van kijk, stop op zijn minst met, met, met uw ... niet alleen stoppen met de expansiepolitiek, maar ook alle kolonies [onverstaanbaar] en tot op de dag van vandaag blijven ze verder bouwen, blijven ze exp..., blijven ze territorium innemen, en, en om maar te laten zien dat eigenlijk de wil, de wil van de Israëli'sche regering totaal niet bestaat om vrede te sluiten, integendeel ze willen vrede, tussen aanhalingstekens, opleggen. Ze willen eerst, ze willen kolonies opbouwen, om zo daarna de mensen voor een voldongen feit te gaan zetten en daarna die kolonies, die ze eigenlijk illegaal hebben gebouwd, als pasmunt te gebruiken bij eventuele onderhandelingen.

K: Om daar efkes op in te gaan ...ik weet niet ... vindt gij dat normaal dat, dat de Israëlische staat via de Israëlische overheden gedurende de verschillende jaren nooit niet zijn gesanctioneerd om omwille van...

S(a): Dat is ..., dat is ...

[door elkaar]

K: Dat is toch ook iets dat ...

S(a): Ze zijn gesanctioneerd geweest, maar ze trekken er hun nooit iets van aan.

K: Ik stel mij de vraag: hoe kan zoiets gebeuren ...

S(a): Ze zijn gesanctioneerd ...

[door elkaar]

K: Ik vind dus persoonlijk hè, ik weet niet hoe dat jullie daarover denken, ik vind Israël is, heeft nooit, geen enkel, geen enkele vorm van sanctie gekregen ...

S(a): Dat doet er niet toe... Dat is hier niet relevant. Weet gij waarom?

K: Waarom is dat niet relevant?

S(a): Wie zijn de machthebbers? Wie is, ja maar, hij zegt het... Wie zijn de machthebbers? Hoe veel, hoe veel VN resoluties zijn er nodig geweest om te zeggen van 'ge moogt het niet doen'? Den boom in... Den boom in, zeggen ze. Ik spreek dat niet goed hè...

K: Ja maar, dan mogen ze zeggen van ...

S(a): Den boom in... Wie gaat ze tegenhouden? Ga jij ze tegen houden hè?

[door elkaar]

S(a): Wie is de VN?

K: Ja, wie is de VN? ...

S(a): Wacht, wacht, wacht ...

[K en S(a) door elkaar]

K: Da's een feit...

S(a): Irak zegt van, VN resolutie, God weet wat, 't interesseert mij niet of de Verenigde Staten heeft doen uitschijnen dat het hen niet interesseert en er komt een oorlog van. Een land heeft een VN resolutie overschreden. Ik zeg het, da's hypocrisie ... Twee maten, twee gewichten... Waarom? Wie zijn de machthebbers? Zo simpel is 't...

S(b): Zoals Alan Greenspan, da's een jood ...

S(a): Wie zijn de machthebbers? Ja maar nee ... Wie zijn de machthebbers?

[door elkaar]

S(a): Dat is het gewoon ...

A: Gelijk dat 'm daarjuist zei ...

S(a): Tuurlijk ...

A: Verschillende actoren, maar wie is aan de macht en dan heb je verschillende actoren ...

S(a): De VN is geen, geen cent waard ...

K: Maar zelfs op Europees vlak ...

S(a): Ja maar, doet er niet toe ...

K: In Amerika zit de zionistische lobby wel heel ...

[door elkaar]

K: In Europa ...

S(a): Wat zeggen ze in Europa?

K: ... ik denk, België is één van de weinige landen die het ooit heeft durven zeggen ...

S(a): Wat zeggen ze in Europa?

M: Ge moet de wet gaan veranderen, ge moet dit gaan veranderen ...omdat Israël kwaad is. Dat wilt toch zeggen dat een lobby erachter zit ...

S(a): Wat is in Europa aan 't gebeuren? Verdeeldheid hè ... Da's toch heel goed voor Amerika ... Die zeggen, Europa, uitbreiding, 15 naar 25, fantastisch ... da's heel goed, kan niet beter ... En dan nog, klein beetje polariseren ...

Y: Een heel, ook iets grappig, dat heel recent is gebeurd. Euh ...er is toch euh bepaalde instanties, ik herinner mij niet meer wie ... iets heel specifiek met die muur ... euh, aan het internationaal Strafhof, om euh, om een uitspraak te doen, dat eigenlijk gewoon een adviserende, dus een adviserende uitspraak over de muur. Met andere woorden, ze hadden de vraag gesteld, is die muur illegaal, ja of nee? Hè ... En dan ziet ge, als het Internationaal Strafhof hè ... zo'n hof met een bepaald prestige, een bepaalde invloed ... als ge ziet dat de Verenigde Staten het Internationaal Strafhof had geadviseerd om zelf, om geen uitspraak te doen over over die bepaalde kwestie, dat zegt toch wel heel veel. Dat zegt heel veel over hoever dat de macht ...

S(b): Ik denk dat we het daarover eens zijn ... Ge kunt ...

K: Ge kunt, gelijk dat ge zegt, de vraag stellen 'In wat voor een wereld leven wij?'...punt aan de lijn.

Ik wil nog eens ingaan ...

K: Ik stel mij, ja, ik stel mij de vraag van ...

S(a): Dat doet er niet toe ...dat doet er niet toe... wie heeft de koordjes in handen? ...

S(b): Aan deze tafel doet het er niet toe, omdat we het allemaal eens zijn ...

K: Ja, dat wel, maar ik wil zeggen ...

Maar er zijn toch wel enkele nuances, heb ik gemerkt. Maar je was daarjuist bezig over moslims en joden, maar dan ga je weer...

S(b): Nee, dat ging over waarom dat niemand er iets aan doet, omdat ze allemaal ... er wordt gesteund, gelobbyd en dat wordt, dat wordt doodgezwegen ...

[S(b) en ik door elkaar]

S(b): Maar 't is zo ...

... de link tussen zionisten en joden, en dan ...

S(b): de Amerikanen?

S(a): Neenee, de link tussen ... tussen zionisten en ...

S(b): Ik maak de link tussen machthebbers...

S(a): Tussen machthebbers, die zijn er ... die zijn er gewoon ...

S(b): En geldschietters...

S(a): Ge kunt dat niet onder stoelen of banken steken ... We gaan die niet zien hè. Die zijn er ...

Maar ik wou zeggen dat het zo moeilijk is, die definitie, en dat je sowieso snel veralgemeend.

S(a): Jaja, da's waar.

A: Als we niet ... als we nu gaan spreken over ok, da's begonnen met zionisten ... denkt ge dat nu de joden gaan zeggen, ok, neemt nu Palestina maar terug ...

S(a): Ik denk niet hè, ik denk niet dat alle Israëli's in, in Israël gelukkig zijn met de huidige situatie. Ze durven niet meer buitenkomen, of ze hebben bang dat ze niet meer thuis geraken.

A: Maar ik denk de meerderheid toch wel.

S(a): Dat weet ik niet ...

M: Awel ja, ik denk juist dat dat schommelt 50-50 ... daarom, den ene keer heb je een linkse premier, en dan bij de volgende verkiezingen heb je dan terug rechts ... ook naargelang de situatie ... dat heeft allemaal invloed op die mensen ...

A: Ik ga efkes een voorbeeld geven hè. Ik heb maanden, bijna een jaar gewerkt samen met joden en Palestijnen, Arabieren door mekaar in de diamantwijk. En euh, ik sprak daar met joden over het Midden-Oosten conflict en iedereen was neutraal. Maar als ge naar die hun website, ik was informaticus, die ik kwam terecht op die hun computer, en ging ik kijken, wat is er gebeurd. Dus dat, met de Golfoorlog, elke keer wat ze deden was, ah, Israël.com om te gaan zien 'wat is er gebeurd' ... Maar ja, da's echt ...specifiek gaan kijken, da's niet meer neutraal ... Iemand die neutraal is, die gaat niet denken van ah, Irak, ok, en Amerika, dat ge ... da's oorlog... Maar nu ...

S(a): Israëli's kunnen, allez ja ... Als Marokko aangevallen wordt, 'k weet niet of dat ge neutraal kunt blijven ...

A: Neeneeneenee, ziet ...'t ging over Irak, over Irak en Amerika. Als de Israëlieten voor hun eigen altijd direct, ah ah, aan 't tikken. CNN, 't nieuws stond constant aan, als ge het herzet, ah neenee, CNN, ...

Y: Hebt gij dat ook niet gedaan? Ik denk dat iedereen dat heeft gedaan.

S(a): Da's gewoon normaal. ...

Y: Ik heb ook, ik heb ook ...

[door elkaar]

A: Maar dat van Israël, wat is er aan 't gebeuren?

Y: Tuurlijk ...[onverstaanbaar] 't Is niet omdat die ... omdat ge Al Jazeera ... [wordt onderbroken door M]

M: Ja maar, ik lees ook Israëlische kranten, Haaretz, ...joodse kranten, Israëlische kranten, ik lees Arabische kranten ...

[door elkaar]

A: ... een Vlaamse website of een Amerikaanse of een Arabische website tegengekomen ... dan is dat één standpunt. Als gij zegt, ik kijk naar Al Jazeera, dan gaat gij ook naar andere dingen gaan kijken.

S(a): 'k Ga eerlijk zijn ... 'k ga eerlijk zijn. Ik lees ook alleen maar de Financieel-Economische Tijd op 't net ... Ja maar ja... Ik kan niet alle kranten afgaan om te zien van hé...

A: Nee ... neenee, da's ...

S(b): Ik ken joden en die hebben ...

M: Maar dat heeft niks met Israël te maken. Wat ik wil zeggen ...

A: Tuurlijk, tuurlijk ... maar ik ga niet akkoord met ...

[door elkaar]

S(a): Neenee, maar gewoon dat ge niet alles ... ge hebt gelijk in wat dat ge zegt...

Wat jij wil zeggen, is dat leden van de joodse gemeenschap hier, dat die automatisch altijd kijken naar wat met Israël te maken heeft?

A: Ja, 'k vind wel als ge hier leeft, waarom hebt ge dan die angst ...

Y: Da's toch gewoon? Doet gij dat niet?

[door elkaar]

Y: Laat mij uitspreken, laat mij uitspreken ...

A: Als er iets gebeurt bij de joden, de vrijdag of zaterdag, de sabbat, wordt alles afgesloten, waarom? Gewoon uit angst. Ge leeft in Antwerpen.

Y: Ja maar, da's iets anders ... ge zijt twee dingies aan, aan 't vergelijken ...

A: Da's niet waar, da's niet waar ...

We gaan straks terug komen op Antwerpen.

A: Ok...

Y: Nee, euh, 't ja ... ik heb euh, hoe moet ik dat zeggen ...

A: Zeg het ...

[gelach]

Y: Ik zal proberen uit mijn woorden te geraken... Nee, ge moet, ik vind, in heel dat verhaal, er is altijd, ge kunt nooit, nooit, gelijk dat S daarjuist zei, ge kunt nooit objectief zien. Bon, iedereen heeft zijn eigen bronnen... 't Is niet omdat gij op een Israëlische website euh, gaat zoeken dat gij een zionist zijt. Omgekeerd ook niet, 't is niet omdat gij op Al Jazeera surft, dat gij fundamentalist zijt. Integendeel ... wat ik wel vind dat ge, en zoals ik daarjuist zeg, ge moet diversifiëren in de bronnen die ge raadpleegt. Euh, is dat de Financieel-Economische Tijd, is dat in combinatie met Al Jazeera, en nog eens in combinatie met Haaretz, ok ... euh ...

A: Maar als ge diversifieert, dan gaat ge bijvoorbeeld ook naar andere dingen, naar een andere website of naar een andere zender, om ergens een balans te hebben ...

EINDE TAPE 1 KANT B

S(a): ...de staatsveiligheid van deze morgen, in een artikel in De Morgen, staatsveiligheid

S(b): ... de Moslimexecutieve ...

S(a): Staatsveiligheid...

S(b): Ja maar, da's al aan 't opnemen hè ...

[door elkaar]

[...]

Zijn er nog opmerkingen over de tekst?

K: Ik denk dat we er nu al lang genoeg ... genoeg gezegd hebben over die tekst. Ik denk dat we nu, dat daar niet te veel meer over te zeggen valt eigenlijk.

Nee? Ok dan.

[door elkaar]

Een slotbeschouwing?

K: Over de tekst?

Y: Over die tekst, of over alle teksten?

De teksten.

Y: Euh, zoals dat ik daarjuist heb gezegd. Ik zou dat echt wel eens willen doen, als ge dat ooit vindt, zo een een pfff, laten we maar zeggen, pro-Israëliische tekst, over dezelfde gebeurtenissen, dat zou ik heel graag eens willen lezen. [gemompel van M] Dat mag je mij een bezorgen. Ik zal dat euh ...

M: ... zionistische ...

Y: Ik zou echt graag, die euh ...teksten.

[door elkaar]

M: ... van een echte zionist hè. En als ge dat leest hè ... nationalisme dit euh ...

Y: Ja maar, ik wil dat wel eens lezen ...ik heb dat eigenlijk nog nooit gedaan, moet ik eerlijk ...

S(a): Mijn slotbeschouwing hè... Perceptie... Perceptie... Het gaat allemaal om hoe je de zaak zult voorstellen. Wij zien, wij lezen nu dit van, allez, dat kan nu toch niet Als 't, waarschijnlijk een zionist zou dat totaal anders schrijven en dan te gaan zeggen, dat de zionisten dan gaan zeggen, ah goeie oorlogsdaden gedaan, dankzij, dankzij dit, dat ... allemaal perceptie. En vandaar dat ge kritisch moet zijn en [onverstaanbaar]

K: Wat is dan de gulden middenweg? Dat weet je niet hè.

M: Ge leest dit en ge leest dat en dan maak je voor uw eigen uit, dan kun je ... Maar natuurlijk, ge gaat wel van het ene extreme naar het ander hè.

S(a): Ondertussen is het toch al voldoende, hebben ze ons toch al voldoende aangeleerd en is al voldoende gebleken, hetgeen wat er ... zoals hij zegt, hetgeen wat er allemaal wordt gegeven, op tv of in de media, dat het allemaal getint is, wat het ook moge ... 't is allemaal getint, ja ... ze hebben wapen, ze hebben wapens, ze gaan aanvallen ... 't kon ook zijn dat ze geen wapens hadden hè, maar ze hebben ondertussen al aangevallen, ze hebben die kerel afgezet, 't is maar om te zeggen, hoe ...

S(b): Ja, gelijk bijvoorbeeld de media ...

K: Ik vind wel dat je in zekere zin, allez, ik kan dat toch niet, kritisch zijn omwille van 't feit, als er bepaalde feiten zijn gebeurd... dat is er gebeurd ... die onderdrukking, die is er nog altijd...'t gaat ...

[door elkaar]

K: Neenee, ik heb mijn mening erover ... Ik zeg gewoon ...

S(b): Van wie ga je die feiten halen?

S(a): Dat is het.

K: Die feiten, die zijn er gewoon...

S(b): Maar van wie ga je die halen, van welke bron ga je die halen? Dat is het...

K: Daar heb je zelfs geen bron voor nodig. Dat is algemeen geweten ... Wie is de onderdrukte en wie is de onderdrukker? Ja maar...

S(b): Ja maar, 't feit ... jaja...

[door elkaar]

M: ... iemand die zich opblaast, zoveel kinderen die sterven, zoveel mensen op de bus ...

S(a): K, kijk ...

K: Ik hoef de mening niet te hebben van de onderdrukker. Ik hoef, ik ga, ik mij sowieso bij degene die onderdrukt wordt...

A: Ik ga akkoord met wat K hier zegt. Als als je nu bronnen nodig hebt... Ge hebt bijvoorbeeld op Canvas, een tijd geleden op Canvas, was er een uitzending van Panorama. Dat waren journalisten, daar waren mensen van het Rode Kruis en dergelijke. Die hebben dus niks te maken met het conflict. Die komen daar juist helpen, interviews afnemen, om in de gazet, in euh, vol te schrijven. Er wordt een journalist, voor de camera, neergeknald en dat wordt dan door één of andere militaire hoofd, wordt er gezegd 'ah, hij bevindt zich in oorlogsgebied'. Ok, hij bevindt zich in oorlogsgebied, maar voor zo'n mensen zijn er helmen uitgevonden met 'journalist' of 't een of 't ander, ... aanduidingen ...

M: En hij deed duidelijk teken, het was duidelijk aangegeven dat ...

A: En op z'n jas, daar stond 'journalist' op. Dan wordt duidelijk toch weergegeven ...

Ik ben journalist, ik hou mijn eigen hier buiten ... Maar hij wordt toch neergeschoten. Dan is er toch ergens een ...

S(a): Maar om terug te komen op hetgeen hij zegt, ge hoeft geen, ge hebt geen bevestiging meer nodig. Ge weet hoe het in elkaar zit. Maar ge moet toch nog altijd oppassen, want zoals hij zegt ... Er wordt een zelfmoordaanslag gedaan. Ah, Al Jazeera zal zeggen, 't is een vrijheidsactie, hè?

K: Ja maar dat is wel zo...

S(a): Dan zeggen de anderen, de andere bron, de Israëliische bron, 't is een terroristische actie. Welke bron ga je nu hanteren?

[door elkaar]

S(a): Het doet er niet toe...

A: Onderdrukt ... ja maar, tuurlijk wel... Palestina is een onderdrukt land. Gewoon het voorbeeld van hier. Er komt een andere natie naar hier, er wordt hier onderdrukt, dan is dat van 'oh, we willen die mensen uit mijn land'... Ge kunt beginnen spreken. Ge kunt rond een tafel gaan zitten. Maar als er allerlei ...

S(b): Ik zal een ander voorbeeld geven. Als ik zie, of het feit nu, dat recent voorbeeld van die vijf, die dienstweigeraars. Israëli's die niet in het leger wouden omdat ze vonden dat, omdat hun land onrechtvaardig was, ze wouden niet meedoen of meehelpen, het leger meehelpen aan de onderdrukking en de verdrijving van de Palestijnen in hun eigen gebieden, of in de bezette gebieden. Dus, er was hier in Antwerpen of hier in Vlaanderen een kant die zegt, nee, dat zijn, dat blijven zionisten, alhoewel dat ze hun dienst weigeren, dan blijven ze zionisten. Dan heb je langs de andere kant die zeggen, ah, da's een goeie actie, dat zijn tenminste mensen die bewust bezig zijn met de zaak en die bewust niet willen meehelpen aan die zionistische acties.

A: Daar ga ik akkoord mee. Maar ...

S(b): Dat zijn de feiten.

A: Wat is er gebeurd, wat zijn er gebeurd met die vijf piloten, die zijn allemaal voor de rechter moeten komen, die hebben allemaal een gevangenisstraf gekregen. Waarom? Omdat ze niet akkoord waren met de gedachte van Israël.

S(b): Ja maar, de feiten dat zij aanhalen ...

A: Onderdrukking.

K: Da's een feit. Da's een feit.

M: Er wordt aan censuur gedaan, er wordt aan allez, aan veel gedaan...

S(a): Perceptie, perceptie, perceptie ...

M: ... de Arabische wereld te verwijten van euh, mensenrechten, euh, geen democratie, maar da's allemaal één pot nat.

A: Ik zie niemand...

Jullie bekijken dat dus wel van het standpunt van ...

A: Van de onderdrukte...

Als ik het zo mag zeggen.

A: Van de onderdrukte...

Dus, het heeft er niks mee te maken dat jullie moslim zijn of dat jullie van ...

A: Nee.

S(b): Helemaal niet.

Dat heeft er niks mee te maken?

A: Nee.

Ok.

A: Hier, morgen. Als morgen Antwerpen hier wordt, wij, als nieuwe Belgen en er komt hier bijvoorbeeld een andere staat, dan gaan wij meevechten ...

S(b): Ik denk ... Wij bekijken dat vanuit de feitelijkheid en dat is effectief dat er onderdrukten.

Jij bekijkt dat vanuit de kritische...

S(b): ... de feitelijkheid.

En hij vanuit ...

S(b): Nee, hij ook, hij ook van de feitelijkheid.

A: Het is zo hè

S(b): 't Is feitelijk. 't Is zo hè, dat ze onderdrukt zijn, maar 't is niet zo dat we niet, dat we alles wat dat er staat...

A: Er is genoeg bewijsmateriaal, er zijn genoeg bewijsmateriaal. Ge ziet, er is een klein manneke gooien met stenen... Bijvoorbeeld, er is dat klein manneke dat met zijn vader achter die ton zat. Zijn vader zat er met een wit doek te waaien van 'ik zit hier'. Zijn zoon wordt voor zijn ogen neergeschoten... Spreek je dan over mensen die willen onderhandelen? Ok, er zijn er die willen onderhandelen, er zijn mensen die, maar als 't leger al zo optreedt.

S(b): De voorzitter van UMIVA, de Unie van Moskeeën en Islamitische Verenigingen van Antwerpen, die is aangehouden geweest tijdens een tiendaagse trip of zoiets in Israël... is die aangehouden door de Mossad. Da's zijn versie hè, maar ik neem dat aan als feiten omdat dat een integere man is, en een eerlijke man, een serieuze man, dus die zal zoiets niet verzinnen. Euh, aangehouden en onrechtmatig, onrechtvaardig behandeld geweest. Dat zegt ook veel over de situatie in Palestina om als externe bezoeker ...

S(a): Ik zou niet direct mij aangetrokken voelen om als, zelfs voor te werken, naar Israël te gaan. Gewoon uit vrees dat ...

S(b): [onverstaanbaar]

S(a): Gewoon uit vrees dat ze mij zo zouden behandelen, zou ik het niet ... Gewoon, ge ziet het veel, ge hoort het ook veel. Er valt niet mee te lachen.

A: We zijn nu bijvoorbeeld aan 't spreken over de Palestijnenkwestie, de euh Israëlieten of joden, maar als ge gaat kijken, geen één van ons hier aan tafel die gaat bijvoorbeeld de holocaust goedkeuren. Er is ook een onderdrukking geweest van ... bij de joden. Die werden ook onderdrukt, ze werden ook afgeslacht, ze werden ook afge? ...Da's bij iedereen van, nee, da's verkeerd.

[door elkaar]

S(b): Ge moogt dat niet recupereren voor een gelijkaardig feit, daad of actie euh, die, dat zou...

A: Dat is mijn mening. Ze zijn vergeten van waar dat ze gekomen zijn.

Y: Ge hebt, voilà, inderdaad. Da's ook nogal... Da's eigenlijk ook het onbegrijpelijke. Dat mensen die zo hebben geleden, die zo hebben afgezien, dat die, dat zij ook die onderdrukking die zij hebben meegemaakt, in levende lijve, dat die dat ook doen bij, bij, bij andere volkeren... die eigenlijk totaal, totaal ... historisch gezien altijd al heel gastvrij waren ten aanzien van joden. Denk maar aan Marokko, denk maar aan, aan Andalusië, toen dat de moslims daar hebben gezeten...

[door elkaar]

Y: Historisch gezien, tussen die twee volkeren, is er eigenlijk nooit een probleem geweest. En dan krijgt ge zoiets, dan krijgt ge de toenemende antisemitisme en de pogroms in Europa en, terwijl dat joden eigenlijk al, al gedurende eeuwen vervolgd zijn geweest, en dat zie je dan dat die naar, naar een gebied gaan waar dat eigenlijk de mensen altijd al gastvrij zijn geweest voor de joodse community. Dat die ineens daar ook, totaal onbegrijpelijk, euh, een, de mensen daar gaan onderdrukken, gaan benadelen, gaan vervolgen, gaan vernederen en dat is eigenlijk ook wat dat ik en heel veel andere mensen niet begrijpen. Het waarom? Is het haat? Is het meer dan dat? Euh ... waarom? Omdat er ... er is nooit ... Palestina heeft nooit gezegd van 'kijk, joden, jullie zijn niet welkom'. Integendeel, euh, en toch ... Want daar denk ik toch dat ge eigenlijk die ideologie, het

zionisme dat daarachter schuilt, dat ge dat ook moet... Dat ge vooral voor die ideologie moet oppassen, dat het niet zo zeer een joods probleem is, maar eigenlijk de ideologie die, die eigenlijk

A: Die er achter zit...

Y: Die er achter zit.

A: Als ge ziet, Y heeft daarjuist dat voorbeeld aangehaald, als ge nu gaat kijken bijvoorbeeld in Fes, er leven daar islamieten naast joden, zonder enig probleem en ... er is ... er is geen onderdrukking van de ene partij tegenover de andere. Maar, nu spreken we over een staat, Palestina is dat dan, wordt onderdrukt en nu we ook praten van onderdrukkers, ok dan ... dan kan ik wel het standpunt begrijpen van de mensen die zeggen ... die intifada, vindt gij dat correct, ja ...dan ga ik daarmee akkoord.

Nog opmerkingen? Nee? Dan gaan we nu naar Antwerpen.

Y: Mag ik efkes nog één afsluitende commentaar maken? Om weer eens terug te komen, het kan misschien afgezaagd klinken maar ge ziet dat de situatie zodanig is verzuurd tussen de Israëli's en de Palestijnen dat zij zelf, zelf kunnen zijn ooit, maar dan ook nooit het probleem oplossen, dat gaat niet. Dat gaat niet,... de verhoudingen zijn ongelijk euh ...er is teveel gebeurd. Het is te verzuurd. Daarom weer eens het belang van de andere actoren die een verschil kunnen maken, dat zij hun geweten laten spreken, dat zij effectief euh, er moeten tussen bemiddelen, los ... ok ja, bon, ge hebt natuurlijk al die lobby's, de belangengroepen blablabla ... Maar nu echt, 'k vind dat zij een rol moeten spelen... anders gaat het nooit worden opgelost.

K: We zien dan wel... als er actoren zijn die een doorbraak kunnen brengen in de problematiek, gelijk dat er al geweest zijn in het verleden ... als er dan een doorbraak komt, dan vind ik wel dat die moet gerespecteerd worden ... als er bijvoorbeeld verdragen worden gesloten of bepaalde euh, beloftes worden gedaan of wat dan ook, dat die ...

[door elkaar]

M: ... in een situatie gekomen, waar dat ge niet meer weet wat dat actie is en wat dat reactie is en ...

A: Neenee ... da's een punt waar dat ik efkes op wil terug komen ...Y heeft het daarjuist al aangehaald, er is zoveel gebeurd in Palestina, zowel bij de joden als bij de Palestijnen... euh, en dat manneke dat zijn vader ziet sterven voor hem, gedood door een Palestijnse soldaat, of omgekeerd, een jood, een klein joods manneke die zijn vader ziet opgeblazen worden door een Palestijn ... ge gaat altijd met haat leven, ge gaat altijd met haat leven. En die haat blijft, die gedachte van 'ik moet wraak nemen' ... [onverstaanbaar] Wanneer dat er gaan machthebbers, actoren zowel als, overal in de wereld, samen komen zitten, aan tafel, euh da's allemaal mooi en wel, op kosten van ik weet niet wie, maar ze zijn nog niet tot een resultaat gekomen. Het resultaat komt van het volk zelf, zowel van de joden als de Palestijnen. De vorige keer, weeral een reportage op Canvas, op Panorama. Een euh, Marokkaanse jood, euh, is euh, is naar Israël, is er terug gaan wonen in de bezette gebieden. En hij zegt tegen zijn zoon 'Ik heb er geen probleem mee om naast een Arabier te leven', zijn klein manneke, ik denk dat die 7, 8 jaar was, zegt tegen zijn vader 'U moeten ze afslachten'. Waarom? Ah, gij houdt van de Arabieren. Dat is het idee dat problemen blijft creëren.

K: Da's puur racisme hè, da's niks anders.

S(a): Da's zoals een kleine, dat was op het Journaal, echt een kleine, en ze vroegen die kleine 'blablabla' en zegt die kleine, een Israëliër, een klein manneke, zei 'een goeie Arabier is een dooie Arabier'. Die was 7, 8 jaar ... Dat die zoiets durft zeggen op zijn leeftijd...

[door elkaar]

A: Als dat dan evolueert door de jaren heen. Ik denk dat het bij het volk moet veranderen en niet bij de machthebbers.

Kunnen we het daarbij laten?

Dan nog iets over Antwerpen.

A: Antwerpen euh, ... heel mooie stad.

Y: Weinig parkeerplaats...

S(a): Ongelooflijk hè ... Deze morgen

A: En dan die trams jongen...

[door elkaar]

K: Gelieerd aan het onderwerp hè.

A: Antwerpen is een internationale stad... euh, ge hebt allerlei nationaliteiten, allerlei rassen, euh, de meeste allochtonen gaan allemaal naar Vlaamse scholen, euh iedereen leeft met een open gevoel, van 'ik ben hier welkom', bij de één wat meer dan bij de ander. Maar wat ik zie bij het joodse volk... Dat ze leven met angst, gewoon met angst. Ik zeg het, ik heb aan de diamant gewerkt. Op vrijdag, zaterdag, de sabbat, staan er portiers voor hun synagoog. Ik heb nooit bij de [onverstaanbaar], of bij de moslims of bij de, een christelijke viering of zo, portiers zien staan voor de deur.

S(a): Maar pas op, ge moet ...

[door elkaar]

Y: Er is een reële dreiging ... de dreiging is reëel ... herinner u, een tijd terug, er is ook een aanslag geweest toen, een zware aanslag zelfs, in de jodenbuurt. Ik kan ...

[Y en A door elkaar]

Y: De angst is gestoeld op een aantal feiten die, die correct zijn hè. Ze zijn geïsoleerd, en ja bon, dat uit zich in heel zwaar bewakingen en al die toestanden en zo ... Da's niet zo maar. Ze leven niet zo maar met angst. Het is, het is historisch, alle historisch ... er zijn feiten gebeurd ...

A: Ja maar, dan moeten wij ook voor elke moskee, of voor elke kerk ook euh, toezichters gaan zetten omdat er één keer een moskee is platgebrand, twee keer. Da's ... Ge leeft met een angstgevoel. Ge brengt de situatie van ginder naar hier. Ok, gelijk alles wat gebeurd is. De situatie is gebeurd.

M: Er moeten veiligheidsmaatregelen genomen worden, hè, daar ben ik zeker van. Maar als ge soms ziet... dan vind ik wel dat ze een klein beetje overdrijven.

A: Tuurlijk.

M: Ge moet u sowieso, alle ik bedoel, veiligheid, dat moet sowieso, ik kan dat best begrijpen, maar dat wacht ... met die school, ik vind het een beetje overdreven dat ze stukken van de straat met betonblokken...

S(b): En er is al zo weinig parkeerplaats...

M: Ge hebt veiligheidsmensen, ge hebt camera's, euh ...

A: En dat wij ... politie hè.

M: Die toestanden naar hier brengen. Wij zijn dat niet gewoon om op straat te lopen en dat ge allemaal metalen constructies ziet, met allemaal prikkeldraad, overal camera's. Euh, van die 4x4 wagens, getinte ruiten, allemaal mannen met zonnebrillen ... 't is een klein beetje overdreven.

Y: Als ge eens wilt gaan zien, ge kunt het zelf ... alle, ik bedoel...

A: ... Ik heb er een jaar gewerkt hè, in die buurt.

S(a): De Lange Leemstraat in Antwerpen, daar is een school ...

A: Langs de andere kant, ok, ze mogen hier veiligheid zetten en zo, maar dat is ook weeral gericht op hun volk weeral...

S(a): Ik heb ook niet de indruk dat ze veel moeite doen om euh, onder gewone mensen, onder andere mensen te komen. Die indruk heb ik ...

S(b): Die veiligheid, die wordt ook niet beperkt tot hun eigen mensen, maar zelfs de politie, de federale politie, de politie van heel de samenleving wordt daarin betrokken...

A: Ja, dat is ...

S(b): Die moeten ook instaan voor hun veiligheid.

S(a): En waarom?

S(b): Omdat ze geld hebben...

S(a): Omdat ... en ge moet maar nee zeggen hè, want, of anders zijt ge een antisemiet hè.

Ge moet ermee oppassen.

A: Ze gebruiken altijd de holocaust of het antisemitisme om te zeggen van 'wow'... Dus gij hebt het weer gedaan en dan zeggen ze tegen ons ...

M: Da's een uitvinding van het Westen hè. Het woord 'antisemiet', dat kennen we zelfs niet, alle, ik bedoel, mensen van onszelf, wij zijn van semitische afkomst ...

[anderen bevestigen]

M: Als ik alle ja, antisemiet ...

S(b): Wij zijn ook semieten...

A: Ja, tuurlijk.

M: Als wij spreken van anti-joodse gevoelens, of antisemitsche, dat zijn typisch Westerse termen die dat hier uitgevonden zijn voor de mensen hier maar die dat ze ...

S(a): In alle eerlijkheid hè, da's geen zwans, nu we er toch over bezig zijn hè. Ik zie, ik zie weinig, ik heb weinig de indruk dat de joodse gemeenschap hier in Antwerpen, tussen de gewone mensen, zoals ge die overal ...

M: Nee, dat heeft te maken met ... we hebben zo het beeld van de hè, zoals de moslim, met zijn djellaba en zo ... zo dat beeld van de jood is ene met [onverstaanbaar], met een keppeltje op of een hoed of ... de meeste joden zijn hier niet praktiserend ook niet. En die mensen, die vallen ook niet op.

S(a): Da's misschien waar...

M: Ik ken Arabische joden die, dat zal ik u zeggen, moest ik niet weten dat hij Cohen noemt, dan zou ik nooit niet hebben geweten dat dat een jood is.

S(a): Ja, da's waar, dat kan ...

M: Die spreken de Arabische taal, die zijn met Marokkanen opgegroeid, zowel in Marokko als Tunesië, als Portugal...

A: Hier moet je wel een onderscheid maken tussen de orthodoxe en de anderen ... De orthodoxe...

M: Ja, voilà ... Die joden die vallen niet op... Maar 't zijn altijd de extremen die opvallen, die ...

[door elkaar]

Y: Niet de extremen, maar de mensen die, allez, ik bedoel ...

M: Of de orthodoxen ... Antwerpen, dat is sowieso al een stad dat de extremen aantrekt... groot aantal zionisten...

Y: ... toegewijde joden ... extremisten ... zoals dat moslims...

M: Neeneeneenee... helemaal niet...

A: Dat is 't. Maar, gelijk dat 'm zegt, ... de meest, ok, degene die opvallen, die komen hier naar de universiteit, daar heb ik geen enkel probleem mee. Maar de meeste orthodoxe ... die mensen die willen niet integreren. Gelijk ik de afgelopen week weer op Panorama heb gezien ' wij zijn geïntegreerd', maar ze sturen hun kinderen wel naar hun eigen scholen... Als ik, als moslim, hier ...

M: Wat dat ik schandalig vind, is dat, heeft niemand dat gezien? Van die joodse kinderen, hier in Antwerpen, die daar naar Auschwitz zijn gegaan op studiereis. Dat zijn Antwerpenaren hè. Die zijn al generaties hier. Die kunnen nog geen eens deftig Nederlands. Allez, snapt ge? En dan, zij willen ons weg, zij willen dit ... Dan vraag ik m'n eigen af, wie zijn zij? Wie wilt jullie hier weg?

A: En dan nog een punt, euh, we zijn nu bijvoorbeeld... wij spreken open en bloot over de euh situatie ginder in Palestina. Wij keuren [onderbroken door S(b); onverstaanbaar]. Wij keuren niet alles goed wat er gebeurd en euh ...er zijn zaken die duidelijk zijn maar probeer er eens in de joodse gemeenschap over te spreken... over wat er gebeurt? Ik denk niet dat je veel antwoord gaat krijgen.

M: Ik zal ... Eén van mijn beste vrienden is van joodse afkomst en als we het over het verleden hebben, dat botst echt, bijna ruzie. Maar als we het over het heden hebben, over hoe het zou moeten zijn, hoe het nu loopt, komen over alles overeen, behalve over het verleden.

Y: Als gij met wie discussieert?

M: Met één van mijn beste vrienden...die is van joodse afkomst.

Y: Ja?

M: En over het ontstaan van Israël, dat is echt een botsing. Dat is gewoon tegen elkaar ... Bij wijze van spreken hè. ... Ik zeg, een jood blijft een jood, hij zegt, een Arabier blijft een Arabier... Maar als ge het ziet van Israël en Palestina nu...pas op, volledig mee akkoord. De grote agressor is Israël. Palestina moet een land krijgen, ...

A: Dat is, ik heb dat ook meegemaakt. Ik heb ermee gewerkt. Ik ben er verschillende keren mee weggeweest, euh, gaan eten, uit geweest ... Ge kunt over alles lachen, spreken, blablabla, maar als ge op het punt komt van te spreken over Palestina en Israël, dan zeggen ze van 'wow'.

En waarom denk je dat dat zo is?

A: Langs de ene kant zeggen ze, ja, we willen de situatie van ginder niet naar hier brengen. Maar toch gedragen ze hun eigen naar de situatie van ginder achter. Met de angst... Waarom? Ik heb eerder het allez, het gedacht, dat de meeste joden hier inzien, dat de macht ginder in Israël toch ergens verkeerd is, ik bedoel ... door die onderdrukkingen en hetgeen dat ze... de feiten die gebeurd zijn.

Y: Ik denk dat we dit gesprek best hadden gevoerd met aanwezigheid van, van die joodse studenten of zo. Dat had interessanter geweest als we... Ik bedoel hè, mits duidelijke afspraken ...

A: Ja maar ...die willen dat niet.

Y: Het gaat misschien ...

[door elkaar]

Y: Eerlijk, als gij die mensen tegenkomt hè, of dat [onverstaanbaar] ... awel, ge moogt ze van mij, van mij... da is een uitnodiging van mij aan hen ... echt waar

A: Ze zullen hun mening misschien hebben, maar ... mooier voorstellen...

Y: ... discussiëren over dit thema ...echt waar, het was een ... uiteindelijk, we zijn over 'de andere' bezig terwijl de andere hier niet aanwezig is hè. Ik vind dat... als het toch studenten zijn... Ja maar, ik bedoel... Snap je wat ik bedoel? Dan had je echt ...een interessant gesprek kunnen...

A: En om ge terug wou komen over Antwerpen... Allez, ik zie dat ze hier leven met angst en ...ginder achter, misschien ... zoveel duizenden kilometers... probeert hier te leven naar Antwerpse normen, of Belgische normen ... en voel u vrij gelijk ieder andere godsdienst of ander volk zijn eigen vrij voelt...

Y: Dat is gewoon de retoriek die nu momenteel bestaat ten aanzien van integratie, assimilatie, racisme euh ... dat geldt allemaal voor ons, maar voor hen geldt dat precies niet. Dat is de indruk die wij krijgen hè. Als we gaan zien, ik bedoel, die mensen mogen in alle vrijheid ... pas op, ik keur dat niet af hè, integendeel, er moet plaats zijn voor diversiteit, maar dan moet het voor iedereen gelden natuurlijk. Ik vind... Dat zou supertof zijn, moest ge een orthodoxe jood zien, met zijn keppeltje en in zijn dingen, en een moslim in zijn klederdracht en een Senegalees in zijn klederdracht ... Dat is super hè, da's tof hè... maar het probleem, het probleem waar ik nu mij aan erger is dat de hele integratiediscussie euh, enkel over de andere allochtonen zijn en niet over hen ... allez...

M: Omdat de joden hier niet als allochtonen worden beschouwd, maar als Europeanen, als Westerlingen...

S(a): En dat is... da's hypocrisie. Dat doet mij denken aan euh, hoe heet 'm nu weer ... euh, met zijn geitenbaardje van de VLD...

[in koor] Coveliers...

S(a): ... maar gewoon om te zeggen... zwart wit... Als ge ziet hoe hypocriet ... hoe zwart wit, als ge ziet de integratie van Marokkanen en Turken en god weet wat allemaal en stelt die presentator zo een vraag 'en de joden?'. Zijn antwoord: 'Ah ja, die nemen hun verantwoordelijkheden', en 't was gedaan.

A: Welke verantwoordelijkheden?

M: De joden die vallen niet op... ze hebben hun eigen wijken en ge ziet ... allez...

A: Ze vallen wel op, maar de vraag is...

M: Ze gaan niet naar een discotheek, die gaan niet, die zitten niet de hele dag op de Meir, meisjes te versieren, te lachen nee... Marokkanen vallen gewoon overal op. Die willen overal aan mee doen...

A: Iedereen valt op...

M: Vooral wij, wij vallen zelfs meer op dan Turken...

A: Ga naar Duitsland... Ga naar Duitsland ... Daar gaan de Turken wel opvallen...

M: Ik heb het over hier hè...

A: Jaja, ik weet het...maar dat is gewoon. De media hier focust op de Marokkaanse allochtonen. Ga bijvoorbeeld naar Nederland, daar hebt ge weeral de Turken, ga naar Duitsland, daar hebt ge ook de Turken... Of Surinamers in Nederland. Er wordt op gefocust. Vandaar... Maar hier... De joden passen hun eigen hier niet aan. Dat is mijn mening en...

Y: Dat is niet de discussie hè. Ik bedoel, ik vind echt waar... super, dat moet...allez, ik bedoel, dat stoort mij niet dat ...

A: Maar ge moogt u toch niet afsluiten van de andere gemeenschappen...

Y: Nee, da's hun zaak... als die dat willen, dan doen die dat ... Who cares? So what da's hun zaak. ... Ik heb daar geen problemen mee...

A: ... Israël...

Y: Neenee, maar dan moeten ze ... nee, dan moeten ze mij ook niet aanspreken over het punt van kijk, hè jongen, ge moogt geen eigen scholen oprichten, ge moogt ...

[door elkaar]

Y: Spreidingspolitiek gebeuren en blablabla... ik vind ...

A: Ge spreekt over Vlaamse dingen hè? Over Vlaamse...

Y: Jaja, dus ik vind... Ik heb er totaal geen probleem mee met dat die hun eigen wijken hebben, met dat die naar hun eigen scholen gaan en zo, so what, als die dat willen... Maar ge moet niet werken met twee maten en twee gewichten hè. Ik bedoel... als diversiteit enkel voor hen geldt... Jammer hè. Ze zeggen altijd van, kijk, hè, Europa, joods-chriselijke traditie, maar de mensen die dat als argument gebruiken, die kennen dat toch niks van islam bijvoorbeeld. Islam heeft heel veel gemeen met het jodendom en het christendom. Heeft waarschijnlijk veel meer gemeen met het jodendom dan met het christendom, dus da's ook geen argument. Diversiteit, ja, maar voor iedereen.

M: De discussie, het gaat over ...

Ik wil nog even ingaan op de actualiteit. Wat vinden jullie van de aandacht die de laatste tijd uitgaat naar het antisemitisme of moslimantisemitisme?

Y: Ook weer in de richting ... ge hebt antisemitisme en ge hebt islamofobie. Angst voor islam en haat, in dit geval wordt verstaan, haat tegen tegen joden. Dan heb ik zoiets van, terwijl dat ... 't zijn dezelfde manieren... of dat ge nu zegt 'vuile jood' of 'vuile Marokkaan' of 'vuile moslim'.

A: Hè...

Y: 't Is misschien cru gezegd, maar dat is hè... het ene wordt vermeld als angst voor het vreemde, voor islam, met andere woorden, alsof dat ge dat bijna rechtvaardigt, de ,ook eigenlijk, haat die er bestaat. Terwijl voor hen is dat weer antisemitisme, dus weer eens ... Ook zoiets van ...het taalgebruik is ook... 't is gewoon walgelijk.

S(a): Als ik dat hoor hè, ik zet dat gewoon af... Gedaan met die zever

K: Bij mij hetzelfde.

S(a): Ik zet dat gewoon af...

K: Da's zo van 'waar zijn ze hier mee bezig?'...

Het antisemitisme of het moslimantisemitisme?

K: Alles. Gewoon de reactie van de Westerse samenleving op de opkomst van islam... hoe dat ze het... het valt gewoon op hoe dat ze het bekijken hè. Dat is zo, gelijk Y zegt, fobie tot en met. Euh, dat

...

S(a): Oh, gaat zien ... en dit en dit...

[door elkaar]

Y: Integendeel, er moet ook een woord bestaan voor haat tegen islam. Kijk, vroeger sprak men enkel over Turken en Marokkanen en sprak men over het probleem, economische problemen, problemen van huisvesting, eigenlijk echt de oorzaken van de problemen die momenteel bestaan. Nu ziet ge een shift, verschuiving naar, nee, eigenlijk het probleem is niet, euh, het gebrek, het tekort aan werk op zich, onderwijs of huisvesting, neenee. De kern van het probleem is eigenlijk de islam. Islam, waarom? Omdat dat anti, anti-integratie is, omdat dat anti-vrouw is, omdat dat anti-Westers is.

S(a): Perceptie weeral hè. ...

Y: Terwijl eigenlijk, de problemen van nu en tien jaar terug, die zijn eigenlijk hetzelfde hè.

S(a): Perceptie, perceptie, perceptie.

Ik wou gewoon zeggen : ze spreken nu over moslimantisemitisme. Van waar komt dat?

S(b): Da's omdat, omdat ...

[door elkaar]

Da's een recent fenomeen?

S(b): Van waar komt dat? Da's omdat dat conflict wordt geïmporteerd hè.

A: Voilà.

S(b): Dat is duidelijk hè. Er zijn moslims en er zijn joden in de regio. Dat wordt eigenlijk [A en S(b) door elkaar]... zionisten, maar die ook joden zijn, maar van een andere soort euh ...Niet joden van geloof hè, joden van nationaliteit.

EINDE TAPE 2 KANT A

Y: Zoals ik al zei... Zoiets haalt de voorpagina. Maar zou je het anders formuleren, dan zou dat artikel misschien helemaal achteraan in de krant staan. Weer eens, mediageil... Mensen zijn heel meidageil en zo ... De islam is een hot topic tegenwoordig en ja... dat verkoopt goed, dus wat doen journalisten jammer genoeg: schrijven wat de mensen willen horen hè.

S(b): Ja, en dat is het beste bewijs hè [verwijst naar exemplaar van Dwars, studentenblad van UA, met op voorpagina: Student Focus: You can leave your hoofddoek on; terwijl nergens in het bewuste artikel zelf melding wordt gemaakt van hoofddoeken]

Y: Onze aimabele voorzitter en voorzitterster hebben een interview, een interview, Dwars, het tijdschrift van alle campussen in Antwerpen, hebben een interview gedaan, met de mensen van onze vereniging. En er is op geen enkel moment, op geen enkel moment is eigenlijk het woord 'hoofddoek' gevallen, ge moogt het meepakken, ge moogt het lezen. Wat doen zij? Op de voorpagina van het

boekske zetten zij: You can leave your hoofdoek on, terwijl er op geen enkel moment ... ge kunt het interview lezen... maar dat reflecteert natuurlijk... dat is op microschaal, maar op macroschaal gebeurt juist hetzelfde hè.

S(a): Perceptie hè.

Y: Waarom? Ja, een student gaat waarschijnlijker dat boekske rapper meepakken dan als er staat 'Kenniss maken met diversiteit', want dan laat iedereen het liggen.

En dan nog één ding: de link tussen het conflict en het boek? Wat vinden jullie daarvan?

Y: Het conflict en het boek? Welk boek?

Euh, de teksten...

M: Is dat een boek van Noam Chomsky?

K: Nu moogt ge het wel eens gaan zeggen, vind ik.

De laatste vraag?

[door elkaar]

A: De link tussen ... Euh, de link, die bestaat, die is er ... en ... als je op tv kijkt...

S(b): Da's duidelijk iemand die tegen de schenen van Amerika en joden en gans het zionistische bestel stamp. Dat is duidelijk. Dat is... voor mij blijft het ... die twee passages zijn eenzijdig belicht. Dat zijn inderdaad historische feiten, maar die zijn maar van één kant verteld. En euh, de feiten, die worden door twee partijen samen, euh, ... Dat veronderstelt de inbreng van twee partijen... en hier spreekt men altijd... Qua goed en slecht hè? In het eerste stuk ging het over de joden, de slechte en hier ging het over de Palestijnen die in een underdogpositie, onderdrukte positie, iets wouden doen. 't Moet eigenlijk iemand zijn die euh, die tegen Amerika, tegen Europa, tegen Israël is.

K: Ja, dat denk ik eerlijk gezegd ook wel.

Nog iemand?

[stilte]

S(b): Ik denk dat we dan kunnen afsluiten hè.

[Hierna volgt nog een discussie over wie de auteur is, maar die staat helaas niet op tape. Er werd gegokt op Noam Chomsky, Edward Said, en na een aantal tips op Dyab Abou Jahjah, wat hen wel verbaasde]

15.15 – 17.20

Even voor de mensen die nog niet weten waarover het juist gaat. Ik doe mijn onderzoek over de rol van identiteit en etniciteit bij de joodse en moslimgemeenschap in Antwerpen ten opzichte van de beeldvorming van het Midden-Oosten conflict en dat aan de hand van een aantal tekstfragmenten, die een beeld geven over ... Dus twee fragmenten en ik ga jullie daar een aantal vraagjes over stellen, hoe jullie jezelf zien, hoe jullie die dingen interpreteren, enzoverder.

Ik leg er wel de nadruk op dat ik studente ben, onderzoeker en dat het dus niet gaat om mijn mening. Ik heb die fragmenten gekozen om een zekere discussie op gang te brengen. Ok?

Ik hoop dat de tape loopt?

Kunnen jullie jezelf even kort voorstellen? Wat is jullie naam, leeftijd, studies, whatever ... A(a)?

A(a): J(a) mag beginnen.

J(a): Mijn naam is [...], ik ben 24 jaar oud, en ja, ik werk in het beursgebouw.

J(b): Mijn naam is [...], ik ben 21 jaar en ik studeer informatica.

J(c): Mijn naam is [...], ik ben 21 jaar oud en ik studeer marketing.

A(b): Ik ben [...], 24 jaar oud en ik ben doctoraatstudent informatica, hier in Antwerpen.

R: Mijn naam is [...] en euh, ik werk momenteel in de [onverstaanbaar]

T: Mijn naam is [...], ik ben 27 euh, ik zoek voor het moment werk in de publiciteitssector.

A(c): Ik ben [...], 22 jaar oud en ik studeer geneeskunde in Antwerpen.

A(a): Ik ben [...] en naar 't schijnt ben ik een professionele klootzak. Nee, euh, [onverstaanbaar]...

Ok, zeer goed. En nu gaat ik dezelfde vraag stellen, maar dan in functie van jullie identiteit en etniciteit. Jullie moeten jullie zelf omschrijven als euh, bijvoorbeeld zoals ik mezelf zie, ik ben Belgisch, niet religieus opgevoed, ... Dus hoe voelen jullie jezelf ten opzichte van andere Belgen of whatever...

T: ... religie, hoe zijn wij opgevoed en zo?

Ja. Ik kan misschien beginnen bij A(a)?

A(a): Ok, volgens mij ben ik euh ... Ik ben op de aarde gekomen. Nee, serieus, echt waar... Ik ben euh, eerst een mens, nee, echt waar, ik ben eerst een mens. Ik ben wel joods, maar euh, ik, euh, voor mij maakt het niet veel uit of ik joods ben of niet joods ben, maar da's wel de cultuur, nu het feit dat wij opgevoed zijn ... maar als ik iemand tegen kom dan is dat niet ...ik weet ook wel euh, als ik iemand tegenkom. Ik speel in een groep bijvoorbeeld, ... da's nog maar pas sinds twee weken, en euh, ik ben de enige jood, en de anderen niet, en ik voel dat niet aan. [onverstaanbaar]

A(c): Ik ben euh, ik ben ook een jood en Israëliet. Ik was geboren in Israël, dus ... ik ben in Israël, ik was in Israël eerst een Israëliet daarna een jood, en hier in België ben ik eerst jood en daarna Israëliet, maar euh, ik ben de twee. Ik ben joods, ik doe de joodse feesten, maar ...[onverstaanbaar]

T: Ok, ik kom uit een traditionele educatie, dat wil zeggen dat we sabbat deden, maar niet helemaal, dat sommige symbolen toch wel, enfin, ... [onverstaanbaar] deden, we gingen naar de feesten, de belangrijkste feesten. Ik geloof in god en ik geloof erin dat ik jood ben. Maar ik denk niet dat het ergens een probleem geeft, met zoals A(a) zei, met het feit dat we allemaal mensen zijn. We zijn, voor mij zijn we allemaal mensen, en iedereen heeft zijn eigen rol en ik denk dat in een groep dat ook zo is, en ik denk dat in wereldgebied dat ook zo is. Ik wil voor mij zeggen, er zijn christenen, er zijn islamieten, er zijn joden, en die hebben elk hun rol te doen, en voor mij is een jood... een jood iets anders dan een niet-jood. Want ik ben jood tenslotte, ik ben joods geboren, en ik ben in de jodendom opgevoed. Het was niet mijn keuze, maar ik vind jodendom iets ... enfin, ik heb dat, ik vind dat iets goed ... voor mij. Voor mijn eigen evenwicht. Voilà.

R: Ok ... Ik ben ook liberaal opgevoed, euh, en dus sabbat deden wij elke vrijdag thuis. Feesten een beetje, ik ben naar een joodse school geweest, dus euh, ja ...Ik heb [onverstaanbaar] en euh, de laatste tijden ben ik een beetje meer religieus geworden ...en euh, ik heb beslist [onverstaanbaar], dus ik geloof in god en euh, ja dat is het een beetje.

A(b): Euh, ja ...ik ben redelijk, eerder religieus opgevoed. Da's intussen een beetje afgebot. Maar ik voel me altijd en heb me altijd zeer geëngageerd gevoeld om euh, zeg maar, 'k zal, het joodse geloof

verdedigen, is misschien wat overdreven, maar om de joodse standpunten duidelijk te maken ten opzichte van mensen die, ofwel kritiek hebben, ofwel vragen stellen daarover omdat ik euh ja, in de loop van mijn studies altijd de enige jood, zo ongeveer de enige jood ben geweest, dus in een groep van mensen, die niet weten wat dat is.

J(c): Ik ben euh, traditioneel opgevoed, euh, mijn familie gelooft in god, maar euh, ik ben niet erg religieus. Ik voel me eerst joods, en ook Israëliisch, mijn ouders zijn Israëliisch, en ... maar eerst joods, dan Israëli en dan Belg.

J(b): Euh, ik ben ook traditioneel opgevoed. Ik voel me Belg. Ik ben hier geboren, mijn ouders zijn hier geboren, mijn grootouders zijn hier geboren, dus da's ook eigenlijk mijn land. Euh, natuurlijk, ik ben ook dus jood, de helft van mezelf ligt natuurlijk bij Israël, omdat dit ons land is, en de andere helft ook hier in België, want ik ben hier natuurlijk geboren en ik heb ook euh, tamelijk veel familie hier ... euh, dus eigenlijk een beetje in twee gesplitst tussen joods en ook tussen Belg [onverstaanbaar].

J(a): Ik ben ook traditioneel opgevoed, maar ik ben niet erg religieus, ik volg bijna niets en ...[onverstaanbaar].

A(a): Da's wel speciaal. De minder religieuzen zitten hier en de meest religieuzen zitten eigenlijk daar. Da's een toeval...Voilà.

[onverstaanbaar]

Ok. Ik ga ... nog niet naar de fragmenten. Ja, jullie hebben er al iets over gezegd, over de verbondenheid met Israël... Maar zijn er nog andere mensen buiten J(b) of ...

A(a): Mijn moeder is Israëliisch. Ik voel me ook dus deels Israëliisch en euh, een belangrijk punt is dat de Israëli's voelen zich eerst Israëliisch en daarna joods. Hetzelfde bij de joodse Amerikanen, die hebben hetzelfde standpunt. De joodse Amerikanen zeggen 'I'm first American and then jewish'. Hetzelfde bij Israël... de meeste Israëli's voelen zich uiteindelijk [onverstaanbaar] joods. Ik heb het niet ...omdat ik niet ... Israëliisch ben, ik ben hier opgevoed en niet in Israël en ik voel me dus eerst jood en dan Belgisch en dan Israëliisch.

A(b): Ja, mijn moeder, die woont in Israël, hartje Tel Aviv, dus euh ...

[door elkaar]

T: [onverstaanbaar] Israël... eigenlijk is het daar dat ik op een dag wil gaan wonen. Ik weet het, de dag dat ik, wanneer ik genoeg geld ga hebben, dan wil ik in Jeruzalem wonen. Wanneer ik genoeg ... In Israël is er geen werk, dus je moet geld hebben... Ik droom om in Jeruzalem te wonen.

A(c): Ik ben geboren in Israël, ik heb daar 15 jaar gewoond, en mijn hele familie daar, de meeste van mijn vrienden, degene die zich niet in ...[onverstaanbaar] da's een leugen en dat ...[gemompel] Momenteel is mijn familie, de mensen rond deze tafel...

Ok. Heel kort, echt heel kort: wat vinden jullie van het conflict in het Midden-Oosten?

T: Kort?

[gelach]

Daarom dat ik er ook de nadruk op leg...

T: Dat is een beetje tegenstrijdig hè... want 't is het juist... het conflict daar is zeer, zeer ingewikkeld. Zo moeilijk om het kort te zeggen.

A(c): Ik zal het kort doen. 't Is tussen Israël en de Palestijnen. Geen joden, geen moslims, geen christenen, ... 't Is gewoon Israël tegen de Palestijnen.

[door elkaar; de participanten zijn het niet eens over het al dan niet religieuze karakter van het conflict]

Liefst niet door elkaar omwille van...

T: 't Is gewoon een [onverstaanbaar] ... als wij nu beginnen over Israël, zijn wij allemaal niet akkoord ok? Ik weet dat. Iedereen heeft zijn opinie over dit probleem. Dat wil zeggen, als je drie uur van de cassette met discussies over Israël wil, begin je nu. Want we zijn niet akkoord.

J(b): Nee, eventjes... over welke problematiek wil je het hebben? Je kan gewoon niet over de hele problematiek hebben... kan je onmogelijk kort houden ...Misschien iets dat nu, gedurende de laatste jaren, de laatste maanden is gebeurd, waarover je het zou willen hebben... Je kan moeilijk iets van de laatste 50 jaar dus ...

Wat is voor jullie het belangrijkste op dit ogenblik?

J(b): Wat bedoel je? Wat is het belangrijkste voor ons?

T: ... Gevoeligst? Gevoeligst? Le plus sensible? Wat is?

Wat is voor jullie...

A(a): Het probleem is... de meeste mensen, de meeste Israëli's en Palestijnen willen vrede. Ze willen graag naast elkaar gaan wonen. Maar volgens mij bestaan er twee groepen die tegen elkaar strijden en door die twee groepen is er nog altijd geen vrede.

T: Twee extreme...

A(a): Ja, extremisme. Da's het grootste probleem en euh, ...we moeten een oplossing vinden ...

J(b): Misschien kunnen we gewoon de tafel ... dan kan iedereen

A(c): Voor mij is het de terreur, de bomaanslagen... er zal altijd ruzie zijn tussen Israël en de Palestijnen, altijd ... 't is 50 jaar zo en het zal nog 100 jaar zo zijn. Mijn probleem is de bomaanslagen. Die moeten stoppen. En niet enkel de Palestijnen, ook van de kant van Israël, al die ... [onverstaanbaar]

T: Ik denk dat het euh ...het meest belangrijke dat is opvoeding. Ik denk dat de twee volken ergens tegen elkaar opgevoed worden en daar begint het. Het begint door de ouders, het begint door wat ze zeggen, het begint op school... Want allez, ik heb gehoord dat er op school, op school bij de Palestijnse veel tegen-joodse dingetjes worden geleerd. Geen tweede wereldoorlog, en veel van die dingetjes. Bij ons is dat iets anders, er is een ander perspectief. Wij zijn niet meer vredelievend in onze educatie. Wij hebben een andere weg om te zeggen 'ja maar, die Arabieren moeten toch weg'. Maar 't is niet zo, ik vind het veel strenger bij de Palestijnen. Het is echt antisemitisme. Bij ons is het toch wel een gedachte om iets op te lossen,... denk ik.

R: Ja, 't is een beetje moeilijk om ... de problematiek euh, te samenvatten. Op het moment, wat voor mij heel gevoelig is, is de eis van de wereld om het conflict tijdens lange jaren... tenminste vanaf het begin van de creatie van de staat van vandaag. De laatste twee jaar was Israël euh, goed te zien ... [onverstaanbaar] binnen te wereld... en ineens verandert het, is het spijtig. Ik bedoel, ok, het is een conflict, maar het is te gemakkelijk om altijd maar de fout op Israël te leggen... en ...zeker en vast als ge ziet wat Europa heeft gedaan. Amerika is nog vandaag... ik bedoel, Amerika heeft nog relatief, euh, pro Israël, maar als je ziet wat Europa tegen de joden heeft gedaan, ik vraag mij af met welk recht ze nu eigenlijk ... dingen zeggen die ze eigenlijk niet mogen zeggen, vind ik, en ja, tuurlijk hoop ik dat op een dag Israël op een dag in vrede kan leven. Dat is de bedoeling, de bedoeling is om in vrede in ons land te leven. Maar het conflict, dat kan niet, de twee volken hebben een probleem en wat dat volgens mij ook niet genoeg wordt besproken is de religie. Het is niet enkel land of religie. Twee volken kunnen elkaar niet, gewoon, ik weet gewoon dat Jeruzalem heel centraal is voor de moslimwereld, en ...ze hebben, 't is ...het is een beetje makkelijk. De moslims hebben het idee dat euh, de hele wereld eigenlijk moslim zou moeten ... het is niet zo makkelijk, maar zij hebben zo het idee dat land gaat met religie. Dus daar waar we leven moeten we ook moslim zijn, dus zo is het. Da's een beetje makkelijk gezegd. Zeker, Jeruzalem is de vierde belangrijkste plaats voor hen en 't is eigenlijk, ze willen het niet accepteren dat Jeruzalem eigenlijk in handen van de joden is en dat is ook een probleem dat niet genoeg besproken wordt. 't is niet enkel de land, 't is meer dan dat. Dus het is niet zo makkelijk om zo maar rond de tafel te zitten en te zeggen ok, 'ik geef dit stuk land, jij geeft [onverstaanbaar]'... 't is niet zo gemakkelijk. [onverstaanbaar] En het probleem van de wereld is soms dat ze een gemakkelijke oplossing zoeken en dat ze te gemakkelijk gefrustreerd worden als ze zien dat het niet... Dat is alles ...

A(b): Ik zou twee derde van zijn beweringen willen weerleggen en één derde versterken, maar ik zal het maar niet doen. Ik zal het wel hebben over wat voor mij het belangrijkste is op dit moment. Euh, het belangrijkste voor mij is dat euh, de Israëli'sche staatsburgers een zeker gevoel van veiligheid kunnen krijgen en ik denk dat we op een punt zijn gekomen in het conflict van escalerend geweld, reeds een paar jaar, dat niet meer euh, op een fatsoenlijke manier op te lossen is, omdat euh, er te veel extremistische groeperingen mee gemoeid zijn. En dus denk ik dat Israël op dit moment vooral moet kijken naar zijn eigen veiligheid, omdat ... er is geen oplossing en als ze dat toch proberen te doen, dan is dat automatisch in hun eigen nadeel. Dus vind ik dat het belangrijkste is te kijken naar hun eigen veiligheid. En zorgen dat, kijken naar het beletten van geweld...

J(c): Ik denk ook eerst levens redden, en dan oplossingen zoeken want ik denk dat er zoveel al geprobeerd is, en doden, doden zijn gevallen, met de oplossingen samen. Dus eerst levens redden. Ik denk dat de muur bouwen een goede oplossing is, euh als het terrorisme kan stoppen, dan vind ik dat een goede oplossing. Als we daarna een oplossing kunnen zoeken... dan is het een goede oplossing. Als het geweld stopt, en als er geen doden vallen en als er een oplossing dan is, euh, gevonden, dan is dat goed, vind ik.

J(b): Ik denk, het belangrijkste, is veiligheid voor de burgers van Israël, zowel Arabieren, maar ook Israëli's, joodse Israëli's, euh bijvoorbeeld, vorige week, een dag voordat het internationaal gerechtshof in Den Haag, met zogenaamd een proces begon, was er een aanslag in Jeruzalem. Ik was nog vorige week in Israël een week, ik bleef in Jeruzalem vijf dagen in een hotel, 100 meter euh was van waar die bom was. Dus was ik daar nog drie dagen langer geweest, was ik zeker in de straat... Het was 's morgens, ik zou zeker en vast in straat zijn. Nu, ik ben maar toerist en ik zal altijd naar Israël gaan, wat er ook kan gebeuren. Maar ik denk het belangrijkste is gewoon veiligheid van Israëli'sche burgers. Ze moeten kunnen weten, gewoon van in die straat te lopen zonder te denken 'ah ja, wat zou er nu kunnen gebeuren. Ik mag niet te lang hier zijn, ik mag niet daar gaan, want daar zijn te veel mensen, het is mogelijk dat misschien een aanslag zou kunnen gepleegd worden'. Dat zou gewoon uit de mentaliteit van de Israëli's, van de Israëliërs moeten komen, om gewoon veilig te kunnen leven, dat is voor mij het belangrijkste euh, probleem dat er nu is.

J(a): In deze heel ingewikkelde probleem waar beide partijen altijd zoeken naar de gemakkelijkste oplossing, euh, het kan altijd gemakkelijk en ik denk dat bijvoorbeeld, dat het zo nooit een oplossing zal komen. Want er zal altijd één partij zijn die [onverstaanbaar]

A(c): Een man met weinig woorden.

J(a): Ja...

[gelach]

Gaan jullie zelf veel naar Israël?

[instemmend gemompel]

Om welke redenen zoal?

A(c): Strand [klinkt overtuigend] Zon, strand, en ...

[gelach]

A(a): Ik voel me daar toch thuis. Elk land heeft zijn eigen cultuur en zo, ... maar eerlijk gezegd, daar voel ik me toch iets meer thuis [onverstaanbaar] ... dat speciaal gevoel van 'ik ben thuis'.

Geldt dat voor iedereen?

J(b): Dat is eigenlijk niet alleen omwille van familie. Ik heb daar overal familie, zuid oost west, overal familie, en ook veel vrienden. Euh, maar ook persoonlijk vind ik, Israël is het land voor de joden. Dat is zo meer dan 50 jaar en als je daar aankomt, ik kom buiten, de deur van het vliegtuig gaat open, en ik nee... dat is dus echt zo, ik ga gewoon uit het vliegtuig en ik kan het gewoon ruiken. Je kijkt naar buiten en je ziet de palmbomen, de mensen ...nee, dat is echt, dat is echt zo, de luchthaven... je komt buiten en je weet, dat is Israël, en je voelt je echt goed. Ook al heb ik dat, kom ik daarvoor terug naar het probleem van de terroristische aanslagen, je weet dat dit eigenlijk het land is waar jij eigenlijk het veiligste bent. En het is spijtig genoeg zo, maar dat is een feit, dat is het land waar wij het veiligste zijn en daar voel je je echt thuis.

A(b): Voor mij geldt dat niet, maar ik voel me noch hier noch daar thuis. Ik ben een speciaal geval.

[gelach]

A(c): We weten dat.

Hoe komt dat dat je hier dan ook niet thuis voelt?

A(b): Wel, omdat ja, omdat ja, ik heb schrik van wat er de komende 50 jaar wel zou kunnen gebeuren... Euh, ja, ik zal klinken als een Vlaams Blokker, wat ik niet ben, maar euh, de Marokkanen zijn niet alleen qua aantal euh, aan het impalmen maar ook qua mentaliteit en euh, que ideeën omdat, ja er wordt steeds meer in hun richting toegevingen gedaan. Ook hier, en ik zie de toekomst somber in. Algemeen.

Ik vroeg gewoon je mening...Denkt iedereen er zo over?

A(c): Nee.

J(c): Ik denk er zo over.

Waarom?

T: Ik denk dat euh ... ok, ze zijn er, maar het blijven Europeanen, veel Marokkanen. Ik heb met veel Marokkanen gesproken in Antwerpen en Brussel, zomaar om te weten wat zij denken over joden. Da's juist diversiteit, wat denk jij, wat denk jij over de Israëlische probleem? En ik heb euh, j'étais ..., ik was verrast. Bon ik heb niet met honderden gesproken, met drie, vier zo en nee, Israël, ze hebben gelijk, maar wij hebben joden graag, zij zijn Marokkanen hè, wij hebben joden graag, Israël woonden ook heel veel joden daarvoor. Zij denken nog dat vandaag er nog joden zijn, maar er zijn er geen meer, dat is hun probleem, maar het is wel dat zij ook andere berichten krijgen. Ik heb ook met één, ja, dat was een meisje van Marokkaanse afkomst, en euh, sorry, is misschien niet ... en zij was tegen de joden, zij was echt antisemitisch, niet spreken over de telefoon want ik had haar aan de telefoon. 't Was echt moeilijk om met haar te spreken. Waarom? Want Israëlische soldaten, euh, Israëlische soldaten verkrachten mensen, ah ja, als je naar Al Jazeera kijkt, kijk je niet naar CNN hè.

A(b): Ja...

T: ... omdat ze Israëlische soldaten onmenselijk vindt...

A(b): Ik denk dat je het... Da's gewoon duidelijk, er zijn gewoon twee groepen en ik zeg niet... Ik heb het niet alleen over hun beeld over het conflict van daar, ik heb het vooral over hoe het er hier aan toe gaat en dat is volgens mij dat ze proberen op de één of andere manier hun rechten af te dwingen, maar hun plichten te ontwijken.

T: De joden?

A(b): Neenee. Ik heb het niet over de joden. Gewoon in het algemeen. En daarbij is het een feit dat er vaak kleine geweldplegingen gebeuren tegen de joodse gemeenschap zoals

Daar hebben we het straks over... Ok, ik ga dan nu de fragmenten uitdelen. Nogmaals, het is niet mijn mening. Het zijn vrij controversiële stukken, ik wil jullie maar waarschuwen. Jullie kunnen straks zoveel vloeken en roepen als jullie willen.

A(c): [onverstaanbaar] je zou het sowieso niet begrijpen.

LEZEN FRAGMENT 1

Ok. Wat is jullie eerste indruk?

J(b): Wacht. Kunnen we misschien weer ...

[instemmend gemompel]

We beginnen bij J(a)?

J(a): Ja ... euh ...

Eerste indruk?

J(a): Eerste indruk? Ik denk euh, dat het heel heel eenzijdig is en dat euh de historische accuratie...[onverstaanbaar] denk ik...

[onverstaanbaar]

Volgende?

J(b): Ja, waar moet ik beginnen?

[gelach van de anderen]

J(b): Ik zal het kort houden.

[door elkaar]

J(b): Het is duidelijk dat die tekst euh, geschreven is door een antisemiet ten eerste, euh, ten tweede, ook een antizionist. En ten derde, euh, iemand die de feiten helemaal niet kent en die zijn geschiedenisboek weer moet opendoen. Dat zijn de drie punten die mij het zo opkomen, euh ... ik heb hier een heleboel dingetjes onderlijnd en je kan die zelf ook lezen, euh, misschien moet ik een paar voorbeelden geven.

Doe maar.

J(b): Doe maar. Euh ... De zionistische infiltratie, duidelijk al, dat is antizionist, antisemiet, [onverstaanbaar] weer hetzelfde. Toen hij hier begint met 'de Arabische staten moeten haastig ingrijpen om de Palestijnen te redden en de stichting van de zionistische staat te voorkomen'. Dat vind je in de eerste, tweede, derde, ..., vijfde paragraaf, begin. Euh, weeral een groot feit dat de mensen eigenlijk niet kennen. Eigenlijk, de Arabische landen, euh, naast Israël, die de oorlog begonnen. Op 15 mei 1948, zij waren het begonnen en ze zeggen hier 'die moesten hun gaan redden', nee, de Arabische staten hebben tegen alle mensen in Israël, aan de Palestijnen in Israël gezegd, jullie moeten nu weggaan en wij gaan een oorlog beginnen. De Arabische staten, Jordanië, Egypte, ... etcetera, hebben allemaal een oorlog tegen Israël begonnen, dus het is echt niet waar wat hier wordt gezegd, dat de Arabische staten [onverstaanbaar] ... Jullie gaan weg, want wij gaan een oorlog beginnen. Dus om ze zogenaamd te redden, zodat zij zelf niet door andere Arabieren vermoord zouden worden, wat wel gebeurd is met de joden die in Israël bleven. Dus ik kan, ik kan ... ik heb hier ik weet niet hoe veel onderlijnd, ik kan voort gaan, maar het is duidelijk dat dit artikel van iemand geschreven is die zijn ...

EINDE TAPE 1 KANT A

J(b): Staat het op? J(c)?

T: C'est bien...

J(c): C'est bien.

J(b): Ik wil, ik wil wel voort gaan, maar ik kan voort en voort, elk lijn hier, elk lijn, elk euh, elke zin dat hier geschreven werd is gewoon nonsens. Ik denk dat dit de conclusie is van mijn, van mijn ... J(c)?

J(c): Ja. Ik denk gewoon, ik denk niets over dit, want ik heb geen mening daarover, het is voor mij geen discussie. Maar ik wil wel zeggen dat Israël is voor ons gegeven als joodse staat, nadat er met ons gebeurd is, hè, nadat er in Europa gebeurd is. Is ons gegeven als joodse staat, ja .. als joodse staat. Dit was de bedoeling van in het begin, dat we een joodse staat zouden krijgen na al wat in Europa gebeurd is...In vrede natuurlijk, maar een joodse staat. En ... ik heb geen mening.

Geen enkel?

J(c): Nee, gewoon, het moet een joodse staat worden na al wat met ons gebeurd is, we voelen ons niet veilig, niet in Rusland, niet in Europa, niet in Amerika. We moesten een joodse staat krijgen, want we voelden nergens meer veilig zijn. Een joodse staat, ja, een joodse staat. Dus we moesten wel met moslims en met christenen leven, in een joodse staat. Dat was de bedoeling vanaf het begin. Dus...

A(b): Ik weet niet goed wat we met deze tekst moeten aanvangen. Als je een lijst geeft van alle kleine beweringen die hier staan, en je zet die onder elkaar hè, dan is het gemakkelijk, dan ben je een uur bezig aan het schrijven van elke bewering kan je schrijven wat het echt moet zijn, en da's echt niet moeilijk, want het is op zo'n gemakkelijke manier geschreven. Die beweringen zijn allemaal redelijk gemakkelijk te weerleggen. Euh, nu het valt me wel op dat nadat, het einde dat we moesten lezen, dat het volgende woord, de volgende zin begint met 'ik ben van mening dat' terwijl het vorige stuk geschreven is als feit, alsof het een feit was. 'In de jaren '30 werd' andermaal actief, andermaal, alsof het feiten zijn, de conclusie is, ik ben van mening dat ... historisch perspectief. Ik zou ja, ik begin er nu maar aan, maar ik denk dat het beter was om de conclusie die hij trekt uit zijn eigen propaganda, zeg maar, want ... ja, ik vind het een beetje een rare tekst. Volgens mij, als ik zou moeten gokken waar het vandaan komt, dan zeg ik, dat is een moslimstudent die wat euh, poeder, die er wat poeder in moet smijten. Ja, da's alles wat ik erover kan zeggen.

R: Ja, euh, volgens mij is dit een typisch voorbeeld van propaganda. Ik denk niet dat het een student is, misschien is het een student, ofwel is het iemand uit één of andere politieke partij of groepering, het kan een student worden, maar die student heeft het zelf niet van euh, zelf niet euh... uitgevonden, het kom van ergens,

A(b): Het zijn allemaal korte zinnen die vooral beginnen met 'de', zo van ...

R: Daarmee wil ik zeggen dat ik ... ik heb dit soort teksten al gelezen. Het is typisch propaganda, en dit vind je terug in moslimkringen, euh ... de meeste van dit vind je terug in moslimkringen, maar dit vind je ook terug in euh extreem linkse kringen, in Europa, in België zelfs, Frankrijk, alle landen van [onverstaanbaar] staten. Dit soort argumenten vind je terug in [onverstaanbaar]. Je neemt de geschiedenis en je verandert gewoon alles en dan krijg je zoiets. Het is totaal ... het is gewoon een leugen.

[GSM van R gaat af]

A(c): We komen terug bij R.

R: En euh... ja, nu, dit is dus ... we kunnen er over lachen, over dit. Het spijtige daarvan is dat veel van dit soort teksten die hier infiltreren en door mensen van linkse groeperingen van Europa, en ook in andere landen natuurlijk, en dat is het spijtige van. En het resultaat is dat er mensen dan zeggen, mensen die geen kennis hebben over Israël, die zullen zeggen euh ja, uiteindelijk is wat de joden doen in Israël, hetzelfde als wat de nazi's deden tegen de joden. Dan krijg je zo van die onmenselijke clichés want dat is onmenselijk. Want dat is wat ik zeg. Het is onmenselijk dat dit twee landen kunnen vergelijken, het is gewoon onmenselijk. Het kan niet, het kan gewoon niet. Het is gewoon niet, niet acceptabel, dat zo veel mensen, echt zo veel mensen dit soort dingen geloven. Ik heb eens een discussie gehad met een Duitse vriend, hier aan de universiteit in Antwerpen, een Duitse vriend. Geen echte vriend, maar ja, we spraken met ... En toen zei hij, van ja, uiteindelijk is wat jullie deden hetzelfde als wij [sterke nadruk] met jullie deden. En dat heeft hij tegen mij gezegd, alsof het niks was. Pff, het kan gewoon niet. Europa moet er iets aan doen, en vlug, want zo kan het niet verder. Voilà.

T: Mijn impressie? Gevaarlijk, erg gevaarlijk. Zoals gezegd, je kan alles, alles weerleggen. Zoals gezegd, de vocabulaire, de woorden, de woordenschat is onmogelijk, maar da's, alle, dat kan geen historisch boek zijn. Ten eerste, als dit een historisch boek is, ben ik echt gechoqueerd. Ok, want, het kan niet geaccepteerd worden. Niks in dit boek is serieus. Het is enkel, en alles, zoals ze zeggen, ik ben van mening. Maar bijna alles wat hij hier zegt, is bijna mening, zo ver staat hij van iets dat reëel is. Ok, ik geef een voorbeeld. 'Het Dalet plan werkte. De etnische zuivering had plaats'. Welke etnische? Maar manneke, als er een etnische zuivering plaats zou moeten worden, hè, dan zou er alle, in 1952 geen enkel Arabier meer zijn, want Israël heeft een zeer sterke euh, leger. Want Israël, als het vandaag wilt, kan het tegen alle Arabische landen vechten.

A(c): Nee...

J(c): Ja...

T: Heeft het een kans om te winnen, en heeft het een kans om te winnen. Eén miljoen soldaten, die heel... Want Israël heeft een beschikbaarheid van één miljoen soldaten, altijd hè. C'est juste ou pas? Ze hebben vliegtuigen. Wacht, ok, ze hebben alles om ten eerste de Palestijnen, als er een etnische zuivering nodig is hè, in euh, 30 minuten allemaal dood te maken? Als we dat wouden, wilden, zouden we dat al lang gedaan hebben. Maar dat willen we niet. We willen samenleven. Er is geen etnische zuiveringsplan of wat ... Er is geen propaganda in Israël die zegt: alle Arabieren dood. Een beetje extremisten, maar niet Israël. Er is geen leader die zegt 'Laten we ze allemaal doden'. Ok, we bouwen een muur vandaag. 't Is niet de beste idee die we gehad hebben, maar misschien zal het werken. We doen dingetjes. Wat is er nog hier, Stern en Irgun. Weet u hoe zij terroristisch waren? Ik leg het u uit hè.

A(c): En ik zal het verbeteren...

T: 't Is gewoon, Stern belt naar de King David Hotel ja, King? King David hè, waar er veel Engelse diplomaten zijn. En wat doen ze, ze bellen, ze zeggen 'een bomaanslag die zal komen'. Dat wil zeggen dat ze euh, previent? ... waarschuwen dat er een bom zal zijn, iedereen buiten, en ja, inderdaad, als de King David ... Maar niemand binnen, geen slachtoffers. Voor mij is dat toch andere terrorisme. Voor mij is dit meer diplomatieke oorlog. Ik vind daar een heel grote verschil tussen wat hij terroristisch noemt en wat ik terroristisch... En dat zijn feiten hè. Ik heb er veel over gelezen. Ik heb ook iets anders gelezen. Mag ik nog euh... voortgaan?

Jaja...

T: Een kleine euh, een kleine parallel. Ik heb boeken gelezen over revisionisme. Niet hele boeken maar toch een beetje zo. En inderdaad, ze zeiden dat de Tweede Oorlog, de kampen etcetera nooit hebben bestaan. Ze zeggen dat, ze zeggen dat euh ... ze kunnen alles weerleggen. Ik, ik was echt bang, want ... ik ken wat ik ken uit de Tweede Oorlog, maar zij kennen zeer veel, zijn intelligente mensen, zij kennen zeer veel en zij weerleggen wat ik ken. Dus zij zijn gevaarlijk. Want zij zeggen dat er nooit een Tweede Wereldoorlog was en ik, ik ben hier met die boek in handen en zeg 'shit, ze lijken gelijk te hebben'. Maar ik kan het niet aanvaarden, maar al hun argumenten zijn sterker. Wat kan ik doen? Hier is het voor iemand die er niks van kent, van Israël, da's gevaarlijk. Da's een terroristische aanslag [wijst naar artikel].

A(c): Ok, 't is een kopie van een boek?

't Is een kopie...

[A(c) scheurt de blz]

A(c): Da's wat ik denk. Ok, en, en ik ben niet zo extremist als dit mensen. En ik denk, dat moet gedaan. Het is geschreven ofwel van een extreme moslim, ofwel van een extreme jood, en ik ben er zeker van ...[wordt onderbroken, onverstaanbaar] En ik denk dat zo en ook van de mensen die

zeggen zo, als Israël pakt een oorlog met die landen, dan Israël gaat kapot. En Arabische landen ook gaan kapot. Dat is de probleem van de situatie. Israëlisch leger, 40 jaar geleden, is 100 keer wat is nu. De soldaten zijn, waren, in de jaren '60, '70, '80, zij waren... Als zij moesten sterven voor Israël, ok, zullen ze sterven, ok, geen probleem, zij pakken een wapen ... nu minder. Maar heeft niks te maken. Dit dit ... wat hij heeft geschreven is allemaal bullshit. Ik denk, de enige ding die correct is, is dat het is, er waren echt 90 000 mensen in Israël, die heeft gevochten in de Onafhankelijke Oorlog, dat was denk ik de enige ding dat correct was. Al de rest was echt bullshit en, en ... elke zin dat ik heb gelezen, mijn bloed stijgt naar mijn hersenen, en ...en eigenlijk als ik hem zie dat op straat, ik zal ...iets niet lief.

A(a): Ok, ik ...[onverstaanbaar] tekst, ik heb iets anders gedaan. Ik zei, vanaf nu ben ik niet-jood. Dus ik heb de tekst gelezen als een niet-jood om te zien hoe ik daar op ging reageren. En ja, mijn reactie is, ik hou niet van joden. En het zionisme ligt aan de oorzaak van het conflict. Nu, de mensen hebben de neiging om ... volgens mij is het zionisme nu een nieuwe trend aan het worden, een negatieve trend.

R: Antizionisme?

A(a): Euh, nee, de mensen zien het zionisme als iets negatiefs.

R: Dus antizionisme?

A(a): Antizionisme is een nieuwe trend, het zionisme iets negatiefs, volgens de mensen. Zionisme is niet iets negatiefs, euh, wij willen nu overleven. Israël is onze enige land, wij zijn met [?] miljoen in de wereld, de Arabieren met ...,

A(c): Een beetje meer.

A(a): Ze hebben 20 tot 30 landen?...

A(b): 50 landen ...

A(a): Meer dan 50 landen, amai da's veel, nog meer dan ik dacht. Wij hebben maar één landje, wij willen ons verdedigen, wij willen onze identiteit verdedigen, het zionisme is een vorm van overleven... en voilà ...[onverstaanbaar] ...wie het heeft geschreven, dat doet er eigenlijk niks, niet toe, want euh, 't is, zoals T heeft gezegd, da's een gevaarlijke tekst, en euh. Voilà.

Hebben jullie die tekst allemaal gelezen vanuit jullie achtergrond, vanuit 'ik ben joods of Israëlisch'?

T: Zeker...

A(c): Hoe kun je dat anders?

A(b): Ja...

[door elkaar]

A(c): Ik kan niet geloven dat hij dat anders heeft gedaan. Dat hij heeft gezegd...

A(a): Da's wel moeilijk hè, ik ben joods, en er zijn van die momenten dat ik bij mezelf zei, ja, dat kan niet, en euh, ik wou echt objectief blijven, maar da's gewoon moeilijk. Maar ik heb het geprobeerd.

J(a): Ik heb het gelezen en euh ... comparé?

Vergeleken?

J(a): Vergelijken met wat ik al wist, van de geschiedenis wist, en het klopte helemaal niet. Euh ...

A(b): We hebben nu eenmaal een achtergrond hè. Als ge een foptekst had gemaakt, waarbij alle termen en alle namen had vervangen door Hutu's en Tutsi's en het ons dan had gevraagd, dan had ge misschien een ander resultaat gekregen, wie weet?

T: Ja, want wij ... nee, wij kennen ...

[door elkaar]

A(b): Wij weten waarover het gaat...

T: Wij kennen, wij kunnen alles weerleggen, gewoon zoals hij zegt, van elke dingetjes kan je zeggen 'nee, omdat dit, omdat dit, omdat dit...' En dat zie je direct...

Ok ...

A(c): De tekst is geschreven door?

Straks? Ik heb nog een tekst. Van hetzelfde boek, maar een andere gebeurtenis.

A(c): Zelfde auteur?

Ja, maar iets minder extreem, denk ik. Zijn er nog opmerkingen?

Welke emoties roept deze tekst op bij jullie?

R: Moord...

A(b): Angst. Angst.

T: Ik ook. Het maakt mij bang. Ik ben daar bang voor.

Van wat?

T: Want, daar komt antisemitisme van.

A(b): Jaja...

T: Want dat is, dat is wat ons wil doden. Zo [verwijst naar tekst] zo dood je joden.

A(b): 2000 jaar geleden was er jodenhaat omdat wij Jezus hadden vermoord, en nu...

T: En Mel Gibson maakt een film over Jezus en over het feit dat wij, dat wij hem toch vermoord hebben. En da's leuk [sarcastisch]

R, jij zei 'moord'?

R: Nee, 't was een grap. Dit wordt wel gezegd, maar ja, dit soort tekst nu ... het omgekeerde aan de mensen probeert te doen geloven. De joden waren een vredelievend volk. 't Is altijd zo geweest. Wij zijn altijd slachtoffers geweest, en nooit het omgekeerde. En sorry dat ik het zeg, zelfs in Israël, ja, ok, we hebben, het leger is daar om ons te verdedigen, en als, als de Israëlische leger in een Palestijnse stad gaat, gaat, gaan de soldaten deur aan deur kloppen... omdat, en als er dan iets is, soms ... soms gebeuren er dingen die niet moeten gebeuren, maar kijk maar naar wat de Israëlische leger deed in Irak, gewoon bommen, bommen gooien. 't Is gemakkelijk. Israël kan doden, maar ze doen het niet. Waarom? Ze, ja, ze hebben te veel waarde, ze kloppen aan elke deur, dat kan je in de film zien. Het is

...

J(b): Mag ik iets zeggen?

R: Ik ben begonnen, ik zei moord, de joden zijn echt een vredelievend volk. Als wij, op straat, euh betogen, dan doen wij dat op een vredelievende manier, met fakkels, met speecheen, met met besprekingen, met allerlei dingen. Als je sorry als ik het zeg maar, als je de betoging van de Marokkanen hier had gezien, hè, met hun, ze zijn in de getto hier gekomen, met hun, ze hebben wagens in brand gestoken, ze waren hier dingen aan het roepen zoals ' Hamas, Hamas, joden aan de gas'. Sorry, maar dat doe je niet. 't Is eerder angst dan revenge, dat zoiets aan ons...

J(c): Ik denk dat er is een recent bewijs dat joden zoveel waarde hechten aan leven. We hebben drie, drie doden en één levende van hun kant, verwisseld met 450 gevangenen, Palestijnse gevangenen, werden verwisseld met drie doden en één levende man. Drie doden, en één van die doden was zelfs geen jood. Ok? Twee joodse doden, één joodse man, levende man, en één niet-joodse euh dode. Verwisseld tegen 450 Palestijnen. Gevangenen, terroristen. Ok? We hechten veel waarde aan leven. Leven is zeer belangrijk. Het feit om ze in een graf te leggen is, is zeer belangrijk. Ze verbranden hun mensen. Hun mensen verbranden ze, als ze... comment on dit ça, une [?]? Hun verraders... Hun verraders verbranden ze ter plaatse. Ze doden ze zelfs niet. Voor ons is dat belangrijk dat we ze kunnen in graf leggen en en klein gebedje doen en al dat is belangrijk.

Staat joods voor jullie automatisch gelijk aan Israëlisch?

A(b): Op welk vlak eigenlijk? Op sommige vlakken?

J(c): Voor mij is dat één religie, één nationaliteit, één volk. Dat is één. Voor sommigen is dat anders. Voor mij is dat wel een bewijs dat we nergens veilig kunnen leven, voor mij is dat een bewijs dat het is één religie, één natie, alles is één bij ons.

A(a): Ik heb het al gezegd, de Israëli's zien ons als Europese joden, niet als euh ...ze zien zichzelf eerder als Israëli's dan als joden. Sommige... Nee, de meeste, want ik ben vaak in Israël, en ik kan het best wel begrijpen want die zijn ook anders.

A(c): De meeste zijn niet religieus.

R: Nee, maar religieuze Israëli's zullen zo niet denken...

A(a): Da's ook waar. Bij de religieuzen is het euh ... Waar zat ik ook weer?

Het verschil tussen joden en Israëli's...

A(a): Het verschil tussen joden en Israëli's...

J(c): Ik ken het verschil. De Israëlische joden hebben een land, ze voelen zich thuis, zij zien hunzelf niet eerst als jood, dat is niet onbelangrijk want ze zijn al thuis, ze hebben een leger en ze zijn thuis, ze zijn gewoon thuis. Maar wij, wij als als buitenlanders eigenlijk, sommigen wel en sommigen niet, wij

voelen ons dus bedreigd door zulke teksten die we lezen en door sommige dingen die op televisie gezegd worden, sommige omstandigheden [onverstaanbaar] maar euh ... dus we voelen dit meer. Als we tegen Israëli's zeggen dat we dit hier zo voelen, ze begrijpen dat niet, want ze hebben dat niet. Als we, bijvoorbeeld wij, hechten ook veel meer waarde aan traditie want voor ons is dat belangrijker dan voor de Israëli's want ze hebben al thuis, Jeruzalem, Tel Aviv en zo, zij leven daar, ze zijn tussen hen en 't is niet belangrijk. Voor ons is dat meer belangrijk want wij voelen dit hier.

T: Ja, wat bij ons euh ...een kerk is, is in Israël een synagoge, dus het gevoel. Dus euh, wanneer het Chanouka is, is het Chanouka in het hele land, wanneer het Pesach is, is het ... en op televisie, en op de radio is het Chanouka, je ziet de affiches, dus je bent in je traditie. Dus sommigen worden minder religieus, minder joods want je bent in een joods land.

A(b): 't Is zoals je in België katholiek bent, dan ben katholiek, ja zo'n beetje hè, je bent gedoopt, ... 't is hetzelfde...

A(c): Ik ken een ander. Ik ben ook niet helemaal Israëliet. Ik geloof dat één van de verplichtingen om Israëliet te worden, is legerdienst te doen. Ik heb de mijne nog niet gedaan. Niemand van hier heeft dat gedaan. Ik geloof dat de meeste Israëlieten, en ik ben ook Israëliet, ik ben van plan om legerdienst te doen, ik ben verplicht om dat te doen ... van mij. Mijn vader heeft het gedaan, mijn opa heeft het gedaan. Hij, ik vind dat ik dat ook moet doen en ik hoop [onverstaanbaar]

A(a): Het probleem is [onverstaanbaar], te zeggen. We kunnen wel een mening hebben, maar ik kan het me niet veroorloven om dat te zeggen, of dat te zeggen, omdat ik euh, ook mijn legerdienst niet heb gedaan, dus. Indien ik dat wel doe, dan voel ik me wel goed bij mezelf en dan kan ik dat [onverstaanbaar], anders ben ik nog altijd de joodse Belg en euh, dat is [wordt onderbroken door A(c)]

A(c): Dat is een crisis, het is echt geen probleem tussen joden en moslims. Het is, er is geen godsdienst hier. Het is gewoon een land. Er woedt een gevecht tussen twee landen, Israël en de Palestijnen, punt. [onverstaanbaar] het is niet tegen joden, het is tussen de Palestijnen en Israël, punt.

[door elkaar, onder andere over het probleem van Jeruzalem]

A(c): Jeruzalem is van Israël. Jeruzalem voor, Jeruzalem is niet van de moslims, niet van de christenen, het is van Israël. Israël beslist wat ze gaan ermee doen. Israël wil het weg, dan gooien ze het weg. Dat is gewoon plaats, punt.

[reactie van de anderen over religieus belang]

A(c): Misschien voor u en voor mij het is meer. Jeruzalem is echt meer voor mij, maar het verandert niet. Ik kan geen opinie geven, ik ben niet daar hè. Ik heb vrienden die zitten daar, en nu, misschien schieten tegen iemand. Ik zit niet daar, ik voel niks wat ze voelen, wanneer ik zal daar zitten en misschien iemand zal schieten, misschien dan ik kan u opinie geven. Momenteel blijf ik bij de idee dat de bomaanslagen [onverstaanbaar] niet zeggen en voor de rest, ze zeggen de godsdienst [?], ze zijn erger dan alle moslims en alle Palestijnen. Ze zeggen, ze geven een reden voor, ...Als je denkt dat het is een ruzie tussen joden en Palestijnen, ik geef een reden voor 500 miljoen Arabieren tegen moslims, tegen 12 miljoen joden...

T: Je denkt dat ik tegen Jeruzalem ben, ...

A(c): Maar ik wil het niet, ik doe dat niet!

T: Hier de plaats ...

A(c): Maar ik doe dat niet!

T: Ja maar, je doet alsof!

A(c):Ik doe alsof wat?

T: Alsof er geen Jeruzalem is.

A(c): Jeruzalem is belangrijk voor mij, zoals het is belangrijk voor u.

T: En voor hun, voor de islam.

[door elkaar]

A(c): Ok, ze willen dat. Met alle respect, zij kunnen dat willen ...

[door elkaar]

J(c): ... deux secondes.

Julie hadden het over het leger. Is dat voor iedereen zo belangrijk?

A(b): Nee, nee...

A(a): ... voor wie daar wil gaan wonen. A(c) wil daar gaan wonen, ik wil daar gaan wonen.

A(c): Ik weet niet of ik daar ga wonen, maar ik ben zeker dat ik ga mijn legerdienst doen.

Waarom?

A(c): ... Eén van de redenen dat ik ben naar België gekomen is dat mijn ouders wouden niet dat ik zou legerdienst doen. Eén van de redenen... België is ook een goed land om te wonen maar dat is een van de redenen. Mijn vader zegt altijd dat hij heeft de legerdienst gedaan voor mij en voor hem en voor de rest van de kinderen. Maar ik geloof toch dat ik moet mijn legerdienst doen. Het is toch mijn land en elke keer dat ik [onverstaanbaar] in Israël, ik weet dat onder die die weg zit de bloed van mijn opa en de rest van mijn familie en ik weet dat ik, 't is echt, ik moet dat doen. Van mij, [onverstaanbaar] maar ik moet dat doen en ik zal het doen.

Anderen?

A(b): Ja, ik heb daar respect voor, voor wat hij daar zegt, maar ik zou dat niet doen. Gewoon, omdat, omdat ik schrik heb van geweld.

J(c): Maar in Israël is dat anders. Dat is wat je op je cv moet zetten dat je in het leger bent geweest. Want als, als dat niet staat, dan is dat alsof er een probleem is met u. Waarom bent u niet naar de leger geweest. Want het is het eerste ding dat op de cv staat.

A(c): Da's niet waar, niet meer. Dat was 30 jaar geleden zo, maar het is niet meer, het is echt niet meer. Ik heb misschien 30 vrienden in Israël die werken nu. Niemand vraagt niet meer als je nu was in de leger of niet. Niet alle kinderen in Israël gaan naar het leger. Je hebt veel mensen die gaan niet door gezondheidsproblemen, mensen die er is. Ik heb een vriend, die zit nu in de gevangenis omdat ... Wanneer je gaat naar het leger, je bent 18, je bent, je wordt geroepen en je moet komen naar een gebouw, en vandaar je gaat naar een legerdienst. Als je komt, er zijn jongeren, die krijgen niet wat ze wouden. Kinderen willen nu al die speciale units, die willen ... Ze willen zo dingetjes doen dat speciaal. Para's en al die dingetjes. Ze krijgen dat niet. Normaal je vult dat op en wanneer er geen plaats meer is, naar de rest. Er zijn jongeren, die blijven daar en zeggen, zet mij in de rij totdat ik krijg niet die dienst, ik wil niks doen. Dus, ze zetten dat in de gevangenis zes maanden en ze laten ze weg. That's it. Niet alle mensen krijgen legerdienst, niet alle mensen krijgen wat ze willen. De leger vandaag is gewoon ... Je hebt wat je hebt nodig, en de rest, je krijgt dat niet. Het is niet dat in Israël het is nodig dat je moet geweest zijn in leger. Wel in officiële security dingen of zo dingetjes, maar niet als je gaat in de bouw werken, ze gaan u niet vragen wat u hebt gedaan in de leger. Maar wel, 't is zo, veel van de jongeren worden verplicht in Israël worden verplicht om leger te doen. Niet allemaal, er zijn kinderen die ... ik kan ze begrijpen, maar.

R: Ik wou eens naar de leger gaan. Dat heb ik niet gedaan. Ik moet wel zeggen, als je in Israël leeft, is het gemakkelijker, dan ben je toch meer met de groep mee dan als je in het buitenland leeft. Euh, in Antwerpen, alle mensen van ons zijn naar de joodse jeugdbeweging geweest, en daar probeerden ze toch een beetje ... om daar in Israël naar de leger te gaan en zo. 't Is belangrijk euh ja... waarom ik het niet doe, uiteindelijk is het onze plicht, want we voelen hier allemaal dat Israël ons land is, dat we, dat het het land van de joden is, dus 't zou ons plicht moeten zijn euh...

J(c): Het is meer euh een verdediging voor ons ook hier. 't Is zoals een zekerheid. En daarom voelen ze [onverstaanbaar]

A(c): Ik geloof niet dat een persoon die heeft geen legerdienst gedaan...

J(c): Maar ik denk dat het is gewoon soort van zekerheid is en dat ze dat voelen. Als dit een vorm van zekerheid is, dan [onverstaanbaar]

A(c): Ik geloof niet dat een persoon die heeft geen leger gedaan die moet niet in Israël wonen. Hoe noemen ze dat, een Israëliet? Ik geloof dat er is een wet in Israël dat elke jood in de wereld mag komen in Israël en in vijf minuten hij krijgt een paspoort, minder dan vijf minuten. Je komt en zegt 'Ik wil Israëli worden', alsjeblieft. Dat is een wet. Ik geloof niet dat je moet leger doen, ik geloof dat niet. Ik weet dat het is een verplichting en je moet dat niet doen, maar je moet het wel aanvaarden als je doet dat niet dat je zal je hele leven spijtig vinden.

J(c): [onverstaanbaar] ... een jood kan in vijf minuten aan een Israëliisch paspoort raken. Dit wordt als negatief gezien in Europa. Het wordt zionisme genoemd, een soort van, ik weet niet van welke organisatie dat dat is, om naar Israël te gaan. Maar echt waar hè... 50 jaar geleden...

EINDE TAPE 1 KANT B

LEZEN FRAGMENT 2

Eerste indruk? Misschien weer rondgaan?

A(a): Nee, begin niet met mij

J(a)?

J(a): Ja, ik euh ik zal het zo zeggen, ik weet er heel weinig over... [onverstaanbaar] Nog altijd in dezelfde richting als de vorige tekst. Ja ...

J(b): De tekst is duidelijk pro Palestijns, niet alleen pro Palestijns maar terug zien we hier euh dingetjes die die, de auteur neerschrijft dat dus helemaal geen feiten zijn. Hij zou er eigenlijk gewoon bij moeten zetten 'ik denk dat' of 'ik vind dat', 'mijn opinie is dat'. Dit is dus meer euh, mediagericht, euh, en communicatiegericht. Maar het is duidelijk dus, hier vinden we terug dingetjes die helemaal niet gebeurd zijn, zoals 'de Israëlische soldaten vermoordden dagelijks stenen gooierende Palestijnse kinderen' euh, dit is voor deze thesis, misschien een beetje interessant omdat het ook over media gaat. Als men denkt over Israël, men denkt over het imago van Israël, wat zien we? Een tank, kleine kinderen, en zij zijn kleine steentjes op de tank aan het gooien. Dit is het imago dat de meeste mensen over Israël hebben. En daarmee zien we eigenlijk dat dit hier terug komt, namelijk 'de Israëlische soldaten vermoordden dagelijks stenen gooierende Palestijnse kinderen'. Is dus helemaal niet waar. Ik zou bijvoorbeeld uren en uren kunnen doorgaan hoe het Israëlische leger doorgaan met met met hun missies, euh, [onverstaanbaar], voor dat ze hun wapen eigenlijk kunnen gebruiken. Ze moeten eerst naar hun opperbevelhebber bellen, bellen, bellen, duizend keer bellen, dat is echt vijf soms tien minuten dat doorgaat voordat ze weten, ja, misschien kan ik iets doen en dan, eigenlijk ... Vele stappen, dus eigenlijk een beetje om uit te leggen dat dit helemaal niet waar is. Euh ... 'oorlogsmisdadiger zoals Yitzhak Rabin', Yitzhad Rabin was dus helemaal geen oorlogsmisdadiger, hij was één van de, van de mensen die euh, het meest vrede wou, euh, en die dus ook Israëlische eerste minister was. Ik kan dus woord voor woord gaan ... bijvoorbeeld 'Israëlische bezetter', Israël was nooit bezetter euh ... de plaatsen die de Palestijnen zeggen dat door Israël bezet zijn, zijn helemaal niet bezet. Ze zijn eigenlijk gewoon en de Palestijnen en de Israëli's samen moeten onderhandelen, wie komt van/ aan [?] wat... euh en wat voor, welke plaatsen behoren voor Palestijnen en welke niet. Dus Israël is helemaal geen bezetter. Israël zou eigenlijk gewoon voort gaan zoals andere. Dit is niet volgens mij antisemitisch, dit is gewoon, misschien antizionist, maar zeker en vast, het negeert gewoon de feiten. Euh, ik zal hier stoppen want anders ga ik gewoon door en door, ik denk...

J(c): Ik wil eventjes logisch denken want nee, echt waar. Kijk, we zijn een klein landje en rond ons zijn 50 Arabische landen, ok. En 't is echt niet logisch als we zeggen, we willen niet met Arabieren in vrede samen leven. We zijn daar. Ok, we kunnen anders. We willen met hen in vrede samenleven. 't Is al wat ... We zijn daar. Het is een klein landje, met al die landen rond ons altijd in oorlog blijven. Het kan gewoon niet, het is niet logisch. Begrijp je? Het is niet logisch als we zeggen, we willen met al die Arabieren voor altijd in oorlog willen blijven leven en alle Arabieren uitroeien en heel het Midden-Oosten veroveren. Het is niet logisch. We kunnen, we zijn. We kunnen dat demografisch niet aan. Da's niet logisch.

A(b): Ja, euh, ik vind deze tekst niet minder extreem dan die eerste eigenlijk. Het valt gewoon... 't Is over recentere geschiedenis, gewoon, maar qua euh, graad van extremisme komt het op hetzelfde neer. Nu euh ... wat ging ik ook alweer zeggen? Ja, euh, ik heb u daarstraks gevraagd of je geen teksten van de andere kant kon geven en je zei van niet en volgens mij is het omdat je die niet gaat vinden. Ik bedoel, de extreme propaganda in de andere richting die bestaat niet. Gelukkig, maar ... als ik zoiets zie, denk ik, zou het moeten? Maar ik hoop van niet. Want ja, ik vind eigenlijk ... er zit eigenlijk meer provocatie in hè. Ze spelen recht op de man. 'De beruchtste Israëlische oorlogsmisdadiger ...' Zelfde paragraaf waar J(b) het juist over had. Het is die ene paragraaf, boven bladzijde 87, euh, er is telkens een extra adjectief bij om aan te geven dat het wel degelijk erg is en dat het wel degelijk iets absoluut slechts, georganiseerd is, terwijl van de andere kant wordt gezegd 'de intifada was een logisch gevolg'. Intifada zonder euh adjectief ervoor. Logisch gevolg, wat dat ook moge zijn ... [onverstaanbaar] bewijsje zie, staat er niet bij, bon. Dat is het zowat.

R: Ik heb de tekst eigenlijk niet gelezen... Maar ik wil u wel zeggen dat de cake erg goed is.

[gelach]

T: Bon, waar moeten we hier beginnen. Euh, bon... waar hij vooral over spreekt is over het feit dat de intifada begonnen is en dat zij ontdekten, sorry het zo te zeggen, maar dat zij ontdekten het samen te komen met andere groepen, iets [onverstaanbaar] kan maken. Dat is wat hij zegt euh, dat is wat hij zegt in de tekst. Wanneer hij ... ik vind het echt onder de, under the belt, wanneer hij over Yitzhak Rabin spreekt, die voor ons echt een symbool is van iemand die vrede wou en dat hij hem een crimineel en een misdadiger noemt, vind ik echt zo, bijna stom, propagandisch gezien. Want hij is wel

het symbool voor iets. Niemand anders, neem Sharon, Sharon is dan meer, misschien kan hij een crimineel zijn, enfin, ... iets anders, het is waar wat hij zegt hè. Ik heb iets waar kunnen vinden.

[gelach]

T: Euh, over het feit dat Rabin, neenee ,wacht ...Rabin had gevraagd, gaf zijn bende de opdracht Palestijnse jongeren op te pakken en hun handen en benen met stenen te breken. Dat is zo. Ja, dat is totaal waar, spijtig. Ik heb al daarover een reportage gezien. Euh, hoe zal ik het zeggen. Ten eerste, bon, ok, het was een bevel van Rabin. Hij wou niet schieten op die mensen. Dus, maar wat hij wou is dat ze met stenen stoppen. Hoe kan ik ze laten stoppen met stenen en niet op hun schieten. Ik moet toch iets doen. Dan besliste hij, als je er een vangt, kapotte armen en kapotte ... dat groeit weer binnen enkele maanden, maar hij zal het wel begrijpen. Wat gebeurt er? En ik heb die kleine film gezien... Wat jij zegt, van, euh, ok, 'de koelbloedige, sadistische manier waarop de Israëliische soldaten op bevel van Rabin genoeg scheidten in het met stenen breken van botten en benen van Palestijnse jongeren, kan ons alleen maar [onverstaanbaar]'. Ok, ik heb die film gezien. Genoegen hadden ze niet. Je hebt jongeren van 18, 19 naar en het bevel van boven is, neem die andere jongens, neem een steen en breek zijn armen. Hoe leuk kan dat zijn? Misschien voor een nazi, ja misschien. Maar niet voor een Israëliische soldaat. Want daarna lieten ze de Israëliische soldaten spreken. Zij zeggen 'maar dat is een zotte bevel'. ' Wij waren daar en we proberen zijn armen kapot te maken en het ging niet en het ging niet. We konden het niet doen.' En ze zeggen dat het moraal zeer zwaar was voor hun, want die man leed onder pijn. Maar zij hadden die bevel. Maar 't was een beetje stom van Rabin om die bevel te geven. Compleet waar. Dat gebeurt hè. We zijn in politiek en probeert oplossingen te vinden voor... iets anders over euh ... wat zeer grappig is, dat wij Palestijnse kinderen doden, zomaar. Wat J(b) zegt is compleet waar hè. Er zijn regels om eerst te schieten. Maar nog iets anders dat ze gedaan hebben is gummy, is euh caoutchouc ballen te maken.

J(c): Rubberballen...

A(b): Rubberen kogels...

Rubberen kogels.

T: Rubberen kogels. En 't is waar. Ze hebben ermee geprobeerd hè, te schieten. Ze willen niet die mensen doden. Ten eerste, hoe stom zou dat zijn, mediatiek gezien? Sorry hè. Zonder enige menselijke gevoelens, hoe stom zou dat zijn? En ten tweede, [onverstaanbaar], 't is zeker niet de idee van Israël. Want is geen etnische zuivering, er is geen doel om alle Arabieren in de zee te gooien, dat is er niet. Dus bon, die tekst is zou gevaarlijk dan die andere. Euh ... tja, ja, dat is het.

A(c): Ja, ik ga die tekst niet scheuren, ik hou niet van scheuren boeken, vooral uit boeken, zeker, alleen die tekst. Het is al wat gezegd is. In Israël elke soldaat krijgt een advocaat naast hem. In de wagen, de advocaat moet zeggen wanneer hij moet schieten. Dat hij, je weet niet, maar ongeveer elke schietpartij gebeurt in de Palestijnse gebieden en dat wil ik duiden erop, normaal onze soldaten, hij moet in de legerbasis zitten, ofwel in de gevangenis. 't Is echt heel weinig gevallen dat hij vrij... Normaal als hij schiet iemand het is, schiet in de lucht, schiet in de benen, raak niemand, schiet in gebouwen ...'t is echt euh, een grote probleem... soldaten kunnen niet zomaar op mensen schieten, zeker niet. Het kan gebeuren dat een soldaat gaat flippen, om bepaalde momenten, ik bedoel ...zulke dingen, maar dat gebeurt echt raar, echt raar [onverstaanbaar]. Ik begrijp als een soldaat bellen zijn vader en aan de gsm zijn moeder antwoordt 'uw vader is dood door een bomaanslag', hij zal wraak pakken en begin te schieten in het wilde weg. Dat weet ik, maar het gebeurt bijna nooit. Soldaten in Israël zijn, ze proberen echt [onverstaanbaar] gevangenis, omdat ze het doen, ze volgen de bevelen van hun superieuren niet, zulke dingetjes, ze kunnen niks doen en en en, veel soldaten die komen, er zijn jongeren van echt 19 jaar, 20 jaar, ze komen uit het leger, echt kapot. Meeste van de kinderen in Israël, ze komen van de leger, ze gaan twee jaar in een ander land wonen omdat ze willen niks met, te horen over die dingetjes, ze willen gewoon rustig naar het leger. Niet zot dingetjes, zoals de intifada. Mentaal zwaar voor de Palestijnen, maar ook voor Israël. En euh, ik heb niet alles gelezen, maar ik ga akkoord met alles wat gezegd. Ook wat A(b) heeft gezegd.

A(a): A(c) heeft weer gezegd, wat ik net wou zeggen. Misschien omdat hij ook Israëli is. Ik ga gewoon nog toevoegen dat euh ik heb het in een artikel gelezen, heeft iemand ooit een... [onverstaanbaar] Da's ook, ge moet het ook dus euh, om een verschillende manier zien. Die mensen die hebben daar familie wonen, dus, 't is ook moeilijk om niets te doen, en als je met stenen bekogeld wordt, dan zou ik ook de neiging hebben en euh, 't is wel een [onverstaanbaar, individueel?] reactie, maar ik kan hun reactie begrijpen en ik weet zelf niet hoe ik zou reageren, misschien zou ik ook terugschieten met echte kogels, dat kan. Misschien zou ik [onverstaanbaar]

A(c): Op een foto in '94 een soldaat, Israëlische soldaat zit met een geweer tegen een kind die eerst op zijn hoofd een kogel gegooid, je ziet de bloed loopt en hij schiet niet naar de jongen, hij loopt, hij laat gewoon de jongen vrijlaten. Het is niet dat elke keer dat je ziet jongeren gooien stenen dat die kinderen krijgen kogels en dat is niet zo. Het is echt niet waar... Meestal, Israëli schieten niet op mensen die gooien stenen, ze schieten op mensen die lopen rond met geweer, dat is één van de problemen in Israël, het is een straat, in die straat er zijn 20 kinderen en drie oudere mensen, die drie oudere mensen hebben een geweer, die komen ook van Israël, en wanneer ze schieten overal, je ziet je vrienden vallen op de grond, je weet niet wat je moet doen, dus je probeert te schieten.

R: Je kan ook de vraag stellen, welke ouders laten hun kinderen gewoon op straat, op de grond, tegen de Israëlische, welke ouders laten dat toe.

J(c): Welke ouders laten hun 14 jarige jongeren een bomaanslag uit te voeren. Toch niemand? 'En ik ben fier op mijn jongen...'

T: [onverstaanbaar] heeft gezegd dat euh, bon, wanneer de Arabieren, wanneer de Arabieren hun kinderen zouden liefhebben zoals ze Israëli's haten...

J(c): Neenee...Als ze de kinderen meer zouden liefhebben dan ze Israëli's haten, dan zou er misschien vrede zijn

T: Ze houden niet van hun kinderen, dat lijkt toch niet zo. Er is een probleem... maar een groot probleem, met het schieten, hij heeft gelijk met het schieten, euh, dat zie je dus niet op de media, dat zie je dus niet op televisie, maar wanneer je een straat hebt, en een tank binnengaat, moet je heel goed kijken of je niet ziet dat er kogels tegen de tank gaan, en alles wat je ziet is kinderen met stenen, maar toch schiet er iemand op die tank en die mensen zijn binnen de huizen, achter de gordijnen, en die schieten. Dus welk... mediatiek is dat heel goed gezien, want je ... want voor ons lijkt het een stelletje kinderen tegen een tank, wat het niet is...

J(c): [gemompel]

T: Maar 't is een manier van ... Ik zou die man wel willen ontmoeten, die ... en zien van waar hij zijn informatie heeft, en van waar hij exact ... wat wil hij exact zeggen.

[door elkaar]

T: Maar 't is wel een *satanisatie* van de joden. We worden ...

Nog iemand een opmerking over de twee teksten? Algemeen?

A(b): Ja, ja, dat de teksten zo extreem zijn dat het niet echt een debat is geworden omdat we het allemaal min of meer eens zijn, terwijl dat er anders dat ... Ik weet absoluut dat er zeer veel verschillende meningen zijn, maar als ge ze zo anti zet, dan zijn we het natuurlijk allemaal met elkaar eens...

T: 't is een focus in feite... want wij zijn met, ja, wij zijn niet akkoord...

A(c): Ik geloof meer in Star Wars dan in dit...

J(c): 't is te extreem.

T: Zo extreem dat wij gefocust zijn om te zeggen, dit is gevaarlijk voor ons en dit is niet goed. Maar als u de mening vroeg over Israël, over het Israëlische probleem, dan zou je veel andere meningen...

[onverstaanbaar]

T: Ja maar...

A(c): Een beetje orde bewaren...

T: Dat we het daarover oneens waren.

Euh, nog heel kort even over Antwerpen. Jij had al iets gezegd over de situatie en zo... Merken jullie iets van het conflict hier in Antwerpen? Of is dat ook gewoon mediatisering?

J(b): Hoe bedoel je? Over de situatie? [onverstaanbaar]

Euh, merk je dat dat conflict, dat dat ook leeft hier in Antwerpen? [onverstaanbaar]

J(b): Het Midden-Oosten conflict? ... Hier in Antwerpen? Tussen de joden ...

... en de moslims?

A(b): Ja en nee. Ik zal, ik zal een kleine anekdote vertellen ... Ten tijde euh, Pasen vorig jaar of twee jaar geleden, dat er een escalatie was met aanslagen en repliekjes van het Israëlische leger in Ramallah en zo en euh dat er toen betogingen waren van Arabieren in 't stad. Euh, de volgende dag zei een juwelier tegen mij van 'Wie was daar allemaal mee in die betoging'. Dat waren ja, ok,

Marokkanen, mensen die zich euh, interesseren en de Palestijnen willen verdedigen, maar ook Libiërs, ook andere mensen, gewoon sympathisanten en niet-sympathisanten die gewoon profiteerden van de gelegenheid om de ruit kapot te slaan en om juwelen te stelen. Dus euh, er wordt om verschillende, volledig uiteenlopende redenen, misbruik van gemaakt om hier iets te doen. Da's mijn mening.

Zijn er nog andere?

A(c): Ik ben akkoord.

A(b): Mmm?

A(c): Ik ben akkoord.

A(a): Ik krijg de kans om met veel Marokkanen te spreken als ik ga fitnessen. En euh, daar zijn 40-50% van het cliënteel zijn Marokkanen. Enfin, eigenlijk Arabisch. En euh, het zijn twee groepen. De mensen waarmee ik over politiek spreek en euh, 't is heel rustig. Wij spreken dus over politiek, da's onze gedachten wisselen en dat gebeurt heel vriendelijk en de tweede groep is eigenlijk de mensen waarmee ik ook, niet bepaald vaak tegenover de eerste, maar gewoon... Maar ik voel wel dus een bepaalde..., ze weten wel dat ik half Israëliësch of joods ben hè, en euh ...ze spreken ook niet over politiek. Maar in het algemeen, de connectie is tamelijk goed, euh, dus ik vind het wel leuk dat ik euh [onverstaanbaar] dat ik gewoon met die mensen kan spreken en ik ... ik zeg tegen mezelf, 't is echt spijtig dat ze [onverstaanbaar] want je moet gewoon de gelegenheid hebben om met die mensen te gaan praten en die gelegenheid heb ik wel, en euh dat [onverstaanbaar]. En nog een tweede ding die ik wil zeggen, euh, ik heb euh dus in de hogeschool gestudeerd, en euh ik vond het heel, euh, ik was echt verbaasd door het feit dat [onverstaanbaar] niet joden erbij waren, die niet wisten dat joden ook modern waren, dus in feite dus joden met die zwarte kostuums en ze denken dat die joodse zijn. Dat kan toch niet, ze moeten toch tv kijken, ze zien toch op het nieuws dat in Israël ook moderne joden zijn. En toch wisten ze niet. Het grote probleem is volgens mij euh onwetendheid en ik persoonlijk zet de fout, de fout ligt bij ons. De Arabieren zijn veel meer open dan wij. Wij zijn meer zo, wij leven zo in een getto. Da's een feit. Ik denk dat wij als joden, dat wij meer open moeten zijn, tegenover de De Arabieren doen een veel beter werk.

A(b): We zijn ook maar een fractie van hun aantal hè. Er zijn een kleine 20 000 joden in Antwerpen en ...

[door elkaar]

A(a): Ik vind dat niet. Sorry, dat joden hebben de, de neiging om echt tussen de ... een gat tussen te vormen.

A(b): Ik denk dat het percentueel ongeveer overeen komt en zelfs, zelfs in ons voordeel speelt. Ik kom, ik kom in het dagelijks leven heel in contact met andere joden en bij, ja, ik bedoel, moet je de cijfers ...

A(a): Ik weet de cijfers, A(b), ik denk, [onverstaanbaar, iets over joden en niet-joden] Wie heeft er eigenlijk niet-joodse vrienden?

T: Niet-joodse vrienden?

A(a): Ik bedoel echt vrienden...?

A(c): [onverstaanbaar]

A(a): Niet ... niet de beste vrienden, maar gewoon mensen, ge belt met die mensen, ge gaat soms uit ...

[door elkaar, het komt er op neer dat weinig mensen echt bevriend zijn met niet-joden]

A(a): De Arabieren zijn gewoon meer open, ze ... misschien een verschil in mentaliteit.

A(b): Ik denk het niet, ik denk dat het niet zo is. 't Is gewoon dat er meer zijn, meer Arabieren, dan zijn er ook meer die in contact komen met andere. Als ge echt in de buik van de Arabische gemeenschap gaat kijken, dan heb je nog genoeg mensen die enkel Arabisch spreken en enkel en enkel hun eigen mensen zien.

J(c): Ik denk dat we zo een ingebouwde verdedigingsreflex hebben. Ja, wij zijn joden, we hebben bang van dit, deze teksten en wij zijn zo, hè, een beetje...

A(c): Dat is onze grote fout...

J(c): Misschien, misschien zij we té ...

A(c): Niet misschien, we zijn té ...

[door elkaar]

J(c): 't Is een reactie van al dat ... [onverstaanbaar]

[door elkaar]

R: Als we het daarover hebben, dan wil ik zeggen dat Antwerpen een speciaal geval is omdat de joden in Antwerpen toch een, toch een groot deel toch zeer religieus is, en zeer religieuze joden hebben de neiging niet met niet-joden niet te willen socializeren, maar als je kijkt in Brussel dan zijn de joden veel meer open en veel meer in contact met de niet-joden, of in Parijs. Dat is zo het geval. Antwerpen is eigenlijk een speciaal geval, omdat we niet zo veel zijn en omdat [onverstaanbaar]

A(a): ... je kan evengoed [onverstaanbaar] in Antwerpen zetten, denk ik ten opzicht van ... het is waar dat in andere landen de joden meer open staan voor euh voor relaties met andere ...

R: Om even terug naar de vraag te komen...

[gelach]

R: Dus de vraag was het conflict hier in Antwerpen euh... En, spijtig genoeg, hebben de laatste maanden moet euh, moeten, ik vind mijn woorden niet meer, heb ik gezien dat toch euh, dat er toch een aantal antisemitische dingetjes zijn gebeurd. De synagoge is, ... er is een poging geweest om de synagoge hier te verbranden, ... euh, ik hoor van andere mensen dat er echt om wekelijks gebied, ik hoor dat echt wekelijks ... joden, meestal religieus, omdat ze makkelijker worden ge... euh, herkend, dat ze wekelijks incidenten zijn met religieuze joden, dat ze worden aangevallen, meestal dus door Marokkaanse jongeren, en euh... 't Is ook het geval in Brussel, in Parijs, zeker en vast en ik moet ook wel toegeven dat het niet enkel moslims zijn, maar ook Belgen, Fransen, ... J(c) hier heeft problemen gehad op school met leraars die euh, ineens euh ...

J(c): Ja, ik heb enkele euh, antisemitische opmerkingen op school gekregen. Op het moment zelf, heb ik er nooit op gereageerd. Op het moment zelf... met de leraren. Ik heb klacht ingediend, ik heb gelijk gekregen ... en, en ik heb dat soort gevoel van, ik heb me verdedigd, ik moet opletten, ik moet dit en dat en dit is erg, sociaal gezien en ... Want ik denk, universiteit en hogeschool is altijd een soort van stress ...

Van?

J(c): Een soort van stress... ik voel dat zo, voor mij, ik spreek voor mij, ik voel dat een beetje meer, want ik voel dat ik moet opletten nu, en ik moet [onverstaanbaar] echt zien of ze geen misplaatste euh ja, over ons, het geeft een gevoel van ...

A(b): Ik denk dat het belangrijk, dat er een zeer belangrijke escalatie is geweest op 11 september 2001, euh, qua mentaliteit van de moslims, en vooral in verband met de reactie van Europa op wat er gebeurd is. De eerste dagen was, had iedereen medelijden met de Amerikanen en daarna, al na een paar dagen begonnen ze te zeggen 'ja maar, Amerika euh, doet zo alsof ze de baas zijn over de wereld en dat is het normaal dat je zulke reacties krijgt' en de Arabieren wereldwijd horen dat. Ik denk dat dat een, een beetje de innerlijke euh, motivatie of toestemming, zichzelf, dat ze zichzelf daarmee de toestemming gaven om iets te kunnen doen. Om iets te kunnen doen, ja, kleine terroristische daden, een kleine pesterij, zo is een ruit inslaan van een joodse winkel. Wat zijn de reacties daarop? Niks, het is toch maar een gevolg van het conflict, dus wordt bijna als normaal genomen. Ik, persoonlijk zullen ze er mij niet op pakken, dus het kan. Het kan, dus waarom niet. Ik vind dat... toen is een grote fout gebeurd in Europa.

J(c): Maar da's nu hè, toch ... problemen zijn met de molotovcocktails die zij in synagogen gooien en zo, dan, dan hebben wij ook als reactie 'ah ja, het is al eerder gebeurd'. En daar ben ik bang voor, dat het zo als normaal genomen is. Het is al gebeurd en nog eens en nog eens. En met de zelfmoordaanslagen is dat hetzelfde ... zo zeggen van 'ah ja'. We hebben dat gehoord en dan ok, vijf minuten later doen we weer verder, normaal ...

Nog iemand?

[stilte]

A(a): Veel gaat er niet veranderen denk ik. Wij hebben wel de Unie der Joodse Jongeren gesticht, maar euh, en vormen ... bestaat er een tweede vzw aan de andere kant, maar dat weet ik niet. Misschien ook euh [onverstaanbaar] Maar euh, er is geen initiatief. Ik ben nog nooit met een andere Arabische organisatie gesproken...

T: Ja maar, ze hebben dat geprobeerd hè. In de Romi Goldmuntz centrum. Niemand is gekomen. De joden waren er, het is gedaan door de mensen van de ... het Forum... ze wilden met Abou Jahjah spreken, en met die andere, en euh, die zijn niet gekomen. Ze zijn een uur later gekomen, om te provoceren.

[door elkaar]

R: ... er is eens het geval geweest... Er was een euh, ... euh, ik ken de context niet meer vanbuiten, niet meer vanbuiten, maar ik weet dat er op initiatief van de staat een bespreking is geweest, plaatsvinden tussen mensen die representatief zijn voor de joodse gemeenschap en dus de Marokkaanse gemeenschap en ... dus Abou Jahjah moest als, was euh, euh, uitgenodigd ...door mensen van de joodse gemeenschap.

EINDE TAPE 2 KANT A

Nog iemand iets? Als afsluiting over de discussie of over de teksten?

[stilte]

Nee, ok, dat was het...

J(b): Misschien een beetje over de tekst... Wie het geschreven heeft?

De naam is al een paar keer gevallen...

A(b): Ludo Abicht?

A(a): Abou Jahjah...

R: Hij was terrorist hè. Hij was zelf terrorist in Syrië. Hij was zelf terrorist ...[door elkaar] en door België hier verwelkomd.

J(b): En welke is de titel van het boek?

Tussen twee werelden. Het is een autobiografisch verhaal over zijn jeugd, zijn leven, wanneer hij naar België gekomen is... [onverstaanbaar]

R: En hoe kan dat, dat vraag ik aan u, dat België zoiets publiceert?

A(b): Omdat er geen censuur is... zoals ...

J(c): Ze laten Dutroux een boek schrijven dus ... ok? ... Maar euh... maar 't is ... ik ga dat niet lezen. 't is gewoon een stomiteit, 't is een beetje ...

[door elkaar]

R: Ik kan het als toiletpapier gebruiken, maar lezen zeker niet...

J(c): 't is een stomiteit, 't is gewoon een stomiteit... Het is zijn job om dit zo te laten gebeuren, want hij, hij heeft Antwerpen als antizionistische stad opgeroepen en zo, 't is dus zo'n beetje zijn job om zo'n propaganda [onverstaanbaar] en zo dus... ja, voor hem is dat zeer goed hè, voor zijn organisatie, zeer goed...

Hoe denken jullie over de persoon zelf?

J(c): Abou Jahjah?

A(a): Hij ziet er sympathiek uit, maar dat is hij niet.

A(c): En voor een aanslag in Antwerpen, hij is de enige die in de gevangenis zit... Hij heeft genoeg reclame gemaakt voor... dat elke slechte ding, dat elke moslim in Antwerpen maakt, hij de schuld krijgt.

J(c): Het probleem is dat hij veel charisma heeft, en hij kan veel mensen dus ... [onverstaanbaar, wordt onderbroken door T]

T: Gevaarlijk, hij is een gevaar.

J(c): Hij is zeer extreem hè.

[door elkaar]

A(c): Voor iedereen, voor België ook.

J(c): Ook voor moslims trouwens.

A(a): Bijvoorbeeld die politiepatrouilles, dat vind ik ook ...

A(b): Je lacht ermee, ik vind dat niet ... dat zoiets toegelaten wordt, da's gewoon ondenkbaar. Voor mij is dat gewoon ondenkbaar. Voor mij is dat het typische voorbeeld voor het afdwingen van rechten, maar het niet naleven van plichten in het land waarin ge woont.

A(c): En wat ik niet begrijp is waarom België heeft hem de nationaliteit gegeven.

[door elkaar]

Hij is met een Belgische getrouwd.

A(b): Dan moeten ze maar scheiden...

A(c): In Israël moeten...

Hij is gescheiden.

[door elkaar]

A(c): In Israël geven ze niet de nationaliteit aan criminelen. In de jaren '60, '70, er was een [onverstaanbaar] van Amerika, met connecties met weet ik wat, maffia en zo dinges, wou in Israël komen omdat hij, ze wouden hem doden in Amerika en Israël heeft gezegd, 'nee, terug naar Amerika' [onverstaanbaar]. In Israël ook, er zijn criminelen, die krijgen geen immuniteit. Het is niet, als je bent jood, dat je Israël kan binnengaan als crimineel, dat gaat niet. En België [onverstaanbaar] aan iedereen. Is plezant om te weten ...

J(c): ... Sharon wilden ze ...

A(c): Aan iedereen, aan iedereen. Ik vind het spijtig dat hij ... Het, neem mij, ik moet acht jaar, ik werk, ik betaal belasting, ik studeer hier, maar toch, ik moet nog één jaar wachten tot ik krijg mijn nationaliteit, Belgische nationaliteit. Ik vind het spijtig dat iemand als Abou Jahjah, eigenlijk hij werkt, hij doet iets... betaalt belasting, ik weet niet dat hij doet die dinges, hij [onverstaanbaar] en ik moet euh ...

A(a): Waarom heb je dit onderwerp gekozen?

EINDE OPNAME

Focusgroep 3 – Meisjes El Moustaqbal
Dinsdag 9 maart 2004, El Moustaqbal, Borgerhout

19.10 – 20.30

**Dus, ik ben Karolien De Prez, ik studeer Communicatiewetenschappen aan de VUB, laatste jaar, en ik doe mijn thesis over identiteit bij de moslimgemeenschappen en de joodse gemeenschappen in Antwerpen euh ten opzicht van de beeldvorming van het Midden-Oostenconflict. Ik gebruik daarvoor een aantal tekstfragmenten die jullie straks gaan moeten lezen en dan geven jullie daarover je mening. Identiteit is heel belangrijk. Het is dus belangrijk dat jullie ook zeggen waarom... ik zie dat zo omdat... enzoverder. Euh...
Eerst mogen jullie jezelf een beetje voorstellen.**

Doe maar hoor.

H(a): Ik ben [...], euh, ik ben 23, ik studeer assisterende psychologie. Ik ben gehuwd, ik heb een dochter, nog iets? Ja, ok?

H(b): Ik ben H(b) [...], ik studeer sociologie aan de UA, ik ben 21 en ik ben momenteel ook gehuwd.

H(a): Momenteel?

[gelach]

H(b): Neenee...

A: Ik ben [...], ik ben 19 jaar, ik zit in mijn laatste jaar Secretariaat-Talen, secundair en dat was het.

R: Ik ben [...], ik ben 25 en ik werk op een school als secretaresse.

Z: Ik ben [...], ik ben 17 en euh, ik studeer Handel ...

[gegiechel]

Ok. Euh, kunnen jullie jezelf nog eens beschrijven in functie van jullie identiteit? Hoe zien jullie jezelf vandaag, in deze maatschappij, in Antwerpen... Achtergrond, religie, wat belangrijk is voor jullie.

H(b): Belangrijk? Hoe bedoelt ge? Hoe wij ons voelen momenteel?

Ten opzichte van ... hoe zie je jezelf? Bijvoorbeeld ten opzichte van mij? Wat is belangrijk bij uw identiteit, is religie belangrijk? Het feit dat je van Marokkaanse afkomst bent, doet dat er toe? Die dingen zo.

H(b): Religie vormt onze identiteit.

R: [onverstaanbaar] eerste...

H(a): Wat voor mij eigenlijk belangrijk is, op dit moment, euh, vroeger was het echt wel zo... mijn Marokkaanse afkomst was mijn identiteit. Omdat ik zelf niet zo veel wist over mijn geloof, en dan ontdekt gij uw geloof. En dat maakt eigenlijk het geheel... euh, ik weet niet of ge dat begrijpt. Euh, het geheel, mijn identiteit bestaat uit stukken en het grootste geheel is eigenlijk mijn geloof. En ik handel ook vanuit mijn geloof.

H(b): Ik ben in de eerste plaats een moslim en dan volgt de andere dingen eigenlijk, dan het vrouw zijn, in de eerste plaats blijft gij moslim eigenlijk, op elke vlak.

En wat zijn die andere dingen?

H(a): Dat is mijn cultuur dan, mijn Marokkaanse afkomst dan, en het andere is euh, het vrouw zijn, het moeder zijn en ...ja, het vrouw zijn. Ja, en dat maakt eigenlijk het geheel. Mijn identiteit is wie ik ben.

Schitterende uitleg.

[gelach]

We kunnen misschien rondgaan?

H(b): Ja, zoals dat ieder heeft gezegd, ik ben moslim in de eerste plaats, dan ben ik student, dan bent gij... de andere komen op de tweede of de derde plaats. Ge blijft moslim op de eerste plaats, ge handelt vanuit uw geloof, vanuit uw religie ... Vanuit uw overtuiging.

En nationaliteit, speelt dat een rol?

H(a): Nee, ...

H(b): Nee, er zit ook niet echt een nationalisme in islam, da's pas veel later gekomen.

A?

A: [onverstaanbaar] de meeste dingetjes zijn al vermeld, dus euh... ik kan er niet veel meer mee bijvoegen.

R: Euh, ja, euh, voor mezelf, ik voel me in eerste instantie, zoals de meesten al hebben gezegd, moslim, maar euh, qua identiteit, als ge bedoelt nationaliteit en zo... ik ben hier geboren, ik ben dus Belgische en ik ben ook Marokkaanse en euh, ik heb eigenlijk niet, ik maak er nooit geen problemen mee. Ik ben moslim, punt. Ik ben Belgische, punt. Ik ben Marokkaanse, punt. Voilà.

[gelach]

R: Ik bedoel ... En ja, als er anderen problemen om maken, of het erg vinden dat ik Marokkaan ben, of moslim ben, of een sjaal draag, of enzovoort enzovoort, dat is hun probleem. Ik bedoel, euh, godsdienst ik een keuze. Ge zijt geboren en ge zijt getogen in België, dat is niet uw keuze, dat is de keuze van uw ouders die naar hier zijn gekomen en zo. Ge zijt wie dat ge bent en ik vind dat euh, dat dat het belangrijkste is... dan een nationaliteit, maar... geloof is natuurlijk voor mij ook belangrijker en dat maakt u... uw persoonlijkheid.

Z: [stille]

[gelach]

Z: Niks komt bij mij naar boven. Dat moet nog komen denk ik...

R: Dat belooft voor sebiet... Ge zult sebiet allemaal niet meer moeten spreken.

Ok, de fragmenten die ik straks ga geven gaan over Israël/Palestina, het conflict daar. [onverstaanbaar] Hoe denken jullie zelf daarover? Over het conflict?

H(a): Negatief...

H(b): Vroeger, vroeger had ik begrip voor de joden omdat ze geen land hadden, ze landloos waren, euh, hun terugkeer, maar nu, hoe ze de Palestijnen behandelen, dat is zo onrechtvaardig, de wereld doet ook niks, allez, ertegen, die kijken gewoon toe hoe ze die muren bouwen, hoe ze alles, allez, hoe ze eigenlijk die Palestijnen als tweederangsburgers bestempelen, allez, euh, zo... erg voor die mensen daar. Wat zij elke dag moeten doorstaan... door die checkpoints allemaal doorgaan en daar uren blijven staan, ...en als ze moeten werken ...allez, die hebben niet echt zo infrastructuur, dat wordt altijd allez, ...euh, allez, hoe moet ik dat nu zeggen, dat wordt altijd... er vallen altijd wel gewonden, doden in die streek, ge kunt u nooit veilig voelen. Ik begrijp ook wel die terroristische aanslagen die gebeuren, ... dat gebeurt altijd... die zijn gefrustreerd gewoon, elke dag hebben ze wel te maken met, met euh, ... leven ze in staat van oorlog...

Je identificeert je met de Palestijnen?

H(b): Ja...

H(a): Toch wel ja... Ja, zoals ze zei dacht ik... in het begin dacht ik van, ocharme die joden, die hebben geen land, die hebben niks... en die Tweede Wereldoorlog, met die miljoenen doden, en ... dat kwam in het begin, toen ik nog jong was, dat kwam echt in het begin echt in mij op, ocharme de joden, en toen ik hoorde van ons ouders van 'de joden....' Hè. Maar bij mij was dat dus helemaal niet zo, het overnemen van de houding van mijn ouders, nee. 't Was gewoon, ocharme de joden, die hebben geen land, die hebben niks. Maar nu, ge volgt het nieuws, en ziet ge dat met de Palestijnen, de Palestijnen dus, denkt ge van ja, denken de joden zelf niet na, wat ze zelf hebben meegemaakt? Dan ben ik gewoon terug voor de Palestijnen. Ik heb nu echt, ja, mijn medelijden gaat vooral naar de Palestijnen en als er aanslagen, en dat gebeurt dus elke dag, als dat gebeurt op joodse grondgebied, dat medelijden voor hun, dat komt bij mij niet meer naar boven.

H(b): Da's ook al terug, allez, euh toch niet [onverstaanbaar] represailles genomen tegen Palestijnen, dan nog dubbel, erger. En ik vind ook de kijk die ik vroeger had tegenover de joden, van ocharme, de joden allemaal, dat komt ook door wat we gekregen hebben tijdens geschiedenislessen van euh, op school, ocharme de joden, wat die allemaal doorstaan hebben, de holocaust en allemaal. Maar dan ziet ge nu, dat hebben zij gedaan, ...

H(a): Wat zij nu doen, tegenwoordig in het nieuws zeggen ze niet ocharme, ocharme de Palestijnen...

[door elkaar]

H(a): Dan zeggen ze gewoon van terrorist, terroristische aanslag. Maar wat de joden doen...

[door elkaar]

H(a): Want da's wat mij echt stoort, wanneer dat de Palestijnen, die hebben geen macht, die hebben niks. Da's hun enige toevlucht. Da's het enige wat ze kunnen doen, da's die aanslagen terug plegen. Ik denk bij mezelf, moest iemand bij mij thuis binnenvallen, vermoord mijn kind, mijn man, wat ga ik doen?

H(b): Verkracht uw vrouw en dochters...wat gaat ge doen?

H(a): Laatste keus: wraak nemen... dat is wat de Palestijnen doen en die gaan niet opgeven totdat ze met rust worden gelaten en tot [onverstaanbaar] een eigen staat... Iedereen spreekt wel over vrede, maar ik geloof er helemaal niet in. Ik geloof niet in vrede zolang dat ze zo verder gaan, geloof ik totaal niet in vrede, dus... Ze spreken wel van, er wordt al 50 jaar gesproken, ja we gaan rond de tafel, we gaan spreken over vrede... dat geloof ik niet...

A: Daar geloof ik totaal niet in omdat dat allemaal, nu, Er wordt een deel afgenomen hè...[onverstaanbaar] een land en ...

H(b): Er worden altijd nederzettingen gebouwd waar ze niet mochten bouwen...[onverstaanbaar] van de Palestijnen, zo op een stiekeme manier, zo gluipeerig, zo... Ze gaan daar nederzettingen bouwen, daar gaan ze een muur rond bouwen om ze te beschermen en [onverstaanbaar] grond in nemen...

H(a): Dat gaat toch niet hè. Als ge erbij nadenkt, van ja, tijdens de Tweede Wereldoorlog, er was een opstand, ja, toen ze hoorden dat de joden werden vermoord, de homo's, iedereen, de Amerikanen, iedereen kwam in opstand. Maar nu, waarom komen de Amerikanen niet in opstand? Waarom...

H(b): de Israëli's ...Da's in alles zo. Die kijken gewoon toe, die leveren wapens, ze weten wat ze ermee gaan doen... Terwijl ze in in in al die landen, zo van Syrië en allemaal zo, kernwapens maken, terwijl ze in Israël dat ook heeft, da's ook in het Midden-Oosten, en ze er niks aan doen, terwijl het een democratische staat is. Maar het gedraagt zich niet als een democratische staat.

H(a): En de Arabische landen... moest ik, eerlijk gezegd, moest ik de leider zijn in één van die Arabische landen, ik zou zeker mijn steun geven aan de Palestijnen, zeker. Want ge ziet... Ik ben altijd voor de underdog, altijd, dus in het begin dacht ik dat de joden de underdog waren, wat nu zo zeker niet zo blijkt en dat denk ik van, ja, moest ik, moest ik gewoon, stel u voor, moest ik de leider zijn van Saoedi-Arabië, of één van die machtige landen, ik zou gewoon direct mijn steun geven aan de Palestijnen. Dat maakt niet uit wat de gevolgen daarvan zullen zijn. Allez, wij voelen ons echt, ah ja, het zijn onze broeders, moslims. En in ons geloof, moslim ...

H(b): Dat is uw broeder. Da's tegen de vijand.

H(a): Tegen de vijand... en ja...

[door elkaar]

H(a): ... gedaan in de Arabische landen, en ik vind dat echt lafaards. Al die moslims, die zogezegd moslimlanden, ik vind dat echt lafaards. Dat ze niet kunnen opkomen, dat ze niet durven opkomen tegen zo'n machtig land zoals Amerika. En ja, op zo'n moment bewonder ik echt Osama Bin Laden. Toch wel...

R: Serieus?

H(a): Ja, toch wel...

R: Allez...nou ja, nee, ik ben efkes zo aan 't zien wat is de vraag. [door elkaar] Iedereen zijn mening zitten geven en [onverstaanbaar] Ja, ik ben ook een beetje [onverstaanbaar] en de woede komt zo naar boven.

A: Ja maar, dat is wel hoor.

H(a): Ge krijgt nooit zo...

H(b): Ge kunt nooit zo neutraal zijn. Ja, 't is...ja, 't gebeurt allemaal...

R: Ja, maar ik verlies een beetje de vraag uit het oog. Het zijn ook interessante...

[gelach]

R: Ja, maar ik denk ook dat zij geïnteresseerd is ons mening, dat dat de bedoeling is hè, dus...

Het was gewoon een inleidende vraag over hoe jullie over dat conflict denken.

R: Ja, inderdaad, hè. Dus als ge terugkijkt naar de geschiedenis van toen, hè, inderdaad de arme joden hadden geen land, enzovoort enzovoort, dan maken ze daar natuurlijk, ocharme, wat mee dat in Duitsland, dankzij die Hitler, als wij dat allemaal op school hebben gezien, dan krijgen we medelijden natuurlijk, met die joden. Maar, en dan te bedenken hè, dus dat cadeauke hè, van Engeland toen in de tijd, hè, ze mochten dan kiezen waar, welk land dan nog en dat werd dan het beloofde land van toen, Palestina, hè en euh dus, gratis en voor niks. Die mensen... ge moet die eigenlijk, ik vind eigenlijk, als ge dat allemaal ziet op tv, moet ge u eigenlijk ook inbeelden, stel, ik was daar, hè, stel, dat gebeurt met mij, of stel dat gebeurt hier, met ons, ok, en de Duitsers zeggen, hè, trap het af, da's hier van ons, of zo, hè dus... gaat ge dan direct alles afstaan? Ik denk dat ze dan, dat dan dat gevoel naar boven komt van, hé, ze pakken iets van mij af, enfin, hè. Tot daar toe, maar hier, wat dat er nu gebeurt, is veel veel erger hè. Ik spreek nu eigenlijk over jaren terug. Die kinderen, die er nu zijn, die hun grootouders zijn in die conflict eigenlijk geboren en ik denk dat ze geen vrede kennen.

[door elkaar]

R: Zij kennen dat gewoon niet. Voilà. En dan, altijd blijven toezien wat dat de joden nu doen en de steun die ze krijgen van Amerika is immens, is echt veel te veel, ok de joden daar hebben een enorme lobby in Amerika, die zijn daar met miljoenen, die zijn machtig hè. Die zijn [onverstaanbaar] bij verkiezingen, die zijn overal hè. Die brengen geld binnen en zo, die zijn echt. Ja, op dat vlak, in de Arabische landen. Als ik zie naar die moslimlanden, ok, ze doen wel iets, hè, ze helpen zogezegd Palestina, maar niet genoeg. Zoals we de joden zien, met hun *mitrailletten* en geweren en laatste snuffjes en laatste snuffjes van bommen en zo. Ik denk inderdaad dat ge dan ... Hoe gaat ge u dan voelen, als Palestijns meisje, als euh, jongen, euh, nog jong, normaal gezien als jong koppel, een jong meisje of een jonge jongen, hier, tegenwoordig, ge denkt aan de toekomst. Maar daar heb je dat gewoon niet.

H(a): Daar leef je echt van dag tot dag...

H(b): Ja, alles wat gij doet...ja, [onverstaanbaar], avondklok instellen, niet meer naar buiten kunnen gaan, ...

[door elkaar]

R: En wie zijn zij om dat in te stellen?

[door elkaar]

H(b): Die bepalen alles wat er daar gebeurt... avondklok euh, euh, welke nummerplaat, alle, die daar, die ze daar mogen gebruiken, alle ... en de watervoorzieningen...

[gsm gaat af]

H(a): Ja, ze spelen, eigenlijk, ze spelen voor god, eigenlijk... van ja, dat is wat ze zelf...sorry, mijn gsm, 'k zal die afzetten...

Ja, Z?

[stilte]

Hoe denk jij daarover?

H(b): Zijt ge echt voor de joden of voor?

Als je dat op tv ziet? Euh, wat denk je dan?

Z: Ja, ik weet niet... Ik vind dat ook heel erg en ...ja...

Voel je je dan verbonden met die mensen daar?

H(a): Met de Palestijnen, bedoelt ze?

[stilte]

Of is dat meer iets 'ver van mijn bed'?

Z: Nee, toch niet.

Toch niet. En kan je iets meer uitleg geven?

[stilte, gsm gaat af]

R: Ik denk dat ze toch niet echt...

Iemand anders? A?

A: Ja, euh... ik persoonlijk vind dat heel erg, wat daar met de Palestijnen gebeurt, en euh, ik leef echt met hun mee. Allez, dus als ge dat hoort op tv wat dat met hen gebeurt en dat er slachtoffers zijn. We zien dat ook van de joden, maar euh, ik heb meer medelijden met de Palestijnen... allez, ik weet niet. De joden zijn daar veel machtiger, die hebben daar meer wapens. De Palestijnen gooien alleen met stenen of die dingen, allez, ...

R: Zo is dat begonnen hè, met stenen hè.

A: Zo is dat begonnen ja, en iedereen vindt dat erg, maar het ergste is dat we niet, dat niemand reageert op die rechtvaardigheid. Ok, ze zullen iets doen, maar ...ze worden gewoon, allez, onschuldigen, uit hun huizen gezet, hun huizen worden omver ...euh, afgebroken en ze bouwen daar iets anders... Allez, ge staat daar dan, op straat.

R: Ge moet u ook inbeelden, deze tijd, vandaag, laat ons zeggen Detroit, of ergens in Amerika, Washington, euh, er komt een land, China of Japan of euh, hè, of een boerendorpke in Afrika en die zegt, nee, euh, het is niet goed daar bij ons, wij voelen ons niet thuis en zo, eigenlijk zijn we geen Afrikanen, we komen, we stammen van ergens af, we willen daar in New York, ...[onverstaanbaar] ah ja, dat is eigenlijk [] inbeelden dat zoiets kan en dat is toen wel gebeurd en niemand zei toen iets van... de rijke mensen beslissen dat, het is ok en zo, euh, ocharme, jullie moeten allemaal weg. Als ge dat nu, toen, ook ziet, de plannen, de kaart van Palestina, hoe dat dat is...

H(a): ...ingedeeld

R: ...ingedeeld, allez ja, ervoor hè, voor dat die joden er waren, die waren allemaal verspreid, en beetje bij beetje kregen ze, een klein hè, die kregen een klein deel hè, want die waren slim, ik noem dat sluw, sluw... en dan denken ze, ja we duwen ze langs de kanten, meer langs de kanten van de rotsen, wij pakken de vruchtbare gebieden, en ... de mensen zien dat niet in. Ge moet gewoon, 't is gewoon een kwestie van ... Ge hoeft gewoon die oude kaart van Palestina te pakken en dan zo met de tijd rekenen tot nu hè, 't is gewoon overduidelijk met wat dat ze bezig zijn. En da's hetzelfde nu met die muur hè, echt nu met die muur, ze zijn juist hetzelfde bezig...

H(a): Ja...

H(b): 't is een ijzeren muur hè, die muur toen in Berlijn, na de Tweede Wereldoorlog, daardoor eigenlijk om om ... die muur opstellen. Wat is dat eigenlijk? En de VN, die kijken gewoon toe, terwijl die vrede moeten waarborgen in de wereld, en als Amerika altijd zijn veto euh, geeft, [onverstaanbaar] en resolutie van ik weet niet wat, welke nummer dan ook, zoveel resoluties die ze tot nu toe hebben uitgesproken, maar toch ... die reageert helemaal niet, maar terwijl Irak, toen. Toen Irak ging, een resolutie niet heeft nageleefd gingen ze direct, en Irak, Amerika is direct in de aanval gegaan.

H(a): Ik denk dat dat gewoon in hun voordeel is...

[door elkaar]

R: ... die muur, hoe lang is dat niet. Dat is al jaren aan de gang en wanneer hebben ze dat op het nieuws gelanceerd dat ze een muur aan het bouwen zijn?

[door elkaar]

R: ... ik vind dat allemaal louche... allez, als ik een machtig persoon was, echt hè, nee, echt waar, dan was 't direct opgelost, moeten jullie land hebben, hier buiten, da's niet van jullie.

H(b): Ik denk dat Engeland de grote fout heeft gemaakt door joden naar daar te sturen... naar land waar alleen Arabieren wonen, in feite land waar alleen Arabieren waren...

R: Maar zij hebben dat land gekozen hè, dat is hun beloofde land...

H(b): Dat is hun beloofde land, maar dat is... dat is hun straf van god, ze mogen geen land hebben, da's hun eigen fout.

R: ... ja, inderdaad, ze hadden geen land, maar zij willen terug naar daar. Ze hebben mogen kiezen. Wauw, wat een luxe, ge moogt zelf kiezen wat dat ge wilt. En dan nog beslissen waar dat we, waar dat we ons gaan plaatsen, we willen vruchtbare grond, ah, stuurt die mannekes maar meer naar de rotsen en naar de woestijn toe...

H(b): De Palestijnen die nu in Israël wonen, die worden als tweederangsburgers beschouwd. Niet echt als Israëli's maar als ... omdat die daar de oorspronkelijke bewoners waren. Da's zelfde zoals gebeurt met die euh...

R: ... de aboriginals, dat komt nu ook terug naar boven...

H(b): De oorspronkelijke bewoners die worden gedegradeerd...

R: Hier ziet ge het weer hè, 't zijn altijd de zwakelingen die de dupe zijn en da's overal. Da's in de dierenwereld ook zo hè... de zwakken worden altijd hè, als niks beschouwd en dat is hier spijtig genoeg ook zo hè.

Ok. Nog iemand? Nee? Dan gaan we naar de eerste tekst.

LEZEN FRAGMENT 1

Wat is jullie eerste indruk? Ik zal misschien beginnen bij Z.

[gelach]

Z: Nee...

Gewoon, eerste indruk. Wat vind je ervan?

Z: [gemompel]

H(a): Toen dat je die tekst las, wat dacht je, van oh, amai, die heeft gelijk?

Z: 't Zit in elkaar als plan ... 't Is niet zo van één, twee, drie gekomen... van het één komt het ander... ja...

R: Zoals ik al zei, een sluw plannetje gewoon hè. Vossenstreken... ik weet het niet, ik had zo euh, vooral tegen het einde toe hè. In het begin was het zo meer euh, geschiedenis en zo, maar als ik het goed heb begrepen, dus euh hebben ze alles zowat gepland. Dus euh ...[gemompel] Voilà, dat was mijn euh...

A: Ja, eerst waren ze dus naar daar gekomen, na een tijdje een sterk leger opgericht en zo, en toen ze sterk genoeg waren hebben ze gezegd, we gaan dat doen en dat doen...

R: Uitbreiden...

A: Uitbreiden...

R: Uitbreiden... da's heel belangrijk bij hun... Uitbreiden uitbreiden...

H(b): Ja, bij hun is dat ook zo in de Thora, dat hun gebied, ... dat beloofde gebied... als ge Israël nu ziet, da's nog veel groter eigenlijk...met Irak en ...

R: Ik denk dat ze daar nu al mee bezig zijn met Irak, allez via Amerika dan...

En wat vind je van de tekst?

H(b): Wat ik ervan vind? Ik vind euh ... ja, een ... wat ze hier hebben gedaan, in het kamp Deir Yassin, ze hebben een heel kamp uitgemoord, uitgemoord... ze hebben misschien een paar overlevenden gelaten omdat ze het nieuws kunnen verspreiden van ja, de joden zijn euh...

H(a): Zijn machtig....

H(b): of... zodat ze konden vluchten, ze konden in hun huis allez, niet in... en de joden hebben zo'n wet van degene die hun huizen verlaten die hebben geen recht op terugkeer.

R: Mmm, dat wist ik niet...

H(b): Jawel, ze hebben zo wet van degene die hun kamp hebben verlaten, die mogen niet meer terugkomen, hun huizen worden allemaal door de joden, die werden aan de joden gegeven...

R: Die hebben echt tactieken van de Middeleeuwen hè

H(b): Ja, ze hebben die wetten allemaal gewijzigd en da's een democratische staat natuurlijk... Daarom zitten ze nu allemaal in kampen, omdat ze geen recht op terugkeer hebben. Ze mogen niet terugkeren naar hun dorpen.

R: Ik dacht gewoon dat ze alles plat...

H(b): Nee, degene die weg, allez, die vluchtten, mochten niet meer terugkomen. Daarmee zitten ze nog altijd nu in kampen.

R: En dat is van toen hè, dat is ... dat was toen hun eerste planneke, zogezegd? ... van de mensen uitmoorden... Ge moogt niks zeggen?

H(b): Ze moet neutraal blijven...

[gelach en door elkaar]

R: 't Was gewoon om te zien of ik het wel goed heb begrepen, of ze zo,... toen al bezig zijn...

H(b): Ik denk niet dat ze in hun gedachten hadden om in vrede te leven met de Palestijnen...

H(a): Da's ook te zien in de tekst, dat ze eigenlijk nooit van plan...

H(b): Dat was niet de bedoeling, ...

[door elkaar]

H(a):... met alle macht en man hun doel te bereiken om een eigen land te hebben... en vooral wat mij eigenlijk, wat mij gechoqueerd heeft is dat zij hetzelfde, hier 'de etnische zuivering' da's echt wat de joden, wat de Duitsers, dus Hitler...

H(b): Wat zij eigenlijk hebben meegemaakt, doen zij gewoon terug. Dus de geschiedenis herhaalt zich...

R: Ja maar, dat is ook hè. Da's gewoon juist hetzelfde als toen...

A: Maar allez, dat blijft gewoon duren hé.

H(a): Alleen gewoon, deze keer, niemand steekt een vinger uit om de Palestijnen dan te helpen.

H(b): Omdat ze nog altijd een beeld van, ocharme de joden...[onverstaanbaar] van Palestijnse kant, of ocharme de Palestijnen, maar da's nog altijd 'oh, de joden hebben wel gelijk'...

H(a): De holocaust, ocharme ocharme... en die blijven maar medelijden opwekken bij de mensen hè. Allez, dat kunnen ze echt wel.

H(b): Of ze kunnen, ze durven ook niet in opstand te komen want die ...die hebben veel aangedaan, allez, dinges aangedaan voor de joden tijdens de Tweede Wereldoorlog, en [onverstaanbaar] gaskamers en zo en ze hebben nog altijd dat schuldgevoel van toen

Ze?

H(b): Het Westen. Schuldgevoel van...[wordt onderbroken door H(a)]

H(a): tegenover de joden...

H(b): Dus het goedmaken met de joden wat wij hun toen hebben aangedaan, en daarom ze... ze [onverstaanbaar] een handje toesteken....

H(a): Maar ze zien eigenlijk niet wat er echt gebeurt. Ze laten dat zo verder...Maar ik denk ook het beeld dat ge te zien krijgt op tv...dat wordt altijd wel...

H(b): ...gekleurde beelden, er wordt niet...

H(a): Ja...

[door elkaar]

En wat vinden jullie van de beschrijving van de tekst? Denken jullie dat dat realistisch is, dat dat echt zo gebeurd is?

R: Waarom niet? Dat kan. Die zijn tot alles in staat.

H(a): Ah ja.

R: Ja, ik bedoel, als ge dat allemaal zo ziet op tv, dat kan best zijn... dat kan. Ik zeg het, in de geschiedenisles op school... ja, dat allemaal, dat hebben we nu niet gezien, maar ...ik herinner mij wel wat wij hebben gezien over Palestina... maar niet echt uitgebreid, niet zoals nazi's die euh...

H(b): Ja en die film 'Shindler's list'?

R: 'Shindler's list'...

H(b): Dat staat zo gegrift in uw geheugen... zoveel aandacht dat er aan besteed wordt.

R: ... zoveel aandacht dat er aan besteed wordt. Dus het kan, het kan...Er wordt niet zoveel aandacht besteed aan Palestina, aan de bezette gebieden. Want ja, 't is een verplicht vak... en Palestina [onverstaanbaar] enzovoort enzovoort en dat was 't.

En jullie denken dat dit een correcte beschrijving is?

R: Het kan... waarom niet?

H(b): Het kan.

A: Ja, het kan.

H(b): De joden waren nooit een rechtsgeschapen volk...Er waren wel altijd, ze waren wel, er waren wel altijd dingen die, ze voeren wel altijd iets in hun plan... ze waren altijd iets van plan, allez...

R: Maar dit haalt ge dan wel meer vanuit onze religie. Ja, we hebben wel iets gemeen. Dus, we moeten niet vergeten, Palestina, Jeruzalem...

[door elkaar]

R: Tot vandaag wordt dat altijd zo gezien, Palestijn is gelijk aan moslims... moslims zijn gelijk aan terroristen, terwijl er ook Palestijnen zijn die christen zijn, die voor dezelfde vrede pleiten, die ook een oplossing willen. Daar wordt niet veel over gezegd. Het gaat eigenlijk om euh, de drie grootste godsdiensten op de wereld eigenlijk. En inderdaad ja, wat dat ge daar... de beeld die we hebben tegenover de joden, dat is iets van geschiedenis, nog daarvoor, dat er toen ook, dat ze toen ook het sluwe volk waren. Niet altijd, maar er zijn wel momenten geweest waar ze Jezus wouden vermoorden. Nu, hè, in de cinema in Amerika is dat heel bekend.

H(b): Ze wilden ook onze profeet vermoorden.

R: ... met die moord op Christus, daar waren ze ook niet blij mee hè, die nieuwe film van Mel Gibson. Zo van hé, jullie willen ons zwart schilderen, dat mag zo maar niet meneer Mel Gibson.

H(b): ... eigenlijk willen ze terug...

R:... da's de waarheid van toen hè. Da's de waarheid van toen, waarom dat onder banken en stoelen steken. De joden die mogen niet slecht zijn. Dat is wat dat wij, die beeld krijgen wij momenteel hè, vind ik.

Dus als jullie die tekst lezen dan denken jullie ook aan jullie religieuze achtergrond?

[in koor] Ja...

R: Dat komt sowieso naar boven.

H(a): Ja, dat komt sowieso naar boven hè.

R: En die oorlog die speelt ook voor een stuk, zeker in verband met religie hè...

H(a): ... een religieuze oorlog...

H(b): ...zowel een religieuze als een nationalistische oorlog dus [onverstaanbaar] maar ook zo'n ja...

H(a): Er hebben daar ooit, ja, alle drie godsdiensten hebben daar ooit samengeleefd.

[door elkaar]

Dus als ik het goed begrijp, enerzijds is er de identificatie met de Palestijnen...

[in koor] Ja...

en anderzijds zien jullie de joden als sluw vanuit jullie religieuze achtergrond?

H(a): Ja, sluw

H(b): Ge kunt eigenlijk nooit ... er is altijd wel zo ... niet allemaal, we gaan niet veralgemenen...

R: We spreken gewoon vanuit onze geschiedenis, die wij gezien hebben, die wij geleerd hebben, uit onze boeken, en dan spreek ik vanuit de koran en de bijbel, daar worden joden ook euh geweest [?], zo van, jullie wouden ook Christus vermoorden, dat waren ze van plan. Van toen, van zo ver al, hè, van zo ver al kijk ik al, van hè, die waren toen al bezig om hun eigen weggetje te vinden, hun eigen weggetje te leiden en dat is nu juist hetzelfde. Dat komt naar boven, maar inderdaad, ge moet eigenlijk een onderscheid maken van identiteit of religie. Dat is gewoon, die oorlog is eerder denk ik euh, ja, in verband met religie en identiteit. Hun grond en hun godsdienst.

Nog iemand?

H(b): Ja, er is ook in de tijd van Mozes iets gebeurd. Toen hij de tien geboden heeft gekregen, toen hij terugkwam zag hij ze al andere [onverstaanbaar] dat zij andere beelden waren aanbidden...

A: Die waren niet echt...

H(b): Ja, ze wouden een andere god, niet één god [onverstaanbaar] farao. Dus ik denk wel dat ze niet echt zo rechtsgeschapen zijn, of niet echt zo, alle... ik weet niet.

A: Die kennen de waarheid wel, maar die willen altijd wel iets anders...

H(b): Wat in hun voordeel is, wat altijd in hun voordeel gaat zijn.

R: Dat is wat wij hier ook zien. Ze proberen zo echt... voor ons, ik weet niet of u gelovig bent of niet, alle, 't doet er niet toe, maar dat is wat we terugzien. Ze herhalen gewoon terug wat dat we toen, ja, in ons godsdienst...

EINDE TAPE KANT A

R: Mag ik terug herbeginnen? Ik weet al niet meer wat ik gezegd heb... Ja, die waren ook één van de [onverstaanbaar] volkeren, maar daarna zien we terug van euh, en ze willen dat doen en ze zijn van plan, en zo sluwe plannekes en dat zien we nu terug en die link leggen wij ook gemakkelijk, nu.

En wat bedoel je met terug?

R: Ja, die sluwheid, ... ja, die sluwheid en en het streven naar hun eigen doel en de rest kan boemen hè...

A: kan stikken...

R: Kan stikken ja... boemen...

[gelach]

Wat vinden jullie van de beschrijving van de tekst? De woorden die gebruikt worden, de manier waarop de auteur dat beschrijft?

H(b): Denk wel dat deze auteur pro Palestijns is.

H(a): Ja...

H(b): Die geeft wel niet echt een neutraal beeld, die zegt, ja maar, wat hier allemaal gebeurd is, om de gevoelens wat op te wekken en ja...Als ge dit...

H(a): Ja, dan denkt ge direct voorstander van de Palestijnen...

R: Hij durft zeggen wat dat de joden fout hebben gedaan, vind ik.

H(b): ... plannen die zij gedaan hebben dat misschien niet kan kloppen...[onverstaanbaar] hij betwijfelt niet de manier of stelt ook de manier in vraag van 'is dat werkelijk zo gebeurd?'.

A?

A: Ja, euh ...ik vind dat hij gewoon wou ...

R: Dat was de vraag toch, dat was toch hè, dus te zien van euh, wat, wat vind je ... is dat pro of tegen, ik weet niet of ik het zo mag uitdrukken?

Ja, wat vind je van de beschrijving?

R: Beschrijving...

A: Ja, duidelijk ... ik kon echt goed meevolgen... ik kon wel goed meevolgen.

[gelach]

R: 't Was echt veel hè.

Ok. Zijn er nog opmerkingen over deze tekst?

H(a): Ja, er zitten een paar... euh, zoals hier 'Graaf Bernadotte van Zweden werd vermoord in opdracht van de premier Yitzhak Shamir'. Allez, er zijn een paar dingetjes in de tekst die, waarvan ik eigenlijk niet wist...

R: Ja, ik had dat nog nooit gehoord dat die euh...

H(a): En ook euh, het Dalet plan... ik heb geschiedenis gehad en ik heb er nooit van gehoord. Dus...

H(b): Nee, ik ook niet, en ik moest zelf boeken lezen voor school voor mijn werkske.

R: Ja, en komen er veel dingetjes in terug?

H(b): Ja, van de Jordaanse ... die koning van Jordanië, Abdallah, ja, dat kwam daar ook in voor. Er was ook euh, de ... ge gaat moeilijk een neutraal boek vinden.

H(a): 't Is altijd wel ofwel pro Palestijns ofwel...

H(b): Ofwel anti...

R: Er is niemand die neutraal spreekt...

H(b): Ge kunt echt moeilijk zeggen, dit is neutraal, dit is wat echt is gebeurd...

H(a): Bij alle schrijvers hè, 't zal altijd ofwel pro of wel contra dus ik denk nooit dat er iemand heel neutraal...

H(b): Daar twijfel ik aan.

R: Allez, ge beeldt u altijd zelf in, denk ik toch...

H(b): Weer ook vooral, als de daar werkelijk naartoe gaat, naar Palestina en naar Israël en ge voelt wel, euh, allez, dat ge de mensen allemaal gaat haten om wat ze elke dag allemaal meemaken, gaat ge ook wel u afvragen, wat zou ik doen... gewoon staan toekijken of ook acties ondernemen of of gewoon eigenlijk u stem laten horen.

Nog iemand?

R: Ik was efkes aan 't zoeken naar dat van die Zweed... Hier ja, voilà. Bernadotte van Zweden ... hebt gij daar al boeken van gelezen? Ik weet niet of dat daar in voorkomt. Da's toch iets ...

H(b): Dalet plan?

R en H(a): Nee, over die Zweedse...

H(b): Ah, die Zweed... nee, dat had ik ook nog nooit gehoord. Likud partij en allemaal wel... Maar van Bernadotte niet.

R: [onverstaanbaar] die voor vrede was in Israël, Rabin, niet? Die is ook vermoord hè.

H(b) en H(a): Ah ja ja.

R: ... Ja maar, dat was toch...

H(b): Dat was wel extreem, dat is niet direct euh... voor vrede.

R: Ja maar deze hier, die Zweed...dat is euh.

Dat komt nog.

H(a): Ah... Dat gaan we zeker niet meemaken. Wij zeker niet.

[door elkaar]

H(b): Nu zitten ze allemaal rond de tafel voor vrede in Palestina en Israël, dat loop op niks uit. No way.

H(a): Ik denk dat de Palestijnen zelf...

R: Niet willen...

A: Allez, wat er gebeurd is met hun broers en hun zussen, met hun ouders, met hun burens...

H(b): Maar ook de voorstellen dat ze krijgen is niet altijd goed. Het voorstel van ja, jullie hebben geen recht op terugkeer, jullie krijgen jullie huizen niet...wat gaan ze dan eigenlijk... Jullie krijgen geen vergoeding voor de huizen die werden weggenomen. Ik weet niet... die krijgen helemaal niet de vergoeding, de schadevergoeding die ze allemaal hebben geleden, die krijgen ze allemaal niet terug.

R: 't Is niet zoals bij de joden... De joden die euh...

H(b): Die eisen wel schadevergoeding...

R: Ja, dat is... die krijgen dat terug hè.

[door elkaar]

R: Ja, dat hebben we toch onlangs... die schade van, ik weet niet hoeveel...

H(b): Die schadevergoeding ...dat ze hebben geleden in de Tweede Wereldoorlog.

R: Van de Tweede Wereldoorlog, die kregen ze, de nabestaanden, sorry, krijgen daar geld voor. En daar in Palestina, dat bestaat gewoon niet.

H(b): Die hebben hun huizen verloren en...

R: Daar hebben ze alles verloren.

H(b): En ik vind... da's hun eigen grond en allemaal, hun huizen, dat ze zelf hebben gebouwd en er komt een bulldozer en die haalt dat gewoon neer. Als ge gewoon ... als ge ziedend zijt van woede, zou je iemand kunnen vermoorden.

R: En ook zo, in Duitsland, ik weet niet hoe lang dat het uitmoorden van de joden bezig was, maar dat was toch, vergelijken nu, met Palestina, het conflict in het Midden-Oosten, toch direct een oplossing gevonden? Dus ... de joden die worden uitgemoord en die krijgen direct een oplossing hè door de Britten die zeggen van hè, we zullen, we zullen uw helpen, we zullen u een land cadeau geven... met andere woorden, en nu, 50 jaar of meer... nog altijd niks.

A: Meer dan 50 jaar.

R: '39 of wat staat hier? Veel vroeger...

[onverstaanbaar] Ok, dan gaan we nu naar het tweede fragment.

LEZEN FRAGMENT 2

Ok, eerste indruk?

H(b): Het gaat over de [onverstaanbaar] islamitische groeperingen daar, in Palestina. Euh...

H(a): De evolutie, het ontstaan van die groeperingen... Tot wat ze eigenlijk nu zijn.

R: Ik vind dat deze tekst hier realistischer is opgesteld, realistischer dan de vorige omdat er veel euh, hoe moet ik het zeggen, punten naar boven komen die we al van in het nieuws hebben gehoord, terwijl dat ander... ik weet het niet zo. Ik weet niet.

[gemompel]

R: Dat waren dingetjes die we helemaal niet wisten... Ok, een paar van de geschiedenis... zoals we zeiden, het kan gebeurd zijn, maar hiervan... ik geloof wel dat het euh realistischer is.

Wat vinden jullie van de beschrijving?

A: Ja, dat begint nogal eigenlijk euh... eerst die opkomst voor zichzelf en zo, euh ...

H(b): ... de intifada.

A: ...worden er dan allez, groepen, ik weet niet hoe ge dat moet noemen, euh, elk heeft dan zijn naam en uiteindelijk komen ze allemaal samen en is dat een grote ...

H(b): Die worden niet vertegenwoordigd door de PLO of zo. Ze waren ... de volk heeft eigenlijk de eerste stap gezet door de intifada, omdat ze geen verdediging...

A: Ze werden niet geholpen door andere landen of dingetjes en ze vonden dat er niks gebeurde dus zijn ze zelf maar in opstand gekomen en zo werd dat dan verder uitgebreid en ...

R: Ik denk ook dat, ik ben niet zeker hè... ik bedoel, ik wist niet dat... ik ben zo aan 't zien, van is het een persoon die euh, ja, neutraal is of niet. Dus uiteindelijk denk ik van, toch wel. De manier van...

H(b): Hij beschrijft gewoon...

R: Hij beschrijft gewoon feiten hè.

[instemmend gemompel]

R: Die laat niet zien, voor wie of euh ...hij exact staat..., allez, ja, die oorlog tegen ...

H(a): Bij de vorige tekst was dat echt duidelijk pro Palestijns...

R: Ge zag meer naar waar dat die naartoe ging en hier is het gewoon... ja, uitleg.

[door elkaar]

A:... dat is dezelfde schrijver.

[gelach van H(a)]

H(b): Er zijn wel een paar aanwijzingen die zeggen van dat hij wel een beetje toch pro Palestijns is. Want hier, met euh, dat de zionisten hun euh, allez, hun maskers zijn afgevallen en hun ware aard laten zien... hoe ze niet de David, maar de Goliath zijn...

R: Ja maar een neutraal persoon kan dat ook zeggen hè. Allez, vind ik.

H(b): Ja ja...

A: Er kwamen ook groepen van andere landen bij, zoals Egypte, Libanon, euh ... die zich dan met die [onverstaanbaar] Palestijnen geholpen hebben. En...

H(b): En Yitzhak Rabin, die altijd wel wordt aanzien als euh, als degene die vrede wou euh bewerkstelligen ... wordt nu eigenlijk... is niet zo vredelievend als... zoals hij hier beschreven wordt euh... dat is euh... Vroeger met die moord op Rabin, ocharme, da's degene die vrede wou, maar die ook wel

A: Ja, zeker hoe dat dat hier beschreven wordt met die jongeren, omdat zij eigenlijk met stenen hebben gegooid en zo en dat ze dan eigenlijk, echt euh ... zelf die stenen moesten voelen aan hun ...

H(b): Ja, ik heb die beelden veel gezien op tv, maar die worden ook in propaganda gebruikt van Arabische landen, tegen de joden, die beelden worden heel vaak terug getoond. Tuurlijk gaat ge kwaad worden of ...

[door elkaar]

H(b): Da's ook om dingen mee te, te kunnen rekruteren...

Ja. Denken jullie dat die beschrijving correct is. Dat dat zo gebeurd is?

H(a): Dat kan best zijn, ja...

R: Ja, alleszins, de verhalen die erin voorkomen zijn juist...

H(a): Ja, maar ik denk, ge kunt nooit zeker zijn van een tekst...

[door elkaar]

H(b): ... we kunnen gewoon maar gissen.

R: Ja, zoals H(a) zegt, ge kunt nooit zeker zijn. De media geloven we tegenwoordig ook niet meer. Vroeger hadden we van ja, wat dat de media zegt dat is ook zo. Ge kunt niet meer euh...

[instemmend gemompel]

A: Toch... met uzelf, als ge daar in uw eentje naartoe gaat...

H(a): Ik denk, als ge de waarheid wilt weten, ...

[door elkaar]

H(b):... zo op tafel legt ... een paar documenten, dezelfde teksten, van Rabin en [onverstaanbaar] ik weet niet.

R: Of hij werkelijk dat bevel heeft gegeven of niet, maar ...

H(b):... da's wel gebeurd, allez, ... de joden, het leger heeft dat wel gedaan...

H(a): Toegepast, ... [onverstaanbaar] Nu ja, ge kunt alles in vraag stellen. Elke tekst die gij voor, is eigenlijk. Als gij niet alles direct zo gelooft van ah ja, dat is de waarheid...

R: Ge stelt uzelf dan ook altijd de vraag: is dat wel zo? Is die persoon daar voor of tegen of welke boodschap wil hij naar voren brengen en zo. Als gij, als gij die dan, als gij al die vragen naar boven brengt, ja dan zijt ge niet zeker van de tekst.

Is dat alleen bij dit onderwerp, of is dat bij alle teksten zo?

R: Euh...

H(a): Ik denk vooral, teksten die informatief proberen te zijn. En die een mening geven over een bepaald onderwerp dat ge eigenlijk toch altijd alles probeert in vraag te stellen van 'is dat wel zo' en... Toch wel. ... Ja, deze manier van teksten, dat hebben wij geleerd op school, van ja, ge moogt niet alles wat ge leest... probeer toch alles in vraag te stellen en ja, ik pas nu eigenlijk toch wel toe zè, van euh ...

R: Ja, ik denk ook, omdat we hier nu zo rond de tafel zitten en weten, allez, dat gij vragen zult stellen, dat wij anders de teksten gaan lezen. Maar stel nu, wij kopen morgen de krant en er staat iets, er is dit of dat gebeurt in Palestina, enzovoort en enzovoort... dan ga ik denken dat dat echt gebeurd is. Da's anders... Want hier hebt ge de tijd om alles in vraag te stellen, want we weten dat ge vragen zult stellen hè dus hè ik bedoel... dat is toch zo enne...

Is het belangrijk wie dit geschreven heeft, in verband met de geloofwaardigheid, of speelt dat geen rol?

H(a): Nee...

R: Nee, voor mij niet nee. Dat kan perfect een jood zijn die zegt van 'kijk, wat dat de joden doen'. Niet alle joden zijn voor ...

[door elkaar]

H(b): Er zijn ook vredesactivisten... en weten.

[door elkaar]

R: Iedereen wilt vrede...[onverstaanbaar] dat alles... da's al.

Z?

Z: Ja... mmm.

[gelach]

R: Oeps, 't is al bijna half, ik had gezegd dat het maar een uurtje ging duren...

Euh, nog gauw. Hebben jullie nog afsluitende opmerkingen rond deze tekst?

H(a): Neen.

Hebben jullie nog opmerkingen over de teksten?

R: Ja, zoals ik al zei, een verschil is er wel. Hier komen er veel zaken naar voren die we al gehoord hebben of gezien, de namen de feiten en zo.

H(a): Ja, deze tekst, dat komt ons allemaal bekend voor, terwijl de eerste tekst...

R: De eerste, da's zo van ja,...

H(b): Niet iedereen weet daarover. Da's ook niet in 't nieuws gekomen of zo.

R: 't is zo van ja, 't kan best zijn hè.

A: Nee, hetgeen dat, allez, de personen...[onverstaanbaar] of zo, omdat wij nu naar 't nieuws kijken en zo, kennen wij meer over dat laatste deeltje dan over...

R: Het gaat meer naar de recente...

H(b): Het andere zijn meer historische feiten.

[instemmend gemompel]

[onverstaanbaar] Wat denken jullie van de situatie in Antwerpen? Marc van Peel sprak van de 'verbinnenlandsing van de buitenlandse politiek' en dus...in Antwerpen tussen de joden en moslims en zo. Wat denken jullie daarvan?

R: Wat dat ik wel merk hè, is dat ze goed beschermd zijn. Er kan ze niks gebeuren.

H(a): Ja...

R: Ah ja, als ge dat beziet ...

H(b): ... dat zij een voorkeursbehandeling krijgen, terwijl wij... de kwestie van de hoofddoeken, waarom is er geen kwestie van de pruiken? Of kwestie van de lange gewaden...

R: Of van de keppeltjes, dat ook hè... Allez, dat hebben ze ..

H(b): Da's altijd wel... wij worden geveiseerd in de maatschappij, maar niet de joden. Die worden niet, die worden allez, die leven in een gouden kooi zal ik zeggen... Die leven in gettowijken, maar ze kiezen ervoor. Ze zijn wel stinkend rijk... want ja, geld draait wel alles. Als gij kijkt in de politiek of [onverstaanbaar]... Ze ... hun eigen allez...

H(a): [onverstaanbaar] nee, de kwestie in Palestina en ja, in het Midden-Oosten, dat zit niet in Antwerpen, dat is niet echt toepasbaar...

[instemmend gemompel]

H(b): 't Is niet dat we gaan vechten met de joden... 't Is niet als we er langskomen dat we denken van 'oh, joden'...

R: Of dat we met stenen en ...

[in koor]: Neeneenee.

R: Ge moogt ook niet vergeten dat hè, we zijn hier toevallig Marokkanen, er kon eventueel een Turk of een Palestijn of een Libanees tussen zitten, maar de band tussen Marokko en Israël is altijd goed geweest hè. Er zijn, ik weet niet hoeveel joden, die in Marokko wonen en die het heel goed hebben. En als ge kijkt, in de tijd van Andalusië en zo, dat ze het niet goed hebben gehad onder de macht van de Arabieren hè, als ge toen hebt gekeken. Zo, zo ... ik bedoel, wat dat ik gewoon eigenlijk wil zeggen, ik denk niet dat het conflict hier zal oplaaien, anders was het al lang gebeurd.

H(a): Ja, het Midden-Oosten conflict is al 50 jaar bezig en nu pas...

H(b): We voelen wel mee, maar we gaan zelf geen aanvallen doen...

R: Maar ja, dat is 't, als ge dan een jood passeert of zo, denkt ge automatisch, allez, bij mij, in mijn geval, denk ik automatisch aan het conflict maar ik ga niet zeggen 'kijk, wat dat gij hebt gedaan' en zo, hè, ik ga niet zo beginnen doen hè, omdat dat ... dat is spijtig, we voelen mee, maar dat wilt niet zeggen dat ik hier iemand moet *afmotten* of zo...

Dus jullie merken daar niks van?

[in koor] Nee...

R: Van hun kant naar ons toe niet, van ons kan naar hun ...

H(b): Die leven in een verschillende wereld... als wij naast elkaar lopen, allez, ge voelt misschien die spanning wel zo... ze proberen u te ontwijken...

R: Het probleem is dan ook... wat dat ik ook merk, is dat ook ze een beetje asociaal zijn tegenover ons. Wij, ja, wij euh, ten eerste we zijn een gemengder volk, Marokkanen, Turken, wij hebben allemaal één geloof. Een voor hun is dat één volk, een echte jood is één zuiver volk, 't is altijd zo geweest, die zijn altijd apart geweest...

[door elkaar]

H(a): Ik heb ooit iets gezien, ik vond dat heel ironisch zo, dat was een Marokkaanse vrouw, helemaal gesluierd, met een joodse vrouw, die waren echt zo aan het praten samen... Oh, ik vond dat echt, dat was zo'n mooi beeld om te zien, maar toch in uw achterhoofd van, zoiets zal nooit gebeuren allez, danin het Midden-Oosten

R: Ja, want daar komen andere dingen bij kijken hè.

[door elkaar]

R: Ja maar nee, er zijn ook joden die [onverstaanbaar]... mijn vader kent ook een jood.

H(b): Ja, ik ken ook een jood. Ja, die zegt altijd goedendag en zo, ...

[door elkaar]

R: Ah ja, ja ik ken die ook.

H(b): Als die mij ziet, zo van 'hé goedendag' en zo, van ...

R: Juif Carlos noemen wij die...

[gelach en door elkaar]

R: Juif Carlos, da's een vriendelijke ...

A: Ja, maar die is in Marokko geboren, naar 't schijnt...

H(b): Misschien omwille van die Marokkaanse achtergrond, maar ik weet niet...er zijn wel joden die... allez, de meeste joden, ik denk... die zeggen geen goedendag. Ge kunt goedendag zeggen tegen een Belg of een christen, en die zegt goedendag terug, maar ook al zegt ge goedendag voor hen, die gaan geen blik gunnen, ik weet niet...

R: Buiten juif Carlos.

[gelach]

Ok... Euh... Weten jullie wie de tekst geschreven heeft?

[in koor] Nee....

H(b): Ik heb een paar boeken gelezen, maar ik weet niet of dat...Kan dat een Nederlandse schrijfster zijn? Een Belg? Is dat dinget? ... Euh, Marcel ... neenee. Allez, ik kan op zijn naam niet komen.

't Is een genaturaliseerde Belg.

H(a): Ah, ik heb al een vermoeden. Is dat Abou Jahjah?

R: Abou Jahjah? Komaan jong... Ja? Amai.

[gelach]

H(a): Als ge zei genaturaliseerd, ah, dat zal zeker hij zijn...

A: Allebei? Allebei? Ik heb het toch gezegd hè, dat het uit hetzelfde boek kwam.

Verandert dat jullie mening of maakt dat niet uit dat hij dat geschreven heeft?

R: Ja, die zal het wel beter weten dan ik. Allez ja, nee. Die indruk geeft dat toch hè.

H(a): Ik weet het niet.

R: Ge gaat natuurlijk wel er een beeld op plakken. Abou Jahjah is gelijk aan de betoging, is gelijk aan hè? Allez ja...

H(b): Ge gaat wel de geloofwaardigheid in vraag stellen, denk ik.

H(a): Ja, als ge nu zegt Abou Jahjah. Voor gij dit boek zou kopen, weet gij, 't is pro Palestijns dus het zal zeker niet neutraal zijn. Dus euh..

R: Ja, da's raar, want toch vond ik het ergens neutraal voorkomen...

A: Ik had al een vermoeden, ik weet niet...

R: ...[onverstaanbaar] de tekst, ik zat zo te lezen en ik zat niet te denken van pro pro pro... Ik dacht van die tekst kan toch ook neutraal zijn. Allez, ik weet het niet.

H(b): [onverstaanbaar] pro... en door die zionistische ...

[door elkaar]

A: ... denk gewoon, eerst begonnen en dan gewoon... ik weet het niet en daarna werd hij...

R: Ik vind, als ge de waarheid zegt, dan zijt ge neutraal. Ge zegt wat dat er is, punt. Er is geen pro of tegen.

... [onverstaanbaar] geen rol wie de auteur is.

R: Nee, maar nu heb ik wel een beeld...van wie dat geschreven heeft.

En de anderen? Denken jullie er anders over?

H(a): Ja... Dat knaagt bij mij, dat hij dat heeft geschreven. Ik had toch liever gehad dat dat ...

A: Ja, iemand die daar totaal niks mee te maken heeft.

H(a): Ik had toch liever ja,...

H(b): Hij heeft in Libanon gewoond, hij is er wel mee opgegroeid.

R: Ja, ik weet niet, het zou kunnen hé.

H(a): Dus, dus ... ja, hij schrijft wel vanuit zijn standpunt, vanuit...

R: Ja maar, het verbaast mij dat hij dat dat nog zo schrijft. Als ik dat zou meemaken, dan zou ik dat niet zo schrijven...

[gelach]

R: Ja, foto's nu niet, maar ik zou dat zodanig beschrijven dat ge dat voor u ziet gebeuren...

A: Jaja, zo schrijven... [onverstaanbaar]

[gelach]

Wat vinden jullie van de man zelf?

H(a): Van de man zelf? Abou Jahjah...

H(b): Ik heb wel voor Resist gestemd ... allez, ik dacht in het begin van ja.. hij had meer zo

R: Ook iets met Palestina?

H(b): Neenee, gewoon hier in de maatschappij van hé, die doet iets voor ons.

H(a): Wat dat ik van hem vind? Ik weet het niet.

H(b): Hij heeft iets two faced, denk ik, niet? Double face, twee gezichten. ... Ik weet niet, op de ene moment lijkt hij zo iets te willen doen voor de mensen allemaal, gelijk, allez, ik denk wel dat die wat... ik denk dat hij dingetjes wilt doen

R: met goede bedoelingen

H(b): maar op de verkeerde manier.

R: Ja maar, dan is dan iets tussengekomen, hij werd dan zwart gemaakt. Hij kent toevallig die ene die is neergeschoten, of zo, hè en hij kent die broer daarvan. Hij voelt mee echt, gevoel, emotie hè en ...[door elkaar] en dan wordt die zwart gemaakt en in de cel gezet en dan hebt ge een negatief beeld direct als ge... en dan moet die dan een goei boodschap naar voren, allez, naar voor komen brengen?

H(b): Ja, Abou Jahjah, er is ook andere beeldvorming van hem in de media... Ook dat hij zwart wordt gemaakt, daardoor...

R: Daarvoor was dat niet, voor dat dat allemaal gebeurd was, was dat, Abou Jahjah, hij wil dit en dat hè, voor de alloctonen hè, voor de ...

H(b): Hij had wel van die, allez, van die goeie ideeën, die...

R: Voor die, daarvoor, maar achteraf was dat helemaal weg... ja.

H(b): Hij is ook de enige politicus die iets wil doen voor de vreemdelingen, voor de alloctonen... Er zijn veel...[door elkaar] in het parlement of in de regering ...die willen stemmen ronselen...

H(a): Bij Abou Jahjah is dat echt van inhoud, die durft, die durft te zeggen wat wij denken.

H(b): Hij neemt geen blad voor de mond.

H(a): Ja, want als gij denkt, ik weet niet Fauzaya Talhaoui, Naïma [onverstaanbaar] zijn wel Marokkaanse, maar ...Ik kan niet zeggen, van ja, ik zal op haar stemmen, want ik denk dat zij iets zal kunnen doen voor de alloctonen, ik denk van niet. En moest Abou Jahjah ooit hoger geraken, dan denk ik wel dat ik voor die zal stemmen, want ik denk echt dat die zal streven voor een doel te bereiken van de alloctonen. Dus euh...

R: Ja omdat we weten, dat probleem, da's hetzelfde met Filip De Winter hè. De meeste Belgen die op hem stemmen. Ja, er zijn veel oude mensen ook tegenwoordig hè, die zitten gewoon thuis en die zien alles gewoon op tv, criminaliteit enzovoort enzovoort en ze zien dan Filip De Winter en 'ik ga er iets voor doen en ik ga ervoor zorgen dat ge terug op straat geraakt' en zo, da's positief allemaal voor hun. Da's inderdaad ook hetzelfde...

[door elkaar]

R: De mensen hebben hetzelfde beeld, Abou Jahjah en Filip De Winter, worden in hetzelfde daglicht gesteld, ja...

H(a): Ja, zo extreem...

H(b): Op de Knack, allez, op de voorpagina hadden ze zo Abou Jahjah en Filip De Winter naast elkaar... ze leken op elkaar, ze waren ... of ze hetzelfde waren eigenlijk.

R: Ja maar, ik denk ... in het begin, toen dat wat Abou Jahjah vaak op tv zagen, heb ik ook inderdaad zo de link gelegd tussen Abou Jahjah en Malcolm X en zo, da's ook iemand die echt euh, de stap heeft gezet van 'kijk, dit is er gaande en we accepteren dit niet meer en we zijn een volk gelijk jullie' hè, ...dat heeft die gedaan... en dat is wel. Dat maakt het verschil tussen al die andere... die meedraaien en die proberen...

H(b): Of die gewoon iets doen en de partijen hun zeg, hun zegje doen... Fauzaya Talhaoui, Naïma [onverstaanbaar], die doen gewoon ...

R: Ja maar, ik vind dat wel goed dat die...

[door elkaar]

H(a): Da's goed dat er migranten zijn in de politiek maar,...

R: Ja maar, ze weten dat er veel problemen zijn met jongeren. De jongeren tegenwoordig die willen direct een oplossing en ze zien Abou Jahjah die zegt 'ik heb een oplossing voor...'

Als laatste: wat vinden jullie van het feit dat hij daarover schrijft?

R: Ik vind dat normaal dat hij daarover schrijft. [onverstaanbaar]

H(a): Da's gewoon een mening...

H(b): Nee, ik vind ja...

[door elkaar]

H(b): Hij wil zijn stem laten horen...

Nog opmerkingen?

R: Ik ben benieuwd langs de andere kant...

H(b): Ja, da's een vraag die ik mij echt stel... hoe de andere kant eigenlijk euh...

EINDE OPNAME

Focusgroep 4 – B’Nai B’Rith²
Donderdag 11 maart 2004, Mortsel

20.20 – 22.15

L: De B’Nai B’Rith organisatie werd gesticht in 1843 in New York om dus euh, de rechten van de mensen te beschermen en om de grondwet te beschermen, met de idee dat als de grondwet wordt nagevolgd, zijn de joden ook beschermd. Omdat de situaties die in Europa waren niet naar Amerika zouden worden geëxporteerd. Dus, met het recht van iedereen, het mensenrecht, geeft de joden een speciale, een speciale ...

Statuut?

L: ... bescherming, en dat is, dat was de reden voor. Nadien is het ook geworden een sociale vereniging, een sociale groep met doelstellingen en zo hè. En wij hebben dus de B’Nai B’Rith in Antwerpen opgericht in 1956, euh, vijf jaar na de shoah, met de idee dus weer de joodse bevolking te... ter hulp te zijn en dan ook, om dus een beter verstandhouding te arrangeren tussen de joden en de autoriteiten. Want die verstandhouding was heel slecht geworden voor de Tweede Wereldoorlog. Dat was de idee.

Ok. Dan kan u u nu voorstellen.

L: Ja, dus ik heet [...], dus in Antwerpen geboren te Borgerhout. Gestudeerd in Engeland, een beetje, teruggekomen naar het Belgische leger, euh, in een diamantbedrijf als fabrikant gekomen en gestopt na mijn pensioen. Dus euh, mijn interesse gaat naar de geschiedenis.

J: Ja, dus mijn naam is [...]. Ik ben op 23 december 1942 geboren, drie maanden na de deportatie van mijn vader. Ik en mijn moeder hebben dus ondergedoken geleefd in Wallonië. Ik heb een zus, die was ook ondergedoken geweest, maar in een klooster, in de regio van La Louvière-Charleroi. Na 1945 zijn we ons drieën herenigd geweest. Spijtig genoeg was mijn vader gedeporteerd en is dus van de uitroeiingskampen niet teruggekomen. Ik heb euh, dus mijn lager middelbare school gedaan op een joodse school in Antwerpen. Vermits dat ik dus zonder vader was, moest ik dus heel vlug geld naar huis brengen. Ik heb dus op nog niet 16 jarige leeftijd al moeten gaan werken in de diamantbranche als kloover, diamantklover, die eigenlijk een technisch beroep is. Ik heb een jaar of 10-12 daar gewerkt en achteraf ben ik ook reiziger geweest voor België, voor een groothandelaar in optiek en ik ben achteraf terug in diamant gekomen als diamantmakelaar. Verleden jaar, dus ben ik ermee gestopt en ik ben nu gepensioneerd.

M(a): Ja, ik ben [...]. Euh, dat is eigenlijk de bijnaam die de kinderen mij hebben gegeven toen ze klein waren en ik vond dat plezant dus ik heb die bijnaam gehouden. Ik ben hier geboren in 1931, ik ben dus, ik moet nog 73 worden, ik ben 72. Ik heb school hier gedaan. Ik was in de oorlog ondergedoken bij mensen, in een klooster, en dan bij familie en mijn ouders zijn gedeporteerd euh...ik heb opgeteld, met de deportatie heb ik 22 personen uit mijn familie verloren, ooms, tantes, nichten, neven. Na de oorlog, vermits ik geen ouders had, ben ik grootgebracht door mijn grootmoeder. Euh, heb ik ook vroeg moeten gaan werken, gelijk mijn buurman hier. Dus ik was op mijn 16 jaar al euh, als jong meisje op een bureau ben terechtgekomen. En ik heb dan gewerkt tot ik mijn derde kindje verwachtte en euh, ik heb er vier in totaal en ik ben dan thuisgebleven om ze groot te brengen. Euh... ik ben huishoudster, bij mij thuis, euh en dat doe ik vandaag nog. Ik ben wel op pensioen, maar thuis gaat het voort.

² De participanten wilden liever gebruik maken van pseudoniemen.

E: Ik ben [...], in Antwerpen geboren, nog voor de oorlog, want ik ben 65 en nog steeds actief als vertegenwoordiger. Hetgeen dat mij ook veel met mensen in contact brengt en dat maakt ook mijn groot genot bij het werk. Euh, tijdens de oorlog heb ik het geluk gehad dat mijn ouders eerst naar Frankrijk zijn gevlucht en dan in Zwitserland hebben kunnen terechtkomen, zodat ik toch minder rechtstreeks heb geleden. Wel heeft een groot gedeelte, is een groot gedeelte van mijn familie, die namelijk nog in Polen waren gebleven, dus die zijn allemaal tijdens de oorlog omgekomen en dat maakt toch een groot deel van mijn gezin uit, van mijn familie. Dus ik denk als B'Nai B'Rith lid is de herdenking van de shoah nog altijd levend.

M(b): Mijn naam is [...], ik ben in Antwerpen geboren in 1929, ik heb Vlaamse school gevolgd. In de oorlog ondergedoken in Wallonië, na de oorlog in het leger geweest en dan heb ik gewerkt in de diamant tot mijn pensioen. Nu ik op mijn pensioen ben, hoop ik nog lang van mijn leven te profiteren.

P: Ik ben P. Ik ben geboren in Parijs, in de jaar 1938. Daarna met mijn pa en ma en mijn zus zijn we gevlucht in Zuid-Frankrijk waar de vrij zone was met de hoop om een leven te kunnen doen. En altijd was de Gestapo achter ons. Maar we hebben chance gehad, we zijn geland in Monaco. Daar heeft mij pa een positie kunnen krijgen, na oorlogtijd zijn ze wel in Monaco gebleven. Daar ben ik opgevoed, naar school geweest, grootgebracht en daarna ben ik getrouwd met een mens van Borgerhout. En ben ik hier in Antwerpen komen leven, gelukkig in een joodse milieu, dat altijd mijn droom was.

Ik heb mij al een vrij goed beeld kunnen vormen van jullie...

M(a): Beetje achtergrond?

Euh, dat was eigenlijk mijn volgende vraag. Kunnen jullie jezelf eens omschrijven vanuit jullie achtergrond, euh, jullie joods-zijn, in welke mate dat dat een rol speelt? Of nationaliteit voor jullie een rol speelt... die dingen een beetje. Kunnen jullie daarover nog iets zeggen?

L: Ja, ik voel me enorm Belgisch en zelfs Vlaams. Ik heb dus mijn legerdienst hier volbracht, in België eerst, in Duitsland nadien. Ik ben daar in de tijd 18 maanden gebleven. We hebben daar dus de crisis, de Hongaarse crisis, meegemaakt, nee, doorleeft. Ze hebben mij twee keer terug geroepen naar het leger. Ik heb het leger altijd graag gezien, daar was geen probleem. In het euh... ik heb altijd willen in een echt Vlaams milieu leven, daarom zijn we vanuit Antwerpen vertrokken om in Mortsel te gaan wonen. En hier hebben we dus prachtige burens. Ik voel me hier thuis. Ik wou graag naar Israël gaan wonen, maar we hadden problemen met onze kinderen en dat verhinderde ons naar Israël te gaan wonen, anders waren we in Israël gebleven. We hadden al iets gekocht daar. Maar nu voel ik me perfect hier thuis.

J: Ja, 't is J terug aan de beurt. Euh, ik moet zeggen, voor mij persoonlijk, joods zijn is erg belangrijk. Ik beschouw me als Belg, van joodse geloofsovertuiging en ik heb me tot enkele jaren terug volledig euh, geïntegreerd gevoeld en gedacht, maar sinds drieënhalf jaar begin ik toch twijfels te hebben. Ik vraag me af soms, bij het lezen van de pers, relaties van bepaalde gebeurtenissen of ik ook werkelijk als dusdanig door mijn medeburgers geaccepteerd wordt. Euh, er is één lid van ons die de shoah dus vermeld heeft. Ik moet persoonlijk zeggen dat ik ook, als overlevende van de shoah, die zijn eigen vader verloren heeft, plus ook tien... euh meertallige tantes, nichtjes en neven, dat voor mij de shoah ervaring een kardinale rol speelt in mijn leven en mijn perceptie van de tegenwoordigheid. Euh, en zeker ook wat politieke evenementen betreft, dat dat ... dat je dat niet kan wegvegen, het gaat om de perceptie van wat gebeurt in het dagelijks leven.

M(a): Ja, ik ben dus M(a). Euh, vermits ik hier geboren ben, ben ik hier graag. Ik weet niet of mijn medeburgers van andere godsdiensten hetzelfde denken van mij als dat ik denk. Ik hoop dat ik toch door alleman wordt aangenomen, ik heb geen enkel probleem met niemand. In de school had ik ook geen problemen euh... joods zijn is een godsdienst, dat heeft niks te doen met een nationaliteit. Ik ben Belg geworden door keuze, doordat ik hier geboren ben... euh en ik voel me ook Belg. Ik ga heel graag naar Israël op bezoek, ik kom ook weer graag terug naar hier. Omdat ik hier geboren ben. Euh, ik denk dat ik er niet meer kan over zeggen.

E: Weer E aan de beurt. Ik lig van joodse niet wakker, te meer dat ik dagelijks omgang heb met niet-joden en het euh, ik voel me heel goed onder hen, en ik denk door de meeste wordt ik goed geaccepteerd alhoewel dat ik mijn identiteit niet voren breng. Euh, er zijn gevallen geweest waardat ik inderdaad ook in aanraking kwam met personen die euh, de joden niet gunstig gezind zijn ja maar, dat bestaat overal. Euh, ik moet zeggen dus euh, de joods, de joodse traditie heeft wel belang bij mij, zowel in de opvoeding van mijn kinderen, dus die euh, in joodse scholen onderricht hebben gekregen, maar die later ook aan de universiteit geen problemen hebben met omgang met euh, dus kinderen of met de jeugd van andere richtingen. Euh, ik ben wel fier dat ik jood ben, en euh, daarom ben ik ook bij B'Nai B'Rith, probeer ik mee te werken alsmede aan het behoud van de synagoog van de Bouwmeesterstraat.

M(b): Hier is M(b). Ik was zeer fier om Belg te zijn, maar spijtig genoeg, de laatste jaren voel ik daar grote haat tegen ons. En ik zou graag naar Israël gaan wonen.

P: Ik ben [...]. Ik ben niet Belg geboren, ik ben in Frankrijk geboren. Ik ben hier gekomen na mijn trouw, en ik voel mij goed hier, omdat feitelijk joods zijn of christen zijn, is voor mij even. Ik weet niet waarom joden moeten altijd hun eigen mening geven waarom ze goed joden zijn. Is er gevraagd aan de christen of ze goed christen zijn? Of ze naar de kerken gaan? Of ze zich goed voelen in België. Ik voel mij gewoon een mens in Europa. En als ik ga naar Israël, dan voel ik mij thuis.

Dankuwel. Jullie voelen jullie dus allemaal verbonden met Israël? De ene persoon al meer dan de andere... Klopt dat?

[instemmend gemompel]

Kunnen jullie heel kort even zeggen wat jullie vinden van de situatie daar, op dit moment? De situatie in Israël, het conflict Israël/Palestina? Heel kort, als inleiding op mijn fragmenten. Ik wil apart of door elkaar, als jullie dat willen?

P: Heb je goesting dat ik zou zelf beginnen?

L: Ja, doe maar...

Maar liefst heel kort.

P: Israël is een land. Die land met de ONU is in de jaar '48 [onverstaanbaar] geworden. Israël is daar, en iedereen moet Israël aanvaarden. Niet omdat we moeten de joden liefhebben. 't Is omdat het een land is. Van het start van de geboorte van de staat Israël zijn direct de buurmannen, 't is te zeggen op dit moment, de Arabieren, ze zijn direct begonnen met Israël te attaqueren. Want elke persoon die in Israël woonde, al jaren vroeger, in de jaren '20, en voor nog, wou absoluut vrede hebben. Maar als er mensen worden geattaqueerd, moet hij zelfmoord plegen en laten zijn eigen attaqueren? Moet hij zijn kinderen laten attaqueren? Moet hij zijn ouders en familieleden eerst en vooral attaqueren? Nee, hij moet ook antwoorden. En omdat Israël heeft kunnen en willen antwoorden is het een andere toestand geworden. Stel u voor: de joden durven antwoorden. Ze durven nee zeggen aan de moordpartijen. Ze durven nee zeggen aan de pogrom. Waarom? Omdat ze mensen zijn, zoals die anderen. En zo is het een verkeerd programma gestart. De programma is gestart met de antwoorden op de attack aan Israël. Niet dat Israël heeft zelf geattaqueerd en daar is een desinformatie die totaal moet gekuist worden, het is om de desinformatie dat wij moeten werken.

[problemen met tape]

M(b): Ik ben M(b). Over Israël moet je niet altijd luisteren wat de media zegt, want er is veel vals. Ik die ben geboren voor de oorlog. Die tijd riepen ze 'joden naar Palestina', nu roepen ze 'joden, uit Palestina'.

E: E... Ik betreur inderdaad dikwijls de eenzijdige informatie van alle nieuwsmedia, zowel van de Vlaamse, als de Franstalige euh... nieuwsmedia. Dit is geen geïsoleerd verschijnsel, want ik merk ook dat de buitenlandse berichtgeving op dat gebied mank is en dat Israël een verkeerd beeld wordt opgehangen.

M(a): Ja, dit is M(a). Er werd mij over twee jaar gevraagd 'wat verwijten ze u eigenlijk?' ... En dan heb ik gewoon geantwoord, gewoon dat we nog in leven zijn. En dat is ook zo, ze verwijten ons dat we nog leven zijn, dat Hitler zijn werk niet goed zou gedaan hebben, want dan zouden ze vandaag zoveel last niet hebben met ons, en ik steun Israël op 100% en ik steun de mensen die zich daar verdedigen tegen mensen die zelfmoordplegingen doen tegen burgers. Dat is geen oorlog meer, dat is een guerrilla, een vuile oorlog is dat.

J: Dit is terug J. Er is geen enkel verstandig mens die het recht van bestaan van een individu zou betwisten. Waarom zou dit ook niet gelden voor een staat? Elk volk heeft een staat. Waarom zou Israël, waarom zou het joodse volk een staat van hun eigen niet mogen hebben? Ik denk dat dat volstaat voor het ogenblik.

L: Ik ben L. België is ook een artificieel land, gevormd na Napoleon met in de tijd geen grenzen en toch heeft België een recht op bestaan. In dezelfde zaak is Israël. Maar Israël heeft altijd grenzen gehad. In het land van Israël zijn altijd joden geweest, door de eeuwen heen. Sedert 1850 is er een joodse meerderheid geweest, geteld door de Turken van eh Nabloes tot en met Jeruzalem, tot Jeruzalem dus in 1947 werd Israël erkend door twee derde van de UNO, dat is het legaal recht van Israël. Moest België aangevallen worden, zou de NATO België verdedigen, omdat België een

onafhankelijk land is. Wij hebben dus sedert '48, zeker sedert '47, 1847 [?], een recht van bestaan dat legaal is. En dit gaan we dus verdedigen. Wij hebben dus de shoah gekend en ze hebben ons dus vermoord omdat we niet voorbereid waren. De tweede keer gaat dat niet gebeuren. We hebben een leger en we zullen ons niet laten vermoorden. Ik ben in het leger geweest en als onderofficier weet ge wat een leger betekent, dus wij gaan ons verdedigen.

Euh, ik ga jullie dan nu het eerste fragment geven. U moet een stukje tekst lezen. Zoals ik al zei, het is niet mijn mening. Het is een eenzijdige controversiële visie, ik weet niet wat de bronnen zijn van de teksten. Het komt uit een boek dat vrij verkrijgbaar is in de boekhandel. Ik wou dat er gewoon even bijzeggen omdat ik die vraag al heb gekregen omdat het controversieel is. Ik wil jullie gewoon even waarschuwen. De bedoeling is dat jullie uitdrukkelijk jullie mening zeggen zoals jullie tot nu toe al gedaan hebben. Ok?

LEZEN FRAGMENT 1

J: Een boek van Ludo Abicht?

Nee. Wilt u beginnen?

L: Da's een tekst vol leugens, geschreven door mensen die nooit een gazet hebben gelezen hebben of nooit een boek gelezen hebben. 't Is de één leugen na de andere. Dus euh 'in de jaren '30 werd de zionistische infiltratie in Palestina aggresiever'. Dus, in 1917 was er een commissie die was gevormd door Sykes en Picot, Sykes was de Engelse kolonel die voor Engeland, voor de Engelsen werkte en Picot voor de Fransen. En ze hadden dus als opdracht het hele [onverstaanbaar] in het Midden-Oosten te verdelen. Dus, er waren dus plannen gevormd om dus soevereine staten te vormen, na de oorlog tegen de Turken, die feitelijk dus eindigde in '18 en dan werd dus ook overeengekomen dat er een joodse staat eventueel zou komen. En ... zoals ze het recht hadden euh, dus koninkrijken te vormen in Irak, in Jordanië, in Syrië, zo hadden ze ook het recht van de... euh, een joodse staat euh, of joodse land te creëren, waar joden zouden dus kunnen dus, euh, thuis voelen, zich thuis voelen. Dat werd ook gedaan, en dat werd dus universeel aangenomen dat ze het recht hadden, met het mandaat, een land voor joden euh te creëren en dus hadden de joden een legaal recht om naar Israël te immigreren, om naar het Heilige Land te immigreren. Het had niks te doen met het opkomst van het fascisme, want de meeste joden bleven toch ter plaatste. Zeggen dat er in '42 nog een bureel aanwezig was in Berlijn, een zionistisch bureel, is een ongelofelijke leugen, want in '42 waren ze al bezig in Aushwitz de joden te vergassen en te verbranden. Dus ge ziet wel dat het de ene leugen is na de andere. Dus, de joden hebben ze, hebben die eigen land dus gevormd onder de leiding van de Britten in de jaren '36-'37 na de opstand van de Arabieren tegen het mandaat. Ze hebben dus de joden vermoord omdat de joden omdat ze zeiden dat de joden aan de kant waren van de Engelsen. En dat hebben ze een joodse macht opgericht om, omdat de joden hun eigen zouden kunnen euh, verzetten tegen de Arabische overvallen. Niemand sprak in de tijd van Palestijnen, het waren altijd Arabieren.

Euh, het is niet echt de bedoeling om historische gebeurtenissen of de beschrijvingen te weerleggen. U mag dat wel heel kort doen, maar het is vooral jullie mening, wat vinden jullie goed of slecht en de manier waarop het beschreven wordt.

M(a): Ja maar, als wij iets willen zeggen, moeten we toch ook zeggen waarom?

L: 't Is een leugenachtige artikel. Dit is, dit is.

M(a): 't Is de ene zin na de andere.

L: Ze kunnen geen enkele zin steunen op de historische feiten.

M(a): Op de werkelijkheid dus.

E: Maar ze wil een korte mening van iedereen hebben, dacht ik?

L: En dus, feitelijk, waren we altijd in de weerstand. Als ze zeggen dus, dat de Palestijnen in de weerstand zijn, compleet fout. Wij verdedigen ons, wij waren akkoord om een soort samenleving met de Arabieren ter plaatse te hebben, en zij waren altijd opgehitst door een kleine menigte van hun leiders. Nu nog een zaak dat een grote leugen is. Geen enkel kwadraat meter, vierkante, vierkante meter, werd ooit gestolen. Dus elke vierkante meter is in Israël, het Heilige Land werd gekocht door een organisme Keren Kayemeth Leisraël [Joods Nationaal Fonds, KDP], gekocht op de prijzen die waren dus in Parijs, of in Manhattan, zo duur was het land. En vandaag hè, vandaag... 100m² in Israël kost ongeveer een miljoen euro. Da's het duurste land ter wereld, dus zeggen dat wij dus grond gepikt hebben, da's compleet fout. Toen twee jaar geleden, ik weerleg dus het artikel. Toen twee jaar, of drie jaar geleden, dus de Arabieren, dus de Palestijnen in opkomst kwamen, toen wou, toen zei

[onverstaanbaar], dus een joods gedeelte, het zuiden naast Jeruzalem, waar ze aan het bouwen waren, gepikt was, compleet fout. Het was dus door de Keren Kayemeth Leisraël in 1936, en dan verloren tijdens de Onafhankelijkheidsoorlog in '47-'48, teruggenomen in '67, maar dat land was dus vierkante meter naar vierkante meter gekocht door de organisatie Keren Kayemeth Leisraël, en dus ... dat wij dus die Arabieren hebben aangevallen, is compleet fout, wij hebben de Arabieren juist te stand gebracht op een paar kilometer van Tel Aviv, op 14 km van Tel Aviv dat gebied dat de Egyptische leger konden stoppen. Die kwamen daar met tanken, die kwamen daar met vliegtuigen, zeggen dat ze geen vliegtuigen hadden, of tanken, dat is compleet fout... Ze stonden daar met [?] en [?], de Eerste Wereldoorlog aan het vechten tegen een overmacht van zeven Arabische landen, en zeggen dat dat de Arabieren, dus de zwakken waren is compleet fout. Het is een leugenachtig artikel, en iedereen wordt er kwaad van als je dat leest.

E: Dat ze moeite hadden om,... E, euh, de grofste leugen vind ik toch die 30 000 man die al die Arabische euh, landen van het genootschap niet konden bijeenkrijgen, daar waardat een beperkte bevolkingsgroep, euh, over een troepenmacht van 90 000 soldaten beschikte. Euh, anderzijds bon, het hele artikel, dat straalt leugens uit van begin tot einde en ik denk, een ernstig persoon die kan er alleen maar mee lachen.

M(a): Ja, eigenlijk kan ik op zo'n artikel heel slecht reageren want dat is ne grote pot leugens. Er is geen enkele zin die een woord waarheid zegt, geen enkele. En als ge dat twee keer leest, dan wordt je twee keer zo kwaad.

J: Ja, het is J terug. Hetgeen mij frappeert bij het lezen van dat tekst, dat het euh, enorm veel argumentatie terugneemt van de toenmalige Sovjetliteratuur. Ik moet daar een klein inleiding geven. Onmiddellijk na '67 werd in de pers van de Sovjetlanden en ook van de landen die onder invloed van de Sovjet waren, euh, een euh, een euh, moet ik zeggen, een genre mening verspreid, dat de zionisten gelijk waren aan nazi's. Dus euh, hetgeen wij dus hier zien, dat wordt menigmaal onderstreept dat dus, de joden, en dus de zionisten, dat is één, en zionisten dat is gelijk aan nazi's. Da's een pure communistische propaganda, die dus verspreid werd onmiddellijk na '67. Euh, er is geen enkel zin die, die niet euh, zou ik zeggen, de waarheid affronteert. Ik zou alleen maar zeggen, bijvoorbeeld, dat in '47, dus beslist werd in de VN dat gebied te verdelen, dat de joodse agentschap, dat dus toenmalig de, dus het provisorisch regering was, onmiddellijk het plan van verdeling aanvaard had. De Arabieren weigerden. Er werd dus een resolutie uitgeroepen, die dus euh, Israël als onafhankelijke staat uitriep, samen naast een Arabisch, Palestijns land. Dat werd door de Arabische landen verworpen, en ze waren dus de ... de Arabische landen, die nu euh, systematisch dus euh, verwijten aan Israël, de zogenaamde resoluties niet te willen naleven, zij waren de eerste die dus een VN resolutie verwerpen (verwierpen KDP) door dus gewoon dus dat vers uitgeroepen land binnen te vallen. Als men mijn vriend E, enkele voorbeelden aangehaald over die zogenaamde cijfers, wij weten allemaal bijvoorbeeld dat Egypte over een luchtmacht beschikte. Er werd regelmatig gebombardeerd. Euh, het is werkelijk een *mishmash* van propaganda, euh het is duidelijk ook, dat sinds '73 de Arabieren niet meer geloven, dat ze dus een militaire overwinning over Israël kunnen behalen, dus sinds 1973 wordt alles gedaan om die slag om Israël, om de slag om het Heilige Land, in de media en vooral door politieke middelen dus te voeren en dat genre natuur, dat is gewoonweg, dus, een lening aan propaganda om dus ook de, de veldslag over de opinie binnen te halen. Er is niks meer over te zeggen.

P: Met lezing van deze tekst kunnen we zeggen dat is spijtig genoeg, dat men hecht zo veel belang aan zulke mensen die altijd leugens zeggen, vertellen, schrijven, men geeft geld, papier, editie, boeken aan leugens. Wanneer zullen we geld geven voor boeken, edities, ten eerste en vooral voor een mooi onderwijs, een echt onderwijs, betreffende joden en niet-joden, een echt neutraal onderwijs. Daar moeten we geld voor geven, niet voor zulke papieren die juist goed zijn voor naar de vuilbak te gooien.

M(b): Hier is M(b). Ik heb euh, de tekst gelezen. Van A tot Z is het maar leugens, vuiligheid, verontschuldig mij dat ik het zeg. Vergeten jullie dat in de oorlog de moefiti van Jeruzalem aan Israël heeft gevraagd de joden zoveel mogelijk te doden? En dat Arafat een familielid is van hem?

Jullie hebben jullie mening gevormd. Speelt het feit dat jullie... speelt religie daar een rol bij, bij jullie mening?

[in koor]: Nee...

M(a): Absoluut niks mee te zien...

E: [onverstaanbaar]

[gelach]

Dus of religie een rol speelt bij jullie mening?

M(b): Helemaal niet.

M(a): Helemaal niet.

Welke gevoelens, buiten woede, roept deze tekst nog op? Of is het enkel en alleen woede?

M(a): Woede, dat is het niet...[onverstaanbaar]

L: ...hetzelfde... dus ik heb dus de strijd, dus de Vlaamse strijd, meegeleefd hè. 't Is dezelfde woede die de Vlamingen hebben omdat ze hun eigen lot niet konden dus euh naleven hè. Dat mensen een cultuur betwisten, precies hetzelfde hebben wij met Israël. Dus hier hebben ze de Vlaamse strijd gevoerd, 100 jaar lang, om Vlaamse rechten. Wij, joden, wij voeren een strijd voor joodse rechten. Ge moet niet in god geloven om die strijd voor joodse cultuur, voor een joods vaderland, voor een joodse veiligheid... dus feitelijk is het helemaal normaal. Dezelfde strijd die wij voeren hier, is gevoerd in elke land, toen Oost-Europa onafhankelijk geworden is, eerst na de Eerste Wereldoorlog en de tweede keer na de val van het communisme. Dus wij hebben feitelijk ook het recht te strijden voor onze toekomst.

E: Voor onze toekomst.

L: En waarom gunnen ze ons niet dit recht? Feitelijk, het gaat hier over een land waar joden altijd geleefd hebben. 't Is niet dat we op één dag zegden, tiens, we gaan terug naar een land die, laat ons zeggen, dat we geleefd hebben in de tijd van Spanje. In 1492 hebben ze ons buiten gegooid van Spanje, we gaan terug naar Spanje. Nee, we zijn dus teruggegaan naar een land waar er altijd joden geweest zijn, door de eeuwen heen, altijd joden geweest. En dus, feitelijk die Arabieren die nu gekomen zijn, grote families, de [onverstaanbaar] en, en de Hoesseini's die zijn niet van Palestijnse afkomst, wat ze ook zeggen, die zijn van Egyptische afkomst, die zijn van Syrische afkomst, die zijn van bedoeïdische afkomst, van Jordanië. Wij zijn echt, het echt volk van daar.

E: Hetgeen dat u waarschijnlijk het meest interesseerde, dat was wat we van de tekst denken, en soms, bij sommige...

Kan je dat nog eens herhalen van die propaganda?

E: E... ja, 't is aan... Euh, wat het belangrijkste is, is dat zo'n teksten gemakkelijk verspreid raken en bij sommige euh, wel euh, dus euh, veel euh hechten er geloof aan, en dat is de strijd die we tegen de desinformatie ook willen leiden. Euh, ik heb een tijd geleden, was er een ontmoeting op een zending, een uitzending van de RTBF, de Franse euh, zender, en een zekere imam die beweerde dat Israël, dat de joden feitelijk nooit in het Heilig Land gewoond hebben en dat ze in de jaren '30 dat land zijn komen bezetten. Dus, dat zijn beeldvormingen die in die tekst ook terug komen. De waarheid moet toch nog altijd in het midden komen.

[onverstaanbaar]

LEZEN FRAGMENT 2

L: Dus het gaat voort met andere leugens, maar dit hier, die is een gemakkelijk te tonen om bij het lezen van dagbladen van 1987, kan men zien dat de eerste paragraaf al fout is. Die, die deltalieger, die vloog niet van Syrië naar Israël, die vloog van Libanon aan de kust, naar Israël, dus ongeveer drie kilometer verder en landde niet in een militair kamp maar landde naast de ... naast het strand en die schoten dus op kinderen en mensen die daar waren.

P: Compleet fout.

L: En met deze is het ook, is het dus, de intifada ook niet begonnen, want de intifada begon dus een jaar later ergens anders in het centrum van Israël. En het is zo, die, de echte doelstelling van de intifada, is niet de massale opstand van de bevolking. De echte reden is, ze hadden dus alles geprobeerd, door leger en aanvallen op Israël, onverwachte aanvallen tijdens de Yom Kippuroorlog, en alles mislukte. Dus hebben ze nu gezien, misschien kunnen we die oorlog van binnenin winnen. Dus eerst de publieke opinie euh, veranderen, om dus nadien een politieke overwinning en nadien dus proberen die politieke overwinning ergens de joden te verdrijven. En dus, hebben ze dus hetzelfde gedaan dat ze hier in Israël geprobeerd, dus tijdens de oorlog van Irak en Iran, daar hebben ze massaal kinderen, ik spreek van mensen, van kinderen van tien tot veertien jaar, massaal tegen de tanks proberen te sturen, om die euh, om te tonen aan de wereld wat er echt gebeurde. Dat ze dus die kinderen vermoordden en die kinderen vermoordden en dat hebben ze gedaan hier ook. Maar de tweede keer, tijdens de tweede intifada, is dat mislukt, omdat er was toch te zien aan zekere beelden van de televisie-uitzendingen dat die kinderen werden dus terug geduwd tegen de soldaten omdat ze het vuur zouden openen, omdat ze dus die paar seconden zouden dus euh, filmen. En euh, er was

ook zo het geval van de jonge Mohammed Al Doura die die feitelijk door Israëlische soldaten werd vermoord en die feitelijk en ze tonen dat... Maar met een film van de televisie en ge snijdt dat weg en ge snijdt dat weg en ze tonen maar wat ze willen zien. Maar nadien is een Duitse televisieploeg naar Israël gekomen en heeft die hele zaak van de kleine Mohammed, dus hoe die werd vermoord door Israëlische soldaten, nazien en wat hebben we gezien, die Mohammed Al Doura is zelfs niet gestorven. Die leeft nog altijd door. Da's toch....

M(a): En z'n zoon.

L: En z'n zoon, da's toch ... een kind is helemaal niet vermoord geworden, maar dat konden we dus op de film niet meer zien. Ik heb, bij toeval, wat hier zegt, dat Rabin gezegd heeft de handen en voeten te breken van, van kinderen. Ik heb dus de hele film gezien. Dan ziet ge dus Israëlische soldaten onder het vuur, dus, voor een een ... land, ze krijgen steun... en euh, euh militaire tucht. Ze mogen niet reageren. Opeens gaat het niet meer verder, worden die soldaten toch kwaad en ze dus het geweer. Als ge in het leger geweest bent, de eerste zaak dat ze u leren is dus dat het respect voor het vuur. Ge moogt het vuur maar openen als de officier het bevel geeft, ge moogt absoluut, en het is hetzelfde in het Israëlische leger, het is een modern leger, ge begint maar te ... als als je het recht hebt... En dus, na een tijd was het onmogelijk zo te blijven onder en hebben ze dus een jongere gepakt en hem met stenen [onverstaanbaar] en dus is dus links en rechts uitgesneden dus ze hebben maar gezien hoe die soldaten die jongeren pakken en stenen tegen die handen gaan. En zo is alles gebeurd, met de zaak van Mohammed Al Doura, euh, dus ...

... Verkeerde beeldvorming?

L: Dat is, dat is het hele zaak... Dus, die opstand in Israël, die opstand van de Palestijnse autoriteit, da's

EINDE TAPE 1 KANT A

L:... ergens in de provincie, in in Afrika, 100 mensen zijn met geweren hè, of met machinegeweren, ze kunnen over een bevolking van een paar miljoen mensen dus euh, heersen. En da's hetzelfde, die mensen daar euh, die hebben dus geld gekregen van Europa, Europees geld gekregen, en die geven ze niet door aan hun industrie of sociale diensten, die geven ze door aan die maar mili..., aan die paar terroristen, en die terroristen, die terroriseren hun eigen medeburgers. Er is nu een situatie in de Arabische, in de Palestijnse, nee, de ... waar de Palestijnse Autoriteit regeert, van dus ontucht, wanorde en dat laten ze begaan omdat het voor hun goed zit zo. Maar dus de rest van de bevolking zou graag gaan werken. Als ze dus, als er dus 20 000 mensen kunnen gaan werken dan heb je dus 20 000 die willen gaan werken, geven ze het recht voor 50 000 mensen, dan gaan 50 000 mensen de grens over, dus waar er een minderheid van mensen betaald worden om te gaan vechten, er waren zelf getoond dus mensen die in Gaza woonden en die dus de terroristen verhinderden te schieten omdat ze niet wilden dat ze hun huis zouden kapot maken, dat is heel de zaak. Een foutieve interpretatie van de situatie, die intifada, da's een intifada van een paar mensen, en daarom is Arafat één van de rijkste mensen ter wereld geworden. Heeft al het geld naar hem toegenomen en dus... absoluut getoond dat Arafat, dus Arafat door de banken veel, 5 miljoen euro gekregen heeft de laatste maand. Dat is niet normaal.

M(a): In één maand...

L:... da's toch geen oorlogsofstand? Da's ...

P: ... één maand.

Ok, ik denk dat we...

M(b): Iedere maand, 40 miljoen euro, 40 miljoen euro naar zijn vrouw.

P: Elke maand.

L: Da's geld dat, dat wij, de belastingbetaler.

M(a): Van u en ons.

Denkt iedereen daar zo over? Het feit dat dat allemaal...

E: Ik denk dat we terug moeten komen naar het artikel, bon, je voelt dat het een éézijdige opstelling is en die resoluut natuurlijk, geen rekening wil houden met de Israëlische realiteiten. Bon, euh, misschien zijn er natuurlijk altijd liefhebbers voor zo'n soort euh, literatuur maar ik denk, mensen die op de hoogte zijn, dat die toch beter kunnen oordelen.

M(a): In welk geciviliseerd land zet men kinderen van zeven, soms van zeven, acht jaar, op de eerste rij in een oorlog. Bij ons, in Europa, in de Westerse landen en ook in Amerika, worden kinderen beschermd, in bunkers gezet als er oorlog is, dat er hen niks zou overkomen, want dat is de toekomst

van een land, de kinderen. Zij, de Palestijnen, zetten hun kinderen op de eerste rij. Ze zijn hun eigen toekomst aan het kapotmaken. En dat geloven ze het nog, dat ze iets groots doen. Ik vind het vreselijk want die kinderen hebben dat ook niet gevraagd. Die kinderen die worden bijna geboren met een geweer in hun arm. Ze komen bijna zo ter wereld. Ik vind het een afgrijselijke zaak want kinderen hebben het recht van gelukkig te zijn, van op te groeien, van naar 't school te gaan, en hier moeten ze op de eerste rij staan en zich laten vuurgevechten door de Palestijnen of de Israëliërs, dat gebeurt ook, ongelukkigerwijze. Ze worden gewoon kapot gemaakt, ze zijn hun eigen toekomst aan het kapot maken.

En wat vind je van de tekst?

M(a): Van de tekst? Daar geef ik liever geen commentaar op, want daar wordt ik ziek van.

J: Ja, ik zou nog even mijn opinie erover geven. Ik blijf bij mijn eerste mening, dat alles wordt gedaan om de strijd van de wereldopinie te winnen. Euh, ze, de Arabieren weten heel goed dat door militaire euh middelen, ze geen kans hebben om Israël te overwinnen dus hoe grover de leugen hoe beter dat het gaat. Gisteren werden er, werd er in de internationale pers een bericht doorgezonden. Een zekere Abbas is in Amerikaanse hechtenis in Bagdad gestorven. Het is interessant dat geval van Abbas even hier aan te halen. In 1987, als leider van een splintergroep van de Palestijnen, had hij dus een cruiseschip gekaapt en hij had dus niet beter gevonden dan een [onverstaanbaar] die in een rolstoel zat in de zee te gooien, in naam van de strijd voor Palestina. Ik denk dat dat voorbeeld boeken telt, dat we niet verder erover moeten spreken wat Palestijns verzet, of algemene revolutie betekend.

P: Feitelijk, al die ... leiders van Palestina of van Arabierenland zullen nooit op eerste rang komen, ze blijven goed beschermd, ze houden van het leven, ze houden van geld. Ze sturen in de eerste lijn arme sloeren, arme mensen en arme kinderen, en dat speelt geen rol. Ze mogen wel duizenden vermoord worden, ze zijn verplicht om dat te doen. Waarom? Omdat ze zijn zo opgevoed. Het wordt vanbuiten geleerd in de school dat joden moeten vermoord worden, dat Palestina moet winnen. Het is in alle scholen, het is wel bekend. Het is echt opgenomen [?] dat de scholen van Libanon tot en met Egypte en Jordanië inbegrepen, ze hebben daar scholen en klassen waar van klein af moet u leren dat joden moeten vermoord worden in naam van Allah, in naam van god, voor een grote held te worden en dat sterven voor Allah is een mooie dood. Dat is geen opvoeding, geen onderwijs. Onderwijs is dat de kinderen moeten gelukkig zijn, spelen en mooie gedichten leren.

En wat vind je van de tekst? Kan je nog iets zeggen van de tekst?

P: De tekst is een pak leugens.

Welke gevoelens roept deze tekst bij jullie op?

P: Belachelijk. Belachelijk.

L: Vroeger, vroeger, vroeger was hier een partij die zei, we moeten absoluut vrede maken met de Arabieren, de Palestijnen. En dus feitelijk, op een zeker moment, eu, vier of vijf jaar geleden, was er dus een sterke voeling dat ze dus iets moesten maken om feitelijk een einde te maken aan die oorlog. Dus is een zekere Barak eerste minister geworden in Israël, hij was een dus held, en die was dus stafchef geweest, en die is naar Amerika gegaan en die heeft Arafat ontmoet en die heeft alles, alles nagegeven. Dus nog maar, in plaats van 100% terug te geven, ging hij feitelijk 103% terug geven, want hij heeft toch een deel van de [onverstaanbaar] gebied terug gegeven aan aan de de Gazastrook. En iedereen dacht, 't is gedaan, we hebben dus de vrede, het is gebeurd. Arafat kwam terug naar Jeruzalem en die, die man, als toen Sharon op de Tempelberg kwam, dat is feitelijk een aanval tegen de Arabieren, een provocatie en hij heeft dus de nieuwe intifada gearrangeerd. Maar feitelijk, hij wou al sedert het begin geen vrede met de joden, want bij het begin, bij hun, zolang heel Israël euh, niet wordt ontruimd door de joden, zal er geen vrede zijn. En daar zijn we nu pas begrepen, dus we dachten dus dat ze gereed waren, dat Barak alles had toegegeven, behalve één zaak, kwamen terug van Camp David en ze zeiden, ja, we zijn nog iets vergeten, die vluchtelingen die daar in de Arabische landen zitten, die moesten terugkomen. Dus dan zijn ze teruggekomen en ze hebben dus twee weken lang gezeten in Tabah, dus in de Sinaï woestijn, waar een hotel is en ze hebben gediscussieerd dus over de terugkeer van de Palestijnen. Dus de terugkeer van de Palestijnen is een gevaarlijke zaak, omdat opeens zou er dus een Arabische meerderheid zijn en iedereen weet dat dus van de 300 000 of 400 000 Arabieren die gevlucht zijn 50 jaar geleden, er mogelijk 4 miljoen zouden zijn. Zelfs hadden ze dus 20 kinderen, dat kunnen ze uitrekenen. Dus hebben ze gezegd, Barak gezegd, ok, wij hebben dus hier een plan. Elk jaar 10 000 mensen terug plus hun families, dus 10 000 mensen plus hun families, zou ongeveer 30 000 mensen zijn, op 10 jaar zou dus 300 000 mensen zijn. Dat dachten we ze zeker ook, 't is nu alles toegegeven, nu komt er vrede. Maar nee, 't is niet alleen in Israël. Als we dus kijken nu wat er in de wereld gebeurd, van links

naar rechts zijn de moslims overal in de aanval, tegen de anderen. Dus ge neemt van rechts naar links, ziet ge daar in in euh Indonesië, ge ziet dat in de Filippijnen, ge ziet dat in communistisch, nee, ik ga van links naar rechts, ge ziet dat zelfs in communistisch China, in de [onverstaanbaar] provincie is daar een moslimminoriteit, die wil dus een afscheuring. Ge ziet dat in het conflict tussen Pakistan en Indië, ge ziet dat dus euh, ergens in Sudan, ergens in de euh Afrika, in Côte d'Ivoire, waar dus een minderheid van moslims zijn komen werken gedurende de 20 laatste jaren, en die zijn daar ergens de meerderheid geworden in de noordoostelijke provincies, waar diamant is en ze willen nu heel het land overnemen, dat is dus een strijd die op een zeker, ik vergeet nog Ethiopië, da's geen strijd in Israël. Maar in Israël is er precies nog iets anders omdat er toch nog Europees antisemitisch, antisemitisme inbegrepen is, en dus ... wat dus niet normaal is overal in de wereld, is wel normaal in Israël. En daarom is heel de joodse, of bijna heel de joodse gemeenschap over de hele wereld, echt gehecht om alles te doen dat de antisemieten deze keer niet zouden zegeviereren. We hebben al een shoah gehad, deze keer passen we op. We waren niet voorbereid, deze keer zijn we voorbereid. En daarom zijn ze zo kwaad. Waarom zijn ze zo kwaad? Ze kunnen het niet doen. 50 jaar hebben ze, 55 jaar hebben ze geprobeerd, ze kunnen het niet doen. Omdat we nu voorbereid zijn. We hebben nu een bondgenoot en dan zijn ze kwaad op de bondgenoot, Amerika.

Gaat iedereen daarmee akkoord?

[in koor] ja

M(a): Absoluut.

E: Maar was dat uw bedoeling?

't Was een extra...

M(a): Ja, 't was een ...[onverstaanbaar, door elkaar]

[onverstaanbaar] het was er wel bij. Zijn er nog opmerkingen over de teksten?

E: Ja, mooi geschreven.

M(a): Ja, te klein, maar ik heb het kunnen lezen.

J: 't Is nazi propaganda, dat is het. Absoluut... in het Nederlands.

M(a): En mag ik er dan nog iets bijvoegen?

M(b): Da's juist, goed gezien...

M(a): Als Arafat, of zijn eerste ministar, Qudai of hoe heet die nu weer? Een redevoering...

J: Qorei.

M(a): een redevoering houdt in de twee talen, de Arabische taal en het Engels, dan zegt die juist het tegenovergestelde, zagezegd een perfecte vertaling. Hij spreekt in het Engels en zegt tegen de Westerse bevolking en tegen de reporters, waar dat de meeste geen Arabisch kennen, euh van, ja, wij willen vrede hebben, wij willen in vrede leven en onze kinderen groot brengen en alles wat dat erbij hoort. En in het Arabisch zegt hij tegen de Arabische reporters en tegen de bevolking die ernaar luistert van, ge moet ze allemaal doodmaken die joden, zoveel als dat ge kunt. Dan kom je in de hemel en dan krijg je 70 maagden.

L: Mag ik iets vragen?

Ja...

L: Weet ge wat Al Qaida betekent?

Nee...

L: Moet ik het u zeggen? Da's interessant. Ben het pas nu te weten gekomen.

J: De basis.

L: Nee. Het woord Qaid, wil zeggen grote chef. Dus dat wil zeggen kalifaat, ze willen weer het kalifaat dat was dus ten tijde van Mohammed, dus weer opbouwen. Dus Qaida wil zeggen het kalifaat, dus ze willen dus het kalifaat, dat gaat van Azië tot

J: Het extreme westen...

L: Terug opbouwen...

Bedoelt u dan dat er ook een zekere godsdienstoorlog is in Israël?

L: Ja.

[door elkaar]

J: Dat is het zeker. Het is een poging vanwege bepaalde landen, georganiseerde landen, om hun geloof en ideeën op te dringen. Een Saoedi-Arabië in, op dat gebied, speelt zeker niet de laatste rol.

M(a): Dat zijn de Whalabieten hè?

J: De Whahabieten.

L: Ge weet, feitelijk, wat er nu aan het gebeuren is, is de Vierde Wereldoorlog. ...

[door elkaar]

L: De vierde. Ik zal u zeggen. We hebben de Eerste Wereldoorlog gekend, met de tranchées, daar in Vlaanderen, de Tweede Wereldoorlog, dan hebben we de Derde Wereldoorlog, de Koude Oorlog, die niet zo koud was, die was helemaal niet... we hebben Korea gehad tijdens de Derde Wereldoorlog, we hebben Indochina gehad, we hebben Vietnam gehad, da's meer hetzelfde, we hebben dus Afghanistan gehad, dus tijdens de Derde Oorlog en opeens... Dus opeens was het gedaan omdat ze geen geld meer hadden. Ze hadden dus, de communisten hadden dus heel West-Europa, Oost-Europa, uitgebuit en dus opeens kwam geen geld binnen en dan hebben ze één strijd, euh één brug te ver gegaan, ze hebben dus Afghanistan binnengevallen en dan hadden ze echt geen geld. Euh ... er was een zekere Morgenthau [?], in '44, in de conferentie van Malta, vroeg Churchill, we gaan, als het dus conferentie..., we gaan dus als de oorlog gedaan is, Rusland aanvallen. Heeft Morgenthau gedacht, compleet zot, we hebben geen kracht meer, de soldaten zouden niet meer doen. Na jaren propaganda voor de communisten in Amerika, [onverstaanbaar] met het geld, die mensen proberen dus ... uitputten door dus een strijd te maken, een bewapeningstrijd en dus voor het leger, voor het dagelijks leger, dat kunnen ze niet aan. Dus, zo zijn ze met de tijd dus vermoeid geraakt, en dat gebeurd door de jaren heen...

M(a): 't Heeft 50 jaar geduurd.

L: Dat zullen ze ook met de moslimwereld doen. Als ze niet willen meewerken met het Westen, om normaal voort te leven, en een wereld, een vredelievende wereld op te bouwen, kunnen we ze kapotmaken financieel.

Ok. Ik ga nu naar de afrondende vragen. De laatste tijd in de media is er veel aandacht voor het antisemitisme, de polarisatie tussen de moslims en de joden in België. Merken jullie daar iets van in België, in Antwerpen?

M(b): Zeker.

E: Wel, ik denk euh, er zijn dus verschijnselen die op klaarlichte dag op straat gebeuren, dus mensen die een joods uiterlijk hebben, die worden aangevallen, dat is meermaals in Antwerpen gebeurd en ja, euh, de groep van onze vriend Abou Jahjah, die laat zich ook langs die kant zien. Trouwens de eerste betoging, dat echt euh een ontmaskering van euh, de anti-joodse gevoelens, meer dan anti-Israëliëse gevoelens, en ik denk dat dat nu duidelijk voor iedereen wordt.

M(a): Persoonlijk heb ik daar geen ervaring mee gehad, maar, er zijn wel mensen aangevallen geweest, er zijn synagogen, hebben ze proberen in brand te steken. Euh, [onverstaanbaar] de Hollandse synagoog die als monument erkend is door de staat. Euh, al de joodse huizen of waar dat joodse organisaties zijn, joodse scholen, die zijn allemaal speciaal beschermd, dat er geen auto's zouden kunnen tegen geplaatst worden, met grote betonnen blokken. Dat zijn toch allemaal dingen die niet nodig zijn in een normale wereld! Moeten wij ons nu zo beschermen? Dat was in '40. Maar vandaag hadden wij nooit niet gedroomd dat wij dat terug gingen moeten doen. Dank u.

L: Ja, ik wil zeggen, da's toch niet normaal dat acht procent van de Antwerpse politie niks anders doet dan de joden beschermen. Waarom moeten wij ons beschermen? Omdat wij aangevallen worden. Anders zou de politie andere opdrachten kunnen uitvoeren.

M(b): Ik ben wel aangevallen geworden door een Arabier. Hij trok zijn mes.

L: Wat zegt u?

M(b): Hij trok zijn mes. Ik heb het mes niet gezien, maar hij deed de beweging. Ik heb m'n gsm genomen en gezegd 'ik roep de politie' en hij is weggelopen.

Nog iemand?

P: Euh, ... joodse scholen zijn nu gewapend, met hoge muren, met barricades, en alles, om joodse kinderen te beschermen. 't Is niet juist. Maar zo is het, omdat onze kinderen moeten veilig zijn. Er is een fout, er is iets die van onze regering moet komen om iedereen rustig te maken en om iedereen rustig te maken moeten we zeker geen geld geven aan terroristengroepen.

Nog iemand opmerkingen? Nee? Hebben jullie enig idee van wie de tekst zou kunnen komen? Ludo Abicht is al gevallen...

J: Lucas Catherine?

Nee. De naam is al gevallen.

M(a): Is de naam al gevallen?

De naam is al gevallen.

M(a): Dan heb ik het niet gehoord.

Euh... Meneer Abou Jahjah.

M(a): Oh!

P: Ja maar, da's normaal.

[door elkaar]

J: Hij is zelfs geen echte Belg. Hij is op een fraudulente manier het Belgisch burgerschap aangeworven, op basis van ...

M(a): Van valse verklaringen hè.

J: ... die een mens dus euh als Belgische burger beschouwd kan worden. Daar loopt toch iets mis in België. Als je dan ook ... U weet dat misschien niet dat een jaar geleden of twee jaar geleden, de Palestijnse diplomatieke vertegenwoordiging door de Belgische staat gefinancierd werd.

L: Officieel.

J: Met uw en mijn geld, omdat zozegegd dat ze niet het geld hadden om die die, personeel te onderhouden en dat onze twee tovenaars, onze twee federale tovenaars, Michel en Verhofstad dat toch zo, zo een organisatie moet toch een diplomatiek venster hebben. Dus terroristen worden met ons geld gefinancierd.

E: En u hebt het uit een boek gehaald?

Ja, het komt uit... Hij heeft een boek gepubliceerd, in november.

L: En hoe heet dat boek?

Het heet 'Tussen twee werelden'. Het is een autobiografisch verhaal en af en toe verwijst hij naar het Midden-Oosten conflict. Het gaat over zijn leven, zijn jeugd, de komst naar België.

M(a): Hij zelf is geen Palestijn. Hij is een Libanees van oorsprong.

J: Wie weet is hij misschien zelfs geen Libanees ook niet. Wie kan dat dat weten als hij zo veel leugens...

M(a): Er zou hier een wet moeten bestaan, gelijk dat in Amerika bestaat. Als ge liegt, dan wordt ge meer bestraft dan als ge iemand doodschiet.

[door elkaar]

M(a): In Amerika kunt ge het burgerschap ontnomen worden en het is al dikwijls gebeurd omdat die mens op een leugen betrapt werd, en niet alleen werd hij het burgerschap ontnomen, maar werd hij uit het land gezet.

L: Maar 't is fout te zeggen dat hij Libanees of Palestijn is. Etnisch is er geen enkel verschil tussen Arabieren die Israël wonen of zelfs in Egypte. Het is dezelfde etnische groep hè. Dus de enige etnische groep die verschillend is in Egypte zijn de kopten, dus de christenen daar. En dat zijn daar, dat is de originele bevolking van het land. Want feitelijk het woorden 'kopten' hè, is van eucopt, dus Grieken, eu, eu wil zeggen Griek, Griekse schone...

Eu wil zeggen schoon.

E: Eu meisje!

[gelach]

L: Dus en kopt wil zeggen dus euh, Egypte hè. Want de echte naam van Egypte is Mizr [?]

[door elkaar]

L: In het Arabisch in het Mizr.

Ok. Kan ik dan hier de discussie afsluiten?

M(a): Als u voldoende materiaal hebt...

EINDE OPNAME

De rol van identiteit, dus van de joodse en moslimgemeenschappen in Antwerpen ten opzichte van de beeldvorming, dus de berichtgeving, over het conflict in Israël. Ik ga daarvoor een paar teksten gebruiken, euh, de teksten zijn heel kritisch, heel controversieel en ze kunnen misschien een beetje kwetsend zijn, maar het is wel belangrijk om te weten dat het niet mijn mening is, maar dat ik gewoon wil weten hoe jullie daarover denken, jullie kritiek daarop en hoe jullie je daarbij voelen. Dus vooral je eigen mening is belangrijk en ook goed duidelijk maken waarom je dat denkt of dat voelt.

Euh, ok, [onverstaanbaar]. Eerste vraag. U mag uzelf gewoon voorstellen. Naam, beroep, misschien leeftijd, het hangt ervan af of je dat wilt zeggen, dat hoeft niet.

R: dat is geen probleem.

Gewoon voorstellen van jullie zelf.

A(a): Mijn naam is [...] [?]. Ik ben 80 jaar oud en euh, ik woon heel mijn leven hier in Antwerpen. Ik ben hier geboren, mijn ouders ook. Ik, wij zijn, wij voelen ons goede Antwerpenaren. Onze kinderen zijn in Israël. Wij zijn heel zionistisch. Ons kinderen zijn op de joodse school geweest, op de Tachkemoni, ik weet niet of dat u die kent, misschien, en euh, op 18 jaar zijn ze vertrokken. Ze zijn ginder gaan studeren, mijn dochter is ginder gebleven, getrouwd, drie kinderen, waarvan de tweede nu in het leger is, dus u begrijpt dat wij heel zionistisch zijn, en pro Israël tot en met. En da's al wat ik kan vertellen, denk ik.

E: Mijn naam is [...], ik ben 69 jaar en sinds euh, sinds voor de oorlog ben ik hier in Antwerpen. Ik kom uit Duistland en ik heb al verschillende, twee, oorlogen meegemaakt... Eén oorlog.

[gelach]

A(b): Mijn naam is [...], ik ben 68, ik ben geboren en gehuwd en grootmoeder en ik denk dat dat alles is.

[?] In Antwerpen?

A(b): Jaja, in Antwerpen.

[gelach]

A(b): Jaja, ik heb gezegd: geboren in Antwerpen.

R: Mijn naam is R. Ik ben geboren in Antwerpen. Mijn ouders kwamen uit Polen in de jaren 1920. Ik heb zelf twee broers, ondergedoken in België, heel de oorlog. Bij mensen in Hemiksem. Twee kinderen, één in Israël, één in Amerika... En ik ben 64 jaar.

[?] Nu weten we het!

[gelach]

F(a): Mijn naam is [...]. Ik ben in Antwerpen geboren in 1937, euh, ik ben in Brussel opgevoed. Getrouwd naar Antwerpen, terug naar Antwerpen getrouwd, mijn kinderen zijn op een joodse school geweest. Mijn kinderen hebben gestudeerd aan de universiteit in Brussel en in Antwerpen. Ze zijn getrouwd, wonen in Antwerpen en ik ben grootmoeder.

F(b): Ik ben [...], ik ben geboren in Luik [?], mijn ouders ook, komen ook van Polen, mijn vader werkte in een fabriek in Cockerill, euh, en als ik ben getrouwd, ik ben komen wonen in Antwerpen. En ik heb drie kinderen, één in Antwerpen, één in Dallas, en één in Israël. Ik euh, vind België, een heel mooie land, ik kom van de kant van Wallonië, en ik vind dat een heel heel mooie streek en ik werk voor de groep hier al 45 jaar.

[?] Toch geen voorzitter 45 jaar?

F(b): Neenee, ik werk vanalles. En ik vind mijn werk heel belangrijk. Dank u.

L: Ik ben [...], ik ben geboren in Rio De Janeiro, ik heb er 18 jaar vertoeft, ik heb nog drie jaar in Holland geweest, ik heb twee kinderen die hier in België getrouwd zijn, euh, en ik heb drie kleinkinderen en die gaan alle drie naar de joodse school. En ik ben 63.

[geroezemoes]

Ik ga jullie nog eens vragen om jullie voor te stellen, maar nu in functie van jullie achtergrond. Jullie hebben er al iets van gezegd. Nu is het de bedoeling dat jullie mij vertellen of jullie het belangrijk vinden om joods te zijn, om Belgisch te zijn. Of dat nationaliteit een rol speelt, of Israël daar belangrijk bij is. Hoe voelen jullie jezelf, hier in België?

L: Als een Belgische...

Dank u, maar ik ga even rond.

A(a): Ik wou even zeggen, ik voel mij goed als Belgische, ik heb een heel goede, laat ons zeggen verbinding, met Israël en ieder nieuws dat wij horen dat iets tegen Israël is dat raakt ons, heel erg, onze gemeente, onze joodse gemeente. Behalve dat ...Euh, wat zou ik nog zeggen, ik vind dat er niet genoeg verbinding is tussen joodse en niet-joodse gemeenten, gemeenschap dus, dat vind ik dikwijls. Ik denk dat wij meestal joodse vrienden hebben. Ik heb ook niet-joodse vrienden, maar minder. Dat vind ik spijtig. Ik vind dat wij misschien niet genoeg aangepast zijn, ik weet het niet?

E: Ik heb de Belgische nationaliteit, euh, ik vind mij als Belg, heel goed, maar ik ben Israëlisch, want mijn banden zijn daar. Ik vind *être* joods is een religie, alleen.

A(b): Ik voel mij niet alleen Antwerps, ik ben eigenlijk van het Kiel...

[geroezemoes]

A(b): A(b), ... nee, dat speelt geen rol. Daarmee, ik voel mij niet alleen Antwerps, maar eigenlijk van 't Kiel, euh, maar euh, ik hou van Israël, en ik ben heel gevoelig voor alles wat daar gebeurt, dus men kan wel van Antwerpen houden, maar ook van Israël dus...

R: Ik ben hier in Antwerpen geboren, ik voel mij heel Belgisch, maar ik vergeet niet dat ik geboren ben uit joodse ouders, alhoewel opgevoed door niet-joodse ouders, dus ik zit altijd tussen twee stoelen in wat geloof ... Maar omdat ik niet te veel aan het geloof doe voel ik mij dus heel erg verbonden met Israël, vooral ook, altijd zo geweest, maar nu dat mijn zoon en kleinkind is het nog extra pijnlijk als je het nieuws hoort, wat daar allemaal gebeurt en dat de wereld daarop zo weinig reageert.

F(a): Euh, ik ben F(a), ik ben van Duitse afkomst, mijn ouders zijn hier gekomen wegens de oorlog en daarom ben ik Belg. Ik voel me goed als Belg, maar ik primeer voor Israël omdat daar ik voel me altijd beter als in België. Toch in deze tijd...

F(b): Ja, ik ben F(b). Euh, ik ben heel trots joods te zijn. En ik ben Belgisch, en joodse en zionist, euh, 't is een moeilijke realiteit maar... [onverstaanbaar]

L: Ik ben L. Ja, euh, ik ben geboren in Rio dus ik voel me ergens wel Braziliaans...

[gelach]

L: En euh, maar ik ben ook Belgisch, want mijn vader was een Belg en daar ben ik heel... En ik voel me ook goed in België, ik heb ook veel joodse vrienden en ik voel me heel erg joods vanwege mijn religie.

Nu, heel kort, u heeft er al iets over gezegd. Wat vinden jullie van het conflict in Israël. Jullie standpunt... ik zal weer gewoon...

A(a): Ik ben A(a), ...[...], ik weet het niet. Ik euh, ben heel gevoelig tegenover de media. Iedere keer dat ik de, wij doen hele dag de televisie aan, de nieuws, ons kinderen zijn daar, da's normaal, dus wij zijn gedurig aan het luisteren. Dus wij vinden heel dikwijls dat de televisie helemaal niet, hoe zal ik het zeggen, onafhankelijk weergeeft. Dat is een moeilijk punt, met de kranten ook. En ik denk dat het een hele grote impact heeft gehad op de bevolking van Antwerpen, of van België misschien. Ze luisteren zodanig veel naar de media dat ze beïnvloed worden. Ze nemen helemaal de partij van de Palestijnen, maar ze zien niet wat er met ons gebeurt. Als er een bom valt, wat er met ons kinderen gebeurt. Al die ongelukken laten ze nooit zien. Het is éénzijdig en daar ben ik zeker van.

E: Mijn mening over de situatie tussen Europa en Israël. Ik vind dat nu het racisme heel erg wordt, en dat wordt allemaal amalgaam gemaakt tussen religie en het staat.

R: R... Ik lees regelmatig de Antwerpse krant, elke morgen, van de eerste tot de laatste pagina. Daar maak ik een speciaal werk van, euh, en ik kan alleen maar vaststellen dat het nieuws uit Israël nooit

éénzijdig voortgebracht wordt. Als er iets gebeurt ginder, krijgt u twee lijntjes, gebeurt het ergens anders in de wereld, dan zijn het volledige pagina's. Euh, het doet pijn dat Israël niet voorgesteld wordt zoals het werkelijk is.

F(b): Het is moeilijk en ook niet moeilijk. We zijn een ...euh, we zijn met Israël, we kunnen veel van de jongens die in het leger van Israël... jonge kinderen, 18 jaar, ze zijn geen [onverstaanbaar]. Ze zijn niet gestudeerd in haat. Ze [door elkaar]. Ze leren dat niet, niet in de school en niet in de boeken en dat is de euh... de waarheid van de volk van Israël. Ze zijn niet geleerd in haat.

[geroezemoes]

A(a): ...Golda Meir heeft in de tijd gezegd dat ze tegen het Palestijnse volk [onverstaanbaar] zouden gaan, dat ze van de joodse jongens doders, dat ze dus ... [onverstaanbaar] en dood doen, waar ze dus helemaal niet voor opgeleid zijn, want ze [onverstaanbaar]

[tape stopt even met opnemen]

Zolang het lichtje brandt, neemt het op, ok?

A(a): Ja maar, ik heb dus een tweede kleinzoon nu in het leger, en ik weet hoe hij zich voelt, het is voor hem, zijn idee niet in het leger te moeten, maar hij moet. Hij wil zijn land verdedigen, maar dat zijn geen professionele soldaten of iets. Ze moeten het doen, 't is zo, ze moeten drie jaar dienst doen. [?] zonder haat.

A(a): Helemaal zonder haat... Maar ze zijn niet militair, militaristisch opgevoed ook niet. Helemaal niet... Wie moet nu?

Euh, is het voor jullie een religieus conflict of meer politiek?

F(b): Dat wil ik niet antwoorden, we hebben gezegd, we zijn apolitiek...

[door elkaar]

Ok. Euh, ik ga nu de eerste tekst uitdelen, ik wil nog eens zeggen, euh,... Euh, ik ga straks vertellen wie de auteur is en dan kunnen jullie dan je mening geven over de auteur. Het is niet mijn mening. Als jullie een stuk gelezen hebben, en jullie willen niet verder lezen, dan moet dat ook niet. Het is gewoon belangrijk dat jullie zeggen wat jullie ervan vinden en waarom.

LEZEN FRAGMENT 1

Ok, wat is jullie eerste indruk over...

R: Die heb je al gezien hé.

Ja, maar nu voor het bandje.

A(a): Ik wijs dit, ...mijn naam is A(a), ik wijs dit compleet af, da's allemaal leugens dat wij dat niet moeten aanvaarden...

F(b): Met hoeveel was u bij de B'Nai B'Rith? Meer?

Zes personen.

F(b): Ah, dezelfde...

A(a): Ik... Ik kan het helemaal niet aanvaarden, leugens en propaganda, dat is alles.

A(b): Zonder commentaar.

R: Het artikel is éénzijdig opgesteld, euh, vol leugens, euh, een afschuwelijke taal die de auteur gebruikt, euh, dus euh, ik vraag mij af wie interesseert zich in zulke artikels te lezen. We weten, spijtig genoeg, dat er genoeg mensen zijn, maar euh, ik hoop dat mensen die verstand hebben en opvoeding, als ze beginnen dat ze er blijven in 't midden staan.

F(a): Geen commentaar.

F(b): Ik geef dezelfde als R, ik ben absoluut niet akkoord en ik heb spijt dat ik niet elke commentaar geven van de historie van de begin van de zionistische ...

L: Geen commentaar, maar 't is wel niet heel juist.

En, en de beschrijving, u zei het al, het taalgebruik en zo, is er daar nog euh commentaar op?

[?] Nee...

A(a): Het taalgebruik is in feite niet ... juist zijn, het taalgebruik stoort mij niet. Wat in feite zijn helemaal...

[geroezemoes]

F(b): In feite, één zin 'de spanning tussen de joden en de Palestijnen in Palestina was enorm. Joodse terroristische organisaties als Stern en Irgun vermoordden dagelijks onschuldige Arabieren.' Ja, en dat was zo... één ding is waar, dat is van Deir Yassin, maar de rest, niet waar, allemaal leugens.

A(b): Er is geen één moment dat de Arabieren [onverstaanbaar] sinds de jaren '20 hebben ze elke dag joden vermoord, dus de Arabieren, in de jaren 1910 tot en met...

A(a): Tot vandaag...

A(b): Dus op geen één moment stelt hij dat...

En, euh, vanuit welk standpunt vormen jullie je mening? Dus euh,... als jood, Belgisch, of zo ... die dingen, dat ik zelf weet. Ik heb al een idee, maar...

A(a): Dus, A(a) weer, ik denk dat ik een onafhankelijk standpunt heb, ik lees boeken, ik lees kranten, ik lees alles, ik luister naar de media en daar maak ik mijn standpunt dan uit. Ik ga ook dikwijls naar Israël.

Speelt het een rol dat u joods bent?

A(a): Het speelt een rol, al ben ik er mij niet van bewust... ik zie toch wat er gebeurt? Ik denk dat ik genoeg visie heb om te weten hoe ik mijn opinie moet maken, als joodse of niet-joodse, denk ik.

E: Ik denk dat ik zeker als joods, maar ik lees toch veel kranten die verschijnen in Israël en Israël is een democratisch land, dus die zeggen alles, dus terwijl de Arabieren die zeggen alles éézijdig, dubbelzinnig, dus ik denk toch dat ik het meest toch beïnvloed ben omdat ik joods ben.

R: R, mijn broer was eerste, na de oorlog, is die naar het Belgisch leger gegaan als eerste joodse jongen uit Antwerpen. Na de oorlog, dus na dat hij vier jaar ondergedoken heeft gezeten, geen opvoeding had gehad, hier naar 't school gegaan na de oorlog en opgevoed, heeft zijn legerdienst hier gedaan en is officier geweest in het Belgisch leger dus ik heb thuis wel gezien wat een soldaat in feite is. En ik kan niet begrijpen dat er mensen in de wereld rondlopen die zulke taal durven gebruiken over mensen, zelfs niet over dieren, want dit is echt een beetje te ver gegaan.

F(b): Ik ben vergeten de vraag...

[onverstaanbaar]

F(b): Ik ben euh, ik ben geboren in '30, de oorlog heb ik dus in de beginnig in de creatie van Israël en ik heb daar altijd meegeleefd en dat was nooit niet gesproken van haat tegen Arabische, de euh ... van Rothschild heeft de land gekocht...

[door elkaar]

F(b): Ze hebben dat gekocht van de landeigenaar die wonen in [onverstaanbaar] in Egypte, de Arabische boeren die hebben altijd bewerkt deze land, wisten dat niet en ze [onverstaanbaar], dus dat was een officiële aankoop van deze landen.

A(a): We moeten niet vergeten dat Israël de enige democratie is ... al onze artikels die in de kranten het democratisch land, wat dus niet het geval is met de landen rondom ons. Als u ... als u Israël ziet en die Arabische landen die allemaal gif spreken en wij zijn toch de democratie... [onverstaanbaar], dat kunt u niet zeggen van die andere landen.

Welke gevoelens, welke emoties roept deze tekst bij jullie op?

[onverstaanbaar]

Ok. Genoeg? Dan ga ik over naar de volgende tekst.

A(a): Nog zo'n aangename tekst?

LEZEN FRAGMENT 2

[door elkaar]

A(a): Israëliisch... 'de soldaten vermoordden dagelijks...'

[door elkaar]

A(a): Moet ik commentaar maken, F(b)?

F(b): Tuurlijk...

A(a): Euh, ik heb dus twee kleinzonen in het leger. Ik heb ze nooit niet horen van stenen gooien en al, ik weet één zaak. Bij hun worden de kinderen gestuurd en de stenen worden aangebracht dat ze zouden gooien. Ons kinderen zijn op school, hun kinderen gooien stenen. Ons kinderen gaan geen stenen gooien. [onverstaanbaar] Dat is één zaak. En als we de nieuws zien, de media, dan zien we altijd die kinderen en waw, de Israëliische soldaten, gewapend ...

F(b): Tegen de kinderen, da's de beeld van de media.

A(a): En de enige Israëli's die ze tonen zijn de soldaten... het andere zijn terroristen en wat weet ik allemaal.

A(b): Eergisteren geloof ik, is er een jongetje van tien jaar aangehouden, een Palestijnse jongen [onverstaanbaar], dus kunt u dat voorstellen? Een kind van tien, en de jongens die die aanslagen in Ashdod, dus die zelfmoordaanslagen, die waren 16, 17 jaar, dus en ... dus de moeders die zijn blij, dus dat die kinderen dus dat doen...

A(a): Die zijn fier...

A(b): Dus welke moeder kan dus? Ik kan dat niet begrijpen...

[door elkaar]

R: Dus, euh, ik zou enkel een vraag hierop willen stellen. Euh, wat is de opvoeding dat de Arabische kinderen krijgen, zowel thuis als in de scholen. Tegenover de opvoeding in Israël? De Israëliërs worden uitgemaakt van euh, woestlingen, mensen afmaken. Wie helpt... Als ge ziet, het land dat in handen is van de Israëliërs, wat daar uit geworden is sinds 1948. En waar zijn de Arabieren, die hun land verkocht hebben, die er geld voor gekregen hebben, meestal... Alhoewel dat overal wordt gezegd dat ze weggestuurd zijn, dat ze er nooit iets voor gekregen hebben, hebben die mensen sinds '48 bewezen? Ze zitten nog altijd in de tenten, ze hebben zagezegd geen eten, ze hebben geen opvoeding, ze hebben niks. Waar zijn hun mensen die, die mensen leiden, waarom doen die niks voor hun... Alleen maar mensen aansporen om aanslagen te doen en om geweld uit te voeren. Volgens mij zijn die te beklagen want die hebben absoluut geen opvoeding, nog thuis, nog in de scholen.

L: Ik heb geen commentaar, ik vind het erg, erg vernederend wat gezegd, wat er geschreven is.

Welke gevoelens? Kunnen jullie expliciet zeggen welke gevoelens de tekst bij jullie oproept?

A(a): Al die leugens die ik hoor en lees en zie, kunnen mij alleen kwaad maken en onmachtig. We kunnen er niks tegen doen. De media nemen alles over van de Arabische en niet van onze kant, van de joodse kant.

A(b): Spijtig genoeg hebben we geen [onverstaanbaar]

R: Gewoon, als ge er begint aan te lezen, dan begint ge al kwaad te worden omdat het éénzijdig opgesteld is gewoon.

F(a): Het brengt alleen furie op.

Euh, nog iets over de situatie in Antwerpen. De laatste tijd komt er in de media ook heel veel over het toenemende antisemitisme, onder andere door de situatie in Antwerpen. Wat vinden jullie daarvan, en merken jullie dat in jullie omgeving?

A(a): Ik ben ervan op de hoogte, maar ik ondervind niks. Ik kan niks zeggen, want ik heb niks ondervonden.

E: Ik ook niet, ik heb niks ondervonden. Voorlopig...

A(b): Uiterlijk kunnen we het niet euh ...

R: Ja, in Antwerpen zijn er spijtig genoeg mensen waarvan het uiterlijk zichtbaar is dat ze joods zijn, die worden aangevallen. Nooit door één persoon. Het is in groepjes, jonge, die wij nog kinderen zouden noemen, maar zij houden zich als volwassenen, die de mensen lafaardig aanvallen, euh, ik heb persoonlijk nooit iets ondervonden. Ik ben hier op school geweest, ik spreek mijn Nederlands denk ik even goed als een andere Belg. Ook mijn Antwerps als het nodig is. Dus ik heb nooit, sinds ik geboren ben, nooit enig probleem gehad van mijn joods zijn, hier in de joodse... euh, in de Belgische scholen naar school geweest, als enig joods meisje in de klas drie jaar gezeten, nooit iets van ondervonden. En mijn medeleerlingen wisten dat ik joods was, want ik kwam zaterdag, in de tijd gingen wij zaterdag naar school, ging ik niet naar 't school, mijn lessen werden opgenomen voor mij.

Ik denk ook dat als je gewoon als Belg op straat euh, gebruikt, houdt, dat er niks speciaal gebeurt. Spijtig genoeg, de joodse mensen die zich kleden en in uiterlijk heel joods voorkomen, volgens mij hebben ze het recht, hoewel als de Arabieren hier rondlopen, met hun doeken de meisjes, euh, enzovoort, dus het is...

F(a): Ik voel niks van antisemitisme. Wat ik erg vind zijn, is, dat mijn kleinkinderen ermee geconfronteerd worden. Ze gaan in de stad, ze worden geagresseerd door Arabische kinderen en ze ...

EINDE TAPE 1 KANT A

Als u nog commentaar heeft over de teksten?

F(b): Neenee, ik wil iets... ik voel niet antisemitisme, ik wandel niet met [onverstaanbaar] etcetera, maar ik vind dat triestig als onze institutie met euh ... ze zijn een ... met zo lelijke [onverstaanbaar] kunnen wij niet u,...

[door elkaar]

F(b): Ik vind dat dat niet moet zijn een verschil.

[onverstaanbare opmerking van A(a)]

L: Want de [onverstaanbaar] hebben het niet alleen tegen de joden, ze hebben ook tegen de niet-joden, tegen de Belgische mensen ook wel...

Euh, zijn er ... denken jullie dat er problemen zijn met de Arabieren?

L: Je hebt het toch gezien met de voetbal...

A(a): Ik heb een niet-joodse vriendin en ze kwam bij mij gisteren en wij zijn dikwijls samen en ze zegt dat zij ondervindt tussen haar vrienden, niet-joodse vrienden dus, dat ginder, dat hun mening verandert is, tegen Israël, meer dan het ooit was. Ze zijn pro Palestijns geworden, door de media.

Ok. Euh, dat waren de vragen. Zijn er nog opmerkingen over de teksten? Liever niet? Nog iets anders dat jullie kwijt willen?

[onverstaanbaar, uitleg over een Israël kenner]

Hebben jullie enig idee wie het boek heeft geschreven? Het is een Belg, genaturaliseerde Belg.

[?] Abou Jahjah...

Willen jullie nog iets zeggen over de man en zijn organisatie? Heel kort?

A(b): ... Hij kan goed spreken, hij heeft charisma... hij is een advocaat, dus hij kan goed spreken, hij heeft charisma, hij heeft altijd een antwoord, hij heeft altijd het laatste woord.

[door elkaar]

A(a): Onderschat hem niet... Nee, ik denk dat hij heel gevaarlijk is, want hij is, hij maakt overal organisaties van de moslims, hij is zeker tegen Israël, want hij heeft gevochten bij de Hezbollah, hij heeft daar gevochten, ...

A(b): Hij is niet [onverstaanbaar] van de eerste leugen...

A(a): Nee ... Ik was onder de indruk hoe hij, toen er die relletjes waren, twee jaar geleden, hoe hij de burgemeester heeft beledigd en uitgekafferd, ik heb dat op de media gezien, ik vond dat verschrikkelijk. Tenslotte is de burgemeester...

F(b): Hij is getrouwd geweest met een Belgische vrouw, hij is... Hij mag blijven in België omdat hij is getrouwd met een Belgische vrouw, dat is een witte... Euh... Is niet bewezen? Ah ...Dan wil ik niks zeggen, ik ben geen leugens...

A(a): Om hem een beetje voor te stellen, hij is een hater, zijn ...

[door elkaar]

EINDE OPNAME

21.00 – 23.00

[uitleg over thesis]

Dan ga ik nu beginnen. Ik ga eerst de tafel rondgaan met het dictafoontje en dan kunnen jullie jezelf kort voorstellen, met voornaam of pseudoniem, het maakt eigenlijk niet zoveel uit, euh, beroep, leeftijd eventueel, gewoon kort over jullie zelf. Ok? Ik ga ook een blad doorgeven voor jullie naam. Mevrouw?

V: Ik heet [...], ik ben 48, ik ben afkomstig uit Brussel, ik ben getrouwd met een Antwerpenaar. Euh, ...

J: Ik ben [...], ik ben, wordt 43 jaar en ik ben van Antwerpen, en ik ben getrouwd met een man die geboren is in Zuid-Amerika, Peru, en ik ben huisvrouw.

D: Ik ben [...], 40 jaar oud, gescheiden met twee kinderen, en ik ben van Antwerpen, ik woon in Antwerpen en ik werk als kunststofhandelaar.

N: Mijn naam is [...], ik ben euh, 58 jaar oud, ik moest eventjes rekenen, ik ben hier in Antwerpen geboren, in Antwerpen getrouwd en ja, ik ben beroepshalve, helpster [?] van zelfstandigen heet dat officieel, maar ik ben vooral bezig met alle mogelijke parallellen met levensovertuigingen.

M(a): Ik ben [...], ik ben 48 jaar oud, ik ben geboren in Montréal, Canada, ik ben zakenman.

M(b): Ik ben [...], ik ben getrouwd met een Antwerpenaar, enfin, was, ik ben 65 jaar oud... en huisvrouw.

C: Ik ben [...], ik was getrouwd met een Antwerpenaar, ik ben geboren in Antwerpen, voilà.

E: Ik ben [...], ik ben 44 jaar oud, ik ben in Luik geboren, ik ben met een Canadees getrouwd, maar ik woon hier in Antwerpen en ik ben huisvrouw.

Nu, kunnen jullie jezelf eens omschrijven in functie van jullie religie of jullie band met Israël... Is religie belangrijk voor jullie, euh, minder belangrijk, zijn jullie praktiserend of niet, die dingen. Heel kort.

[stilte]

[door elkaar, vraag werd niet begrepen]

Gewoon, of jullie kunnen zeggen of jullie identiteit, of religie belangrijk is, of jullie praktiserend zijn of niet, of dat jullie je Belg voelen of niet... Is dat belangrijk? Gewoon hoe jullie jezelf voelen.

V: Ik voel me Belg en ik voel me joods, zoals denk ik, een andere geboren Belg zich Christen zou voelen, dus ik volg wel traditioneel de wetten van de joodse godsdienst, maar ik volg de wetten van de Belgische staat.

J: Ja, ik ben Belgisch, maar ook joods, ook traditioneel. Voor mij, de basis van het jodendom is heel belangrijk, ook voor mijn kind. En voor mij ook. Traditioneel, niet echt heel religieus, maar toch de basis.

De feestdagen en zo?

J: Ja, de feestdagen.

D: Ik ben Belg, joods. Voor mij betekent joods zijn een kwestie van een religieuze traditie en een kwestie van identiteit.

N: Ik ben Belg, en mijn religiositeit van joods zijn is eigenlijk binnenkamers. Naar buiten toe ben ik voornamelijk Belg, hier in Antwerpen geboren, Vlaams, en het heeft niks te maken met filosofische opvattingen. Hoe veel, of minder dat ik praktiserend ben, is binnenkamers, en heeft niks te maken met mijn, met de buitenkant, de buitenwereld, ik zal het zo zeggen.

M(a): Ik ben dus niet Belg, ik ben dus joods en religieus. Ik probeer de wetten op te volgen zoals het moet. Israël is voor mij een integraal geheel, behorend tot ons religieus patrimonium.

Dus nationaliteit speelt voor u geen rol?

M(a): Absoluut niet.

M(b): Ik ben Belg, geboren hier, ik voel me heel joods. Ik ben joods, ik volg alle wetten, en euh, ... de joodse ethiek.

C: Ik ben Belg, ik ben joods, de traditionele manier van joods zijn...

E: Ik ben Belg, ik ben joods, ik ben traditioneel en euh, joodse identiteit is heel belangrijk, de holocaust en het leven van onze ouders speelt een grote rol daarin en euh, voor de rest is nationaliteit niet echt relevant in het dagelijks leven.

Nog even in verband met nationaliteit. Wat is jullie band met Israël?

M(a): Het is een integraal deel van ons joods patrimonium.

Geldt dat voor iedereen?

[instemmend gemompel]

M(a): Men spreekt vaak over de joden als een ras. Er is geen joods ras. Als u een, de joden hier bekijkt, dat zijn Askenaz joden, uit het Noorden, met veel Oost-Europese, Midden-Europese trekken. Gaat u naar de Sefardische joden, die zijn mediterraan, die komen uit Spanje, Italië, Noord-Afrika, of het Midden-Oosten bijvoorbeeld, die zien er weer heel anders uit.

N: En de Arabische joden...

M(a): Dat zijn de Sefardische...

N: Ja, neen, [onverstaanbaar], ik heb het over die joden, die Irakese joden...

M(a): Ik bedoel, er zijn verschillende, de joden kan je indelen in verschillende rassen. Dus het joods zijn, heeft niets met ras te doen. Het enige eigenlijk wat de joden, wat de joden allemaal verbindt, is eigenlijk het joodse geloof. Het jodendom is een geloof, niet meer en niet minder.

N: D alsjeblief... zonder op de knop te duwen...

D: Nee, ik vind, het joodse volk is een volk, een natie, zoals er andere volkeren zijn in de wereld. Het is misschien niet als een ras te noemen, da's misschien niet het juiste woord, maar een volk, met een identiteit, een geschiedenis, een religie, een beetje een eigen volk met een eigen religie, dat het een beetje uniek maakt, vergeleken met andere volkeren, waar de religie niet uniek is aan een volk. Maar het is het enige geval waar het wel zo is. Euh, maar ik vind niet dat men een het joodse volk enkel op religieus vlak kan identificeren, alhoewel het joodse geloof uiteraard ergens een fundamentele euh, principe,...

N: Maar je hebt de culturele joden...

D: Ja, maar ik bedoel, het joodse geloof vormt ergens de basis van het joodse volk, op historisch vlak en op vlak van de cultuur en het bestaan, historisch gezien, maar euh, het is niet de enige luik die bestaat. Er zijn verschillende luiken, en ik zou zeggen, de joodse natie komt ergens op de eerste plaats.

Welke rol speelt Israël daar bij?

D: Israël is het land van het joodse volk, euh, waarbij sommigen van het joodse volk zich misschien meer religieus voelen dan anderen, of andere opvattingen hebben, andere opinies hebben. Euh ...

N: En waar andere religies ook aanwezig zijn...

D: Ook, dat is geen racistisch land, het is niet enkel voor de joden bedoeld. Het is bedoeld als joodse staat, met joodse basiskennmerken en een thuishaven voor het joodse volk, euh, waar andere minderheden ook welkom zijn als ze in vrede willen leven. Uiteraard is de basis daarvan nog steeds het joodse volk. Het joodse volk zal nooit een minderheid kunnen vormen in de joodse staat. 't Is geen per definitie religieuze staat. 't Is een staat van het joodse volk. Da's een kleine nuance, maar toch om een groot verschil te maken.

N: Ik hou niet van dat woord 'ras'. Want een ras is iets biologisch. Er is één, volgens mij, één menselijk ras, met daarin een diversiteit in kleuren enzovoort. Eén menselijk ras, daarnaast het je een dierlijk ras enzovoort. Dus, de term 'ras' is eigenlijk in de Tweede Wereldoorlog gebruikt en blijft na 50, 60 jaar nog gebruikt worden, met alle misvattingen die er ... en daarom wou ik er dat nog eventjes bijzeggen. Want dat is een vreselijk iets. En euh een, wat gebonden aan iets dat gebonden is aan ras, zijn kleur van de ogen, kleur van haar, de genen enzovoort en dat heeft u daarnet gehoord van meneer naast mij, dat je alle mogelijke soorten joden kunt hebben, al naargelang waar ze gewoond hebben in de loop der eeuwen en waar ze zich gemengd hebben met de rest van de populatie en dus zij hebben de fenotypen, zoals men dat het in de biologie, overgenomen. Dus dat woord ras, alsjeblief, niet... Maar ik zie dat naast mij terug...

M(a): Er zijn inderdaad dus, ik heb joodse gemeenschappen gezien in China, oorspronkelijk joods hé, en die na generatie na generatie door de Chinese manier te leven, te eten, enzovoort, die zijn de Chinese... Ik heb de Madras in Calcutta, in Bombay, heb ik dus joodse gemeenschappen gezien die dus eeuwenlang, dus al joods zijn, of in Ethiopië, die inderdaad zoals Indiërs, zoals Hindu's, of zoals ja, euh, zoals D zegt, zoals Ethiopische Afrikanen eruit zien. Wat ik over het religieuze aspect, enfin,

het aspect ten opzicht van Israël nog wil zeggen is het volgende. In de jaren '20 is er een idee geweest, waarmee zelfs Theodor Herzl, zich kon vinden, maar hij was redelijk, zou ik zeggen, onwetend op dat gebied. Hij was ook volledig areligieus, hij wist niet veel af van het joodse geloof. In de jaren '20 is er een voorstel geweest om Uganda aan de joden te geven. Dat had ook een thuishaven kunnen worden voor de joden en voor het joodse volk. Het is echter zo, en dat is hetgeen eigenlijk ik vroeger zei, dat Israël een integraal gedeelte is van ons geloof, ons religieus patrimonium. Hadden de joden in Uganda niks te zoeken zoals we ook euh, met Stalin in [?] niks te zoeken hadden. Het behoort gewoon tot ons geloof.

Nog iemand? Nee? Dan een korte inleidende vraag op de teksten. De teksten gaan over twee periodes binnen het conflict. Euh, heel kritisch. Maar ik wil even jullie mening, kort als dat kan, over de situatie nu in Israël.

D: Maar daar kunnen we lang over spreken...

Wat is nu belangrijk?

D: Vandaag?

V: Ik vind het wel jammer en erg, dat euh, die akkoorden van Oslo geen gevolg hebben gehad. Dat ze toch een goeie oplossing zou geweest zijn, ook na andere oplossingen die waren in '47 of '48 voorgesteld. Het was een tweede kans voor beide landen een toekomst te hebben. Nu omdat die Palestijnse Autoriteit, en Arafat, voornamelijk omdat hij de president daarvan is, geen gebruik maakt van zijn macht, en van het geld dat hij van overal heeft gekregen, dat hij geen kans heeft gegeven aan zijn volk een toekomst te krijgen. Dat we nu op een zo eindeloze situatie zijn gekomen, en ik euh, betreur dit situatie.

J: Euh, mij maakt het gewoon kwaad als ik op televisie zie dat het vooral, ok, het is heel erg, het Palestijnse volk lijdt zeker en vast, er zijn ook slachtoffers in Israël, maar ik vind het heel spijtig eigenlijk voor het Palestijnse volk, dat zij nog altijd niet doorhebben dat ze de verkeerde weg gaan, zeker met... Als ge dat nu ziet met Hamas en ja, ze zijn gewoon verkeerd bezig en ik vind het gewoon erg dat er niet iemand meer pfff, intelligent, pas op, want die van Hamas, die zijn ook niet stom, maar iemand die daar is die echt iets voor het Palestijnse volk wil doen, en euh, dat ze alle mogelijkheden hebben. Ik ben ook bezig geweest met de Oslo-akkoorden, als je dat leest, da's echt spijtig, want da's gewoon een ideale oplossing, dat ze daar gegeven hebben voor hen, en ik vind dat gewoon erg, dat ze dat gewoon niet opgevolgd hebben, want dan hadden ze nu al echt een eigen land gehad en dat hadden er twee volkeren geweest naast elkaar, die wel in vrede konden leven en ik, eerlijk gezegd, op dit moment vind ik het gewoon hopeloos. En hoe het in de media wordt voorgesteld, voor ons joden, is het heel negatief en ik denk dat, ja, het wordt gewoon erger, en dat maakt mij gewoon kwaad. Dat er gewoon niet iemand is die een andere oplossing vindt gewoon...

D: Ik euh, ik geloof dat er een oplossing bestaat, dat er nood is aan een eerlijke en vreedzame oplossing, de condities daarvoor zijn eigenlijk min of meer gekend bij iedereen, euh, er zijn al verscheidene plannen geweest en besprekingen geweest die uiteindelijk min of meer op hetzelfde neerkomen, op een paar details na, waarover men altijd kan praten. Ik geloof dat Israël, de laatste jaren zeker, een duidelijke bereidheid heeft getoond, om het nodige te doen voor zo'n eerlijk vredesakkoord. Maar het grootste obstakel blijft de gewelddadige aanpak van de Palestijnen, iets dat eigenlijk al meer dan 100 jaar bij hen bezig is. Het is een eigen aanpak die ze vrij regelmatig blijven hanteren en een aanpak die nooit naar een vreedzame oplossing zal kunnen leiden. De voormalige Israëlische minister van Buitenlandse Zaken, Habba Eban [?] heeft het heel precies kunnen zeggen. Hij zei 30 jaar geleden 'de Palestijnen hebben nooit hun kans verkeken om hun kans te verkrijgen'. En voor ieder moment dat er een kans was om een eerlijk vredesakkoord af te sluiten, hebben ze toch ervoor gekozen om niet de vreedzame richting op te gaan, om toch de richting van het geweld te blijven volgen omdat in het leiderschap, en misschien in het gedachtegoed van het volk zelf, euh, helaas iets mankeert waarbij ze van het revolutionaire naar het statelijke kunnen overstappen en voor hun eigen de beste weg te kiezen. Euh, maar men kan enkel blijven proberen en hopen dat er een moment komt dat men deze realiteit inziet en eindelijk de juiste stappen kan ondernemen voor wederzijds respect, begrip en vrede en euh, zoals men zegt, het is het feit dat de media te dikwijls vertekend beeld geeft, van wat echt gebeurt en niet enkel dat, maar van wat de echte achtergrond en waarbij de mensen daardoor helaas te dikwijls niet goed kunnen begrijpen wat de ware toedracht is van de feiten die zich vandaag voor onze ogen afspelen. En dat, dat geeft niet echt de kans aan de mensen om ook een billijke redenering te kunnen volgen.

N: 't Is eigenlijk een zware vraag en euh, ja, ik vind momenteel dat de situatie er hopeloos uitziet, als men, al is het maar de beelden van gisteren zien, en dat men komt tot een 14-jarige die men gebruikt en betaalt, peanuts eigenlijk hè, zo'n klein gedrag betaalt, om dood te gaan, tesamen met andere

mensen, euh, en wat dat is eigenlijk de bedoeling van zo'n jonge gast van 14 jaar, waar gaan we dan naartoe? Dat is dan ... En de voorstelling die we dan krijgen van heel de situatie via de media, wat ook de media dan is, geeft zo een perspectief van uitzichtloosheid. Nu, we weten dat er in de Palestijnse kant zijnde, burgers, die eigenlijk ook een volledige andere opinie hebben dan de leider van de Palestijnen, dus van Arafat. Zij durven niet hoofdzakelijk naar buiten komen omwille van euh, dat ze omgebracht worden, dat weet iedereen. En het probleem is ook dat zij ook niet naar buiten komen als er ook werkelijk iets gebeurt waar zij niet akkoord mee zijn, omwille van die represailles. Nu, het Palestijnse gebied wordt dus opgehitst door hun leiders. De vluchtelingen van '48 zijn betaald geweest door heel de wereld, dus door de [?], door de wereld, dat een gedeelte is van de UNO, voor de vluchtelingen, opgericht voor de vluchtelingen van die regio. Die worden betaald om in de kampen te blijven. Die paar, half miljoen mensen, zeer veel mensen hé, maar laat ons zeggen paar, hadden al lang een groot Arabisch land, dat plaatske, gevonden, met een beetje goeie wil. En maar nu momenteel, we zitten met dat probleem van de vluchtelingen, er is dat probleem van haatopvoeding. En iedereen weet dat een opvoeding een generatie nodig heeft vooraleer dat die eruit is. Dat is iets van 25 jaar. Dus, ik weet het gewoon niet. En ik ben akkoord met hetgeen de andere gezegd hebben, qua de Oslo-akkoorden. Die waren op dat ogenblik, ja, en als ge dat terug leest, waarom niet? Waarom heeft men dat [onverstaanbaar] op dat ogenblik niet genomen? Waarom hebben die leiders op dat ogenblik de wil niet gevonden, de kracht niet gevonden, was het dat misschien, dat hun eigen macht eraf was, wat toen op dat ogenblik... ik weet het niet. Maar het is, ik vind momenteel uitzichtloos als men in de schrik moet gaan leven, da's ook geen manier van leven. Langs weerskanten hé. Het is niet te doen momenteel. Er moet iets gebeuren, maar wat?

M(a): Mijn droom is natuurlijk ook dat er in Israël twee volkeren broederlijk naast elkaar kunnen leven. Maar dit is een utopie. Ik geloof daar niet in. Het zal nooit gebeuren. Waarom niet? Als twee mensen vechten en ze besluiten vrede te maken, dan moet iedereen concessies doen, maar er is één conditie aan verbonden. Men moet de één de ander het licht in de ogen gunnen. Als één van de twee als doel heeft, als uiteindelijk doel, de ander te vernietigen, dan is het onmogelijk, ook onmogelijk om vrede te sluiten. Als je kijkt, in Israël zijn talloze vredesbewegingen, talloze. Maar probeer mij eens één Arabische vredesbeweging te noemen? Dat gaat niet. Vorig jaar is in Egypte, zijn er een paar intellectuelen bij elkaar gekomen om zo'n vredesbeweging en een dialoog te vormen met Israël. De dag daarop zaten ze allemaal in de bak, allemaal. Euh, ik denk dus dat vrede ook onmogelijk is om talloze redenen. Maar een andere reden bijvoorbeeld. Israël is een democratie. Zelfs meer democratie als België of de Verenigde Staten. In Israël kan men alles zeggen, tegen Sharon, tegen de pers, tegen iedereen. Nergens is er zo'n meningsvrijheid als in Israël. In Israël kan zelfs een Palestijn in het, in de Knesset zitten en openlijk in de Knesset spreken over zijn sympathie voor Palestijnse terroristen. Er zal hem niks gebeuren. Het omgekeerde zal uiteraard nooit waar zijn. Wat ik nog wou zeggen is, Israël is dus de enige democratie tussen 22 Arabische landen en 22 dictaturen. De internationale gemeenschap zou willen dat de Palestijnse staat gebaseerd is op het, op een democratisch systeem, zoals in het Westen, om op die manier een land te kunnen zijn, die de nodige sensibeleit heeft om met het Westen te kunnen samenwerken. Het probleem is dat die 22 Arabische staten, allemaal dictaturen zijnde, niet het pretext willen hebben dat er een Arabisch staat komt die dat niet is. Dat past helemaal niet in dat geheel. Het zou voor hun een catastrofe zijn, al die 22 leiders, ineens een Arabische staat die wel democratisch is. Dat past niet in hun concept. Het probleem is dat, waarom het probleem is dat ik in het begin zei, de islam, het gaat eigenlijk om islamitische landen, de islam duldt geen ander geloof in de regio als de islam. Het Midden-Oosten moet jodenrein zijn, zo simpel is dat. Ze willen daar geen joden hebben. Ze willen geen vrede met de joden. Ze horen daar niet thuis. Alles moet op de islam en de sharia gebouwd zijn. Men merkt dus een radicalisering van de islam in de islamitische landen. Bijvoorbeeld, pas geleden hebben wij in Iran gezien hoe dat ze terug weer een stap achteruit zijn gegaan. Het zijn de conservatieven die de verkiezingen gewonnen hebben, alhoewel men dacht even dat ze vooruit gingen. Ik kom soms in landen als Oezbekistan en Turkmenistan. Het is ongelofelijk. Je kan er bijna niet meer normaal op straat lopen. Regio na regio wordt beïnvloed door die tendentie en de islam die heeft het volgende probleem. Er is een interview geweest in de Standaard van Mia Doornaert met Professor Vermeulen, dat is de grootste autoriteit op islamologisch gebied in België. En hij zei 'Mevrouw Doornaert, men zegt dat de islam tolerant is. Tolerantie is een woord dat in de islam niet bestaat. Daarvoor is geen plaats in de Koran. Dat bestaat gewoon niet. De islam tolereert niets anders.' Dus men kan het ook niet verwachten dat ze ooit joden zullen tolereren in een gebied dat zij van hun achten. Dus die zaak is gewoon onmogelijk. Euh, het probleem is ook nog, sorry dat ik eventjes zo lang ben, euh, als men... Als u en ik bijvoorbeeld een probleem hebben samen, en we willen vrede sluiten, ok, we geven elkaar de hand en we proberen vrede te sluiten. De profeet Mohammed heeft eigenlijk een voorbeeld gesteld dat nu nog steeds doorgaat in de moslimgedachte en dat is 'als je een vijand hebt, en je bent te zwak om die te verslaan,

sluit vrede met hem'. Dus dat wil zeggen, als Israël, Israël was vroeger veel harder tegen de Arabieren, veel harder. Er was geen keuze, het moest zo zijn. Van het moment dat Israël meer en meer over vrede begon te spreken, vredesgesprekken aanvatten, wat bedoelde dat eigenlijk in het hoofd van de moslims? Precies hetzelfde als het bedoelde in het hoofd van Mohammed, je wilt vrede, dat wil zeggen, je bent zwak, we moeten je vertrappelen. Voilà. Op die manier geloof ik jammer genoeg niet in vrede, alhoewel ik het graag zou willen.

E: Ik heb er heel weinig aan toe te voegen. Ik wil gewoon misschien één zaak zeggen als slot van dit onderwerp. Als men met iemand wil onderhandelen of vrede sluiten, moet er een gemeenschappelijke taal zijn, zowel als je met iemand wil trouwen of echtscheiden, moet je dezelfde taal spreken. En euh, we hebben geen gemeenschappelijke taal. Als zij de dood verheerlijken en wij doen alles voor het leven, dan zijn we al niet op dezelfde golflengte. Als men mensen belooft dat ze met 12 maagden zullen dansen en dit en dat na de dood, dan motiveert men vooreerst om te sterven en men voedt, zoals N zegt, niet alleen in haat, maar in die verheerlijking van de dood etcetera. Dus in feite er is weinig incentive, er is weinig euh motivatie om een betere wereld te creëren als zagezegd de volgende wereld beter zal zijn. Men betaalt mensen om hun eigen kinderen zich te laten opblazen. Die hele situatie is ziek. We spreken gewoon niet dezelfde taal en zolang men gaat opvoeden met euh, met andere waarden, denk ik dat het moeilijk zal zijn te onderhandelen [onverstaanbaar] motivatie, want langs één kant zijn er veel mensen die dialoog zouden willen, maar met een partner en niet gewoon in de lucht.

M(a): Ik zou er een klein woordje aan willen toevoegen. Een klein woordje over het verschil van het democratisch aspect enerzijds en het ondemocratisch aspect aan de andere kant. U moet zich voorstellen, als in eender wel Arabisch land iets zegt tegen de regering, betekent dat gevangenis of dood. Waar ter wereld kan men zich voorstellen dat een land in oorlog, en in dat zelfde land, dus Israël, een politieke partij die in de oppositie zit, zich permitteren om naar Genève te gaan en eigenhandig voorstellen en vredesakkoorden te sluiten, zonder dat ze bij hun terugkomst, als ze al mogen terugkomen, niet rechtstreeks de bak in te vliegen. In Israël kan dat. Daar zit misschien het verschil. Ik denk dat het verschil gewoon te groot is.

Ok. Ik ga nu de teksten uitdelen. Het zijn heel kritische teksten, heel controversieel. Ze zijn niet van Lucas Catherine, maar ze lijken er wel op.

M(a): Ludo Abicht.

Ook niet van Ludo Abicht. Het is wel belangrijk om te weten dat het niet mijn mening is. Ik heb die gewoon gekozen om een zekere reactie op te roepen.

N: Waar heeft u ze gevonden? In de media...?

[?]: Uit de vuilnisbak...

[gelach]

Ze komen uit een boek dat gepubliceerd is in november. Ik ga straks zeggen wie de auteur is.

[discussie over waarom ik enkel anti-Israëlische teksten gebruik zowel bij de joden als de moslims]

LEZEN FRAGMENT 1

Euh ja, wat is jullie eerste indruk? Bij wie zullen we beginnen? Zo rond?

V: Ik vind het een eerst en vooral een slecht geschreven tekst, echt een tekst geschreven voor een, ik zou dat zien, ik zou denken, dat is een tekst geschreven door een jongen van 14 jaar, een heel laag taalniveau, heel simplistisch, nu gewoon stilistisch gesproken hé. En qua inhoud ook helemaal uit de lucht euh, zijn idee waarschijnlijk en euh, hij schrijft het gewoon zonder het te gaan opzoeken en ik weet niet waar hij heeft alle data opgezocht, euh ... Er zijn in elke paragraaf zeker één of twee punten te bestrijden en ja, ik zou dit boek, denk ik, niet doorlezen.

I: Ja, als ge dat leest, ja, ik vind dat wel ... euh, ik vind het gewoon erg dat het geschreven wordt en dat het gepubliceerd wordt. Er zijn zoveel dingen hé, die gepubliceerd worden en die niet euh de waarheid niet zijn. Ik zou het hele boek wel willen lezen ja, want ik zou wel willen weten wat de rest is. Als het dan ook nog zo erg is.

D: Mijn eerste indruk is dat het eigenlijk een werk van fictie is.

I: Wat?

I: Een werk van fictie. Geen science fiction, gewoon fictie. Simpelweg omdat de, de zogenaamde feiten, die hier vrij droogjes worden voorgeschoteld, euh, eigenlijk gewoon niet kloppen met de

realiteit. Het is nu niet één of twee details hier en daar, het is een verzameling van een opeenvolging van feiten die helemaal verkeerd zijn, onjuist zijn en dat getuigd dat iemand is die met opzet een totale leugen over deze zaak probeert te presenteren, om de lezers gewoon te misleiden.

N: Ik kom op dezelfde conclusie. Ik had eventjes geschreven dat het voor mij een simplistische karikatuurale voorstelling is van iets, met, met een bewuste doel van, ik zal misschien een even simplistisch karikatuurale woord gebruiken, intoxicatie.

M(a): Ik kan begrijpen dat mensen sympathie hebben voor het Arabische standpunt, dat is het recht van iedereen. We moeten daar ook tolerant tegenover staan, maar ik denk dat, degene die dit heeft geschreven, dermate verkeerd met geschiedkundige feiten omgaat dat dit een pure manipulatie is. Ik wil er een paar dingen uithalen. Bijvoorbeeld hij zegt 'na 1942 koos de zionisten in de oorlog openlijk de zijde van de geallieerden', ja, wat wil dat zeggen? Dat ze tot dan met de nazi's samen gevochten hebben. Waar hij dat uithaalt, dat weet ik dus niet. Dan zegt hij ...

N: Of zij...

M(a): Bah, ik ga er misschien van uit dat het een hij is, maar het kan ook een zij zijn. Dat het Israëli'sch leger in '47, dus bij de vrijheidsoorlog zeer goed uitgerust was, en ocharme, de Arabieren, zij hadden niks. Wel, ik kan u vertellen dat de Arabieren vrij, volledig vrij, Tel Aviv konden bombarderen omdat er geen enkele weerstand was. De Israëli's hadden niks. Het was zelfs zo erg, dat ze in het midden van die oorlog, een delegatie naar Tsjechoslowakije hebben gestuurd om daar een eerste vliegtuig te gaan halen. Ze hadden niks, terwijl de Arabische kant, dat dus zeer veel had. Ze zouden dan ook enorm veel financiële steun hebben gehad, ik vraag me af van wie? Want een dergelijk contact met Amerika was er toen nog niet. Het was van Europa en ik denk dat het merendeel van de Europese joden uitgeroeid waren, en degene die er nog waren, waren zeker niet rijk om zoveel geld te geven, die hadden ze trouwens niet. Dat reusachtig budget, dat is ook al te vergeten. Dan staat er 'de Arabische staten moesten haastig ingrijpen om de Palestijnen te redden'. Hier moet ik wel even het volgende zeggen. Er is iets wat wij wel weten, maar dat veel mensen, die dus niet joods zijn, niet weten. Voor vele mensen is het zo dat de Israëli'sche staat is opgericht geweest, de joden hebben de Palestijnen buiten gegooid en ocharme, ze willen nu terugkomen. Maar die vlieger gaat dus niet op. Zo zit het dus niet in elkaar. Op het moment in feite, zes uur nadat de joodse staat gesticht is, en dat was een verdeling tussen een joods gedeelte en een Arabisch gedeelte

[onverstaanbaar, door elkaar, over de tape]

M(a): Wat is er dan gebeurd? Ze zijn direct, met verschillende legers, zelfs een leger uit Algerije, een leger uit Irak, een beetje van overal, kwamen ze met Arabische legers, heel grote legers, tegen een handjevol Israëli's, kwamen ze dus, werd het land zuiver van al wat dat joods is, gewoon de joden de zee in drijven. Wat hebben de Arabische staten gezegd tegen de Arabieren die in Israël leefden, ik zal ze maar Palestijnen noemen, wij gaan dermate... wij gaan hier een oorlog voeren en een slachtpartij aanrichten, zoals de Mongolen dat in de tijd gedaan hebben. Dus, wij zullen dat in onze furie, in onze rage geen onderscheid kunnen maken, tussen wat joods en niet-joods is, dus komen jullie met ons meevechten tegen jullie vroegere burens, en nadien pakken jullie terug jullie eigen deel, plus dat van de buur, want die zal er niet meer zijn. Dus de Palestijnen zijn uit eigen wil uit het land vertrokken, hebben meegevochten met de Arabieren en ... brute pech, ze hebben verloren. Dus, zomaar terugkomen zonder meer, dat kon dus niet, was dus onmogelijk. Dus, wat is er dan gebeurd? De Palestijnen, die dus vroeger in Israël woonden, of in Palestina,, die zijn dan, die hebben dan in kampen geleefd. Waarom dan? Omdat die Arabische landen, die stikken in het geld, hadden die gewoon maar te assimileren, hebben ze niet gedaan. Ze hebben ze als levende propaganda gebruikt, tot vandaag de dag hebben ze ze in miserabele kampen laten creperen, waarom? Om ze als levende propaganda kunnen gebruiken tegen Israël. Dan schrijft hij ook over het ma... de, hij spreekt over de slachtpartij van Deir Yassin. Ook weer zo'n fabeltje net zoals, waarschijnlijk ook euh, Jenin gaat worden. In Jenin sprak men van 50 000, uiteindelijk waren het er 40, 54 waartussen 26 joodse soldaten. Details die men niet eens weet. De ... gemakkelijk.

N: Geen joodse soldaten, Israëli'sche soldaten...

M(a): Israëli'sche soldaten, maar merendeel, meestal wel... In elk geval, wat de mensen niet weten is, het was heel gemakkelijk geweest voor Israël om Jenin vanuit de lucht te bestoken, niks gemakkelijker, en minder risicovol. Het resultaat is, de helft van de Israëli'sche slachtoffers, de helft Arabische slachtoffers in Jenin. Hebben ze niet gedaan. Ze hebben geen bloedbad willen aanrichten, maar man aan man-gevechten aangegaan. Het is zelfs zo dat zij een cordon sanitair hebben gevormd rond het hospitaal van Jenin, en hebben, om dus de Arabische slachtoffers te kunnen verzorgen, zakken bloed uit Israël laten overkomen, die ze gegeven hebben aan de Palestijnen. Wat hebben ze

gedaan? Ze hebben die zakken, ze hebben die opengesneden en ze hebben gezegd 'we don't need jewish blood'. Voilà. En Deir Yassin is een beetje hetzelfde...

EINDE TAPE 1 KANT A

M(a): Het is het laatste stukje tekst waar ik het over heb, dus 't is heel simpel. Deir Yassin was een dorp dat uitgaf over de [?] naar Jeruzalem, waar een beleg van de Israëli's aan de gang was, dus tegen de Israëli's. Vanuit Deir Yassin werd er geschoten, men kon niet naar Jeruzalem gaan, dus moest Deir Yassin, ik zou zeggen, buiten gevecht gesteld worden. Ze hebben met megafoons omgeroepen dat iedereen de stad kan verlaten, want het kon niet blijven duren dat vanuit die stad continu naar die baan werd geschoten, waar dus de Israëli'sche troepen naar moesten gaan. Heel veel mensen...

D: Vroeger al...

M(a): Absoluut. Er werd dus van ginder geschoten, heel veel inwoners van Deir Yassin zijn vertrokken, en de andere zijn gebleven, ja, we gaan doorvechten. Het is gewoon tijdens gevechten dat er doden gevallen zijn. De Arabische retoriek, in het geval van Arabische retoriek wordt alles als een massacre, als een bloedbad afgestempeld. Jenin, en wie weet waar is het volgende. Voilà, dat wou ik even zeggen.

M(b): Wat ik spijtig vind, is dat de media veel onrecht sticht, met de ware feiten te verdraaien en eenzijdig te zijn, dat wil zeggen, de Palestijnse kant...

E: Ja, weeral als laatste, heel kort. Als ik die tekst lees, dan was het de bedoeling dat ik mijn indruk gaf, veel clichés, veel uitholling van termen als holocaust en bloedbad en van die... de ware betekenis, er wordt zo mee gesmeten, precies of dat niks is, met als enig doel, propaganda. Ik zeg, moest ik euh, het boek in handen hebben, inderdaad, ik denk niet dat ik mij zou laten vangen. Het springt in het oog dat veel cliché, er is veel haat en veel woede, en waarschijnlijk is het ook met de papfles meegegeven. Die termen zijn ook waarschijnlijk zo meegegeven, haat, haat en nog haat, en verdraaiing van feiten, en gewoon propaganda.

Zijn er nog opmerkingen over de beschrijving, de stijl, de manier waarop?

D: Ja, dus de stijl is vrij simpel geschreven, 't is niet literair, korte zinnen zo...

N: Weinig keuze van woorden, alles is ...

[door elkaar]

N: Nee, er is ... het woord racist, het woord zionist, dat komt om de zin bijna hé, dus qua woordenschat is het echt wel weinig... Ik ben klaar.

D: Het lijkt niet erg op een academisch werk waar analyse, onderzoek en serieuze aanpak aan besteed is, nee.

I: Nee... hij heeft zeker geen onderzoek gedaan. Het is zo... gehoord van iemand anders of, of met opzet, ja, voilà, met opzet zo geschreven.

M(a): Ik denk dat dit boek er misschien als zoete koek ingaat bij mensen die, van huize uit, al anti-joods of anti-israëli'sch zijn. Dat is zeer vaak verbonden, ik moet daar heel eerlijk in zijn. Vaak zegt men van anti-Israël wil niet zeggen antisemitisch, wel, het is heel toevallig dat die mensen die anti-Israël zijn ook antisemitisch zijn. Zo is het nu eenmaal. Maar ik denk dat het bij sommige mensen er als warme broodjes ingaat. Maar iemand die euh, de geschiedkundige feiten kent, die laat zich hierdoor niet vangen.

Vanuit welk standpunt vormen jullie jullie mening? Als jullie de tekst...

D: De waarheid.

E: De waarheid, de historische waarheid.

Het speelt dus geen rol dat jullie joods zijn?

E: Zelfs joden willen de werkelijkheid, de ware toedracht van zaken, we slikken niet zo maar iets. Joods zijn betekent niet, creduliteit [?] euh,...

Bij jullie speelt het dus geen rol dat jullie de joodse religie aanhangen?

D: Er is een onderscheid tussen meningen en feiten? Je kan verschillende meningen hebben over bepaalde zaken, maar sommige feiten staan op poten. En als men dus de feiten gaat verdraaien of gewoon leugens gaat vertellen, euh, dan heeft dat niks te maken met wie je bent of wat je gelooft... ofwel spreek je de waarheid ofwel niet. En dat is in dit geval vrij extreem, dat het eigenlijk een

verzameling van leugens instaat en iedere redelijke persoon, wie dan ook, zou dat ook zo moeten zien, als men de feiten ook kent en men de waarheid volgt.

N: En qua literatuur, het maakt toch niks uit of je joods bent al dan niet, om te zien dat dat een simplistisch taalgebruik is en dat dat karikaturen zijn. Dat heeft toch niks, dat heeft toch niks te maken met wie dat je bent?

Ik stel de vraag omdat de tekst te maken heeft met het conflict en daar [onverstaanbaar]

N: Moest ik, moest ik dezelfde tekst hebben, laat ons zeggen, pro-Palestijns, of pro of tegen wat, ik zou dezelfde reactie hebben van te zeggen, dat heeft niets te maken met, of ik moet het gaan zoeken om juist te zijn, want het is een manier van schrijven die te hevig is.

D: Ik zou eigenlijk willen bijvoegen omdat ... euh, het is om op uw vraag in te spelen, moest men, moest iemand, een boek of een tekst willen schrijven om het argument van de Palestijnen te presenteren, ja, iedereen mag zijn mening hebben, en als het tekst was die op een interessante, boeiende en waarheidsgetrouwe manier geschreven was, maar argumenten die [onverstaanbaar] langs die kant euh, gestructureerd zijn, dat mag, iedereen mag zijn mening hebben en dat ik of andere zeggen, ok, als aanhanger van Israël, het zionisme, het gedachtegoed van het joodse volk, kunnen wij, en ik persoonlijk, een andere mening euh, hanteren, en op een open, eerlijke manier een zaak bekijken, bediscussiëren, dan kan ik het ook zo laten. Maar er is een verschil tussen een serieuze poging om waarheidsgetrouwe argumenten te presenteren, of een gemakkelijke uitvlucht te kiezen door gewoon leugens te presenteren, waarbij niemand beter van wordt. [onverstaanbaar] niet de juiste manier om een serieus meningsverschil te kunnen vergelijken, dat is te extreem, het is gewoon onjuist, feitelijk onjuist.

[door elkaar]

Welke gevoelens roepen, euh, roept deze tekst bij jullie op? Welke emoties komen er naar boven?

V: Voor mij rust dat niet op historische feiten die uit euh... Frankrijk. Ik weet niet van die archieven van Frankrijk, dat lijkt mij zo gewoon geschreven... Ik weet niet of er een bibliografie vanachter stond, maar 't is gewoon, dingetjes schrijven, puur naïviteit, gevaarlijke naïviteit, gevaarlijk voor de lezer... naïviteit, maar geen historisch boek, gewoon, gewoon, een pamflet, ja.

I: Ja ik vind het ook, allez ja, mensen die ermee bezig zijn, die weten dat dat niet waar is, zelfs, ge moet daar niet joods voor zijn. Er zijn zoveel mensen die, die zelfs video's hebben van de oorlog, die zijn gewoon, allez, boeken lezen, alles weten, feiten, ... die weten dat zeker dat dat niet waar is. Maar 't is gewoon 't feit als dat in handen komt van mensen, die daar niet van op de hoogte zijn, euh, en dan ja, dat kan de nek... gevaarlijk, ja da's met alles. Ik bedoel euh, de krant gewoon in België is al gevaarlijk... Ja, sorry. Maar 't is gewoon, ik bedoel, de mensen die elke dag de krant kopen... een doorsnee persoon, die niet echt gestudeerd heeft of zo, die leest ook alleen de titel en dikwijls gaan die ook niet verder in het artikel, en of ze nemen alleen de dingen uit die bij hun blijven hangen en ... dit ook, dit is ook heel gevaarlijk voor dat soort mensen...

D: Op het vlak van emotionele reactie zou ik zeggen, op de eerste plaats misschien een gevoel van verbolgenheid, euh, en op de tweede plaats ook euh... ik vind het spijtig dat zo'n boek wordt geschreven en gepubliceerd en verdeeld omdat het eigenlijk oneerlijk is. Het is oneerlijk van leugens te verspreiden. Het debat moet geleid worden op basis van euh, waarheid, feiten, realiteit. De rest is bespreekbaar op een open manier, maar euh, dit euh, kan enkel meer problemen veroorzaken en het probleem euh, blijven onderhouden in plaats van op te lossen, dus het helpt niet. Het wordt er alleen maar slechter op. Dat is heel spijtig, voor iedereen. Dat heeft geen zin.

N: Ja, inderdaad, het is zeker en vast geen opbouwend stuk. Het is een destructief geval en euh, ik zeg het nog eens, voor mij is het een simplistische karikatuur, een pamflet die, die daarbij nog niet correct is, of op niet correcte feiten berusten. Maar ik ben niet, ik denk niet dat de meerderheid van de mensen kritisch nog zien, nog denken. En dus het feit dat zo iets gepubliceerd wordt, al dan niet gelezen wordt, maar voor degene die het zouden lezen is dat erg, want je ziet van alles en nog wat op de media, en als ge dan... en dan heb ik het niet over dees geval. Ik heb nu per toeval het nieuws om 19u gezien op VRT en dat ging over het visakaartschandaal van in Antwerpen. En als die euh, reporter gewoon ging vragen, hier in een café in Antwerpen, over wat het ging., wisten de meerderheid van de Antwerpenaren die geïnterviewd waren zelfs niet meer waarover het ging. Dus, en dan is dat voor hun eigen stad. Dus euh, je moet niet vragen, buitenlandse politiek, hoe ver dat we daar moeten gaan, dus inderdaad, heel heel gevaarlijk zoiets. Heel negatief en destructief zelfs.

M(a): Toen ik dit las heb ik hetzelfde, dezelfde verontwaardigde gevoel gehad als toen ik een stukje uit het boek van Lucas Catherine heb gelezen. Ik las daar onder meer de volgende grofheid, ik kan het

niet anders noemen, dat er tijdens de oorlog een zionistisch leger was dat samen met het leger vocht. Waar hij dat uitgehaald heeft, euh, ik zou het niet weten.

N: Hier staat ook zoiets...

M(a): Er staat iets gelijkaardigs, dat ze vanaf '42 zijn ze met de geallieerden gaan meevechten, dat wil zeggen, tot dan waren ze bezig met de nazi's te vechten. Maar Lucas Catherine heeft die tekst geschreven, en ik heb een beetje dezelfde verontwaardiging gevoeld. Het probleem met zo'n tekst is, ik weet dus niet van wie het komt uiteraard, maar, het probleem met zo'n tekst, ook teksten die men leest in de toch veelal pro-Palestijnse, anti-Israëliëse kranten, zijn meestal links getint, en dat is per definitie anti-Israëliësch. Die beïnvloeden de mensen, omdat de mensen vaak niet goed genoeg geïnformeerd zijn. En, ik denk een boek die dermate rabiaat pro-Israëliësch of pro-joods is, bestaat niet. Het bestaat alleen in het omgekeerde geval. Want ik denk niet dat er eender welke, sorry, jood of Israëli is die dermate extremistisch schrijft, maar dan langs de andere kant toe. Ik zeg dus, het probleem is dat dergelijke dingen bij de mensen blijven hangen, en dat is het gevaar. Zoals de film van Mel Gibson, 'The Passion', is een gevaar vanwege de, de atmosfeer, de gevoelens, de emoties die een film meebrengt, dat is heel sterk. Je ziet toch dat niemand het veroordeelt, men laat het overal toe. Dat is zeer dramatisch, en dergelijke teksten voor mensen die zich, niet zoals wij, dagdagelijks met het nieuws bezighouden, komt zoiets misschien in zekere zin als waarheid over. Het is gemakkelijk. Hoeveel mensen denken vandaag nog niet dat Sabra en Shatila joodse soldaten waren, Israëliëse soldaten, die daar een bloedbad hebben aangericht. Weinige mensen weten dat het christelijke militieën waren, Amal militieën, die dat gedaan hebben. De naam Elie Hobeika is onbekend geweest, Elie Hobeika is onbekend geweest tot ongeveer twee jaar geleden. Hij is degene die het bloedbad heeft aangericht. Hij was de officier, of de kolonel of welke titel hij ook had, van de christelijke Amal militieën die die kampen gewoon uitgeroeid hebben...

[door elkaar]

D: Amal is een [onverstaanbaar], het waren de falangisten.

M(a): In elk geval, men had van, de mensen wisten niet eens wie Eli Hobeika was totdat anderhalf jaar geleden, in de lucht is opgeblazen geweest.

N: Nadat die geïnterviewd is geweest door een staat, iemand die nu een staatsminister geworden is, euh, ...

C: Van Quickenborne...

N: Ja, ja, hij zou opgeroepen worden in de proces Sharon, hebben ze hem opgeblazen. Maar dat is nu een vice... een staatssecretaris.

M(a): Het is na het bloedbad in Sabra en Chatila... Quickenborne...Hij heeft dus nog 15

N: Wij zeggen van Kiekeborne

M(a): Hij heeft dus nog 15 jaar in de Libanese regering gezeten, die man Elie Hobeika, en als u rondvraagt, zult u zien dat het overgrote merendeel van de mensen denken dat Israëliëse soldaten het bloedbad hebben aangericht. Dus dit is het soorten rampen eigenlijk dat zo'n tekst teweeg kan brengen, maar bij onwetende mensen. Maar hoeveel mensen zijn zo zwaar geïnteresseerd in de waarheid van het Midden-Oosten als mensen zoals wij. De andere mensen zijn er niet in geïnteresseerd. Dus dat is een gevaar.

[onverstaanbaar]

E: Ja, euh, meer angst, zoals iedereen. Angst dat de mensen dat zouden geloven en dat euh, dat dat de mening van de mensen aan de hand van zo'n verdraaide feiten wordt, dat vind ik echt gevaarlijk, en weeral, geen dialoog mogelijk als men van meet af aan niet op echte feiten euh, een dialoog wil voeren, dan zijn de ... dan zijn de kaarten niet egaal en euh, kan je geen dialoog opbouwen, inderdaad, niet topbouwend zijn. Destructief...

N: Ja, ik wou nog iets... ik wou er eigenlijk nog iets aan toevoegen, maar dan is dat niet helemaal euh, moet ik zeggen, algemeen. Door het feit dat niemand eigenlijk niet meer de tijd neemt om zich op zich, niet direct wetenschappelijk terug gaat zoeken naar de feiten, maar gewoon in de media of in de doorsnee dagbladen van alles leest, en men wordt zo staatssecretaris of minister in de verschillende democratieën in Europa, wordt, krijgen wij aan de top beslissende mensen die eigenlijk slecht geïnformeerd zijn, desondanks moeten zij beslissingen nemen. En dan ga ik nog een beetje verder. Dus niet Belgisch, ik ga naar Europa. Juist hetzelfde, we hebben zo parlementsleden in Europa die besluiten moeten nemen over Europa, als zij slecht geïnformeerd zijn over bepaalde feiten. En ik ga nog hoger, ik ga internationaal. En op, in de internationale euh, forum, of fora, ik weet niet hoe je dat zegt als er verschillende forummen zijn, fora, ja, ik dacht het ook, en dan heb ik het over Straatsburg. Ik heb het over Genève, ik heb het over New York, de aantal landen, en dan heb ik het al over de

islamitische landen, die gaan altijd in blok, hè, dus dat wordt al min of meer bijna een meerderheid, als dan daarbij een aantal Europese landen zich aansluiten omdat die mensen zo geïntoxiceerd zijn van hun onwetendheid, of door hun onwetendheid, of door de media van hun eigen landen, ja, dan schiet er niks niet meer over van echte basis waarover het gaat. Dus zo komt het dat gisteren, of eergisteren dacht ik, Israël euh, veroordeeld geweest in Genève, omwille van een meerderheid die gestemd heeft over ok, het doodgaan van die sjeik Yassin, dan ben ik volledig akkoord dat dat storend is, maar niet nagedacht hebben dat dat een oorlogsfeit is en niet een burgerlijke dood, omdat dat totaal twee verschillende rechten zijn. Dat vraagt een verschillende rechtspraak over... een oorlogsrechtspraak is iets anders dan een burgerlijke rechtspraak. Dus, dat is gewoon omdat al onze politieke leiders, het moet vlug gaan en ze nemen er de tijd niet voor om goed geïnformeerd te worden. Dus da's al, en als men zich wil berusten op zo'n boek of zoiets, dan zijn we helemaal weg. Nog iets... ze moet haar trein hebben binnen een uur...

M(a): Ik denk dat het probleem ook is, dat als over het Midden-Oosten wordt gesproken, in de media wordt met twee maten en twee gewichten gewerkt, da's een probleem. Ik schreef eergisteren een brief in de standaard, dat was het volgende, ik zeg, mochten de Amerikanen vandaag Bin Laden lokaliseren en zonder meer doodschieten of laten ontploffen, de hele vrije wereld zou juichen. Een heldendaad. Israël heeft een Bin Laden gedood, en het is alom, alom verontwaardiging, alom veroordeling. Als dat een manier is voor Europa, het verenigd Europa, om de moslimterreur aan te pakken, dan ...

N: Of terroristen in het algemeen. Als men terrorisme bestempelt als oorlog, dan moet men met oorlogswapens en -recht bestempelen, enfin, ik weet het niet meer...

M(a): We moeten denken aan de trein dus ...

Ik zal anders de volgende tekst al geven en dan kunnen jullie daarover reflecteren.

LEZEN FRAGMENT 2

Ja, terug. Wat is jullie eerste indruk?

[door elkaar]

E: Nee, echt waar. Want ik wil hem niet lezen, het treft mij dat we dezelfde tekst krijgen, zij en wij, ik begrijp niet hoe het komt dat wij dezelfde teksten krijgen.

D: Da's een ander verhaal.

E: Ja, ok, ik heb het niet gelezen. Maar nee, ...

D: 't Is de eerste, de eerste indruk bedoelt u hé?

M(a): De tekst begint dus al met een verhaal, hoe dat de intifada is geboren. Ik moet zeggen, ik vind het een prachtig verhaal, als het waar had geweest, het is een onbestaand verhaal, en een dergelijke spectaculaire actie, doet me denken aan die actie van die jonge Duitser uit Hamburg die naar het Rode Plein is gevlogen, ik ben zijn naam vergeten.

N: Dat zijn, dat is, 't zijn twee zaken die ...

M(a): Maar dit is dus een onbestaand verhaal, onbestaand, niet veranderd, onbestaand, volledig...

N: [onverstaanbaar] ergens anders opgenomen.

M(a): Maar 't is een leuk verhaal, moet ik toegeven. De rest euh, hij heeft het over de meedogenloze kindermoordenaars, ik herinner mij, ik moest, ik reis vaak naar Arabische landen en ik moest dus naar Libië, naar Teheran en ik moest op een bepaald moment in de Libische ambassade zijn in Brussel en ik zag in elk vertrek dezelfde grote foto. Die van een klein Arabisch jongetje, met zijn vader achter een ton, die meedogenloos was neergeschoten. En er stond altijd onder, mensen die vrede willen, nee, wrede kindermoordenaars. Ik moet eerlijk zijn, toen ik dat in de kranten zag, moest ik bijna huilen, want ik vond dat verschrikkelijk. Laat het een Palestijns jongetje zijn, ik vond het verschrikkelijk. En het heeft dus, tien keer is het de wereld rond geweest, en het heeft een enorme impact gehad. Wat is er gebeurd? Men heeft dus de waarheid ontdekt. Het jongetje heet Mohammed Doura woont in [?], naam en adres bekend, de man naast hem is zijn vader niet. De man achter de camera is een man van Antenne 2, van Frankrijk, die pro-Palestijns was. De scène is 11 keer overgedraaid. De tiende keer was die al perfect, maar er was dermate veel applaus van de 200 Palestijnen die ernaast stonden te applaudisseren, ze hebben het een elfde keer moeten overdraaien en toen is hij goed bevonden geweest. Maar hij is alive and kicking, hij leeft die jongen, niks aan de hand.

[onverstaanbaar]

M(a): Nee, maar dat kun je niet meer, want eens ... je kunt de feiten niet omdraaien. Je kunt de eerste pagina ermee vullen, eens dat die eerste foto is rondgegaan. Dat is ook hetgeen met die films gebeurt. Eens dat die impressie bij de mensen is gekomen, heeft tegenspraak geen enkel effect meer. Een stomme fait divers, ik heb een reclame gezien in de krant en daar stond zo in, in het groot stond er: Geeft, nee, heeft koningin Fabiola een minnaar. En er stond onder: Nee, natuurlijk niet, maar we verkopen wel sokken aan halve prijs, grossistenprijs enzovoort,

[gelach]

M(a): ... maar wat is de impressie die gebleven is, de eerste zin natuurlijk. En dat kun je moeilijk omdraaien.

N: Euh, kijk, ... Ik ben nog aan 't lachen van Fabiola. Euh, de toon is totaal anders. Dat zie je, dat voelt ge in die tekst, als het gaat over Israël, als het daarna gaat over de manier die euh, ja, het uitleg van hoe dat de verschillende strekkingen binnen de Palestijnse beweging samengewerkt heeft, de ene als atheïst, de andere als euh, godsdienstige, ik vind dat heel interessant eigenlijk, maar ik zou toch moeten gaan nakijken of dat allemaal juist is. Maar de toon is totaal anders behalve voor die eerste, voor het gedeelte waar hij het heeft over, hij of zij, Israël en de moordenaars. Daar voelt ge zo de haat naar boven komen. Ik denk dat meer niet te zeggen is.

D: Ik ervaar in dat stuk eigenlijk twee delen, het ene deel is een vertelling over de zogenaamde oorsprong van de eerste intifada, en euh, daarin zoals al gezegd werd, het inleidende verhaal over hoe dus de actie heeft plaatsgenomen, wat als een aanleiding is geweest voor het uitbreken van de intifada, is dus manifest onjuist, dat is niet gebeurd, dat is een feit, dat ka men gemakkelijk euh, nazien. Er is een soortgelijke aanval geprobeerd geweest vanuit Libanon langs de kust over het strand naar Israël te vliegen, maar die werd onderschept door het leger, denk ik. Maar dat heeft niks te maken met wat er hier wordt beschreven is nooit niet gebeurd. Euh, de aanleiding van de tweede, van de eerste intifada was iets helemaal anders euh, het is geen geheim, het is open voor discussie, maar het heeft niks te maken met wat hier is beschreven, da's een feit. De oorsprong lag in Gaza en een aantal gebeurtenissen die nu misschien niet belangrijk zijn, maar euh, is totaal niet wat er hier staat.

[gemompel]

D: Misschien wel ja. En dan de beschrijving van de rol van Israël in die intifada is ook op een groteske manier verdraaid en overdreven, heel eenzijdig. Men spreekt over typisch de media, een onschuldige opstand tegen barbaarse bezetters uit het niks, alsof het uit de lucht gegrepen is. En, en die barbaarse bezetter, die repressief te werk gaat, zonder euh, noemenswaardige redenen, dus de hele geschiedenis die erachter staat, de hele verantwoording wat er echt gebeurt, mankeert volledig, dus nogmaals, iemand die deze geschiedenis, zogenaamde geschiedenis leest omtrent de eerste intifada, komt er helemaal bedrogen uit op basis van de verdraaide feiten en leugens die worden verteld. Maar in het tweede deel is er eigenlijk gewoon sprake over de euh, zogenaamde ontwikkeling van de organisaties bij de Palestijnen, de islamitische organisaties, hun relatie en opkomst tegenover de euh, linkse euh, atheïstische organisaties die oorspronkelijk sterker waren en dat is meer gewoon euh, uitzetting over dat aspect, wat op zich wel interessant kan zijn. Maar uiteraard, deze auteur, hij of zij, heeft zijn credibiliteit verloren alvast door over die andere aspecten zo hardnekkig te liegen, dat men uiteraard niet zo onmiddellijk kan accepteren wat er over de rest wordt verteld. Het zou waar kunnen zijn, het heeft niks met Israël persé te maken, het gaat over interne, de interne keuken van het Palestijns verzet, euh, de organisaties, die, het is heel boeiend, het is misschien waar of niet waar. Maar iemand die dan ook iets interessants zou willen vertellen, zou eerst een serieuze credibele tekst moeten schrijven, waardoor men ook zo overkomt.

I: Ja, gewoon dat... voor mij is dat eigenlijk hetzelfde als de eerste tekst. Ik heb de indruk dat, dat, ja, al zeker heel veel leugens zijn en niet feiten, euh, voor de rest eigenlijk... is al gezegd, ik weet er eigenlijk niks aan toe te voegen.

V: Als ik las over de kindermoordenaars, tegenover de Israëlische soldaten, dat deed mij direct denken niet op de Israëlische soldaten, maar op de terreuraanslagen. En ik vraag me wel af over er verder in het boek *mentie* [mention in het Engels, KDP], aangezien dat het een nieuw boek is, euh, die gruwelijke akte van die terreuraanslagen. En euh, ik vind, ja, echt euh gruwelijke daden, dat het euh elke dag, of bijna elke dag, aanslagen werden gepleegd tegen kinderen, tegen baby's, tegen zwangere vrouwen en dat raakt mij veel meer dan alles wat hij schrijft. Dat is de realiteit vandaag, van de drie laatste jaren. En dat vind ik wel meer ingrijpend, en dat vind ik wel het belangrijkste. We kunnen urenlang, dagenlang over de geschiedenis spreken en wat er gebeurt en waarom en hoe, maar in feite, wat er belangrijk is is nu, wat er te doen is, oplossingen vinden en altijd in de, in het

verleden teruggaan, vergeten wat er nu vandaag de dag gebeurt, elke dag in Israël, dat vind ik wel oneerlijk, en dat spreekt me meer aan als reactie.

Vindt iedereen dat deze tekst gelijkaardig is aan de vorige?

N: Het eerste deel wel. Ik kom nu terug...

D: Schrijfstijl of inhoud?

Allebei.

N: Het gedeelte tegen Israël of tegen de Israëli's is gelijkaardig aan de eerste tekst. Het gedeelte van hoe dat de Palestijnse verschillende bewegingen samen gekomen zijn vanuit verschillende landen en samen gaan werken zijn, lijkt me, als je 't mij vraagt, door iemand anders geschreven te zijn. Maar dat ... zo voel ik het aan.

M(a): Wat mij een beetje doet lachen is dat hij ergert zich aan het feit dat de Israëli's kindermoordenaars zijn. Het leven van kinderen, om het maar over de kinderen te hebben, bij de Arabische bevolking, heeft absoluut geen waarde. Als mens, als ouders met vreugde in hun hart afscheid kunnen nemen van hun kinderen die zich iets verder laten ontploffen, da is één aspect dat bewijst. Het andere aspect is, ik heb een jongere broer die woont in Israël, en tijdens de oorlog in Libanon was hij in het leger. En hij was in Beiroet, en op dat moment, waren dus de Palestijnen in Libanon, zij werden dan verdreven naar Tunis, omdat ze aanslagen pleegden vanuit het noorden. En mijn broer vertelde mij, hoe moeilijk het was om die straatgevechten aan te gaan. Want wat deden die Palestijnen? Ze wisten dat Israëli's niet op kinderen schieten, en ze gebruikten hun eigen kinderen als levend schild. Hij zag ze aankomen, als levend schild, totdat ze dicht genoeg waren en de Israëli's niet durfden te schieten en toen werden ze neergeknald.

N: Daarvoor werd die generaal toch gedood? [onverstaanbaar]

M(a): Hoe kan iemand zich beklagen over het feit dat anderen kindermoordenaars zijn als ze hun eigen kinderen vermoorden, dat is hetgeen mij hier ook verschrikkelijk stoort.

D: Wat ik misschien kan toevoegen. Een beetje een algemeen punt, maar in de context dat er hier verteld wordt. Euh, thema's die dus typisch in zulke teksten, ook in deze twee teksten voorkomen, de omgekeerde manier om zaken te presenteren, euh, zoals als dikwijls is verteld geweest, er is sprake van de Israëlische kindermoordenaars, en al het geweld dat de Israëli's en het Israëlische leger plegen tegen de Palestijnen, terwijl de Palestijnen enkel maar broederlijk zitten te protesteren of te manifesteren, da's alles. Er wordt dus een typisch vertekend beeld gegeven van wie dus geweld tegen wie pleegt. Het feit is dat in de realiteit het terrorisme dat steeds van de Palestijnse kant, al voor de oprichting van Israël, was een onmiddellijke reactie wanneer de joodse immigranten terug naar hun thuisland begonnen te keren, al einde 19de eeuw, en de reactie was altijd gewelddadig. Het geweld, de tegenwerking, kwam altijd oorspronkelijk vanuit Palestijns, Arabische kant. Euh, de Israëlische mentaliteit, euh, was simpelweg om zich te verdedigen, op verschillende manieren, soms meer gewelddadig dan anderen, want da's altijd ter verdediging van, dat is geen mentaliteit om, we gaan nu burgers doodschieten, kapotschieten, bombarderen, kinderen gewoon voor de lol, om, om onze geloof te maximaliseren of wat dan ook. Ik geef u een dom voorbeeld. U hebt nooit in Antwerpen gehoord, iemand die zegt, oei, er lopen joden op straat, we gaan de andere kant op want dat is gevaarlijk hier. Dat is nooit niet gebeurd. Da's kwestie van mentaliteit. Bij de musulmaanse gemeenschap, ik wil niet generaliseren, maar er bestaat ergens een mentaliteit die anders is, die meer gewelddadig is, en die met gewelddadige middelen een strijd wil voeren, de jihad. Dat zien we overal, niet enkel in Israël. Misschien de meest populaire plek om over te spreken, maar hetzelfde geldt voor Tsjetsjenië, of euh, in Afghanistan of [onverstaanbaar] of Indonesië of Algerije. Er zijn voldoende islamitische opstanden die heel gewelddadig zijn, Algerije is daar een heel goed voorbeeld van. Dus men moet dat ook op een andere manier bekijken. Men moet duidelijk beschrijven wat dan ook terrorisme en zo'n geweld nooit verantwoord kan zijn. Je hoort soms hier van, ja, als ge ziet wat de Israëli's de Palestijnen aandoen, en ook iets typisch, men vergelijkt dikwijls Israëlische acties met de nazi-acties tegen de joden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Dat is iets helemaal absurds, per definitie en in de realiteit. Euh, men kan terrorisme nooit goedspreken. Men kan nooit zeggen, de Israëli's verdienen dat, of we kunnen begrijpen dat de onderdrukte Palestijnen, zo van die reacties... Geweld kan nooit tot een goed einde komen. En als men dat niet gelooft, dan moet men mij uitleggen, hoe Ghandi de Britten uit Indië verdreven heeft. Dus, als men een euh, bepaalde doelstelling heeft, als men een bepaald recht heeft, er zijn andere manieren om legitieme rechten euh, te kunnen waarmaken. Geweld heeft het nooit opgelost. En zolang men dat niet begrijpt, is men verkeerd bezig. Maar de mensen hier hebben dikwijls de neiging om dan omgekeerd te zien en dat ...

N: [onverstaanbaar]

D: Voilà.

M(a): Euh, wat wou ik nu weer zeggen?

N: Ik zeg niks, we gaan voort.

Zijn er nog afsluitende opmerkingen over de tekst, of over de teksten?

[stilte]

Niks? Ok.

E: Ja, ik zou hem wel willen ontmoeten, dan kunnen we misschien dialogeren of zo, ik weet niet...

Ik heb hem zelf ook niet ontmoet dus...

[gelach]

Nu, de laatste maanden is er meer sprake van 'verbinnenlandsing van de buitenlandse politiek'. Het conflict zou naar België komen, naar Antwerpen. Merken jullie daar iets van of geloven jullie dat dat zo is?

V: Ja, nog gisteren met die betoging van de AEL, heeft euh, nu weet ik niet of het was Abou Jahjah of één van de vertegenwoordigers van de AEL, heeft gezegd dat hij eist dat de Antwerpse joodse gemeenschap in Antwerpen, de politiek, zich distantieert of veroordelen, ja, veroordelen de politiek van Sharon in Israël. Nu, dat vind ik wel ongelofelijk en onaanvaardbaar, omdat het echt een euh, een bedreiging is tegenover de joodse gemeenschap, zou ze dat niet doen. En dat vind ik wel, als Belgische euh, burger, onaanvaardbaar en ik kan niet begrijpen, want die verklaring staat wel op euh, op de site van die AEL en ik vind dat die Belgische regering iets moet ondernemen om dit, staat op site, te bestraffen, want dat is gewoon onaanvaardbaar.

D: Euh, we moeten een onderscheid maken tussen het recht van Belgische inwoners, het recht te geven van zich vreedzaam te uiten. Maar ten eerste euh, men kan hier niet, openlijk buitenlandse vijandige positie innemen en verdedigen. Wij zijn hier niet in Libanon en euh, men moet hier niet buitenlandse conflicten hier komen uitvechten. Nu, als bepaalde, Belgische euh, groepen of mensen uit hun eigen opinie en geloof willen betogen tegen anderen, op een georganiseerde, wettelijke en vreedzame manier, is dat geen probleem. Zoals vele andere het ook doen, maar er is een groot verschil tussen een vreedzame betoging en een excuus om gewoon geweld te plegen, euh, tegenover anderen die daar niks mee te maken hebben, en ook een conflict uit het buitenland hier te komen uitvechten. Het heeft niks met België te maken. Dus men moet een onderscheid duidelijk kunnen maken tussen wat de Belgen van mening mogen hebben en hoe ze een buitenlands probleem ook aanpakken.

[onverstaanbaar]

D: Dat is het hem net. Men moet geen conflict importeren. Men mag wel zijn mening uiten. Als een aantal Belgen, en dat moeten niet islamieten zijn, dat kan iedereen zijn, dat niet zo maar zo moet zijn, en ze willen hun mening uiten en een wettelijke betoging organiseren, dat is hun goed recht. Daar heeft niemand iets op te zeggen. Maar het wordt dikwijls hier gehanteerd klaarblijkelijk, als excuus, van kom, we gaan herrie schoppen. Dus we gaan een betoging organiseren om één of andere reden of wat er ons gebeurd is of zo, dus we gaan naar aanleiding daarvan euh, per toeval, tegen joodse winkels stenen gooien en zulke euh, geweldplegingen laten gebeuren. Daar is een groot verschil in. Daar is iets dat duidelijk met dat soort betogingen, ja ...

N: Inderdaad, de betoging van gisteren was een paar honderd man 't schijnt, heel goed georganiseerd, ouders die zaten of stonden tenminste rond hun eigen kinderen, en vrouwen erbij, oude vrouwen, nooit gezien, nooit gezien, oude vrouwen, ja, dat was wel op vraag van de burgemeester, maar dat waren niet enkel de vaders, maar ook vrouwen, en bomma's over het algemeen, dat vond ik al geen goed. Natuurlijk, hetgeen V zegt is heel juist, het is niet aan Azzuz om ons te bedreigen met hetgeen er, en met ons bedoel ik joden, die hier in België wonen, die evengoed de Belgische nationaliteit hebben als zij, want zij hebben ook de Belgische nationaliteit, de meerderheid van die jongeren wel. En heel eigenaardig, die betoging van gisteren, dat waren Marokkaanse, enfin, van origine, maar geen Turkse van origine, dus da's ook een sein. Ze zijn alle twee van de islam hè.

D: Eerder Arabisch dan islamitisch...

N: 't Is dat hè, het altijd Marokkaans, ge ziet nooit iemand anders in die betogingen. Nu, die betogingen tegen de winkels, dat is hier verleden jaar gebeurd, de grote betoging met al de winkels,

waarvoor we gisteren schrik hadden, wat gelukkig niet gebeurd is. Maar ik vind de beledigingen, de insinuaties in de press, maar de woordelijke beledigingen, de kreten vanuit voorbijrijdende wagens tegen joodse mensen op straat veel erger. En dat is dagdagelijks. Fysische pesterijen op de tram of bijvoorbeeld in Brussel, u weet dat er daar een paar kinderen, die mogen zelfs niet meer met het openbaar vervoer gaan, euh, dus dat vind ik veel erger. En wat ik totaal erg vind dat is de lafheid van onze politici die goed weten dat ze ongeveer een 250 000 moslimstemmen hebben, of moeten krijgen omdat er ongeveer van die 400 000 mosliminwoners in België, ja maar ...

D: [onverstaanbaar]

N: Neenee, dat is voor Frankrijk...België heeft er 4...

D: [?] miljoen...

N: Nee, dat zijn er allemaal... we beginnen niet met cijfers. België heeft 400 000 moslims euh, in België waarvan er ongeveer 250 000 stemgerechtigd zijn. Dus dat is, dat zijn mensen, dat zijn stemmen dat ze moeten winnen. Wij zijn met zo'n klein aantal dat het eigenlijk niet de moeite waard is en zij situeren zich om die stemmen te hebben. En ze doen niets, daadwerkelijk niets, geen één van onze politiekers om dat tegen te houden. Om die anti, anti-joodse reacties, die import van anti-joodse reacties hier in België tegen te houden. Er worden grote woorden gedaan, er wordt op Europees niveau een groot symposia gehouden in Brussel maar uiteindelijk daadwerkelijk...

EINDE TAPE 1 KANT B

N: Nee, 't is goed. Nee, ik zou het spijtig vinden dat het alleen tussen ons blijft.

Wil er nog iemand iets zeggen op de vraag over de import...

M(a): Ja, er is dus inderdaad een duidelijke import van het conflict, tenminste een duidelijke poging om het conflict te importeren naar hier. Maar het is wel duidelijk dat dat alleen een poging is vanuit de islamitische gemeenschap. Geen enkele jood die probeert wat dan ook te importeren naar hier. We vinden het al erg genoeg dat dat conflict ginder wordt uitgevonden, uitgevochten, we hebben geen enkele zin om dat naar hier te brengen. Trouwens, het klinkt misschien grof, heeft u ooit gehoord van joodse kinderen die moslimkinderen aanvallen, een moskee in brandsteken of die euh, graven schenden? Onbestaand. Vandalisme is bij joodse kinderen onbestaand. Over het Midden-Oosten zelfs gesproken. Een Palestijns kind kan ongestoord overal in Israël lopen zonder dat er iets gebeurd. Moest een joods kind verdwalen in één van de Palestijnse gebieden, het leeft geen tien seconden, geen tien seconden. En ze proberen... ja, ze proberen het conflict te importeren en ze eisen bijvoorbeeld, zoals twee dagen geleden, ik heb die brief gezien, gericht aan de leiders van de joodse gemeenschap. We eisen van jullie, zegt het AEL, een sterke en harde veroordeling van de laffe moord op sjeik Yassin. Wat mij verwondert is, en waarom doen zij geen oproep naar de Marokkaanse gemeenschap om te veroordelen hetgeen dat in Madrid is gebeurd? Ongelofelijk, en dat zijn, sorry, dat waren Marokkanen van bij ons, van bij u, in Brussel, maar daartegen gebeurt niks. Maar er is inderdaad wel een euh, eenzijdige poging om het conflict naar hier te brengen. En dat is niet alleen hier, dat is in Frankrijk, dat is eigenlijk, overal waar een joodse gemeenschap is, gebeurt dat.

N: En die wordt verder, en die wordt verder behandeld via onze eigen Belgische pers. Franstalig, Nederlandstalig, overal, altijd, door de internationale NGO's. Dan ga ik het naar een ander niveau brengen, naar euh, ok, ik doe het niet wegens tijdgebrek, maar daar zijn we ... dat is een enorme impact, die NGO's. En het misbruik van die NGO's, want uiteindelijk, zo'n ... En ik ga het toch eventjes hebben over die twee verschillende NGO's, naam of geen naam?

Maakt niet uit...

N: Die 11.11.11 of Oxfam, waar ik achter kan komen van de bedoeling, toen het gestart is geweest, 20 en 30 jaar geleden. Hé, van de Derde Wereld te helpen, de trade fair appelsiensap vind ik allemaal goed. Daar heb ik geen probleem mee. Maar waarmee ze zich houden aan politiek vlak, één bepaald land, dan kan ik niet volgen. En ik heb een heel stom voorbeeld. Ik ga het toch eventjes zeggen, dat u het misschien al dan niet verwerkt. Ik heb een heel klein, stom voorbeeld die ik hanteer. Colombia, Zuid-Amerikaans land, exporteert drugs. Ja? Wij worden allemaal, of heel Europa, overspoeld door die drugs die aankomt via de haven van Antwerpen of Rotterdam vanuit Colombia. Ja? Heel Europa en Amerika tracht tegen die drugs vanuit Colombia, van, hoe heet dat ding daar, die kartel van daar... Nu, 99% van de Colombianen zijn katholiek. Ja? Ga ik een oorlog voeren tegen het katholicisme omdat er drugs worden ingevoerd? Ja, maar nee... Dat is dus mijn vraag. En ik heb nooit iets gezien, van geen één van die twee NGO's tegen het kartel van in Colombia, van die drugs, tegen die kartels. Nochtans, over die persappelsienen enzovoort, die boycot enzovoort... Daarbij het is zodanig idioot van een boycot te vragen van de Israëlische producten want ¾ van de mankracht die daarin werken,

in die productie, zijn de Palestijnen. En da's de enige in, behalve de inkomsten dat Europa zelf geeft aan de Palestijnse Autoriteit voor in hun eigen zak, da's de enige inkomsten die rechtstreeks in de zakken van de Palestijnen gaan.

M(b): Van de Palestijnse Autoriteit?

N: Neenee, van de ...

[door elkaar]

Zijn er nog opmerkingen over de situatie in Antwerpen?

N: Over Antwerpen wil ik nog heel eventjes iets zeggen. Ik zit in een platform met zeven verschillende levensbeschouwingen en daar is de afgevaardigde van de Unie van de Vlaamse Moskeeën. Daar moet ik even ... Vijf, zes jaar kennen we mekaar. Dat gaat heel vlot.

Saïd Mdaouchi?

N: Ja, dat gaat echt heel vlot, heel positief. Maar wij kennen elkaar voor die tweede intifada, van voor. Dus we hebben, op het ogenblik dat alles goed ging, een vertoruwensrelatie gehad. Ik heb hem eventjes kunnen helpen met iets dat hij iets wist vooraleer dat ik iets wist, dat voor hem belangrijk was. En ik heb het hem doorgegeven, voordat het in de pers kwam. En we hebben zo een relatie opgebouwd, van vertrouwen. En dat gaat echt goed. Maar ja, dat is één persoon. Ik ben, en ik kan zo binnengaan bij UMIVA, dus in de Plantin- en Moretuslei, ze hebben daar hun kantoor, ze kennen mij daar van kop tot teen allemaal. Ik heb daar geen enkel probleem, maar ja, dat zijn de kopstukken hé, dat is niet het volk...

D: Euh, misschien nog een beetje benadrukken hoe de Antwerpse import hoe dat u zegt. Het gaat eigenlijk om Arabische elementen die zogenaamd uit solidariteit met hun Palestijnse Arabische broeders euh, ook, euh, lawaai willen maken voor die zaak. Maar men mag niet vergeten dat de zogenaamde verbroedering tussen verschillende Arabieren, want uiteindelijk weten we, het is niet zozeer een musulmaanse zaak als een Arabische zaak. Gelijk dat ge zegt, de Turken doen hier nooit aan mee. Het is de Marokkanen of andere Arabieren die zich hier bevinden, of Libanezen, en euh, die hebben een misplaatste verbroedering met de Palestijnen. Nu, u moet wel weten dat de, het euh, de steun van Arabische, van andere Arabische landen, heel hypocriet is, en nog steeds vrij hypocriet is. Euh, ik heb de indruk dat eigenlijk het hier niet echt gaat om de Palestijnen te helpen, maar wat er hier ook gebeurt bij de Arabische of Marokkaanse euh, bevolkingsgroepen, eigenlijk niks verandert aan de Palestijnse zaak. Ik denk dat het meer gaat om een uiting van een euh, eigen geweldpleging waarvoor ze gewoon excuses zoeken. En vroeger was dat één reden, hun eigen reden, of dat dat nu was onrust tegenover de situatie vna hun tegenover de autochtone bevolking, vandaag noemt men dat vechten voor het Palestijns verzet, maar het heeft niks te maken hier. Wat hebben ze in godsnaam te zoeken voor Palestijns verzet in België, of andere landen. Het wordt ook eigenlijk misbruikt voor hun eigen doeleinden, we horen dikwijls dat organisaties zoals het AEL euh, al de ideologieën achterloopt, bepaalde doelstellingen heeft voor zich in België, euh, die niet altijd even democratisch zijn of evengoed bedoeld zijn en elk middel, een excuus is voor hen goed om heibel te maken. En zo zie ik het.

[gemompel]

Heeft iemand een idee wie de auteur is?

[stilte]

D: Is het een Libanees, per toeval?

N: Ik heb dat boek inderdaad doorbladerd, 30 bladzijden, in de Fnac, ben ik ermee opgehouden en daarom had ik het gevoel dat ik die eerste tekst gelezen had, en gezien had, want ik heb een fotografisch geheugen. Het tweede gedeelte had ik niet gezien...

[onverstaanbaar]

N: Nee, maar, dat komt waarschijnlijk. En is dat geschreven door hem? Het tweede gedeelte ook?

M(a): [onverstaanbaar] u geweest bent in moslimkringen. Met wat voor plezier hebben zij deze teksten gelezen? Dat moet een heel andere sfeer geweest zijn als hier.

[onverstaanbaar]

[discussie over kritisch zijn of niet, vragen in verband met andere groepen]

N: Nu, euh, wat vind ik van Abou Jahjah zelf. Ik vind dat fantastisch eigenlijk dat je in België kan komen als een vluchteling, naar de universiteit kunt gaan studeren op de kosten van ik weet niet wie, ...

[door elkaar]

M(a): Als illegaal.

N: Als illegaal... Kan trouwen, kan scheiden en dan bijna volksvertegenwoordiger worden, maar in elk geval, hij is nu leader van, en hij is niet onbekend, hij geraakt op alle mediaforum, tv, er kan geen platform zijn of hij is erbij. En uiteindelijk, hij is een echte, charismatische, gevaarlijke figuur. En, als ik het nog eventjes scherper kan stellen, als de media hem nog heel veel het woord geeft, dan staan wij voor een toekomstige Degrelle in België. Ik heb echt schrik van die jongen. Echt schrik. Omdat hij de knepen van het vak heeft, hij kan bijzonder goed spreken, zowel in het Engels, in het Frans, een beetje slechter in het Nederlands, maar voor de rest, het is echt waar, dat is ... Maar het is een gevaar. Die mens is een gevaar. En in plaats van die klein te houden, nee, men zet hem daar op een plateau van op het even waar en hij spreekt met iedereen, en hij komt zo gewoon in contact met Jan en alleman. Binnenkort gaat die aan het Hof ontvangen worden ... Om ...

[gelach]

M(a): [onverstaanbaar] Arafat geweest hé, maar we kennen zijn voorkeur voor beesten ...

[gelach]

N: Wel, mag ik heel eventjes over dat geval van Arafat en euh, prins Laurent. Want, heel kort, heel heel kort. Ik ben bezig, bijna dagdagelijks met politiek, en toen er gesproken werd over de komst van Sharon op het senaat, aan de senaat, is er bijna een plebiscliet geweest in België van 'Mag...' of in de radio heb ik gehoord, 'U heeft tien minuten de tijd om te bellen of Sharon hier mag komen en ontvangen mag worden in de Senaat.' Het heeft gerinkeld langs alle kanten, nee nee nee, en hij is nooit ontvangen geweest, hij is niet geweest. En twee weken later, zonder boe of ba, zonder dat ik het wist dus, plots is Arafat in ons land en hij wordt ontvangen door Laurent ...

[door elkaar]

N: En dus wordt Arafat ontvangen in 't senaat, voor de eerste keer staat prins Filip daar als senator van rechtswege, dan ... En dus, en ik wist niet wat dat ik hoorde. Dat wist ik niet, dat Arafat op komst was. Da's manipulatie van de media, tot en met. En typisch, en dat is dan voor de intifada hé.

M(a): Ik zou een laatste ...

N: Eén minuut.

M(a): ... dramatisch woordje willen toevoegen. 't Feit dat men het conflict importeert, dat er ineens, na jaren, van de Arabische bevolking, van de Palestijnen spuugt, want ik kan het niet anders noemen, ze lieten ze gewoon creperen, ze nu gebruiken gewoon, in Israël. Dat de hele importering van het conflict naar hier eigenlijk een onderdeel is van een algemeen moslimplan. De islam is Europa en de hele wereld aan het veroveren. De Palestijnen zijn een pretext, het hoofddoek is een pretext. Ik kan u zeggen, ik kom in Algerije, ik kom in Libië, nog geen tiende van de vrouwen daar dragen daar een chador zoals ze dat hier dragen. En ik zal u één ding zeggen. Dat is heel triestig dat ik het moet zeggen. Ik verwacht dat de joden hier binnen afzienbare tijd moeten ophoepelen. Maar ik kan u één ding zeggen. Enkele jaren nadien volgen jullie ook, want ze pakken alles over.

[door elkaar]

EINDE OPNAME

19.15 – 21.45

... aan de Vrije Universiteit Brussel. Ik zit in mijn laatste jaar en ik doe nu mijn thesis en die gaat over de rol van identiteit bij de moslimgemeenschap en de joodse gemeenschappen in Antwerpen t.o.v. de beeldvorming van het Midden-Oosten conflict. Ok? Euh, ik doe dat aan de hand van een paar tekstfragmenten. Dus ik ga eerst een paar inleidende vraagjes stellen, dan ga ik jullie vragen om die teksten te lezen. Den is het gewoon de bedoeling dat jullie kritiek geven, discussiëren daarover.

Ik zal misschien de cirkel rondgaan voor de voorstelling. Je geeft best het dictafoontje mee door.

F: Wat moet ik juist precies zeggen?

Jezelf voorstellen, naam, leeftijd, beroep, studies,.... Die dingen.

F: Mijn naam is [...]. Ik ben voorzitter van Jongeren voor Islam. Ik ben 33 jaar... Ik zit in de IT. Dat is het ongeveer.

A(a): Mijn naam is [...], ik ben 18 jaar euh... ik doe richting verzorging.

M(a): Mijn naam is [...], ik zijn momenteel bezig met een opleiding vrachtwagenchauffeur.

A(b): Mijn naam is [...] en ik zit momenteel op invaliditeit.

A(c): Mijn naam is [...], ik ben muziek [onverstaanbaar] leraar opleiding.

AJ: Mijn naam is [...], ik ben bijna vrachtwagenchauffeur.

Al: Mijn naam is [...] en ik ben bezig als opvoeder in een school, ik ben 24 jaar, wonende hier in België.

AS: Mijn naam is [...], ik ben 24 jaar en ik ben secretaris van Jongeren voor Islam en ik ben momenteel werkzoekend. Mogen we het dictafoontje ook zelf... [onverstaanbaar]

Wat voor mij belangrijk is, is hoe jullie jezelf voelen, je identiteit. Nu is het de bedoeling dat jullie jezelf omschrijven in functie van die identiteit. Wat is belangrijk voor jullie? Wat vormt jullie 'ik'? Is dat duidelijk?

[stilte]

Is religie belangrijk? Of nationaliteit? Die dingen...

F: Ah, ge gaat dat weer terug hetzelfde...

Of anders de andere kant?

F: Wie wilt er beginnen? Nee?

[gelach]

F: Wel euh, voor mij is, mijn geloof komt op de eerste plaats. Wat wilt dat zeggen? Dat ik mijn geloof gewoon beleef en die ook toepas in mijn huidig leven en dat is ook mijn leidraad. En mijn geloof gaat in geenszins in tegenstrijd met de wetten van het land, of wat dat ze ook overal menen te zeggen. Euh, ik functioneer met mijn geloof, die ik op de eerste plaats acht, perfect in deze maatschappij. Dat is zo... euh, het gezinsleven zal ik maar zeggen. Het goed functioneren... Er zijn zoveel zaken belangrijk die, die dat wij van onze islamitische opvoeding krijgen. Euh, goed gedrag hebben ten opzichte van uw buurman, ten opzichte van uw medemens, euh, ja, nee, voor iedereen eigenlijk. Mijn geloof omvat niet alleen maar euh... ge kunt het niet gelijk stellen aan andere geloven omdat het gewoon een complete levenswijze is en in die levenswijze zijn bepaalde zaken die belangrijk zijn zoals het respecteren van uw medemens, ongeacht geloofsovertuiging of wat wie of hij ook is en dat proberen wij ook in de praktijk te brengen, en euh, voor dat uit te leggen allemaal moet ik u de gedragswijze van een moslim uitleggen, en dit probeer ik hier te vertolken toch, in mijn leven dan. En, tot hier toe lukt mij dat aardig, dus ik functioneer goed, zoals psychologen dat zouden zeggen, in de maatschappij, dus voilà.

³ Deze focusgroep verliep heel chaotisch. Er zijn tijdens het gesprek een aantal mensen bijgekomen en een aantal mensen vertrokken.

A(a): Mijn geloof staat ook op de eerste plaats, euh, in mijn volledige levenswijze eigenlijk die ik toepas...

M(a): Ik sluit mij daar totaal bij aan.

Speelt nationaliteit dan geen rol?

M(a): Nationaliteit niet zozeer, het maakt niet uit wie dat jij bent, of welke kleur of welke houding of mankement dat jij vertoont. Iedereen is gelijk aan iedereen...

A(b): Ja, voor mij ook. Mijn geloof op de eerste plaats. Zoals hij heeft gezegd, nationaliteit speelt geen rol. Bij de moslims heb je geen nationaliteit, 't is allemaal moslims, da's echt niet belangrijk.

A(c): Le plus important c'est la religion. C'est une partie de mon identité. Nationalité, c'est rien pour moi. Je peux être un Belge ou bien un Marocain, ou bien une autre nationalité, ce n'est pas important. C'est mon rôle dans la société ce qui est important, ma position dans la société et avec les autres, qui est le point, le point de but dans ma vie. Comment on voit les autres. C'est ça, le plus important.

AJ: Voor mij is het natuurlijk ook, islam komt in de eerste plaats, omdat het mijn religie is. En mijn leven is er op gebaseerd, op islam. En het valt heel goed, de religie in te bouwen in mijn leven dus euh, ik ben bekeerd, en ik voel me heel goed met islam zijnde, en persoonlijk ben ik niks veranderd. Nationaliteitsverschil voor mij, en voor de islam zelf, dat maakt helemaal geen verschil uit. Iedereen is gelijk, laten we zeggen, bij ons, en het maakt niet uit van waar dat je afkomstig bent of wie dat je bent. En euh, zelf ben u gelovige en bent u niet-moslim, laten we zeggen, dat stoort mij ook niet. Dat maakt mij ook niet uit. De mensen zijn ook altijd welkom voor een gesprek met mij te voeren, dus dat maakt niet uit. Ik ga geen, geen onderscheiden liggen maken of zo en 't is ook trouwens niet toegestaan.

Al: Ik sluit mij aan bij de broeders. Voor mij komt geloof ook op de eerste plaats, dus islam. 't Is mijn volledige levenswijze, en euh, hierbij wil ik een vers aanhalen uit de heilige koran waarin God zegt, of Allah zegt 'Ik heb jullie volkeren en stammen gemaakt zodat jullie elkaar kunnen leren kennen. En de beste onder jullie is diegene met godsvrees, met de meeste godsvrees', en het maakt niet uit of dat die zwart is of blank, Marokkaan is of Turk, of Belg, dus en een andere overlevering, of een gezegde van de profeet Mohammed, vrede zij met hem, zegt hij, dus dat is eigenlijk de laatste bedevaart, geeft hij een toespraak aan zijn volk en zegt 'een Arabier is niet beter als een niet-Arabier en een niet-Arabier is niet beter als een Arabier, enkel de meest godvrezende, die is de beste'.

Dus het speelt ook geen rol of u zich Arabier voelt of niet?

Al: Nee, dat speelt eigenlijk geen rol. Het is eigenlijk het moslim zijn, vanaf euh de broederschap die gecreëerd wordt, is enkel gebaseerd op de islam, en niet op religie, euh niet op nationaliteit of afkomst.

AS: Ik sluit mij aan bij de rest, mijn geloof komt ook op de eerste plaats. Nationaliteit is moslim. Voor mij is, zoals de vorige broeder heeft gezegd, een Arabier of een niet-Arabier hetzelfde, en voor mij gaat het eigenlijk ... iedereen die moslim is, is een broeder of een zuster. En iedereen kan bij mij terecht voor een gesprek, en aangaande islam of niet islam en dat wij komen tot een goed punt eigenlijk.

Een onderdeel...

[onderbroken door F]

Euh, het is dus belangrijk voor mijn thesis, dus rol van identiteit bij de beeldvorming over het Midden-Oosten conflict. Hebben jullie zelf een band met Israël of Palestina? Wie wil beginnen?

F: Kunnen we weer terug rond?

Ok, terug rond... Ja, als iemand?

F: De band die wij in de eerste plaats hebben met het Palestijns volk is in de eerste plaats gebaseerd op het moslim, euh, moslim zijnde, de mensen die daar zitten, die daar worden onderdrukt dat zijn moslims, en dat waren... en de moslims... zoals de profeet zelf nog heeft gezegd euh, vormen zoals een lichaam, en als een deeltje van dat lichaam euh euh, iets ziek is dan is heel de gemeenschap ziek. En waarop duidt dit? Dit duidt op broederschap en de mensen die daar ook zijn, hen te ondersteunen en vooral gerechtigheid zoeken, want vooral, het is een bezetting. Da's in de eerste plaats. In de tweede plaats is dat ook een heilige plaats voor alle moslims, euh ... Al Quds, Jeruzalem. En dat verbindt ons ook aan Palestina. Die twee zaken, in de eerste plaats. Dat is voor kort uit te leggen wat er eigenlijk daar [onverstaanbaar]

[er komt iemand bij de groep]

Gaat u meewerken?

AK: Ja, ik zou graag willen meewerken.

Kan je je dan even voorstellen?

AK: Mijn voornaam is H, ik woon in Berchem. Ik ben student, ik studeer in Jordanië. En ik ben naar Palestina geweest, samen met broeder S [AI, KDP], en ik heb de realiteit onder ogen gezien. En de realiteit is helemaal anders dan wat we op tv zien, zeker en vast.

Ja, wil er nog iemand iets zeggen? Is er nog iemand die een band voelt met Palestina?

AJ: Ik denk ... Ja, ik had beter niks gezegd...

[gelach]

AJ: Ik denk als moslim, dat iedere moslim zich euh, een band voelt, een bepaalde band met Palestina, omdat daar moslims zijn die onderdrukt zijn. En zoals we al gezegd hebben, het is niet dat hetgeen wat dat wij zelf zien door de media, euh, ik heb ook al vroeger gesproken met een journaliste die daar geweest is en die vertellen daar soms verhalen dat je zegt, hoe is het mogelijk, die mensen die daar zitten, dus de Palestijnen, die hebben hulp nodig en dat kan door verschillende gouvernementele organisaties, maar ik denk ook dat politieke hulp heel belangrijk is. Euh, in mijn persoonlijke visie, het blijft altijd hetzelfde probleem en er komt precies geen echte oplossing, langs beide kanten. Ik steek niet 100% schuld op de één of 100% schuld op de andere, het is iets dat ze samen moeten oplossen, dat ze misschien niet alleen kunnen. Ik denk dat ze soms politieke steun nodig hebben en dat die het kunnen oplossen. En als er gouvernementele organisaties zijn die hulp vragen voor Palestina, dan zou ik hulp geven. Maar ik voel me in mijn hart toch verbonden met die mensen.

Wat denken jullie over het conflict zelf?

AK: Ik denk niet dat ge moslim moet zijn om te weten dat het Palestijns volk onrechtvaardig behandeld wordt. Dus euh, 't is duidelijk dat het Palestijns volk leidt onder het terrorisme van de Israëlieten. En zoals ik reeds zei, ge moet dus geen moslim zijn om dat te kunnen weten. Dat is duidelijk, dat is zichtbaar en iedereen weet het wel.

Gaat iedereen daarmee akkoord?

AJ: Ik denk dat heel veel mensen denken, het is ver van ons bed hé. Het is niet dichtbij. Ik denk, moest het dichtbij zijn, dat meer, ... algemeen...

AI: Dat is hetzelfde als er een volk zou komen van buiten België en hier Vlaanderen zou bestormen, en ons uit ons huizen zouden zetten, en zeggen 'vanaf nu is dit ons huis'. Dat is wat de Palestijnen meegemaakt hebben. Wij, ik en broeder H, hebben het met ons eigen ogen gezien. Dus dat een Palestijn, van de overkant, van in een tent, zal ik maar zeggen, zijn huis kan aanwijzen. Die hij bezit, en waar hij de eigenaar van is, en moet toekijken op andere mensen die dat, die huizen komen bezetten en er nog plezier mee hebben ook. Dus die zwembaden hebben, en euh, het water dat gebruikt wordt voor de landbouw, in de zwembaden vullen. En euh, zo van die zaken. Ik weet niet of er nog mensen iets willen aanvullen?

F: Een paar puntjes op de i. Het land is altijd al bewoond geweest door Palestijnen als euh, zowel Palestijnse burgers als joodse burgers. Er is pas een verandering gekomen euh, zoals jullie, iedereen kent het verhaal wel, er was een Engelse kolonie, en door de Balfourverklaring en weet ik nog allemaal wat, hebben ze dit euh gegeven aan, aan de joodse mensen, euh onrechtvaardig en vanaf, het is vanaf die hebben gegeven dat er miserie is, vanaf eind de jaren '40 zal ik het maar zeggen, vanaf de Tweede Wereldoorlog. En euh, daar zijn ze al verkeerd geweest. Er is, daarvoor was er nooit een conflict geweest. De joodse burgers en de Palestijnse burgers hebben altijd in vrede kunnen leven. Nu nog altijd. Het is het Israëliësch apparaat, de Israëliësch regering, die dat onmogelijk maakt voor beide burgers, want er zijn ook joodse burgers die tegen een euh ... zo'n staat zijn. Allez, ge ziet ze overal. Op de websites zijn ze overal. Niet elke joodse burger is daar slecht. Maar we moeten gewoon onder ogen zien... en wat er nu overal wordt geschreven en gezegd, dat er duidelijk euh, een boycot moet komen tegenover euh, de Israëliësch regering die dat Palestijns volk onderdrukt, bezet, uitbuit, huizen systematisch afbreekt, euh, ik denk dat de mensen die hier in het Westen die zaken minder nauw aan het hart liggen en dat het ook, zoals AJ heeft gezegd, een ver-van-mijn-bed show is, en dat ze er eigenlijk niet over denken en euh, ik euh, maak dat ook mee met mensen die op euh, met collega's of andere mensen met wie ik soms over dat conflict praat, dat dat hun eigenlijk niet heel veel interesseert, maar dat ze gewoon zeggen, ja, euh, dat is een conflict dat nooit niet gaat eindigen en

dat ze het ook allemaal niet zien zitten... en maar ze doen er ook niks aan. Euh, en zo lang dat de mensen, zolang dat de mensen niet solidair gaan zijn, en dat is niet alleen maar louter Palestijns conflict, maar over heel de wereld dan, overal waar onrecht is... zo lang dat de mensen niet solidair zijn en dat er geen rechtvaardigheid is dan zal er in de wereld zo blijven want, vanaf dat de rechtvaardigheid verdwijnt, dan hebt jij chaos, en het is die rechtvaardigheid die hier nu, nu euh, zit weg te kwijnen. En ge ziet dat er overal euh, chaos is, ge ziet het in Irak, Afghanistan, Afrika overal, Midden-Oosten, Rusland, en als ge het zo op de wereldkaart gaat zien, dan zou euh veront... heel merkwaardig dat overal waardat die haarden zijn, dat er overal een belangenconflict is,... Of het heeft te maken met olie, of grondstoffen... en toevallig wonen daar ook alweer moslims.

Denkt u dat het conflict ook te maken heeft met religie?

F: Het conflict heeft euh, volgens mij euh ... volgens twee zaken bekijken. Euh, religie, 't is zo euh, de regering die dat er nu de scepter zwaait, zal ik maar zeggen, die hebben ook altijd gedroomd over een staat tussen de Eufraat en de Tigris, dat is euh, dat is ook de vlag. Als ge de vlag omdraait dan zijn dat twee blauwe pijlen, de ene kant is de Eufraat, de andere de Tigris, en in het midden de euh joodse staat en dat is wat dat ze vroeger hadden euh... lang geleden hadden. En dat is ook wat ze, sommige zionisten, ook willen verwerven. En het is onmogelijk. Ik bedoel, het is niet omdat dat vroeger als staat is geweest, dat ze dat nu als staat terug kunnen hebben. Want euh, waar gaan we dan zitten? Dan, als Nederland dat stukske, het stukske van de Vlamingen wilt hebben, dan komt hem Vlaanderen inpalmen en als Frankrijk een stukske wilt hebben, want dat hoorde vroeger bij Frankrijk, dan komen ze de Walen inpalmen en dat van Malmedy moet dan terug naar Duitsland. Euh, waar zijn we nu eigenlijk mee bezig? Euh, sommige, sommige zionisten dat daar zijn beschouwen dit als een religieus conflict. Ik beschouw dit niet als een religieus conflict en dat is mijn standpunt. Dat is louter een onderdrukking, ik bedoel, dat zijn mensen die hun land en hun huis kwijt zijn door euh, bepaalde ideologieën van euh, het Israëliisch apparaat.

A(c): Il faut le considerer comme un religieux combat, parce que chez nous, les musulmans, on [onverstaanbaar] des trois religions, l'islam, les chrétiens et les juifs. Mais il faut distinguer entre deux. C'est important. Les Israéliens et les sionistes. Avec les Israéliens, pas de problème, mais avec les sionistes. Il y en a des communautés Israéliennes, par exemple là à l'Amérique, qui dit 'Palistine, ce n'est pas notre pays'. Si les juifs même disent ça, on a rien à dire. Les vrais juifs. C'est tout que je peux dire.

Iemand die nog iets wil zeggen over het conflict?

AJ: Je kan het vergelijken met de [onverstaanbaar] bij ons vroeger. Persoonlijk vind ik ook euh, Israël bezet Palestina en de Palestijnen willen zich verzetten natuurlijk. Wat logisch is. Vroeger, tijdens de Eerste, Tweede Wereldoorlog, waren we ook bezet, en andere landen Frankrijk en zo... Er waren ook verzetsstrijders. En in de ogen van den Duitser, ja, dat waren natuurlijk ook terroristen hé. Maar in de ogen van de Fransmannen, van de Belgen, ja, dat waren helden. En ik denk dat je dat heel goed kan vergelijken. En ik denk ook, de mensen die zich gaan verzetten, en het niet altijd op een goede manier doen, laten we zeggen. Maar ik denk ik de ogen van de mensen zelf, ik denk dat dat allemaal helden zijn. Het zijn verzetsstrijders tenslotte, die vechten voor hun land en voor hun roots over... Ik vind, de methode waarop dat ze het doen niet altijd goed. Als ze onschuldige burgers liggen te doden, dan kan ik niet goed aanvaarden. Als ik op het nieuws zie dat er soldaten gesneuveld zijn, ok, het zijn soldaten natuurlijk, het is een soort oorlog. Maar als onschuldige mensen, als ze daar zelfmoord liggen plegen, dat vind ik persoonlijk moeilijk aanvaardbaar. Maar de mensen hebben dikwijls geen andere keuze. Maar ik persoonlijk vind het moeilijk te accepteren als er onschuldige mensen euh, ik denk ook dat dat islamitisch, ik weet ook dat dat islamitisch niet kan als vrouwen en kinderen euh, vermoorden, dat kan al niet. Maar ja, het is natuurlijk...

Dan ga ik nu de eerste tekstfragmenten uitdelen. Euh, het zijn twee fragmenten. Het eerste gaat over het ontstaan van Israël, euh, ik hoop dat het voor niemand een probleem is, in het Nederlands? Daarna gaan we over de teksten...

LEZEN FRAGMENT 1

Ok. Dank u. Wat is jullie eerste indruk? Ik ga het dictafoontje weer laten rondgaan. Wat valt op? Wat denken jullie als jullie die tekst lezen?

F: Euh, die tekst had ik al in flarden ergens anders gelezen, met wat meer details. Euh, ja, gruwelijk natuurlijk hé. Als ge dat leest, da's onmenselijk. En ge zou eigenlijk euh, ge zou eigenlijk kunnen

stellen voor een volk dat de Tweede Wereldoorlog heeft meegemaakt, dat ze daar zelf niet zouden in hervallen. Euh, erg gewoon.

Denkt u dat die beschrijving klopt met de werkelijkheid?

F: Ook al zou dit niet gebaseerd zijn op feiten, er zijn toch andere feiten die toch, die ik wel heb gelezen, en die dateren van voor de Tweede Wereldoorlog, en de Eerste Wereldoorlog. 't Is allemaal begonnen met Theodor Herzl, de stichter van het zionisme in 1890 of zoiets, 1989 als ik mij niet vergis, dus euh, er zijn er nog meer van die euh zaken waardat er dorpen verdreven zijn en waardat één van de eerste geheime diensten van euh het Israëliisch apparaat is opgestart. En euh, ik heb ook niet gezien dat Ben Gurion er niet opstaat. Die was ook één van de beginners die daar naartoe is gegaan. En daar kunnen we ook nog een tijdje over praten. En euh, wat ook nog het ergste is euh, Shamir zit er ook wel in. Maar aanvankelijk al de mensen die het eerste, de eerste die het slecht wilden voor het Palestijns volk, die veel zaken hebben aangericht, die zijn daarna uiteindelijk op één of andere manier geraakt en euh, een belangrijke post gekregen hebben, die euh, toch heel wat te zeggen hebben. Die ook euh, hun verdere gruwelijkheden hebben kunnen uitoefenen, dus euh, dat bevestigt alleen hetgeen wat ik al wist.

M(a): Ge hebt eigenlijk geen boek of tekst nodig om te begrijpen wat dat daar gebeurt. Meer kan ik er niet over zeggen...

En wat vind je van de tekst?

M(a): Wat ik persoonlijk van de tekst vind? Ik kan daar moeilijk over oordelen wat dat ik daarvan vind. Euh, ik leef mee met die mensen. Dan weet je ergens sowieso wat dat ik van die tekst vind.

AJ: Wat dat ik vind euh van hetgeen dat ik gelezen heb, dat kan ik moeilijk beoordelen, omdat ik niet weet vanwaar dat komt en zo. Euh, ik ben niet zo geschiedkundig dat ik weet of die informatie juist is dat hier staat. Maar ik weet wel dat als ik het lees, dan kan ik mij heel goed realiseren dat het wel zo ergens moet gebeurd zijn. En euh, je ziet dat nu nog. Feiten die vroeger gebeurd zijn, die gebeuren nog altijd. Er zijn nog altijd Palestijnen die uit hun huizen verdreven worden, van hun land verdreven worden voor infrastructuur, laten we zeggen, euh, dus het gebeurt nog, dus waarom zou het vroeger niet op die manier gebeurd zijn. En het moet gebeurd zijn anders zou het nu natuurlijk het conflict niet zijn.

AI: Ja, zoals de broeders hebben gezegd, vooral die etnische zuiveringen die in de tekst worden vermeld, is duidelijk te merken. Strategische aanpak die ze vroeger hanteerden, dat is dezelfde aanpak die ze nu hanteren. De mensen die misdaden hebben gepleegd in het verleden, toen ze in het leger waren, komen aan de macht, zoals euh Sharon. Vergeet Sabra en Chatila niet. Dat hij de bevelhebber daar was, dat hij de commando's heeft gestuurd. Onrechtstreeks natuurlijk, hij heeft dat slim gespeeld, maar nu ja... nu is hij toch premier. En kan hij van bovenaf zijn etnische zuiveringen verderzetten. Dus euh, ja die systeem van aanpakken herhaalt zich gewoon.

AS: Als ik mij louter moet baseren op de tekst dat ik heb gelezen, dan vind ik het heel erg, wat er toen is gebeurd. En euh, eigenlijk, dat herpakt zich gewoon. Wat er toen is gebeurd, dat gebeurt nu ook. En ... ik vind het enkel heel erg, dat het zo moet gebeuren.

AK: Ik sluit mij aan bij de uitspraken van de meeste broeders. Ik ben ook geen deskundige in het Israëliisch-Palestijns conflict, maar ik denk toch dat het zo moet zijn gebeurd, want ik volg dat ook eigenlijk op de voet en ik euh, heb ook daarover al vrij veel gelezen. Dus euh, ook, ik wou eigenlijk ook commentaar geven op het feit dat euh, dat is een feit dat de Israëlieten enorm misbruik maken van het feit wat ze hebben meegemaakt in de Tweede Wereldoorlog, de holocaust dus. En euh, elke keer als er iets gebeurt, elke keer als er commentaar wordt geleverd op hun manier van werken, euh, grijpen ze terug naar de holocaust en spelen ze het slachtoffertje en daar kan ik niet goed tegen. Dat is mijn ...

Wat vinden jullie van de manier waarop dat is beschreven. Ja, geschiedkundige waarde... Een aantal mensen hebben er al iets over gezegd. Ja, de beschrijving zelf zoals woordgebruik, die dingen.

F: Elke persoon die euh, iets gaat onderzoeken die het zelf heeft meegemaakt zal dat volgens zijn eigen emoties beschrijven. Als ik iets meemaak zal ik iets anders beschrijven dat als ik het zelf zie of iemand interview. Euh, en dat hangt ervan af hoe emotioneel dat gij betrokken bent, bij een situatie of bij een conflict, euh, dat maakt ook heel veel... Een tekst, dat kan ook heel veel een tekst uitmaken. Iemand die er helemaal niks mee te maken heeft, zal het ook meer objectieven opzetten en misschien de zaken die er zijn, hij zal die misschien ook minder relevant vinden, en gewoon bepaalde zaken oppervlakkig op... allez, citeren. Ik denk dat het echt afhangt van de mens zelf, de persoon zelf, de auteur zelf, in hoeverre hij bezig is met het Palestijns conflict, en zijn emotionele band misschien met

het Israëlisch-Palestijns conflict. Ik denk dat dat daar euh, mee te maken heeft. Hij schrijft het ook dat ge het heel visueel kunt waarnemen, terwijl dat ge aan het lezen zijt, kunt ge eigenlijk al visualiseren. Op zich een mooie... allez, 't is geen louter een beschrijfstijl. Wel mooie schrijfstijl. Ge kunt de mensen echt goed laten visualiseren en laten weten wat er gaande is. Dat is eigenlijk geen louter beschrijvende schrijfstijl. Er zijn ook mensen die die zaken, die feiten, ook anders schrijven en meer euh, euh, vele feiten weglaten en het toch op een zodanige manier zouden beschrijven dat het eigenlijk niet zo erg zou zijn dan dat het er eigenlijk is gebeurd. Maar dat hangt van de auteur af zeker?

Al: [onverstaanbaar] spreken over euh eigenlijk, nu dat we over de Tweede Wereldoorlog bezig zijn, over de rol dat Marokko had eigenlijk in de Tweede Wereldoorlog. Zoals je misschien weet waren er 600 000 Marokkaanse joden, dus euh joden die in Marokko zijn geboren en getogen. Die, toen dat Marokko werd bezet door Frankrijk, dus gekolonialiseerd, en Frankrijk onder de hoede van Duitsland kwam, vroeg Duitsland om die joden uit te leveren. Toen dat ze vroegen om die joden uit te leveren heeft de koning van Marokko, Mohammed V, zich openlijk verzet tegen deze uitlevering van deze mensen, wat ook hun godsdienst. Ook omdat de mensen onder islamitische ...

EINDE TAPE 1 KANT A

Al: ... gewoon dat de Arabieren eigenlijk ... toch de joden hebben beschermd, dus om niet uitgeleverd te worden aan de zionisten [verspreking, moet nazi's zijn, KDP]. Het geeft ook weer wat onze gevoelens, dat wij ook meevoelden met hun. Wij wensen niemand onrecht. Zelfs niet de joden. En dat is eigenlijk een duidelijk bewijs, dat hij zijn eigen troon, zal ik maar zeggen, in het gedrang zou brengen voor dees volk. Dit is iets dat hij uit de religie leert of neemt, omdat degene die onder een islamitische staat leven, volledige vrijheid genieten en volledige bescherming genieten en dat zij dan ook niet worden uitgeleverd aan de vijand. Maar als we dan gaan kijken naar de manier van aanpakken dat de zionisten met de Arabieren hebben in Palestina. Ja, ik denk dat daar een euh, een groot verschil is. En als ge gaat vragen aan de Marokkaanse joden, dus euh, wat zij dan vinden, nu zijn er nog maar 10 000 joden in Marokko, de meeste zijn naar Israël gegaan, dat ze daar eigenlijk het 'Belofde Land' tussen aanhalingstekens, euh, hebben gevonden en naar Zuid-Amerika. Als ge vraagt aan hun, van wat zij vinden van dan de Marokkaanse, 'k zal maar zeggen, de Marokkaanse staat, een Marokkaans land, zeggen zij 'wij zijn Marokkanen en wij zijn fier om Marokkanen te zijn'. En wat daar gebeurt in Israël en ik weet niet, er zullen er zijn die er voor zijn, maar ik denk er zijn er heel veel die daar tegen zijn. Weer wat de broeder daarjuist heeft geschetst, dat er een duidelijk verschil moet gemaakt worden tussen de joodse mensen en de zionisten.

F: Dus, wat dat Al hier ook heeft vermeld over dat euh wonen onder de hoede van een islamitische staat, wat dat ervoor wel was. Je moet weten, in de, dan spreek ik over het gebied nu, Palestina, dat ze ... ik noem dat niet Israël, ik noem dat Palestina, vroeger was dat gebied bekend als de ? [onverstaanbaar] dus Syrië, Jordanië en Palestina, dat was eigenlijk één land. En, vroeger was dat één islamitische staat en in de tijd, ik ken, in de tijd, wanneer heeft ? geleefd? Dat is euh, 1000 en zoveel, het jaar 1000, zal ik maar zeggen. Dan is daar ook een inval geweest, vanuit dingen, vanuit de Tartaren [?], die dat het land wouden bezetten, dus euh, de islamitische staat wouden bezetten. Toen hebben ze ook veel moslims gevangen genomen, joodse, joodse mensen gevangen genomen, christenen gevangen genomen, dan is de persoon [?] in strijd tegen die personen gekomen, en toen hebben ze toen een compromis afgesloten. En toen hebben de Tartaren gezegd, hebben de Tartaren toen gezegd van ja, omdat je een moslim bent, zullen wij je alleen de moslims geven. Wat heeft [?] gezegd, nee, al de mensen die onder de islamitische staat hebben geleefd, zowel de joodse, als de christenen die zijn onder de hoede van de islamitische staat, die moeten jullie ook uitleveren. Ze euh ... jullie krijgsgevangenen waren, die zijn onder onze hoede, en onder onze bescherming en wij gaan hier niet weg voordat wij die allemaal krijgen. Dat waren die voorwaarden. Dus hebben ze die allemaal vrijgelaten en hebben ze die allemaal terug in de islamitische staat komen wonen, toen, en die hebben daar altijd vrij geleefd en in vrede geleefd en euh.... En dat is dan in dat gebied zelf, waar dat is gebeurd. En euh, wat dat er nu allemaal gebeurt, dat is maar in de laatste 100 jaar, zal ik maar zeggen, dat dat allemaal is beginnen, bepaalde mensen die bepaalde ideeën hadden... en dat dat nu tot zo'n groot conflict is gekomen, want ze zeggen dat er geen oplossing is hé. Maar ik zie dat heel simpel. Er is echt een duidelijke oplossing gewoon. Die is heel duidelijk. We zien heel duidelijk wie dat er de bezetter is, en wie dat er de onderdrukker is, en als ge die optelling kunt maken, ja, dan is er ook een oplossing hé. We kunnen, we mogen niet euh, we mogen niet naïef zijn, we weten wat dat er is en we moeten handelen naar hetgeen dat er is. De feiten kennen ze allemaal en ze weten dat euh, ze kennen de oplossing. De mensen die bepaalde oplossingen gaan beginnen zoeken in weet ik wat hoeveel fasen of voorwaarden, de mensen die de Palestijnen niet laten terugkeren, die dat ze hebben

verdreven, die 500 000 mensen, dat is, dat kan toch niet, dat is onmogelijk. Ge verdrijft mensen uit hun land, en dan mogen ze, laat ge ze hun land niet binnen. Dat is toch, dat is te gek voor woorden gewoon, dat kan toch niet. Euh, en dan ga je nog, en dan ga je nog in hun land een strikte scheiding, de Palestijnse muur, echt apartheid, voor de zionisten dan, die hebben het toch heel duidelijk hoog in hun hoofd, en denken dat ze de Übermensch zijn, zoals dat de mensen vroeger hadden gedacht. Ik bedoel, alles duidt op die richting en dat moet verdreven worden, als zeggen, zelfs niet als moslim, christen, eender welk geloof, maar gewoon als mens zijnde, gewoon zuiver gaan nadenken, dan weten wij dat daar geen rechtvaardigheid heerst en dat die zaken moeten opgelost worden, gewoon als mens zijnde. Want de mensen die dat daar leven die zijn euh, gewoon, een dier leeft zelfs zo niet. En een dier wordt zelfs zo niet behandeld. Als een dier zo zou behandeld worden, zoals de mensen ginder behandeld worden, zou een dier hier zo behandeld worden, zou hij in de gevangenis worden gezet. Dat is euh, dat is gewoon... euh, te erg voor woorden. Dus we moeten, de mens, elke mens, en dat mag iedereen, iedereen weet dat dat daar fout is. Het probleem is gewoon dat de mensen niet hun verantwoordelijkheden willen nemen, als mens zijnde en dit gewoon afkeuren. Het is niet omdat het euh... de zionisten dat zijn, dat maakt niet uit. Overal waar onrecht is op de wereld, dat maakt niet uit wie dat die persoon is, of van waar dat die komt, als er onrecht is, moet dat openlijk worden gezegd en bestreden. En anders kunnen wij toch niet verder als mens. Dan zijn wij toch gewoon gedoemd om te falen. Euh ... daar kunnen wij... dat gaat toch niet anders. Er is gewoon geen rechtvaardigheid niet meer, de mensen kijken, kijken om, om bepaalde zaken, ze willen bepaalde zaken niet inzien, euh ... Als dit, als dit de vrucht is, als mens zijnde, als dit de vrucht is van de opvoeding die dat sommige mensen hebben gekregen, over het algemeen, dan moeten wij ons heel hard de vraag gaan stellen bij ons eigen, euh, is er wel iets aan ons? Wij moeten ons terug heropvoeden. Want als we het mens zijnde al verliezen, geen respect hebben voor onze medemens, niet solidair zijn met andere mensen, de rechtvaardigheid niet inzien van de andere mensen, niet hetzelfde wensen voor iemand anders wat dat jij voor u eigen wenst, waar zijn we dan mee bezig? ... Ik ga het hierbij laten anders is uw cassette vol...

[gelach]

AK: Ik wou even een opmerking geven over wat er gezegd wordt. We maken duidelijk een verschil onder euh, tussen een Israëliet en een zionist, maar zolang een Israëliet de zionistische staat sponsort, is voor mij ook een zionist. Dus ...

En wat met de joden algemeen?

AK: Hoe bedoel je?

[onverstaanbaar], en joden? Waar plaats je die dan?

AK: Joden? Ja, joden zijn ... de zionisten zijn ook joden. Ik vind dat... Ik bedoel dat zijn eigenlijk extreme... toch... En het is duidelijk, een Israëliet is

AJ: een jood...

AI: Een Israëliet is iemand die eigenlijk daar is, dus in het gebied, het kan een jood zijn, het kan ook iemand anders zijn, want hij steunt die land, Israël, dus... dat om even duidelijk te maken. Zoals de joden, de joden op zich, ja, dat is volledig anders. Maar als er nu toevallig, toevallig zijn het ook joden die daar zijn, de meeste wonen in Israël en die de ... van die joden die de staat steunen, of die de zionistische regering steunen, zijn ook zionisten. Efkes om duidelijkheid te scheppen.

AK: Die mensen daar, bijvoorbeeld Sharon, dat is toch ook een jood? En hij strijdt met zijn, met de idee van zijn ideologie, dus euh...

Ik wou nog even voortgaan op wat F zei. Dat was eigenlijk mijn volgende vraag. Vanuit welk standpunt interpreteren jullie die tekst? Als jullie die tekst lezen? Hij zie, ik zie dat als mens, religie doet er niet toe. Geldt dat voor iedereen?

AK: Natuurlijk denken wij vanuit onze religie want dat euh, de Rotsmoskee in Jeruzalem is ook zeer bekend bij ons, bij de moslims. Dat staat ook vernoemd in de Koran. Dus onze profeet Mohammed heeft daar ook het gebed verricht. Vandaar dat wij ook zo zijn gehecht aan Palestina. Dus euh, voor mij heeft het zeker en vast te maken met godsdienst.

AI: Wij hebben, zoals de broeder heeft gezegd, moskee Al Aqsa, de derde heiligste moskee, dat was de eerste gebedsrichting van de moslims. Dat alleen al, kan u al een beeld geven van hoeveel waarde dat we eraan geven. Dus, ik persoonlijk, beschouw dat zeker als een religieus conflict. Dus dat dat, dat dat ... dat zit ook in de zionistische protocol. Dus dat dat ook een aanval is naar andere religies. Ik beschouw dat als een aanval tegen de islam.

F: Ik zie dat tweeledig. Euh, het wordt een religieus conflict als ge gaat zien dat ze, de joden, het Israëliisch apparaat, dat ze onder de rotskoepel van allerlei verbouwingen zitten doen, of van allerlei, euh, allez, ze zijn daar een soort tunnel aan het bouwen waardoor dat de fundering van de rotskoepel heel onstabiel is, waardat er veel gebroken wordt, alles breekt heel gemakkelijk af, en dat is ook hun doel. Het doel is euh, ja, het doel is daar dat ze de rotskoepel zouden neervallen, en dat ze daar hun tempel zouden zetten, de tempel van Salomon, dat ze ... zoals ze die noemen. Bij ons is Salomon ook een ding, is ook een profeet die wij eren. Ik bedoel, al die profeten, ik bedoel zoals Mozes, Jezus, al die mensen, al die profeten zijn ook profeten voor ons. 't Is niet dat wij zeggen, dat is een ras apart of zo, wij respecteren allemaal al die profeten. 't Is de interpretatie van de zionisten zelf die volledig verkeerd is. Ze willen euh, de mensen die die rotskoepel, de Al Aqsa moskee, willen vernietigen en daar hun, hun tempel zetten, vanaf dat dat gebeurt, dan wordt dat echt een religieus conflict en dan vrees ik voor het ergste. Want er is niets zo erg als een religieus conflict. Dat, dat is dan een religieus conflict en dan is er nog een ander conflict, dat ze, puur gebaseerd is op Eretz Israël, groot Israël, zoals ze zeggen, en zoveel mogelijk gebied inpalmen. En, maar euh, een thuishaven voor alle joden in de diaspora, zal ik maar zeggen, een thuis te geven. Terwijl de joden zelf in vijf categorieën zijn verdeeld, euh, ik weet niet of dat u ze kent. Maar ze zijn in vijf categorieën verdeeld en in elke categorie, de sefardistische of de asjkenazistische, of de progressieve joden en dan nog een twee aantal. Niet iedereen ondersteunt dat. Euh, wat dat betreft, ik ... Dat zijn twee conflicten, dus één, groot Israël, en dan ten tweede, de rotskoepel, dus Al Aqsa, die dat ze, dus waardat ze eigenlijk hun tempel op willen bouwen. En daar zijn ze, ze weten dat dat een heel zwaar conflict zal zijn, maar ze hebben ook bepaalde regels gezet... het zionistisch apparaat zelf is, elke zaak dat daar afbreekt, is dat ze dat niet mogen maken. Da's ook zo, dus, daar moeten we toch echt mee oppassen.

En als je die tekst leest, denk je dan aan religie?

M(a): Allez, ik vind dat dat afhangt van hoe dat ge dat bekijkt hé. Euh, zoals euh, de broeder zei over de ? dan ga je dat meer met religie, religieus, vanuit een religieus standpunt bekijken, en als ge ziet hoe dat die mensen verdreven worden, ga je meer een standpunt innemen van rechtvaardigheid en euh, euh, de rechten en de vrijheid die dat die mensen normaal gezien moeten krijgen en waar dat ze zeker recht op hebben...

En als je die tekst leest?

M(a): Ja, dat hangt ervan af wat dat er wordt aangehaald hé?

Al: Ik wil eigenlijk euh, het duidelijk bewijs geven dat het om een religieuze... dus dat het eigenlijk een aanval is op een religie. Dat is, begin van de tweede intifada, dat gekomen is door een bezoek van Sharon, in de heilige moskee. Dat is duidelijk geweest toen dat wij in Palestina zijn geweest. Wij hebben daar met de mensen gesproken die verantwoordelijk zijn voor euh, het bouwen en het renoveren van de moskee. En als er zelfs geen verantwoord wordt binnengelaten binnen een moskee, om die moskee weer te renoveren, welke intentie hebt ge dan? Als ge zie dat er kinderen cement in hun zakken moeten nemen om binnen, om dat beetje cement binnen te smokkelen, om dat gaatje te vullen. Dus de boycot eigenlijk van het renoveren van een moskee, is al een duidelijk bewijs dat er iets achter zit, dat ze werkelijk die, de moskeeën willen laten vervallen en hun tempels willen bouwen. En dat hebben we duidelijk gezien in hun straten, in Jeruzalem, hun propere straten zeg ik daar bij, want euh, de straten van de moslims, die, daar wordt geen vuil opgehaald, dus de zionisten die laten dat gewoon bouwvallig staan, en het vuil wordt daar, ik weet niet, misschien één keer in de maand opgehaald, waarschijnlijk door de Palestijnen zelf. En hun straten dan, van de zionisten, dat is dag en nacht verschil. Je komt precies van een nachtmerrie in één keer naar een, een mooie droom. Geen vuiltje aan de grond, overal in hun gangen, in de gangen van Israël, volledig gerenoveerd. Dus dat zal miljarden, miljarden gekost hebben. En dan, in het uiteinde van de gang heb je de mooie euh, kandelaar van goud, grote kandelaar, dat is wat de mensen daar zelf zeggen, dat is de kandelaar die gaat komen in de tempel van Salomon, die wij gaan bouwen. Dus dit is eigenlijk een duidelijk bewijs. En dat er in de moskeeën, die er eigenlijk al lang waren en die toevallig dan in de wijk zijn die de zionisten bezet hebben, die worden gesloten, die mogen niet meer gebruikt worden voor het gebed, er mag geen oproep tot gebed gedaan worden, want dat stoort, en euh, de moslims worden dan allemaal uit hun huizen verdreven want dat is nu zionistisch gebied. Dit alles duidt duidelijk op dat ze van plan zijn om de moskee te bezetten, boven alles, boven het land te bezetten, zoals ze zeggen, de kers op de taart, is de moskee te bezetten.

AS: Als ik de tekst lees, dan denk ik aan onrechtvaardigheid, aan wat er allemaal gebeurt, en zoals broeder F heeft gezegd, als je zelf voor je broeder niet wenst wat je voor jezelf wenst, waar ben je dan aan toe? Waar ben je dan mee bezig? En, ik denk ook dat het een religieus conflict is als je ziet, dat het vrijdagsgebed, dat de zionisten dan wacht houden aan de moskee zelf, dat ze zelfs mensen

tegenhouden. Gewoon burgers, gewoon moslims, die dan een gebed willen gaan voeren, gewoon tegenhouden.

AK: Als ik die tekst lees, dan denk ik meer aan religie. Maar als toen ik Palestina was, toen voelde ik gewoon onrechtvaardigheid, want als ge een kindje ziet die rotte tanden heeft en die zelfs de middelen niet heeft om een tandenborstel te kopen, dan denkt gij van, amai zeg, wat zijn ze aan het doen? En dan begint ge vragen te stellen. En ge begint u te vragen, af te vragen, of dat die mensen wel echt rechten krijgen, want die worden echt behandeld zoals de mensen hier hebben gezegd, gewoon als dieren. Want zelfs de dieren hier hebben meer rechten als de Palestijnen in Palestina, dus tja... Dat hangt ervan af. Als ge in Palestina zelf rondloopt dan voelt ge u ook helemaal anders dan dat ge hier bent. Ik bedoel, dat is hetzelfde als je op vakantie gaat. Je kunt een brochureke lezen, je kunt een bepaald beeld krijgen over een vakantiebestemming, maar als je er zelf bent dan voelt ge u gans anders.

Welke gevoelens roept deze tekst bij jullie op? Als jullie die lezen, welke emoties komen dan naar boven?

AK: Ja, woede, en euh, ook een gevoel van onmacht, machteloosheid, het feit dat we niks kunnen doen, dat we niet kunnen bijdragen. Euh, dan bedoel ik onder andere financieel. We hebben zelfs het recht niet om geld op te sturen naar de Palestijnen, euh, en dat vind ik ook heel erg. Wat bedoel ik, gewoon geld op sturen, gewoon om die mensen een normaal leven te geven, opnieuw een leven te geven. Maar zelfs dat, dat laten ze, Israël niet toe, dus euh...

AJ: Ja, de gevoelens die bij mij koesteren is dat ... dat euh, ik ben al blij dat Europa dees standpunt neemt, dus dat ze een beetje positie neemt van neutraliteit, eigenlijk euh, neutraliteit, maar dan, wanneer bepaalde landen duidelijk probleem inzien als een onrecht, en dat de Britten met een duidelijk standpunt, dat de Britse regering met een duidelijk standpunt naar buiten komt, en dat ze die fout herstelt dat ze in het verleden heeft gemaakt.

Welke gevoelens?

AI: Gevoelens van ... teleurstelling, teleurstelling, een grote teleurstelling... Wij die, meegeholpen hebben aan het opbouwen van deze maatschappij, hier in Europa dan, en zelfs in Amerika. Dat wij hier zijn, en dat wij ons volledig integreren in deze maatschappij en dat wij deze maatschappij proberen een sterke maatschappij te maken, maar dat langs achter ons rug de zionistische staat gefinancierd wordt en dat die zorgen voor onderdrukking van onze broeders, en euh, ik zal het anders stellen. Als gij nu uw zuster naast u ziet vermoord worden, die gevoelens, dat is wat ik koester.

AJ: De gevoelens bij mij zijn zo'n beetje van euh zou ik nu gaan wenen of niet... ik vind het... Iedereen weet dat er een conflict is, wat dat de oorzaken daarvan zijn, maar er is niemand die er iets wilt aan doen.

De tekst?

AJ: De tekst ook, de ... het is gebeurd, ok, de mensen kunnen de klok niet meer teruggedraaien, maar ik denk dat het snel beter zou moeten gaan als de andere landen een echt standpunt gaan innemen van mensenrechten en zo. Wat dat echt niet gebeurt hé. Als het een conflict was in andere landen, dan was het al lang opgelost. Maar hier slaapt het al jaren aan, en niemand doet er iets aan. Iedereen laat het gewoon doen.

AK: Ik wil gewoon eufkes iets zeggen hé. Om eerlijk te zijn, vind ik standpunt innemen helemaal niet genoeg, ik ben helemaal niet blij met de houding van Europa. Want, ik bedoel, de geschiedenis heeft ons genoeg geleerd, de Berlijnse Muur, de Tweede Wereldoorlog enzovoort, dat leidt allemaal tot euh, ik weet niet, tot onrechtvaardigheid en vandaar dat ik, dat er eigenlijk gehandeld moet worden, ik bedoel, als er een rel ontstaat in Zaïre of ik weet niet waar in de wereld, worden er wel troepen naartoe gestuurd, maar als er iets in Palestina en als Sharon zegt, er komen geen troepen binnen, dan pakt iedereen [onverstaanbaar] ja, dat is gewoon onaanvaardbaar, dat is erg. En ik erger mij daar aan.

F: Euh, het lezen van de tekst roept euh gemixte gevoelens, euh, zowel kwaadheid als triestheid euh kwaadheid in de zin dat het, dit gebeurt onder toezienend oog van de mensen, en dat ze dat weten wat dat er allemaal gebeurt en dat er niemand, dat er niets wordt aan gedaan. En zoals broeder H heeft ook gezegd, euh, het is precies de dingen dan, Europa dan, omdat ze een standpunt tegen de Israëlische staat op te nemen, tegen te doen, dat ze er tegen zijn, dat het voldoende is. Dat ze zo naar buiten durven komen en dat ze dus het heel genuanceerd euh, heel genuanceerd, heel politiek, een politieke statement. Maar da's ook zo'n politiek statement, hé, ik bedoel euh, zolang dat er ... zoals dat ze zeggen, op z'n Antwerps, of op z'n Nederlands 'praatjes vullen geen gaatjes' hé. Er moeten, ge moet euh, uw woorden in daden omzetten. En zolang dat woorden niet in daden worden omgezet, heb

ik geen vertrouwen meer hier, nergens niet eigenlijk. Als ge dan, dit is nu één voorbeeld van een onderdrukking, de moslims worden overal onderdrukt nu op dit moment. De moslims worden overal onrecht aangedaan, zelfs in dit land. Alleen maar louter als ze gebruiken 'moslimterrorisme' dat is al een onrecht ten opzichte van anderhalf miljard moslims. 't Is niet omdat een groepje mensen, die dan toevallig moslims zijn, euh, iets gaan uitvoeren, dat anderhalf miljoen moslims daar dingen voor moet gaan doen, een verantwoording moet voor afleggen. Ik moet geen verantwoording afleggen voor wat dat er op 11 september is gebeurd, of op 11 maart of weet ik waar op de wereld. Ik moet daar geen verantwoording over afleggen, het zijn die mensen die dat hebben gedaan die verantwoording moeten afleggen en die moeten individueel worden aangesproken. Toen dat Timothy McVeigh de Oklahoma Building heeft opgeblazen, heb ik niet gehoord van christenterrorisme, daar heb ik helemaal niks van gehoord. En wat er in Amerika allemaal is gebeurd, en in andere landen onder de vlag van euh, euh, van het christendom, daar heb ik ook niks van gehoord. Wat dat er in Congo is gebeurd, toen dat België Congo heeft bezet, daar hebben wij ook niks van gehoord. Ik bedoel, ge moet de zaken, we moeten de puntjes op de i zetten. Euh, we worden hier duidelijk gevisieerd, en het is ook zo gebleken, na de Koude Oorlog, hebben ze een, was er een, er was altijd een vijand, en het was altijd goed voor de industrie, goed voor de wapenindustrie. Na de Koude Oorlog was de vijand verdwenen, dan moest de wapenindustrie een nieuwe vijand vinden en wat is nu beter als de islam, op dat moment toevallig, en zoals de PNAC, de nieuwe wereldorde. Dat kunnen we allemaal zien op de website, u zult dat ook al wel hebben gehoord, is dat de nieuwe wereldorde, de wereldorde waardat Wolfowitz in zetelt en het staat allemaal [onverstaanbaar], ik ben niets aan het verzinnen, het staat duidelijk vermeld, namelijk waarop ze zeggen dat ze 11 september een geschenk uit de hemel is, dat staat er ook helemaal duidelijk op, ik citeer alleen maar. Dus, die mensen, ik bedoel, als we die richting opgaan, want we voelen ons niet alleen gevisieerd daar, wij als moslims, zoals ik in het begin heb gezegd, zoals de profeet heeft gezegd, wij zijn als één lichaam, en als er ergens iets gebeurt met dat lichaam, dan voelen wij dat omdat wij als één gemeenschap zijn. Ik, als moslim zijnde, heb het moeilijk met al de ellende die ons wordt aangedaan, en onrecht die ons wordt aangedaan in de wereld. Ik euh, ik kan mij moeilijk concentreren op ... war moet ik mij op concentreren? De mensen die worden afgeslacht in Palestina, de mensen die worden afgeslacht in Irak, de mensen die worden afgeslacht in Afghanistan, in Indonesië, in Thailand, in Somalië, in Nigeria, in al die Afrikaanse landen... euh, in Amerika, in Zuid-Amerika, in Tsjetsjenië, waar moet ik mij mee bezig houden? En overal zijn altijd dezelfde mensen actief. Dat duidt toch op één zaak? Ik bedoel, euh, of wij zijn allemaal blind en wij weten dat niet, en in het land van de blinden is de cycloop koning hé. Of ... en dat kan niet, wij zijn niet blind. Wij weten duidelijk wat er mis is in de wereld, iedereen weet wat er is in de wereld, maar het enigste probleem is, en dat zal ik altijd zo zeggen ... Ik sterf liever rechtopstaand dan buigend door het leven te gaan. Wat wilt dat zeggen? Dat ik euh, liever iemand die mij onrecht aandoet, dat ik daarvoor recht sta en ik hem dat ook duidelijk zeg dat dat onrechtvaardig is en dat ik opkom voor de rechten van de andere mensen, het maakt niet uit of dat die moslim is of niet. Als gij morgen wordt aangevallen, laat ons zeggen, stel ons voor, door een moslim, dan kom ik en dan zeg ik, dan wijs ik hem op dat hij dat niet mag doen, dan kom ik op voor uw rechten omdat hij u heeft aangevallen, ook al is hij moslim, maakt niet uit wie dat dat is, ge moet opkomen voor rechtvaardigheid. Ongeacht wie dat dat is. En dat is wat ik echt mis, en dat maakt mij kwaad. En die triestheid die ik voel, die onmacht, die ook hier de mensen hebben gezegd, die onmacht... Waarom, die onmacht? Omdat er, alles is duidelijk, iedereen weet het, het wordt gedogen, en niemand doet iets. Dat is toch te gek voor woorden? Ik bedoel, ik kan mij ... Ik heb er mij suf in gepiekerd, ik heb mij suf gelezen in allerlei artikels, recensies, columns, mensen over heel de wereld, mensen die hooggeplaatst zijn, mensen [onverstaanbaar], mensen die ook hun onwil hebben geuit, niets veranderd. Daarmee ... wij zijn terug gekatapulteerd naar het Stenen Tijdperk, om het zo maar te zeggen en de wet van de jungle heerst hier nu. En als ge dan ziet, de mensen die nu, de mensen die met de scepter zwaaien, de mensen die met kanonnen en met de militaire macht draait, en waait, die hebben het voor het zeggen. En de geschiedenis, wat dat ook Hamid [AK, KDP] heeft gezegd, wij moeten lezen uit onze geschiedenis. En één heel, heel, heel mooi voorbeeld die ik misschien kan vertellen, is euh, het Romeinse Rijk. Het Romeinse Rijk, eens enorm groot, het Romeinse Rijk. Wat heeft euh, dat heeft zowel zijn voordelen als zijn nadelen. Het Romeinse Rijk zat ook op een bepaald hoogtepunt, zat ook over heel Europa verspreid, had ook overal zijn soldaatjes, en uiteindelijk is zo'n Rijk alleen maar gedoemd om ten onder te gaan en is ook met wat dat de huidige stand van zaken is, euh, hoe erg dat sommige mensen denken dat ze de politiemacht willen spelen in de wereld, euh, weet dat dat, zoals ze zeggen 'what goes up, must come down', dus sowieso, als ge ne steen naar omhoog gooit, komt die vroeg of laat naar buiten, dat is gewoon natuur, dat is euh, hoe noemen ze dat, 9,99 de aantrekkingskracht van de Aarde, allez, ... die zaken die kunnen niet zo voort blijven. Ik, als moslim bezie dat als een heel grote beproeving, als een enorm grote beproeving die wij ondergaan als moslims, waar dat wij heel veel geduld moeten hebben, enorm

veel geduld, ook al worden wij ten onrechte met de vinger aangewezen. Wij zijn hier perfect geïntegreerd, wat dat de mensen ook zeggen. Wij spreken hier minstens, de mensen die hier zitten, elke, ik zal Marokkaan dan zeggen, want niet iedereen, elke Marokkaan spreekt minstens vijf talen, Nederlands, Frans, Engels, Arabisch en Berbers, dat zijn vijf talen, minstens. Hier... Ja, vijf talen spreken ze minstens. Dan spreek ik niet over de mensen die nog andere talen erbij spreken, ik spreek er negen. Ik bedoel, en ik, wij kennen hier de maatschappij door en door, wij zijn hier geboren en getogen. Euh, ik denk euh, dat de mensen die hier thuis zijn, die ik persoonlijk ken, die dat het christendom soms beter kennen dan de christenen zelf, die dat sommige zelf het jodendom kennen als de joden zelf, die ik ken... Dus euh, ja ik heb hier alles in één verteld, maar euh, ik heb het gewoon een beetje willen samenvatten wat dat hier de gemeenschap, wat dat de moslimgemeenschap hier allemaal aan het ondergaan is, euh, en dat de mensen dat nog altijd niet begrijpen, en ik ... ofwel zijn ze dom, ofwel zijn ze blind, ofwel willen ze er gewoon niks van weten. Want ik zie het anders niet. Want als het niet één van die drie was dan hadden ze er wel iets aan gedaan. Einde van mijn rede...

AS: Ja, nu ... de gevoelens dat ik heb, door te lezen van die tekst, is triestheid, is euh..., waarom? Omdat ge met die mensen meeleeft, het zijn ook moslims, het zijn onze broeders en zusters in islam. Het is eigenlijk het soort gevoel dat je wilt huilen, omdat je echt met die mensen meeleeft, maar ik kan niet meer huilen, omdat je zo veel zaken in de media hebt gezien. 't Is dagelijks dat je hoort van, vandaag zijn er zes Palestijnen gedood, vandaag is er ... zoals vorige week met sjeik Yassin. Ah, er zijn vier raketten op hem afgestuurd. Je wilt echt huilen, maar je hoort dagelijks van hetzelfde, dagelijks, en je leeft gewoon mee met die mensen en dat is een triestheid dat ge echt hebt, vooral door het lezen van deze tekst.

AI: Eén ding wil ik duidelijk zeggen, [onverstaanbaar] van Allah. Moest dat een ander volk geweest zijn, dat geen moslims waren, die daar in dat gebied waren, of ergens anders ter wereld, ergens anders in de wereld waar onrecht wordt gedaan, aan dat volk, dan zouden wij ook... die gevoelens koesteren en zouden wij, het geloof van Allah, onze godsdienst leert ons, onrechtvaardigheid te bestrijden. En dat is een duidelijk standpunt dat ik wil zeggen, dus overal ter wereld waar onrecht wordt gedaan aan een volk van wiens afkomst niet bepaald is, dus eigenlijk niet uitmaakt, wij voelen met die mensen mee, en wij zullen, als wij kunnen, in actie treden om dit onrecht te stoppen. En dat is eigenlijk gewoon om...

EINDE TAPE 1 KANT B

AI: ... op de tekst. Zolang als de Verenigde Naties wordt geregeerd door de zionisten, zal er niks gebeuren.

Wil er nog iemand iets zeggen over de tekst?

[stilte]

Dan ga ik gewoon de volgende tekst uitdelen.

LEZEN FRAGMENT 2

Wat is jullie eerste indruk?

AK: Laat gewoon de mensen spreken die willen spreken hé... vrijwilligers?

[gemompel]

AK: Ja, euh, ik zei het al, ik ben geen deskundige in het Israëliësch-Palestijns conflict, maar ik denk dat, allez, ik ben er zeker van dat er toch een euh, sommige zaken die ik aangeduid heb, die echt zijn en die gewoon zo, zaken die gewoon een feit zijn. Tja, meer kan ik eigenlijk niet zeggen over de tekst. Want ik wil mij eigenlijk niet uitspreken over zaken waarover ik geen kennis heb. Vandaar ik dat ik eigenlijk euh...

F: Euh, ik weet niet of dat ik dat mag zeggen. Ik heb de tekst eigenlijk diagonaal gelezen, euh, ... nu de meeste zaken die erin staan, zoals wat dat ze hebben gedaan, de Israëliëse soldaten aangevallen of zo, en zo, hoe dat die militaire takken er allemaal uitzien en zo, hoe dat die er echt uitzien, is wat ingewikkeld, hoe dat die splinteringen zijn begonnen, en euh, hoe dat het Israëliësch apparaat, of beter gezegd, het zionistisch apparaat, sommige groeperingen ook in het begin heeft gesponsord, om euh, natuurlijk, voor, met hun doel te rechtvaardigen, zoals dat ze ook zeggen, zoals dat ze ook zeggen, alles is goed, zolang dat ge het doel bereikt en die dat daarna tegen hun keert, om één of andere

reden, wat dat er eigenlijk allemaal juist achter zit, weet ik niet, dus daar ik mij ook niet over uitspreken. Maar zoals die zaken er staan, die euh, er zijn zaken die wel, waar dat ik zaken van ook heb gelezen, ergens, in andere euh, artikels, die er ook wel in voorkomen. Dat is natuurlijk euh, minder erg als in de eerste tekst, die over euh, echt gruwelijkheden en ook meer emotioneler is geschreven dan dit. Euh, ge zou haast zeggen, dat zijn eigenlijk twee controversiële teksten omdat de ene eigenlijk haat en euh, triestheid zou geven en de tweede tekst zou eigenlijk zoiets als een triomfantelijke overwinning, zal ik maar zeggen, moeten koesteren omdat dat daar euh, omdat ge daar ziet dat de Palestijnen zich organiseren, en euh, de Israëlische soldaten die dat euh, de dood vinden en euh, maar... euh, ik persoonlijk euh, het conflict zijnde als het, de bezetting en de onderdrukker, is nog altijd tegen de soldaten, en zolang het tegen de soldaten is, heb ik er geen problemen mee. En euh, betreffende hoe dat die zaken in elkaar zitten, zoals ik heb gezegd, daar weet ik niet het fijnste van, dus dat laat ik in het midden.

AJ: Ik wou eigenlijk een algemene mening geven daarover. Ik spreek dan voor mijn eigen. Is waarmee dat de zionisten eigenlijk bezig zijn, dat ze eigenlijk nooit hun doel zullen bereiken. Want euh, dit maakt ons alleen maar sterker en groter. Dit maakt de groep alleen maar sterker, en ook groter.

[geroezemoes]

Wat vinden jullie van de beschrijving? Zien jullie een verschil met de vorige tekst?

F: Ik heb het daarnet eigenlijk al gezegd. Euh, ik had daarnet al gezegd dat het een groot verschil is hé. De ander is meer emotionelere tekst als dit, allez, voor ons dan toch. Ik kan euh, mij inbeelden, dat een Israëli dat anders gaat interpreteren, want daar sneuvelen soldaten in, daar euh, zij zien allez, niet alle joden, maar de zionisten dan, die zullen dit dan zien als, mensen, terroristen die zich organiseren tegen hun. Dus euh, wat dat betreft, dat wordt gewoon een ding hé. De kamp is hier gewoon gekeerd. Het tij is hier gewoon gekeerd. En dus, zoals ik heb gezegd, de eerste is meer emotioneler voor ons, de tweede zie je dat er ja, dat er dinge terugkeert. Dat de Palestijnen zich gaan beginnen organiseren, en euh, een offensief beginnen, en hoe dat dat allemaal gebeurt. Ik heb euh, ... het eerste heeft mij meer geraakt en meer gedaan dan het tweede.

AS: Bij mij heeft het eerste mij ook meer geraakt dan het tweede. Het eerste was precies pro Palestijns, dus euh, eigenlijk langs het standpunt van een moslim, iemand die dat in Palestina woont, dus dat is eigenlijk pro, omdat ge ziet waardat de zionisten mee bezig zijn en het tweede is dan eigenlijk een soort pro Israëlieten. Omdat ge dan, ook, hun groeperingen, die heb je hier, Hamas dat er in de tekst wordt voorgekomen en zo, en dat zie ik in die tekst eigenlijk.

AK: Maar ik denk toch dat dat niet geschreven wordt door een Israëliet. Ik ben er vrij zeker van. Want wanneer dat de schrijver euh, zegt, de Israëlische bezetter, dan denk ik toch niet dat het een Israëliet is dat over zijn eigen volk gaat zeggen, van zijn eigen volk gaat zeggen, dus euh, tja... Ik volg eigenlijk de mening van de twee broeders. Ik denk gewoon dat het door dezelfde schrijver werd geschreven. Maar de eerste tekst vond ik eigenlijk aggressiever.

En welke gevoelens roept deze tekst dan bij jullie op?

AS: De eerste tekst, dat gaf een meer triest gevoel, omdat ge echt weet, dat ge echt leest met wat dat ze eigenlijk bezig zijn. En dat ge ook euh, ziet met wat dat ze nu nog bezig zijn. En de tweede tekst geeft meer een rustiger gevoel, omdat er meer wordt gesproken over wat dat er echt bezig is, en daar denk ik aan.

F: Er worden hier eigenlijk gewoon twee kampen beschreven. Zoals de eerste, de manier van werken van euh, de zionisten, en de tweede de manier van werken van de Palestijnen. Euh, die twee werkmethodes worden er ook duidelijk in vermeld. Euh, dat het eerste aggressiever is en het tweede minder aggressief omdat het ook getolereerd, en meer omdat het ook, omdat die mensen ook onderdrukt worden, dat die het recht hebben op euh, om terug te vechten, dus ge accepteert dat ook veel meer dan het eerste. 't Zijn eigenlijk gewoon twee beschrijvingen. Het ene meer, het eerste meer emotioneler en euh, zo dat ge dat kwaad en triest gevoel krijgt ten opzichte van dat tweede, dat eigenlijk een ander gevoel teweeg brengt. Euh, ja, ik zal u zeggen, we gaan eventjes een gebedje verrichten.

[een aantal mensen verlaten te tafel voor het gebed, Al komt terug binnen van het gebed]

Al: Ja, op zich, euh, de tekst, euh, bevat enkele aspecten, enkele zaken die ik wel ken, maar euh, er zijn toch voor mij bepaalde, een paar verrassingen tussen, dus euh, ik weet niet of dat het volledig op feiten is gebaseerd, maar euh, ja, ik euh, sta er eigenlijk een beetje... ja, misschien vooral, de 'atheïstische communist was een bondgenoot, en de gelovige jood een vijand want het ging niet om

wie geloofde en wie niet, maar om wie zijn land verdedigt en wie het bezet'. Ja, dat vond ik euh... ik haalde dat aan omdat ik dat juist vond. Dat maakt niet uit wie dat is, degene die onrecht doet, hij moet gewoon euh, terecht worden gewezen. Maar de andere zaken zoals euh, dus dat er verschillende groeperingen actief waren, dus verschillende groepen actief waren in de strijd tegen de bezetter. Ja, dus dat die eenheid hebben gevormd, ten opzichte van ja, het laat ook een beetje de politiek zien dat de Britten gehanteerd hebben, dus het verdelen van de Arabische landen. Want dat is eigenlijk wat ze binnen Palestina hebben gedaan, dat is verdeling zaaien onder de Pa., onder de groepen, dus ik sta verstuurd van dat ze dat daar ook, dus de verdeel en heers politiek hebben toegepast. Dus euh, maar gelukkig, hebben ze eenheid gevormd en zijn ze niet in de val gelokt. Da's toch wel euh ..., ja dat is eigenlijk...

Welke gevoelens roept deze tekst bij jou op?

A: Euh, ...

Zie je een verschil met de andere tekst?

A: Met de andere tekst, van daarnet? 't is eigenlijk gewoon een meer gedetailleerde versie van euh, van de vorige, een opvolging van de vorige tekst, maar op zich euh, hier komt meer euh, hier wordt meer de islam gebruikt eigenlijk, hier wordt het meer een religieus conflict, in het vorige was 't meer nog wat... Ja... Verder kan ik er eigenlijk euh ...

Ok, nog iemand over de tekst?

A: Maar 't is wel heel interessant om dat te lezen. Daarom dat ik ook vroeg om euh... eigenlijk beter het boek te kopen en verder te lezen. Natuurlijk bij ons, bij ons islamitische boeken, kun je altijd zien, daar zijn bronvermeldingen, dat dat gebaseerd is op euh, feiten en zo, want je kan een boeken maken, maar ja, dat zijn allemaal losse stukken en voor de oorsprong te gaan weten, da's moeilijk hè. 't is eigenlijk interessant om de auteur die deze versie maakt, uit zijn onderzoek waarschijnlijk, maar euh, de bronvermeldingen van zijn boeken, die hij gehanteerd heeft, en of tijdschriften of wat dan ook, staan hier niet bij en da's dan ook moeilijk om euh, om dan, daarom dat ik ook zo'n beetje. Voor zo'n teksten te lezen sta ik ook altijd zo'n beetje...

[gemompel]

[de rest van de groep komt terug binnen]

Ja. Zijn er nog opmerkingen over de teksten? Allebei de teksten... Wil iemand daar nog iets over zeggen?

J: [is pas na de eerste tekst bij de groep gekomen, KDP] Moet ik dat hier in de tape zeggen? Mijn naam is [?] en euh, de reactie die ik op de tweede tekst wil geven is, dat ik euh, ik ben vooral opgegroeid met naar het VRT nieuws te kijken en zo, en euh, dus, ik had dus eigenlijk een goei idee over Yitzhak Rabin en zo, dat die dus meewerkt aan het vredesproces en zo, maar nu dat ik die tekst heb gelezen en dat die eigenlijk de aanzet heeft gegeven voor jongeren, moslimbroeders, gewoon hun benen met stenen te breken en zo, en dat er zelfs beelden zijn vrijgekomen, waardat ik helemaal niet van op de hoogte ben geweest, dat vind ik eigenlijk wel erg, en nu is mijn opvatting, ten opzichte van Ytzhak Rabin, dan ook helemaal veranderd.

F: Da's juist, dat was ik vergeten te vermelden. Euh, wat er in die tekst over euh... dat beeld is mij altijd bijgebleven, en ik denk dat ik toen een jaar of 16 was, als ik mij niet vergis, ik vergeet dat beeld nooit niet toen dat ze dat ze die beelden, die dat ze hadden gefilmd, dat was op een berg, er waren twee Israëliische soldaten, die hadden een jongere gepakt en een steen dus op zijn elleboog, aan 't... dat vergeet ik nooit, dat heb ik op tv gezien. Dat zit er bij mij zo ingegrift, euh... dat is euh... voor mij was dat iets euh... als jonge gast dan, allez, zoiets van, allez, hoe kan dat nu? Hoe kan dat nu gebeuren en niemand doet er iets aan? En euh, dat beeld, dat zit daar nog altijd in bij mij, altijd, dat zit er gewoon gegrift in, ik bedoel, dat is... Dat is niet kunnen. En dan moet ik ook mijn broeder daarin gelijk geven. Goh ... ja, ...[onverstaanbaar] Dus, ja, dat is iets dat mij echt is bijgebleven.

Nog iemand? Nee... Euh, als jullie die teksten lezen, of jullie zien iets over het conflict. Merken jullie daar iets van in Antwerpen? Want er heeft ooit eens iemand gezegd van de 'verbinnenlandsing van de buitenlandse politiek', het conflict wordt geïmporteerd. Vinden jullie dat dat zo is?

E: Dus, de vraag, als ik het duidelijk begrijp is, dat de mensen zeggen dat wij het conflict importeren? Dat is toch complete onzin? Ik bedoel, het is geen, dat is geen conflict dat we importeren, dat is euh

rechtvaardigheid is voor iedereen hé, dat is niet alleen voor de Palestijnen, dat is voor iedereen. De dag dat een persoon zegt, wij importeren een conflict, dat is de dag dat wij zeggen, het interesseert ons niet wat er in de rest van de wereld gebeurt, zolang als het niet bij ons gebeurt. Het conflict importeren dat kan resulteren in een conflict hier, ik zeg zomaar iets, in chaos, in vechten, het zelfste conflict als ginder, dat vind ik totaal verkeerd. Maar in de zin van het conflict importeren als het bespreekbaar maken en er iets aan willen doen, is totaal normaal. Ik bedoel, dat doen we met alle zaken die er in de wereld gebeuren. Ze doen wel, met 11 september moesten er drie minuten stilte zijn geweest, met 11 maart drie minuten moesten drie minuten stilte zijn geweest, bij 500 000 kinderen die gestorven zijn door de euh, door het embargo van Irak, zelfs geen één minuut stilte. De euh, 7000, de moslims in Srebrenica, geen minuut stilte, euh, elke dag worden er mensen afgeslacht, geen minuut stilte. Maar op de ... ze meten met twee maten en twee gewichten, ik bedoel... conflicten importeren om het bespreekbaar te maken, om als individu, als mens zijnde, er iets aan te doen, dat moet kunnen voor mij. Maar het is niet het importeren van het conflict. Dat is het bespreekbaar maken van een conflict, waar iedereen onrechtstreeks deel uitmaakt. Euh, wij leven niet meer... wij leven in een multicultureel euh ding, wereld, samenleving. Wij kunnen niet meer gaan beginnen met hij en zij, want als we daarmee gaan beginnen, dan ga je pas fundamentalisme gaan creëren want dat fundamentalisme vindt zijn roots nog altijd binnen het christendom, in de jaren 1800 in Nederland, dus, als ge gaat beginnen, zoals nu euh het Vlaams Blok, om ze bij naam te noemen, van dat niet, dit niet, dat wel, dat niet. Zij zeggen, zij beschuldigen mensen van fundamentalisme, maar zij, zij doen het zelf. Zij zijn zelf fundamentalisten, want zij willen met niemand niks te maken hebben, zij willen hun ideologie, hun zaken, ze willen niks met de multiculturele samenleving te maken hebben, wat dat onmogelijk is. Ik bedoel, dat is euh ...alleen in Brussel zijn er 155 nationaliteiten. Dat kan toch niet? Die mensen, ofwel horen die hier, of leven die in een droomwereld of cyberspace, ik weet het niet. We moeten ze van hun droom afhelfen, van hun wolk afhelfen, want we zijn in een multiculturele samenleving, wij willen, wij leren van de bevolking en wij, euh, wij leren van de autochtone bevolking, allez, ja, ik bedoel, wat moeten wij daarvan leren, wij zijn hier geboren en getogen, wij zijn evengoed Belgen, ik bedoel, wij,... Als we naar Marokko gaan, als ik in Marokko ben hé, en er komen Marokkanen vanuit Nederland, dan zeg, dan zeggen wij niet van, hé, dat zijn Marokkanen, dat zijn mensen van ons, nee, wij zeggen gewoon, hé, daar, de Hollanders, en daar de Fransmannen en daar de Engelsmannen... De mensen, als er Marokkanen van Nederland komen, die hebben de zelfste eigenschappen, de zelfste mentaliteit als de Nederlanders. Gewoon identiek. En zij zeggen dat van ons, wij hebben de Belgische mentaliteit, de Engelsen hebben dezelfde mentaliteit, de Marokkanen. Die mentaliteit importeren wij dan in Marokko. Zo ver dat er zelfs geschillen zijn waarover wij dan zeggen, allez zeg, Hollander en dan beginnen we ze dan met karikaturen af te schilderen die wij hier gewoon zijn, en als we dan hier zijn dan zeggen ze van, hé zeg, gij zijt niet geïntegreerd, gij moet terug naar uw land. Wij zijn hier wel geboren en getogen,... Ik spreek, ik ben misschien beter geïntegreerd dan hen zelf in hun eigen land, maar daar spreken ze eigenlijk niet over. Ik ben aan het afwijken zeker hé?

[stilte]

Al: Ik bedoel, dit schijnheilige spel moet ook gedaan zijn hé. Wij hebben een duidelijk standpunt tegenover het nazisme, dat is dat we dat verwerpen. Vanuit ons religie, vanuit ons roots verwerpen we dat, omdat dat onrecht was ten opzichte van het joodse volk. Maar het Vlaams Blok in het verleden ... Filipke ... Wat heeft Filip in het verleden gedaan? De beelden zijn te zien. Hij heeft op een joods graf geürineerd.

Geürineerd?

Al: Ja, toen hij nog bij de jeugdactivisten was van ... van ... dus, en nu in één keer wordt dat een heilige samaritaan en zegt hij van, ik ben de beschermer van de joden, en van de ... en van het Belgisch volk en de grote vijand is eigenlijk, ... hij begint eigenlijk hetzelfde spelletje te spelen als ze daar doen, hier, maar dan met ons. Dus hij begint eigenlijk ons hier aan te vallen op dezelfde wijze dat euh, de zionisten daar te werk gaan. Ja, als hij die methodologie wilt gebruiken ... maar ik denk wel dat euh, ik ben ervan overtuigd dat euh de Vlamingen, dat die wijs genoeg zijn, en we zijn allemaal Vlamingen, om deze idee te verwerpen en deze ideologieën zeker niet te steunen.

Wat bedoel je met deze ideologie?

Al: Ja, met euh, een onderliggende agenda te hebben... Dat bedoel ik dus... met een schijnheilig beeld naar buiten komen en dan een onderlinge, onderliggende agenda, hè, euh, je moet het 70 puntenplan niet vergeten. De vrouwen aan de haard en de man is hoger dan de vrouw en die zaken

allemaal. Euh, ik denk niet dat ze in één keer die 70 puntenplan in één keer zullen veranderen en in één keer een bekering krijgen en volledig ander standpunten zullen innemen. 't Is bewezen in het verleden, dus dat euh, de meest ondemocratische en de meest racistische orgaan hier in België het Vlaams Blok zit, het Vlaams Blok is...

Merken jullie iets van spanningen tussen de moslimgemeenschap en de joodse gemeenschap?

F: Ik woon op een, om het ironisch te zeggen, op een steenworp van hen, en ik merk er helemaal niks van. Ik bedoel als ge ziet, de joodse gemeenschap, die dicht bij het, in Borgerhout, die dicht bij de Provinciestraat woont, waar ook wel overwegend veel moslims zijn, langs de andere kant, de joden die er wonen, de orthodoxe joden, euh, ik bedoel, ge voelt niks. Ik neem niks waar... euh ... er is hier ook niks om euh om hen op te euh ... ik voel helemaal geen spanningen en er is ook geen reden tot spanningen ten opzichte van hen omdat het conflict zich ginder bevindt en wij zitten hier ... Euh, wat dat ik wel vind, is dat er euh, dus, de mensen hier, de joodse gemeenschap, ik weet dat zij dat niet zullen doen, maar dat die, niet iedereen dan toch, maar dat ze dan toch de praktijken van Sharon moeten verwerpen, ook [onverstaanbaar] De mensen verwachten van ons dat wij zeggen van, ja, wij zijn tegen de aanslagen, wij zijn tegen die, ja, wij zijn er niet voor, dat ze dan ook opstaan en zeggen van 'wij verwerpen zijn optreden' euh... ja, 't is éénrichtingsverkeer zoals dat het nu gaat, het moet tweerichtingsverkeer zijn hé. Zij moeten die zaken verwerpen en wie zwijgt die stemt toe. Ik wil ... dat is, dat bevordert ook euh, de band beter. Ik zeg niet dat dat nu een slechte band is, maar dat zou de band beter euh beter scheppen door te zeggen van 'ja, wij staan er ook niet achter' en dat zullen ze dan toch dan... wij zijn hier dan toch als gemeenschap, beter kunnen omgaan. Dat mis ik wel, hier. Dat ze die zaken ook openlijk verwerpen. En wij als kleine organisatie vragen ze soms dat wij dat ook moeten doen, terwijl dat we ... allez ja, wat hebben wij daar nu mee te maken?

AK: Als ik door de jodenbuurt wandel of fiets, ja, dan voel ik wel die spanning. Dan kijken die mij aan, omdat ik ook een baard heb, en dan is dat precies die ... ja, die verwachten van mij dat ik een aanslag ga plegen of zo. En dan ook die Mossadagenten en die ook, [onverstaanbaar] wandel en die mij echt in het oog houden. En euh, ik heb het al eens meegemaakt dat ik ook overstak, in de Lamoniërestraat, dat ik overstak en dat de Mossadagent iets in de walkie-talkie had gezegd en ik had dat dan verstaan en dan stond die Mossadagent aan de overkant van de straat, en die hield mij constant in het oog. Ik heb dat meegemaakt en ja... Er is duidelijk een spanning in Antwerpen tussen de moslims en tussen de joden, maar tja... om nu te zeggen van ... ik sluit mij ook aan bij de woorden van F. Om te zeggen dat we hun kwaad willen aandoen of zo, dan zeker en vast niet, we willen zeker het conflict niet importeren. Want zoals F gezegd heeft, erover spreken en zo, dan als het gaat over het bespreekbaar maken van het conflict, dan zeg ik ja. Maar euh, ik bedoel, de joden aanvallen zoals het Vlaams Blok... want het Vlaams Blok heeft ook een betoging plaats gevonden in Antwerpen en dan zeggen wij nee. Ik bedoel, als ik voorbij een jood moet, dan laat ik die met rust en euh ik doe hem niks. Wij zijn ook een vredelievend volk, echt. Ik bedoel, want de mensen beschilderen ons nu als, ja, ik weet niet, als barbaren, als ge naar de media kijkt, als ge naar alle Nederlandse posten kijkt, de moslims worden constant aangevallen, we worden afgeschilderd als terroristen, als fundamentalisten, enzovoort en tja... dat, ja, wij zijn zeer teleurgesteld ook eigenlijk in de media. Want de media speelt ook een grote rol. De media is het grootste wapen. Ik denk dat de media zelf een grotere kracht heeft dan euh, dan euh, de militaire macht. Want, sorry hè, de media kunnen een psychologische oorlog voeren. En 't is als ge de mensen bang kunt maken, dat ge de oorlog kunt winnen. Want ge hebt ook een Chinees boek, een heel bekend Chinees boek over het ...[wordt onderbroken] ja, ja en daar wordt dus uitgelegd hoe ge de vijand dus moet benaderen, en bang moet maken en zo, en eerst en vooral begint het met een psychologische oorlog, dus uw vijand bang maken, en dan kunt gij uw vijand ook makkelijker overwinnen.

AS: Euh, ik kom altijd met het openbaar vervoer en soms zie ik dan ook joodse mensen op de bus. Dan voel ik ook wel een spanning. Ja, dat ik merk dat ze mij de hele tijd aan het, precies controleren zijn, omdat ik ook een baard heb en ik loop dan lang gekleed, en vooral als ik dan met mijn echtgenote op de bus zit, dan zie ik echt dat ze ons aan het viseren zijn en dan vind ik niet zo echt tof. Er zou eigenlijk een soort tweerichtingsverkeer, zoals F heeft gezegd, wanneer dat zij iets... dan moeten ze eigenlijk ook gewoon naar buiten moeten komen en zeggen van, al wat het zionisme in Palestina nu aan het doen is, daar staan we niet achter, waar dat Sharon mee bezig is, daar staan we niet achter, en een jood, dat is een... voor mij is dat een gewone mens zoals iedereen, waarom zou ik hem kwaad doen als hij mij niks heeft aangedaan? Dat is het eigenlijk.

Al: Ik wil eigenlijk nog een voorbeeld aanhalen. Nu spreken we over België, de situatie in België, euh ... wij zijn nog altijd hier met, ik zal maar zeggen, een minderheid aan euh, Arabieren, als ge gaat zien ... nu, iemand heeft het voorbeeld aangehaald van die, wat ik daarstraks over had, van die joden in Marokko. Er is een reportage die uitgezonden werd op NMO, en waarin een Marokkaanse jood zelf

zegt dat er 30 synagogen zijn in Casablanca, dus hier om even het voorbeeld aan te halen dat zij volledig te vrijheid hebben gekregen, ik denk dat wij hier nog geen 30 moskeeën hebben in Antwerpen, maar gewoon om het voorbeeld aan te halen van hoeveel respect dat zij hebben gekregen van ons. En dan, dat er nog nooit één joods is aangeraakt geweest of geslagen geweest in Marokko. Dus, dat ... Ik ben nu over Marokko bezig om even een voorbeeld aan te halen. De joden zijn daar ook een minderheid, en 't zijn allemaal Arabieren tenslotte. En toen zei die jood, heeft zelf gezegd, ondanks al de conflicten die gebeuren in het Midden-Oosten, is hier in Marokko nog nooit iets gebeurt met een jood. En nu om even, ik denk dat hier eigenlijk hetzelfde, dus wij zijn ook in de minderheid van Arabieren, we hebben daar totaal geen problemen met de joden, deze mensen leven hier, zij respecteren de wet, wij respecteren de Belgische wet, wij leven onder deze wet en wat daar gebeurt, ja, dat is niet direct hun schuld, maar we weten wel één zaak en dat is eigenlijk heel belangrijk en dat is iets wat veel mensen niet weten. We weten dat hier duidelijk zionistische organisaties zijn in Antwerpen, die wel het zionistische regime sponsoren euh, steunen en daarom vragen wij hen een duidelijk standpunt te nemen daarin en om buiten te komen met een duidelijk standpunt. Dus een veroordeling eigenlijk van de regering Sharon.

F: Ze hebben, toen dat de Jewish Defense League, die [onverstaanbaar] van Amerika, ze hebben hier nu ook dingen gedaan, omdat ze ineens hadden gezegd euh antisemitisme neemt toe in Europa, neemt toe in Europa. Wat dat ik wel goed vond is dat de joodse gemeenschap toen ook duidelijk afstand hebben genomen van die Jewish Defense League omdat zij duidelijk zionisten zijn. Dat vond ik wel heel positief van die joodse gemeenschap hier. En euh, ja, dat is het zowat. Dat ga ik hiermee afronden. Wij euh, wij hebben ook deel uitgemaakt van de interreligieuze raad waar dat ook euh, af en toe eens samenkomen, en alles gaat goed, moet ik zeggen. Euh, die spanningen die ook werden vermeld, die zie ik ook, die voel ik ook, maar ik maak mij daar minder druk in. Waarom niet? Waarom maak ik mij daar minder druk in? Omdat ik de mensen zie als onwetenden, als iemand die iets niet weet over een bepaald volk, daar kunt gij moeilijk op euh, op terecht wijzen, ge kunt hem dat alleen maar zeggen, ge kunt er hem alleen maar op zeggen, alleen maar richtlijnen geven dat hij zich moet verdiepen zodat hij beter de waarheid weet. Veel mensen willen dat ook niet, maar ik lach... ik lach er gewoon mee weg. Ja, ... [onverstaanbaar] de IQ van bepaalde mensen overstijgt het gemiddelde. Alles wordt hun voorgekauwd en alles slikken ze maar door dus... Als ge zelf op onderzoek uitgaat dan euh, dan kun je zelf de waarheid kennen. Als je alles wilt voorgekauwd krijgen, dan ga je lui in uw zetel zitten, zoals de bekende dingen, hoe zeg je dat, het bekend beeld van de man in de zetel met zijn dikke buik en een jupiler in zijn hand en euh zappen en ja, het zal wel goed zijn en euh, ja 't is in orde, het zit ginder, het komt wel in orde, ja, 't zijn geen goeie... ja, ik heb er één naast mij wonen, dus ik moet gaan oppassen, die bekende karikatuur dat ze hebben en euh, de vrouw met de sigaret in haar mond die dan aan het strijken is, zal ik maar zeggen, euh, met de twee kinderen die aan 't roepen zijn. Euh, als dat de Jan Modaal, zal ik maar zeggen, als het daar bij gaat blijven, dan vrees ik voor het ergste ja, maar de regering zelf, wat ik wel goed vind aan de binnenlandse politiek in Amerika, en de binnenlandse politiek in Groot-Brittannië, is dat ze wel proberen, met aid-campaigns, bepaalde zaken van de islam te verbeteren, de ware gezicht van de islam te laten zien. En dat komt hier tekort aan. Dat moet hier dringend gebeuren want euh, niemand bekommert zich eigenlijk om ons. Ze denken altijd dat wij nog gaan terug gaan, maar wij zijn hier en wij blijven hier.

Nog iemand opmerkingen? Algemeen?

Heeft iemand enig idee van wie de tekst komt? Of uit welk boek het komt?

F: Ik dacht Lucas Catherine.

Nee?

AK: Is het van een Nederlandse schrijver?

Het komt van Abou Jahjah...

F: Uit zijn boek?

Wil iemand daarover nog iets kwijt, over de auteur of de AEL?

F: Van Abou Jahjah? Ik vind dat een heel politiek competente man. Euh, hij is heel competent, hij heeft dat ook bewezen in al zijn debatten ten opzichte van de politieke leiders die hier zijn. Ik vind dat euh, hij is een kaliber die best zijn manneke kan staan ten opzichte van de politieke leiders hier, euh, hij heeft het op een andere manier gedaan. Aangezien dat de mensen hier blind, doof en stom zijn, euh, heeft een bepaalde, ge moet het zien zoals het is hè, hij heeft ervoor moeten stampen tegen de schenen van de mensen voor gehoord te kunnen worden. Hij is gehoord. Er zijn bepaalde toestanden geweest die niet, ... beter hadden gekunnen maar de omstandigheden, ge kunt alles incalculeren, zijn

die dan toch verkeerd afgelopen en dan heb dan dan natuurlijk nog eens euh, hij heeft op bepaalde teentjes getrapt, waar dat ge ziet dat zelfs de eerste minister zich geroepen heeft gevoelen om bepaalde zaken te zeggen. En zo zie je dat de Belgische politiek maar met haken en ogen aan elkaar zit. Dat één man dat hier toch heeft kunnen, mee de politiek toch heeft kunnen bewegen. Ik vind dat een heel competente man, op politiek vlak. Euh, ...Ja, dat is eigenlijk wat dat ik kwijt wilde over euh hem, en hij is ook een moslim, dus hij blijft, hij is ook onze broeder in islam. Wat dat betreft, ik heb niets tegen hem.

AI: Om even in het kort te zeggen, dat is eigenlijk een strijd David tegen Goliath, dus euh, Abou Jahjah is David en David heeft nog niet overwonnen maar ik hoop dat hij in de toekomst zal overwinnen, maar euh, de broeder heeft, is heel competent. Da's iemand die duidelijk bewezen heeft dat iemand zich op korte tijd kan integreren en deelnemen aan, deelnemen aan de maatschappij want hij heeft in zeven jaar eigenlijk de Nederlandse taal geleerd, hij ... beter als sommige die hier zelfs geboren zijn, of de meeste die hier geboren zijn. Euh, en beter zelfs als sommige, de euh, als de gemiddelde Belg... Wat ik vind is dat hij gediaboliseerd is geweest door de media. Dat ze hem in een hoek hebben proberen te duwen, maar ik denk dat de gemiddelde Belg, die wel, ik zal maar zeggen, nadenkt over die woorden, dat die wel een zekere waarheid in herkent en euh, dus dat hij bezig is met een strijd die gerechtvaardigd is en die ons alleen maar, alleen maar naar voren kan helpen.

AS: Euh, wat kan ik over broeder Abou Jahjah nog zeggen? Hij is een moslim, en ik beschouw hem als mijn broeder, ik respecteer hem ook. En hij heeft wijze woorden en hij gaat eigenlijk echt voor rechtvaardigheid, wat dat er eigenlijk echt in Palestina gebeurt, dat kan zo niet en ik vind het wel spijtig dat de media dan, zoals broeder AI heeft gezegd, hem in een hoekje wil duwen, en enkel slechte kanten van een persoon wil nemen en enkel slechte kanten van een organisatie wil nemen, en zij maken dan AEL slecht door de vele betogingen die dan slecht aflopen soms en daar wil de media op inspelen en de media pakt dan echt de voorzitter dus Abou Jahjah. Maar men moet niet enkel de slechte kanten van iemand zien, maar men moet ook de goede kant van iemand zien. Vooral zijn woorden respecteren, en dat hij echt gaat voor rechtvaardigheid.

AK: Ja, ik wil gewoon zeggen dat, het is niet dat als je een accentje hebt, dat [onverstaanbaar] beheerst en ik ben er overtuigd van dat Abou Jahjah beter Nederlands spreekt dan de gemiddelde Belg, ik ben er 100% zeker van. En hij is echt heel bevorderend voor allochtonen om zich te integreren, 't is nu zeven, acht jaar euh... [onverstaanbaar] hij heeft, geloof ik, een doctoraat in sociale en politieke wetenschappen, als ik me niet vergis en hij kan goed zijn mannetje staan en hij heeft bewezen dat hij een visie heeft, dat is duidelijk. En euh, ja, de regering, de Belgische regering, allez, da's toch mijn visie, de Belgische regering en de media voeren een oorlog tegen Abou Jahjah. Ik zeg niet dat ik 100% akkoord ben met al zijn standpunten, ik bedoel [onverstaanbaar], maar ik steun hem zeker en vast. Ik bedoel zijn manier van doen, ik ben ook niet altijd akkoord met zijn manier van doen, maar een mens maakt fouten en een mens verschilt, zo simpel is dat. Allez, ik bedoel euh, tja ... wat kan ik nog zeggen? Hij is een broeder in islam, en euh, ik bedoel, hij is voor mij niet minder waard, ik bedoel, voor mij euh, niet minder dan een andere broeder.

Ok. Nog iemand? Ik denk dat dat het was...

EINDE OPNAME

16.15 – 18.20

... gaat over de rol van identiteit bij de moslimgemeenschap en de joodse gemeenschappen in Antwerpen ten opzichte van de beeldvorming over het Midden-Oostenconflict. Ik heb daarvoor een aantal teksten die ik straks ga geven, euh, ... Pas op het einde ga ik zeggen wie de auteur is, als jullie het nog niet door hebben. Euh, het is eigenlijk de bedoeling dat jullie gewoon jullie mening geven daarover en dat jullie dan zelf staven hoe dat jullie je mening vormen. Ok?

We kunnen misschien best beginnen met jullie voor te stellen. Gewoon euh, leeftijd, beroep, studies,... misschien rol bij de AEL of zo? Begin ik bij de vrouwen of de mannen?

B: De vrouwen.

Het is ook best dat je dat doorgeeft, qua geluid...

H: Ik ben euh, [...], ik werk als logistiek bediende, euh, en euh, mijn functie binnen de AEL is bestuurslid. Mijn leeftijd is euh... ik ben 26 jaar.

R: Ik ben euh, [...], ja, ik ben militant bij AEL en ik doe momenteel niks. Euh, maar ik ga normaal verder studeren, en euh, ja, ik ben momenteel 21 jaar.

N: Ik ben [...], ik ben nu ook bestuurslid, pas, onlangs, en euh, ik studeer aan de Erasmushogeschool, leerkrachtenopleiding, en euh, ik ben 18.

M: Ik ben [...]. Ik ben militant van de AEL, ik ben 17 jaar, studeer nog Werktuigen-Machines, 't vijfde jaar, en mijn leeftijd ja...

[gelach]

B: Ik ben [...], 18 jaar, euh, ik zit in mijn laatste jaar secundair onderwijs, en euh, mijn functie binnen de AEL is militant.

Nu, identiteit is eigenlijk een belangrijk onderdeel van mijn thesis. Dus, euh, hoe zien jullie jezelf? Wat vormt jullie identiteit?

H: Ja, dus als AEL'ers denk ik dat wij daar allemaal ongeveer dezelfde mening over hebben, aangezien dat we daar zelf, aangezien dat het ook vermeld staat in onze visietekst. Dus wij zien identiteit als een complex gegeven. Dus omdat wij, allez ja, voor ons is het eigenlijk ideologisch gezien spreken wij van, zien wij ons eigen als moslims, euh... dan tweede Arabieren en dan gaan we terug naar de etnische afkomst, dus in mijn geval de Marokkaanse, het binnenland van Marokko. Euh, maar euh, en als we dus euh, het via affiniteit aanzien dan euh, gaan we omgekeerd. Dus wij hebben daar een drie cirkeltheorie over hé. Dan beginnen wij euh, bij etnische afkomst, Arabisch zijnde, dat wij allemaal Arabieren zijn, en dan komt moslim op de derde plaats. Maar voor ons is dus identiteit heel belangrijk en wij weten dat dat voor iedereen divers is eigenlijk, vandaar dat wij daar ook een drie cirkeltheorie van hebben gemaakt.

Speelt nationaliteit daar een rol?

H: Wel, euh, voor ons, allez, nee, niet echt. Dus ge kunt sowieso, wij hebben het zo gedaan omdat oorspronkelijk dus de oprichters ook Arabieren zijn, en omdat het definiëren van uw identiteit noodzakelijk is voor ons, omdat euh, voor ons eigenlijk als AEL'ers is het heel belangrijk om een positief zelfbeeld te hebben. En omdat te hebben moet je in eerste instantie weten van waar je komt, trots zijn op wie je bent, en ook op uw roots natuurlijk, vandaar eigenlijk. Maar 't is niet dat wij dus euh, andere nationaliteiten of zo uitsluiten. Maar ik denk dus dat iedereen wel binnen de AEL fier is op zijn afkomst en dat dat ook zo hoort te zijn.

En speelt het feit dat jullie al dan niet Belg zijn een rol?

H: Nee, wij hebben ook euh, wij hebben ook Belgische militanten, maar dan valt natuurlijk, ja dan vallen zij natuurlijk onder een ander systeem, zij zijn dan geen Arabieren, maar euh, ideologisch gezien vertrekken wij van de eerste cirkel, dus het moslim zijnde, en dan zijn zij meestal wel moslims.

[onverstaanbaar] en voor jezelf?

H: Dus voor mij zelf? Ik euh, ik aanzie mijzelf als Arabische. Dus als ik mijn eigen identiteit moet omschrijven dan zal ik altijd zeggen dat ik een Arabische ben. Dat dat voor mij overkoepelend is. Euh, 't is niet dat wij ons niet als Belgen willen profileren, maar allez, ja, momenteel is dat gewoon, vinden wij dat niet nodig, en ook niet gepast omdat wij in de grote allez ja... in principe nog steeds niet aanzien worden als burgers van dit land. Dus in de meeste gevallen spreken ze nog altijd van wij en zij, en euh, onze afkomst speelt daar een belangrijke rol in. Waarom zij ... ok, ons op die manier aanspreken, dat wij dan ook zeggen, ok is het zo, zolang wij geen respect krijgen voor ons euh, voor ons geloof en voor onze afkomst gaan wij ons eigen ook niet definiëren als zijnde Belgen.

[stilte, dan door elkaar]

Hoe zit dat dan bij jullie? Ik kan mij voorstellen dat dat jullie ideologie is, maar wat geldt dan voor jullie zelf?

R: Eerste moslim, tweede Arabier, derde ... ja, ... een beetje Algerijns, een beetje Frans, allez ja ... van alles, er zit van alles is. Dat hangt er ook vanaf van waar dat uw ouders zijn hé. Dat speelt ook een rol.

N: Dus, bij mij is het ook euh, vooral moslim... en dan voor mij speelt nationaliteit niet zo'n grote ... voor mij is echt moslim het belangrijkste dus... Het interesseert mij niet maar ik ben er wel fier op. 't Is wel waar dat het belangrijk is om te weten van waar dat ge komt, en om euh, om een positief zelfbeeld natuurlijk.

Als jullie spreken over het Arabisch zijn, is dat dan voor jullie nationaliteit of etniciteit?

B: Nationaliteit.

Dus het Arabische is nationaliteit?

N: Ja... Maar ge hebt dan ook ...

En bijvoorbeeld, voor de mensen die hier geboren zijn als Belg?

M: Da's nog complexer hé...

R: Maar wat dat ze bedoelt, is dat nationaliteit... [onverstaanbaar]

[door elkaar]

Staat de Belgische nationaliteit dan gewoon gelijk aan het burger zijn? Speelt dat een rol?

M: Bij mij, eerlijk gezegd, speelt dat geen rol omdat euh, de eerste cirkel is moslim zijn, alle keuzes die ik maak, of alles wat ik maak, zijn gebaseerd op het moslim zijn, de islam. Wat is de belang... euh, , bijvoorbeeld, de islam zegt, euh, heeft geen mening over een onderwerp, dan zal ik mijn tweede etappe euh...

[gelach]

M: Etappe af en da's de Arabische wereld waar het Berbervolk enzovoort ... ook euh, mee in speelt. Wat het belang is van die euh, van die federatie en euh, ja, als dat nog niet ugeklaard is dan ga ik mijn derde, en dat is mijn omgeving, waar ik van afkomstig ben, eigenlijk mijn ouders en dan kijk ik, ja, wat zeggen zij, over dat onderwerp enzovoort en zo maak ik een keuze. Nationaliteit eigenlijk, de Belgische nationaliteit, ja, 't speelt voor mij, ja... ik heb die rechten, ik heb ook plichten tegenover de Belgische staat, dat speelt ook een rol voor mij. Op politiek vlak heb ik de Belgische nationaliteit, maar op euh, religieus vlak en op nationalistisch vlak euh ... Ik weet niet hoe je de Belgische nationaliteit definieert, maar euh, voor mij de definities die ik de ...

[wordt onderbroken door B]

M: ... ja, ge hebt Vlamingen, ge hebt wa Ge hebt Wallonië.

B: Wij voelen ons noch Vlamingen, noch Walen...

M: Wel euh, zoals ik heb gezegd, het moslim zijnde overkoepelt al mijn beslissingen, al mijn etnische afkomst, van waar ik kom enzovoort...

B: Maar toch, euh, inderdaad, ik deel dezelfde mening zoals al mijn collega's binnen de AEL, dus ik vertrek ook van de eerste cirkel. Ik ben op de eerste plaats moslim, ik heb solidariteit met alle moslims, het tweede niveau ook met de Arabische wereld, dus euh, ... en op het derde niveau met mijn roots in Marokko dus euh, mijn etnische roots. Maar tegelijkertijd, ik heb ook affiniteiten hier in

België, de omgeving waar ik geboren ben, mijn wijk, mijn district, dus daar heb ik ook affiniteiten mee, en ik voel mij daar ook aan verbonden. Dus euh, maar da's iets complexer bijvoorbeeld dan iemand die in de Arabische wereld heeft geleefd en die zijn roots effectief kent. Dus eigenlijk euh, mijn affiniteit met de derde cirkel hier en in Marokko zijn eigenlijk euh, of liggen op hetzelfde niveau. Dus ik voel mij even, ja, even goed thuis bijvoorbeeld in mijn streek in Marokko als hier in Antwerpen. Heeft iemand nog een ... ?

R: Maar als Belgische burger?

B: Nee, niet als Belgische burger, maar ik heb toch een bepaalde solidariteitsgevoel hier in mijn omgeving dus ... Als ik in buitenland zit, dan mis ik Antwerpen, dus er is een euh... één of ander contact of euh gevoel ... tegenover mijn omgeving hier

M: ... Belgische burger, maar binnenin is er nog altijd ... we zijn ...

B: Dat is nog zwak omdat we nog niet geaccepteerd worden of door de meerderheid nog niet gezien worden als gelijkwaardige burgers maar ze spreken nog altijd van de gastarbeiders of de allochtonen...

M: ... we zijn daar afkomstig uit, twee niveaus bijvoorbeeld, het buitenland ja, [onverstaanbaar] maar hij heeft ook een binding met waar hij vandaan komt en zo... Hier in België waar hij leeft gewoon, in Borgerhout, Antwerpen, Vlaanderen... de binding is er nog altijd hé. Heeft iemand nog een ander opmerking of wilt iemand iets toevoegen?

H: Euh, voor ons is vooral erkenning eigenlijk belangrijk, dus het gaat ons ... natuurlijk hebben wij allemaal, ik geloof dat wij allemaal hier geboren en getogen zijn, dus wij hebben hier allemaal affiniteit met België. Ik mijn geval, ik ben van Mechelen, ik ben daar ook geboren en getogen, ik voel mij ook als ... evengoed thuis in Mechelen als in ... minder eigenlijk in [?] omdat ik daar niet ben geboren, maar ons gaat het eigenlijk om de erkenning. Dus zolang als eigenlijk de erkenning er niet is, en euh, van onze religie, dus in de praktijk en dan spreek ik niet over euh, theoretisch, want dat is er wel, dan ... allez ja, is het voor ons eigenlijk ondenkbaar om ons te profileren als zijnde Belgische burgers, omdat je dan precies per definitie een keuze gaat moeten maken tussen ofwel bent ge één van ons, ofwel ben ge het ander. Op dit moment is dat zo, zwart op wit. Uw etnie... voor ons is dat een heel belangrijk gegeven en wat wij hebben en wie wij zijn willen wij ook heel graag meegeven aan onze kinderen, dat zijn zaken die... een Vlaming wil ook graag dat zijn ... dat de afkomst en zo, dat de geschiedenis, de achtergrond wordt meegegeven aan de kinderen. Dat wilt een Arabier ook. En wij zien dat bedreigd. Het wordt bedreigd, omdat ons assimilatie wordt opgelegd, vandaar dat wij heel hard vasthouden aan het Arabisch zijnde... dat we zeggen van euh... wij voelen ons niet superieur, maar er is geen erkenning, dus kunnen wij ons ook niet gaan profileren als een ander als ze ons ook niet erkennen als wie we zijn.

Dus als ik het goed begrijp, is het Belg-zijn enkel op papier geldig voor jullie, als burger... en jullie nationale identiteit is Arabisch?

H: Maar de affiniteit is er, met België, dat zeker en vast. Alleen, en dan spreken we voornamelijk over het beleid [onverstaanbaar]

B: Gewoon de maatschappij...

H: De maatschappij ja, er is geen plaats, er wordt nergens... ze spreken wel van een multiculturele samenleving, maar er is geen weerspiegeling van die multiculturele samenleving. Kijk maar naar de media bijvoorbeeld... Dat zie je helemaal... Kijk maar naar de overheidsinstellingen, daar zie je heel weinig van ... ja, er wordt geen plaats gecreëerd voor ons, dus wij gaan ons ... wij profileren ons ook niet als slachtoffers hoor, maar, ik heb zoiets van ja, die emancipatiestrijd moet dan gevoerd worden, vandaar de AEL.

Goed. Het is al aan bod gekomen daarstraks in de discussies. Voelen jullie je verbonden met het conflict in Israël en Palestina?

M: Ja, euh, zeker en vast, zoals ik daarjuist heb gezegd euh, de eerste keuze die ik altijd doe is moslim zijn. Zijn de Palestijnen moslims? Ja,... ja, en ... het grote deel wel. Er is een kleine christelijke minderheid, maar het grote deel wel. Ge voelt u verbonden omdat ... Er is een grote afstand, maar die verbondenheid, die ideologie, de islam, reikt meer dan de grenzen uit. Ge voelt u verbonden door het geloof enzovoort en door de strijd die ze voeren. Ze voeren daar ook een strijd. Wij hier, voeren ook een strijd, maar anders dan in Palestina. Het tweede niveau is weeral euh de Arabische wereld. We be... Palestina bevindt zich ook in de Arabische wereld. Als euh, als euh ... ja hoe zal ik het zeggen.

B: Als Arabier.

M: Ja, als Arabier, of Berber of euh ... inwoner van de

B: Als inwoner ...

M: ... inwoner van de Arabische wereld voelt ge u ook gebonden, omdat ja, uw cultuur, de geschiedenis, de historie ...

B: ... Beschaving.

M: ... beschaving is één hé. Eén, da's zoals ... Vlaanderen heeft ook één geschiedenis, maar opgedeeld in provincies, dus ook de Arabische wereld, opgedeeld in landen, toch, in het algemeen... Algemeen hebben ze één kader, één euh geschiedenis en eu, als er daar iets gebeurd voelen wij ons ook hier omdat euh, omdat ... het is voornamelijk islamitisch, het geloof dat euh, dat daar een rol in speelt en op het tweede niveau, de ...

B: Nationalistische identiteit.

M: ... de identiteit van de mensen ...

B: Euh, ik heb niks te zeggen hoor ...

[gelach]

H: Euh, ja, zoals wij daarjuist hebben zitten discussiëren over de Palestijnse kwestie [voor het gesprek, n.a.v. de dood van Rantissi], da's één van onze belangrijkste agendapunten en ook euh, de moeilijkste agendapunten, voor alle moslims, maar voornamelijk voor de Arabieren. Euh, ik denk dat wij ... waarom dat wij ons verbonden voelen met Palestina is omdat wij weten dat dat Arabisch grondgebied is, vandaar dat wij ook Israël niet erkennen. Slechts twee landen erkennen Israël, Arabische landen, da's Jordanië en Egypte. Maar voor ons is het gewoon duidelijk, het is euh, altijd Arabisch grondgebied geweest, en het is eigenlijk op een onrechtvaardige manier weggegeven geweest door de UNO. Maar wij erkennen dat dus niet en al wat daar gebeurt, ge ziet dat, dat leeft echt binnen de Arabische wereld. Overal betogingen op hetzelfde moment, en dat heeft te maken met die Arabische eenheid waar wij naar streven en die er ook ooit is geweest. Dus, al de landen voelen zich daar eigenlijk, ik geloof dat elke Arabier die je aanspreekt en die je vraagt wat het gevoeligst ligt, dan is dat de Palestijnse kwestie. Dus, zolang dat Palestijnen, Palestina niet bevrijd wordt en de mensen hun rechten niet toegekend krijgen, zal dat altijd euh, een strijd blijven. En wij zeggen ook openlijk dat wij het verzet steunen in Palestina, dus Hamas, Jihad en Hezbollah, alle drie...

B: Al Aqsa brigades niet vergeten...

H: Al Aqsa brigades ook.

Is dat voor jullie een politiek of een religieus conflict?

B: Ja, euh, Al Quds inderdaad, de moskee in Jeruzalem of Al Quds is een islamitische heilige plaats, euh, we strijden ook voor die heilige plaats, dus dan kan je dat in een religieus kader zetten. Aan de andere kant strijden wij ook voor het grondgebied en euh, voor onze nationale eenheid, dus ja, dat kan je dan plaatsen in de politieke kader. Dus, er is natuurlijk een religieuze dimensie en een politieke dimensie. Euh, nu hebben wij ook, niet enkel omdat wij Arabieren zijn en moslims, dat wij ons gebonden voelen aan de Palestijnse strijd. Maar ook omdat wij zelf hier een strijd aan het voeren zijn, tegen ... misschien is dat van een andere schaal, of van een mindere schaal, maar toch, omdat wij hier ook een emancipatiestrijd aan het voeren zijn, en ook voor gelijke rechten, euh, daarom voelen ... ik denk, daarom kunnen we ons ook goed identificeren met de strijd in Palestina. Gewoon, maar ook in Irak... 't Is niet alleen een kwestie van Arabier zijn, of moslim zijn, maar ook omdat wij hier een strijd aan het voeren zijn, maar dan op politiek niveau en niet op militair niveau. Euh ... over Irak misschien?

M: Palestina, 't is voor mij op de eerste plaats een islamitische strijd, euh, voor mij is euh, ik weet niet ... die onderscheid tussen islam en politiek. Politieke strijd, wat is een politieke strijd, dat is gewoon ...

B: ... met dat grondgebied...

M: Ja... toch 't eerste niveau is toch weeral de islam die daar een grote rol in speelt, en dan de tweede niveau, de nationaliteit, dat vertaalt zich in een politieke strijd ook. Dat gaat ook samen, zoals ge ziet, in Palestina, zijn Arabisch-islamitische organisaties, islamitische organisaties, Arabisch nationalistische organisaties. Uit een andere ideologie, maar toch zijn ze gebonden aan één strijd, het bevrijden van het Palestijnse grondgebied. Nu, uit islamitisch oogpunt is dat een euh, uit nationalistisch oogpunt ... uiteindelijk wordt het bevrijd, zal het bevrijd worden, hoe ge het nu keert euh ... of het islamitisch is of nationalistisch euh... gewoon euh, de ideologie speelt daar een rol in, zoals bij elk iemand die zich daar mee in het conflict zit...

N: Ja, ik geef B gelijk, da's ook omdat wij hier ook een soort van strijd aan het voeren zijn, ook voor rechtvaardigheid op het eerste vlak en euh, ik geef M ook gelijk. 't Is vooral islamitisch... dat politiek en religieus, ik maak daar ook niet echt een onderscheid van. Voor mij is dat ook één religieus. Wij voelen zeker mee met ons ... dat zijn ook ons broeders en ons zusters in islam, dus ... ja, wij voelen heel hard mee. Ik geef hen allebei gelijk.

En wat vinden jullie van het militaire of gewelddadige karakter van het conflict?

[door elkaar]

N: Vanuit welke kant bedoelt ge?

[gemompel]

R: De zionisten zijn meestal de terroristen, allez, terroristen, maar meestal wordt gezegd dat Hamas of Jihad of Hezbollah, dat zij meestal terroristen zijn, ...

H: Dat zijn verzetsstrijders ...

R: Terwijl dat dat verzetsstrijders zijn. De grootste terrorist is Sharon.

B: De Palestijnen hebben net zoals alle volken, volkeren, euh, het internationale recht hebben om zich te verdedigen tegen bezetting en kolonialisme, dus euh, da's altijd zo geweest in de geschiedenis dat een kolonisator, bezetter, altijd de schuld geeft aan de onderdrukten en euh, met de vinger wijst van, gij zijt degene die hier euh, de terrorist is en gij zijt degene die hier fout is, terwijl dat iedereen duidelijk kan zien dat de Palestijnen de onderdrukten zijn en euh, 't zijn niet de Palestijnen die bijvoorbeeld de holocaust hebben veroorzaakt, 't zijn niet de Palestijnen die de joden hier hebben vergast, nee, dat zijn de Europeanen, dus de Palestijnen zijn een totaal onschuldig volk, die het slachtoffer zijn van een Westers kolonisatieproject euh, die van toepassing was in de 20ste eeuw. In de 20ste eeuw en die vandaag nog van toepassing is.

Wat bedoel je juist met Westers?

B: Wel, de Westers grootmogendheden, Engeland, Frankrijk ... de grootste kolonisators van de 20ste eeuw, ze hebben de hele Arabische wereld, maar ook de Afrikaanse wereld bijvoorbeeld, bezet en ze hebben dan een plan uitgewerkt om het Midden-Oosten dan in kleine stukjes te verdelen en euh, een aparte staat te houden voor Israël zodat die, heel die beschaving of heel die gebied, onderdrukt en achtergesteld is, zodanig dat Europa en Amerika de enigste superpowers zijn en euh, dat ze hun machtspositie versterken en ook behouden zonder andere gebieden de kans te geven zichzelf te ontplooiën...

H: 't Is ook belangrijk om te weten dat wij religie niet echt als een probleem aanschouwen omdat wij weten, de geschiedenis leert ons ook dat in de Arabische wereld altijd er verschillende religies hebben bestaan, dus het christendom, het jodendom en de islam. Dus het gaat niet zozeer... en wij geloven ook sterk dat die euh, verschillende mensen met verschillende religies met elkaar zouden kunnen samenleven als zionisme niet zou overheersen. En dat is nu het geval, van Sharon is dat duidelijk niet zo, vrede dat bestaat niet, dat staat absoluut niet in zijn agenda. Het enige dat belangrijk is ...

B: Niet alleen Sharon ...

H: Niet alleen Sharon ...

B: Ook de linkse partijen willen euh, staan achter het zionisme ...

H: Nee, gewoon Israël in het geheel, heel die staat is een zionistische staat... ja, voilà...

B: [onverstaanbaar]

H: Inderdaad... Dus voor ons gaat het enerzijds wel religieus getint, maar eigenlijk gaat het meer over het grondgebied. Want als we kijken naar het grondgebied, het is Arabisch grondgebied, Palestina, euh, het hoort bij de Arabische wereld. We hebben dat altijd zo gedefinieerd. Allez, voor ons persoonlijk is dat zo en euh, in de geschiedenis hebben we dat ook geleerd dat dat zo is. De volkeren zijn, waren allemaal Arabieren, de stammen waren allemaal Arabieren. Dus voor ons is het belangrijkste eigenlijk ... ik weet dat ge wilt reageren... Voor ons is het belangrijkste, is het gewoon belangrijk om weten waarom wij Hamas en Jihad en Hezbollah niet als terroristen aanschouwen en Sharon en de rest wel, is omdat zij echt strijd voeren euh, om hun land eigenlijk terug te krijgen. Hun, hun land, hun [onverstaanbaar] en ook om zich te bevrijden van de bezetting als... dat is de enige reden waarom dat zij dat doen, en wij weten zeker dat als zij dat gebied terug zouden krijgen, zou dat geweld stoppen. Euh, van Sharon uit weten wij nu dat dat nooit zal stoppen totdat hij heel Israël... in zijn ogen, Israël

B: Groot-Israël...

H: Groot-Israël, waar hij altijd van heeft gedroomd en wat hij in principe nu toch al heeft hè.

M: Euh, voor mij is het een islamitische strijd, zoals de geschiedenis heeft uitgewezen is er, is er euh, heeft het Palestijnse conflict, meer dan honderden jaren want de kruisvaarders hebben ook Palestina binnengevallen en euh, de mobilisatie tegen de kruisvaarders was vanuit islamitisch oogpunt euh, [?] was een Koerd en de islamitische euh, het islamitische oogpunt speelt daar zeker een belangrijke rol.

B: Hetzelfde bij Jeruzalem...

M: Ja, Jeruzalem, heilige plaats en euh, het geweld van toen en nu is vergelijkbaar... de bezetters, toen de kruisvaarders, keuren nu wat euh Israël doet goed, en ja, het ergste wat ik kan zeggen is euh, het is een gewelddadige strijd, dat heeft de geschiedenis ook uitgewezen, 't zal ook zo altijd blijven. Voor mij is de mobilisatie, zoals ik al heb gezegd, uit islamitisch oogpunt...

B: Net als de meeste Europeanen, de strijd van de meeste Europeanen, een rechtvaardige strijd zien, dan heb ik het over de strijd tegen het fascistische Duitsland dat ook bijna heel Europa wou bezetten en onder een racistische ideologie wou ja, wou laten functioneren. Dus ja, de Europeanen hebben ook euh, geweld moeten plegen, geweld moeten voeren, euh, verzet moeten voeren, zodanig dat nazi-Duitsland ontmanteld ging worden, met uiteindelijk vrede. Dus Europa heeft actie gevoerd en ja, met alle gevolgen van dien, dat er nu vrede is in Europa. Dus ook euh, dat geldt ook voor de Arabische wereld. Zolang dat Israël bestaat, zolang dat het zionisme daar hoogtij viert en de lakens uitdeelt, ja, gaat er geen vrede komen, tot vanaf het moment dat Israël ontmanteld wordt en euh dat er een democratisch Palestina komt, of een democratisch land daar in het Midden-Oosten waar iedereen euh, gelijke rechten geniet.

Ok. Dan ga ik nu het eerste fragment uitdelen. Het zijn er twee...

LEZEN FRAGMENT 1

Wat is jullie eerste indruk?

[stilte]

Wie wil beginnen?

M: Euh, veel onrecht, veel terreur. Euh, van zionistische kant, maar ook van Europese kant en ook euh, hoe zal ik het zeggen, visie ontwikkelt die euh ...dat zie je ook duidelijk in de tekst, dat gebeurtenissen in verschillende ketens moeten, één geheel, niet beginnen in het midden en euh, terug euh, terug euh, als joodse, ja, zionistische slachtoffers zien en euh, voor de rest is euh ... wat allemaal gebeurt is, de staat Israël, hoeveel onrecht er gedaan werd en euh, dat er nooit in de geschiedenis aandacht werd besteed. Nooit in geschiedenisboeken, noch publiekelijk, 't wordt gewoon stil gezweven...

[gemompel]

H: Ik denk euh, ja, de tekst geeft gewoon duidelijk weer wat er zich in ons ogen heeft afgespeeld, en wat er zich ook effectief heeft afgespeeld. Alleen weten wij dat euh, de meeste staten nu liever hypocriet zijn en de mensen eigenlijk hun zin geven omdat ja, als het om joden gaat, dan ligt het heel gevoelig, die mensen hebben afgezien in Europa en voornamelijk in Duitsland enzovoort, dus euh, toegevingen doen naar hun is voor de de Europeanen heel moeilijk. 't Is voor hun gemakkelijker om het gewoon te ontkennen en te spreken alsof het zich gewoon nooit op die manier heeft afgespeeld en ze er dus absoluut geen schuld aan hebben. Alleen weten wij dus beter, het verhaal op zich geeft voor ons genoeg weer. We kennen het, we herkennen het en we zien het op dezelfde wijze. Alleen vinden we het heel erg. Wij maken ook een duidelijk onderscheid tussen het joodse volk en die zionisten. Niet elke jood staat achter de zionistische staat. Er zijn heel veel joden zelf die gewoon open en bloot zeggen van, kijk, wij steunen dat niet, wij hebben in vrede met mekaar kunnen leven, omdat zij ook, ja, vrezen voor hun kinderen, vrezen voor hun leven in principe hè. Ik weet niet of dat dat 100 % gemeend is maar ik geloof wel sterk dat er ook in andere landen, in andere Arabische landen, waaronder Marokko, veel joden wonen, waar ...

EINDE TAPE 1 KANT A

B: In Marokko leven die vreedzaam...

H: Ja, voilà, dus gewoon... ik vind erg dat ik het zo moet zeggen maar 't is gewoon zo van euh ja, dat wij eigenlijk ons constant moeten verantwoorden, eigenlijk, voor het geweld dat zich eigenlijk voordoet door euh zionisten. Het enige geweld, en ja, geweld kan legitiem zijn en ook euh, onrechtvaardig zijn, maar wat betreft de Palestijnen, zij vechten voor hun grondgebied, dus dat vind ik heel normaal. Wat euh de zionisten betreft, vind ik dat er eigenlijk zo snel mogelijk iets, iets aan moet gebeuren en dat kan alleen door hulp van de VN. En ik hoop dat zij ook effectief gaan ingrijpen in plaats van altijd maar euh, dat te veroordelen en verder niks te doen.

B: Ik heb daar commentaar op. Ik denk euh, dat de VN niks anders is die in de functie van euh, de imperialisten en van de kolonialisten functioneert. Bijvoorbeeld, de VN heeft de staat Israël op een niet rechtvaardige wijze erkend. Dus ja, ze zeggen van ja, er is over gestemd euh, in de VN raad, maar euh die landen die Israël hebben erkend, euh hebben deelgenomen aan het kolonialisme, hebben dus euh ... da's wat ze eigenlijk willen. Ze vertegenwoordigen niet de grote massa's die ze normaal gezien moeten gaan vertegenwoordigen, dus hun eigen bevolking, da's één. Tweede, de VN is ook euh, een euh, mededader of medeplichtige aan de massamoorden die hebben plaatsgevonden, bijvoorbeeld in Irak. Die embargo die meer dan 30 jaar werd in stand gehouden door de VN en door de VS en door Groot-Brittannië, waar dat meer dan 1 500 000 kinderen zijn gestorven, enkel en alleen omdat ze onder een dictatoriaal regime leven moesten zij gestraft worden en de VN euh heeft dat goedgekeurd en in stand gehouden. Dan denk ik niet dat er iets zal komen van de VN. De VN is één van de vele make uporganisaties die ze dan gebruiken, die de grote kolonialistische mogendheden dan gebruiken om hun daden te legitimeren of om in een rechtvaardiger kleedje te steken, meer niet. ... Ja, M, hebt gij enige commentaar?

M: Geen commentaar, ik bevestig wat gij zegt.

Dus, als ik het goed begrijp, dan vinden jullie dat deze tekst een correcte weergave is van wat er is gebeurd.

[instemmend gemompel]

B: Maar ook als gij andere teksten gebruikt over euh ...[onverstaanbaar] historische perspectief van het conflict, dat is hetzelfde verhaal. Er zijn weinig ... Enkel als je zionistische bronnen gebruikt dan beginnen ze over de holocaust, dan is dat helemaal euh uit de context. Maar als je bijvoorbeeld van andere historici over euh...

M: Lucas Catherine...

B: Lucas Catherine of andere historici over dezelfde onderwerpen leest, dan euh ... da's hetzelfde als wat Dyab heeft gezegd, dus da's geen subjectieve euh, voorstelling van de historie van het Midden-Oosten, maar objectief ... Alle andere bronnen zeggen net hetzelfde.

En wat vinden jullie van de manier waarop het wordt beschreven? Taalgebruik en zo?

B: Ja, ok, de schrijver is een intellectueel natuurlijk en da's iemand die over veel kennis beschikt, ja, de taal en euh, de constructie en zo... Veel weet van de Arabische geschiedenis en de islamitische ... dus niet alleen Arabisch, maar ook op islamitisch niveau is hij sterk op de hoogte dus euh ... Mijn enigste commentaar daarop is dat hij dat fantastisch weergeeft, meer niet.

[stilte]

B: Ja, da's 't probleem bij de AEL, wij delen allemaal dezelfde mening. Ge had beter ook andere mensen van andere verenigingen ...

Ja, ik heb dat gedaan, maar dan apart, want soms kan dat nogal eens botsen. Ik wou niet te veel ...

[gemompel]

En komt jullie visie op identiteit goed naar voor binnen dat fragment?

[stilte]

M: Ja, die komt heel goed daar te pas... Euh, 't is voornamelijk een strijd van de Arabische wereld en die komt daar heel goed te pas. Zoals ik lees, 'het Arabisch legioen van Jordanië in ...'. De Arabische identiteit wordt telkens weergegeven van wie strijdt tegen de zionisten, de Israëlsche staat enzovoort... ook euh, 't is ook meer de Arabische ...

H: Dat van Jordanië zoals dat we al eerder hadden gezegd, de enige Arabische landen die euh Israël hebben erkend, Egypte en Jordanië zijn.

B: [onverstaanbaar] Egyptenaren of...

H: Neeneenee ... maar ja, wij spreken over dictators en ...wij spreken over dictators, niet over mensen die democratisch zijn verkozen. Of euh ... wat dat betreft, vind ik euh, klopt het volledig. En ja, het Arabisch zijnde komt daar weer in die tekst. Dus wij aanzien Palestina dus als Arabisch grondgebied.

Als jullie die tekst lezen, vanuit welk standpunt vormen jullie dan je mening? Bijvoorbeeld in functie van die cirkeltheorie...

H: Ja, voor ons, het Arabisch volk heeft altijd bestaan uit euh ... Als wij gaan kijken, heeft altijd bestaan uit mensen met verschillende religies eigenlijk, met voornamelijk de drie monotheïstische religies, en euh, dus in die zin, zien we dan als die stuk vooral als Arabisch zijnde, dus nationaliteit. Niet zozeer uit religie omdat we weten dat een heel groot deel christen is. Allez, een groot deel, ze zijn in de minderheid, in de meerderheid is het nog altijd ... Maar in andere Arabische landen zijn er ook veel christenen, maar wel Arabieren... en zo hebben wij bijvoorbeeld ook mensen bij de AEL in Nederland, en dat zijn geen moslims, maar zij vinden zich terug in die strijd. Het zijn wel Arabieren, dus zij kunnen dat onderschrijven omdat zij weten waarom, zij begrijpen waarom wij die strijd hier voeren. Zij kunnen zich dat perfect inbeelden en voor hun is het belangrijkste het grondgebied, dus dat bindt ons ook en dat is ook een belangrijk iets voor ons om onze identiteit te vormen...

B: Ja, je hebt daarjuist de vraag gesteld, wat heeft identiteit te maken met die tekst of met de euh, ja, natuurlijk heeft het zeer veel te maken met onze identiteit. Euh, dus, niet alleen de geschiedenis over Palestina, maar ook de globale ... het gaat niet alleen over Palestina maar ook over andere gebieden binnen de Arabische wereld. Da's een deel van ons cultureel erfgoed, dus euh, om een positief zelfbeeld te weten en om uw toekomst te kunnen bouwen, verder te kunnen zetten ja, moet je het verleden natuurlijk kennen, moet je de context kennen om op basis daarvan de toekomst verder te gaan zetten. Dus daarom is dat ook een belangrijk aspect of component van onze identiteit, de geschiedenis...

[onverstaanbaar]

B: Ja, 't gaat hier over geschiedenis en geschiedenis is een belangrijke component van identiteit, en da's nationale geschiedenis, dus dat behoort tot de tweede cirkel, maar ook bij de derde cirkel, omdat dat ook een islamitische strijd is, niet alleen Arabisch, maar ook islamitisch, maar ook ... da's ook belangrijk want we kunnen ons ook identificeren met de geschiedenis van Palestina en da's ook belangrijk voor ons om onze toekomst een beetje te kunnen bepalen.

M: 't Is vooral een Arabisch-islamitische strijd.

[onverstaanbaar]

M: Arabisch-islamitisch. Ge kunt die twee goed verbinden. Ge moet die twee verbinden trouwens, want het is euh in de eerste plaats een islamitische strijd en ook in de eerste plaats een Arabische strijd, dus de twee moesten ...

[onderbroken door R]

M: 't Is ook islamitisch hè. Gelijk H zegt, die twee moeten verbonden worden met elkaar en daarom is het een Arabisch-islamitische strijd en komen die twee tot euh, één niveau omdat ge die niet kunt scheiden. Als ge het één van het ander scheidt, euh, dan ... ik zeg het, dan beschouw je het één als minderwaardig aan het ander, ... Op dat vlak de strijd is één volmaking, de Arabisch-islamitische strijd.

Maar zij [cfr. H, KDP] zei eerst Arabisch en zij [cfr. R, KDP] eerst islamitisch?

[door elkaar]

M: Daarom zeg ik ...

[door elkaar]

B: Als moslim voelt ge u direct verbonden door de heilige plaatsen die bezet worden, euh, 't zijn moslimbroeders die daar lijden, dus daarom de islamitische reflex die daaraan te pas komt, maar tegelijkertijd is dat ook Arabisch gebied, het zijn Arabieren die daar ... ze maken ook deel uit van de Arabische cultuur, euh, daarom, daarom zoals hij zegt, die twee componenten vullen elkaar aan of zijn complementair.

R: Dus wij geloven ook echt in een Arabische natie, dus die dus alle Arabische grondgebieden of islamitische grondgebieden, verenigen, allemaal verenigen natuurlijk en euh, ik denk dat wij daardoor

ook echt veel affiniteit hebben met mensen van Palestina en ook andere plaatsen, bijvoorbeeld Irak ook natuurlijk. Ja ...

B: Ja, maar er zijn ook sommige Palestijnen die euh, dat Arabische solidariteitsgevoel hebben. Als bijvoorbeeld christelijke Palestijnen, op Palestijnen die atheïstisch zijn, ze voelen zich ook verbonden aan die strijd, zoals één van de verzetsbewegingen in Palestina, de PLFP, da's een communistische beweging en die ook aan het front, samen met Hamas, met islamisten, met de Al Aqsa brigades, nationalisten, dus euh, ja, naargelang uw religie of naargelang uw filosofisch gedachtegoed ident... Ofwel identificeert gij u met de Arabische strijd en ook met uw, met de islamitische of met de Arabische als ge niet islamitische gemeenschap behoort.

M: Zoals ik zeg euh, één van de citaten van de vermoorde Rantisi, die heeft gezegd ja, mijn job die ik prioriteit vind is het verenigen van alle verzet of het nu nationalistisch verzet is of islamitisch verzet. Euh, we moeten ... die twee vullen elkaar aan. Hamas kan niet zonder de PLO en Al Fatah. Al Fatah is een meer nationalistische beweging, Hamas is een islamitische beweging en die twee vullen elkaar aan. Ge kunt ja, hoe zal ik zeggen, ge kunt niet het ene voor het andere ... Die staan in verbinding met elkaar, het is zoals een domino-effect, als het ene valt, valt het andere ook en omgekeerd.

En welke emoties roept deze tekst bij jullie op als jullie dat lezen?

[meisjes door elkaar]

M: Geen emoties, maar teleurgesteldheid... Die onrechtvaardigheid hè. Die emoties spelen voor een klein stukske wel, als ge begint te lezen, maar als ge achteraf gaat denken dan ga je niet meer uit emotie denken.

[verontwaardiging bij R]

M: Dan gaat ge meer ideologische keuzes maken.

R: Wij zijn ook voor een groot deel kwaad eigenlijk, kwaad op de mensen, op de zionisten en euh, ik denk dat de meeste moslims over heel de wereld heel kwaad zijn, zeker als ze horen dat bijvoorbeeld, de leiders van de verzets... euh, verzetsbewegingen euh, uitgemoord worden door de zionisten. Ik denk dat we allemaal kwaad zijn en dat ... ik denk echt dat... Niet alleen kwaad, maar echt razend.

[gelach]

B: Dus euh, ja, ik heb eigenlijk geen emoties, maar als ik zo'n historische teksten lees, maar eerder euh ik wordt dan bewust van de feiten, mijn bewustwording vergroot als ik zulke teksten lees en dat krijg je ook een bepaalde idee wat de Westerse wereld in naam van democratie allemaal heeft aangericht. Met de Westerse wereld bedoel ik euh niet de gewone mensen, man of vrouw, maar eerder euh de regeringen destijds en euh de politieke krachten destijds, wat ze allemaal in de naam van de democratie hebben verricht en aangedaan en in de derde wereld, dat ze die hebben gekolonialiseerd, euh, met verschillende listen en met verschillende leugens. Bijvoorbeeld ze hebben de Arabieren wijsgemaakt van we gaan jullie bevrijden van de Ottomanen, en we gaan jullie een Arabische federale staat euh gunnen, terwijl dat dat niet het geval was. De Britten en de Fransen hadden een ander, een andere idee dus... het Sykes-Picot verdrag als gij die kent, dus euh, ze hebben een verdrag, ze hebben een concept uitgewerkt wat betreft de Arabische wereld voor de Arabische wereld in stukjes te delen zodanig dat die euh strategische plaats euh, voortdurend onder druk blijft en achtergesteld blijft...

M: Ja, euh, voor mij zijn er geen emoties, maar de werkelijkheid... De werkelijkheid brengt ook emoties teweeg, maar ja, [onverstaanbaar] in het begin treuren of iets anders, het eerste stuk. Elke mens heeft emoties in het begin en daarna ga je verder denken ja, hoe is dat gebeurd, wat zijn de oorzaken en de gevolgen ervan en dat is niet meer bepaald door emotie maar dat is verstand en meer euh ... meer realistisch denken. De moslims zijn niet kwaad. Ik denk dat de moslims in de Arabische wereld zeker niet kwaad zijn maar euh, ze zijn ervan bewust euh ...

R: Geloof mij, kwaad zenne... geloof mij.

M: Kwaad niet, ze ...

[door elkaar]

M: Laat mij, laat mij... Ze weten dat zoiets kan gebeuren. Ze zijn kwaad op het eerste moment, maar op een verder moment weten ze, ja, het zijn de zionisten weeral, zij zijn het die de leiders hebben omgebracht enzovoort...

N: Maar dan vertrouwen ze op het islamitische, op Allah, ...

M: Ja, ze zijn zo euh, het geloof van de islam bewust ... ik weet niet ja, op emoties handelen meer dan een minuut of twee, in het begin wel, ... in het begin zijn ze kwaad, maar ze denken altijd verder, wat is het gevolg, wat zijn de oorzaken ervan en dat is meer dan emotie, dat is gewoon de werkelijkheid.

B: Ja, inderdaad, als gij dan van in die perspectief bekijkt, ja, natuurlijk. Maar in het algemeen is het voor de Arabieren toch frustrerend. Er is een bepaalde woede die daar sterk leeft, zeker tegenover de Israëli's of de kwestie van Palestina, maar ook tegelijkertijd over hun eigen situatie. Alle Arabische, alle Arabische volkeren of alle Arabieren leven onder dictatoriale regimes en worden ook dagdagelijks onderdrukt en euh, hun rechten worden ook dagdagelijks ontnomen, dus daarom ... ze identificeren zich ook met de Palestijnen, zij worden daar onderdrukt door een buitenlandse, of een ja, een vreemde vijand, terwijl dat wij hier door ons eigen leiders worden onderdrukt dus er is ook, op dat vlak is er ook een bepaalde connectie of solidariteit.

R: Maar dat zie je ook binnen de Arabische wereld. Dat wordt ook duidelijk aan de hand van de tekst. Als ge kijkt naar bijvoorbeeld Jordanië. Normaal gezien zou dat niet kunnen, iemand allez, van ons eigen, ... ik weet niet of dat een moslim is of niet...

[gelach]

R: Een Arabische leider, die normaal gezien ook naar Arabische eenheid zou streven, zou moeten streven, die zijn eigen volk eigenlijk gewoon ...

B: Hoe zij zich positioneren met de zionisten, denk maar de koning van Jordanië, hij heeft werkelijk deelgenomen aan het zionistisch project en hij heeft ook die project ondersteund, dus ... Het is niet enkel en alleen de schuld van de zionisten en de imperialisten, maar een aantal Arabische leiders die niet verkozen zijn, maar die dan ook echt geïnstalleerd zijn door de imperialistische mogendheden, bijvoorbeeld de koning van Jordanië, die ik net heb vernoemd, die ook daar werd geplaatst door de Britse kolonialisten of bijvoorbeeld ook ja, ... [onderbroken door ?] ja, da's de functie waarin zij geduwd zijn, zij zijn gewoon dienaars van het kolonialisme en werden daar gestopt en ze hebben die mandaat gekregen als koning en in functie van de kolonialisten werken, en in functie van Israël.

M: En ook de emoties zoals u daarjuist zei, speelt daar ook parten bij ...

[gelach]

M: 't Ging over de emoties hé?

[gelach]

M: Het ging ook over emoties. De mensen hebben emoties omdat ze kwaad zijn en waarom zijn ze kwaad? Omdat ze niks kunnen doen. En dat uit zich in frustratie... speelt ook een part, maar ...

[wordt onderbroken]

R: Maar ze zijn heel kwaad.

M: Maar ze zijn heel kwaad omdat ze niks kunnen doen. Emoties zijn meestal euh, hoe zal ik zeggen, op een moment zo...

R: 't Is niet in vijf seconden dat dat ineens over gaat zenne.

M: Neenee, 't zijn andere emoties omdat ...

[door elkaar]

M: Mag ik nog iets zeggen?

R: Dus ik denk dat ge Hallo? 't Is een reactie op u. Als mensen kwaad zijn, ik denk niet dat dat, dat dat in een dag voorbij is. Zolang dat er geen oplossing is voor euh, allez ja, voor Palestina, zullen wij altijd kwaad... Zolang ...

[M en R door elkaar]

R: Zolang dat de zionisten euh, ja, aan de macht blijven, gaan we eigenlijk kwaad blijven...

[gelach]

H: Emotioneel hè? Ik geloof dat dat ons allemaal als moslims emotioneel raakt. Dat is ook een heel normale reactie. Ik bedoel, wanneer dat je ziet dat uw moslimbroeders en zusters worden uitgemoord op een onrechtvaardige wijze, wanneer dat zij hun, in hun eigen land zich niet meer mogen bewegen, dat zij absoluut geen rechten hebben, dat zij echt volledig onderdrukt worden en en en ... liefst verdreven worden vanuit hun eigen land, maar is dat normaal dat ons dat emotioneel raakt. Het zou niet anders kunnen als mens zijnde, anders zouden wij niet veel menselijkheid in ons hebben moesten wij dat niet doen. En wat ons, door de zaken die ons binden, dus zowel het geloof als het Arabisch zijnde, is dat allez, ja, extra zo hard en zoals dat R ook zegt, van de woede is echt groot, enorm want hoe zou je zelf zijn als iemand gewoon uw land hè, in principe komt afnemen, en u gaat onderdrukken en vernederen en dat dat niet stopt en dat dat nu al jaren aan de gang is en dat heel de wereld er op kijkt, er op toekijkt, de Arabische leiders inclusief, euh, is dat normaal voor ons, emotioneel, dat raakt ons enorm, we kunnen niet anders zeggen. Ge staat er natuurlijk ook totaal machteloos tegenover. Vandaar ook euh, de steun aan Hamas en Jihad en Hezbollah, dat zij de moed hebben en dat zij zich verenigen om iets te doen tegen het ... het verzetten, dat zij dat durven. En ge ziet, al kost het hun leven en dan zijn ze op een waardige wijze overleden en dan hebben ze tenminste tot op het laatste moment gestreden voor hun land. Voor mij is dat emotioneel heel gevoelig en ik denk voor ons allemaal, als moslims, zelfs moslims.

LEZEN FRAGMENT 2

Wat is jullie eerste indruk?

B: Ja, die tekst geeft ons een schets van de eerste intifada, van de eerste Palestijnse opstand. Dus, er was wel opstand daarvoor, er was als sinds '80 of al van voor '48 euh, opstand, maar die opstand was niet regulier, dus euh, verschillende facties die tegen de Israëliische bezetting vochten maar die ook onderling elkaar euh, niet vochten, maar toch rivalen of vijandig tegenover elkaar stonden. Euh, de islamitische bewegingen wouden niks te maken hebben met de communistische bewegingen, en omgekeerd ook, maar sinds 1987 zien zij het belang, dus het algemeen belang, waarom strijden wij, welk doel hebben wij, dus dat is het bevrijden van het territorium, van ons land. Die nationale dimensie is dan naar boven gekomen en heeft dan die Palestijnse strijd een kader gegeven dus euh, er is een eenheid ontstaan van ja, een eenheid van de verzetsstromingen, met alle gevolgen van dien. Dus dat die strijd ook regulier werd en gericht werd.

M: Ja, ik bevestig wat hij zegt. De strijdkrachten waren euh, hoe zal ik het zeggen, verdeeld in het begin voor '78? De intifada ...

B: '87...

M: De islamitische euh ... de PLO euh, Zwarte September, allemaal groeperingen die verdeeld waren, hadden een andere ideologie die ze niet uitwerkten op de strijd, maar op de euh ... op euh, ja, wij voeren de juiste strijd van ons eigen ideologie, jullie niet ... na die eerste intifada is er een soort revolutie gekomen qua gedachten. Ze denken ook meer in het belang van hun natie, buiten ideologie, en nog altijd apart, maar nu is er een soort gevoel, het gaat om ons land, niet om onze ideologie. En we hebben een andere ideologie, maar euh onze strijd moet één zijn omdat we strijden voor hetzelfde doel, maar met een andere euh, hoe zal ik zeggen, andere invulling, andere ideologie.

[stilte]

H: Ja, dus ik deel eigenlijk euh, hun mening, over het feit dat dan eigenlijk is gebleken dat als puntje bij paaltje komt, alle partijen ondanks hun eigen ideologie, maar één doel voor ogen hadden en dat was eigenlijk hun grondgebied bevrijden. Dus, op een bepaald moment hebben zij dan gewoon, het nut daarvan en het belang naar voren geschoven in plaats van eigenlijk euh, opportunistisch te zijn en enkel op zichzelf te werken, hebben zij dan gewoon een akkoord gesloten en tot vandaag het geval is het nog altijd zo, werken de verschillende organisaties met mekaar en ik denk in de toekomst nog meer. Nu gebeurde dat al dat de islamitische Jihad samenwerkte met Hamas en de Al Aqsa brigades ook soms, maar je ziet dan, uiteindelijk is het voor iedereen het belangrijkste dat die strijd werd gevoerd en dat het voor iedereen zo snel mogelijk in orde komt, dus dat nu Palestina bevrijd wordt.

B: Ik wil daar nog efkes specifiek op ingaan. Die samenwerkingsverbanden tussen die verschillende Palestijnse facties. Dus gelijk dat ze dat daar ook noemen ginder, cocktail-commando's. Euh, dus euh, operaties waar verschillende groeperingen aan deelnemen, communisten, islamisten en nationalist, dus dat ze dus één operatie deelnemen. Ook de laatste tijd zien we dat meer en meer, dus dat Hamas

en PLFP dus samen een bomaanslag euh organiseren op één of ander militair of zionistisch doelwit. Dus dat bewijst nogmaals het verband over de samenwerkingsverbanden tussen de verschillende Arabische groeperingen.

Wat is voor jullie het verschil met de andere tekst?

B: De andere tekst is een historische tekst dus euh de andere tekst die geeft u een idee over de situatie in '48, euh, hoe dat dat plan is uitgewerkt door de kolonialistische mogendheden of grootmogendheden in Europa, in samenwerking met de zionistische entiteit. Deze tekst geeft u een idee van het ontstaan van de Palestijnse verzetsstrijd in '87, of de geboorte van de Palestijnse verzetsstrijd. Dus de ene geeft u een idee over het begin of het ontstaan van de problematiek, terwijl deze tekst euh, een reactie daarop eigenlijk weergeeft.

Nog iemand?

M: Ik ga akkoord.

En qua emoties?

[door elkaar]

B: Ja, emoties ...

[door elkaar]

B: Gij of ik?

M: Ja, emoties? Ik weet niet op welk vlak ge bedoelt? Maar ja ...

De tekst?

M: Die tweede? Er zijn geen emoties hé.

[gemompel]

M: Er zijn geen emoties euh, ja, da's beter dan de vorige tekst. De vorige tekst is meer depressief enzovoort en ...

[gelach]

R: ... [onverstaanbaar] van die kinderen hun botten ...

B: Breken door middel van stenen dus...

R: Wat zijn dan uw emoties over dit?

[gemompel]

M: Ja, die tweede tekst is meer euh een krachtenbundeling en euh, ja, ja, een stap vooruit in de strijd, dat is minder gebaseerd op emotie dan de vorige, maar toch... De emoties spelen daar nog altijd een part, ja de evolutie, voordien was er geen eenheid in de strijd en daarna wel.

[door elkaar]

M: [onverstaanbaar] islamitsch-nationalistische strijd...blij... blij blij blij

B: En happy...

H: Euh, ik denk dat wij allemaal zo ongeveer hetzelfde voelen hè. Dat wij zoiets hebben van ok, ze werken allemaal samen, dus ze houden hun doel voor ogen om dus euh, te gaan samenwerken om hun land te kunnen bevrijden, maar anderzijds blijven we zwaar gefrustreerd omdat de wereld niet wilt inzien dat dat conflict niet zal eindigen tenzij dat er mensen zich echt democratisch gaan opstellen en gaan zeggen van, nu moet er toch wel een oplossing gezocht worden en dat zei B, en eigenlijk is dat ook wel mijn echte mening, ik denk ook niet dat de VN daar zozeer verandering in zal brengen, maar als het signaal zal komen, dan zal dat voor iets zorgen, als er dan hulp zou geboden worden aan de Palestijnen, dat zou ook al iets...

EINDE TAPE 1 KANT A

[door elkaar]

H: Ja, er is dus het feit dat Palestina absoluut geen erkenning krijgt hé. Da's duidelijk hé. Er is geen erkenning voor Palestina terwijl het eigenlijk het feit moest zijn dat zij erkend werden en niet Israël, euh, ... dus ja, we waren bezig over emoties. Het blijft eigenlijk een groot vraagstuk en de vraag die ik mij persoonlijk altijd stel is, hoe belangrijk is democratie en hoe belangrijk is eigenlijk rechtvaardigheid voor Europa wanneer dat zij het niet veroordelen dat Sharon aan de macht is in Israël, dat Sharon die gewone mensen heeft afgeslacht in Sabra en Chatila, dat hij gewoon een land kan eigenlijk regeren, en dat hij connecties kan hebben met verschillende landen en dus vrij spel krijgt, terwijl hij de dood heeft op zijn geweten van miljoenen heeft vermoord, dat allemaal op zijn geweten heeft en dat weet heel de wereld en toch zo iemand als hij democratisch kan worden aanzien en dan vooral met de vinger wijzend naar Europa, omdat wij weten dat de Amerikanen, het Amerikaans beleid het zionisme, dat zij met dezelfde tactiek bezig zijn in Irak enzovoort. Dat vanuit Europa daar absoluut geen reactie komt of toch niet een signaal of wat dan ook. Dat maakt mij eigenlijk woedend omdat ik ook in Europa leef. B?

B: Neenee.

H: Niks?

Zijn er nog opmerkingen over deze tekst of de vorige?

[in koor] Nee...

Speelt het voor jullie een rol dat Dyab Abou Jahjah die teksten geschreven heeft of zouden jullie bij iedereen hetzelfde...

B: Nee ...ik onderschreef dezelfde mening vooraleer dat die boek kwam, of zelfs voordat ik Abou Jahjah kende of zelfs AEL... Dus euh, ik had ook dezelfde mening, of ik deelde dezelfde mening. Maar wat betreft het kader die de AEL mij heeft meegegeven, identiteit of hoe, identiteit, niet indentiteit ... dus dat heb ik wel overgenomen van de AEL. Maar de AEL is niet Abou Jahjah en Abou Jahjah is niet de AEL. De AEL is een beweging waar verschillende mensen zitten. Maar nee, dat heeft geen enkele invloed op mijn mening dus ...

M: Hetzelfde. Ik lees boeken van verschillende mensen, als de inhoud neutraal is of correct, geen leugens, maar correct, ja ... dan mag dat van iedereen komen. Ja, als Dyab Abou Jahjah dat schrijft, dan is dat iets meer betrouwbaar omdat ik die persoon ook ken, ik weet hoe die persoon ook denkt, 't is meer betrouwbaarder dan iemand die ik niet ken, en dan ga ik een beetje toch vraagtekens hebben als dat iemand is...

R: Ik denk dat wij allemaal vaak naar Al Jazeera kijken, ... een Arabisch nationalistische televisiestation en die laten meestal wel waarheid zien, dus wat dat er echt gaande is en wat dat er, wat dat de zionisten de Palestijnen aandoen, die bekijken wij meestal en wij... ik denk dat wij allemaal naar Al Jazeera kijken en dat wij ...

[door elkaar]

R: En ik denk dat dat duidelijk is ... of Al Manar, ik denk dat dat duidelijk is...

Ok. Nog iemand?

Nu, ik heb deze fragmenten laten lezen door een aantal groepen hier in Antwerpen, ook omwille van de situatie die zagezegd in Antwerpen bestaat tussen de joodse gemeenschap en de Marokkaanse gemeenschap. Denken jullie dat er hier een soort import van het conflict is?

R: Ja, ik denk dat...

[gemompel]

R: Ja, ik denk dat er sowieso een soort conflict heerst tussen de joodse gemeenschap en tussen ons, de islamitische gemeenschap, ja, euh, wij linken meestal ook de joodse gemeenschap, af en toe, ik zeg niet altijd, met de zionisten in Palestina, want de ... euh, er zijn heel veel joden, de joodse gemeenschap die betuigen wel hun steun aan, aan Israël, aan Palestina en aan de zionisten, dus zij steunen hen wel, dus ik denk dat daardoor, allez, dat er echt wel een conflict heerst tussen ons.

B: Ja, het importeren van het conflict is natuurlijk euh, is natuurlijk een zeer groot woord. 't Is Meestal het Vlaams Blok die dat de mensen probeert wijs te maken, ja, specifiek Filip De Winter die ons ervan beschuldigt dat we het conflict uit het Midden-Oosten willen exporteren, terwijl dat dat niet het geval is.

Wij organiseren betogingen, democr... of democratische acties om de daden of de wandaden van de Israëlische staat te veroordelen, maar tegelijkertijd klagen wij over het feit dat hier heel wat zionisten een plaats krijgen in de politiek en dat ze ook de politieke besluitvoering van België beïnvloeden, bijvoorbeeld een aantal politieke krachten hier in België, zoals de SP.a en de VLD hebben zionisten in hun rangen. Zionisten die euh, een fascistische gedachtegoed hebben, die denken euh, of die denken in de termen van 'een staat zonder volk is voor een volk zonder staat', ze beschouwen de Palestijnen niet als een staat. Ze beschouwen het joodse volk als een uitverkoren volk en de andere volkeren als minderwaardig. Dus euh, dat gedachtegoed moet hier sterk veroordeeld en ook vervolgd worden. Euh, en ook heel wat reservisten, dus euh, joodse soldaten of euh, die hun legerdienst doen tijdens de zomer in Israël, dus die ook betrokken zijn aan het conflict, dat willen wij ook stop zetten, wij willen niet dat dat verder gezet wordt, ja, joodse Belgen ja, die elke zomer euh, naar Israël euh of Palestina vertrekken en daar Palestijnen, ja, maar ook Antwerpen is namelijk bekend als het bastion van het zionisme hier in Europa. Het geld, de joden hebben hier de diamantsector in handen, dus dat geld van die diamantsector wordt doorgesluist naar euh Israël, dus ze ondersteunen de onrechtvaardige en de criminele strijd van de joden daar. Dus ze hebben bloed aan hun handen ...

[wordt onderbroken door één van de meisjes, onverstaanbaar]

B: Ook, dat die, dat ze die... da's geen strijd maar dat ze die financieel steun geven, en ja, ook niet alleen financieel, maar ook militair, dus joodse jongeren die naar daar vertrekken om daar hun legerdienst te doen. Dus dat veroordelen wij, wij gaan hier geen bomaanslagen plegen, we gaan hier ... maar gewoon dat het zionisme vervolgd wordt aangezien dat het een ideologie euh, ja die racistisch is en die niet vreedzaam is en het ook nooit kan zijn aangezien het vertrekt van het superioriteitsgevoel en de andere als minderwaardig beschouwd en dat zelf wil waarmaken door middel van geweld.

M: Ik ga akkoord.

H: Euh, allez, ja, ik deel gewoon de mening van B. Alleen wil ik er gewoon op wijzen dat ze dan zeggen van het feit dat wij dat conflict importeren, nee, wij zijn nu eenmaal moslims, wij zullen ons altijd verbonden blijven voelen en wij schamen ons daar ook niet voor om dat te zeggen omdat dat iets is dat alle moslims aanbelangt. Het is, zoals we reeds zeiden, zowel een Arabisch als islamitisch eigenlijk, veel islamitische geschiedenis. Die verbondenheid is er, ik denk niet... We hebben niet direct problemen met de joodse gemeenschap in België, maar wij weten heel goed dat de zionisten hier aanwezig zijn en wij merken dat ook op aan bepaalde zaken. Bijvoorbeeld de manier waarop dat het jodendom wordt weergegeven en de manier waarop dat de islam wordt weergegeven, wanneer er bijvoorbeeld de joodse, of wanneer het jodendom wordt aangevallen dan zien wij onmiddellijk een stopzetting daarvan. Euh, wanneer dat de islam wordt aangevallen dan zien wij dat mensen daar een gouden oscar voor krijgen. Dus, er is degelijk, er zijn, de zionisten zitten wel degelijk in hoge rangen. Dus wat dat betreft vind ik het evident dat wij onze stem daar ook over uitbrengen en dat wij daarover praten. Alleen, wil ik niet dat dat zo naar voren wordt geschoven als zijnde van dat we een probleem gaan creëren in België tussen de gemeenschappen. Want in Antwerpen ja, hier een straat verder zijn er alleen joden, wij hebben daar niets, geen problemen mee met de gemeenschap zelf, maar wel met de zionisten en wij komen zelfs niet met die mensen in contact omdat dat heel hoog al zit, vooral in Antwerpen dan. Ik vind het ook een beetje hypocriet, ik bedoel, als de diamantsector enkele jaren geleden openlijk zegt van ja kijk, wij steunen het Israëlisch leger openlijk, en nu ineens verontwaardigd reageren van euh, ja, dit dat, en zelfs klacht indienen wegens antisemitisme.

B: En wij zijn zelf semieten.

H: Het is duidelijk dat het gevoelig ligt bij hun, en het is duidelijk wie er mag spreken en wie er als gelijke burger wordt aanschouwd en wie niet. Het feit dat de joodse gemeenschap in Antwerpen op zijn eigen leeft, zij eigen scholen hebben, dat zij zich echt distantiëren van van de maatschappij, daar wordt geen probleem van gemaakt. Maar wanneer wij ons emancipatieproces voeren, dus hetgeen dat wij nu aan het doen zijn met de AEL, dat daar een probleem van wordt gemaakt en wordt er wel dus euh de link wordt dan wel gelegd van, jullie zijn voor apartheid, jullie ... enzovoort, u isoleren enzovoort... dan komen de termen integratie en zo naar boven. Dus voor ons is het gewoon duidelijk euh, het conflict importeren dat is een euh, eigenlijk een banale uitspraak, maar euh, dat is de reden eigenlijk dat wij ...

M: Om af te sluiten. Men verwacht altijd twee dingen. Internationale solidariteit en het importeren van het conflict. Het importeren van het conflict is altijd een toverwoord van Filip De Winter geworden, die hij tijdens debatten gebruikt en zo. En internationale solidariteit is niet alleen onder de moslims, maar ook onder democratische mensen hé. Ieder die zich democraat kan noemen, moet zich solidair voelen met Palestina vind ik. Je kunt ook geen deel uitmaken van een volk als je niet internationaal solidair

zijn met andere volkeren. Die twee dingen worden altijd door elkaar gehaald, want hier in Antwerpen betogen we wel, maar we betogen niet tegen de joodse gemeenschap hier, maar betogen we voor het volk daar. Da's euh, daarom, solidariteit wordt altijd verward met importeren.

Nog iemand? Zijn er nog opmerkingen?

B: Dan kunnen we nog uren doorgaan...

Ok. Dat wast het.

EINDE OPNAME